

რედაქციისაგან

ილია ჭავჭავაძის თხზულებათა სრული კრებულის წინამდებარე III ტომში შევიდა რუსული და დასავლეთევროპული ლიტერატურიდან შესრულებული ილიასეული მხატვრული თარგმანები (პოეზია, პროზა). აქ ვერ იბეჭდება ა. ბუვიეს „იზას“ ილიასეული თარგმანი, რომელიც მოცულობის გამო ცალკე ქვეყნდება თხზულებათა კრებულის IV ტომში; ასევე ცალკე ტომი დაეთმობა უცხოური პუბლიცისტიკის ილიასეულ თარგმანებს.

ილიას მხატვრული და პუბლიცისტური თარგმანები პირველად ქვეყნდება ასეთი სისრულით. თუ დღემდე არსებულ ილიას თხზულებათა ყველაზე სრულ პ. ინგოროყვას მიერ გამოცემულ ანტომეულში ილიას თარგმანებს სულ რაღაც ოთხ ათეულამდე გვერდი ეთმობოდა, ამჟამად ამ თარგმანების სამი დიდტანიანი ტომი გვექნება ხელთ. შესადაარებლად მოხმობილი ეს მაგალითიც თვალნათლივ მოწმობს, თუ რამდენად განსხვავებულია და სიახლეების შემცველი ილიას თხზულებათა სრული კრებულის ამჟამინდელი გამოცემა.

მაინც რის ხარჯზე შეივსო ილიას მხატვრული თარგმანების წინამდებარე ტომი, რომელიც აგრერიგად განსხვავდება პ. ინგოროყვას გამოცემისაგან?

წინამორბედ გამოცემაში შეტანილ ა. შენიეს, ვ. სკოტის, ფ. შილერის, ჯ. ბაირონის, ჰ. ჰაინეს, რიუკერტის, ალ. პუშკინის, მ. ლერმონტოვის, თ. მურის, ი. პოლონსკის თხზულებებთან ერთად, აქ პირველად იბეჭდება ნ. ნეკრასოვის, ა. დოდეს, ჯ. იაკშიჩის, გ. ებერსის, ჟ. კლარეტის, ი. ტურგენევის პოეტურ თუ პროზაულ თხზულებათა ილიასეული თარგმანები. ცალკეა აღსანიშნავი უ. შექსპირის „მეფე ლირი“, რომელიც ასევე პირველად შედის ილიას თხზულებათა კრებულში. როგორც ცნობილია, „მეფე ლირი“ 1873 წელს პეტერბურგში ერთობლივად თარგმნეს ილია ჭავჭავაძემ და ივანე მაჩაბელმა, მაგრამ დღემდე იგი ილიას თხზულებათა კრებულში არ შექცონდათ. უკანასკნელ ხანს „მეფე ლირის“ თარგმანის ავტოგრაფიული ნუსხის აღმოჩენამ და შესწავლამ ღრმად დაგვარწმუნა, რომ ილიას არანაკლები წილი უდევს ამ თარგმანში და საბოლოო რედაქციაც მას ეკუთვნის. ამიტომ მიზანშეწონილად ვცანით „მეფე ლირის“ ილია ჭავჭავაძისა და ივანე მაჩაბლისეული ქართული თარგმანის წინამდებარე ტომში შეტანა.

პოეზია

ჩიტი
(თარგმანი)

ყოვლთ უწინარეს მე გავიღვიძებ,
ფრთას ფრთას შემოვჰკრავ, რა თვალს ვახილებ,
დავჰკრავ, დავუშტვენ, ღმერთსა ვადიდებ,
მშვენიერის ხმით მსმენელს ვაგიჟებ.
უფლისაგან მაქვს სასმელ-საჭმელი,
არც ვთეს, არცა ვმკვი, არცა ვარ მხვნელი,
გამადლარი ვარ, მაქვს მე ყოველი,
მოდო, ზაფხულო, მე შენ მოგელი.
მიყვარს ზაფხული მწვანით შემკული,
ვცელქობ და ვფრინავ გახარებული,
სახლი მაქვს მინდვრად ღვთის მოცემული
და საფრენად ცა განათებული;
ზეცით მწვანეზედ ჩამოვეშვები,
მშვენიერთ ყვავილთ შორისა ვჯდები,
ხან ტყის, ხან წყლისა პირს მოვედები,
ვითა ისარი მასზე გავსხლტები...
ვინ მომეწევა, გინდ იყოს ცხენი,
გინდ მიმიწო და გინდ შავარდენი...
გარნა მიჭერენ მცირის მახითა,
მიტყუებენ რა ხორბლის მარცვლითა.

17 ნოემბერი, 1856 წ.
ტფილისი

[იაკობ პოლონსკი]

ბედა მქადაგებელი
გეტვსი

საღამო არის, სხივნი მზისანი
გადმოიშალნენ მთისა მწვერვალზედ,
დაშვებულ მზისგან ჩრდილნი ხისანი
გადმოწვნენ გრძლადა დედამიწაზედ.
ყრუთ არის ველნი, ველურად ტყენი,
სრულად მდუმარებს მთა თუ ბარია,
შეჰფარებიან ბუდეს ფრინველნი

და ხმაურობა მთლად მიმწყდარია.
მხოლოდა ფიჭვნი დიდის ხნისანი
ნელის ქართა ძლივს ირხევინ,
ხავსით მოსილნი წვეტნი კლდისანი
ძირს გაშლილს ვაკეს გადმოსცქერიან.
ყრმაზედ მინდობილ უძლურ ხელითა,
ქართ დაჭმუჭვნილ სამოსელითა,
უდაბურს ბილიკს შიშველის ფეხით
ქვაყრილსა გზასა ბარბაცით, რყევით,
უსინათლო და მოხუცებული,
ვიდოდა ბედა ჩაფიქრებული.

გარნა ყრმამ თვალი მოჰკრა ტყეში ხილს...
დაიღალა, თუ ბუდას ატყუებს, -
"მოხუცო, - რქვა მან, - სვლა აღარ ძალმიძს,
ღონე აღარ აქვს დაღალულ მუხლებს...
ცოტას ვისვენებ, და შენ, თუ გწადდეს,
უქადაგე ხალხს ღვთისა დიდება...
მაღლობით უკვე მწყემსებმა გნახეს
და აგერ შენს გარს ხალხიც გროვდება,
აგერ წვრილ-შვილით დედა-მამანი...
უთხარი იმათ სწავლა-მოძღვრება
ჯვარცმულის ღვთისა, ვინცა ტანჯვანი
ჩვენის ცოდვისთვის ნებით ინება".

მსწრაფლ სასოებით, სიწმინდით, მაღლით
გამოუშქუდა სახე მოხუცსა
და მოსეკდა სიტყვა ღვარებრ მის ბაგით
მთა-ბარს უდაბურს და უკაცურსა.
ვითარცა წყარო, ქვათა ძარღვისა
ამომხეთქი და გამაპობელი,
ისე ნაკადი სიტყვის მაღლისა
მის ბაგით იყო გადმომდენელი.
და ზეგარდმო შთაგონებითა,
რალაც დიდებით, მოსვენებითა
სიტყვა სიტყვაზე იყო მდინარი...
უღირთოთ მის მსგავსი სიტყვა არ არი!
თითქო თვით ზეცა მის ნეტარებით
გამოეცხადა მოხუცს იმ დროსა
და უკვდავების მშვენიერებით
დაენახვა მას, უსინათლოსა.
თოვლივით თეთრსა მის წვერს და თმასა
მთისა ნიავი შლიდა და სძრავდა,

ცისკენ პირ-ექმნა მის გამქრალ თვალსა,
თითქო სინათლე მხოლოდ იქ აქვდა.
ჩაესვენა მზეც, ყვითლად მღვიმარე,
ბინდის სიომა ტყე-ველს დაბერა,
ამოკაშკაშდა ცაზედაც მთვარე
და კლდენი ვერცხლის ფრადა დაბფერა.
ჰქადაგობს ბედა... და მოესმა ხმა,
სიცილით, ხელ-კვრით ეუბნება ყრმა:
"დროა, წავიდეთ... დალამდა... კმარა,
ალარვინ არის ეხლა შენს გარსა,
ყველა წავიდა - დიდი, პატარა,
დროა, გავუდგეთ ჩვენც ჩვენსა გზასა".
დადუმდა ბედა შეწუხებული,
გზას გაემართა თავჩალუნული;
დადუმდა რა ის, კიდით კიდამდინ
ქვანი მისძახდნენ პასუხად: "ამის!"

23 აგვისტო, 1858 წ.
პეტერბურგი

[ვალტერ სკოტი]

რა ტკბილ არს, ოდეს წყვილიად ღამეში
ბნელ ბილიკზედა უდაბურ ტყეში
წმინდა გალობა მეუდაბნისა
შეეპარება მგზავრისა ყურსა:
ლოცვა ირთვება მუსიკის ხმითა,
მუსიკა აღვალს ცად ლოცვის ფრთითა,
და ვით ფრინველი - მოალერსე მზის -
ფრინვენ ცისკენა ხმანი გალობის.

9 თებერვალი, 1858 წ.
ს. პეტერბურდი

ცრემლთა შინა ნუგეში (შილლერისა)

მოჰქუხს მდინარე ჩქარი და ბალი
და ახმაურებს მდუმარე ტყესა;
წყლისკენ გადახრით ჰზის ნაზი ქალი,

სტირის და აფრქვევს მდულარე ცრემლსა.

არ გაუმთელდა გულისა წყლული
იმ შეუწყვეტელ ცრემლთა დენითა
და წყლულთა ტკივილს შეწუხებული
ასე მოსთქვამდა ის გოდებითა:

- „,,დამემსხვრა გული... და ეს სოფელი
გაუქმდა ჩემთვის, დაცარიელდა,
ბედნიერება, ლხენა ყოველი
გაქრა, წამიწყდა და დამიზულდა.
ალარად მიღირს სიცოცხლე ჩემი,
რალად მინდა მე სოფლად ვიდიდე...

დედავ ღვთისაო, ნუგეშისმცემი
მე ხელი შენი გამომიწოდე,
და აღმიყვანე მენს წმინდას სადგურს...
რაც ამ სოფელსა მადლი ჰრგებია,
ყოველი იგი მინახავს ბედკრულს:
მეცა დავმტკბარვარ, მეც მყვარებია».

- "ამოდ აფრქვევ ცრემლთ ნაკადულსა,
საფლავში სატრფოს შენსას არ არგებს!
მიტხარ მე: შენსა დაკოდილს გულსა
რა მოგირჩენს და რა გაამთელებს?
შემდეგ სიყვარულთ სიტკბოებისა?
მაითხარ-და ყოველს ვავლენ შენთვისა.

- "ნება მომეცი, ეგრე ურგებად
ვაფრქვევდე ჩემს ცრემლს შეშრობელად,
თუნდა საფლავში არრას არგებდეს
მას, ვინც ჩემს თვალში ჰბადავს ამ ცრემლებს.
შემდეგ ბედნიერ სიყვარულისა
არის წამალი ჩემის გულისა,
არის ნეტარი ბედნიერება,
რითაცა ტანჯვა ჩემს გულს ჰნელდება, -
ეგ ცრემლნი ჩემნი, - მათში ნუგეშს ვგრძნობ,
მათში წარსულის სიცოცხლით ვცხოვრობო

12 თებერვალი 1858წ.
სპეტერბურდ

სტიროდეთ!

(ლორდ ბაირონის ებრაული მელოდია)

ოხ. სტიროდეთ მათ, ვინცა სტირიან

მდინარეებზედ ბაბილონისა,
მათ, ვისც ტაძარნი ნანგრევ არიან,
ვისიც მამული სამშობლოსა
არარა არს რა, გარდა სიზმრისა!
სტიროდეთ მსხვერულს იუდის ჩანგსა!
სტიროდეთ... სადაც ღმერთი იმ მტირალთ
იმყოფებოდა, იმა ალაგსა
არიან, ვისაც ღმერთი არა ჰყავთ...
რომელ წყაროში დიდ ისრაილი
დაიბანს თვის ფეხთ აღსისხლებულთა?
როს იგალობებს კვლაცა სიონი
ღრმა სიტკბოებით ხმათ ადვსებულთა?
ან მელოდია როს კვლავ იუდის
გამოაცოცხლებს ისევ იმ გულთა,
რომელნიც სძგერდნენ მის ციურ ხმისთვის?
ტომო, ფეხითა სვლით მოწყლულითა,
ტომო, გულითა დაღალულითა,
ვით აფრინდები სამშვიდო ადგილს?..
მელას აქვს ხვრელი და თვის ბუდე - ჩიტს,
კაცსა - სამშობლო, და ისრაილსა -
არარა, გარდა თვის საფლავისა!

23 თებერვალი, 1858 წ.
ს. პეტერბურლი

ანგელოზი (პუშკინით)

ედემის კარზე ნაზი ანღელი
თავით მოხრილით მობრწყინვალეზდა;
გარდა დემონი აღმშფოთი, ბნელი,
ბნელ ჯოჯოხეთის უფსკულს დაჰფრენდა.

სული უკუთქმის და სული ეჭვის
შეჰყურებდა იმ უწმინდეს სულსა,
და მღვრიედ ალსა ღმობიერების
პირველად ჰგრძნობდა ის უნებურსა.

”შემინდე, - ჰრქვა მან, - მე შენ გიხილე,

ამოდ კი არ ჩემთვის იბრწყინვლე;
არა, ყველა მე არ მძულდა ცაში,
ყველა არ მძაგდა მე ქვეყანაში..."

27 ივნისი, 1858 წ.
ტიარლევო

ჭეშმარიტება (პუშკინით)

ამას წინათა ბრძენნი ეძებდნენ
ჭეშმარიტების დავიწყებულ კვალს,
დიდხანს და დიდხანს იგინო ხსნიდნენ
მოხუცებულთა უწინდელთა აზრს,
და მას ამბობდნენ: ჭეშმარიტება
შიშველი ჭაში ჩვენ გვემალება.
ბეჯითად სვამდნენ რა ისინი წყალს,
ჰყვიროდნენ: აბა, აქ ვიპოვით მას.

და ვიღაცამ, კაცთ კეთილმყოფელმა,
ვგონებ რომ კიდევ ბრძენმა სილენმა,
მათ სისულელის დიდის მხილველმა,
წყლით და ყვირილით მობეზრებულმა,
ის უხილავი დაანება მათ...
პირველმან ღვინო ღრმად განიხილა,
და რა დასწურა სავსე ჯამი მთლად,
ჭეშმარიტება ძირში იხილა.

27 ივნისი, 1858 წ.
ტიარლევო

წინასწარმეტყველი (პუშკინით)

რა დავდიოდი ბნელ უდაბნოსა,
სასულიერო წყურვილი მწვაავდა,
და სერაფიმი ჯვარედინ გზასა
მე ექვსფრთიანი გამომეცხადა.
თითებით მჩატით, ვითა სიზმარნი,
ჩემსა თვალებსა შეეხო ისა:
განმეხსნეს წინა-მხედველნი თვალნი,

ვით შეშინებულს დედა-არწივსა.
მერედ ჩემთა ყურთ შეეხო ისა,-
ბგერით, გუგუნით აღმევსნენ ყურნი,
და მსწრაფლ მომესმა მე თრთოლა ცისა,
ანგელოზების ფრენა ციურნი,
აღმოცენება ველზედ ვაზისა
და ზღვის ქვემძრომთა წყლის ქვეშ დენა.
ჩემთა ბაგეთა შეეხო ისა
და ამომგლიჯა ცოდვილი ენა,
ენა ბოროტი, უქმი მეტყველი,
და ბრძენ გველისა მე საქენჯელი
დალოცვილ ხელით შთამიდგა მანა
ჩემ გასისხლებულ ბაგეთა შინა.
მერე განმიპო მკერდი მახვილით
და ამოიღო მთრთოლარე გული,
და ნაღვერდალი ცეცხლის ალივით
შთადვა ჩემ მკერდში მან ანთებული.
და, როგორც მკვდარი, უდაბნოს ვიწექ
და აღმიძახნა უფლის ხმამ: "აღზდექ,
წინასწარ-მეტყვო! ჰსჭვრეტდე, ისმენდე,
ჩემის ნებითა აღივსებოდე,
და მოივლიდე რა ხმელთ და ზღვათა,-
სიტყვითა გულებს უნთებდე კაცთა!"...

23 ივლისი, 1858 წ.
პეტერბურგი

(ჰეინესი)

როცა შევყურებ მე შენს თვალებსა-
გმინვა და ტეხა გულის დუმდება,
როცა მე ვკოცნი შენსა ბაგესა-
სხვა სიცოცხლეზე სული რწმუნდება.
როცა შენს მკერდზედ მე ვიხრი თავსა,
ქვეყნად აღარ ვარ, სამოთხეს ვსცხოვრებ;
მიტხარ, - "მიყვარხარ!" - და იმავ წამსა-
თვითც არ ვუწყ, რაზდ - მწარედ ვიტირებ.

22 დეკემბერი, 1858 წ.
ს. პეტერბურდი

(ჰეინესი)

ლოყით მოეპყარ ჩემსა ლოყასა,
რომ ცრემლნი ჩვენნი ერთად შეერთდნენ;
გულით მოეკარ ჩემს გულს მხურვალსა,
რომ ერთის ცეცხლით ორნივ აენთნენ.

და როს იმ ცეცხლსა ძნელ განშორების
დაესხმის ღვარი მდუღარე ცრემლის,
გადაგეხვევი რა ორი ხელით,
მოგკვდები ტანჯვით და ნეტარებით.

დეკემბერი, 1858 წ.
ს. პეტერბუ

(რიუკერტისა)

ჩრდილნი მაღალ მთებისა
აგერ წყალზე გადმოწვნიენ
და გუნდი ბატებისა
თეთრად შორსა აღმოჩნდნენ.
სიჩუმეა... დადლილად
მკერდში სუსტად გული ჰსცემს...
აწ მეგობარს რარიგად
მაგრად მივაპყრობდი მკერდს!
გზაზედა სიხარულით
გამოდის მგზავრი დილით,
მაგრამ კი საღამოჟამს
შინ ნატრობს განსვენებას.

18 იანვარი, 1859 წ.
ს. პეტერბურდი

(მიხაძვა ჰეინესი)

მეცა მქონია კარგი მამული!..
თურმე სუფევდა იქ სიყვარული,
თურმე იქ ჰფრენდა ბედი მდიმარი, -
ეხლა კია ეს მარტო სიზმარი!

თურმე იქაცა ბრწყინავდნენ დღენი,
იქაც სცხოვრობდნენ ერთგულნი ძენი,
ღია ჰქონიათ მაშინ ცის კარი, -
ეხლა კია ეს მარტო სიზმარი!

19 იანვარი, 1859 წ.
ს. პეტერბურდი

ჰაჯი-აბრეკი (ლერმონტოვისა)

ჯემათი არის დიდი სოფელი,
იგი მდიდარი არვის აძლევს ხარჯს,
მისი ხმალია მისი კედელი,
მისი მეჩითი ბრძოლის ველზე სდგას.
მის თავისუფალთ შვილთა გულები
ომის ცეცხლში აქვთ გამოწითულები. -
იმათ საქმესა მთელს კავკასია,
შორეულ თემში, უცხო ხალხშია
როგორც ქუხილსა გაურბენია,
და რუსის გულსა იმათი ტყვია
არცა ერთხელა არ ასცდენია.

გოლვიანი დღე ცაზე მოსცურავს,
კლდით ჰბოლავს ორთქლი გახურებული,
არწივი შავად ღრუბლებში მოსჩანს,
უძრავად ფრთებზე შეყენებული.
ხეობას სძინავს... გარნა სოფელი
შეშინებული თითქო იცლება...
და იქ, სადაც ქრის ნიავი ნელი
და კლდიდამ ცივი წყარო იღვრება, -
იქ სიმრგვლივ ხალხი სდგას მთის ძირასა...
რაზედ მოუბნობს, ანუ სჯის რასა
ჯემათის ვაჟკაცთ ამაყი კრება?
ხომ არ ჰსურთ იმათ მთების აკლება,
ან მთით დაშვება ველზე ხელახლად
მტრის ცხენის ჯოგთა მოსატაცებლად?
ხომ არ ელიან რუსისა ჯარსა -
იმ სამხხვერპლოდა სატკბო სტუმარსა?
არა, - მათ ნაიბთ თვალეში ჰკრთება
მხოლოდა ჯავრი და შებრალება.
მათ შორის უცხოს სამოსელითა

ქვაზე ჰზის ლეკი თავ-მოწყენითა,
ლეკი უძლური, დაბერებული,
თმით - ვით თოვლითა აღთეთრებული.
წყაროსებრ სრბოდნენ მისნი სიტყვანი
და მის გარემო მის მნათნი თვალნი
შეწუხებულად მიმოვიდოდნენ.
ბებერ ლეკისა მწუხარ მოთხრობას
ყველანი ყურსა იქ მიუპყრობდნენ,
და იგი ლეკი მოსთქვამდა ამას:

”სამი ვაჟ-შვილი და სამი ქალი
ღმერთმან მოჰმადლა ჩემ სიბერესა,
მაგრამ აღშფოთდა ავი გრიგალი
და ჩამომცვივდნენ შტოები ხესა.
აწ ვდგევარ მარტო, სულ მარტოხელი,
ვითა ხე მინდვრებ შორის შიშველი.
ვაი, მოვხუცდი!... იმ მთის თოვლზედაც
უფრორე თეთრობს ჩემ თმის ჭაღარი,
მაგრამ კი ზოგჯერ თვით თოვლის ქვეშაც
სცემს და ჰრბის ხოლმე წყალი მდუღარი.
ჯემათის გმირნო! მოგროვდით! აქეთ!...
თქვენი სახელი ჩემ წინაც აქეთ!
ვინ იცნობს თავადს ბეი-ბულათსა?
ვინ დამიბრუნებს მე ჩემსა ქალსა?
ტყვეობას დაჰკნენ მის ორივ დები,
უსწორო ომში მოკვდნენ მის ძმები,
ორი - სხვა ქვეყნად, და უმცროსი ძმა
ჩემ წინ განგმირა წყეულმა შტიკმა.
რა კვდებოდა ის, გაიღიმებდა!
იგი უთუოდ მაშინა სჭვრეტდა,
ვით სამოთხისა ნაზი ქალწული
მის თავზედ ფერადს გვირგვინს არხევდა,
აღსრულების წინ ცით ჩამოსული.
იმ უკანასკნელ ჩემის ქალითა
უდაბნოს წაველ მე საცხოვრებლად;
მას ვინახავდი სამღთოსავითა
ჩემის სიბერის სანუგეშებლად.
რაც კი რამ მქონდა ამ ქვეყანაში,
ყველა შეერთდა მარტო იმ ქალში!
უდაბნოს წამყვნენ მე თანა მარტო
ერთგული თოფი და ის ნორჩი რტო...
ქვაბში დავსახლდი მათთან ბედკრული

მშობლიურ ქოხსა მომორებული,
და ჩემ სისაწყლის უბედურებას
იქ შევეჩვიე დიად სწრაფადა;
შეჩვეულ ვიყავ თავისუფლებას
მას აქეთ, რაც მე ვახილებ თვალთა.
მაგრამ ბედისა საათმა დაჰკრა
და ჩემი გვრიტი გაფრინდა, გაქრა!...
ერთხელ სდგა დამე ყრუ უდაბნოსი,
მე ჩამეძინა - და გვერდით მეჯდა
ჩემი ყმაწვილი, ის ანგელოზი,
და მწვანე ფოთლით მინიავებდა.
გამომედვიდა, მესმა ჩურჩული,
მესმა ძახილი რაღაც უძლური,
ცხენის ფეხის ხმა ქარს ამოსდევდა...
გავიქეცი და ვნახე მხედარი
თავდაღმა ცხენსა მიაქროლებდა, -
მას გულზედ ეკრა ჩემი ნარნარი!
ვიხმე საშველად მიწა და ცანი,
თან გავაყოლე ჩემნი წყევლანი,
ზუზუნით ტყვია შევტყორცნე მკვდარმა!
ოჰ, იმ ტყვიამაც ვერაა მმატა:
ერთგულმა თოფმა, გაწვრთნილმა მკლავმა
მაშინ პირველად იქ მიღალატა!...
და აქ ჩამარხულ სისხლის შურითა,
ფიქრით, რომ ამა ჩემსა სირცხვილსა
ჩემის სიბერით, სიუძლურითა
ვერ გადავასხამ ჩემის მტრის სისხლსა,
მას აქეთ, ვამბობ, ამ მტანჯველ ფიქრით
მე დავეთრევი აი ამ მთებზედ,
როგორცა გველი ცხენისა ჩლიქით
გადასრესილი ეთრევა ველზედ.
იმ წყეულ დღიდამ ბედმა წარმტაცა
გულის მშვიდობაც, მოსვენებაცა...
ჯემათი გმირნო! მოგროვდით.. აქეთ!...
თქვენი სახელი ჩემ-წინაც აქეთ!
ვინ იცნობს თავადს ბეი-ბულათსა?
თქვენში ვინ მომგვრის მე ჩემსა ქალსა?"
- "მეო!" თქვა გმირმა შავთვალთანმა,
ხელი დაიდო რა პრტყელ ხანჯალზედ;
და განცვიფრებით გარშამო ხალხმა
მსწრაფლ გაიწია და გადგა განზედ.

- "მე ვიცნობ თავადს, წასვლას ვბედავ მე!...
შენ მომიცადე აქ ორი ღამე:
თვის ცხენზე ჰაჯის, ჰაჯის უმიშარს,
ამაოდ ფეხი ჯერ არ შეუდგამს.
და თუ ვადაზედ ვერ დავბრუნდები,
შენ დაივიწყებ ჩემსა აღთქმასა,
და შენ შენს გზასა რა შეუდგები -
სულს შემავედრებ ძლიერს მაჰმადსა».

იშვა ცისკარი დილისა ცაზედ,
მის ლაჟვარდოსან ღრმა კამარაზედ
ჯანლებიდანა მთვხი აღმოჩნდნენ;
დაგვირგვინებულ გიწვით ბრწყინავდა
ცისა და ქვეყნის შუა გადმოწვნიენ
მათნი ურყევნი, დიადნი თავნი,
ხევშიც ღრუბლები მსწრაფლ აიშალა
და როგორც აფრა ვარდისა ფერი -
გაგანიერდა, ფრთა გაიშალა,
და ეგრედ მჩატე და მშვენიერი -
აცურდა მალლა და ჩაიშალა.
ჯერ ფშვენიდა დილა... ხევის გადაღმა
ბედაურ ცხენით მოდის თავდაღმა
მძიმე ნაბიჯით მხედარი მთისა.
ჯერ უძღურია სიცხოვლე მზისა,
ჯერ კიდევ იმის ზარმაც სხივებსა
არ შეუშვრიათ ქედისა ცვარი.
კლდიდამ ორივე გზისა პირებსა
ხეთა შტოები წამოყრილ არი
და მათ ფოთოლთა დილისა ცვარი
ჰცვიოდა გზაზედ - და ცხენს და კაცსა
ზედ შეაყრიდა ვერცხლისა ნამსა.
სადავე ჰქონდა რა ცხენს მიყრიდი,
მხედარი მათრახს ათამაშება,
ზოგჯერ ფაფარზედ წინ გადახრილი,
მამათ სიმღერას დაიძახებდა.
და მის სიმღერას მთისა გადაღმა
ხეობა დიდი ბანსა აძლევდა,
და ნალვლიანი შორიდამა ხმა
მწუხარედ იმ ხმას იმეორებდა.

მოსახვევია და გზა გაჭრილი
ჭრიჭინა ურმის განიერ თვლითა,
იქ, სადაც ლამაზ კლდის თავნი თლილი

ერთად იკვრება გვირგვინივითა.
მუნით - ვით თვისთა ფეხთ ქვეშ გაშლილსა -
გამოარჩევდა სოფელსა მშვიდსა,
მტვერსა ცხვართაგან აყენებულს.
და გაღვიძების პირველ გუგუნსა.
და დაქანებულ თავდადმართზედა
ბეი-ბულათის სახლს გაარჩევდა...
და არწივსავით იმის ბანზედა
უძრავ თვალებსა დაამტერებდა.

კარებში, ჩრდილში, დაღონებული
მოჩანდა ლეკის ყმაწვილი ქალი.
მის თვალთა წინ გზა გაგძელებული
მიიკლაკნოდა, მაგრამ მის თვალი
შორს გაჰყურებდა ნაღვლიანადა.
გის ელი ეგრე დარდიანადა,
აღმოსავლეთის ცისკარო ნაზო,
ვის ელი, მითხარ, ქალო ლამაზო,
მაგ მინაზებულ საოცარ ზრუნვით,
ემაგ დუმილით და ემაგ ურვით?
მეგობარს ხომ არ ელი შორიდამ?
ან საყვარელს ძმას წყეულ ომიდამ?
დღისა სიცხითა მისუსტებული,
ნაზი თავი გაქვს გამზადებული
დასაცემადა მაღალ მკერდზედა,
ხელი გისხლტება შენ მუხლებზედა...
და სურვილისა ტკბილმა ძალამა
მხარი დაგიხსნა ტყვეობიდან;
მაგ მარგალიტის აღვსილნი ნამით
ნათელნი თვალნი დაგმძიმებია,
და სამხრეთისა სისხლისა ალით
ლამაზნი ღაწვნი აგწითლებია;
ტუჩნი გრძნეულნი, გასაოცარნი,
სიყვარულისას კოცნას ჰლამიან,
და მის ლოდნაში თითქმის დამდნარნი
იმ გრძნეულ კოცნას ეტანებიან.
აღტაცებული დიდ სურვილითა
რალაცას ეძებ შენ მოსახვევად
და ხელი შენი უძლოურ თრთოლითა
სახურავს ებრძვის გადასახდელად:
"ჰოი, სადა ხარ, ძვირფასო ჩემო!..."
და აჰა ცხენის ფეხის თქრიალი,

და აგერ მტვერიც გზის გარეშემო...
"თავადიაო", - ჩურჩულებს ქალი.
ადვილად გვამლევს იმედი ნუგეშს,
თვალის ადვილად ბევრჯერ გვატყუებს.
აგერ მხედარი სახლს მოახლოვდა...
და ვაი! ქალი მხედარს ვერ ჰსცნობდა,
იგი პირველად ხედავს იმასა!
ეგ ყარიბია, შორით მოსული,
სტუმრის მოყვარულს დაემებს სახლსა, -
ჰბოლავს მის ცხენი აღქაფებული...
ჩამოსახტომად კიდევ მზად არი...
და რად არ ხტება? რას დგას მხედარი?
თითქო სახლმაო ის შეაშინა...
ის იყურება, - ამოიქმინა...
და ერთი მოკლე, მწუხარე კვნესა
მოშორდა იმის შეკრულ ტუჩებსა,
როგორც მეხისა დაცემის დროსა
შორდება ხოლმე ფოთოლი შტოსა.
- "რას იცდი, მგზავრო, ემაგ კარებზედ?
რაღადა ჰზიხარ მაგ დალილ ცხენზედ?
მოულოდნელი მგზავრი სტუმარი, -
თვით იცი, - არის ღვთის საჩუქარი.
ჩამოხედ... ბოზაც, თავლიც ბევრი მაქვს!
შენ ხარ საწყალი, მე ვარ მდიდარი;
პატივ ეც ბეი-ბულათისა სახლს,
სტუმრისთვის მუდამ ის ღია არი,
და შენს ლოცვაში, როს გაიმგზავრებ,
ჩვენს მოხსენებას ნუ დაიზარებ».

ჰაჯი-აბრეკი

- ალერსით დამხვდი უცხო სტუმარსა,
ლეილავ, გიხსნას დიდმა ალლახმან!
სამაგიეროდ საყვარელ ქალსა
მამის სალამი მოგიტანა მან.

ლეილა

- ვიშ, მამაჩემი!... ნუთუ თვის ქალსა
ის არ ივიწყებს ამოდენ ხანსა?!
ნუთუ კიდევა ის მე მიგონებს?

მითხარი, იგი ეხლა სად სცხოვრებს?

ჰაჯი-აბრეკი

- სადაც სცხოვრობდა, - ხან სხვისა ქოხში,
ხან ხის ძირასა, ხან უდაბნოში.

ლეილა

ბედნიერია, მხიარულია,
მითხარ მე, ეხლა იგი თუ არა?...
თუ უჩემოთა დაჩაგრულია?
ოხ, მიპასუხე, მითხარი ჩქარა...

ჰაჯი-აბრეკი

- ის ცოცხალია, - თუმცა ხანდისხან
ვერცა წვიმისგან და ვერც ყინვისგან
ვერ დაუფარავს მას თვისი თავი.
შენ როგორღა ხარ?

ლეილა

-ისე მფრინავი
ჩიტიც არ არის სრულ ბედნიერი,
როგორაც მე ვარ.

ჰაჯი-აბრეკი (ჩუმად)

-მით უფრო ავი.

ლეილა

- რაო, რა სთქვი შენ?

ჰაჯი-აბრეკი

- მე? არაფერი.
ჰაჯი ჰზის, სუფრა მას წინ უშლია,
და არც ბოზასთვის, არც ბრინჯისთვისა
ჯერეთა ხელი მას არ უხლია.

საკვირველია მართლადაც ისა:
რა რისხვით, ჯავრით, უწყალოდ იძვრის
ნაოჭი მისის შეკრულის შუბლის.
მიზეზი - დროა, თუ წუხილია,
რომ ეგრედ იგი, გადახნულია?
 ჰსურს რა სტუმრისა ურვის გადაყრა,
ლეილა ხელში დაირას იპყრობს;
აჰა, მშვენიერ თითებით დაჰკრა
და აჰა, ლეკურს იმღერს, ჰთამაშობს.
თვალნი ვარსკვლავები სხივთა ისვრიან,
კოკრად ძუძუნი მკერდზედა ჰთრთიან,
ცხოველ ყმაწვილურ აღტაცებითა
უმანკო სული გარემოცული
და გაუგებარ ლხენით, შვებითა
გახარებულა, განათლებულა;
იგი ტრიალებს სტუმრისა წინა,
ვითა პეპელა მხის სხივთა შინა.
მყის მოჟღერიალეს დაირას თვისსა
თეთრის ხელებით თავს იცილებდა,
თავზედ ივლებდა, - და ეგრეთ ისა
დიდ ხანს თვის ზემო აჟრიალებდა,
და ანთებულსა შავ თვალსა მკვირცხლსა
მშვიდად გარშემო მიმოავლენდა.
უსიტყვოდ იმის ლამაზ ტუჩებსა
ტურფა ღიმილით სურთ ეთქვა ესა:
"რად მოღრუბლულხარ? რაზედ შესწუხდი?
შენს თვალში რაღაც მწუხარებაა!...
ჩემო სტუმარო! გამხიარულდი, -
ბედი და ურვა - სულ ოცნებაა!..."

ჰაჯი-აბრეკი

- ლეილავ! გეყო, კარგი, დადუმდი!
ერთს წუთს მოიკალ მხიარულება!
ნუთუ არასდროს სიკვდილი ფიქრად
არა გწვევია შენს აღმაშფოთრად?
ერთი პასუხი ამის მითხარი,
მხიარულება ერთს წუთს დასტოვე.

ლეილა

- არა, რად მინდა ცივი სამარი?
მე ქვეყნად ჩემი სამოთხე ვპოვე.

ჰაჯი-აბრეკი

- ერთს კიდევ გკითხავ: არ გიდარდნია
მასზედ, სად ყმაწვილს გინავარდნია, -
შენს განშორებულ ტკბილ სამშობლოსთვის
და დაღისტნისა გადახსნილ ცისთვის?

ლეილა

- ნეტა რისთვისა? ამ ნისლებშიაც
მე არ მაკლია მხიარულება...
დამიჯერე, რომ ამ ცივ მთებშიაც
მოიპოვება ბედნიერება.
უფლისა ჩვენის უხვი ქვეყანა
მშვენიერია, მენდე, ყველგანა.
გულს კი არა აქვს არსად მამული!
ის ვერ იქნება დამალებული
და ძალადობის არც ეშინიან,
მის სურვილს ვერფრით ვერ დაუშლიან.
იგი ჩიტსავით სწრაფად დაფრთხება,
გამოვარდება და გაფრინდება
ისე, რომ მის კვალს ვერც ესწრობიან...
მენდე - იქ არის ბედნიერება,
სადაც ვუყვარვართ და გვენდობიან.

ჰაჯი-აბრეკი

- სიყვარულიო!... მაგრამ შენ იცი
ამ ქვეყნად კიდევ მეორე რა არს
დიდ ნეტარება და დიდი ფიცი -
მისთვის, ვინც მისცა ტანჯვითა საფლავს
ყოველი ფერი, რაც კი მას სწამდა,
რასაც ეტრფოდა და რაც უყვარდა?
ის ნეტარება და იგი ფიცი
ხიყვარულზედა არს უფრო მტკიცი.
არც არას ეტრფის, არც ელის ისა,
და ითხოვს მარტო ცრემლსა და სისხლსა.
მასში კაცისთვის ნუგეში არის,

როს მოუკვდება სხვა ნეტარება;
მასშია ცოდვის, ცოდვის მწუხარის,
სრული სიცოცხლე და სიტკბოება;
მასშია ჩემის სულისა ღმერთი,
მთელი სამოთხე და ჯოჯოხეთი.
ის მუდამ სცხოვრობს ჩვენს არსებაში,
ხან გვაძლევს ტანჯვას და ხან ლხენასა.
არა, ვფიცავ, ერთს სისხლს-ზღვევის წამში
მე არ ავიღებ მთელს ქვეყანასა!

ლეილა

- რაზედ გაყვითლდი? რამ გაგაფითრა?

ჰაჯი-აბრეკი

- მომისმინე მე და ყველა გითხრა.
დიდი ხანია, რაც მყვანდა მე ძმა
და ის, - მის წერა იგო უთუოდ, -
ტყვიით განხვრიტა ბეი-ბულათმა,
და ძმა მომიკვდა მე უსახელოდ,
განა თუ ომში? ვით მხეცი ტყისა!
არც კი უნახავს სახე თვის მტრისა.
როცა კვდებოდა, მაფიცა ძმობა,
მერედ თვის სისხლი და თვისი მტრობა
მე მიანდერძა... მე მისი მკვლელი
მალე ვიპოვე, ხანჯალი მჭრელი
მზად მქონდა გულში დასაცემად
და მის სიცოცხლის დასანთხევად,
მაგრამ ვიფიქრე; "ზღვევა ეს არის?...
სიკვდილი რაა? ნუთუ ერთ წამის
მის ტანჯვად მიღირს ამოდენა ხნის
ჩემი წუხილი, ტანჯვა, ვაება?
არა! უთუოდ ამ ქვეყნად ისა
რასმესა ეტრფის, რამ ეყვარება!
ვპოვებ ტრფობისა საგანსა მისსა
და იმას დანთქამს ჩემი კვეთება".
აჰა აღსრულდა. ეხლა დრო არი!
გუშინვე დაჰკრა შენმა საათმა...
უყურე, ჩადის მზეცა მღვიმარი!...
დროა! მომესმა საფლავით ძმის ხმა...

როს პირველად მე დღეს დავინახე
ეგ შენი მშვიდი და ნაზი სახე,
მწუხარებითა ბნელით და მწირით
სული აღმენტო ჯოჯოხეთსავით.
მაგრამ გაფრინდა ან გრძნობა ისა,
ის შებრალება გამიქრა სრულებ,
და ჩემ აღთქმასა და ჩემსა ფიცსა,
ვალლახ! თამამად მე აღვასრულებ!"

ვით ზამთრის თოვლი მთებშია მქრალი,
მის წინ მუხლებზედ დაეცა ქალი;
გოდებას, კვნესას, ვედრებას და ცრემლს
იმ უწყალს წინ საბრალო აფრქვევს.

- ოჰ, საშიშარ ხარ მაგ ცივ თვალითა,
ეგრე უწყალოდ ნუ იყურები!...
იქით მიბრუნდი!... შავ ნავთსავითა
მე ზედ გადმესხა შენი სიტყვები...
ოჰ, ღმერთო ჩემო! ნუთუ დასცინი
ჩემს ყმაწვილურსა და მშიშარს გულსა?
მითხარი, თორემ შემერყა ტვინი...
უცოდველისა ცრემლთ ნაკადულსა
ნუთუ არა აქვს ფასი შენს თვალში?
ოჰ, შემბრალებ!... მრქვი, ვით სტირიან
შენს სამშობლოში, შენს ქვეყანაში!
მითხარ, იქ ცრემლსა რარიგად ჰღვრიან,
რომ მათებრ მაინც დაგიღბო გული
და შებრალებით აგინთო სული?
ადრეა, ადრე ჩემთვის სიკვდილი!...
შემარჩინე მე სიცოცხლე ტკბილი,
ნუ მართმევ სურვილს, ნუ მართმევ გრძნობას,
გვედრებ, ნუ მართმევ ყმაწვილ-ქალობას!
რა არის, იცი, შენ, სიხარული?
გყვარებია შენ ვინმე, თუ არა?
ყოფილხარ როსმე შეყვარებული
ისე, როგორც მე? უთუოდ არა!"

ჰაჯი კი იდგა შუბლ-შეჭმუხვნული,
სიკვდილისავით გაჩუმებული.
-"შენს თვალში არა სჩანს შებრალება,
ცრემლიც, უწყალოც, არ იბადება!...
ვიმ!... ვიმ!... უღმერთოვ! რისთვისა მკარგავ!...
ჯერ ყმაწვილი ვარ და რისთვისა მკლავ!...
ოჰ, მომითმინე!... ერთ საათსაცა..."

ერთს წუთსა კიდევ... ერთს... ერთს წამსაცა!...”

მაგრამ წყეული ხმალი გამოჰკრდა
და თავი სხეულს სწრაფად განშორდა:
და გასისხლებულ უწყალო ხელით
დასწვდა, მიწიდგან აიღო ისა,
და მის მღელვარე, შავ ნაწნავებით
წმენდა დაუწყო თვის ხმლისა პირსა.
მერე აიღო ნაბადი შავი
და, რა შეხვია უსულო თავი,
გამოვარდა და მოახტა ცხენსა
და გაემართა გზას საშურველსა.
მორჩილი ცხენიც მისი ერთგული -
უეცრად რითღაც შეშინებული -
მის ქვეშ მიქუჩდა, მიქროდა, ჰხტოდა,
მიხვიხვინებდა, შიშობდა, ფრთხოდა;
წასართმევად რა იწევდა თავსა,
მოუთმენლობით ჰღრღნიდა ლაგამსა, -
აქაფებული, გაფიცებული
მიქროდა მთებში, როგორც შურდული.

მგზავრო! გვიან არს, ცისკარიც ჰქრება,
ახლოა ღამე ბურუსიანი;
კავკასის წვერით გველივით სხლტება
ღრუბლები ბნელი და ჟინჟლიანი.
იგინი ჯგუფად შეგროვდებიან
და ბნელ ხსნარებში შავად ჩადიან,
და რა ბუჩქებსა შეეხებიან -
მარგალიტებსა ფოთლებზედ ჰყრიან.
წყარო ჰრბის მღვრიე ნაცრისა ფრადა,
ბალახიდამ სცემს იგი ქაფადა,
ნისლიან ხევში მობრწყინავს ისა,
როგორც თვალეები მოჭრილ თავისა.
ჩქარა, მხედარო! ჰა! ჩქარა წადი!
მხრებზედ მოიგდე შავი ნაბადი,
თასმის სადავე აიკრიბე ხელს,
თასმის მათრახი მოუქნივე ცხენს...
თუმც ჯერ არ მოგდევს არც ავი სული,
არც მხეცი ტყისა, არც ტყვია მტრული,
მაგრამ, თუ ლოცვა შენ შეგეძლება,
ილოცე, - მეტი ან არ იქნება.
- "ჰა! გასწი, ცხენო! მშიშრადა თვალსა
რაზედ უშტერებ შენ-წინა გზასა?"

აგე, ის ქვაა წყლით გალესილი,
ის გველი ბრწყინავს წელდაგრებილი.
ჰე, ამხანაგო! ბრძოლის ველზედა
ბევრჯერ მიწმინდავს შენს ფაფარზედა
ჩემ მკლავთა სისხლი... უბედურ წამში
არაერთხელა შენ მე დამიხსენ;
მაცადე, მივალთ ჩვენს ქვეყანაში
და იქ, ერთგულო, შეგასვენებ შენ.
ემაგ შენს ლაგამს იქ უფრო ბევრსა
შევასხამ რუსის ოქროს და ვერცხლსა,
და იქმნები შენ მშობელ მთებზედა
მინებებული შენს ნებაზედა.
როდის და როდის გამომეცვალა,
მრქვი, ამხანაგო ჩემო ძვირფასო?
რატომ აღქაფდი მენ ეგრე მალე?
მრქვი, რამ შეგცვალა და რამ დამავსო?
რადა ჰქმენ ეგრე მძიმედ ჩემ ქვეშა!
აგერ გამოჩნდა მთვარეც ნისლ-ქვეშა!
ნისლით გამოვა და მძინარ ხეებს
ვერცხლად შეასხამს გარს თავის სხივებს.
მაშინ გავარჩევთ მთებში ველს მწოლელს,
სადაცა ბნელში სძინავს ჩვენს სოფელს,
და ჯემათის მწყემსთ ცეცხლისა ბრწყინვას -
დამის სიოზე შორითა მთრთოლარს -
ტყეში და მთებზედ ჩვენ დავინახავთ,
და გავიგონებთ, რა ახლო მივალთ,
ჯოგის ყრუ ხრამუნს და ყრუ ხვიხვინსა;
ცხენები შენს გარს მოგროვდებიან,
მაგრამ რომ ფეხზე წარმოვსდეგ მყისა,
ფრუტუნით უკუვ შორს გახტებიან:
შორით გვიგრძნობენ იგი ცხენები,
რომ მე და შენ ვართ წერის შვილები!"

ველებსა ღამე ჯერ კიდევ ჰფარავს,
სოფელს ჯემათსა მშვიდადა სთვლემავს.
იქ მოხუცია მარტო მღვიძარი -
მარტო ვით ძეგლი მუნჯ საფლავისა.
უძრავად ქვაზედ ის იყო მჯდარი
გამტვრიანებულ გრძელ გზისა პირსა;
ღრმა მწუხარებით აღვსებულ თვალსა
ის არ ამორებს შორ გაწვდილს გზასა.

"ვინ არს ის მგზავრი? ის სიფრთხილითა

ძირსა ჩამოდის დაგრეხილ მთითა;
გრძელფაფრიანსა მის ამხანაგსა
წინ წაუწვდია დაღლილი თავი;
ნაბდის ქვეშ რაღაც უჭირავს მგზავრსა,
მას უფრთხილდება, როგორც თვის თავსა"
და ჰფიქრობს იგი მამა ბედშავი:
"უთუოდ ძღვენი არის ჩემთანა
ჩემ ლამაზ ტურფა ლეილასგანა».

აჰა, მხედარი კიდევ მივიდა,
მან შეაყენა მთის ძირში ცხენი;
მთრთოლარე ხელით ნაბადსა შლიდა
და, რა გაშალა, მის სისხლის ძღვენი
ბალახებზედა მძიმედ დაგორდა...
ოჰ! ღმერთო! მაშინ მამა რას ჰგრძნობდა,
ოდეს ხედავდა - ვაი საწყალსა! -
თავის საყვარელ ლეილას თავსა?
და ის უგუნურ აღტაცებაში
მაგრად ტუჩებზე მიიკრავს მკვდარს თავს,
თითქო გარდასცემს მას იმა წამში
თვის უკანასკნელ ბოლონდელ ტანჯვას...
ერთსა კვნესაში, ერთსა კოცნაში -
მთელი სიცოცხლე, გრძნობა და ძალა
იმ უბედურმა სრულად შთაცალა.
ეყო, რაც კაცთა და ვაებითა
დასჩაგრეს, სჯიჯგნეს იმ საწყლის გული!...
გაწყდა მის გული ან უეცრად,
ვით ძაფი დიდ ხნის გახრწნილებული.
მის უძრავ სახეს, მის უძრავ პირსა
გადედო ფერი სიკვდილის დღისა.
ისე სწრაფად მან სული განდევნა,
რომ მის ბოლონდელ წამისა აზრმა
ვეღარ მოასწრო სულთან გაფრენა
და შეირჩინა ზედ სახემ მკვდარმა.

უყურებს დინჯად ჰაჯი მკვდარს ლეკსა,
მას მის ამბავი არ გაუკვირდა;
დახედა ხმალსა, შეხედა ცხენსა,
ადგა და სწრაფად მთებში წავიდა.

გავიდა წელი. ყრუ ვიწროებში
ორი გახრწნილი კაცისა ლეში
გამვლელთა მგზავრთა გზაზე ენახათ
და მთის წვერზედა ღრმად დაემარხათ.

იმათ შუბლზედა ნათლად, ვით ელვა,
ზედ აღებეჟდა მტრობასა წყევლა.
ორივე სისხლში მოსვრილნი იყვნენ,
მაგრად ჩაკრულნი მიწაზედ იწვნენ -
გაშეშებულნი, გაყინულები,
მეგობრად სჩანდნენ, - იყვნენ კი მტრები!
იქმნება ეს არს მხოლოდ ოცნება...
მაგრამ ესე კი ეჩვენათ მგზავრებს,
რომ ზოგჯერ მათი სახე იცვლება
და ემუქრიან ტუჩნი ურთიერთს.
მდიდარი იყო საცმელი მათი,
მათს თოფ-იარაღს ბევრი არ სჯობდა,
ერთში კი იცნეს ბეი-ბულათი
და მეორეს კი ვერავინ სცნობდა.

16 მარტი, 1859 წ.
ს. პეტერბურლი

კართა თანა (რიუკერტისა)

სიმდიდრის კარი ვარაკუნე დიდხანს მეცა,
ფანჯრიდან გროში ტრიალით ჩემ ფენ წინ დაეცა.
სიყვარულის სახლს ვერ მიუველ მე კარამდისა,
ისე ჭედით იქ გუგუნებდა გროვა ხალხისა.

დავკარ ციხის კარს, სადაც კაცის დიდება სცხოვრებს:
"ქვეითი ხარო, არ გაგიღებთ, იქ მითხრეს, კარებს".
შრომის სახლიდამ კვნესის ხმანი მე მომესმოდა
და მე იქ შესვლა საშიშრადა მეჩვენებოდა.

ბედნიერების სახლის ქვეყნად დავიწყე ძებნა,
და ვერავინ იმისკენ გზა მე ვერ მიჩვენა.
ერთი სახლიდა დამრჩენია ეხლა საწყალსა,
იქაც გამოვცდი, ჩამოვრეკავ კარისა ზარსა;
იქ კი უთუოდ, - თუმც სტუმარი ბევრი ჰყავს საფლავს, -
ვპოვებ საწყალი ჩემთვისაცა მცირედსა ალაგს.

26 ივლისი, 1859 წ.
ტფილისი

მწირი
(ნაწყვეტი)
მ. ლერმონტოვით

არა-მრავალთა წელიწადს წინა,
იქ, სად ერთვიან და გააქვს გრგვინა
ორთა მდინარეთ, არაგვსა და მტკვარს,
რომელნიც დურად ჩართულ ხელი-ხელ
მიაქანებენ ქვე თვის მღვრიე წყალს, -
იქ მონასტერი ყოფილა ერთხელ,
დღესაცა მგზავრი მთებიდამ ხედავს
ბოძებს, დაქცეულს ალაყაფის კარს,
დღესაც ჩანს ბურჯი, თალი საყდრისა,
მაგრამ მის ქვეშ საცეცხლოურისა
სურნელი ბოლი აღარა ბოლავს
და განთიადის საღვთო გალობას
მლოცავთა ბერთა ვერ ისმენს მგზავრი.
ეხლა მარტოკა იქ ცოცხალ.მკვდარი
ნანგრევთა მცველი მოხუცებული,
კაცით, სიკვდილით დავიწყებული -
მტვერსა აშორებს საფლავისა ქვებს,
რომელთ ნაწერნი მოგვითხრობს, გვამცნობს,
ვითარ ჰქონიათ ადრე დიდება,
ვით წართმევიათ ბედნიერება,
როს ქართველთ მეფე ამა დამ წელსა
რუსს აბარებდა თვის ერთგულ ერსა

მას აქეთ, რაცა კურთხევა ღვთისა
მიეცა ტანჯულს ივერიის ერს,
რაც კარგი ექნას რუსისა შტიკსა,
ღმერთმა იმ რუსსვე ასკეცად მისცეს.

II

ერთხელ ვიღაცა რუსთ ღენერალი
ტფილისს ვიდოდა მთით მომავალი,
ტყვედ ყრმა მოჰყენა ექვსისა წლისა,

ავად გახდოდა;ყრმას შეჭირვება
ვერ გადეტანა შორისა გზისა;
ლერწივით სუსტით ტანით იხრება,
ის ფრთხის, შიშობს ვით ქურციკი მთისა,
მაგრამ მტანჯველმა სენმა იმ ყრმასა
ვერ აუჩვილა მომთმენი გული
და მხოლოდ გახსნა მასში იმ ჟამსა
მის მამა-პაპის ძლიერი სული.
უწყალო სენით იქანცებოდა,
უჩივრად ტანჯვით სენსა ებრძოდა,
მაგრამ არც სულთქმა, არც მცირე კვნესა,
არ წასცდენია მის ნორჩ ბაგესა...
სასმელ.საჭმელი ეზიზღებოდა
და ამაყად და მშვიდად კვდებოდა.
სიბრაღულითა ერთ კეთილ ბერმა
თვის სენაკშია მიიღო ის ყრმა.
რა შეეფარა მფარველ კედლებსა,
ბერთ მზრუნველობით გადურჩა ენსა
მაგრამ პირველად ყმაწვილურ ლხენას
როგორცა უცხო გაექცევოდა,
ერიდებოდა საბრალო ყველას
და მარტო ხოლმე დაეთრევოდა, -
სულ მარტო, უხმოდ, დაღონებული...
ოხურით მესჭვრეტდა აღმოსავლეთსა,
თვის სამშობლოზედ ურვით მოკლული -
ცაზე ეძებდა მშობლიურ მთებსა.
მერეთ ემონა ტყვეობას ისა,
იწყო გაგება უცხოს ენისა;
მონათლა იგი ბერმა კიდკცა,
და როცა უნდა, ჯერ ქვეყნის უცნობს,
სამონაზონო აღფქმა მიეცა, -
გაექცა იგითვის საპყრობილოს
ერთ შემოდგომის წყვილიად ღამეში
და დაიკარგა დაბურულ ტყეში.
ამაოდ ჩანვლეს სამ დღის ძებნითა,
ვერ მიხვდნენ იმა ყმაწვილის კვალთა,
მერეთ კი გი გულშემოყრილი,
გაფითრებული და ფერმიხდილი, -
უგრძნოდ მდებარე ველზედა ჰპოვეს
და მონასტერში კვლავ მოიტანეს.
საშინლად იყო გაყვითლებული,

ისე გამხდარი, მისუსტებული,
თითქო შიმშილი, ან სნეულება,
ან დიდი ხნისა რამ შეჭირვება
გამოუცდია, მოუთმენია
და საბრალოსა ზეთ დასჩნევია.
კითხვაზედ პასუხს არვის ეტყოდა,
დღე-და-დღე უფრო ცხადად სჭკნებოდა
მოუახლოვდა მას აღსასრული...
მაშინა ბერი მოხუცებული
მოვიდა მასთან დარიგებითა,
ლოცვებითა და მუდარებითა.
ამაყად ტყვემა ის მოისმინა,
თვის სუსტი ღონე შემოიკრიფნა,
წამოიწია, ტანჯვით წამოჯდა,
და დიდხანს იგი ამას ამბობდა:

III

"ჩემს აღსარების მოსასმენლადა,
გმადლობ, მოსულხარ, წმინდა მამაო!
რაც უნდა იყოს, თუმც ჩანს ძნელადა,
მაინც კარგია, მწარე სიტყვებით
შესუბუქება მოკლულ გულისა,
მოთხრობა ტანჯვის ხვედრისა ხელით
იმ გულის სიღრმეს ჩამარხულისა.
მხოლოდ კაცთათვის კი ბოროტება
მე არ მიქნია, მისთვის ცხოვრება
ჩემი ფუჭია თქვენ გასაგონად.
ახსნა კი სულის არა მაქვს ღონად!
სიცოცხლე მქონდა, თვით იცი, მცირე,
ისიც ტყვეობას წყეულს შევწირე;
მისთანას ორსა ერთს სიცოცხლეზედ,
მგრგვინავ ბრძოლითა მხოლოდ სავსეზე,
გავსცვლიდი, თუ რომ მე შემძლებოდა...
ერთს განზრახვასა ეს გული სცნობდა,
ერთს გულთქმას, მაგრამ ცეცხლებო ანთებულს,
იგი ვით ჭია ჩემში სცხოვრობდა,
იგი მიღრღნიდა და დაგავდა სულს!
იგი ჩემს ფიქრებს განუძახებდა
ამ ბნელ სენაკით და ლოცვებისგან -
იმ გასაოცარ, მებრძოლ, შფოთიან

ქვეყნისაკენა, სადაც ღრუბლისგან
კლდენი შავადა ჩაცმულ არიან,
სადაცა კაცნი თავისა ხმლითა
თავისუფლობენ არწივსავითა.
ღამეში ბნელში, მდულარე ცრემლით,
ტანჯვით, წუხილით, კვნესით, ვაებით,
მე ის გულისთქმა გამიზარდნია,
მასზე მოოხრავს და მიდარდნია.
და ეხლა ქვეყნის და ზეცის წინა,
ამ უკანასკნელ ჩემ წამსა შინა,
მას ვადიარებ ხმაამაღლებით;
თუნდ იყოს ცოდვა თქვენისა მცნებით -
მის მოტევებას არ გევედრებით.

IV

"მოხუცო! ბევრჯერ მომისმენია,
რომ სიკვდილისგან მოგირჩენია
შენ ჩემი თავი; მითხარ, რისთვისა?
ამ დაჩაგრულის სიცოცხლისთვისა?
როგორც ნაწყვეტი მეხით ფოთოლი,
დაღონებული, მარტო, ობოლი,
ამ ბნელ კედლებში გამზარდა ბედმა
ბედითა ბერი და სულით კი ყრმა.
მე აქ კაცისთვის არ შემემლო თქმა
ღვთიურაიტყვების "მამა და დედა"...
გული მეწოდა ობლობაზედა.
მე მჯერა, ბერო, რომ ისურვებდი,
რომ მე ამ უტკბეს, მშვენიერ სიტყვებს
ამ უდაბნოში გარდავჩვევოდი;
ამაოდ! გული ვერ დაივიწყებს
მას, რომლის ხმანიც მასთან ჩენილან
და აქამომდე შიგ ალბეჭდილან.
ვხედავდი-სხვებსა ჰყავთ მეგობარნი,
აქვს ტკბილ სამშობლო, სახლი და კარნი,
ნათესავნი ჰყავთ;-თავსა ვვაებდი,
ჩემთვისა იმათ ველარ ვპოვებდი,
არამც თუ ცოცხალთ - იმათ სამარეს...
მაშინ რა ფუქსა აღარ ვღვრიდი ცრემლს...
გულში წარმოვსთქვი ჩუმად ფიცი მე,
რომ ერთს წუთს მაინც, ერთს წუთს როდისმე

ეს მკერდი ჩემი-მთლად ანთებული
ტანჯვით, წუხილით, მივაპყრა სხვა მკერდს,
თუნდ მგერდეს მასში უცნობი გული,
ეკუთვნიდეს კი ჩემ მშობლიურ თემს.
ვაი! ოცნება იგი შემკული -
ეხლა აღმესპო მშვენებით სრული,
და ვით ვიცოცხლე უცხო ქვეყნადა -
ისიც მოვკვდები ობლად, მონადა.

[1859 წ.]

ციცაბი კლდე (მ. ლერმონტოვით)

ღამე ათია ნისლმა სუბუქმა
ახოვან ციცას კლდისა გულოზედა;
დილაზე გაჰკრა მან მხიარულმა
მიმოთამაშით ცის ლაჟვარდზედა,

მაგრამ მის კვალი სველი ბეჭდადა
დარჩა მოხუცის კლდისა ნახეთქში.
იგი მარტო დგას: ჩაფიქრდა ღრმადა
და ნელა სტირის სავერანეში.

4 აგვისტო 1860 წ.
პავლოვსკი

სიზმარი

(ლერმონტოვისა)

შუადღის მზისა სიციხის ქვეშ დაღესტნის ველად,
ტყვიითა გულში ვეგდე მწედ სიკვდილის მსხვერპლად.
ღრმა წყლული ჩემი ორთქლად რადმე აბოლდებოდა
და წვეთ-წვეთად მუნით სისხლი მეწურებოდა.

ვეგდე ველისა ქვიშაზედა მარტო და ობლად...
დიდროვან კლდეთა გროვა ჰჩანდა აქეთ-იქითა;
მზე სწვავდა იმათ წვეტიან თავთ, მჩინართა ყვითლად,
მეც მწვავდა, - მაგრამ მე მეძინა მკვდრისა ძილითა.

და მესიზმრა მე მხიარულად გაჩაღებული
ღამის მეჯლიში ჩემს სამშობლოს ტკბილსა მხარესა,
იქ ჰქონდათ ჩემზე მხიარული, გაღაღებული
იქ ლაპარაკი და ბაასი ყმაწვილ ქალებსა.

ხოლო მათ შორის ერთი იჯდა ჩაფიქრებული
და იმ მხიარულ ლაპარაკში არ ერეოდა,
მწუხარე სიზმარს წაეღო მის ყმაწვილი სული,
და ღმერთმა იცის, იგი სიზმარს რად ეძლეოდა.

და ესიზმრა მას ქვიშიანი დაღესტნის ველი,
ნაცნობი გვამი იმა ველზე ეგდო უძრავად,
და იმის გულში მაორთქლავი სჩნდა წყლული ბნელი,
და სისხლი ჩქეფდა გაცივებულ, უწყვეტ ნაკადად.

4 აგვისტო, 1860 წ.
პავლოვსკი

წინასწარ მეყველი

(ლერმონტოვისა)

მას აქედ, რაც მან, ვინც მეფობს ცაში,
მომცა მე სიბრძნე წინასწარმეტველის,
ვკითხულობ ხოლმე კაცისა თვალში
წერილსა ცოდვის და ბოროტების.

აღვმართე სიტყვა საქადაგებლად
სიმართლისა და სიყვარულისა,
ყველ ჩემ მოძმემ შეუბრალებლად
შმაგად დამიწყო მე სროლა ქვისა.

თავს წავიყარე ნაცარი, ფერფლი,
ქალაქით გლახა გავეარდი შორსა,
და აჰა, ვცხოვრობ, როგორც ფრინველი,
უფლის საზრდოთო მე უდაბნოსა.

იქ ღვთისა აღთქმას რა ასრულებენ,
მმონებენ არხნი მე მიწიერნი,
თვით ვარსკვლავნიც კი მე მმორჩილებენ,

სხივით მხიარულ მოთამაშენი.

და როს გავივლი ხმოვან ქალაქთა
და ვეშურები ჩემ გზას სიფრთხილით,
მოხუცნი ხოლმე ეტყვიან ყრმათა
თავის-მომწონე ცბიერ ღიმილით:

"უყურეთ! აი მაგალითი თქვენ!
ეგ ამაყია, ჩვენთან ვერ ცხოვრობს;
სულელს უნდოდა დავერწმუნნეთ ჩვენ,
რომ მის ბაგითა ღმერთი მეტყველობს!

"უყურეთ, შვილნო, ემაგ ბედშავსა,
რა პირქუშია, მოუსვენარი,
უყურეთ, რარიგ შიშველი არი,
რარიგადა სძულთ იგი ყველასა!"

4აგვისტო
პავლოვსკი

(ანდრე შენიესი)

ზღვათა მფლობელის ვენეტიკის ზღუდეთა თანა,
ლამის ციმციმში უდარდელი გონდოლიერი¹
ნავსა აბრძოლებს კიდის პირ-პირ ლაჟვარდ წყალთანა,
რინალდოს, ტანკრედს, ერმინიას² მღერს ბედნიერი.

თვისი სიმღერა იმას უყვარს, უფასოდ ჰმღერის,
ზრუნვას და შიშსა განკიცხვისას იგი არა სცნობს,
არცა დიდებას, არცა სახელს იგი არ ელის
და დამლუპველთა ზვირთთა ზედა მღერით გზას იტკობს.

მეც მისებრ ვმღერი უანგაროდ, შეუშინებლად,
და ხმანი, ჩემგან მოგონილნი, ხვედრს მიტკბილებენ
ცხოვრების ზღვაზე, სად გრიგალნი შეუბრალებლად

¹ ვენეტკაში მრავალი ერთგვარი საქირაო ნავებია, რომელსაც გონდოლა ჰქვიან, ამ ნავის მართველს გონდოლიერს ემახიან.

² სიმღერებია ტორკვატო ტასოს პოემისა.

ირლანდიისადმი

(ტომას მურისა)

არ დაგივიწყებ, არა, არა!.. ვიდრე ჰფეთქს გული,
ვიდრე მიდგია ძარღვში სისხლი და პირში სული!
ვიდრე სიცოცხლის ჩემის ძაფი სრულ არ გაწყდება,
შენი, სამშობლოვ, უბედურო, ხსოვნა მექმნება.
ჰოი, ტანჯულო! მაგ მწუხარის სახით შენითა,
უიმედობის წყლულით გულში, თვალში ცრემლითა,
შენ უტკბესი ხარ ჩემთვის ყოველ იმა ქვეყნებზე,
თავისუფლების რომელთ ათბობს მშვენიერი მზე.

შენ რომ, ვიმ ტურფავ, იქმნე ისე ძლიერ მთრჰმული,
თავისუფალი, ბედნიერი და დიდებული,
როგორც ოცნებით დღე და ღამე მე მენატრები,
რა რიგ ამაყის სიხარულით თავს მოგეველები!
თუმცა დიდების სვითა შენით მე დავსტკბებოდი,
მაგრამ მაშინაც მეტად მე ვერ მეყვარებოდი,
ვით მიყვარხარ დღეს, სევდიანი, მჭმუნვარ-მწუხარე,
გულდაკოდილი, მოღრუბლული და მგლოვიარე.

დე, დაგითრგუნოს მტერმა შენმა თავისუფლება,
დე, დაგდვას კისრად მძიმე ხუნდი, მძიმე კრთება!
ხოლო რაც უფრო მწუხარედა ჩვენ-წინ იქმნები,
მით უფრო მეტის გულის-წვითა შენ გვეყვარები.
ვით არ აღვენთვით სიყვარულით შენდამი ჩვენა,
როს - ვითა თვისთა შვილთ ფელქვანი - გვაწოვებ შენა
შენსა უბიწო, წმინდა სისხლსა, რომელიც არი
მწვავს ტკივილით შენის წყლულით გადმომდინარი.

5 თებერვალი, 1872 წ.

ნატვრა

(ნ. ნეკრასოვისა)

გადის დრო და თან მაკლებს მე ძალას,
გადის დრო და თან სულსა მიწუხებს;
მამულო ჩემო! ჩავდივარ საფლავს
და ვერ ვესწრები მე ბედნიერ დღეს.

იმ დღეს, როდესაც, ცრემლი შეგშრება
და გაგიქრება შენ ყველა წყლული,
და წმინდა ნატვრა მე ამიხდება,
ყმაწვილობიდან გულს ჩასახული.

მაგრამ კი მინდა, რომ სიკვდილის ჟამს
შევიტყო, ორმ შენ გზას ადგევხარ სწორს;
რომ შენი მუშა, რომელიც სთესავს,
ელის კაიდროს, - მოსავლიან დროს!
რომ მომაკვდავთან ნიავს მოჰქონდეს
სამშობლო სოფლის ერთი მაინც ხმა,
რომელშიაცა აღარ ისმოდეს
კაცის სისხლისა და ცრემლების ღვრა.

[1892]

დაუმუშავებელი და ფრაგმენტული თარგმნები

კაენი

(ნაწყვეტი, ბაირონიდან)

ა დ ა მ ი

ღმერთო უკვდავო! უბოლოო! მაღალთ სიბრძნე!
ვინც ერთის სიტყვით - უფსკრულისა გულსა წყვდიადსა
წცლსა სინათლე გადმოსახი და ზედ მოჰფინე, -
თაყვანსა გცემ მე! ,იეგოვავ! დილისა ჟამსა
თაყვანსა გცემ მე!

ე ვ ა

ღმერთო! ვინცა დღეს საამოსა
გვაძლევ, და გაჰყავ ღამე - ბნელი, დილა - ნათელი,
რომელმანც გაჰყავ მიწა, წყალი და სამყაროსა -
მაგ ერთ ნაწილსა შენ ქმნულების - მოც სახელი,
თაყვანსა გცემ მე!

ა ბ ე ლ ი

ღმერთო! ვინცა არაფრით შეჰქმენი
მიწა, ჰაერი, ოკეანე, ცეცხლი, სივრცენი,
რომელმაც შეჰქმენ სინათლე დღის, ბნელი ღამისა, -
რადგანც ქვეყნებსა ეფინება შენი ნათელ
და შენი ჩრდილი; შემდეგ ღამის - დღის გაჩენისა,
ღმერთო, რომელმაც შეჰქმენ ფორმა გოგელ არსისა,
რათა იხაროს, იტრფიალოს და შეიყვაროს,
რათა შენ თითონ, იოგოვავ, მან შეგიყვაროს,
ღმერთო! თაყვანს გცემ! თაყვანს გცემ მე!

ა დ ა მ ი
ღმერთო უკვდავო!

[1860 წ.]

მანფრედი

(ნაწყვეტი, ბაირონიდან)

მოქმედება I

ს ც ე ნ ა პ ი რ ვ ე ლ ი

სცენა წარმოადგენს გოტიკურს გალერეიას. შუალაშე

მ ა ნ ფ რ ე დ ი მ ა რ ტ ო

ანედა ხელახლათ მე აღვაავსო ჩემი ღამპარი...
და ჩემი ძილი, როს კი მძინავს, ძილი არ არი,
და არის ხოლოთ უსრულებელთ ფიქრთ განგრძელება,
რმულთ არც დაჭერა, არც შეყენება.
ჩემს გულს არ სძინავს არცა დღისით და არ ღამითა,
დავხუჭავ რა თვალთ, შიგ ჩამჭვრეტენ გუშაგსავითა.
(მაგრამ) კი ვცხოვრობ - მე მაქვს სახე ცოცხალ კაცისა.
განა წუხილი უნდა იყოს გამწურთნი ბრძნისა:
ტანჯა-ცოდნაა, თვით კაცსა ცოდნით სავსესა,
უნდა ეტნჯა, ევაგლახნა, ვიდრე სცნო ესა,
რომ ხე ცოდნისა არა არის ხე ცხოვრებისა.
მე აღმოვსწურე უძირო ტბა ქვეყნის სიბრძნისა,

ფილოსოფიის ზღვა, წყარონი გრძნეულებისა,
და ჩემს ჭკუასაცა მქონდა ძალა ეტვირთნა ისა, -
მაგრამ ამითა ვერა გავხდი. მე მოვინდომე
კაცთათვისა ქმნა სიკეთისა, და ვნახე რომე,
კაცთა შორისაც სიკეთეცა ყოფილა თურმე, -
მაგრამ ამანაც ვერა მმატა, მტრებიც მომეცნენ,
მათ მე ვერ დამცეს, და თვითონვე ჩემ წინ დაეცნენ, -
მაგრამ ამანაც ვერა მმატა. ტანჯვა, წვალება,
სურვლი, ბრძოლა და სიკეთე, და ბოროტება,
ყოველი ფერი - რასაც ვხედავ სხვა არსებაში, -
როგორცა წვიმა ქვიშაზედა იყო ჩემთვისა...

[1860 წ.]

დემონი

(ნაწყვეტი ლერმონტოვიდან)

მწყრალი დემონი, განგდებისა სული
დაჰფრენდა ცოდვილს ამ ქვეყანასა,
და უკეთესი მის დრო წარსული
გლოვით წარუდგა მის მწუხარ თვალსა.

[1860 წ.]

პროზა

უკანასკნელი გასაკვეთი ნაამბობი პატარა ალზასელისა³ (მოთხრობა ალფონს დოდესი)

იმ დილით მე სასწავლებელში წასასვლელად ცოტად დავგვიანდი და ძალიან მეშინოდა საყვედურისა, მით უფრო, რომ ჩვენმა ოსტატმა გამელმა წინადვე გვითხრა, ღრამმატიკა გაიკვეთეთო, იმასა გვითხავთო, და მე კი ერთი

³ალზასი ის ქვეყანაა, რომელიც პრუსიამ წაართო საფრანგეთსა ამ უკანასკნელს დროს და რომელისაც სული და გული დღესაც საფრანგეთისაკენ არის.

სიტყვაც არ გამეკვეთნა ჯერ. მსწრაფლ ფდქრად გამიარა - მოდი დღეს არ წავალ სასწავლებელში-მეთქი. ვსთქვი და ავასრულე კიდეც. მინდორში გავიქეცი.

ასე თბილოდა, ასეთი ნათელი იყო ქვეყანაზედ მოფენილა!

ტყის პირში შაშვების სტვენის ხმა ისმოდა, პრუსიას ჯარისკაცნი რიპერის ქარხანას ახლოს მინდორზე ვარჯიშობდნენ და სწავლობდნენ. ჩემთვის ყოველივე ეს უფრო სასიამოვნო იყო, ვიდრე ღრამმატიკის გაზეპირება, მაგრამ ჩემი ჯიუტობა გავტეხე, მყის გამოვბრუნდი და ჩქარის სირბილით ისევ სასწავლებლისაკენ გამოვიჭერ.

მოვუახლოვდი ქალაქის სამმართველოს თუ არა, თვალი შემასწარ, რომ ხალხი მოგროვილა და რაღაც განცხადებას ჰკითხულობს. აი ორი წელიწადი იყო გასული რაც ამ სამ მართველოდამ სულ ცუდი ამბები გვესმოდა: ხან ის, რომ აი ამა დაადგილას ჩვენი ჯარი დამარცხდაო, ხან ის, რომ პრუსიელებმა დაგვარბიესო, ხან ეს ბრძანება გამოვიდა პრუსიელებთაგანაო, ხან ისაო და სხვა ამგვარი.

- "ნეტა მითხრან, რა მომხდარა კიდევ", - გავიფიქრე გულში და სირბილით გავემურე. გზაზე შემეყარა მჭედელი ფანეტრი, იმას და მის შეგირდს წაეკითხათ განცხადება და რაკი დამინახა, დამიყვირა:

- რას მიემურები, ჯერ მაინც ადრეა, სასწავლებელში თავის დროზე მიხვალ.

მე მეგონა, რომ დამცინის. დაღალული და დაქანცული შევევარდი ბ-ნ გაბელის პატარა ეზოში, სადაც ჩვენი სასწავლებელი იმყოფებოდა.

სხვა დროს, ვიდრე სწავლა დაიწყებოდა, ასეთი ალიანქოთი და ჟრიაძული იყო ხოლმე სასწავლებლის ოთახში, რომ ქუჩაშისმოდა. ზოგი სტილის უჯრებს გამოაღებდა და შეაღებდა, ზოგი ხმამაღლა იზეპირებდა გასაკვეთსა, ყურები კი დაეცოთ, რომ უფრო კარგად დაეთხროვნათ. ოსტატი კი თავისის მოზდილის სახაზავით დადიოდა და წამდაუწუმ ამბობდა: ყმაწვილებო, თუ შეიძლება ცოტა ნელა. მე ამ ჟრიაძულის იმედი მქონდა, ჩემ ადგილას ისე დავმჯდარიყავი, რომ ოსტატს არ დავენახე. მაგრამ იმ დღეს ასეთი მშვიდობიანობა და სიჩუმე იყო, თითქო კვირა დღე არისო. გაღებულს ფანჯარაში შევიხედე და დავინახე, რომ სულ ყველანი ჩემი ამხანაგები თავის ადგილას სხედან, ოსტატი კი, თავისის საშინელის რკინის სახაზავით ილიის ქვეშ, წინ და უკან დადის. მეტი გზა არ იყო, უნდა გამელო კარი და იმ სიჩუმეში გამებედა ოთახში შესვლა. ვინ იცის, რა ფერი მედო შიშისა გამო!... რა გგონიათ? ჩემმა შიშმა უქმად ჩაიარა, ბატონმა გამელმა შემომხედა მე გაუჯავრებლად და მშვიდობიანად მითხრა: "ჩქარა დაჯექ, პატარა ფრანსო, შენს ადგილას. ჩვენ უშენოდ გვინდოდა დაგვეწყო კიდეც".

გადავცოცდი ჩემს ადგილისაკენ და დავჯექი. როცა ცოტად გული დამიმშვიდდა და მივიხედ-მოვიხედე, ვნახე, რომ ჩვენს ოსტატს კარგი მწვანე სერთუკი ეცვა, თეთრი, ჩინებულად გაუთოებული პერანგის საყელო უჩანდა და თავხედ ეხურა აბრეშუშით ნაკერი ქუდი, რომელსაც იხურავდა მხოლოდ

განსაკუთრებულს შემთხვევაში, მაგალითად, როცა უფროსი ეწვეოდა სასწავლებლის გასაჩხრეკად, ანუ ჯილდოების დარიგების დრო იქნებოდა. თვითონ ოთახში კი რაღაც საოცარი მედიდურობა იყო, თითქო სადღესასწაულო რამ არისო.

მე უფრო იმან გამაკვირვა, რომ სასხდომი ადგილები ოთახის ბოლოს სხვა დროს ცარიელი იყო ხოლმე, ეხლა კი სულ დაეჭირათ სოფლის ხალხს, რომელნიც ისე ხმაკმენდილნი ისხდნენ, როგორც ჩვენ. იქ ისხდნენ ბებერი ჰაუზყრიც თავისის განუმორებელის სამკუთხიანის ქუდითა, უწინდელი სოფლის უფროსი, მისი უწინდელი მწერალი და ბევრი სხვანი. ყველა დაღონებულის და შეწუხებულის სახით იჯდა თავის ადგილას. ჰაუზერს მოეტანა თავისი ძველი, პირებმოჭმული ანბანი, გაეშალა მუხლებზედ, და ზედ გადაშლილზედ გარდიგარდმო დაედვა თავისი უშველებელი სათვალეები.

ვიდრე ყოველს ამას ვათვალიერებდი და გაკვირვებაში ვიყავ, ბატონი გამელი ავიდა თავის კათედრაზე და გვითხარა იმ ტკბილის და რიხიანის ხმით, როგორითაც მე შემოსულია დროს მომმართა:

"ყმაწვილებო! დღეს ჩემი უკანასკნელი სწავლების დღეა. ბერლინიდამ ბრძანება მოვიდა, რომ ალზას-ლოტარინგიაში მარტო გერმანულია უნდა ასწავლონ. ხვალ სხვა ახალი მასწავლებელი გეყოლებათ. დღეს უკანასკნელად უნდა გაიკვეთოთ ფრანგული ენა. გთხოვთ, ყურადღებით იყვნეთ"

ეს სიტყვები როგორც ისარი ისე მეცა გულს. ჰოი, ბარბაროსნო! აი, თურმე რა გამოცხადება ყოფილა სამმართველოს კედელზედ გამოკიდებული!...

უკანასკნელად უნდა გაიკვეთოთ ფრანგული ენაო!... მე კი ჯერ ძლივს ვჯღაბნიდი. ასოებსა! - ჩანს თავის დღეში ვეღარ ვისწავლი. ნუთუ ამაზედღა უნდა გავჩერდე!... ოხ, რარიგად ვწუხდი დაკარგულ დროისათვის. როდესაც უნდა მესწავლა, მაშინ დავრბოდი ჩიტის ბუდეების სამებნელად, ანუ ასრიალებდი ყიწულზედ!... ჩემი წიგნები, რომელნიც იმ დღემდე თვლის დასანახავად მემძიმებოდნენ, ჩემი ღრამატიკა, სამდთო წერილი ოსტატის სიტყვების შემდეგ შემიყვარდნენ როგორც მეგობრები, რომელთაც მოშორება და დათმობა ძნელია.

თვითონ ბატონი გამელი!... რაკი წარმომიდგა, რომ იგი მიდის და მის შემდეგ ვეღარ ვინახულებ, წელი მომწყდა. მე ამ ფიქრში გართულს დამავიწყდა მისი სახაზავით ცემაცა და ყოველივე მისგან მოყენებული სასჯელიცა.

საწყალი! ეხლა კი მივხვდი, რისთვისაც ჩაეცვა ახალი ტანსაცმელი და რისთვისაც მოსულიყვნენ ჩვენი მოხუცებულა სოფლელები. თურმე უკანასკნელის გასაკვეთის მოსასმენლად მოგროვილიყვნენ, რომ ამით გამოეცხადებინათ ბატონის გამელისათვის თავისი გულითადი მადლობა ორმოცის წლის სამსახურისათვის, და საფრანგეთისათვის, თავისის საყვარელის მამულისათვის, რომელიც მათ ეკარგებოდათ, პატივი მიეცათ

მე სრულიად ფიქრებმა წამიღეს, უეცრად ჩემთ სახელი წარმოითქვა. ყურები ვაცქვიტე, თურმე ჩემი ჯერ მოვიდა პასუხის გებისა. რა რიგად მინდოდა, რომ თავიდან ბოლომდე შეუცდომლად ამესხნა მშვენიერი წესები

ჩვენის ენის თანდებულისა. მაგრამ პირველ სიტყვაშთვე ავირიე და მწუხარის გულით, როგორც კეტი, ისე ვიდებ ჩემს ადგილას, სირცხვილით თავი მაღლა ვერ ამელო. ბატონი გამელი მეუბნებოდა:

"ამ ხანად, ფრანსო, მე არ გისაყვედურებ. შენ უმისოდაც დასჯილი ხარ... მით, რომ არ იცი. იქნება შენა ფიქრობდე: ეჰ, ეგ არაფერია! თუ დღეს არა, ხვალ ხომ ვისწავლით! აი, ხომ ხედავ, რა მოხდა... დიად მაგ დღეხვალიობაში სწავლის გადადებამ სახვალიოდ გააუბედურა ალზასი. ეხლა გერმანელებს საბუთი აქვთ გვითხრან: რა მიგიგავთ ფრანსიელებს, რომ იმახით ფრანსიელნი ვართო. როდესაც არც კითხვა, არც წერა თქვენს ენახე არ იცით?... ყოველს ამაში მარტო შენ არა ხარ დამნაშავე, ჩემო საწყალო ფრანსო! არა, ყოველმა ჩვენგანმა უნდა უსაყვედუროს თავის თავსა.

"თქვენი ნათესავები თქვენის განათლებისათვის ბევრს ირასა ჰზრუნავდნენ, ოღონდ კი ერთი მეტი გროში შეეძინათ და ისინი სხვას არას დასდევდნენ, და ამისათვის ხან სამუშაოდ გისტუმრებდნენ ქარხანაში, ხან მიწის სახვნელად. არც კი მე ვარ უდანაშაულო. განა მე კი არ უნდა ვუსაყვედურო ჩემს თავს? განა სწავლის მაგიერ ხანდახან ჩემს ბაღს არ გარწყევინებდით ხოლმე? განა როცა სათევაზოდ მივდიოდი, თქვენის დათხოვნის ფიქრი მაწუხებდა?"

ბატონს გაბელს სიტყვა ერთის საგნიდამ მეორეზე გადაჰქონდა და ბოლოს ლაპარაკი ჩამოაგდო ფრანგულის ენის თაობაზედაც. გვეუბნებოდა, რომ ფრანგული ენა ყველაზედ მშვენიერი, ყველაზე ცხადი, ყველაზე მტკიცე ენა არის მთელ ქვეყნიერობაზედაც; იგი არ უნდა დავიწყებულ იქმნასო. და თუ ვინმე მონების ქვეშ ჩავარდებო, მისთვის სამშობლო დედაენა უკეთესი ღონეა, რომ უბედურებიდამ თავი თხსნასო... მერე გადახსნა ღრამმატიკა და აგვიხსნა გასაკვეთი. მე მიკვირდა, რომ ყოველი ფერი ისე ადვილად მესმოდა. რაზედაც კი იგი იმჟამად მოგვითხრობდა, ყოველივე მეადვილა. მე მგონია, რომ ჩემს დღეში ისეთის ყურადღებით არ მიგდია იმასათვის ყური და თვითონაც, მგონია, თავის დღეში ისეთის მოთმინებით არ აუხსნია გასაკვეთი, როგორც მაშინ. ადამიანს ეგონებოდა, რომ რაკი გვშორდება, ჰსურსო, რაც იცის ყოველივე ერთხანად და ერთბაშად გადმოგვცესო და სულ ერთ თავში ჩაგვიდოსო.

გასაკვეთის ახსნის შემდეგ წერა დაგვაწყობინა. ამჯრად ბატონს გამელს თვითვეულისათვის ცალკე ახალი დედნები შეედგინა; იმ დედნებში მხოლოდ ეს ეწერა: "საფრანგეთი, ალზასი, საფრანგეთი, ალზასი. ავიღეთ დედნები და მაღლა ჩამოვკიდეთ; როგორც ბაირალები, ისე ფარფარებდნენ თვლწიწა. უნდა გენახათ, როგორის ყურადღებით ვწერდით ამ სიტყვებს, რარიგი ხმა გაკმენდილი მდუმარება იყო! მხოლოდ ერთი კალმის წრიპინილა ისმოდა. ზოგჯერ მაისის ბუხები შეშიფრინდებოდნენ ოთახში, მაგრამ იმათ ყურს არავინ ათხოვდა, პაწაწინა შაგირდებიც კი თვალს ქალაღდიდამ არ აშორებდნენ და ისეთის გულმოდგინებით გამოჰყვანდათ თავიანთი ხაზები, თითქო ის ხაზებით საფრანგეთისანი არიანო... ჩარდახზედ მტრედებ

ღულუნებდნე და მე გვითქრუ: "ამათაც ხომ გერმანულად დააწყებინებენ ღულუნსა". დროგამოშვებით ზე ავიხედვდი და ვხედავდი, რომ ბატონი გამელი ჩდუმარედ იდგა კათედრაზე და რაღაც გულისტკივილით თვალს აკვირებდა ყოველს საგანს, რაც მის გარემო იყო, თითქო ცდილობსო საუკუნოდ დაეხსომებინა ეს პატარა სახლი და ყოველი ის, რაც შიგ არის. როგორც გინდათ იფიქრეთ, - ის კაცი ორმოცი წელიწადი იყო ამ ადგილას, ორმოცი წელიწადი იყო მაყურებელი ერთისა და იმავე ეზოსი, ერთისა და იმავე სასწავლებლისა. ყოველივეს უწინდელი ფერი და სახე ედო, მხოლოდ შეგირდების სკამები და რუკა დროთა ბრუნვას მოეცვითა, კაკლის ხე ეზოში გაზრდილიყო, სვია, რომელიც თვითონ დაერგა, გარს შემოჰყუნოდა ფანჯრებს და სახლის სახურავამდე ასულიყო. უსათუოდ ძალიან უკვნესდა, ძალიან სტკიოდა გული, რომ ყოველს ამას თავი უნდა დაანებოს; რომ მისი და ქედამ აყრისათვის წინა და უკან დარბოდა ზემო ოთახში და ბარგს ალაგებდა. დიად, ხვალზევით უნდა აყრილიყვნენ და სამუდამოდ გამოსთხოვებოდნენ ამ მხარესა.

ხოლო მას მაინც კიდევ ღონე და მოთმინება შერჩა, რომ რაც იმ დღეს სასწავლებელი იყო, ყველა შეესრულებინა. წერის ემდეგ ისტორია გაგვიკვითა, მას მერმედ პაწაწინა ბაშვებმა ჩვეულებრივად უგალობეს თავისი ბა, ბე, ბი, ბო, ბუ. იქ კიდევ, კუთხეში ჰაუზერს ცხვირზე გაეკეთებინა სათვალეები, ხელში აელო ანბანი და ბაშვებთან ერთად ხმამაღლა იმეორებდა იმავე ბა, ბე, ბუ-ს. ეტყობოდა, რომ ისიც დიდ მეცადინეობაშია. შემფოთებისა გამო ხმის კანკალი დამართოდა და ისე უცნაურად მოისმოდა იმისი ხმა, რომ ჩვენ ტირილიც მოგვდიოდა და სიცილიცა. ოხ, ჩემს დღეში არ დამავიწყდება ის უკანასკნელი ჩვენის სწავლების დღე!..

უეცრად დაჰკრა საყდრის საათმა შუადღე. ამასთანავე ჩვენს ფანჯრების წინ დაიგრიალა სამხედრო მუსიკის ხმამაც: პრუსიელების ჯარს გაეთავებინა თავისი სწავლა და მიდიოდა მინდვრიდამ. ბატონი გამელი გაფითრებული და ფერმიხდილი ჩამოვიდა კათედრიდამ. მე იგი თავის დღეში არ მომჩვენებია იმოდენა ტანისად, როგორც იმჟამად მეჩვენა, თითქო ტანი აიყარაო.

"მეგობარნო!... - გვითხრა ჩვენ: - მეგობარნო... მე... მე..."

რაღაცა მოაწვა გულზე, რაღაცამ სული შეუხუთა და სიტყვა აღარ დაასრულებინა.

მაშინ მიუბრუნდა კედელზე ჩამოკიდებულს საწერ ფიცარს, აიღო ხელში ცარცი, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა დააჭირა ფიცარს ცარცი და უშველებელის ასოებით ეს დასწერა:

"გაუმარჯოს საფრანგეთსა!

ამის შემდეგ შედგა. თავი დაჰკიდა და კედელს მიეყრდო. სხვა აღარა თუქვამს რა, სიტყვის ილაჯი აღარა ჰქონდა, მხოლოდ ხელით გვანიშნა:

"ეხლა წადით!... გასაკვეთი დასრულდაო!"

უბინაო კაცი ნუიორკში⁴

I

ეს ამბავი მოხდა ერთს ზამთრის ცივ ღამეში. გარაშამო ძალიან ბნელოდა, მხოლოდ განიერი კიბე სტეინ-უეი-გოლლისა გაჩაღებული იყო. ქუჩის ბიჭები ბუზსავით ირეოდნენ ამ კიბესთან და თვალთ აცილებდნენ მორთულს ხალხს, რომელიც ამჟამად კონცერტიდამ გამოდიოდა. ამ მორთულს ხალხში ერია ფილიპე ტეტლოუ თავისის ცოლით; არც ცოლი და არც ქმარი სრულიად არ მოელოდნენ მას, რაც ბოლოს შეემთხვათ.

ფილიპე ტეტლოუ ოცდაათის წლის კაცი იყო, დამჯდარის კაცის სახისა; ხოლო როცა იამებდა რამე ან თანაუგრძნობდა რასმეს, სახე გაუცოცხლდებოდა, როგორც ბაშვსა. არ იყო დიდის შეძლების კაცი, დღე-დღეურად ჰსცხოვრებდა მით, რასაც თავისის ჭკუით და ხელობით შოულობდა. ძალიან იშვიათად გამოიმეტებდნენ ხოლმე ცოლ-ქმარნი ფულს იმისთანა შექცევისათვის, როგორც კონცერტია; მაგრამ იმ ღამეს კი როგორღაც გაებდნათ წასვლა კონცერტში, რომლის გათავების შემდეგ მოდიოდნენ შინ კმაყოფილებით სავსენი. მუზიკას ისეთს აღტაცებაში მოეყვანა ცოლ-ქმარნი, რომ მარტო მაშინ იგრძნეს თოვლი მოდისო, როცა მიაწიეს მეთოთხმეტე ქუჩის ყურემდინა. გაიარეს ერთი ქუჩა კიდევ და დაიწყეს ლოდინი კაბრიოლეტისა, რომელსაც იგინი შინ უნდა მიეყვანა, მაგრამ კაბრიოლეტი არსაით ჩნდა. მაშინ ცოლ-ქმართა გასწიეს ფეხით შინისაკენ და გაუსწორდნენ ერთს ოქრომჭედლის მაღაზიასა, რომელიც ამჟამად დაკეტილი იყო. ამ მაღაზიის გასწვრივ ღვინის სარდაფი იყო და იქიდან სინათლე ჰსცემდა ქუჩის პირს და ანათებდა თოვლ-ჭყაპისაგან მოგუბებულს აქა-იქა წუმპეებსა. აქ, ამ სინათლეზედ, ტეტლოუმ თვალი შეასწრო, რომ ვიღაც კაცია ატუზვილი. ამ კაცს ჭადარამორეული წვერი ჰქონდა და გახვეული იყო ვიწრო წამოსასხამში, რომელიც დასველებოდა თოვლისაგან. ამ კაცმა რაღაც წარმოსთქვა დაბლა და შესაბრალისად. ტეტლოუ მხოლოდ მაშინ მიხვდა, რომ მოწყალეობას სთხოვდა, როცა ამ კაცს გასცილდა; ხოლო გულმა ტკივილი დაუწყო და უთხრა ცოლს:

- მე ძალიან მინდა ის კაცი ისევ ვნახო, - და დაიწყო ჯიბეში რაღაცის ძებნა.

- გინდა და წადი, ჯერ ხომ გვიან არ არის? - უპასუხა ცოლმა.

ორივ როგორღაც გაუბედავად შეჰყურებდნენ ერთმანეთს, ასე გონია, თვის მოქმედებას ვიდასაც უმაღავენო. მართალია, ვისმეს რომ ამათი შემოსავლ-გასავლის ანგარიში ენახა, ანუ ამჟამად რომ შეჰსწრებოდა ერთი ვინმე მაღლის ზნეობის ნაცნობთაგანი, გულს დაუთუთქავდა მწარეს რჩევითა და დარბევითა, მაგრამ გულის სიკეთემ თავისი ჰქმნა და ტეტლოუ

⁴ ნუიორკი უმთავრესი ქალაქი ამერიკის რესპუბლიკისა.

მოუბრუნდა მთხოვარასა.

აბურძენულმა, თავიდან ფეხამდე დასველებულმა ადამიანის აჩრდილმა ჩამოართო მოწყალეობა ისე, თითქო ჰსცხვენიახო და წაიბუტბუტა რაღაცა მადლობის მგზავსი. ტეტლოუს ძალიან იამა, რომ პასუხად არ მიიღო ჩვეულებრივი: "ღმერთმა სამაგიერო გადაგიხადოს". ხოლო როცა მოვიდა ცოლთან იმ მორცხვობითა, რომელიც თან მოჰყვება ხოლმე ჭემმარიტს კეთილს საქმეს, უეცრად მოესმა უკანია ფეხის ხმა. ტეტლოუმ უკან მოიხედა. მის წინ იდგა ის ადამიანის აჩრდილი.

- მომიტევეთ, მოწყალეო ხელმწიფევ, მაგრამ უნდა...

ამ სიტყვებს ზედ დაერთო სხვა გაუგებარი სიტყვებიცა. ცეტლოუმ მხოლოდ ის გამოარჩია ამ ლაპარაკი დამ, რომ მთხოვარა რაღასაც ჰკითხავს. ბოლოს მოესმა სიტყვაც: "შეცდომით"

- როგორ თუ შეცდომით? - მკითხა გეტლოუმ.

- თქვენ არ მიბოძეთ ეხლა მე ნახევარ დოლარი?⁵- უთხრა პირდაღვრემილმა ბოგანამ, რომელიც ცდილობდა სიცივისა და შიმშილისაგან თრთოლა შეეკავა.

- სწორედ, - უპასუხა ტეტლოუმ: - იქნება ნაკლები მოგეცი სიბნელეში, ხოლო სურვილი კი მაგდენის მოცემისა მქონდა.

- სურვილიო? - გაიმეორა საწყალმა აკანკალებულის ხმითა, - მე მხოლოდ ეგ უნდა შემეტყო, იმიტომ რომ ჩემს დღეში მე არ შემმთხვევია ამის მგზავსი რამ.

აქ ხმა გაუწყდა უბედურსა, ეტყობოდა გულის დღევამ სიტყვა მოუჭრა. ტეტლოუმ ისე გაცეცხული იყო, რომ ხმა ვეღარ ამოიღო.

- დიახ, მოწყალეო ხელმწიფევ, - განაგრძო სიტყვა იმ უცნაურმა ადამიანმა; - ჩემს დღეში არ შემმთხვევია! დიდი ხანია, - ვაი ჩემს თავს, - რაც მე მოწყალეობას ვთხოვლობ ამ ქუჩებში, მაგრამ ჩემს დღეში ჩემთვის ორი შაურის მეტი არავის მოუცია. ამის გამო მიწოდდა შემეტყო, შეცდომით ხომ არ მოგივიდათ. იქნება ბნელაში ვერ გაიგეთ და მეტი მიბოძეთ.

ხმაამოუღებლივ ორივემ ერთმანეთს ყურება დაუწყეს. მთხოვარის სახე თავის დღეში არსად არ ენახა, მაგრამ ისე კი მოეჩვენა, თითქო ეს ფერმკრთალი სახე, რომელიც თვალწინ ედგა ამ ბნელა-ბუქში, უფრო ახლოდ ნაცნობია, ვიდრე სხვა ვისიმე სახე ქვეყანაზედ. რამდენისამე წუთის განმავლობაში ის სახე ისე დაისწავლა, რომ დარწმუნებული იყო, თავის დღეში აღარ დაავიწყდებოდა.

- ყმაწვილო კაცო, - უთხრა უბინაო ბოგანამ, თითქო თავის თავს ძალას ატანსო, - თქვენ ათასში ერთი ყოფილხართ. თქვენ ჩემს ცხოვრებაში დიდი კვალი დააჩნიეთ.

როცა იგი ლაპარაკობდა, მთელი მისი სახე მეტყველებდა ერთ რაღაც უპირატესობას, რომელიც დიდი ხანია დაჰკარგოდა, იგი უპირატესობა

⁵ დოლარი ამერიკის ფულია, ჩვენს ფულზედ ერთი მანეთია, ექვსი შაური და ექვსი გროში.

გამოჰკრთა მის მაღალ და ცოტად მოხრილ ტანშია, გამოჩნდა მის დაძონძებულს და შესაბრალის ტანისამოსშია, გამოითქვა მის მიბერებულს და წვალეებით მოქანცულს სახეზედა.

- თქვენ ჩემ ცხოვრებაში დიდი კვალი დააჩნიეთ, - განმეორა კვლავ უბედურმა.

ტეტლოუ, გაჩერებული თავის ცოლის ახლო, ჰკვირობდა ყოველს ამას. ამისთანა უცნაური, არაჩვეულებრივი ამბავი აოცებდა მას. არ იცოდა, რა პასუხი მიეცა და იდგა ისე, თითქო მიკერებულაო იმ ერთს ადგილს რაღაც უცნაურის გრძნებითა, რომლისაგანაც თავი ვერ დაეხწია.

როცა ის უბედური ლაპარაკობდა, ტეტლოუმ შეამჩნვა, რომ ლოყებზე საწყალს წყალი წურწურით ჩამოჰსდიოდა, რადგანაც სულ სველი იყო თოვლისაგან. ეხლა კი შეატყო, რომ მთხოვარის თვალში სხვა რიგი სისველეა. ცრემლი ჰსდიოდა დამჰკნარს სახეზედა. ტეტლოუს გული ამოუჯდა და გაუწოდა უბედურს ხელი.

- მადლობელი ვარ, მადლობელი, - წარმოჰსაქვა მთხოვარამ და ჩამოართო გრძნობით ხელი; საწყალს, დიდის ხნის მარტოობისა გამო, დავიწყებოდა კიდევ მეგობარი მეგობარს ხელს როგორ უჭერს: - მეყოფა, მე არა მსურს, რომ ამაზე მეტად მოგაცდინოთ თქვენ და თქვენი მეუღლე.

ამ სიტყვაზედ საწყალმა თავი დაუკრა, თუმცა როგორღაც უხერხოდ, მაგრამ ისეთის გრძნობით და გულწრფელობით, რომ ტეტლოუსის ახალგაზრდა ცოლს გული ამოუჯდა. მერე რამდენიმე ფეხით უკან დაიწია და თვალი კი ვერ მოაშორა ცოლქმარს.

- მე ძალიან ბედნიერი ვარ, - უთხრა თავდაბლად ტეტლოუმ, - რომ ცოტათი მაინც თქვენი სამსახური შევიძეულ.

ამის თქმაზე თვალი შეასწრო ღვინის სარდაფს და მაშინვე დაუმატა: - მაგ ფულს სასმელზედ ნუ დახარჯავთ.

- მაგაზე ნუ შეჰსწუხდებით, - უპასუხა გლახაკმა ისეთის ნელის ხმითა, თითქო აჩრდილად იქცაო და გასწია.

- ღამე მშვიდობისა, - მიჰსძახა ტეტლოუმ.

- ღამე მშვიდობისა, - განუმეორა აჩრდილმა. - მე თავის დღეში არ დავივიწყებ...

ამ დროს კაბრიოლეტიც მოვიდა, ცოლ-ქმარნი ჩაჰსხდნენ და წავიდნენ.

იმ ღამეს ტეტლოუს ძალიან გვიან დაემინა. გული ჰსტკიოდა იმ ბოგანოსადმი სიბრალეულითა. ამ სიბრალეულს ხანდისხან ზედ დართოდა რაღაც გაცოფებული სასოწარფეთილებაცა იმის მგზავსი, რომელსაცა ჰგრძნობს ხოლმე უბედური, დაშთომილი უმწედ, უნუგემ და ცის ანაბარად. რამდენიმე დღეს შემდეგ, როცა ეს ამბავი გულიდამ გადაუვარდა კიდევ ტეტლოუს, იგი ძალაუნებურად შევიდა ბიბლიოტეკაში წიგნებისა და გაზეთების საკითხავად. ზამთრის ღამეებში იქ მეტად ჭრელი საზოგადოება იკრიბებოდა ხოლმე.

იმ წამს, როცა ტეტლოუმ გაათავა კითხვა გაზეთებისა და გამოსვლა დააპირა, ერთმა დაგლეჯილს ტანისამოსში შეხვეულმა კაცმა მიიპყრო იმისი

ყურადღება. შეკრთა ეს ყმაწვილი კაცი, როცა იმ დაგლეჯილს ტანისამოსში იცნო იგი, რომელიც კარგა ხანია დავიწყებისათვის მიეცა. ეწყინა, რომ ხელახლად შეხვდა და ამ შეხვედრამ აუმღვრია სინიდისი... ტეტლოუ შედგა, რომ პირისპირ არ შეჰყროდა მთხოვარას, რომელიც ამ დროს კარებისაკენ მიდიოდა. ამავე დროს შეაჰნიშნა, რომ პოლიციის მოხელეს, კარებში მდგომს გუშაგად, დიდის ყურადღებით თვალი ეჭირა მთხოვარაზედ.

- აი, კარგი შემთხვევა, - იფიქრა ტეტლოუმ: მე ვკითხავ, იცნობს თუ არა მაგ მთხოვარას.

ზორბამ, მხარბეჭიანმა პოლიციის მოხელემ მოიბრუნა კისერი, როცა ტეტლოუმ მთხოვარის ვინაობა ჰკითხა.

- ვიცნობ იმას თუ არა? - უპასუხა მოხელემ. - რასაკვირველია, ვიცნობ იმოდენად, რამოდენადაც შეიძლება ამგვარის წყალწაღებულების ცნობა. ეგ ბატონი აქ ყოველ დღე მოდის ხოლმე, თუ სადმე სხვაგან არ დაეთრევა ავის საქმისათვის.

- ლოთი ხომ არ არის? - ჰკითხა ტეტლოუმ.

- მგონია, რომ ლოთი უნდა იყოს, - წარმოჰსთქვა უგუნურად პატივცემულმა წესისა და რიგის დამცველმა. - მე ეგ არსად არ შემხვედრია, თუ არ აქ. აქ არა სვამს, მაგრამ ჰსჭამს კი ხოლმე. დიად, ბატონო, განაგრძო მან რაკი შეატყო, რომ მისი მსმენელი ყურადღებით უსმენს ლაპარაკსა, მაგ კაცს იმოდენად დავიწყებული აქვს ყოველივე მართებულები, რომ აქ მოდის ხოლმე საჭმელად. აქ, როგორც ხედავთ, საზღოა ჰკუისათვის და მაგ ბატონმა კი ეს ადგილი დუქნად გადააქცია. ის ჩემ თვალწინ მთელს დღეებს ატარებს აქ დიდ სიცივეებში და ერთი ფურცელი წიგნისა კი არ გაუბრუნებია თავის დღეში. მოვა ხოლმე და ჯდება თავის დაგლეჯილის ტანისამოსით და შუადღის დროს ამოიღებს ხოლმე ჯიბიდან რაღაც ქონსა და იცოხნება... მურტალი ცხოველია! ერთხელ მთელი ნაჭერი ქონისა გამოვარდა პირიდან და ქალაღი გასვარა. მე მაშინ ვუთხარი, რომ აქ სიარული დაიშალოს და მეგონა, მართლადაც დაიშლი მეთქი, რადგანაც ჩემი სიტყვა გულს მოხვდა და იწყინა. მაგრამ ვერ წარმოიდგენთ, რა თვით რჯული ხალხია მაგვარი ხალხი. ჯანაბას მაგათი თავი! მე ძალიან ადვილად გავაბრძანებდი ქედამ მაგას და ერთს ორიოდ სხვასაც, მაგრამ მე მაგოდენა მოვალეობა არა მაქვს...

- დღეს ესე ადრე რად წავიდა ქედამ? - ჰკითხა ტეტლოუმ კრთომითა და თითონა ეშინოდა ამ მომეტებულის ცნობისმოყვარეობის გამო მეც გარედ არ გამაბრძანოს ამ ულმოხელმა მოხელემო.

- იმიტომ, წამოიძახა მედიდურის სახით მოხელემ, - რომ მაგ ვირმა მოთმინებიდან გამომიყვანა; მე მივედი და ვუთხარი: "ყური მიგდეთ, ჯონნი, მაგვარად ქცევა აქ არ შეიძლება. თქვენ უნდა გახვიდეთ ქედამ, თუ არა და მე თვითონ გაგიყვანთ. მე მგონია თქვენთვის უკეთესი იქმნება, რომ აქედამ უჩემოდ გაბრძანდეთ". ეს სიტყვები საკმაო იყო, რომ ის აბარგებულიყო და წაბრძანებულიყო. მაშინვე აიბარგა და გასწია იქით, საცა ჰსცხოვრებს.

- განა სადა ჰსცხოვრებს? - ჰკითხა ტეტლოუმ.

- გადახსნილის ცის ქვეშ.

- როგორ თუ ცის ქვეშ?

- დიად, ისე, ცის ქვეშ, ქუჩაში. მაშ, რა უყოს კაცმა მე გმმაცხა და ქაჯსა? საპყრობილეში ხომ ვერ ჩავაგდებთ.

- რასაკვირველია, - უპასუხა ტეტლოუმ და მოხელეს სიტყვა მოუწონა, მაგრამ ვაი მაგ მოწონებასა!.. გულის ტკივილი, სიბრალული, რომელსაც იგი იგრძნობდა რამდენსამე ღამეს, როცა ფიქრობდა იმ უბედურს კაცზე, ხელახლად მოაწვა გულზე. ტეტლოუ წამოვიდა იქიდან იმ იმედით, რომ დაეწევა საწყალსა, მაგრამ ხმაამოუღებელი, შესაბრაალისი ადამიანი იგი ველარსად შეხვდა. ტეტლოუ მივიდა შინ გულნაკლულად.

"საპყრობილეში ხომ ვერ ჩავაგდებთ!" - ფიქრობდა იგი და იმეორებდა მოხელეს სიტყვას. - მართალია, მართალი!... მაგრამ რა ძნელი სათქმელია, ცის ქვეშ... ქუჩაში ჰსცხოვრებსო! ცოტადა უნდა, რომ ქედამაც ჭიტლაყი ჰკრან... და მაშინ იგი აღარ იქნება არსად... ვიშ! რა კარგად არის მოგონილი, რომ ქვეყანაზედ ქუჩებია... ქუჩები რომ არ იყოს, რა უნდა გვექნა ამოდენა უბედურ ადამიანის შვილებისათვის, რომელთაც არც არა რა აქვთ და არც არა ვინ ჰყავთ. მაშინ ის უბედურები ან უნდა ჩაგვეყარა საპყრობილეში, ან უნდა ხეზედ ჩამოგვეხრჩო. ესეც კია... ჩვენ ხომ ყველანი არა აცხოვრებთ ქუჩაში... რატომ? ის რად უნდა ჰსცხოვრებდეს და ეს კი არა?

იქნება საოცრად ეჩვენოს კაცსა, რომ ტეტლოუმ უეცრად ასეთი გულის ტკივილი გამოიჩინა თვისთა უბედურთთა მოძმეთადმი. ბევრნი დადიან კონცერტში, ბევრს შეხვდება ხოლმე წინ წყალწაღებული და უბედური ადამიანი, მაგრამ არავის გული არა ჰსტკენია მარტო მით, რომ ერთხელ შემთხვევით ამისთანა ბედისაგან განწირული ადამიანი. ბედნიერად მცხოვრებთა შორის მომეტებულს ნაწილს ადრე თუ გვიან შეხვდებათ ხოლმე იმისთანა დღე, როცა მათ თვალწინ გულგადიხსნის ხოლმე წყვილიადი სიღრმე ადამიანის ცხოვრებისა და მაშინ იგინი თავის თავს აღარ ატყუებენ მაცდურის ოცნებითა. ეგ დღე დაუდგა ტეტლოუსაც. მას ყოველთვის ეგონა, რომ დედამიწა მშვენიერად მოწყობილი სადგურია და ამ ცოტას ხანში იმ ფიქრმა, რომ შეიძლება შვილები ეყოლოს, სხვა თვალთ დაანახვა ეს ქვეყნიერება. სულ აურ-დაურივა ფიქრები. მაგრამ მაინც და მაინც შინ რომ მივიდა, იმ ღამეს უთხრა თავის ცოლს საამოვნებითაც და სიბრალულითაც: - მე მგონია იმ საწყალს ველარსადა ვნახავ. შემთხვევამ ორჯელ შეგვახვედრა ერთმანეთს; მესამედ კი იმედი აღარა მაქვს.

ამაში ტეტლოუ შემცდარი იყო.

II

რამდენიმე დღეს შემდეგ ძალიან ციოდა და ჟინჟლიანი დღე იყო. ამ ხანად ტეტლოუ მიდიოდა ერთს რომელსაც ქუჩაზე და წინ გაასწრო ერთს კაცს, ცუდად ჩაცმულს, თავიდან ფეხამდე ამოწუნწლულს. ამ კაცს რაღაც

დაეკუმმა და მაგრად ეჭირა ხელში. ტეტლოუმ აღმაცერად შეხედა და იცნო თავისი მთხოვარა, რომელმაც იმ წუთს მიიტანა ხელი პირთან და მოკვბინჩა მწვანე ვაშლი. საწყალმა, მგონი, ვერ იცნო თავისი კეთილისმყოფელი, მიდიოდა თავისთვის გულგრილად მაცურებელი გარშამო და თუ ფიქრობდა რაზედმე, ისევ თავის ვაშლზე, რომელიც ამ წუთს შეადგენდა მხოლოდობითს საგანს მის ცხოვრებისას. ტეტლოუმ რამდენიმე ფეხი კიდევ წინ წადგა, მაგრამ მერმე შეიცვალა განზრახვა, მობრუნდა საწყლისაკენ და დაუწყო ლოდინი.

- სად მიდიხართ? - მკითხა მთხოვარასა.

უბედურმა კაცმა მძიმედ აიხედა მაღლა და შეხედა ტეტლოუს და მოიკითხა. არც მის სახემ, არც მის ხმამ არავითარ. გრძობა არ გამოაჩინა.

- მაშ, როგორც ჰსჩანს, თქვენ მე მიცანით, - ჰკითხა ხელახლად ტეტლოუმ.

- მაგას რა თქმა უნდა. მე თქვენ არ დამვიწყებიახართ.

- მაშ, რატომ ხმა არ გამეცით?

- მე მეტიჩარობა არ მინდოდა და არც შვმშვენის, - უპასუხა უბინაომ თავდაბლად და არა პირფერობითა და სულ დაბლობით.

- ამისთანა ავდარში რათა ხართ ქუჩაში? - ჰკითხა მოწიწებით ტეტლოუმ: - სად მიხვალთ?

- არსად.

ამ საწყალს ასეთი შეწუხებული და გათახსირებული ხახე ჰქონდა, რომ ტეტლოუს გულმა ტკივილი დაუწყო. ტეტლოუ მიხვდა, რომ იმ კონცერტის ღამის შემდეგ საწყალი რამდენიმე ფეხით ძირს ჩამოსულა იმედის კიბიდან.

- ამას წინად თქვენ მე მოწყალება მთხოვეთ, - განაგრძო სიტყვა: - ეხლა რატომ აღარ ვქმენით ეგ.

- ოხ, მაშინ ღამე იყო, მე დღისით თავის დღეში არა ვთხოულობ, მაგრამ... - თითქო საწყალს უნდოდა კიდევ სხვა მიზეზი ეთქვა, მაგრამ შედგა ამ უკანასკნელ სიტყვაზედა. ტეტლოუ მიუხვდა გულის წადილს. იმ საწყალს იმოდენად კიდევ მქონდა თავის პატივი, რომ არ იკადრა ხელმეორედ თხოვნა იმის წინაშე, ვინც ერთხელ ხელი გაუმართა. პირველი მოწყალება იმოდენად დიდი ეჩვენა, რომ შიშობდა, ვაი თუ მეორეს თხოვნაზედ უარი მივიღოვო და შევრცხვეო.

- მოწყალების გარდა სხვაფრივ არაფერი ღონისძიება არ არის, რომ გეშველოთ რამე? - ჰკითხა ტეტლოუმ.

- არა მგონია იყოს, მე ვცდილობდი სამუშაოვო რამ მეშოვნა, მაგრამ ყველგან აყებული ქვა დამხვდა. მე დიდი ხანია აბანოში არა ვყოფილვარ და ტანისამოსიც ჩემი ისეთი ძველა ამ წუთს, რომ ვერ ვბედავ წავიდე ვისთანმე.

- ბევრგან არის ღართბთათვთს დაწტებული სახლი და ბინა, რატომ ერთ-ერთში არ მისულხართ.

- მე მივმართე ეკლესიას, რომლის მრეგლთაგანნი მეცა ვარ, - უპასუხა ბოგანამ.

- თქვენ განა ეკუთვნით რომლსამე ეკლესიას? - ჰკითხა გაკვირვებულმა ტეტლოუმ.

იგი თითქმის გაოცდა რომ საქრისტიანო ეკლესიის მწევრთაგანი დაეთრევა ეგრე ქუჩებში ამ უბედურის ყოფითა.

- მე ერთხელ როდესაც ვეკუთვნოდი საქრისტიანო ეკლესიას - უპასუხა უბედურმა იმ სახით, თითქო რაკი სიღარიბეში ჩავარდაო, წაერთვაო ყოველივე კუთვნილება ადამიანისა.

- ნუთუ თქვენის ეკლესიის მრევლი ცოტაოდენს შემწეობას მაინც ვერ მოგცემს?

- მე მივმართე იმათ და ვეღარ მიცნეს. აღარვის აღარ ვახსოვდი. მითხრეს, მოდიო და ჩვენს გამგებლებთან გამოცხადდიო. ამ სიტყვამ ფრთა მომკვეთა და სირცხვლით მეორედ აღარ მივსულვარ.

ტეტლოუ დაფიქრდა.

- წმინდა იოანეს ეკლესიის მრევლთან კი არ გიცდიათ ბედი?

- არა.

- ისინი, მგონი, ღარიბებს შემწეობას აძლევენ.

ტეტლოუს უფრო ის უკვირდა, რომ ამ უბედურმა კაცმა არც ერთი სამდურავი და ჩივილი არ წარმოჰსთქვა არავისზედ. მაშინ როცა პირველად შეხვდა, მისი გულითადი სიტყვები ტეტლოუს საეჭვოდ ეჩვენა; მაგრამ ეხლა კი მისმა სასოწარკვეთილებამ, რომელშიაც მცირედი რამ მაცდურებაც არ ერია, ტეტლოუს ღრმად ატკინა გული.

- დიდი ხანია ამ ყოფაში ხართ? - განაგრძო ტეტლოუმ მცირეს დაჩუმების შემდეგ.

- არ ვიცი.

- როგორ თუ არ იცით?

- დიად, არ ვიცი. მე არ შემიძლიან გითხრათ, როდის აქეთია, რაც ქვეშაგებში აღარ ვწოლილვარ. ზოგჯერ მიშოვნია აქა-იქ სამუშაო, ხან ერთი, ხან მეორე, მერე კი ხელახლად ისევ უქმად დავრჩომილვარ. ოხ, რა ცუდი რამ არის ხან მუშაობა, ხან უქმობა. ეგ სწორედ სნეულებაა, რომლისაგანაც კაცს იმედი აქვს, თავს დავახწევ და მოვრჩებიო. დიად, როცა მართლა სნეული ხარ, მაშინა გაქვს ქვეშაგები. ამ გვარი სნეულება კი მაშინ გეწვევა, როცა სრულებით ქვეშაგები არა გაქვს.

ამ ლაპარაკმა ღიმი მოჰგვარა ტეტლოუს და შესცინა უბედურს გულმტკივნეულობის ღიმილითა.

- ნება მომეცით, რითიმე დაგეხმაროთ, - უთხრა ტეტლოუმ უმოძრაობით თავმოებურეულმა: - ხომ არა გნებაეთ, ცოტა რითიმე დანაყრდეთ?

- განა ეს ჟამი თქვენის სადილის დროა? - კათხა საწყალმა სიხარულით, რომელიც მაშინვე გულში მოიკლა: - დიად... დაუმატა მან დინჯად: მე დიდის სიამოვნებით დავნაყრდები, თუკი იქნება რამ.

ტეტლოუმ მოიწვია, ორივენი ამოეფარნენ ტეტლოუს ქოლგის ქვეშ და დაბრუნდნენ უკან. ყმაწვილი კაცი ცდილიადა ისე ევლო, რომ მისი საწყალი ამხანაგი, რომელიც ძლივს მიათრევდა ფეხებს, უკან არ დარჩომოდა.

- მართლა, თქვენი სახელი? - ჰკითხა ტეტლოუმ.

- ფილიპე ერნი.

ტეტლოუ შეკრთა. თითონაც ხომ ფილიპე ერქვა და ამ შემთხვევითმა ერთგვარობამ სახელისამ უფრო მეტად მიუბრუნა გული იმ უბედურისკენ. ხოლო რადგანაც ამისთანა სეხნიის ყოლა სასიქადულოდ არ მიაჩნდა, თვითონ მარტო თავისი გვარი უთხრა: - მე ტეტლოუს მეძახიანო.

მერე ისევ ჰკითხა, ნუიორკში ხართ დაბადებული თუ სხვაგანაო.

- ნუიორკში ვარ, - უპასუხა ერნმა, - იმ ქუჩაში, რომელიც თქვენ არ უნდა გეხსომებოდეთ იმიტომ, რომ ის ქუჩა დიდი ხანია აღარ არსებობს. მე იქ გამიტარებია ბედნიერად ჩემი სიყმაწვილე; ჩვენ არაფრის გაჭირება არა გვექონია, მინამ მამაჩემი ცოცხალი იყო. მაგრამ ეჰ, ისე მოკვდა, რომ არასფერი არ დაუტოვებია.

- რა ხელობის კაცი იყო?

- კამანდორი იყო.

- სასოვდაგრო ხომალდის პატრონი?

- არა, მთავრობის ხომალდზე იყო. იმას რომ ეცოცხლა, მეც ხომალდზედ სამსახურში შევიდოდი. მამა მომიკვდა და მეც იძულებულ ვიქმენ, სხვა ხელობა ამომერჩია. მე ხარატობა ვისწავლე.

- რა იყო თქვენის უბედურების მიზეზი?

- საქმე ხელთ არ მოდიოდა. დავანებე თავი და საომრად წავედი. მას აქეთ ერთი უბედურება მეორეს ზედ მოჰყვა. მე მტერს ჩავუვარდი ხელში ტყვედ და ექვსი თვე დამწყვდეული უყვანდით.

ამ ლაპარაკით ჩვენი მგზავრები მიუახლოვდნენ დუქანს, საცა ფულით ყველას შეუძლიან ისადილოს. ტეტლოუმ შეიყვანა თავისი ამხანაგი ერთს ამისთანა დუქანში, რომელიც სხვაზე უფრო ფაქიზი და წმინდა იყო.

- აქ ვისაუზმობთ, - უთხრა ტეტლოუმ: - თქვენ რას დალევთ? ელი გნებავთ?

- გმადლობთ. განა თქვენ ელს მიირთმევთ?

- დიაღ.

- არა, მე ყავა მირჩვენია.

ტეტლოუმ მახე კარგად გაუბა, რომ შეიტყოს, ლოთობს თუ არა ის უბედური. ერნმა კი არა იცოდა რა. რა სასმელიც კი დაუსახელა ტეტლოუმ, ყველაფერზედ უარი სთქვა.

- მე ჯარში შევეჩვიე ყავას და ეხლა ყავა ყოველს სასმელს მირჩვენია, - სთქვა უბედურმა.

ჭამის დროს ერნი მოჰყვა ჯარის ამბავსა. დაიწყო ლაპარაკი მასზე, თუ რა წვალეა გამოიარა ტყვეობის დროს; რამდენიმე ღამე ცარიელ მიწაზედ ცის ქვეშ ვეყარენით ყველა ტყვეები ერთადაო, ერთიერთმანეთზედ მიყრილნიო. ისც უამბო, რომ კინაღამ თოფით არ დამხვრიტესო. ყველაზე მომეტებულად კი შიმშილი მტანჯავდაო.

- რაწამს თვალს დავხუჭავდი და დამეძინებოდა, მაშინვე გემრიელი საჭმელები მომელანდებოდნენ ხოლმე, მაგრამ თვალს ავახელდი თუ არა, შიმშილი გულ-მუცელს უფრო მომეტებულად მწვაავდა, ვიდრე წინად.

- მაგ წვალეზას ისევ თოფით დახვრეტა ჰსჯობდა მგონი, - უთხრა ტეტლოუმ.

რას იქმოდით! თვითონ იმათაც ვერა მოეხერხებინათ რა; თვითონ ისინიც ყოველდღე ვერ იძლებდნენ ხოლმე მუცელს. მაგრამ რა უცნაური რამ არის კაცის ბედი! აქაც, ნუიორკში იმავე შიმშილით ვიტანჯები. აქ მაინც შიმშილისგან განთავისუფლებული უნდა იყოს კაცი, რომელსაც თავისის ქვეყნისათვის სისხლი უღვრია...

- არ შეიძლება, მთავრობისაგან პენცია რამ დაგენიშნოს? - ჰკითხა ტეტლოუმ.

- არა, მე სუბუქად ვიყავ დაჭრილი. აი, მე რომ იქ მოვეკალით, მაშინ სხვა იქმნებოდა. მაშინ უსათუოდ პენციას გამიჩენდნენ, თუ რომ ამღები იქმნებოდა ვინმე.

ამ ოხუჯობამ გამოაჩინა, რომ ერთი ცოტაც გამხიარულდა. იქნება ეს ამბავი საჭმელმაც მოახდინა. რარიგის სისწრაფითა ჰსჭამდა საწყალი საჭმელს! აშკარა იყო, რომ ამ უბედურს ყოველდღე არ ეღირსებოდა ხოლმე რისამე ჭამა.

როცა სადილი გაათავეს და მედუქნეს გაუსწორდნენ, ტეტლოუმ იფიქრა, რომ სხვა რამ შემწეობაც უნდა მიჰსცეს ამ უბედურსა. ტეტლოუმ შეამცნინა, რომ ზემო ტანისამოსის ქვეშ პერანგის მაგიერ რალაც ძონძები აქვს; წაიყვანა და უყიდა ახალი თბილი პერანგი. ამას გარდა მიჰსცა ფული ვახშმისათვის და ღამის ბინისათვის და ბოლოს გამოეთხოვა და შეუკვეთა, რომ მეორეს დღეს დილაზე ადრე მასთან მისულიყო.

III

იმავე დღეს, მოიცალა თუ არა თავისის საქმეებისაგან, ტეტლოუ შეუდგა იმ უბედურის კაცისათვის მზრუნველობას. ნუიორკში ბევრგან არის დაწესებულნი სახლნი სათნოებისა, საცა ღარიბნი, დავრდომილნი და უძლურნი შოულობენ ხოლმე ბინას და საჭმელსა მუქთად და უფასოდ. ერთს ამისთანა სახლში უნდოდა ტეტლოუს, აეჩინა ბინა იმ უნუგეშო ადმინისტრაციის. მოპკრიბა ცნობ სდ რა სახლია ამისთანა და იმავ საღამოს მივიდა რჩევის საკითხავად თავისის მოძღვრის ცოლთან, როლიც სათნოიან დედაკაცად გათქმული იყო.

ტეტლოუმ უამბო დაწვრილებით, სად შეხვდა პირველად და რა ყოფით ნახა უბედური ერთი და ამის შემდეგ დაუმატა:

- ვაი-ვაგლახმა, რაც თავხედ გადახედა, ბოლო მოუღო მის ჯანმრთელობას. საწყალი ნეკრესის ქარებით და ტკივილებით სავსეა. ეხლა იმას მარტო მოსვენებით ცხოვრებალა ეჭირება. ამასაც კი მოგახსენებთ, რომ იმას თავ-შესაფარებელი ბინა უნდა მარტო ორიოდ დღეს. დიდი სურვილი აქვს, რომ მუქთა-ამელად არ იყოს და ძალიან უნდა, სამუშაო რამ იშოვოს და იმით ირჩანოს თავისი უსიხარულო თავი. სად უფრო სამჯობინარია, რომ შევახიზნოთ ის საწყალი?

- თქვენის სიტყვიდამა ჰსჩანს - უპაუხა მოძღვრის მეუღლემ - რომ თქვენის გულმტკივნეულობის საგანი ჯერ კიდევ ღონეზეა და არ არის სიბერით დაუძღურებული.

- დიად, - მიუგო ტეტლოუმ, - მართალს ბძანებთ, ის ისეთი ხნიერი არ არის. დღეს დილით საუზმე ჭამა ძალიან მადიანად.

- მით უფრო ცუდი, იმიტომ, რომ სრულად დასნეულებული რომ ყოფთლიყო, ჩვენს სამკურნლოში ადგილს მივცემდით

- მაშ, ისეთს, როგორც არის, ადგილს ვერ მივსცემთ?

- უი! თავის დღეში...

- მაშ, თუ ეგრე ის უჯობს, მოკვდეს და მორჩეს ამ წუთის-სოფელს, - ჰსთქვა გულზედ მოსულმა ტეტლოუმ.

- იქნება უჯობდეს კიდევ. ძალიან შესაძლოა.

- მაშ სხვა რა თავში ქვა იცეს.

- მართლად, რამდენის წლისაა? იქნება სამოცზედ მეტი იყოს და ოთხმოცდაათზედ ნაკლები? - ჰკითხა ეხლა კი თავაზით მღვდლის ცოლმა.

- რომ ოთხმოცდაათზე ნაკლებია, ეგ ცხადია და სამოცზედ მეტია თუ არა, ეგ კი არ ვიცი. მაინც რად მკითხე მე ეგ?

- მე ერთი სახლი ვიცი მოხუცთათვის, იქ შემოდია იგი შემეკედლებინა, თუ რომ ამ ორთა ხნისა შუა იქნებოდა. თქვენ ამბობთ, რომ სასმელს არაფერს ეკარებაო. დარწმუნებული კი ხართ, რომ იგი არ არის იმისთანა ლოთი კაცი, რომელსაც სურს და ცდილობს, ლოთობა დაიშალოს როგორმე?

ეს იმისთანის ხმით ჰკითხა რომ ამ ხმას თავისი ჭეშმარიტი გულისტკივილიც ამოიტანა. ეს დედაკაცი სანთლით ეძებდა ლოთობისაგან გზა დაბნეულს კვსა და დიდ სიხარულდ მიაჩნდა მისი მორჩენა. ტეტლოუ შეწუხდა რომ ამისთანა კარგი შემთხვევა ხელიდამ ეცლება. მაგრამ რა ექნა? ხომ ვერ იტყუებდა, მართალი უნდა ეთქვა და ხელმეორედ გაიმეორა, რომ იგი ლოთი არ არის.

- რაკი ეგრეა,-წარმოსთქვა მღვდლის ცოლმა - მე სრულებით აღარ ვიცი, რა გზით უნდა ეშველოს იმ უბედურს კაცსა.

- იქნება ჩემი ბრალიც იყოს, იქნება ისე ვერ დაგიხატეთ მისი გარემოება, როგორც რიგია - უთხრა ცოტაოდენის გაკილვით ტეტლოუმ.

ერთის სიტყვით, ტეტლოუს მარცხი მოუვიდა და ვერას გახდა. ამ სათნოებანიმა დედაკაცმა ვერაფერი ნუგეში ჰსცა. რაკი ესეაო, იფიქრა, გამოვკითხო მაინცაო ზოგიერთი რამ. ამ განზრახვით წარუდგინა სია სათნოების სახლებისა, რომლის სახელებიც იმ დილით შეეტყო.

- აი, მაგალითებრ, "წინად - მეოხი განგება". აქ განა არ შეიძლება ბინა მიეცეს?

- რას ბძანებთ? იქ მარტო საქმეს უშოვნიან და აუჩიჩენ ხოლმე ღარიბთა, რომელთაც კარგის ყოფაქცევის სახელი აქვთ.

- "სავანე ღარიბთათვის" რაღაა? ეს სახელი ყურისათვისაც სასიამოვნოა. იქნება აქ მაინც გავხდე რასმეს.

- სრულიად ვერას გახდებით... ეგ წიგნების საკითხავი სახლია, დღე და ღამ ღიაა, მანდ მარტო ჩაის სმა შეიძლება... ისიც ფულით.

ტეტლოუმ დაასახელა "კლდე უდაბნოში", კიდევ ერთი სათნოების სახლთაგანი; მაგრამ აქ მარტო რძეს თურმე ასმევდნენ მუქთად პატარას ჭიქითა იმ პირობით კი, რომ აქავე დაელია.

რძე აქ არის, ჩაი - სხვაგან. ისა არა ჰსჯობდა, რომ ერთი და მეორეც ერთად, ერთს ადგილას ყოფილიყო.

- სწორეს ბძანებთ. სათნოება ადამიანისა იმიტომ ჩაივლის ხოლმე ეგრე ფუჭად, რომ ჩვენ არ ვიცით ერთმანეთში მოთავსება.

- იქნება იცოდეთ, რა სახლია "მწირთა სადგური"? აქ კი მგონია ბინას ვუშოვი ჩემს ბედკრულსა.

- თქვენა სცდებით. იქ მარტო ბინას აძლევენ მუშა ხალხს რომელნიც ქალაქზე გზად გამოივლიან ხოლმე.

- ჩემს სიაში დარჩა კიდევ ერთი სახელი: "ბეთლემი" - ჰსთქვა იმედ დაკარგულმა ტეტლოუმ.

- მაგისას ვერას ვიტყვი არა გამიგია რა:

ტეტლოუ წამოდგა წასასვლელად. ქალმა ჰსთხოვა, ცოტა მომითმინეთო, იქნება ძველი ტანისამოსი რამ მოვუხერხო თქვენს უბედურსაო. ორიოდ წუთის შემდეგ, ქალი უკუვ-მოიქცა და გამოუცხადა, რომ ტყუილუბრალოდ ააქოთა იქაურობა და ძველი ვერა იპოვა რა; მხოლოდ ხელში კი ეჭირა ქალაღდის ფული და მიაწოდა ტეტლოუს. ტეტლოუმ მხურვალე და გულითადი მადლი გადუხადა და გამოვიდა გარედ, ქუჩაში გაშალა ქალაღდი და ნახა, რომ ხუთ დოლლარიანი ფული იყო. ძალიან იამა და გაუკვირდა კიდევ.

იმავე დღეს იმის ცდას შეუდგა, რომ ერნის მამის ამბავი რამ შეეცყო ზღვაში მოსამსახურეთაგან, და სამსხედრო გამგეობისაგან კიდევ სამსახურის ვითარება თვითონ იმ უბედურის ბოგანისა, რომელმაც ამისათვის ამცნო ტეტლოუს თავისის რაზმისა და გუნდის სახელი და ნომერი.

IV

მეორეს დღეს, პირობისამებრ, უბინაო ფილიპე ეწვია ბინა მოკიდებულს ფილიპესა და ორნი ერთად წავიდნენ "ბეთლემს".

ეგ "ბეთლემი" არის ერთი პატარა უსიხარულო სახლი ერთს უხეირო ქუჩაზე. ორივე ფილიპე შევიდნენ დიდს ოთახში, რომელიც სასადილოც იყო და სადახლდროცა. ფანჯრებთან რამდენიმე პატარა ტაბლა იდგა და ზედ ეფარათ ისეთი წმიდა სუფრები, რომ სინათლე გავიდოდა, თუ რომ ცოტა ფაქიზი ყოფილიყვნენ. ოთახი შუაზე გაყოფილი იყო მესერიტა და მესერს იქით იდგა დიდი ტაბლა, რომელზედაც ეწყო მიყრილ-მოყრილად წიგნები, წერილები, შუაზე კი იდგა გეოგრაფიული რუკა. კედლის საათი მეტად უდაწყალო სანახაობისა, შეადგენდა დანაშთენს მორთულობას.

ახალგაზრდა დედაკაცი შავის კაბითა და თეთრის ასაფარებლითა დაგოგავდა ტაბლებ შუა და ფაციფუცობდა. დაინახა თუ არა, რომ სტუმრები ეწვივნენ, მაშინვე გაიქცა და მესერს იქით თავის ჩვეულებრივს ადგილას დაჯდა. ტუჩებს აცმაცუნებდა, რადგანაც პირში ედო შაქარი, რომელიც ხელდახელ აეწაპნა. მე ბინა მინდა ამ კაცისათვის, - ჰსთქვა ტეტლოუმ მტკიცედ. მით უფრო, რომ აქ ბინას აჩენა საეჭვოდ წარმოუდგა.

ახალგაზრდა დედაკაცი ადგა და უხმო ვიღაც უფალს - ნიდდოკს. ერთს წუთსაც არ გაუვლია, თვითონ ნიდდოკიც გამოცხადდა. ეგ იყო ერთი პატარა დაჩენჩილი კაცი, რომლის უცნაურს სახეს გარს მოხვეოდა თეთრი თმა. მიხრამოხრა ისეთი რამ ჰქონდა, თითქო ეს კაცი თავის დონეზედ არ არისო. ერთს წუთს ვერ გაჩერდებოდა ერთს ადგილას, სულ ხელ-ფეხს ატოკებდა.

- როგორ მშვიდობით გიკითხოთ ბატონებო, - სთქვა მან, როცა მიუახლოვდა სტუმრებს და განურჩევლად ორივეს ერთნაირად ჩამოართო ხელი.

აშკარაა, ეგ იმისათვის მოექცა ირსავე ერთნაირად, რომ საბრალო ლატაკსაც თავი თვისი კაცად ეცნო და არ ეგრძნო, რომ კაცთა შორის ნაბოლოვარი ვარო. ტეტლოუს შეჰრცხვა და გაწითლდა, მე ეგრე კაცურად ვერ მოვექეცი. ძალიან ნანობდა, რომ როცა გოგოს ელაპარაკებოდა, საწყალს ერწმუნებდა ასე ჰსთქვა: "ამ კაცისათვისაო". მაგრამ ნიდდოკმა მაშინვე მოუკვეთა სინიდისის ქენჯნა, რადგანაც ლაპარაკი გაჰმართა.

- რით შემძლიან, ბატონებო, თქვენი სამსახური? - ჰკითხა ნიდდოკმა.

- ჩემი სახელი ტეტლოუა, - უთხრა ყმაწვილკაცმა. - ეს უფალი ერნია. ამას უნდა, რამდენიმე დღით აქ შემოგეხიზნოთ, ვიდრე უკედ შეიქნება და მიეცემა შემთხვევა, საქმე რამე გაიჩინოს.

ტეტლოუს უნდოდა კიდევ რამე ეთქვა, რომ ერნი საიმედო კაცია, მაგრამ "ბეთლემის" გამგებელმა აღარ დააცალა და მარდად წამოიძახა:

- ეგ ამბავი ჩვენთვის ჩვეულებრივი საქმეა. ხომ არ გნებავთ საუზმის მირთმევა, ბატონო ერნო.

- რასაკვირველია, მნებავს, - დაასწრო ერნს ტეტლოუმ, თითქო ამით უნდაო, გული მოუგოს ერნსა და წინანდელი თვისი გულგრილობა შეინანოს.

ერნმა, რომელიც ამ სამ კაცში უფრო თავდაჭერილი იყო, ჯეროვანის ღირსებით მადლობა უთხრა.

- ჩვენ ბევრი არა გვაქვს მოსართმევად, - განაგრძო სიტყვა ნიდდოკმა ძალად მოყვანილის ღიმილითა. - ჩვენ იმდენს მეგობრებს უნდა გაუძღვეთ ხოლმე, რომ საჭიროა გამოზგვა და ხლისმოჭერა...

ერნმა ჰკითხა: ერთი ფინჯანი ყავა ხომ შეიძლება მოვითხოვო.

- დიღაც, დიაღაც. თქვენ მოგართმევენ ყავასაც და პურსაც. სხვა ხომ არა გნებავთ რა, კიდევ მაგას დაუმატოთ? მაგრამ კი უკეთესს იქმოდით, რომ სხვა არა ინდომოთ რა.

- რატომ? - ჰკითხა გაკვირვებით ერნმა.

- იმიტომ, რომ უკანასკნელმა სტუმარმა მოითხოვა, კიდევ ხომ არა გაქვთ

რაო და ჩვენ აღარაფერი არა გვქონდა. კიდევ კარგია, კუჭი მოშლილი ჰქონდა და ყველაფერს იწუნებდა. იქნება თქვენც იგივე სენი გჭირთ.

ამ სიტყვებზე ნიდდოკმა ასეთი ხარხარი დაიწყო, რომ სისხლი თავში აუვარდა; სიცილის გამო სახე ისე დაულურჯდა, ისეთის ნაოჭებით აეკრიფა, რომ კაცი ველარ იცნობდა. მაშინ ის სულ სხვა კაცს დაეგვანა.

ერნმა პასუხად უთხრა, რომ მე იმისიც მადლობელი ვიქმნები, რასაც მომიტანნო.

ამისთანა პასუხით გულმოგებულმა ნიდდოკმა დაუძახა გოგოსა.

- სამარიტავ, მორთვით ამ ჩვენს სტუმარს საუზმე და ეცადეთ, ცხელი ყავა იყოს... უცნაური სახელია "სამარიტა". არა, ბატონებო? მაგრამ განა არა გრძნობთ, რომ ეგ სახელი ამ ადგილის შესაფერია? ეგ ჩემი ძმისწულია, სოფლიდამ აქ ჩამოვიყვანე მარტო იმ მიზეზით, რომ მაგისთანა სახელი აქვს. უკაცრავოდ თუ არ ვიქნები, ეხლა კი უნდა გამოგეთხოვოთ, მე ამ კიბეზე უნდა ავიდე ცოტა საქმე მაქვს.

ტეტლოუმ სუბუქად დაუკრა თავთ და გაიფიქრა, რომ ამ ბატონს კიბეზე ბოლთის ცემა უფრო ჰყვარებია, ვიდრე სწორე იატაკზედ სიარულიო. ხოლო როცა სამარიტამ შემოიტანა სათითის ოდენა ფინჯნით ყავა და ერთი ბეწო პური, მაშინ კი ტეტლოუს გულში გაუარა, რომ ეს ბატონი "ბეთლემის" გამგებელი იქნება იმისთვის დაიქსაქსაო, რომ სირცხვილი არ ეჭამაო ამისთანა ზომიერის სანოვავის მორთმევის გაბოო. ესე იყო თუ არა, ბატონი ნიდდოკი სწორედ მაშინ გამოცხადდა ამათ წინ, როცა ერნმა გაათავა თავისი მეტად ხელმოკლე საუზმე. ნიდდოკმა მოსვლისვე უმაღლესად გაუმჟღავნა, რომ თავის სამწუხაროდ, დღეს არასგზით არ შეუშლიან, ბინა მისცეს ერნს.

- მაგრამ ხვალ კი სხვაა, - დაუმატა მან. - ზევით ერთ კაცი მიდგას, ხვალ მიდა დავითხოვო და მაშინ უფალს ერს მის საწოლს ვუთავაზებ.

- მაშ, ხვალ რომ მოვიდეს, ხომ ბინა უსათუოდ ექმნება? - ჰკითხა ტეტლოუმ იმ აზრით, რომ დაპირება გაამეორებინოს უფრო მტკიცედ და აშკარად.

- ხვალ სადამოზედ დიდის სიხარულით.

- თქვენ, ბატონო ნიდდოკ, თქვენის ხარჯით ინახავთ ამ სათნოების სახლს? - ჰკითხა ტეტლოუმ და თავისის ამხანაგით წამოსვლა დააპირა.

- მე რაც შემიძლიან, იმით ვეწევი. ცოტა რამ შეძლების პატრონი ვარ და ვიფიქრე, ეს ორიოდ დღე კიდევ დამრჩენია სიკვდილამდე, მოდი ამ უკანასკნელს დღეებს შევწირავ-მეთქი მოყვასთათვის სამსახურს. დიდი ხანია, ეს გადავწყვიტე და აი, ვმსახურობ, რაც შემიძლიან. ხოლო არა ყოველთვის შემწევს ხოლმე ბედი, რომ თავი ბოლოს გადავაბა. ხშირად სახსარი მაკლდება, ბევრჯელ ხარჯი გადააჭარბებს ხოლმე შემოსავალს. მაშინ მივმართავ ხოლმე სხვის შემწეობას, ან მოწყალებას ვთხოვლობ, ან არა და საშველად მოვიწვევ ხოლმე გაზეთებით საზოგადო სათნოებას. ეს უკანასკნელი პირველზედ უფრო საიმედოა და უეჭველი.

გამოვიდნენ თუ არა "ბეთლემიდან", გაჰსწიეს ქუჩა-ქუჩა და როცა ერთს

მყუდრო ადგილს შეემთხვენენ, მაშინ ტეტლოუ შედგა და ჩააბარა ერს მღვდლის ცოლის საჩუქარი. ამ სულგრძელებამ ისე არია საწყალი ერნი, რომ ღონე აღარ მქონდა, ეთქვა რამე. ორივე ხელით ეჭირა ფული და ისეთის აღტაცებით დაჰხროდა, რომ ეგ სიხარული. ყველა მადლობაზედ უკეთესი მადლობა იყო.

- ნეტა არ იქმნება, შევიძლო იმისითანის რისამე ქმნა, რომ ამ სიკეთის ღირსი გავხდე. მე მგონია, რომ უფლება არა მაქვს, ამოდენა ფული მივიღო ვისგანმე ასე მუქთად, გაურჯელად.

ტეტლოუმ გული დაუშოშმინა, მიჰსცა დარიგება, როგორ უნდა მოიხმაროს ეგ ხუთი დოლარი და მოაგონა, რომ ხვალ უსათუოდ უნდა წავიდეს ნიდლოკთან, რომელიც დროებით ბინას გაუჩენს. ამის შემდეგ ჰსთხოვა ერნს, მეორე ორშაბათს მნახეო, რომ შენი ვითარება შემატყობინო.

ტეტლოუმ იფიქრა, რომ ეხლა დროა თავის საკუთარს საქმეზედ წავიდეს, ხოლო ერნი, იმის მაგიერ, რომ მოჰსცილდეს, აღარ მოშორდა და აედევნა თავის კეთილისმყოფელს და სულ იმას ეუბნებოდა, რა მადლობასაც ჰგრძნობს მისდამი. ყველაზედ უფრო მეტად იმას ნატრულობდა ერნი, რომ როგორმე მალე მორჩეს და სამუშაო რომ გაიჩინოს. ზოგიერთმა სიტყვამ მთხოვარისამ იმის შესახებ, თუ როგორ უტარებია ღამეები, როცა ბინა არა ჰქონია, ტეტლოუს ცნობისმოყვარეობა მიიზიდა. ტეტლოუმ დაჯწყო ამ საგანზედ გამოკითხვა.

- ჰაი, ჰაი! - უპასუხა ერნმა: - მე ხანდისხან ძალიან კარგად გამიტარებია ღამეები. როცა გარედ ძალიან ცივა, მე რომელსამე სახლს პოლიციისას შევეკედლები ხოლმე. ეგ, რასაკვრფელია, ვერაფერი სასიამოვნო სადგურია, იმიტომ რომ იქ ყოველთვის მთელი გროვია არამზადებისა და ავაზაკებისა, რომელნიც მღერიან, ყვირიან, ილანძღებიან და აქვთ ერთი ყოფა და ჟრიაშილი, მაგრამ მაინც კიდევ კარგია. თუ იქ ძილი არ შეიძლება, სიცივისაგან მაინც დაისხნის კაცი თავსა. ზოგჯერ ნამჯას დავიგებ ხოლმე სარდაფის ჩასავალ კიბეზე და ჩემთვის კარგა მოსვენებით გამოვიძინებ ხოლმე. წელს კი, მადლობა ღმერთს, კაი დარებია და მე ღამეებს უფრო ხშირად გადასხნილს ცის ქვეშ ვატარებ.

- მაშ, ჰსჩანს, რომ თქვენ მთელი ღამე ფეხზედ ხართ და დასდიხართ...

- სწორედ ეგრეა, და სწორედ გითხრათ, ყველას ეგა ჰსჯობია კიდევ. მე ჩვეულებრივ იქით წავალ ხოლმე, საცა ზარბაზნები აწყვია, დასავლეთის მხრივ და არა წყლის მხრივ, იმიტომ, რომ წყლის მხრივ ყოველთვის ცივი ქარი იცის, მივალ 39 ქუჩამდე, ქედამ გავბრუნდები და დავადგები იმ დიდ ქუჩას, რომელსაც ბროდუეს ეძახიან და ბოლომდინ გავალ ხოლმე. ცოტა ფეხაკრეფით რომ იაროს კაცმა, ეგ მთელის ღამის სამყოფი მანძილია.

- ეგ ხომ მთელის ქალაქის სიგრძეა ერთი-ორად აღებული! - დაიძახა ტეტლოუმ, - მაშ თუ მაგ სახით მაგოდენა მანძილს გაივლით ხოლმე, ძილს როგორდა ასწრობთ?

- მე ძალიან ცოტა ძილი ვიცი, უნდა მოგახსენოთ. რაც უნდა იყოს, მაინც ეგრე ყოფნა სჯობია პოლიციაში ღამის თევასა. დილით ადრე, როცა გააღებენ ხოლმე ოთახებს, დანიშნულს იმათთვის, ვისიც ხელობა ქუჩაში დგომას

თხოულობს, მაგალითებზე, ვინც ქუჩაში ყიდის გაზეთებს და სხვა ამგვარი, მეც იქ შევეხიზნები და იქ დიდის სიამოვნებით დავისვენებ ხოლმე. ამის გარდა ქალაქში იმისთანა სახლებიც არის, რომლის კედლები თბება შიგნიდან, მივალ, მივეყუდები გამთბარს კედელს და ეგრე რამდენსამე წუთს თვალს მოვატყუებ ხოლმე.

- თვალს მოვატყუებ ხოლმეო! - გაიფიქრა ტეტლოუმ: - ნუთუ, თუ არ მოტყუებით ძილს, მაგ ღვთისაგან ბოძებულს ნიჭსაც ვერ ღირსებია საწყალი!...

კიდევ რამდენიმე ხანი ერთად იარეს ხმაამოუღებელივ. მერე ტეტლოუ შეფერხდა და უთხრა, რომ მე ჩემს საქმეზე უნდა წავიდეო. გამოეთხოვა თავის სეხნიას და მოაგონა, რომ ორშაბათს არ დაივიწყოს მასთან მოსვლა.

მეორის დღის საღამოს ტეტლოუ და მისი ცოლი ისხდნენ ბუხრის წინ და გეგლოუ შეჰჩივოდა ცოლს, რომ ბედკრულს ერნს სამუდამო ბინა ვერსად აუჩინა, თუმცა ნუიორკში იმდენი სახლი იყო სათნოებისა. ამაზე გულგამწყრაღმა და ცოლის გულმტკივნეულობითაც წაქეზებულმა მიჰსცა სრული ნება თავის გულისწყრომასა.

- საწყალი ერნი ეხლა "ბეთლემშია", - ჰსთქვა მან, - მაგრამ ვინ იცის, ამ სამის დღის შემდეგ რა დღე დაადგება! საკვირველი არ არის, რომ იმ კაცს დედამიწის ზურგზე არა აქვს ადგილი!... ჩვენ ყველანი, ვინც კი ვართ, სწორედ ასოებსა ვგემართ, რომელთაც ჰსწერენ ხოლმე ბეჭზე და მერე ისევ წაშლიან ახალს დასაწერად. საწყალი ერნი კი, როგორც ჰსჩანს, არც ასოა, რომ ერთხელ წაიშალოს და მორჩეს. ის უბედური კაცი თავისი საკუთარი მამა რომ იყოს, ნახევარს ჯამაგირს მაინც მიიღებდა მთავრობისაგან; რომ სიკვდილამდე მიხწეული სნეული იყოს, სამკურნალოში ადგილი ეღირსებოდა. ავაზაკი რომ იყოს, არავითარ გაჭირებაში არ იქნებოდა: ლოთი მაინც ყოფილიყო და ეტყუებინა ხალხი, ლოთობისაგან მორჩენა მინდაო, - მაშინ სხვადასხვა სათნოების საზოგადოება ერთმანეთს შეეცილებოდნენ, არა მე მომარჩენინეთ, არა მეო. ხოლო რადგანაც ერნი თავის მამად ვერ გახდება, რადგანაც სფლმობრძავი სნეული არ არის, რადგანაც არა ლოთობს და პატიოსანი კაცია - ამისათვის საზოგადოებას საწყალისათვის ზურგი შეუქცევია და ისე გაუნებებია თავი.

V

დანიშნული ორშაბათიც მოვიდა და ტეტლოუს როგორღაც დაუმძიმდა, რომ ერნი ხელახლად უნდა ინახულოს. არ ვიცით, ისა ჰსწყინდა, რომ ეგრე ფუჭად ჩაუარა ყოველმა მეცადინეობამ, თუ ისა, რომ იმ უბედურს კაცზედ ეჭვი რამ შეეპარა და აღარ ენდობოდა. იქნება გულში ამანაც გაუარა, ნეტა თავს რაზე ვიწუხებო. ესე იყო თუ არა, მაინც და მაინც იგი ჰგრძნობდა, რომ საწყალს ერნზედ ცოტად გული გაუგრილდა, თვითონაც კი არ იცოდა რათა და რის გამო.

ტეტლოუ რაღასაცა ჰსწერდა, როცა მოესმა კიბედამ ფეხის ხმაურობა. იმავე წამს წყნარად კარი დაურაკუნეს და ერნი შემოვიდა ოთახში.

- თქვენა ხართ? - უთხრა ტეტლოუმ გულცივად: - მე ეგრე ადრე არ მეგონა, რომ მოხვიდოდით.

უბედურმა, თუმცა ფეხი წინ წადგა, უეცრად უკან დაიწია.

- მე იქნება მეტი მომივიდა, რომ აქ მოვედი - დაიწყო მან, - ხოლო მე მახსოვს, რომ თქვენ თითონ...

- დიად, მეც მახსოვს; დღე მე დაგინიშნეთ... - უპასუხა ტეტლოუმ და სინანულში კი ჩავარდა, რომ ეგრე გულცივად მოექცა.

ერნი ისევ კარებთან იდგა გაშეშებული. ჰსწუხდა, ჰსცხვენოდა თავის თავისა და თითქმის კანკალებდა... ტეტლოუმ შეამცნივნა, რომ ერნი სახით ცოტად მოჯობნებულა, მაგრამ ტანსაცმელზე კი ისევ ისე დიდი ურიგობა ეტყობოდა. ტეტლოუმ ახლო მოიწვია.

- თქვენ რამდენი ღამე გაატარე, "ბეთლემს?" - ჰკითხა ტეტლოუმ.

- მარტო ერთი ღამე - პარასკევს.

- მეტი რატომ არა?

- "ბეთლემი" აღარ არსებობს.

- არ მესმის, რის თქმა გინდათ.

- შაბათს დილით მოვალეები თავს დაესხნენ, რაც კი იყო, ყველას ხელი დაავლეს და ჩვენც პანჩური გვკრეს და გარედ გამოგვყარეს. ნიდდოკმა კი იქიდამ ფეხი არ მოიცვალა. ის ამბობდა, რომ ისევ მე მოვუვლიო ამ სახლსა მოვალეების სასარგებლოდაო. ეს კიაო, რომ თუ კაცს უნდაო, მუქთად არავის რა აძლიოსო, ყავა ცოტად მაინც მაგარი უნდა აკეთოსო.

ამ ბოლოს სიტყვაზედ ტეტლოუს გაეცინა. ეგ სიცილი მალე გაუქრო იმ ფიქრმა, რომ ერნი, ისევ უბინაოდ დარჩომილი, ხელადახლად ამას დააწვება თავზედ... ტეტლოუ ჰკითხავდა თავას თავს: იქნება ეს ბოგანა კაცი ამათგანია, რომელთათვისაც ყოველივე შემწეობა ამოა და უქმი, რადგანაც ყოველივე მათგანი თავ-თავქვე დაგორებულს ქვასა ჰგავს: მალლა ვერ ამოვა და თუ იძვრის, ძირს და ძირს ჩადის? ტეტლოუს გონების თვალწინ წარმოუდგა კიდევ გლახა-ღატაკი, რომელიც ვითომ ყოველდღე მოეთრევა და უწამლავს სიცოცხლესა...

- მე მგონია, - უთხრა ტეტლოუმ, რომ თქვენ ბევრი აღარა დაგრჩებოდათ რა ხუთის დოლარისაგან.

ერნმა ღია ფანჯარას გახედა და არა უპასუხა რა. ფანჯარას გახედა თითქო იმისათვისო, რომ თვალი გადაავლოს თავის უნუგემო წარსულსა და წინასწარად დაინახოს თვისი მომავალი, წარსულზედ არა ნაკლებ უნუგემო და უმწეო. ტეტლოუს სიტყვამ ფულის დახარჯვაზედ წამოუყენა თვალწინ ბედკრულსა უმწეო ყოფაცხოვრება, რომელშიაც იმყოფებოდა და რომლითაც არ უნდოდა შეეწუხებინა თავისი კეთილისმყოფელი.

- შემოგებნარჯათ განა? - ჰკითხა კიდევ ტეტლოუმ, რომ პასუხი ათქმევინოს.

- დიად, - წარმოსთქვა ერნმა, თითქო თავს ძალა დაატანაო, - მე ზოგი დავხარჯე, მართალია. მაგრამ ზოგი მაინც კიდევ დამრჩა...

- რამდენი დაგრჩათ?

- დოლლარ-ნახევარი. მე წულები ვიყიდე, როგორც ხედავთ, - დაუმატა მან და აჩვენა ფეხსაცმელი.

- თუ მაგაზე მეტი აღარა გაქვთ, ცოტაა...

ერნი მიუახლოვდა და ჩამოართვა ფული, რომელიც გეტლოუმ მოაწოდა. ტეტლოუ სინიდისმა გაამხილა, რომ თვითონ არ ადგა, თვითონ არ მივიდა და ისე არ მიჰსცა ფული. მაგრამ ცხადთ იყო, რამ იმ დღეს ყველაფერი როგორღაც უხერხოდ მოსდიოდა. ყველაფერში ეტყობოდა დაფარული სურვილი, რომ ეს კაცი როგორმე თავიდან მოიშოროს. თუმცა ერნი არაფერს ამცნევდა, მაგრამ ტეტლოუ კი ჰგრძნობდა, რომ რაღაც მძიმე თვალი გამკითხავისა ზედ დაჰსტრიალებდა; თითქო ის გლახაკი წარმოეგზავნა მასთან რაღაც უმაღლეს ძალას, რომ ამხილოს მისი გულგრილობა.

- თქვენ ეხლა მგონია უკეთა ხართ, - უთხრა მან მკვახედ, - იმედია, რომ თქვენ, დღეს იქნება თუ ხვალე, გამოხვალთ მაგ ყოფა-ცხოვრებიდან.

ტეტლოუს ეგონა, რომ ამით გულმტკივნეულობა რამე აჩვენა ბედშავსა, მაგრამ ცხადი კი იყო, რასაც ნიშნავდა მისი სიტყვა: "ეხლა უკეთა ხართო და იმედი მაქვსო, რომ თავს აღარ მომაწყენთო".

ერნმა არ შეიმჩნია, რომ მიუხვდა ნამდვილს აზრს სიტყვებისას და რადგანაც მარტო მისი სიკეთე ახსოვდა, მიუგო პასუხი იმ ხმით, რომელშიაც ისმოდა იმდენადვე მორჩილება, რამოდენადაც მადლობა:

- დიად, რასაკვირველია... მე ძლიერ, ძლიერ მადლობელი ვარ თქვენი, ბატონო ტეტლოუ, რომ ამდენი სიკეთე მიყავით.

ამ სიტყვებში ისმოდა ხმა გამოთხოვებისა. ტეტლოუ როგორღაც თავის ქერქში ველარ იყო და იფიქრა, ეხლა კაი შემთხვევა მაქვს ასე თუ ისე სამუდამოდ მოვიცალო თავიდან ეს ღატაკიო. თუმცა სინიდისი ჰქენჯნიდა ამისათვის, მაგრამ თავს იმით იმართლებდა, რომ ხელში არაფერი საბუთი არ მიჭირავს ერნის კაიკაცობისაო. ვინ იცის, ვინ არისო? ტეტლოუ წამოდგა და კარებისკენ წავიდა. შეწუხებული ერნი უკან აედევნა იმ სიმწარით გულში, რომელსაც ჰგრძნობს უბედური ღატაკი, როცა ხედავს, რომ კარში აგდებენო.

იმ წამს, როცა კარის დირეს ფეხი გადააცილა, ტეტლოუ თითქო მიეცა უდროოლა სინანულსა და ჰკითხა:

- გყავთ ვინმე ან თვისი, ან ტომი?.. არის ვინმე იმისთანა, რომ თქვენთვის გული სტკიოდეს?

უბედურის სახვზედ გამოჰკრთა უეცრად საშინვლი მწუხარება.

არავინა მყავს, - უპასუხა მან, - ცოლი მალე მომიკვდა მას შემდეგ, რაკი შვილები დამეხოცნენ.

- განა შვილებიცა გყვანდათ?

- ორი პატარა ბიჭი... ორი მშვენიერი ბაშვი!.. - უპასუხა მისუსტებულის ხმითა.

- დიდი ხანია?

- რაც ისინი დავკარგე? ომების დროს იყო. ჩემი ცოლი მწერდა, რომ ერთი ავად გამიხდაო. მერე მომივიდა წიგნი, რომ მოკვდაო. მე უფროსს შინ დავეთხოვე, მაგრამ მინამ დამითხოვდნენ, მეორეც ხელადამ გამოგვეცალა.

ერნი შედგა. ქუჩის ჟრიაშულმა და გმინვამ მოახწია იმ ბნელ დერეფნამდე, საცა ორნი იდგნენ, და კაცს ეგონებოდა, თითქო მისი ულმობელი და უწყალო წარსული ხმაურობსო...

- შინ დათხოვნა საჭირო აღარ იყო, - განაგრძო ერნმა, მაგრამ მაინც დავეთხოვე, რომ შინაურობისათვის დამეხედნა. როცა ვადა გამითავდა, ძალიან მიამა და მე ისევ ლაშქარში წავედი. ბევრი ხანი აღარ გასულა, ტყვედ წამიყვანეს. მას აქეთ არის, რაც ჩემი ცოლი ვეღარა ვნახე.

ტეტლოუს გულმა საშინლად ტეხა დაუწყო. დღესაქამომდე იგი ზრუნავდა მასზედ, რომ ერნს მარტო დღევანდელი ჭირი მოაშოროს; გულს უზვიადებდა ის მფარველობა, რომელიც მან ერნს აღმოუჩინა; აქაო და მფარველი ვარო, მე მაღლა ვარ და ის დაბლაო. ხოლო ახლა კი, როცა ერნი გაენდო და უამბო თავისი გულსაკვდავი აღსარება, ტეტლოუმ იგრძნო, რომ ამ აღსარებამ მისი თავი დაამდაბლა და ის ღატაკი კი აამაღლა. ტეტლოუმ გულის მხურვალეებით გაუწოდა ხელი. ნეტა ამ დროს მოაგონდა ან ერთს, ან მეორეს, რომ პირველ ნახვის შემდეგ ერთმანეთისათვის ხელი არ ჩამოურთმევიათ?...

- მე გთხოვთ, ჩემთან მოხვიდოდეთ ხოლმე, - უთხრა ტეტლოუმ და რომ დააჯეროს, რომ გულით სთხოვს, დაუმატა: - მე თქვენს ეკლესიაში ვიყავ შაბათს. გამგებელთა პირობა მომცეს, რომ თქვენს საქმეს გაშინჯვენ. იმათის სიტყვით, ეგ ერთს თვეს გაჰსწევს, ჩვენ კი, რასაკვირველია, ერთმანეთს ამაზე არეც ვინახულებთ. შემეძლიან ამის იმედი ვიქონიო?

- მას შემდეგ, რაკი თქვენ მე ფეხზე დამაყენეთ, მეც თვითონ გავუძღვები ჩემს თავს... - ჰსთქვა საწყალმა, თუმცა მისი ძირს დაკიდებული თავი და მართოლარე ხმა ამის წინააღმდეგს ამბობდა.

- ეს მაინც ჰქენით, რომ თუ თქვენს თავს ბინა რამ აუჩინოთ, მაცნობოთ...

- მადლობელი ვარ, ბატონო! - უპასუხა მან, ხელი მიჰკიდა კიბის მუაჯარს და ნელ-ნელა დაიწყო ძირს ჩასვლა.

მაგ მადლობის თქმაში ხელახლად მოისმა ხმა გამოთხოვებისა. კაცს ეგონებოდა, ვინც ეგა თქვაო, განშორებას ისწრაფისო. რამდენიმე საფეხური ჩავიდა თუ არა, ერნი შედგა, თითქმის პირი არ მოიბრუნა და ისე ჰსთქვა: - ჩემ მაგიერად მადლი მოახსენეთ იმ სულგრძელს ქალსა... მე თქვენ ბევრი დავიდარაბა მოგაყენეთ...

- მშვიდობით! - დაუმახა ტეტლოუმ გულნატკენად, მაგრამ მხურვალეებით კი. - მშვიდობით, ესე იგი, ნახვამდე!

ერნმა, მგონი, ეს სიტყვები ვერ გაიგო, იქნება ფეხის ხმაურობაში დაიკარგა ყმაწვილი კაცის ხმა. ერნმა მალე ჩაიარა კიბე და მიეფარა თვალს.

ტეტლოუ შემობრუნდა თავის ოთახში და რაღაც გამოუცდელი სევდა გულზედ დააწვა. დაჯდა თუ არა საწერად, მაშინვე სურვილმა გაიტაცა, რომ

ადგეს და ერნი უკან დააბრუნოს. მაგრამ იფიქრა, ვინ იპოვის იმ საწყალსა იმოდენა ხალხში, რომელიც ეხლა ქუჩაში ბუხსავით ირევას. მთელს დანარჩენს დღეს თვალწინ ელანდებოდა ფერმკრთალი ერნი, რომელიც კიბეზედ ჩადიოდა, რომელმაც გამოსალმებაზედ პასუხი არ მისცა და რომელიც თალიდამ ეკარგებოდა სრულიად... მაშინ მოაგონდა თავისი საკუთარი სიტყვები, ამას წინად თქმული: "ვინ იცის? ამ სამ დღეს უკან რა დაემართება საწყალს ერს?" საღამოზედ, როცა თავის ცოლთან იჯდა, გაუმჟღავნა, რომ გულზე რაღაც მძიმე ლოდი აწევს; უანბო, რაც იმ დღეს შეეტყო ერნისაგან და დაუმატა: "მე ვშიშობ, რომ თავის დღეში ველარსად შევხვდები".

ცოლი გულს უშოშმინებდა, მაგრამ ამასვე თვითონაც წინადჰგრძნობდა.

VI

რამდენმამე დღემ გაიარა და ტეტლოუმ ერნის ამბავი ველარა გაიგო რა; ამ დროთა მიმავლობაში მოუვიდა ცნობა ზღვისა და ხმელეთის სამხედრო მმართველობისაგან და ეგ ცნობა სრულიად ამტკიცებდა მას, რაც საწყალმა უამბო თავის მამაზე და თავის თავზედ.

ერთხელ კვირა დღეს ტეტლოუ საყდრიდამ გამოდიოდა, წინ შეხვდა ზემოდხსენებული გულშემატკივარი ღვდლის ცოლი და იკითხა უბედურის ერნის ამბავი.

- თქვენ არ იცით, რა ძნელი რამ არის იმისთანა ბედკრულს საშველი რამ აუჩინოს კაცმა. თქვენ მაინც მოუხერხეთ რამე თუ არა? სად არის ეხლა ის უბედური?

ტეტლოდ სირცხვილით დაიწვა ამ კითხვაზედ. პასუხისგება, რომელიც სურდა თავიდან აეცილებინა, ეხლა მთელის თავის სიმძიმით ზედ დააწვა კისერზე და მოაგონდა შემდეგი სიტყვა ქრისტესი: "ეს ო დ ვ ნ ვ ე რ უ ძ ლ ე თ ყ ა მ - ე რ თ მ ღ ვ ი ძ ა რ ე ბ ა დ ჩ ე მ თ ა ნ ა".

რამდენიმე კვირის წინად თვით დარბოდა და ცდილობდა იმ კაცისათვის და აი ეხლა ისე აიცრუა მასზე გულა, რომ არც კი იცის ცოცხალია თუ მკვდარია. კაცმა კაცისათვის მოწყალება ითხოვოს, მოაგროვოს მისთვის ფული და არ იცოდეს კი, სად არის და როგორ არის! საშინელია! ტეტლოუ ამაზე მეტის სირცხვილით არ დაიწოდა, თუნდა მვეპარა კიდეც ის ფული, რაც მას მიჰსცეს ერჩის შესაწევრად.

- მე ცოტა რამ მოვუხერხე... წაიდუღუნა ტეტლოუმ: ხოლო ეხლა არა ვიცი რა, რა დღეშია ჩემი საწყალი მეგობარი. მე ის თვალდამ დამეკარგა.

- ეგრე მალე? - წარმოსთქვა ღვდლის ცოლმა თავაზიანის ძრახვითა.

ეგ ისევ ის იყო მოკლედ გამოთქმული, რასაც თვითონ ტეტლოუ თავის თავს ეუბნებოდა. მაგრამ კი, როგორც ეტყობოდა, ღვდლის ცოლი ამ ამბავს დიდს მნიშვნელობას არ აძლევდა და ტეტლოუ რომ უფრო დამჯდარის თვისებისა ყოფილიყო, ადვილად გაურჩებოდა თავის სირცხვილსა.

ტეტლოუ შინ დაბრუნდა და ჰგრძნობდა, რომ სინიდისი ჰკბენს.

ერთის თვის შემდეგ ტეტლოუ წავიდა ერნის ეკლესიის გამგებელთან იმ იმედით, რომ იქ მაინც შეიტყოს თავისის საწყლის მეგობრის ამბავი. იქ უთხრეს, რომ ეკლესიის გამგეობამ გამოიძია საქმე, ეკლესიის წიგნებში ამოჩნდა ერჩის სახელი და ეხლა მზად არიან საქმე აუჩინონ, რა დღესაც კი გამოცხადდება.

- მაშ, თქვენთან ის არ მოსულა? - ჰკითხა ტეტლოუმ.

- არა, - მიუგო გამგებელმა. - თქვენ ხომ გეცოდინებათ, საცა არის და შეატყობინეთ.

- ერთის თვის შემდეგ მოხანდით, - უთხრა გაკილვით ტეტლოუმ. - და მაშინ იქნება გაცნობოთ, სად იმყოფება ის უბედური.

საუბედუროდ, იმ ბედკრულის ხსენებაც კი აღარსად იყო; იმის კვალსაც ვეღარ მიხვდნენ. შეწუხდა ტეტლოუ და მიმართა თავის ნაცნობებს ნუგემისცემისათვის. ერთმა უთხრა: "რა ეშმაკად გინდა იმის თავი!" მეორე უმტკიცებდა, რომ ზოგანა კაცის ხელის გამართვა ლოთობისა და ზარმაცობის ხელის შეწყობააო.

- მე რა დავა მაქვს თქვენს მეცნიერებასთან! - ეუბნებოდა ტეტლოუ, - მე ეს ვიცი, იმ კაცმა ფეხი შემოდგა ჩემს ცხოვრებაში რაღაც განგების ძალითა. იმისი სვე-ბედი რამდენსამე დღეს ჩემ ხელთ იყო. მე შემედლო მექმნა, რომ ამ ქვეყანაზედ იმასაც ადგილი რამ ჰსჭეროდა. თუ ამას ვერ ვიქმოდი, სუსტს ხელს შემწეობისას მაინც მივაწვდიდი ყოველ იმის სამაგიეროდ, რაც საწყალს დაეკარგნა. და აი, მას შემდეგ, როცა ცოტად ფეხზე წამოვაყენე, როცა ნახევრამდე დავიხსენ, ხელადამ გავუშვი და დავკარგე. იქმნება იმის გამო დევნილებთან და ტანჯულებთან მისვლა-მოსვლა რამ მქონოდა... ვინ იცის?

ეს ფიქრი და ყოველივე სახსოვარი, რაც მაგ ფიქრს ზედ მოსდევდა, გულს უმძიმებდა ტეტლოუს. დაებადა მხურვალე, მოუთმენელი სურვილი, რომ ერნი ნახოს, უშველოს როგორმე, მოუაროს როგორც საკუთარს ძმასა. ბევრს ეწვალა, ბევრი შრომა გაჰსწია, რომ ეპოვნა ერნი როგორმე, მაგრამ ყველაფერმა ამაოდ ჩაუარა.

- იმის სიკვდილის ამბავი მაინც შემეტყო, სხვა არა იყოს რა! - დაიძახა თავისთავად ერთხელ, - ეგ ამ არცოდნაზედ უკეთესი იქნებოდა, იმიტომ რომ მაშინ მაინც მეცოდიბგბოდა, რომ მან ადგილი დაიჭირა ნივთიერებითა საზოგადო წყობაში, მეცოდინებოდა, რომ საწყალმა დასასრულ მაინც თავისი ბინა იშოვნა!

ერთხელ შეიტყო, რომ წყალში დამხრჩვალ კაცი უპოვიათ; წავიდა ცხედარის გასასინჯავად, მაგრამ დარწმუნდა, რომ ერნაო არ იყო.

როცა ტეტლოუმ უკანასკნელადღა ინახულა ერნი, შიშობდა, რომ ის უბედური დევნას დაუწყობდა. და აი, ეხლა ის დატაკი სწორედ სდევნიდა... მარტო ძილსა და სიზმარში კი არა, ზოგჯერ დღითვე, როცა შრომით დაღალული ისვენებდა, მაშინ უეცრად თვალწინ აეტუზებოდა მამა, ორის შვილის დამკარგავი, და ყვედრებით სავსეს თვალთ უყურებდა თავის ბოლო

გაუტანელს მეგობარსა... ზამთრის გძელ ღამეებშიაც, როცა გარედ საშინელი ქარი ღმუოდა და გმინავდა, იგი უბინაო კაცი გვგრდო ამოუდგებოდა ხოლმე...

დიახ, ყოველთვის მოეჩვენებოდა იგი, როგორც გამკითხავი და მხილებული მოვალეობის აუსრულებლობისა.

[1878 წ.]

[ჯ. იაკობიჩი]

შვილი მოხუცებულის ჰამზასი

სერბიული მოთხრობა

I

ამ ჩვენს დროშიაც კარგი და სასიხარულო რამ არის გაზაფხული. ყვავილები ჰყვავიან, ბრწყინავს და თრთის დილის ცის ნამი, ჰყეფს ბულბული და გული, აღსავსე სიყვარულითა და ამოვნებითა, სვამს სწორედ სამოთხის სიტკბოებას. სული კაცისა აღტაცებულია, გული ადვილად და დიდის ნეტარებით ჰფეთქს, ხელნი მზად გაპყრობილ არიან სხვის მოსახვევენელად და სიტკბოებით თრობილი ადამიანი ჰფიქრობს: „ვიმ, რა ტკბილი იქნება, ეხლა სული დალიოს კაცმა მშვენიერის ქალის გულზედაო“...

უფრო ლამაზი, უფრო საამური იყო გაზაფხული წმინდა მეფის ნემანის⁶ დროს. მაშინ სხვა დრო იყო: მაშინ არ იყვნენ მიზეზნი სიხარულია მოწამვლისა და დაშხამვისა. მაშინ შეუძლებელი იყო იმისთანა წუთი, რომ კაცის გულისათვის მიზეზი რამ მიეცა ანუ ტირილისა, ანუ რისსვა-წყევლისა; არ ყოფილა ისეთი წუთი, რომლის გამოც კაცს სიცოცხლე მოსწყინდება ხოლმე. და თუ მაშინ გული შფოთავდა და ჰღელავდა რისთვის მე, - ეგ შფოთვა და ღელვა წარმოსდგებოდა ახალის სახელის შოვნის ნდომისაგან, ახალის გამარჯვების წყურვილისაგან... როცა მოხდებოდა ხოლმე, რომ ნათელი შუბლი მეფისა შვიკმუხვენებოდა და პირქუშად მაჩრდილობელ წარბთა ქვეშ თვალნი მეფისანი რისხვით გაიელვებდნენ, ვითარცა ელვა შავ ღრუბლებ შორის, მაშინ შეუდგებოდა ხოლმე თრთოლა და ძრწოლა სერბის მტერთა - ბერძნებსა და მადიართა; ჰგრძნობდნენ, რომ ჭექა-ქუხილი მათს თავზედ აპირობს მოსვლას...

მართალია, ეხლაც ისმის სიმღერა... მაგრამ ეხლანდელი სიმღერები

⁶ XII, XIII და XIV საუკუნის დასაწყისში სერბიაში მეფობდა ნემანის გვარეულობა, რომელთა ჩამომავალნიც იწოდებოდნენ ნემანიჩებად. ამათი დრო მეფობისა იყო უკეთესი, უწარჩინებულესი დრო სერბის ხალხის ისტორიისა. ნემანიჩებმა მოჰსპეს წვრილ-წვრილი სამთავროები და ისეთი ძლიერი სმეფო შეადგინეს, რომ დააფიქრეს თვითონ ბიზანტიაცა. ამათს მეფობის დროს სერბიაში შევიდა ქრისტიანობა.

სამწუხარო და სევდიანი არიან. ასე სევდიანი, რომ დედამ უმღეროს შვილს აკვანზედა, ბაშვი ხმას გაიკმენდს და თვით დედა კი გაფითრდება და მთრთოლარე ბაგეთაგან უნებურად მოსწყდება მძიმე და საშინელი წყევლა... სევდიანია, სევდიანი ეხლანდელი სიმღერა!... მოუთმენლობის თრთოლითა და გაბოროტებით ანთებულის სისხლითა ისმენს ეხლა სიმღერებს იუნაკი⁷ და ელის, როდის დაჰკრავს საათი შურისძიებისა, საათი სამაგიეროს გადახდისა...

იგი სიმღერა კოსსოვის სიმღერა, სიმღერაა სერბიელთა დამხოვისა!

იმ ძველს დროს კი, როცა ყოველი გატარებული საათი სახელისა და გამარჯვების საათი იყო, სულ სხვა სიმღერებს მღეროდნენ ხოლმე... მაშინ უფრო სახელოვანნი იყვნენ საქმენი და უფრო ძლიერ ვაჟკაცნი იყვნენ იუნაკნი! იმ სიმღერებში იყო ქება და დიდება ვაჟკაცობაში გამოჩენილ იუნაკებისა, და ვისაც ერთხელ მაინც ყური მოუკრავს იმ სიმღერებისათვის, ის სამუდამოდ და გაუთავებლად ინატრებს მათს მოსმენას. იმ სიმღერებში ადიდებდნენ სახელსა, თავისუფლებას და ძლიერებას სერბიის ერისასა!...

ოჰ, ღმერთო, ღმერთო! სადღა არიან ეხლა ის იუნაკნი? სად არის ის სახელი და ის დიდება? სად არის პრიშტინა წმინდა ნემანიჩების სრასასახლითა?.

II

ნემანიჩების გვარეულობის პირველ მეფის მარმარილოს დარბაზში მწკრივად იდგნენ მარმარილოს ლუსკუმები დიდის შვილისშვილის სახელოვანთა მამა-პაპათა: ხელოვანს ხელს სული ჩაედგა მარმარილოსათვის და გამოტვიფრულნი სახენი გამომეტყველებდნენ სიყვარულს, გულმართლობას, სიმტკიცეს და ძლიერებას.

ამათ შორის ბრწყინავდა ოქროს ტახტი, რომელზედაც მთელს ორს საუკუნეს ისხდნენ ნემანიჩები, ერთგულთათვის ჭირისა და ლხინისა მოზიარენი და მტერთათვის - მუსრნი.

აღსავალი ტახტისა მორთული იყო ხალებით, მძივით, ქსოვილით და ოქრომკედით გარშამო ნაკერით. ტახტის ირგვლივ აბრეშუმის ბალიშზედ ისხდნენ იუნაკნი. თვალნი მათნი ბრწყინავდნენ, როგორც დაყუდებულ შუალამისას ვარსკვლავნი, მომასწავებელნი მალიადის განთიადისა.

ტახტზედ მეფე იჯდა.

აი წყნარად დაიწყეს კვნესა ჩანგის სიმებმა და ახალგაზრდა მომღერალი მოჰყვა სიმღერას. სახე მისი უფრო ცხოვლდებოდა გულის სიმხურვალისა და სულის აღფრთოვანებისაგან.

მომღერალი აქებდა და ადიდებდა მეფის სახელსა და მეფე მდუმარედ ყურს უგდებდა: ზოგჯერ ღიმილი მოსდიოდა და მაშინ მისი ნათელი შუბლი გამოკრთოდა, როგორც გვირგვინი, რომელიც ედგა თეთრის თმით მოსილს

⁷ იუნაკი - მეომარს ვაჟკაცს ნიშნავს. სერბიაში ერთმანეთს იუნაკობით იხსენიებენ.

თავზედა.

თანდათან მალლა და მალლა ასწია მომღერალმა და ზარივით ისმოდა სიმღერა მის; ხან დაბალს და წყნარს ხმაზედ გადმოვიდოდა, თრთოლით და კდომით ჩაიკაკანებდა, თითქო წყლის ნაკადული მორბის და ბუტბუტებსო; ხან ისევ აიმაღლებდა ხმას, გაგიჟებით სცემდა სიმებს; სიმები გრიალებდნენ, მისი ხმა სჭექდა, თითქო მეხი წამოვიდაო ქუხილის გრიალითა და ელვა-ჭექის ცეცხლის ისრებითაო.

იუნაკნი ყურს უგდებდნენ და თანდათან ცეცხლი ეკიდებოდათ, თვალნი რისხვით აენტებოდათ; მათი მკერდი, როგორც აფორიაქებულის ზღვის ტალღა, ადიოდ-ჩადიოდა ისეთის ძლიერებით, რომ გულზედ რკინის პერანგები დააწყდათ. ხელი ძალაუნებურად მივარდა ხმლის ტარს და ჰლამოდა ხმლის გაშიშვლებას. იუნაკები ააღელვა სიმღერის ლექსმა; სიმღერაში მტერი იწვევდა მათ საომრად; მომღერალის ხმაში მათ მოესმათ კვნესა და გოდება ომში დაჭრილთა, წარმოუდგათ თვალწინ ბოლი, მტვერი, სისხლი და მინდორი, მოფენილი სისხლში მოსვრილ მკვდრებითა... იმათ ეგონათ, რომ ცხენებზედ სხედან კიდეც და წინ მიერეკებიან დამარცხებულს და შეძულებულს მტერსა... წამოვარდნენ ფეხზედ, ძარღვებში სისხლი აუდულდათ, გულმა მედგრად ცემა დაუწყო და ცეცხლმოკიდებულნი და აფორიაქებულნი მომღერალის სიტყვებითა, ხმადაბლა იმახდნენ: "საომრად! საომრად! ახალის სახელისათვის! ახალის გამარჯვებისათვის!"

მეფე მღუმარებდა.

მომღერალს, რომელიც ყოველის სიმის თრთოლით, ყოველის ხმის აღმოქმენით ასე კარგად და ღირსეულად ადიდებდა სახელსა და ძლიერებას თავის ერისას, კაი ჯილდო ელოდა.

მომღერალმა ნელა და ხმადაბლა დააბოლოვა სიმღერა ამ სიტყვებით:

წვიმასავითა გესლიანი მოდის ისარი,
ხმალი წკრიალებს, შუბი ჭექით შუაზედ ტყდება...
ნეტა რა იქმნენ იუნაკნი? იგი სად არი,
ვინც შურდულთ ქუხილს და ხმლის ელვას წინ დაუდგება?
ნეტა სად არის, ერთის დაკვრით დაგვიმხოს მტერი,
ქვეყანა იხსნას, ფარად ექმნას მეფისა ტახტსა!
ნუ გეშის! ისევ ძლიერია სერბიის ერი,
მტრის არ ეშინის, კვლავ მოიქნევს ძლევისა ხმალსა...
მას დიდთა გმირთა გვარის კაცი არ დაეღევა,
და აჰა, ჰამზა ძველი კაცი...

შეიძრა გვირგვინი განრისხებულის მეფის თავზედ, შეირყა ტახტი და მეფეს ფერი ეცვალა და ისე გახდა, როგორც მარმარილო, რომლიდამაც გამოტვიფრული იყო სახენი მის მამა-პაპისა. მოხუცებულის ჰამზის სახელი უფრო სმაგდა მეფეს, ვიდრე სახელი თავისის ქვეყნის მტრისა, დიდად სწყინდა, რომ მის გათქმულ სახელთან იხსენიებ სახელიც თავადისა, რომელიც წარმართი იყო.

- ხმა ჩაიწყვიტე, შე წინდაუხედავო! - დაუყვირა მომღერალს მეფემ.

მომღერალი მაშინვე გაჩუმდა, რაკი ასეთის გულისწყრომით უბრძანა განრისხებულმა მეფემ. იუნაკნიც შეკრთნენ მეფის გულისწყრომის შიშისაგან.

ერთი მათგანი წამოდგა და მდაბლად დალუნა თავისი ჭალარა თავი წინაშე მეფისა. მან იგრძნო, რომ მეფე განრისხდა მისის სახელის ხსენებაზედ. ჰამზამ თავდაბლად დაუკრა თავი მეფეს და იუნაკებს, რომელნიც ხმამაოუღებლივ და გაოცებით შეჰყურებდნენ, წარმოსთქვა "მშვიდობითო" და გამოვიდა. მას აქეთ ჰამზა მეფის სასახლეში აღარავის უნახავს.

III

მშვენიერს ვაკე მინდორზედ, რომელზედაც დუდუნით მიგრიალებს სწრაფი მდინარე ტიმოქი, იდგა მაგარი ციხე ჰამზიგრადი. მის შორიახლო მოფანტულნი იყვნენ სოფლები და მოჩანდნენ ახალი მონასტრები, აშენებულნი სერბიის პირველ ქრისტიანთაგან სადიდებლად ახლად მიღებულის სარწმუნოებისა. იქით შორს განზიდულიყვნენ მთის მაღალი ცერები, ტყეებით მოსილნი.

ამ ჰამზიგრადში აუშფოთებლად ატარებდა თავის სიცოცხლის უკანასკნელთ დღეთა მოხუცებული ჰამზა, რომელმანც თავი დაანება სამუდამოდ ბრწყინვალეს კარს მეფისას. ჭალარა თავი ძირს დაშვებოდა; ისიც კი ემძიმებოდათ ეხლა მის მხრებს, ოდესღაც ძლიერთ და მორჭმულთა. მოხუცის ბრძნულს შუბლსა მოჰმატებოდა კიდევ რამდენიმე ნაოჭი. არაერთხელ გულის სიღრმიდან ამოუკვენესია ოხვრა და შავთვალთაგან გადმოსდენია მწარე ცრემლი. ხოლო არავინ მის მასლობელთაგანმა არ იცოდა, რის გამოა ასე მწუხარე და სევდიანი მფლობელი ჰამზიგრადისა.

გარნა თვით მოხუცი არ იყო ამ ქვეყნად ობლად დარჩენილი, მასაცა ჰყვანდა ნუგეში, რომელსაც ბევრნი სხვანი შენატროდნენ. იგი ნუგეში იყო მისი შვილი რადიშა. მარტო იგი დაშთომოდა საყვარელის ცოლისაგან, რომელიც ამ შვილის შობიარობაზედ გარდაცვლილიყო. მოხუცს სულით და გულით უყვარდა თავისი ერთადერთი შვილი. შეჰხაროდა და სიხარულით ვერ სძლებოდა, შეჰყურებდა და ყურებით სურვილს ვერ იკლავდა.

ახალგაზრდა ლამაზი რადიშა ღირსი იყო მამის სიყვარულისა. ჯერ სულ ცამეტის წლისა იყო და უხედნს განადირებულს ცხენს იმორჩილებდა! გადარეულს ცხენს მოახტებოდა და უშიშრად მიაქროლებდა, ხევი დახვდებოდა თუ ხნარცი სადმე არაფერს მოარიდებდა. მამის მძიმე ჯაჭვის პერანგში ჩამჯდარი ფესდაფეს მშველს დაეწეოდა, მფრინავს მერცხალს ისრით შუა გააპობდა, შავარდენს თავზედ არ გადიფრენდა.

ხოლო როცა იუნაკნი შეიყრებოდნენ ხოლმე სალხინოდ და მორიგი თასი ღვინით სავსე ჩამოივლიდა სულის გასამხიარულებლად და გულის გასათბობად, ყველამ იცოდა, რომ ყმაწვილი რადიშაც ხელს წაავლებს მძიმე თასს და უსულოდ დასცლის მოლხინეთა სადღეგრძელოს, როგორც

გამოცდილი ძველი ვაჟკაცი მხოლოდ კი თვალები უფრო განუბრწყინდებოდნენ და უფრო ძლიერ დაუწყებდა ხოლმე ცემას ყმაწვილი გული.

დააყვირებდა ხოლმე რადიშა ვერცხლის საყვირს - დაიწყობდნენ აქეთ-იქით რბენას ბაზიერნი და მეჯინიბენი, ძაღლები მოჰყვებოდნენ ხტომას და რამდენსამე ხანს ეკან მთებსა და ტყეებში ასტყდებოდა ხმაურობა ნადირობისა, ყეფა - ძაღლისა და თქაფა-თქუფი ცხენის ფეხისა, ერთი ყოფა და აშბავი.

ამრიგად ატარებდა თავის დროს მამისერთა შვილი მოხუცებულის ჰამზასი. ნადირობა მისთვის შექცევა იყო, შუბი და ხმალი სათამაშო და ამ სათამაშოთი ართობდა ხოლმე თავის უსასაკო გულსა.

მხოლოდ მაშინ კი დაღონდებოდა ხოლმე მისი ნორჩი გული, როცა მამას უყურებდა და ხედავდა, რომ მოხუცებული მამა წელთა სიმრავლითა თანდათან ჰკნება და ჰკნება, როგორც ძველი ჰანდარი, რომელსაც ვერა დააკლეს რა ვერც მეხის დაცემამ, ვერც გრიგალთა ქროლამ, და რომელიც კი წყნარ-წყნარად ხმება და მწუხარედლა არხევს წვერზედ გაშიშვლებულს ტოტებსა.

ბოლოს მოხუცი ჰამზა დაბრმავდა და მით წაერაფა თვისი შვილის ნახვის ნუგეში. მაგრამ, როცა კი მის ხმას გაიგონებდა - ცრემლნი ლმობიერებისა და სიყვარულისა ჩამოსცვივდა ხოლმე გამქრალ თვალთაგან. ბებერი ჰამზა ჰგრძნობდა, რომ ბევრი ხანი აღარ დარჩენილიყო წუთისოფლად და თვით ეს წუთისოფელიც შესძაგდა და თვითონ სიცოცხლედ მოსწყინდა. ხოლო სწუხდა, რომ საყვარელს შვილს უნდა გამოვეთხოვო; გული სტკიოდა, შვილი უნდა დამრჩეს აქ მსხვერპლად მტრობისა და დევნულებისაო...

ამ მოხუცის თავადის სასახლეში არც ერთი ხატი არ იყო ქრისტიანობის ნიშნად. ზოგიერთს მაშინდელს თავადებს კი ესვენათ სახლში ხატები, რომელთაც ცბიერნი ბერძნები ურიგებდნენ ხოლმე ახლად მონათლულებს. ამ ხატების მაგიერ ბებერს ჰამზას სახლში იდგნენ ბუთნი წარმართთა ღმერთებისა, რომელთაც ლოცულობდნენ ჰამზას მამა-პაპანი და რომელთა წინაშეცა თვით ჰამზას ხშირად მუხლმოდრეკით აღმოუთქვამს თავისის სულის მწუხარება. არამც თუ თვით ჰამზა იყო მხოლოდ წარმართი, არამედ ყოველნი მისნი მხლებელნიცა, შინამოსამსახურენი და თვით სტუმარნიც, რომელნიც ეწვეოდნენ ხოლმე ჰამზიგრადში, ვერა სცნობდნენ ღმერთსა ქრისტიანებისასა.

მოხუცს გასჯიქებოდა კიდევ გული და მაღალი მცნება ქრისტიანობისა მას ვეღარ მიეკარებოდა: იგი გარდასრული იყო და ბრმა. იგი შენატროდა მხოლოდ წარმართთა ღმერთებს, ღმერთებს ომისას და ბრძოლისას და თავყანს სცემდა მამა-პაპის ღმერთების ბუთთა.

ერთხელ დილით ჰამზამ მოიხმო შვილი, გადუსო ალერსით ხელი შუბლზედ, რომელზედაც ჯერ სევდას და მწუხარებას არ დაეჩნია თავისი ნიშანი, და უთხრა ნელისა და მისუსტებულის ხმით, რომელიც აღსასრულის მოახლოვებას მოასწავებდა.

- მიიღე ჩემგან ლოცვა და კურთხევა, შვილო ჩემო! ღმერთნი შენთა წინაპართა, ღმერთნი, რომელნიც მრავალ საუკუნეს ჰპატრონობდნენ და გფარავდნენ სერბიის ერსა და რომელთაც თაყვანს ვცემდი მე, იყვნენ მფარველ და მეოხ შენი, ჩემოკარგო! შენ გული გაქვს გმირისა! ემსახურე შენს ქვეყანას და შენს მეფეს, - და როცა საყვირი ბრძოლისა მიგიწვევს შენ საომრად, წადი და გულდაგულ დახვდი რაზმსა მტრისასა. ეგ იმისთანა თავგანწირვაა, რომლისათვისაც ღმერთნი შენთა მამა-პაპათანი მიანიჭებენ ხოლმე კაცს სამარადისო სახელს და დიდებას. შვილო ჩემო, ნუ დაივიწყებ ჩემს ანდერძს. ნუ ჰგმობ და ნუ უღალატებ შენთა წინაპართა ღმერთებს! ნუ ჰგმობ და ნუ უღალატებ შენს სამშობლო ქვეყანას და შენს მეფეს: გმობა და ღალატობა წყეულია მთელის ქვეყნისაგან! ხოლო მოერიდე მეფის კარსა და სიკვდილი გერჩივნოს, ვიდრე ნახვა იმ ტახტისა, რომელზედაც სხედან ნემანიჩების შთამომავალნი. მეფეს ეჯავრები შენ იმიტომ, რომ შვილი ხარ დაცემულის მთავრისა; შენ ეჯავრები მას იმიტომ, რომ თაყვანს არა სცემ იმ ღმერთს, რომელსაც სცემენ მეფენი ნემანიჩების გვარისანი. კურთხევა შენდა, ჩემო შვილო!

ბებერი ჰამზა გარდაიცვალა.

დაიკეტა რკინის ჭიის-კარნი ქალაქისა და შავად შეიღება მგლოვიარობის ნიშნად; დადუმდა ხმა მონადირეთა; მხლებელნი შავად შეიმოსნენ, თმა და წვერი გამოუშვეს; გუშაგნი შუბს ატარებდნენ, წვერით ძირს დაშვებულს და თავადთა ქუდის თეთრი ფრთა შავზედ შეიცვალა. თითქმის ცხენებიც კი, როგორღაც, გლოვის ხმით ჭიხვინებდნენ თავიანთ გომურებში.

ჰაბუკი რადიშა დაღონებული და შეწუხებული დადიოდა მამის ქალაქში. სახე გაუფითრდა და შუბლზე დაეწერა მძიმე ფიქრნი, რომელთაც გარემოიცივს ეხლა კი მისი სული. თუ დაინახავდა ხოლმე იუნაკებს სადმე ერთად მსხდართ, მივიდოდა ისიც იშვიათად, მიუჯდებოდა ხოლმე მათს წრეს და დიდის წყურვილით ყურს უგდებდა ხოლმე მათგან ნაამბობს ამბავს თავისის მამის საქმეებისას.

ერთს დილას, როცა ბრწყინვალეობა ამომავალის ცისკრისა ჯერ კიდევ ებრძოდა ღამის სიბნელეს, როცა ბალახზედ ჯერ კიდევ თრთოდა ცის ნამა და რადიშას მჭმუნვარე თვალებში ბრწყინავდა ცრემლი და გაფითრებულ ბაგეთაგან გამოისმოდა სევდიანი ოხვრა, სევდიანი, როგორც ყეფა ბულბულისა, რომელიც მიყრუებულ ღამეში დაჰკვნივს თავის დაქცეულს ბუდეს, მაშინ-მეთქი, - რადიშას ნატკივარ გულიდამ უეცრად აღმოხდა ხმა სანადიროდ გაწვევისა. მამის შემდეგ ეს პირველი ნადირობა იყო.

გაისმა თუ არა რადიშას საყვირის ხმა, ატყდა ერთი ფაცაფუცი მოსამსახურეებისა, ქორებმა ფრთები გაიშალეს, ცხენები მხიარულებით შეტოკდნენ და ძაღლთა ზარიანი ყეფა გაიფანტა დილის რიჟრაჟის მყუდროებაში.

სულ მზად იყვნენ.

და, აჰა, გაიხმაურა მთამა და ბარმა. შორს ისმოდა გიჟური ჭენების ხმა

მონადირეთა ცხენებისა. მგელი, შიშით გალეული, ხშირ ტყეში მირბოდა დასამალავად, გახურებული ძაღლები ჩარბოდნენ და ამორბოდნენ ხეებიდან და ხან სირბილითო გამალებულნი იშვერდნენ ფეხს და სკუპით გადავარდებოდნენ ხოლმე კლდე-ღრეში.

მონადირენი უფრო და უფრო შორს მიდიოდნენ და მათის ძახილით და ყვირილით ტყე ხმაურობდა.

შორს წავიდნენ მონადირენი, მაგრამ ყველაზე წინ და შორს ჭაბუკი რადიშა წავიდა. მას უნდოდა, რომ გაცოფებულ და გიჟურ ჭენებით მოეკლა თავისი წუხილი გულისა და უკან ამხანაგებს აღარ მოჰხედა. იგრძნო თუ არა თამამმა ცხენმა ჩემს ნებაზე მიმაგდესო, გაფრინდა როგორც ფრინველი. ბევრი კლდეღრე გადიარა, ბევრს ხეზედ გადავიდა როგორც ქარი; ბევრს ხანს მირბოდა ტყე-ტყე ცხენი, მაგრამ რადიშამ მაინც არ აუკრიფა სადავე დასაყენებლად და ერთხელაც არ შეშინებია იმ უცნობის და ხამის ადგილებისა. მაინც მძიმე ფიქრნი ვერ დაიფრთხო, ვერ მოიშორა თავიდან ჭაბუკმა მხედარმა და სულ მიაბრუნებდა და მიაბრუნებდა ცხენს გაფოთებით. ხან ის ფიქრები ჩამოეცლებოდნენ და მაშინ რადიშა სტკბებოდა ახალის ადგილების სილამაზის ხილვითა.

მიაჭენებდა ცხენს რადიშა და უეცრად თვალწინ წამოუდგა მშვენიერი, ყვავილოვანი ველი, იმისთანა, რომელიც მოეჩვენება ხოლმე სიზმრად უშფოთველს და მშვიდობიანს სულს. დაინახა ლიმონისა და თურიჩხის ხეები, მათზე ასული ვაზები; ხშირ მწვანეთა შორის წითლად ღვიოდნენ ვარდები; ყურთ მოესმა მშვენიერი ყეფა ბულბულისა და მურმური წყაროსი; ოქროსფერი თევზები მჭვირვალე წყაროში თამაშობდნენ და დიდთა მუხათა მაგრილებელ ჩრდილში მოჩანდა სათავე მეფის სრასასახლისა.

რადიშა გაცეებული შედგა; ყველაფერი, რასაც ჰხედავდა, ხამად და უცნაურად ეჩვენა. "რა ვქნა? ეს სამოთხეში ვარ, თუ რა არისო", - იფიქრა. რადიშას შეეშინდა კიდევ ამ მშვენიერის სანახავისა: ვეღარც თვალის მოშორება შესძლო და ვეღარც უკან დაბრუნება, მაგრამ რაც მოულოდნელად და უეცრად თვალწინ გამოეცხადა, იგი უფრო უმშვენიერესი იყო ყოველსავე მასზე, რასაც წუთის წინად ასე ძლიერ შენატროდა.

იგი იყო მშვენიერი ახალგაზრდა ქალი, იმისთანა ქალი, რომლის მსგავსი რადიშას არასოდეს არ ენახა და რომლის წინაშე ყოველი ადამის შვილი მუხლს მოიყრიდა და სიყვარულის სიტყვებს კი ვერ გაუბედავდა. იგი მხოლოდ სასოებით და თაყვანისცემით დაუწყებდა ყურებას ხმაგაკმენდილ აღტაცებითა, როგორც ციდამ მოვლენილს მოჩვენებასა.

რადიშას ძლიერ დაუწყო გულმა ცემა; უნდოდა ეთქვა რამე, მაგრამ ენა არ დაემორჩილა, თუმცა აზრით კი ეუბნებოდა მშვენიერს ქალსა: "ზე აიხედე მაგ მშვენიერის თვალებითა, ჰოი, ღმერთავ, და შემომხედე მე. გამიცოცხლე სული ჩემი შენის ღვთიურის შემოხედვითა!"

რადიშას მოაგონდა ბოლოს, რომ ეს სახე სხვა დროსაც უნახავს. სახელდობრ, იმ ღამეს, როცა თავთ ეჯდა სულთმობრძავს მამას, ქვითინებდა

და სწყევლიდა თავის გაჩენის დღეს, თითქო წინადჰგრძნობდა, რომ მამის შემდეგ სიცოცხლე მის მოწამლული იქნება მწუხარებით და მარტოობითა. სწორედ იმ ღამეს, როცა სევდა ისე ძლიერ მოაწვა გულზედ, რომ აღარ იცოდა, რა ექმნა, მაშინ უეცრად მოევლინა საკვირველი მოჩვენება, წარმოუდგა თვალწინ მშვენიერი ახალგაზრდა ქალი, რომლის ციურმა ღიმილმა სწრაფად შეუშრო ცრემლი და საშინელი წვა სულისა შეუსუბუქა. იგივე მშვენიერი ქალი ეხლა ხელმეორედ ედგა თვალწინ.

ეს მშვენიერი დანაბადი იყო კრინა, სერბიის მეფის მამისერთა ქალი, რომელიც, როგორც წმინდა წვეთი ცის ნამისა ვარდის ყვავილის ფოთოლზედ, ისე წმინდად და სათუთად იზრდებოდა თავისის მამის სასახლეში. იმისთანა სურვილი რა იქნებოდა, რომ მის ხნიერს მეფეს, მის მამას, მაშინვე არ აესრულებინა.

ის ადგილი, რომელმაც თავისის სიტურფით და სიუხვით გააოცა რადიშა, მეფის ქალის კრინას საკუთარი ბაღი იყო; აქ მარტო მისთვის ჰყვოდნენ და სუნნელობდნენ ვარ-ზამბახნი, ბულბული მარტო მისთვის გალობდა, მშვენიერი და დიდრონი ხეები მარტო მისთვის დააყენებდნენ ხოლმე ჩრდილსა და გრილოს. რადიშას ცხენი გაქვავებულივით უძრავად იდგა მეფის ქალის წინაშე და თვით რადიშაც გულისკდომით ელოდდა, აცა, ან ეხლა შემომხედავს და ან ეხლაო.

კრინამ შემოჰხედა. თვალნი მისნი ღამეზე უფრო ბნელნი იყვნენ და სახე უმტკერო თოვლზედ უფრო თეთრი ჰქონდა. შავი ნაწნავები გველებსავით ეყარა თოვლივით თეთრს მხრებზედ იმ ხორციელს ანგელოზსა.

- სწორედ ის არის, ის! მაშ სიზმარი კი არა ყოფილა, ცხადი იყო, როცა მე ეს პირველად ვნახე. ჩემი მაცხოვარი, ჩემი იცოცხლე ეგ არის! ოჰ, ღმერთო, ღმერთო, - იძახდა მთრთოლარე გულში ნეტარებით სავსე რადიშა.

კრინამ შემოჰხედა და გაწითლდა. თვალნი განუბრწყინდნენ, როგორც გაზაფხულის მზე ღრუბლებ შორის და ალისფერი ტუჩები აუთრთოლდნენ. რაღაც უნდოდა ეთქვა, მაგრამ ხმამ უღალატა: იგი ვერ ჰპოულობდა სიტყვას თავისის გრძნობის გამოსათქმელად. კრინას ეგონა, რომ მის წინაშე დგას ხორციელი ადამიანი კი არა, რაღაც სულიერი, ციდგან მთვლენილი.

- საიღამა ხარ შენ, უცნობო ყმაწვილო კაცო? - ძლივს წარმოსთქვა ბოლოს კრინამ და ხმა მისი იყო ისეთი საამო და ნარნარი, როგორც ღულუნნი გვრიტისა: შენ მამაჩემის კარისკაცი არა ხარ? მისთა თავადთა შორის შენ მე არ მინახავხარ...

რადიშამ თავისი მწვავე თვალი თვალში გაუყარა; კრინამ ამ თვალთა სიმწვავეს ვერ გაუძლო, აირია და თავი ჩაღუნა. მერე კი ისევ აიხედა მაღლა და შეხედა რადიშას, თითქოს უნდაო, საუკუნოდ დასტკბეს რადიშას თვალთა მომხიბლავის ძალითაო.

- მე ვთხოვ მამაჩემს, შენს მეფეს, რომ მიგიღოს სასახლეში დიდებულთა შორის, უთხრა კრინამ; - შენ ისეთი მშვენიერი რამა ხარ...

ახალგაზრდა მხედარი გაფითრდა, ენაზედ შეაკვდა პასუხი... მსწრაფლ

მოატრიალა ცხენი და როგორც ფრინველი თვალთაგან დაიკარგა.

მეფის ქალმა მწუხარებით გააყოლა მხედარს თვალი, მკლავები ჩამოჰყარა, თითქო დაუდუნდაო და სახილამ მსწრაფლად გაუქრა ლამაზი ვარდისფერი...

რადიშა ამას იქით აღარ ნადირობდა. თავის მამის საფლავის სანახავადაც კი მოიშალა სიარული. აღარც ცრემლი მოსდიოდა და აღარც ოხვრა-კვნესა.

დაუჟანგდა მძიმე რკინის აბჯარი, დაუჟანგდა ბრწყინვალე რკინის პერანგი; სქელი მტვერი დაედო ცხენის იარაღსა. ამ ქვეყნიერობაზედ აღარაფერი არ იტაცებდა რადიშას გულს, აღარაფერი ესიამოვნებოდა. მას ერთის ნახვით შეუყვარდა კრინა და მზად იყო სიცოცხლე მიეცა, რომ ერთხელ კიდევ თვალით ჰნახოს, ჰნახოს და იქავ მოკვდეს კიდევ.

ხოლო წელიწადი წელიწადზე მიდიოდა და რადიშა მამს ანდერძისა გამოვერ ჰხედავდა მეფის კარზედ მისვლას, თუმცა იქ ჰნახავდა თავის ღმერთას - თავის გულის სანატრელსა.

V

მეფის სრა-სასახლე ძალიან გაჩაღებული იყო; მდიდრად მორთულნი მოსამსახურენი გარბოდნენ და გამორბოდნენ დიდს დარბაზში; მრავალნი თავადნი სერბიის სამეფოსანი ჯგუფ-ჯგუფად წინ და უკან დაიარებოდნენ მდიდრად მოფენილ ხალებზედა.

საბჭო დარბაზში ისხდნენ ტახტის დედაბომბი-უხუცესნი სერბიის ხალხისა. მოუთმენლად ელოდნენ, რომ მეფემ ბრძანოს რამ ტახტიდამ და ბჭობა გაიმართოსო.

მეფე წამოდგა ფეხზედ და მრისხანებით წარმოსათქვა:

- მეფე მთელის საბერძნეთისა, ბოლგარიისა და სერბიისა ჰთხოულობს ხარკსა ურჩთა სერბთაგან!

მთელს დარბაზში ერთბაშად გაიხმაურა გულისწყრომის ხმამ; რისხვამ გაუელვა თვალეზში ამ მოხუცთა კრებას და მეფემ ხელახლად დაიწყო:

- ომს ირჩევთ, თუ ხარკის მიცემას? - ჰკითხა მეფემ.

- ომს, ომს! - დაიგრიალა კრებამ, დედაბომბმა ტახტისა.

- ომს! - ამბობდა გულისწყრომით ანთებული თვალი, - ომს! - წკრიალებდა ხმალი, ქარქაშიდამ ამოწვდილი.

- მაშ ომი იყოს და სრვა მტრისა! - დაასკვნა.

პრიშტინაში წინანდელი უდარდელი მხიარულება შესწყდა; ეხლა ქალაქის ქუჩებში დაიარებოდნენ შეიარაღებულნი იუნაკნი, თავადნი, მორთულნი აბრეშუმსა და ოქრომკედით ნაკერის ტანისამოსითა. იგი იყო მხედრობა, რომელთაც წინ ელვათ დამარცხება გაზვიადებულის ბერძნისა.

იუნაკთა შორის რადიშაც იყო; იგი ერთგულობით შერჩა თავის სამშობლო ქვეყანასა და თუმცა ჯერ ჰაბუკი იყო და ამასთან ძალიან მდიდარი, მაგრამ

უხაროდა, რომ თავის ყმაწვილკაცობაშივე თავს დასდებს თავის ქვეყნისათვის.

მოხუცებულის ჰამზას შვილს გულმკერდს უშენებდა რკინის პერანგი, ოქროთი დაფერილი, საომარს ჩაჩქანზედ გადმოშვებული ჰქონდა ფრთა, ძვირფასის თვლებით მორთული. გვერდზედ ეკიდა ხმალი მდიდრად შემოსილი. თვალები მისი უნდა გენახათ, თვალები!... რამდენს მშვენიერს ქალს მდიდარის პრიშტინისას ამოუოხვრია იმ თვალებისათვის, მაგრამ კი ვერცერთს ვერ გაეხედნა შიგ ჩახედვა, იმ წყვილიადსავით ბნელ თვალებში! რადიშა იყო მშვენიერი, როგორც ღმერთი, თავმომწონე როგორც არწივი, რომელიც თამამად თვალს უსწორებს მზეს, თავისუფალი როგორც ლომი, რომელმაც არ იცის, რა არის ხუნდი, და ტანადი, როგორც კვიპაროსი.

მარტო ერთი რამ აწუხებდა რადიშას. როცა მეფის სრა-სასახლის ახლო გაივლიდა, რაღაც უცნაური ხმა ჩასჩურჩულებდა ხოლმე ყურში: "მეფეს შენ სძულხარ და ეჯავრებიო. მენ არ გწამს იგი ღმერთი, რომელსაც თაყვანს სცემს შთამომავალი ნემანიჩისა!" რადიშა ძრწოდა, სული ყელში უგუბდებოდა. ხოლო გული მიუწევდა ნახვად იმ სამეფო ტახტისა, რომლისათვისაც მამამ ანდერძად დაუდო თავის დადება საომარს მინდორზედ და რომელსაც იგი იმავ ანდერძით ახლოს არ უნდა მიჰკარებოდა.

მზე დაწურვაზე იყო; უკანასკნელნი სხივნი თანდათან ჰქრებოდნენ წითლად მღვიმარე ცის კამარაზედ. შვილი ჰამზასი მჭმუნვარის სახით შეჰყურებდა ჩამავალს მზეს, თითქო სიცოცხლეს ესალმებო. თვითონაც ვერ გაიგო, როგორ მოხდა, როცა თავის თავი უეცრად დაინახა მეფის ქალის კრინას ბაღში. მთელს პრიშტინში რადიშას არც ნაცნობი ჰყვანდა, არც მეგობარი, გარდა ამ ოქროვან სხივებისა და წითლად მღვიმარე ცისა. მარტო ამათ უმჟღავნებდა თავის გულისტკივილსა.

ობოლი იყო, ობოლი! მას გაახსენდა თავისი დამარხული ბედნიერება - მოხუცებული მამა; მას წამოუდგა ტიმოკი აბიბინებულის ნაპირებითა, ნავარდი ნადირობისა და ქორ-შავარდნისა. ფიქრში გაუარა იმ წყარომ, საცა შეხვდა კრინას, გაუარა დაუვიწყარმა შემოხედვამ კრინას შავ თვალებისამ. რადიშამ თვალები დახუჭა და თვალწინ წარმოუდგა, როგორც ცოცხალი, მეფის ქალი, შუქშესხმული ჩამავალის მზის სხივებითა; იგი უღიმოდა რადიშას ანგელოზის ღიმილითა და ისე წყნარად უოხვრიდა გული, თითქოს საღამოს ნელი ნიავი ჰკვნესისო.

რადიშამ თვალი აახილა. მის გარემო მწუხრი ჩამოვარდნილიყო საოცარის ზაფხულის საღამოსო; ხოლო მან თვალი არ ათხოვა იმ საღამოს მშვენიერებას, იგი ეჩვენებოდა მას საბნელეთად. ჭაბუკის იუნაკის გონება მიჰქროდა მეფის ქალისაკენ და ამ ყოფაში ფიქრადაც არ მოსდიოდა, რომ იგი ქალი იმ წუთში მის ახლო იყო.

მას აქეთ, რაც რადიშა მამეულის სახლიდამ წამოვიდა, ეს მეორედ ამოდიოდა ახალი მთვარე. ამ ხანში მოხსენებულის ჰამზას შვილი ყოველდღე ჰხედავდა ხოლმე სრასასახლეს სერბიის მეფისას, მაგრამ არ იცოდა კი, რომ მარმარილოს ოთახებში მისთვის კვნესდა მისი ღმერთა შვენიერებისა.

ცა მოიკაზმა ვარსკვლავებითა; სადღაც გალობდა ბულბული, ყველგან დუმილი იყო; ერთი ფოთოლიც არ ირხეოდა; შეუშლელად ისმოდა მხოლოდ ერთი გალობა შუალამის მგალობლისა. ამ დროს მოისმა ნელი ფეხის ხმა... რადიშა შეჰკრთა, გულის ფეთქა დაუდგა, ძარღვში სისხლი გაუშრა... მის წინ კრინა იდგა!...

- ჩემო ღმერთავ! - შესძახა რადიშამ და დაეცა მუხლებზედ: განა შენ არა ხარ იგი ბუთი, რომელსაც თაყვანს სცემენ, ვითარცა ღმერთს, ჩემნი წინაპარნი? მეც უნდა გიწამო და თაყვანი გცე!... იქნება შენ ხარ მოციქული იმა ღმერთისა, რომელსაც თაყვანსა სცემს მეფე ჩემი?... იქნება შენ სირინოზი ხარ?... თუ აგრეა, მომიღე ბოლო!... ხოლო თუ შენ ხორციელი ხარ... შემიყვარე მე!

მეფის ქალს თრთოლა მოუვიდა, შებარბაცდა, წაქცევას ჰლამოდა. მაგრამ რადიშამ მკლავები გაშალა და იგი მშვენიერება მიეყრდო მის გულ-მკერდსა.

კრინა თრთოდა, როგორც ფოთოლი ქარისაგან, მხურვალე კოცნამ იუნაკისამ გაფითრებული სახე წითლად აუნთო.

ეს წუთი იყო წუთად განუზომელისა, უსაზღვრო ნეტარებისა, რომლის შემდეგაც ჩვეულებრივი ცხოვრება უფერულია და უგემური.

- ერთხელ კიდევ მიგიკრა გულზე, ჩემო სიხარულო, ჩემო სიცოცხლევ!... ერთი კიდევ მაკოცნიე... - ევედრებოდა რადიშა.

- მითხარ, ვინა ხარ, ვინ? - ჰკითხა მეფის ქალმა. - მე მიყვარხარ, მიყვარხარ! მე მეფის ქალი ვარ! ჩემის სიყვარულისა არავინ არა იცის რა, არც მეფემ, არც ერმა... მაგრამ დასამალავი აქ არა არის რა. რისთვის უნდა დავუმალო ვისმეს ჩემი სიყვარული?:

- მე ვარ შვილი მოხუცებულის ჰამზასი, - უპასუხა რადიშამ თრთოლვით.

კრინა შეძრწუნდა. სახელი, რომელიც ან მოისმინა, არ იხსენიებოდა მის მამის სასახლეში; ვერც ერთი დიდებული ვერ ჰბედავდა იმ სახელის ხსენებას. კრინამ ეს იცოდა; ისიც იცოდა, რომ მისი სატრფიალო შვილია წარმართისა და კერპთმსახურისა... იცოდა ეს ყოველი, მაგრამ მით არ შემცირებია ერთხელ აღზნებული სიყვარული მისდამი.

- მე ქრისტიანი ვარ, - წარმოსთქვა აუჩქარებლად, მეფის ქალმა, - ხოლო შენ კი? შენ კერპთმსახური ხარ? შენ შენი ღმერთები გყავს?...

- დიად, შენ ხარ ღმერთი ჩემი! შენს მერმედ მე მყავს კიდევ ღმერთი ბრძოლისა, ღმერთი მშვიდობიანობისა, ღმერთი ნათვლისა, ღმერთი წყვდიადისა, ღმერთი მძულვარებისა და ღმერთი სიყვარულისა!

- ჩვენს სარწმუნოებაში ეგ ღმერთები არ არიან! ჩვენ ერთი ღმერთი გყავს! მაგრამ სიყვარული შენი საუკუნოდ იცხოვრებს ჩემს გულში!...

კრინამ სთქვა ესა და თავი თვისი მიაყრდნო ჭაბუკის გულსა
.....

სერბიის მხედრობა წავიდა საომრად.

საშინელი ომი მოუხდათ; სერბიელნი ომობდნენ თავისის ქვეყნის თავისუფლებისა და სახელისათვის; დიდების გვირგვინი დაედგათ თავზედ მათ, რომელნიც დაიხოცნენ იმ უწმინდესს ომშია!...

VI

მეფის სრა-სასახლეში ხმაურობა შესწყდა და ყოველსა მწუხარების ფერი დაედო; ისინი, რომელნიც ამხიარულებდნენ აქაურობას, ეხლა შორს იყვნენ; მხოლოდ იშვიათად კი მეჩანგეები მოვიდოდნენ ხოლმე და გალობით ადიდებდნენ სახელსა და ვაჟკაცობას, რომელნიც სერბიელთ შეიძინეს ახალს ბრძოლაშია.

კრონა ისმენდა ამ სიმღერებს მეჩანგეებისას, ხშირად მამის სახელსაც გაიგონებდა ხოლმე, ქებით სიმღერაში ჩართულს, მაგრამ ყოველს ამ ქებას გულგრილად მიიღებდა; ერთი მარცვალი ცრემლიც არ წამოსდენია თვალთაგან. ხოლო როცა ჭაბუკმა მომღერალმა ერთხელ დაიწყო ქება და დიდება რადიშას ვაჟკაცობისა, მაშინ კი კრინას აუთრთოლდა გული და წამოჰყარა თვალთაგან ცრემლი.

მომღერალი ამას მოსთქვამდა:

"რკინის პერანგზე ცემით შუბნი ზე იმსხვრევიან,
სისხლში მოსვრილ ხმალთაგან ნაპერწკალნი ცვივიან...
უწყალოდ სრვენ ცხენს და კაცს შუბები და ისარნი,
ცხენიდგან ძირს ცვივიან იუნაკნი, მხედარნი.
აჰა, მოჰქრის რადიშა, მტერს არღვევს ვით გემი ზღვას,
მაგრამ უწყალო ხელი გულში უმიზნებს ისარს,
მოხვდა და, ვაი ღმერთო, ის ჭაბუკი ვაჟკაცი
გადმოვარდა ცხენიდან..."

მეფის ქალმა ველარ შესძლო შემდეგის მოსმენა; სახე გაუგფითრდა და დაეცა გულშემოყრილი.

ჯარი შინ დაბრუნდა.

მეფის სასახლეში დიდი ნადიმი გაიმართა. შეიკრიბნენ იუნაკნი, რომ მეფის ხელადამ მიიღონ ჯილდო ვაჟკაცობისა. ხოლო მათ შორის არ იყო იგი, ვისთვისაც მეფეს მოემზადებინა ყველაზე უკეთესი და უწარჩინებულესი ჯილდო, - სახელდობრ, ხმალი მოჭედილი აღმასებითა და ძვირფასის თვლებითა. იმ დროს იმისთანა ხმლებს ატარებდნენ მხოლოდ მეფენი და სპასალარნი.

ეს ჯილდო ამორჩეული იყო თვით მეფის ქალისაგან, რადგანაც წინადვე ჰგრძნობდა, ვინც იქნებოდა მისი ღირსი, კრინას დიდი ხანია უნდოდა გაემჟღავნებინა თავისის მამისათვის სახელი მისი, ვინც ეგრე მხურვალედ უყვარდა; უნდოდა გაემჟღავნებინა, რომ სიკვდილს ვირჩევ და იმის სიყვარულის დავიწყებას კი არაო. კრინა ფერმკრთალად იყო, როგორც ზამბახი და სხვილი ცრემლი ჩამოსდიოდა მარმარილოს ლოყებზედ.

- ღმერთო ჩემო! ნუთუ ომში მომიკლეს!... - თრთოლვით და კანკალით ამბობდა ნელის ხმით კრინა.

- იგი აღარ არის, არა! - ერთმანეთს ჩუმად ეუბნებოდნენ იუნაკნი, ომიდამ დაბრუნებულნი.

- ის ცოცხალი არ უნდა იყოს, არა! - ამბობდნენ მწუხარებით დიდებულნი, რომელთაც ენახათ გალომებული ვაჟკაცობა რადიშასი.

მეფე წამოდგა ფეხზედ ტახტიდამ და გადაავლო რა შეწუხებული თვალი ყველას, ბრძანა:

- სად არის იგი, რომელმაც დაიმსახურა ყველაზედ უმაღლესი ჯილდო? რომელიც ყოველთვის იქ იყო, საცა მოსისხარი ხმალი მტრისა უფრო ძლიერ მოქმედებდა! რომელიც სახელოვანის ვაჟკაცობითა გაუსწორდა თვის წინაპართა! ვინ არის იგი? და რატომ არ არის იგი დღეს ჩვენთან?

- იგი რადიშაა, შვილი მოხუცებულის ჰამზასი, - უპასუხეს მოხუცთა დიდებულთა, რომელთაც შურდათ, რომ რადიშამ მათს შვილებზედ უფრო დიდი სახელი იშოვნა.

ამ სიტყვებზე მოიღრუბლა მეფე, თითქო ბნელი ღრუბელი მოადგა შუბლზედაო. კრინამ მწუხარებით ჩაჰკიდა თავი, გამოვიდა დარბაზიდან და წავიდა ცალკე, რომ თავისუფლად მიეცეს თავისის სევდის ცრემლსა.

ამ დღიდან მეფის ქალმა დაიწყო ჰკნობა, როგორც ნაზმა ყვავილმა. იგი თავის მოახლეებს აღარ ელაპარაკებოდა ისე მხიარულად, როგორც ადრე; აღარ იცინოდა; აღარავისთვის არ შეუჩივლია თავისი გულისტკივილი და ნორჩ გულშივე ჰკლავდა კვნესას და ოხვრასა.

მოხუცი მეფე სწუხდა, რაკი ხედავდა, რომ მისი მამისერთა ქალი დღედადღე სანთელივით დნება რაღაც უცნაურის კაემნისა გამო.

ერთხელ მეფე ფეხთ უჯდა კრინას, ავადმყოფად მწოლარეს. კრინას ეძინა: მისი სახე ზამბახზედ უფრო ფერმკრთალი იყო. ცრემლი ჩამოსცვივდა ბებერს მამას თვალთაგან, მძიმედ ამოიოხრა და აკოცა ფერმკრთალს შუბლზედ თავის საყვარელს ქალსა. კრინას გამოელვია, ისევ ბურანში იყო, რომ დაინახა თავისი მტირალი მამა და წყნარის ხმით წამოსთქვა:

- შენ რადიშა არა ხარ!... გამეცალე, გამეცალე!... მე მარტო ის მიყვარს!... რადიშა მოუკლავთ! მეც მინდა მოვკვდე!

მეფის ლოყაზედ ცრემლი თითქო გაიყინაო; მეფე ხან ჰფითრდებოდა, ხან ჰწითლდებოდა; მსწრაფლ წამოდგა და წავიდა იმ განზრახვით, რომ თავის დღეში აღარ ინახულოს თავისი ქალი, რომელსაც შეჰყვარებია შვილი მოხუცებულის პამზასი.

VII

ერთს დაბურულს და მიყრუებულს ტყეში, საცა ხეთა სიხშირე ძირს არ უშვებდა მზის სხივსაცა, საცა არ სმენია თავის დღეში ფრინვლის გალობაცა, იქ ერთი ბნელი და უდაბური ნაპრალი იყო. მხოლოდ მაშინ გაიხმაურებდა ხოლმე ეს უდაბური ადგილი, როცა დაიქროლებდა გრიგალი და ხეთა წვერს, როგორც საქანელს, აქანებდა. მხოლოდ მაშინ კი ის უდაბნო ხმას ამოიღებდა

და ისმოდა საშინელი გრგვინვა გრიგალისა, უზარმაზართა ხეთა რხევის შუილი და მიკიოტის ძახილი. იმ უდაბურ ნაპრაღის პირზედ იდგა ქვითკირის ციხე, საცა შეამწყვდევდნენ ხოლმე მამულის მგლობელთა და ეკლესიისაგან შეჩვენებულთა. ამ ციხის ძველ კედლებს შორის თავის დღეში არავის სმენია სიტყვა შენდობისა და მიტევებისა; მხოლოდ წყევა-ქოქვა იყო წარწერილი შესისხლულის ასოებით ამ ციხის ნამიან თვლილ ქვებზედა. რკინის კარი ამა ციხისა მარტო იმისთვის გაიღებოდა ხოლმე, რომ მიიღოს ახალი მსხვერპლი და იმწამსვე ისევ დაიკეტოს მისთვის საუკუნოდ.

აი ეხლაც გაიღო იგი კარი და სამმა კაცმა მოიყვანეს რკინის ჯაჭვით მეფისაგან შერისხული მსხვერპლი იმ განზრახვით, რომ იმ უბედურმა თავის დღეში აღარ ინახულოს ვარსკვლოვანი ცა, აღარ ინახულოს მზის სხივი, აღარ გაიგონოს სიტყვა შგწყალებისა... მეფემ ამისთანა სასჯელიც დასვა, რომ არასოდეს არ ინახულოს მშვენიერი მეფის ქალი - კრინა. ის მსხვერპლი რადიშა იყო.

მზე ჩადიოდა და ღამე წყნარ-წყნარად შლიდა თავის შავს კალთას ვარსკვლავებით, როგორც აღმასებით მოჭედდის. რადიშამ უკანასკნელად შეხედა ტანჯვით და წუხილით ჩამავალს მზის სხივსა, რომელიც ერთნაირად დაჰნათის როგორც სიყვარულსა, ისეც სიძულვილს. მწუხარებით ქანცგაწყვეტილი გული მისი ესალმებოდა ყოველს მას, რაც ხსოვნამ ამაჟამად წამოუყენა თვალწინ. მოეჩვენა, ვითომ ერთ გიჟ ცხენზედა ზის და მიაქროლებს მამუელს ტყეში, თავზედ ხელაღებულსავით, გაბედვით და უშიშრად; თვალწინ მოეჩვენა პრიშტინა, ყურთ მოესმა საომარი საყვირი და ნადარის ცემა; ჰგრძნობდა, ვითომ თავზედ ადგა გვირგვინი გამარჯვებისა. მსწრაფლ გაუქრნენ ეს გულის მიმტაცნი ხილვა-ზმანებანი და მათ მაგიერ წარმოუდგა წინ თვისი შავი ბედი სრულის გულსაკვდავის სამკაულითა.

- აი საბნელეთი, - ეუბნებოდა თავის თავს საწყალი რადიშა: აი ცოცხალის კაცის ადრეული სამარე! აი ეს არის ჯილდო მეფისა!... ჰოი, ცაო, ცაო, მშვიდობით, მე შენ ვედარ გასახვ ამას იქით! ოხ, ღმერთო, ღმერთო! რა მოწმენდილი იყო იგი, რა უღრუბლო, რა განათებული, როცა მე იარაღში ჩამჯდარი თავისუფლად დავდიოდი მამის ჩემის სასახლეში. რარიგის ალერსით გამიღიმებდა ხოლმე იგი ცა, როცა მე ვნადირობდი ტყეებში... დიად, ნათელი ცა იყო, ნათელი იმ დროს! ვიშ, რა რიგად ბრწყინვალეებდა, რა რიგად, როცა მან თვისი შუქი მიაყენა მეფის ქალის ღვთიურს სახესა!... ვიშ, მზეც ჩავიდა. მშვიდობით, მშვიდობით შენ ცისა ხელმწიფავ! მშვიდობით შენ მანათობელო ქვეყნიერებისავ! "მე შენ მიყვარხარო! მენ ხარ ჩემი სიცოცხლეო!" მეუბნებოდა ის მშვენიერი ქალი. უჰ, რა ნათელი და მაღლი იდგა მაშინ ჩემს გარემოში!... ეხლა?... ეხლა კი წყვდიადია, წყვდიადი! დამიბნელდა მზე, და დამიბნელდა ყოველისფერი! გაჰქრნენ ვარსკვლავნიცა! ეს რა საშინელი ღამე დგება, მშვიდობით შენც, ღამის მანათობელო! შენს ვერცხლისფერს სხივებს ვუმჟღავნებდი ხოლმე ჩემს ფიქრებს, შენს წინაშე გადავშლიდი ხოლმე ჩემს სულსა და გულს!... რარიგად ჩამობნელდა! რარიგად შავად შეიმოსა

ყოველივე... განა უყვარვარდა ვისმეს? ნუთუ ყველამ გულიდამ ამომიღო და დავიწყებას მიმცა?... არა, არა?... "შენ უყვარხარ მეფის ქალსა", - ამარძახა გულმა თავისის სიღრმიდან და ციხის ბნელ და ნესტიან თაღებ შორის ყრუდ გაიხმაურა ამ ძახილმა. ციხის გუშაგნი სმაგაკმენდილნი შეჰყურებდნენ რადიშას, როცა იგი ეგეთის ღმობიერებით ესალმებოდა ქვეყნიერობასა; თვით ამ გულქვა კაცებსაც კი გელი აუტირდათ სიბრალულითა. ხოლო როცა მოესმათ ის უკანასკნელი ძახილი: "შენ უყვარხარ მეფის ქალსაო", - მუქარით და რისხვით წასწვდნენ რადიშას.

ხელახლად დაიჭრიალა დაჟანგებულმა რკინეულობამ ციხის კარისამ, ხელახლად გაიტკაცუნა კლიტემ და რადიშა დარჩა მარტო გაუთენებელ საბნელეთში, საცა ცის, ნამის მაგიერ ზედ ეცემოდა ხოლმე ცივნი წვეთნი სველისა და ნესტიან კედლებისა და საცა რკინის ბორკილის ჩხრიალის მეტი სხვა არა რაიმე ხმა აღარ ისმოდა. ამ ყოფაში მიდიოდნენ საათნი ისე გძლად, როგორც წელიწადნი და დღენი მდინარებდნენ, როგორც საუკუნენი.

.....

VIII

საპყრობილეში ეწვია რადიშას ერთი მოხუცებული მღვდელი. მის თეთრს წვერქვეშ გულზე ბრწყინავდა ოქროს ჯვარცმა.

- კურთხევა ღვთისა იყოს შენზედა, ჰოი ძეო მოხუცებულის ჰამზისავ! გიხსნას შენ იესო ქრისტემ, - წარმოსთქვა მღვდელმა გულმტკივნეულად.

- ღმერთნი ჩემთა მამა-პაპათა არ დასტოვებენ ივისთა თაყვანისმცემელთა, - მიუგო პყრობილმა.

- ღმერთი ერთია! მხოლოდ მას ერთს უნდა სცეს კაცქა თაყვანი. მას ყოვლად მოწყალეს და ყოვლად შემძლებელს თაყვანი-ეც შენცა! იმ ერთმა ღმერთმა შეგიწყალა შენ... მეფეს აღარ სძულხარ... მიიღე სარწმუნოება! ქრისტესი და მეფის ქალი კრინა თვის ბედს შეაუღლებს შენს ბუდთან... მეფის ქალს უყვარხარ! შვილი მოხუცებულის ჰამზასი ათრთოლდა.

- არა ვიქ მაგას, წმინდაო მამავ! განდგომა და გმოზა შერისხული და შეჩვენებულია მთელის ქვეყნისაგან! მე ვერ ვიწამებ იმ ღმერთს, რომელსაც თაყვანს სცემენ მეფენი, შთამომავალნი ნემანიჩებისა.

მღვდელი ადგა და გამოვიდა საპყრობილედამ.

წავიდა მღვდელი და წარმავალის ფეხის ხმა, როგორც ლახვარი, ისე განეწონებოდა ხოლმე გულში შვილსა მოხუცებულის ჰამზისას.

უფრო გრძლად, უფრო უფერულად და მოსაწყენად ვიდოდნენ ამას იქით დღენი პყრობილისა. უბედური! საპყრობილის სიბნელეზე უფრო ბნელთა ფიქრთა შეიპყრეს მთელი მისი არსება და მწარე ცრემლი ჩამოუგორდა მიმქრალთ თვალთაგან გაფითრებულს და ტანჯვით მიქანცულს ლოყებზედა. ზოგჯერ სიზმრად მოეჩვენებოდა, რომ ვითომ მეფის სასახლეშია, მხიარულს მეჯლისში, სახელოვან იუნაკთა შორის და გვერდთ უდგა დაუვიწყარი კრინა.

ამისთანა სიზმრებ შემდეგ გამოღვიძება რადიშასი უფრო გულსაკვდავი

იყო; საპყრობილე უფრო ბნელად ეჩვენებოდა და სიცოცხლე უფრო აუტანელად და სამძიმოდ.

ერთხელ ღამით, როცა გრგვინავდა გრიგალი, როცა გაცოფებული ქარი ჰლექდა უზარმაზართა ხეთა, კლდის წვერებიდამ ჰგლეჯდა ქვებს და თვით საპყრობილის კედლებს აზანზარებდა, რადიშა იჯდა თავჩაკიდული და გულზედ დაეკრიფა ხუნდგაყრილი ხელები. მას ეგონა, რომ მის მამა-პაპათა ღმერთნი გასწყრომიან ქვეყნიერობას და სურთ შემუსრონ ის დედაბოძი, რომელზედაც დამყარებულნი არიან დედამიწა, მზე, მთვარე და ვარსკვლავნი. ჭექა-ქუხილი უფრო და უფრო ძლიერდებოდა, მეხი აქა-იქ გამოიჭექებდა ხოლმე, თითქო იბრძვის, რომ შელექოს რკინის კარი საპყრობილისა.

უეცრად კარი გაიღო და სიბნელეში გამოკრთა სინათლე ჭრაქისა, მოისმა ადამიანთა ხმაურობა და გაოცებულ რადიშას წარმოუდგა თვალწინ იგი, რომელიც არასოდეს ფიქრიდამ არ მოუშორებია. იგი იყო მისი ნეტარება თავისუფლების დროს და მისივე სიყვარული ასულდგმარებდა მის სიცოცხლეს, რომელიც უამისოდ უნდა გამქრალიყო საპყრობილეში.

კრინა ფერმკრთალი იყო, როგორც მთის თოვლი, დაღონებული, როგორც მოტეხილი ზამბახი. მარცხენა ხელში ეჭირა ჭრაქი და მარჯვენაში - ოქროს თასი, იქნება ის თასიც, რომლითაც მეფეს უნდოდა დაეღია სადღეგრძელო გამოჩენილის გმირისა მაშინ, როცა გამარჯვების შემდეგ წვეულობა ჰქონდა.

- მე შენ მიყვარხარ!... ეს ქვეყანა მომწყინდა და შევიძულე!... საათნი საუკუნოებად მეჩვენებია... მე თვალით ვეღარ დამინახავს ვერც მამა, ვერც დედა, ვერც ძმები! მე შემძულდა ყოველისფერი, - ქვეყანა, ადამიანი და თვით ჩემი თავიცა!... შენ კი... მარტო შენ კი მიყვარხარ!... მე არ ძალმიძს უშენოდ სიკვდილი... მე მოვსულვარ, რომ შენთან ერთად სული დავლიო!...

- დავიხოცნეთ ერთად, ჩემო ნეტარებავ! დავიხოცნეთ, უწარჩინებულესო ასულო სერბიის ერისა! შენს მკერდზე სიკვდილი საუკუნო ცხოვრებაა!

- ერთი წვეთი ამ თასიდან მიგვიყვანს ჩვენ მამათა შენთა ღმერთებთან... მეც შევტრფი იმ ღმერთებს, რადგანაც იგინი შენნი ღმერთნი არიან. დალიე და დავიხოცნეთ! - სთქვა კრინამ.

საწამლავის წვეთმა გაიბრწყინა რადიშას და კრინას ფერმიხდილს ტუჩებზედ; ჭრაქი ძირს დაეცა სველს მიწაზედ და გაქრა.

- მშვიდობით!...

- მშვიდობით!... მშვიდობით!... მშვიდობით!... - ნელის ხმით აღმოკვნესოდენ მომაკვდავნი ბაგენი ორის შეტრფიალებულის გულისა.

IX

მეფემ მოახდინა კრება.

ყველანი დიდებულნი, იუნაკნი და ხუცესნი შეიკრიბნენ მეფის სასახლეში მეფის ბრძანების მოსასმენლად.

მეფის ტახტთან იდგნენ სამნი იმედნი სერბიის ერიანი - მეფის შვილნი:

სტეფანე, ვუკი და რადცკო.

მოხუცებული მეფე წამოდგა ფეხზედ.

- ბატონებო, დიდებულნო, იუნაკნო და მოძღვარნო! მხრები ჩემნი დაუძლურდნენ და სამეფო პორფირი ემძიმებათ. ხელს ვეღარ შეუმაგრებია სკიპტრა, გვირგვინს ვეღარ იმაგრებს თავი... მე აღარ ძალმიძს გვირგვინის ტარება! შემინდეთ, დიდებულნო და იუნაკნო! წავიდეთ, შევავედროთ ყოვლად შემძლებელს ღმერთსა ერი ჩემი, ვევედრნეთ, რომ მფარველ ექმნას სერბიის თავისუფლებას, სახელსა და დიდებას! ვევედრნეთ, რომ უზენაესმა სიბრძნემან სიბრძნე მიანიჭოს ჩემსა და სერბიის მეფის მემკვიდრესა - სტეფანეს!

მოხუცებულმა მეფემ სხვა აღარა სთქვა რა და დაჩუმდა;. აიხადა გვირგვინი თოვლივით გათეთრებულ თავივად, ჩამოვლა თვისგანვე დამყარებულ ტახტივად და ორი სხვილი ცრემლი გადმოსცვივდა თვალთაგან თეთრს წვერზედ.

დიდებულთაც ცრემლი მოუვიდათ.

მას შემდეგაც კიდევ დიდხანს მოსთქვამდნენ ხოლმე სიმღერით ლექსსა ნემანიჩების გვარის პირველს მეფეზედ.

[1878 წ]

რამეთუ კაცი ვარ

(ისტორიული რომანი გეორგი ებერსისა)

I

გარშამო კლდეებია - შიშველნი, ტვიფრნი და დარიჩინისფრად მაყურებელნი, არაფერია ზედ, არც ერთი ბუჩქი, არც ერთი ძეძვი, არც ერთი მუჭა ხავსი; ერთის სიტყვით, არც ერთი იმისთანა რამ, რომელიც ჩვეულებრივ ამოდის ხოლმე კლდეზედ, თითქო იმის მაგალითად, რომ ცხოვრების შემოქმედი ძალა ბუნებისა თავის კვალსა სტოვებს უნაყოფო ქვაზედაცაო. არაფერია, არაფერი გარდა სიპის ქვისა და ზედ წამოდგმულის ცისა, რომელიც ისე მოწმენდილია ღრუბლისაგან, როგორც თვით კლდეები ბუჩქისა და მწვადისაგან.

მაინც კიდევ ადამიანის ცხოვრება მოძრაობს. აი იქ, გამოქვაბულში, და ორი პატარა ჩიტი დაჰსცურავს წმინდა და სუბუქს ჰაერში. მაგრამ აი, ისინიც თვალს მიეფარნენ და გადაფრინდნენ კლდეებს იქით, რომელნიც ხევის პირს გადმოჰკიდებოდნენ, თითქო კედელიაო, კაცის ხელით განგებ გაკეთებულიო.

ტყუილად კი არ გადვიდნენ ის პატარა ჩიტები; იქ სწორედ მაღლია ღვთისა მოფენილი. მთის წყარო მოჩუხჩუხებს და ჰრწყავს ქვიანს ადგილს და

საცა ნამია, იქ სურნელი მცენარენიც არიან, იქ მიმზიდველი ბუჩქიც არის.

მეოთხე საუკუნის ნახევარში აქ სინაიას მთის წმინდა ადგილებზედ რამდენიმე წლის წინად დაბინავდნენ მეუღლები, ბერები, კაცნი, რომელნიც ცხოვრებისაგან მოღალულ იყვნენ და შეჰსდგომოდნენ სულის საცხოვნებელს და სინანულის საქმეს. ჯერ კიდევ ცალ-ცალკე ჰსცხოვრებდნენ, არ იყვნენ ერთმანეთთან შეკრულნი არც რაიმე წესდებითა, არც რაიმე დადგენილებითა.

წყაროს ახლო ხევში, რომელიც ზემოდ მოვიხსენიეთ, იდგა მრავალშტოიანი ალვის ხე ფრთასავით ტოტმოწყობილი. ხოლო იგი არ აჩრდილებდა წყაროს და არ იფარებდა იქაურის მწვავის მზის სხივთაგან. მისი გრილო მარტო მის საკუთარს ძირს აჩრდილებდა. ერთს მის გრძელს ტოტზედ გადაფენილი იყო გაშლით სუბუქი მოლურჯო ხელთსახოცი და მისი ჩრდილი ჰფარავდა სიცხისაგან სახეს ახალგაზრდა ქალისას, რომელიც გაშხლართულ იყო გახურებულს ქვებზედ და ღრმად რაღაცაზედ ფიქრობდა. მის გარემემო ჰსძოვდნენ რამდენიმე მოყვითალო თხები; მხიარულად დაჰხტოდნენ ქვიდამ ქვაზედ, თითქო შუადღის პაპანაქება დიდად ესიამოვნებათო. ზოგჯერ ყმაწვილი ქალი წამოავლებდა კომბალს ხელსა და უმახდა თხებსა. აი, ხტომით მოგოგდა მასთან პატარა ციკანი. ბევრს პირუტყვს არ შეუძლიან სიხარულის გამოთქმა, მაგრამ თხებმა კი ეგ ყოველთვის კარგად იციან ხოლმე.

ქალმა გაიშოტა თავისი შიშველი და ლამაზად მოყვანილი ფეხი და ღიმილით გაიგდო ციკანი. ციკანს იამა ამისთანა შექცევა და უფრო მეტის თამაშობით და მხიარულებით ხელახლად გადმოსაკუპა ქალისაკენ. ქალი კიდევ ისე ლამაზად ხმარობს ფეხს მის გაგდებაზედ, თითქო ვისმეს ელამაზებაო.

ციკანი ხელახლად მოეხუტა ქალს, ეხლა კი თავმოღერებით, თითქო რჩოლას უპირებსო, შუბლი დააჯახა ქალის ფეხის გულს, მაგრამ მაშინ კი, როცა თავისი ცხვირ-პირი ქალის ფეხის გულს წაუს-წამოუსო, ქალმა ასე ძლიერ ფეხი ჰკრა, რომ საწყალმა პირუტყვმა დაიბლავლა და შესწყვიტა თამაშობა.

ამკარაა, ქალს უნდოდა იმისთანა დრო ჩაეგდო, რომ სატკენად ეკრა ფეხი ციკნისათვის. მოლურჯო ხელთსახოცის ჩრდილი სახეს უმაღავდა ქალს; მაგრამ ეჭვი არ არის, რომ გაუჯავრდა და თვალები აუპრიალდა, ციკანი რატომ აღარ მეთამაშებაო.

დიდხანს იწვა იგი უძრავად; ხოლო ხელთსახოცი ჩამოეარდა, გადაეფარა სახეზე და იგი იძროდა ოდნე მისის ამოსუნთქვისაგან. ქალი დიდის გულისთქმით და ყურაცქვეტით რაღაცას უგდებდა ყურს.

მოისმა რაღაცა ხმაურობა. ხმა მოდიოდა იმ ადგილიდამ, საცა უშველებელი ბუნებითი კიბე დიდროვანის ქვებისა ჩამოჰსდევდა ფრიალო კლდეს ხევამდე, რომელშიაც წყარო მიჩუხჩუხებდა.

ქალს ელდამ გაურბინა ნაზსა და ჯერ ძლივად შემთავრებულ ასოებში, მაგრამ არ დაიდრა მაინც. პატარა ჩიტები, იქავ ძეძვზე მსხდომარენი, დაფთხნენ და გაფრინდნენ. მათ მოესმათ ხაგრობა, მგრამ ჯერ ვერ შეეტყოთ, ვისგან არის ის ხმა. ქადი კი უფრო ყურმახვილი იყო.

ქალა გამოიცნო, რომ ეგ ხმა ადამიანის ხმაა. ისიც კი გამოიცნო, რომლის ხმაა; იმისთას ძახილი მარტო ერთს შეეძლო

ქალმა ხელი გამოიწოდა, წაავლო ქვას ხელი და ჩააგდო წყაროში. წყარო მაშინვე აიმღვრა. მერე გადმოობრუნდა, გვერდზე დაწვა, თავის ქვეშ ამოიღო მკლავი და თავი მოიმძინარა. მტკიცე და მარჯვე ფეხის ხმა უფრო და უფრო ცხადად მოისმოდა.

კიბეზე ჩამოდიოდა მაღალი და მშვენიერი ტანადი ყმაწვილი კაცი. ტანისამოსზე ეტყობოდა, რომ იგი ერთი ბერთაგანია სინის მთისა. მას ტანზე ეცვა მარტო ერთი პერანგი სხვლის ტილოსი და ფეხის გულზე ეკრა ტყავი, ალვის ხის ხრალით ფეხზედ გამაგრებული.

ამაზე საწყლად ტყვესაც არავინ მოჰრთავდა, მაგრამ მაინც ვერავინ იქყოდა, რომ იგი აზატი და თავისუფალი კაცი არ არის; ისე აჩაყად, თავმოწონებით და რიხიანად მოდიოდა. ბევრი-ბევრი ოცის წლისა ყოფილიყო. ამას ამტკიცებდა ბუსუსი, რომელიც ამოსვლოდა უღვაშების ადგილს, ნიკაბზედ და ლოყბზედ. გარნა დიდრონი, ცისფერთ თვალეზი ჭაბუკობის ცეცხლით არ კქონდა ანთებული. პირიქით - თვალეზში გამოკრთოდა რაღაც გულნატკენობა და პირიც მოეკუმშა, თითქო რასმეს ჯიუტობსო.

ყმაწვილი კაცი შედგა და გადიყარა უკან სქელი თმები, რომელნიც ლომის ფაფარივით გადმოეფინა არეულად შუბლზედ. შემდეგ მივიდა წყაროსთან და მოემზადა, რომ წყალი ამოეღო გოგრითა. მაშინ ჯერ დაინახა, რომ წყალი აუმღვრევიათ, მერე თვალი მოჰკრა თხეხსაც და ბოლოს მძინარე ქალსაცა.

გაჯავრებულმა ჭურჭელი ძირს დადგა და ხმამაღლა დაუყვირა ქალს. ქალი არც კი გაინძრა, ვიდრე უშვერად ფეხი არ წაჰკრა. მაშინ კი წამოხტა ქალი სწრაფად, თითქო გველმა უკბინაო და ორი თვალი, ბნელი როგორც ღამე, ცეცხლით აენტო და გამობრწყინდა ქალის ჭაბუკი და შავგვრემანი სახე. ცხვირის ნესტოებმა თრთოლა დაუწვეს და თეთრად გამოკრთდნენ ქალის კბილები, როცა შეჰსძახა:

- განა ძალდი ვარ, რომ მაგრე მალვიძებ?

ყმაწვილი კაცი წამოწითლდა, გაჯავრებით მიუთითა წყაროზედ და მკვახედ უთხრა:

- შენმა თხებმა ხელახლად აამღვრიეს წყარო; ეხლა მე აქ უნდა ვიჯდე და ვუცადო, მინამ დაწმნდება.

- არა გიშავს რა. დღე დიდია, - მიუგო ქალმა და კიდევ ჩააგორა ქვა წყაროში ისე, ვითომ ფათერაკად მოუვიდაო.

ყმაწვილმა კაცმა შეამცნია, რომ ქალს ძალიან იამა ხელახლად ამღვრევა წყლისა და რისხვით შეჰყვირა:

- მართალი მითხრა მე იმან! შენ სწორედ შხამიანი გველი ჰყოფილხარ, ჯოჯოხეთიდან გამოსული სატანა ხარ!

ქალს სიცილი წაჰსქდა, მოუბრუნდა და ისე დაედმიჭა, თითქო უნდაო დაუმტკიცოს, რომ მართლა ეშმაკების ჩამომავალია. შეჰკრთა ყმაწვილი კაცი, უკან მოდგა, გაიწვდინა ხელი მოსაგერებლად, ღვთის სახელი მოიწოდა და რა

ხედავდა, რომ ქალი უფრო და უფრო მხეცურად ხარხარებს, დაიყვირა:

- გამეცა, სატანავ, გამეცა! სახელითა უფლისათი გკითხავ: შენ ვინა ხარ?
- მე მირიამი ვარ, სხვა ვინ უნდა ვიყო? - მიუგო სიცილით ქალმა.

ყმაწვილი კაცი სხვა პასუხს მოელოდა. ქალის კასკასი ძალიან ჰსწყინდა და გაჯავრებით უთხრა:

- შენ რაც გინდა დაირქვი სახელად, ხოლო შენში კი რაღაც ბოროტი სული ჰზის და მე პავლეს შევეხვეწები, რომ შენ აგიკრძალოს და თხები აღარ მოგარეკინოს აქ ჩვენის წყაროს წყლის დასაღევად.

- უფრო კარგს იზამდი, შენს ძიძასთან გაიქცე და იმასთან დამაბიზლო, - მიუგო ქალმა და სასაცილოდ აიგდო.

ყმაწვილი კაცი წამოწითლდა, ქალმა კი უშიშრად განაგრძო ლაპარაკი:

- შენ დავაჟკაცებულ კაცად უნდა გეჭიროს თავი, იმიტომ რომ ტანი და ღონეც შეგწევს. ამის მაგიერ შენ მიგიცია ნება და როგორც ბაშვს ანუ გოგოს, ისე გექცევინა. აბა, რა კაცი ხარ, ერთი მითხარი. ძირხვენას ჰგლეჯ, ხილსა ჰკრებ და ამ უბედურის ჭურჭლით წყალს ეზიდები. ამის მეტს ხომ არას აკეთებ? მაგაებს მე ჩავდიოდი მაშინ, როცა აი, ამოდენა ვიყავი.

ამ ქალმა ხელი დაბლა დაიდო და მიწიდან ძალიან მოკლე სივრცე ანიშნა.

- ფუჰ! შენ უფრო ღონიერი ხარ და ლამაზად მოყვანილი, ვიდრე აი, ის ამაღეკიტელი ჭაბუკი, ქვევით რომ ჰსცხოვრებს. ხომ ასეა, მაგრამ აბა ერთი ჰსცადე და გამოეჯიბრე, ვინ ვის ჰსჯობია ან მშვილდოსნობაში, ან შუბის ხმარებაში!

- მე რომ გაბედვა მქონდეს, რაც მინდა, ის ვქმნა, - გააწყვეტინა სიტყვა ყმაწვილმა კაცმა, სირცხვილით ჭარხალსავით წამოწითლებულმა, - მე იმისთანა მჭლე ქონდრისკაცებს თუნდა ათს გავუძღვებოდი.

- მე მაგაზედ დარწმუნებული ვარ, - უპასუხა ქალმა და მისი გულისთქმით სავსე თვალი რაღაც თაგმოწონებით დააჩერდა ყმაწვილის კაცის მხარბეჭს და მარღვიანს მკლავებსა. - მე მაგაზედ დარწმუნებული ვარ-მეთქი, მაგრამ, ერთი ეს მითხარ, რატომ ვერ ჰბედავ? განა შენ ყმა ხარ იმ კაცისა, რომელიც აიქ, ზევითა დგას?

- ის მამაჩემია და ამასთანაც...

- რა ამასთანაც? - დაიძახა ქალმა და გაიქნია ხელი, თითქო რაღაც უნდა უკუირიდოსო. არც ერთმა ფრინველმა რომ არ მოინდომოს თავის ნებაზედ ბუდიდამ გამოფრენა, კაი წეწვაგლეჯა არ შეუდგებოდათ ბუდეში! ჩემს ციკნებს მაინც შეხედე; მინამ დედა საჭიროა, უკან დაჰსდევენ და რაკი იმოდენად მოიყრებიან, რომ თვითონ იშოვონ საზრდო, წავლენ და სადაც უნდათ და როგორც უნდათ, ისე შოულობენ. დამიჯერე, რომ აი, ამ ერთის წლის ციკანს აღარც კი ახსოვს, ვისი ძუძუ უწოვნია: თეთრის თუ შავის თხისა. ან ვითომ მამაშენი რა დიდს საქმეს გიკეთებს, რომ მაგაებს ამბობ?

- ჩუმად! დაუყვირა მართალის გულისწყრომით ჭაბუკმა- ეშმაკი ლაპარაკობს შენის ენითა. გაეთრიე აქედამ. მე ის არ უნდა შევეუშვა ყურში, რის თქმაც მე თვითონ მეშინიან.

- უნდა ყურში შეუშვა, უნდა და უნდა! - გამოაჯავრა ქალმა. - თუ მაგას ვერ ჰბედავ, მაშ რის პატრონი ბრძანებულხარ? დახე, ყურში სიტყვაც ვერ შეუშვია, ეშინიან! ფუ... მაშ რაღა კაცი ყოფილხარ!

- ის კაცი ვარ, შე სატანავ, რომ შენი სიტყვა არ უნდა ყურში შევუშვა, - უთხრა გაჯავრებით. - მე შენი ხმაც კი მძულს და თუ კიდევ აქ წყაროსთან გნახე, სულ ქვის სროლით გაგაგდებ აქედგან.

ქალმა გაშტერებით დაუწყო ყურება ყმაწვილკაცსა, ტუჩები გაულურჯდა და პაწაწა ხელები მუშტებად დაეკუმშა.

ყმაწვილკაცმა წყაროსაკენ წასვლა დააპირა, მაგრამ ქალი წინ გადუდგა და თვალი თვალში გაუყარა. ტანში ჟრჟოლამ გაურბინა, როცა ქალმა ტუჩების თრთოლით და ნაღვლიანის ხმით უთხრა:

- მე შენთვის რა დამიშავებია?

- გამეცალე-მეთქი, - უთხრა ყმაწვილმა კაცმა და გაიწოდა ხელი, რომ გზიდამ ჩამოიცალოს.

- თუ კაცი ხარ და ხელს მახლებ! - დაუყვირა ქალმა.- რა დამიშავებია, არ იტყვი?

- შენ არ იცი ქვეყანაზედ ღმერთი არის თუ არა, და ვინც ღვთისა არ არის, ის ეშმაკისაა!

- მაგას ხომ შენსას არ ამბობ, სხვის სიტყვას მეუბნები,- უპასუხა ქალმა და ხმაზედ ეტყობოდა, რომ ცოტად დაჰსცინის. - შენთვის ეგ სიტყვები უსწავლებიათ, სხვისი ჭკუა ალაპარაკებს შენს ენასა. ვინ გითხრა, რომ მე ეშმაკისა ვარ?

- მე არ დაგიმალავ მაგას! - უთხრა თავმოწონებით ყმაწვილკაცმა. - ღვთისმოყვარე პავლე მაფრთხილებს და მეუბნება, შენ მოგერიდო და ამისთვის მე დიდი მადლობელი ვარ. იმან მითხრა, რომ შენის თვალით ეშმაკი იყურება. მართალიც არის, ათასჯერ მართალია! როცა შენ მე შემომხედავ ხოლმე, მაშინვე გულში სურვილი გამივლის ფეხქვეშ გავქელო ყოველი, რაც კი წმინდაა ქვეყანაზედ. უკანასკნელს ღამეს მე მესიზმრა, ვითომ კუდიანობის სერობაში მე და შენ თავგადაგლეჯით ვბუქნაობდით.

ამ სიტყვაზედ მარიამის სახიდან გაჰქრა გულის ნატკენობა და ნაღვლიანობა. ხელი ხელს შემოიკრა და ნატვრით წამოიძახა:

- ეგ რომ ცხადი ყოფილიყო და არა სიზმრად! ნუ შეშინდი კიდევ, შე სულელო! განა შენი ჭკუა მისწვდება, რა კარგია, როცა სალამურს უკრავს, სიმები წკრიალებენ და ფეხები ატოკდებიან ცეკვითა, თითქო ფრთები გამოებათო!

- ფრთები სატანისა! - მკაცრად მოჰსწყვიტა სიტყვა გერმასმა. - შენ ეშმაკი ხარ, ეშმაკი, შე ღვთისაგან შეძულებულო ურჯულოვ!

ღვთისმოყვარე პავლე ეგრე ამბობს განა! - დაიწყო ხარხარი მარიამმა.

- მეც ვამბობ მაგას, მეც, - შეჰყვირა ყმაწვილმა კაცმა.- განა შენ როდესმე უნახვიხარ ვისმე კეთილ მორწმუნეთა შორის? განა შენ როდისმე გილოცვინა? როდისმე მადლობა გადაგიხდია ღვთისა და მაცხოვრისათვის.

ვითომ რისთვის უნდა გადამეხადა? იმისათვის თუ, რომ თქვენში ყველაზე უფრო ღვთის მოყვარე კაცი სატანას მეძახის?

- დიაღაც იმიტომ, რომ შენ ცოდვილი ხარ და ღმერთი თავის მოწყალეს თვალს გარიდებს.

- არა, არა და ათასჯერ არა! - დაიძახა მარიამმა. - არა რომელსამე ღმერთსა ჩემთვის გულთ არა ჰსტკენია. აბა, როგორ ვიყო გულკეთილი, როცა ავის მეტი ჩემს წილად თავის დღეში არა ურგუნებიათ რა? იცი, მე რა ვარ და რათა ვარ ასეთი? განა მე ბოროტი ვიყავ მაშინ, როცა დედ-მამა დამიხოცეს, სალოცავად რომ მიდიოდნენ იერუსალიმს? მე მაშინ ექვსის წლისა ვიყავ, ექვსისა! მაგრამ მაინც კარგად მახსოვს, რომ ჩვენს ეზოში ბევრი აქლემი და ცხენი ჰსძოვდა, სულ ჩვენი საკუთარი იყო. მე მახსოვს, რომ დედისჩემის ხელზედ, რომელიც მე მიაღერებდა, უშველებელი აღმასი ბრწყინავდა. მეცა მყვანდა ზანგის ქალი მოახლედ და ყოველს ჩემს ბძანებას ხმაგაკმენდით ემორჩილებოდა. თუ არ დამიჯერებდა, მე ნება მქონდა, თმებით მეთრია და ტყავი გამემრო. ვინ იცის, ის ეხლა სად არის! მე ის არ მიყვარდა, მაგრამ ეხლა რომ ის ჩემთან იყოს, რარიგად გულკეთილად მოვექცევოდი! აი ეხლა ეს თორმეტი წელიწადია, რაც ტყვის ლუკმასა ვჰსჭამ და სენატორის პეტრეს თხებს ვუვლი და უკანა ვსდევ. მე რომ მორთულს და თავისუფლად მყოფს ტოლ-ამხანაგში გავერივო ეხლა, პანჩურის კვრით გამომადგებენ და თავიდან მორთულობას მომხდიან. ნუთუ ამისათვის მადლობა უნდა ვუთხრა ღმერთსა და თავყანი ვჰსცე! რომელი ღმერთი ზრუნავს ჩემთვისა, რომელი? მეძახეთ სატანა, მეძახეთ! ხოლო თუ პეტრე და შენი პავლე იტყვიან, რომ ის ღმერთი, რომელმაც მე ამ შავ დღეში ჩამადგო, კეთილი ღმერთიაო, იტყუებენ. ღმერთი თვითონ ბოროტია და იმას არა ედარდება რა იმისაგან, რომ შენ ჩაგაგონა ჩემი აქედამ ქვის სროლით გაგდება.

ამ სიტყვებზე ქალმა ქვითინით ტირილი დაიწყო და ყოველი ასო სახეზედ შეეშალა.

გერმასს შეეცოდა მტირალი მირიამი. ასჯერ მაინც ენახა აქამომდე ეს ქალი, იგი ხან გულშხამიანად დახვდებოდა, ხან მხიარულად, ხან გულმრისხანედ, ხოლო თავის დღეში არ ენახა იგი ასე გულჩათუთქული და კეთილმგრძნობიარე.

დღეს პირველად გადაუსხნა გერმასს თავისი გული მირიამმა. ცრემლმა სახის მეტყველება შეუცვალა ამ ქალს და მთელს მის არსებას ისეთი ფერი დაჰსდო, რომ გერმასს ამისაკენ გული მოუბრუნდა. გერმასი ეხლა ხედავდა თავის თვალწინ ღონემიხდილს, მწუხარებით დაჩაგრულს ქალსა. შერცხვა, რომ წინად ეგრე უგულოდ მოექცა. მივიდა მირიამთან და აღერსიანად უთხრა:

- კარგი, ნუ ჰსტირი. როგორც გინდა და როცა გინდა, იარე ამ წყაროზედ. მე აღარ დაგიშლი.

მისი რიხიანი ხმა მორბილდა და მოტკბა, როცა ეს სიტყვები უთხრა; მაგრამ ქალი უფრო ძლიერ ატირდა, უფრო ძლიერ ამოუჯდა გული. უნდოდა რაღაც ეთქვა, მაგრამ ვერ შეიძლო. მთელი მისი ნაზი აგებულება კანკალმა

აიტანა და ეგრე მწუხარებით მოკლული მშვენიერი ტანადი მწყემსი ქალი იდგა უძრავად გერმასის წინ. გერმასმა იგრძნო, რომ შველაა საჭირო.

ჭეშმარიტი გულმტკივნეულები დაიდრა მის გულში და დაუბა მოხერხებული ენა.

სიტყვა ნუგეშის ცემისა რომ ვერ მოახერხა, მარჯვენა ხელიდამ მარცხენაში გადილო კოკა და მარჯვენა დაანდო ქალს მხარზედ.

ქალი შეკრთა და არ ეურჩა.

მისის სუნთქვის სითბო ეცა ჭაბუკსა.

გერმასს უნდოდა უკუ მდგარიყო, მაგრამ იგრძნო, რომ თითქმის მიკერებულია ერთს ადგილას. მას სწორედაც ვერ გაეგო, მართლა ტირის ქალი, თუ იცინის. ყმაწვილი კაცის ხელი ისევ ქალის მხარზედ იყო დანდობილი. ქალი მაინც ადგილიდამ არ დაიდრა. ბოლოს კი თავი მაღლა აიღო, თვალეებში ცეცხლმა გაუელვა და ყმაწვილმა კაცმა უეცრად იგრძნო, რომ ორი ნაზი ხელი მოეხვია ყელზედ.

მას ის ეგონა, რომ ზღვამ მის ყურში უცებ შუილი დაიწყო და თვალთა წინ მეხმა გაიელვაო.

რადაც გაუგებარმა ელდამ სრულიად შეიპყრო ჭაბუკი. ერთი ღონიერად დაიბერტყა, გამოეცალა ქალს, მაღლა ხმით დაიყვირა და გაიქცა, თითქო ავი სული დაედევნაო. ისიც ველარ შენიშნა, რომ მისი კოკა სირბილში ქვას მოხვდა და დაიმსხვრა.

მირიამი გაცეებული უძრავად დარჩა და თვალი ააყოლა გერმასსა, მერე შემოიკრა თავისი პატარა ხელი თავში, მივიდა ისევ წყაროს პირს, დაწვა და თვალი გაუმტერა ცარიელს სივრცესა.

როცა მზემ გადიხარა და ხის ჩრდილი დაგრძელდა, მირიამი წამოხტა, მოირეკა თხები და სულგანაბულმა ყური მიაპყრა იმ მხარეს, საიდაც გერმასი გაიქცა.

სადამო მოკლეა ხოლმე იმ ადგილებში და მირიამმა იცოდა, რომ ცოტა კიდევ დაიგვიანოს, ღამე მოასწრობს ღორღიანსა და ოღროჩოღრო გზებზედ. უიმისოდაც ღამით ეშინოდა ხოლმე, ეშმაკისა და მავნე სულის მოჩვენებისა ეფიქრებოდა, თუმცა არ იცოდა, რა მიზეზით კი. მაგრამ მაინც ის ადგილიდამ არ იძროდა და სულ სმენად იყო გადაქცეული. მას იმედი ჰქონდა, რომ გერმასი ისევ მობრუნდებოდა.

მზე მიეფარა კიდევ წმინდა მთასა და მეწამული ფერი დასავლეთისა ცაზედ გაქრა.

ჩამოვარდა საშინელი მყუდროება. ასე რომ ქალს თავისი საკუთარი გულისცემა ესმოდა. ღამის სიცივემ შეაჟრჟოლა. უცბად მოესმა რადაც ხმაურობა უკანიდამ. ჯიხვის ფარა ჩამოდიოდა წყაროზე წყლის დასალევად. კაცის სუნი აიღეს და გაფთხნენ. მარტო ერთი წინამძღვარი ყოჩილა შერჩა ხევის პირზე და აქეთ-იქით იყურებოდა. მირიამმა იცოდა რომ ყოჩი ამის წასვლას ელის, რომ ჩამოიყვანოს ფარა წყალზე.

გულში რადაც მადლიანმა გრძნობამ გაურბინა და აიწია კიდევ ფეხი, რომ

წასულიყო და დაეთმო ადგილი იმ პირუტყვთათვის. მაშინ უეცრად მოაგონდა მუქარა გერმასისა, რომ ამ წყაროდამ გაგაგდებო. გაბოროტებულმა წამოავლო ქვას ხელი და ესროლა ყოჩს. ყოჩი გაფრთხა და გაიქცა. უკან დაედევნა ყოჩს მთელი ფარაცა.

მირიამმა ჯიხვების ფეხის ხმა გაიგო. მერე ჩამოჰკიდა ნაღვლით თავი, გამოირეკა თხები და ბნელაში გაემგზავრა თავის გზაზედ.

II

იმ ხევ-ზემოდამ, საცა წყარო მდინარებდა, პატარა ვაკე იყო, რომლის ბოლოსაც კლდის კედელი მოჩანდა.

როგორც ფოლადი, ისე მაგარი სიძი ქვა საძირკველად მქონდა იმ კედელსა. იმის ქვემოდ თვით ბუნების შემოქმედობისაგან რგვლად გამოქვაბული იყო კლდე. როდესაც ამ ქვაბში ნადირს, ფოცხვერს და მგლებს უცხოვრიათ, ეხლა კი ახალგაზრდა გერმასისა და მისის მამის სადგურად გადაქცეული იყო.

ბევრი ამისთანა ქვაბი იყო წმინდა მთაზე და რომელნიც ყველაზე დიდრონი იყვნენ, ისინი ბერმონაზონებმა დაიჭირეს.

გერმასის მამის სტეფანეს ქვაბი მაღალი იყო და გრძლად კლდეში შესული, აგრამ მაინც ადგილი გამხმარის მთის ბალახისა, რომელიც მამისა და შვილის ქვეშაგებს შუა ეფინა, ძალიან პატარა იყო.

შუალამე გადასული იყო, მაგრამ არც ახალგაზრდას და არც მოხუცს მცხოვრებს ქვაბისა, არ ეძინათ.

გერმასი ხმამაღლა იკვნესოდა და მოუსვენრად ხან ერთს გვერდზედ გადაბრუნდებოდა, ხან მეორეზედ და სულაც ყურადღებას არ აქცევდა თავის მამას, რომელიც ტკავილებისაგამ დაქანცული იყო და ძილს ჰსაჭიროებდა. მამა კი გაღაბრუნებასაც ერიდებოდა, რომ ხმაურობით შვილს ძილი არ დაეფუფთხოვო, როცა შვილს ეძინა.

რა დაჰმართვია ამ ჭაბუკს, რომელმაც ადრე ასეთი მაგარი ძილი იცოდა, რომ ძნელად თუ კაცი გამოალვიძებდა? რამ დაუფთხო ძილი და მოსვენება? რად არის ესე, ფიქრობდა სტეფანე, რომ უამისოდაც ღონიერს სიჭაბუკეს ეგრე მაგრად და ხანგრძლივ სძინავს ხოლმე და მოხუცი და სნეული კი, რომელთათვისაც ძილი და მოსვენება აგრე საჭიროა, ძილი გაკრთობილი აქვთ? იმისათვის ხომ არა, რომ ის მოკლე დღენი ცხოვრებისა, რომელნიც მათ ჰშთენიათ, პატარა გძლად ეჩვენონ! ან ნეტა ამ უწმაწურ ცხოვრებას ყველანი ეგრე მაგრა რად ეჭიდებიან! რარიგად ემალებიან ყველანი იმ ანგელოზს, რომელიც იწვევს ადამიანს, საიქიოს და უღებს ოქროს კარებსა სამოთხისას. ყველანი ჩვენ ვგვევართ საულსა, იუდეველს, რომელიც იმალებოდა მაშინ, როცა მოციქულნი ეწვივნენ სახელმწიფო გვირგვინის მოსართმევად! უხ, წყლული საშინლადა მწვავს! ერთი ყლაპი წყალი მაინც მიმცა! ჩემს საწყალს ბავშვს რომ არ ვჰსთხოვდი, წყალი მოეწოდებინა.

სტეფანემ ყური თავისის შვილისაკენ მიჰმართა, მაგრამ არ გააღვიძა, როცა

ცხადად გაარჩია მისი მძიმე და წყობილი ქმენა.

სიცივით ათრთოლებული შეეხვია ცხვრის ტყავში, რომელიც ნახევრამდის ჰყოფნიდა მის ტანსა. ტანში დაურბინა ღამის მშრალმა სიცივემ, რომელიც შემოდოდა იმ გვირაბიდან, საიდანაც დღისით პაპანაქება სიციხე უდაბნოისა შემოდოდა ხოლმე.

აგრე გაიარა რამოდენიმე დრომ. ბოლოს მოხუცმა დაინახა, რომ გერმასი წამოიწია და ქვეშაგებზედ წამოჯდა. და მართლაც, გერმასმა გაიღვიძა, რაღაც ლაპარაკს მოჰყვა და ღვთის სახელი ახსენა.

მამა მიუბრუნდა შვილს და ნელის ხმით ჰკითხა:

- გაგელვიძა, ჩემო კარგო?

- მე ძილი არ მომივიდა, - უპასუხა შვილმა.

- მაშ ერთი წყალი დამალევიწე, - სთხოვა სტეფანემ. - დაჭრილი ადგილი საშინლად მეწვის.

გემრასი მაშინვე წამოხტა და წვალეზულს მიაწოდა წყალი ლიტრითა.

- მადლობელი ვარ, მადლობელი, ჩემო კარგო, - უთხრა მოხუცმა და დაიწყო ხელის ფაცური, რომ ლიტრას პირი უპოვოს და რა ნახა, რომ ლიტრას პირი მოტეხილი აქვს, გაკვირვებით წამოიძახა:

- ეს ჭურჭელი რა ცივია და სველი! ეს ხომ თიხისაა და ჩვენი კი გოგრისა იყო.

- ჩვენთ გავტეხე, - ჩამოართვა სიტყვა გერმასმა: - და ეს პავლეს გამოვართვი ნათხოვრად.

- ჰო, ჰო, - წაიდუდუნა სტეფანემ და ხარბად დაეწაფა ლიტრას, მერე ისევ შვილს მიჰსცა, მოიცადა, ვიდრე შვილი დაწვებოდა და როცა დაწვა, უთხრა:

- შენ დღეს გვიანიც მოხვედი, გოგრაგ გაგტეხია და ძილშიაც იკვნესოდი. ხომ ცუდი არა წაგვიდებია რა?

- მე ჯოჯოხეთი დამ გამოსულს ეშმაკს შევემთხვივე, - უპასუხა გერმასმა. - და აი, ეხლაც თვალწინ მეფეთება და ჭკუასა და გონებას მირევს რაღაცების მოლანდებითა და მოჩვენებითა.

- ლოცვით განაგდე იგი ბოროტი, - უთხრა გულმართლად სტეფანემ. - ღვთის სახელზე ბოროტნი სულნი განჰქრებიან.

- ღვთის სახელიც ვახსენე, - სთქვა გერმასმა; - მაგრამ არა მეშველა რა, მე მელანდებიან დედაკაცები იაგენდისფერ ტუჩებითა და მშვენიერის ნაწნავებით, თვალწინ მიდგანან თეთრი როგორც მარმარილო, მშვენიერნი ტანადნი ქალნი ცეცხლით სავსე თვალეებითა, სულ ხელს მიქნევენ და თავისთან მეძახიან.

- აიღე მათრახი! - უბრძანა მამამ. - და სისხლი დაიმშვიდე.

ხმაამოუღებლივ წამოდგა გერმასი ხელმეორედ ქვეშაგებიდან, აიღო მათრახი და გამოვიდა გარედ. ქვაბის სივიწროვე დაუშლიდა მათრახის თავისუფლად ხმარებას.

ბევრი ხანი არ გამოსულა, რომ სტეფანეს მოესმა მათრახი სწვერების შუილი. მას მოესმა კაცის ტანზე მათრახის ტყლაშუნი და მტკივნეული კვნესა

თავისის შვილისა.

ყოველს ტყლაშუნზე მოხუცს მამას ჟრუანტელი გაუვლადხოლმე, თითქო ამასა ჰსცემენო. ბოლოს რაც შეეძლო ხმამაღლა დაუმახა შვილს: "ამხანად ეგ სამყოფია, სამყოფი!"

გერმასი შემობრუნდა ქვაბში. მამამა და შვალმა ერთა ილოცეს; მას მერმე მამამ ხელი გაუსვა შვილს მშვენიერს თმაზე და უთხრა:

- მას აქეთ, რაც ალექსანდრიაში იყავ, სულ სხვა ხარ, ძალიან ვნანობ, რომ მე არ დაუჯერე ეპისკოპოსს აღრპიტსა და შენ იქ წასვლის მეზა მოგეცი! მაცხოვარი მალე მიმიხმობს მე სააქაოდამ და ჩემს შემდეგ არაფერი აღარ დაგაყენებს შენ აქა. მაშინ შემოგადგება შენ მაცდური, შენ წინ ველარ დაუდგები დიდის ქალაქის მრავალგვარს სიტურფესა, რომელნიც ბრწყინვალეებენ როგორც დამპალი ხე, როგორც ჭრელი გველი, როგორც შხამით სავსე ყვავილი...

- არა, მე ეგენი ვერ მაცდუნებენ, - ჩამოართვა სიტყვა გერმასმა. - თავბრუ დამასხა, შემაშინა მე იმ ხმაურობით სავსე ქალაქმა. მე ჩემს დღეში იქ არ წავალ.

- არა, შენ მარტო სიტყვით ამბობ მაგასა, - უპასუხა სტეფანემ. - მაინც შენმა იქ ყოფნამ სრულიად შეგცვლა. რა იქმნა ეხლა შენი მხიარული ღიღინი და გალობა? როცა შენ ღიღინებდი ანუ იცინოდი, მე დარწმუნებული ვიყავ, რომ შენი ხმა ღვთისათვის საამური იყო. მაგრამ ეხლა? ხმამოუღებლად, პირმქუშედ დადიხარ და თან გდევენ ცოდვილნი ფიქრნი და გაბოროტებულსავით იყურები.

- რა ვუყოთ! ყველა ეგ მე მავნებს, სხვას ხომ არა! - მიუგო გერმასმა. - ეხლა დამეხსენ, მამავ, გამიშვი! საცაა გათენდება და მაშინ მთელი დღე წინ გედება, რომ მე დარიგება წამიკითხო.

სტეფანემ ამოიოხრა. გერმასი თავისის ქვეშაგებისაკენ წავიდა. არც ერთს აღარ დაეძინა. ყოველმა მათგანმა იცოდა, რომ მეორეს არა სძინავს. ჯავრმა და კერპობამ შვილს ენა დაუბა, მამა კი ცდილობდა, მაგრამ ენაზედ არ მოსდიოდა ტკბილი, გულსმისახვედრი სიტყვა.

ბოლოს გათენდა. მკრთალმა ნათელმა შემოანათა ქვაბის გვირაბიდან. ჭაბუკი მთქნარებით წამოდგა ფეხზე და რა დაინახა მამა, თვალღია მწოლარე, გულგრილად ჰკითხა:

- რაო, მე აქ დავრჩე, თუ ცისკარზედ წავიდე?

- აქ დარჩი, ერთად ვილოცოთ, - უთხრა სტეფანემ. - ვინ იცის? დიდხანს მერგება შენთან ყოფნა კიდევ, თუ არა! მე მომიახლოვდა ის დღე, რომელსაც ჩემთვის სადამო აღარ ექმნება. მოდი აქ, ჩემს ახლო მოიყარე მუხლი და მომიცე, ვემთხვიო ჯვარცმასა.

გერმასმა მამის ბრძანება აასრულა და როცა გაათავეს სამღვთო გალობა და "ამინი" სთქვეს, მათს ხმას მესამე ხმაც ჩაემატა.

- პავლევ, - დაიძახა მოხუცმა. - დიდება მაცხოვარსა! აბა დაჭრილობა გამისინჯე. ისრის წვერი გარედ იწევს და ცეცხლს მიკიდებს სიმწვავეთა.

ახლად მოსულმა ბერ-მონაზონმა, რომელსაც სამოსელის მაგიერ ეცვა

რაღაც უბრალო მოუთელავის შალის პერანგი და ცხვრის ტყავი, ყურადღებით გაუსინჯა სტეფანეს დაჭრილობა, რაღაც ბალახები დაადვა და ამასთანაც რაღაც ლოცვები წაიბუტბუტა.

- ეხლა მე უფრო უკედა ვარ, - ამოიხვნეშა სტეფანემ. - შენის კეთილობის გამო მეც მომხედა ღმერთმა.

- მე ვარ კეთილი? მე ვარ ჭურჭელი უწმინდურებისა! - უპასუხა პავლემ თავისის ზარბაზნის ხმითა და მისი მიმზიდველი ცისფერი თვალები მიეპყრნენ ზეცასა, თითქო იმისათვისაო, რომ რასაც ჩემზედ ჰფიქრობენ, სულ ტყუილიაო. მერე თავის ჭადარა თმას ხელი გადუსვა, გადიყარა უკან, რადგანაც ყელსა და პირზედ ურიგოდ ჩამოშლოდნენ და პირმღიმარედ წარმოსთქვა:

- ყოველი ადამიანი ადამიანია და სხვა არაფერი. ზოგნი ადამიანობამდინაც ვერ მიაღწევენ ხოლმე. ნოეს კიდობანში მრავალი მხეცი იგო, მაგრამ ნოე კი ერთი იყო.

- ჩვენს პაწია კიდობანში ჩვენი ნოე შენა ხარ, - უთხრა მოხუცმა.

- მაშ ეს ახმახი ვაჟიკაციც ჩვენი სპილო იქნება, - გაიცინა პავლემ.

- არც შენა ხარ ქონდრისკაცი, - უპასუხა სტეფანემ.

- ვაი, რომ ეს ქვის კიდობანი ასეთი დაბალია, თორემ ეხლავ ღონეში ერთმანეთს გამოვცდიდით. დიაღ, მე და გერმასს რომ იმოდენა ღვთისმოყვარება და სიწმინდე გვქონდეს, რაც ტანი და ღონე გვაქვს, ჩვენ სამოთხის გასაღები ჯიბეში გვედებოდა. შენ, ჩემო ძამიავ, მგონი კარგად იგვემე წუხელ! მე ეგ მესმოდა. სწორედ ეგრეთაც უნდა! როცა ხორცი ტოკვას მოჰყვება, მაშინ საჭიროა გვემა და წამება მისი.

- გერმასმა სულ კვნესით გამოიარა ის გვემა და მერე ძილიც აღარ მიეკარა, - ჰსთქვა სტეფანემ.

- ახია, ახი მაგისათვის! - დაიძახა პავლემ და მუშტები მოუღერა ჭაბუკსა. ამ სიტყვებში უფრო ტყუილუბრალო მუქარა იყო, ვიდრე გაჯავრება. თუმცა მეტად აწოწილი ბერ-მონაზონი პავლე მკვახედ იყურებოდა ხოლმე თავის ცხვრის ტყაპუჭივად, მაგრამ მის თვალსა და ხმაში იმოდენა სილბო და სიტკბო გამოკრთოდა, რომ არავის ფიქრადაც არ მოუვიდოდა მისი გაჯავრება და გულზე მოსვლა.

- ჯოჯოხეთის ავი სულნი შეემთხვენენ საწყალსა, - ჰსთქვა სტეფანემ შვილის გასამართლებლად. - და მე კი თუნდ მაგას არ ეკვნესა, მაინც თვალს ვერ მოვხუჭავდი. აი, ეს ხუთი დღეა, რაც მე ძილი არა მაქვს.

- მეექვსე დღეს კი, სწორედ გითხრა, შენთვის ძილი საჭიროა, - უპასუხა პავლემ. - ტყავი წამოისხი, გერმას, და ქვევით სოფელში ჩადი. სენატორს პეტრეს, ან იმის ცოლს დოროტეას სთხოვე ერთი კარგი ძილის წამალი ჩვენის ავადმყოფობისათვის. წადი რაღა.

- ჯერ ცოტა კიდევ მოიცა, ცოტა კიდევ, - დაიძახა სტეფანემ. - ერთი ახალი ლიტრაც მოიტანე, ჩემო კარგო, ქალაქივად. შენ, ჩემო პავლე, გუშინ შენი გვათხოვე და ეხლა მინდა....

- მე, ეგ არც კი მახსოვდა, - წაართვა სიტყვა პავლემ: -მე ძალიან

მადლობელი ვარ გერმასისა, რომ გოგრა გატეხა, იმიტომ რომ მარტო ეხლა გავიგე ჯანმრთელმა კაცმა, წყალი როგორ უნდა სვას. ერთი ფუთი ოქროც რომ მამცეთ, ლიტრას უკან აღარ ავიღებ! წყალი მაშინ ყოფილა სარგო და გემრიელი, როცა პეშვიტა სვამ. მე ეგ ლიტრა აღარ მინდა. მადლობა ღმერთს, ეხლა თოკიდან გამოსული ქურდიც კი ვედარას მომპარავს აი, ამ ტყაპუჭის მეტს, იმიტომ რომ სხვა აღარა მბადაია რა.

სტეფანემ მადლობა უთხრა პავლესა და პავლემ კი ხელი მოჰკიდა გერმასს და ქვაბიდან გარედ გამოიყვანა.

III

რამდენსამე ხანს პავლემ და გერმასმა ხმაამოუღებლივ იარეს კლდესა და ღრებზედ.

მთის წვერზედ, რომელზედაც გზა გადადიოდა სოფლისაკენ, პავლე შედგა, მოუბრუნდა გერმასს და უთხრა:

- ჩვენ, ადამიანთ რომ ყოველთვის მოსაზრება და წინად დანახვა შეგვეძლოს ჩვენის საქციელის შედეგისა, მაშინ ქვეყანაზედ ცოდვაც აღარ იქნებოდა.

გერმასმა აღმაცერად შეხედა პავლეს, თითქო ჰკითხავს, რას ამბობო, ამიხსენიო; მაგრამ პავლემ ამას ყურიც არ ათხოვა და განაგრძო:

- შენ ცოტად მაინც რომ მოგესაზრა რამოდენად საჭიროა საწყალის მამისშენისათვის ძილი და მოსვენება, მაშინ წუხანდელს ღამეს სულგაკმენდილი იწვებოდი შენთვის, რომ მისი ძილი და მოსვენება არ დაგეფთხო.

- არა, მე მაგას ვერ ვიქმოდი, ვერა, - უპასუხა გერმასმა დაღონებით: შენ ხომ იცი, რარიგად ვიგვემე და ვიწამე თავი.

- ძალიან კარგიც ჰქმენი, რომ თავი იწამე და იგვემე. ახია შენთვის. შგნის ავის საქციელის სრული სამაგიერო ეგ გვემა იყო.

გერმასმა გაჯავრებით შეხედა თავის მოსაყვედურე მეგობარსა. თავში სისხლი აუვარდა, ლოყები აენთო. გერმასს მოაგონდა მირიამის დაცინვა, რომ ბაშვსავით ჯერ ლალაობა გინდაო და წყრომით წამოიძახა:

- არავის მივცემ ნებას, რომ მაგგვარად მელაპარაკოს, - მე ეხლა ბაშვი აღარა ვარ.

- მაშ არც მამაშენსა? - გააწყვეტინა სიტყვა პავლემ და ისეთის გოცებით შეხედა, რომ გერმასს შერცხვა და თავი დაჰკიდა.

- ცუდს შვრები, რომ უმწარებ სიცოცხლეს მას, ვისაც მარტო შენის გულისათვისლა უნდა ამ ქვეყანაზედ ყოფნა რაოდენიმე ხანი კიდევ.

- მე ხმას გავიკმენდდი და ისე ვიწვებოდი, რომ შემძლებიყო. მეც ისე მიყვარს მამაჩემი, როგორც სხვებს.

- მართალია, ცემით არა ჰსცემ, - შეუბრუნა სიტყვა პავლემ. - პურიც მოგაქვს იმისათვის, წყალიც და არც მარტოკა სვამ ღვინოს, რომელსაც

ეპისკოპოზი მამაშენს უგზავნის ხოლმე. მაგრამ ყოველივე ეს ცოტაა.

- მე ხომ წმინდა კაცი და ანგელოზი არა ვარ.

- არც მე ვარ! - დაიძახა პავლემ. - მე ცოდვითა და უძლურებით სავსე ვარ.

ხოლო მე ვიცი, რაში მდგომარეობს სიყვარული, რომელსაც მაცხოვარი გვასწავლიდა ჩვენ, და შენ შეგიძლიან ამისი ცოდნა. მაცხოვარმა დაანთხია სისხლი ჯვარზედ შენთვისა და ჩემთვისა, ღარიბთა და მდიდართათვის. სიყვარული ძალიან ადვილია და ძალიან ძნელიც ერთსა და იმავე დროს. სიყვარულისათვის საჭიროა თავგანწირვა. შენ კი? აბა რამოდენა ხანია, რაც მამაშენისათვის ალერსიანი სახე არ დაგინახვებია.

- რა ვუყო? მე პირმოთნეობა არ შემიშლიან.

- არც უნდა იპირმოთნეო, მაგრამ სიყვარული კი შენი ვალია. ხოლო ხელებით კი არა, გულით უნდა დაამტკიცო შენი სიყვარული.

- განა ეს კი თავშეწირვა არ არის, რომ ჩემს ყმაწვილკაცობას აქა ვლუპავ?

პავლე ორს ბიჯზე უკან გადგა, გაკვირვებით გაიქნივა ბანჯვლიანი თავი და ჰსთქვა:

- მაშ ეგ არის რაღა! შენი ფიქრი ალექსანდრიაშია განა? მართალია, იქ უფრო ჩქარა გადის ცხოვრების დღე, ვიდრე ამ ჩვენს უდაბნო მთაზედ. შავგვრემანი მწყემსი ქალი არ გიყვარს, იქნება იქ თვალში მოგივიდა რომელიმე თეთრი ვაშლისავით წითური ბერძნის ქალი. ვინ იცის!

- მაგ შენის ქალებით თავი მომაწყინე, დამანებე თავი! - უპასუხა გერმასმა და მართლა გულზედ მოვიდა; - იქ, ალექსანდრიაში, სხვაც ბევრი რამ არის ნახვის ღირსი.

ამ სიტყვებზედ ყმაწვილ კაცს თვალები აენტო. ასე რომ პავლემ დიდის სურვილით ჰკითხა:

- სახელდობრ რა არის იმისთანა?

- შენ უფრო კარგად იცი ალექსანდრია, ვიდრე მე, - გააქარწყლა ნამდვილი პასუხი გერმასმა. - შენ თვითონ იქაური ხარ, იქა ხარ დაბადებული და ამბობენ, ერთს დროს შენ ყოფილხარ მდიდარი ყმაწვილი კაცი.

- მაგას ამბობენო? - ჰკითხა პავლემ - ვინ იცის, იქნება ეგ მართალიც იყოს. მაგრამ ეს კი უნდა იცოდე, მე მოხარული ვარ, რომ მე ეხლა აღარა მეკუთვნის რა იმ ყალბ ზიზილ-პიპილებისაგან, რომლის მფლობელადაც მე ერთხელ ვიყავი. მე ვმადლობ მაცხოვარსა, რომ ძალა მომცა ადამიანთა გროვისათვის ზურგი შემექცევა. აბა რა ჰპოვე იქ, ქალაქის ამაოებაში გულის მიმზიდველი, აბა რა?

გერმასმა პასუხი დაუგვიანა. თქმასაც მორცხვობდა და უნდოდა კიდევ, წარმოეთქვა ის ნაღველი, რაც გულს უმძიმებდა.

თუ დაღვრემილთა და ამ წუთის-სოფლის მოძულეთა მეუდაბნოეთა შორის კაცი ვინმე იქნებოდა იმისთანა. რომ გერმასის გულისტკივილი თანაგრძნობით მიეღო, ამისთანა კაცი კიდევ მარტო პავლე იყო.

პავლე მეტად დამჯდარის გონების კაცი იყო და სასტიკად ექცევოდა მარტო თავის თავსა. დღეს თუ ხვალ გერმასს ამისათვის უნდა გადაეშალა

გული და ამის გამო აჩქარებით ჰკითხა:

- შენ როდისმე ტერმამი⁸ ჰყოფილხარ?

- როდისმეო? იმდენჯერ ვყოფილვარ, რომ მიკვირს, ფქვილსავით როგორ არ დავიშალე თბილს წყალში და ცომსავით არ გავფუჭდი.

- რად დაიცინები მასზედ, რაც კაცს აფაქიზებს და ამშვენიერებს? - ჰკითხა გულფიცხად გერმასმა. - რად დაიარებიან ალექსანდრიაში ქრისტიანები ტერმებში და აქ კი, სინაიაზედ, შენ და მამაჩემი და სხვა მეუდაბნოეზი წყალსა ხმარობენ მარტო წყურვილის მოსაკლავად? თქვენ მე ძალდატანებით თქვენებურად მაცხოვრებთ მაშინ, როდესაც მე არ მინდა ჭუჭყიან და საძაგელ მხეცად ყოფნა.

- ჩვენ მარტო მაღალის ღმერთის თვალისათვის ვცხოვრებთ, - უპასუხა პავლემ, - და მის მოსაწონად ვამკობთ სულთა ჩვენთა.

- ხორციც ხომ ღვიისაგანვეა მოცემული, - გააწყვეტინა სიტყვა გერმასმა, - კაციაო მსგავსება ღვთისა, ჰსწერია სამღვთო წერილში. ჩვენ კი? საძაგელ მაიმუნად მეჩვენა ჩემი თავი, როცა ვნახე დიდის ტერმიდამ გამომავალნი კაცნი და ჭაბუკნი ლამაზად დავარცხნილნი, გაბანილნი, გაწმენდილნი და განსპეტაკებულნი. ამის მნახველს რომ ჩემი თავი მომაგონდა ამ დაგლეჯილს ბანჯვლიანს ტყავში, რომ დავხედე ჩემს ხელებს და ფეხებს, რომელნიც იმათზედ არაფრით ნაკლები არ იყო, მე სიცივის ჟრუანტელმა დამიარა ტანში და დამცხა კიდევ ერთსა და იმავე დროს და ხახაც ისე ამომიშრა, თითქო ბალღამი დავლიეო. მე კინაღამ არ დავიკვილე სირცხვილის, შურის და ჯავრისაგან. არა, მე აღარ მინდა ყოფნა ამრიგად, მე მატლი არა ვარ!

უკანასკნელს სიტყვებზედ გერმასმა კბილები დააკრაჭუნა, პავლემ ნაღვლიანად შეხედა მას, როცა მან ხელახლად ჰსთქვა:

- ჩემი ხორციცა და სულიცა სულ ღვთისაგან არის და რასაც ალექსანდრიელი ქრისტიანები ჰსჩადიან....

- ჩვენ იმისი ნება არ უნდა მივჰსცეთ ჩვენს თავსა, - უთხრა მკვახედ პავლემ. - ვინც თავისი თავი ზეცისათვის დანიშნა, იგი ერთხელ და სამუდამოდ უნდა გამოეთხოვოს სააქაო ცხოვრების ყოველგვარს სიტკბობას და ერთიერთმანეთზე შეჰსწყვიტოს თვითოეული კავშირი, რომლითაც იგი მიბმულია ამ წუთის-სოფელზედ. იყო დრო, როცა მეც ვანებივრებდი ხორცს, ამ ბანჯვლიანს თავზედ ვისვამდი სურნელოვანს ზეთს თმის დასარბილებლად და მე თვითონ შევხაროდი ჩემს სახეს სარკეშია. ხოლო შენ კი გეტყვი, ჩემო გერმას, და გეფიცები მაცხოვარს, რომ გეტყვი იმიტომ, რომ ამას ღრმად ვგრძნობ: ლოცვა ჰსჯობია ბანობასა... მე რა ვარ? ერთი ფეხქვეშ გასაჭყლეტი მატლი, მაგრამ მეც კი ლოცვის მეოხებით ზეცამ მარგუნა იმისთანა წუთნი, იმისთანა წუთნი-მეთქი, რომელთ მიმავლობაში სული ჩემი სრულად განთავისუფლდა ამ წუთის-სოფლის ბორკილთაგან და მიიღო მონაწილეობა ზეცის დღესასწაულობაში, როგორც პატივსაცემმა სტუმარმა.

⁸ გველთა აბანოა

როცა პავლემ წარმოსთქვა უკანასკნელი სიტყვები, საშინლად გადიდებულნი თვალები ცისაკენ მიემართნენ და რაღაც უცნაურის ელვარებით განუბრწყინდნენ.

რამოდენიმე ხანი ორნივე ერთიმეორის პირდაპირ იდგნენ ხმაამოუღებელი და უმოძრაოდ. ბოლოს ბერ-მონაზონმა გადიყარა უკან შუბლზე ჩამოშლილი თმები და მარტო ეხლა გამოუჩნდა შუბლი. შუბლი ჰქონდა მშვენივრად მოყვანილი და ისეთი თეთრი, რომ საოცრად ირჩევოდა მზისაგან დამწვარს სახეზედა.

- შენ არ იცი, ჩემო ბავშვო, - უთხრა პავლემ აღმოხვრით. - რა ნეტარებას ანაცვალე ამ წუთისსოფლის ამაოებას! ვიდრე მადლიანს კაცს ზეცა თავისთან აღიყვანს, ჯერ თვით მადლიანი ჩამოიყვანს ხოლმე ზეცას დედამიწაზედ.

გერმასს კარგად ესმოდა მეუდაბნოეს სიტყვა. მამამისი ხანგრძლივის ლოცვის შემდეგ ეგრევე დაუწყებდა ხოლმე ყურებას ცასა და მერე, როცა აღტაცებულის ხილვისაგან გამოფხიზლდებოდა, ეტყოდა ხოლმე შვილსა, მაცხოვარი ვნახეო და ანგელოზთა გალობა მოვისმინეო.

თვითონ გერმასმა კი ვერც ერთხელ ვერ მიაღწია მაგ ყოფამდინ, თუმცა სტეფანე დააყენებდა ხოლმე დიდხანს მუხლმოყრილს და ხანგრძლივ ილოცებდა ხოლმე თავისთან ერთად.

ხშირად მოხდებოდა ხოლმე, რომ უძლური ფეთქა მოხუცის ცხოვრებისა აპირებდა გაქრობას, ისე ძლიერი იყო ხოლმე ზედმოქმედება საოცარის ხილვისა. გერმასი დიდის მოწადინებით წინააღმდეგობდა მამას, რომ ეგრე ხანგრძლივ არ ეცოცხლნა, მაგრამ თვითონ მოხუცი ამ ლოცვითა ჰპოვებდა იმედს უმაღლესის ნეტარებისას და გერმასი ვერ ჰბედავდა, დაათმობინოს წმინდა მოქმედება იგი.

პავლეს კი ყველაფრის თქმა გაუბედა გერმასმა, რადგანაც იმისთანა გუნებაზედ იყო დღეს მოსული.

- განა მე კი არ მინდა სამოთხეში შესვლა, მაგრამ სამოთხის კარი სიკვდილის შემდეგ გაიღება ხოლმე. ქრისტიანი მოთმინებით უნდა იყოს. რატომ არ იცდით, ვიდრე მაცხოვარი თვით არ მიგიწვევთ საიქიოს ნეტარებისათვის? ამ წუთის-სოფელში მაინც რაღად გინდათ ის ნეტარება? ჯერ ერთი და მერე მეორე განა! რისთვის მოგვანიჭა უფალმა სიკეთე ხორცისა, თუ არ იმისათვის, რომ მითი დავჰსტკებთ? სიტურფე და ღონე ამოო საქონელი არ არის, და თუ არ სულელი, ვინ ინდომებს, რომ მისგან მინიჭებული ძვირფასი ნივთი აიღონ და გადააგდონ.

პავლემ გოცებით შეხედა ჭაბუკსა, რომელიც აქამომდე ხმაამოუღებელი ემორჩილებოდა მამასა და თვითონ პავლესაც ყოველს სასულიერო საქმეში. თავის ქნევით უპასუხა:

- ეგრე ფიქრობენ ძენი ამაოებისანი, ღვთისაგან განშორებულნი. მეც ეგრე ვფიქრობდი, როცა ურჯულოდ ვიყავ და ხორცის სიტკბოებას თვგადადებით ვებღეოდო. მერე ქრისტიანად შევიქენ. მადლი ღვთისა ჩამოვიდა ჩემზედ და მე თითქო ხელმეორედ დავიბადე. წინანდელი ქვეყნიერობა განჰქრა ჩემთვის, მე

განმესხნა ზეცა. წინად მენანდრი ვიყავ, ეხლა კი, როგორც სავლე, პავლედ შევიქმენ და რაც მოჰსწონდა მენანდრს: ტერმები, წვეულობა, თამაშა რამ, ცხენები, ეტლი, სიმღერა და ქალის ტრფიალება - სულ ყველა ესენი ზურგთ უკან დამრჩა, როგორც მყრალი საფლობი ტინი, საცა კინალამ მე მგზავრი არ ჩავიფალი და საიდამაც ძლივს დავიხსენი თავი. ძველისაგან მე განახლებულს აღარა დამრჩა რა და აი ეხლა, როცა საფლავის გზაზე ვარ მდგარი, მეც, როგორც ყოველს ღვთისმოყვარე კაცს, ახალის ცხოვრების მზე ამომიბრწყინდა. შენი დროც მოვა! როცა იქნება, შენი საათიც დაჰკრავს!...

- დიახაც, თუ რომ რამდენსამე ხანს შენსავით მენანდრად ვყოფილვოყავ! - გააწყვეტინა სიტყვა გერმასმა. - რაც არ მინახავს, ის როგორ შევიძულო! იმისათვის რომ კაცი კაცურად მოკვდეს, ჯერ სიცოცხლე უნდა იგემოს. მომწყინდა ამისთანა უხეიროდ ცხოვრება და აღარ მინდა, რომ თქვენ უკან გდევდეთ, როგორც ხბო ძროხასა. მე თავისუფალი კაცი ვარ და გამოჩენილის გვარისაცა; თვითონ მამაჩემს უთქვამს ეგ ჩემთვის, და დამიჯერე, ჩე არაფრით უარესი არა ვარ იმ ყმაწვილ კაცებზედ, რომელთაც მე ტერმიდამ გავყევ ყმაწვილ კაცთა სავარჯიშო შკოლაში.

- შენ პალესტროშიაც⁹ იყავ? - ჰკითხა პავლემ გაკვირვებით.

- თიმაგეთის შკოლაში ვიყავ, - უპასუხა გერმასმა და ცოტად აწითლდა. - იქ მე ყმაწვილ კაცთა ვარჯიშობას და თამაშობას ვუყურებდი; მე ვნახე, როგორ ჭიდაობდნენ და როგორ ესროდნენ ნიშანში მძიმე თეფშს რკინისას. მე კინალამ არ მოვჰკვდი შურისაგან, რომ მე ისე უხეიროდ ვიდეგ შორს ტყაპუჭში გახვეული და არა მქონდა ნება, იმათში გავრეველვოყავ და თავი მეცადინა. პახომო რომ არ შემსწროდა, ვფიცავ წყლულთა მაცხოვრისათა, გავიდოდი შუა მოედანზედ და გამოვითხოვდი, ვინც იმათში უკეთესი იყო. თვითონ რკინის თეფშსაც მე უფრო შორს გავისროდი, ვიდრე ის გალიპული და გასპეტაკებული სულელი, რომელმაც მაშინ გაიმარჯვა და გამარჯვების გვირგვინიც იშოვნა.

- მადლობელი იყავ პახომისა, - ჩაიცინა პავლემ. - რომ ეგ არ გაქმნევიანა, თორემ ბევრს სირცხვილს გაჰმევედნენ შენ იქ და სასაცილოდაც აგიგდებდნენ. მართალია, ღონიერი ხარ, მაგრამ დისკოს სროლას, როგორც ყოველს სავარჯიშოს, ცოდნა და შეჩვევა უნდა. თვით ჰერკულესიც კი დამარცხდებოდა მაგაში, თუ რომ ხერხი წინადვე არ ესწავლა და არ ევარჯიშნა.

- დისკოს სროლა ჩემგან პირველი ხომ არ იქნებოდა, - დაიძახა ყმაწვილმა კაცმა: - აბა, უყურე რარიგად ვიცი!

ამ სიტყვაზედ დაიხარა, დასწვდა ერთს მოზდილს ბრტყელს ქვასა, რომელიც გზის პირს ეგდო, ღონივრად მოიქნია და ქვის დისკო თავ-თავქვე გასტყორცნა.

- აი ხომ ნახე, - უთხრა პავლემ, რომელმაც დიდის ყურადღებით თვალი ააყოლა გატყორცნილს ქვასა. - თუმცა ღონიერი ხარ, მაგრამ ყველა ახლადმოსწავლე შენზე შორს გაჰსტყორცნიდა, თუ ცოტა ხერხი ეცოდინება.

⁹ უწინდელი შკოლაა ვარჯიშობისა.

ეგრე არ უნდა სროლა, არა! დისკომ გალესილის პირით ისე უნდა გააპოს ჰაერი, როგორც დანამ, ან ხელი როგორ გიჭირავს. ეგრე მარტო დედაკაცები ისვრიან, თითი ამრიგად უნდა მოსახრელში გეჭიროს, პირდაპირ, მარცხენა უკან უნდა გასდგა და ცოტად შეიხარო. აი, შე უთაურო! მომეცი აქ მე ქვა! ცოტა უნდა დარგვალდეს და მერე ვეცდებით აიმ ხეს მოვარტყათ.

დიდის ხალისით ამბობდა ამას პავლე, შემოაცალა მეტ-ნაკლებობა ქვას; დადგა ისე, როგორც რამდენიმე ხნის წინად დადგებოდა ხოლმე, ესე იგი მაშინ, როცა არც ერთი ალექსანდრიელი ყმაწვილი კაცი ამას დისკოს სროლაში ვერა ჰჯობნიდა.

მუხლი შეიხარა, ზედა ტანი წინ წამოიწია, მთელის მკლავის გაშლით მოიქნივა და გაჰსტყორცნა ქვა. დისკომ ვერ მიაღწია ხემდინ და ახლოს დაეცა.

- დაიცა, - დაიძახა გერმასმა: - აბა ეხლა მე ვესვრი ხეს.

ქვა ზუილით წავიდა, მაგრამ ამხანად ბექამდინაც ვერ მიაღწია, საცა ხე იდგა.

პავლემ გულნატკენად გაიქნივა თავი, წამოავლო ხელი მეორე ქვას და დაიწყეს ერთმანეთთან გამოჯიბრება. ყოველს ახალს სროლაზე გერმასის ქვა უფრო შორსა და შორს ეცემოდა და ხანში შესულ მეუდაბნოეს ხელი კი თანდათან ჰღალატობდა.

ბოლოს გერმასის ქვა ხეს მოხვდა კიდევ და პავლემ კი ბექსაც ააცდინა.

გამოჯიბრების ჟინმა, ჯობნის სურვილმა თანდათან უფრო შეიპყრო განდეგილი. გაიძრო სამოსელი, წაავლო ხელი ახალს ქვას და ერთი დაიძახა, თითქო თიმაგეთის მოედანზედ არისო, თავის ამხანაგებში, საცა იმდენი დაფნის გვირგვინი მიუღია:

- ვფიცავ აპოლონს და მის ვერცხლის შვილდსა, ვფიცავ არტემიდას და მის საისრეს, რომ ხეს მოვარტყამ!

ქვა ზუზუნით წავიდა, მოხვდა ხეს ასე ძლიერ, რომ ხე შეინძრა და გერმასმა აღტაცებით დაიძახა:

- ოჰ, აბა ეგრე უნდა აი! უჰ, რა კარგი იყო! აი მაგას ქვიან სროლა! ჰსჩანს, ძველი მენანდრი ჯერ არ მომკვდარა. მშვიდობით! ხვალ კიდევ ვცადოთ ჩვენი თავი.

ამ სიტყვებზედ გერმასი გამოეთხოვა მეუდაბნოეს და ჩქარის ფეხით დაეშო მთიდამ სოფლისაკენ.

როგორც მძინარე მთელის ტანით დაიძვრის, როცა მის სახელს ხმამაღლა ჩაჰსძახებენ, ისე შეიძრა პავლეცა გერმასის სიტყვებზედა.

გონებამიხდილსავით დაიწყო აქეთ-იქით ყურება, თითქო რაღაც უცხო ქვეყანაში ჰპოვა თავისი თავი.

სხვილი ოფლი დაესხა შუბლზედ; შემკრთალმა წამოავლო ხელი მიწაზედ გდებულს ტანსაცმელს და შიშველი ტანი შეიმოსა.

რამდენსამე ხანს გერმასს თვალს ადევნებდა, მერე ერთი საშინლად ამოიკვნესა, დიდის მწუხარებით თავზე ორიგე ხელი წაივლო და წაჰსქდა ორ ტოტად თვალთაგან ცრემლი.

- რაო, რა ვჰსთქვი მე? - წაიდუდუნა თავისთავად. - ტყუილია, ტყუილი, ვითომ ჩემში უწინდელი ყოველისფერი მომკვდარა! ვაი მე სულელსა, უგუნურს რეგვენს! მე პავლეს მეძახიან, ისევ სავლე კი ვარ, სავლეზედაც უფრო უარესი!

ამ სიტყვებზედ მუხლებზედ დაეცა, თავი მიაყუდა კლდის ქვასა და დაიწყო ლოცვა.

მას ისე მოეჩვენა, რომ ვითომ ძალიდამ ძირს დაეცა და მახვილისა და შუბების პირზედ აეგო, თითქო გულზედ სისხლბაღლდამი გადაესხა. ლოცვაში და მწუხარებაში ისე დაავიწყდა თავი, რომ ვერ ჰგრძნობდა საშინელს პაპანაქებას და სულ ზევით და ზევით აღმავალის მზისას, ვერ გაიგო, რომ დიდმა ხანმა გაიარა და ვერც ის დაინახა, რომ მის ახლო მოვიდა მოვიდა მთელი გუნდი მლოცავ ეპისკოპოზს ალაპიტის წინამძღოლობით, რომელნიც წამოსულიყვნენ წმინდა მთის თაყვანის საცემად.

ამათ ნახეს, რარიგად გულმოდგინედ ლოცულობდა, ამათ თავის ყურით გაიგეს მისი გოდება და უკვირდათ მისი ღვთისმოყვარება. ეპისკოპოზმა ანიშნა და ყველამ მუხლი მოიყარა პავლეს ზურგთ უკან.

ბოლოს როცა ფეხზე წამოდგა და დაინახა თვისის შენანების მოწამენი, გაოცდა და ელდა ეცა. მივიდა ალაპიტთან, რომ კალთაზე ემთხვიოს; ხოლო ეპისკოპოსმა უბძანა:

- ნუ, ნუ! ეგ საჭირო არ არის! ვინც ყოველს ჩვენზედ უფრო წმინდაა, ის არის ყველაზედ უმაღლესიცა. მუხლი მოვიდრიკოთ, ძმანო, ამ წმინდა კაცის წინაშე!

ყველამ მუხლი მოიდრიკა.

პავლემ სახეზედ ორივე ხელი აიფარა და გოდებით წარმოაჰსთქვა:

- ვაი, ვაი მე ცოდვილსა!

მლოცავნი ამისი თავდაბლობით გაოცებულნი, წავიდნენ თავის გზაზედ.

IV

გერმასი გამალეხული მიდიოდა, არსად არ შეფერხდა.

მალე მიაწია უკანასკნელს მოსახვევს ღელისას, რომელზედაც გზა გადიოდა. აქ ფერხთა წინ დაინახა ბრწყინვალე ჭავლი წყლისა, რომელიც მიდიოდა განიერს ველზედა და ჰრწყავდა უდაბნოსა. აქავ თვალწინ წარმოუდგა უშველებელი ბზის ხეები, ბუჩქნარები, რომელთ შორისაც მოჩანდნენ სახლები სოფელში მცხოვრებთა, გარემემორტყმულნი ბაღებითა და მორწყულის ყანებითა.

მის ყურამდე მოაღწია კიდევ მამლის ყივილმა და ძაღლთა ყეფამ. თავისს საცხოვრებელს კლდეებში იგი მიჩვეული იყო სიჩუმეს და უხმაურობას და ეხლა კი, როცა ეს ხმები მოესმა, ისე მიიღო, ვითომ გაჩაღებული ადამიანის ცხოვრება მიწვევს შესაქცევრადაო, ის ცხოვრება, რომლისათვისაც ისე მხურვალედ გული უცემდა.

გერმასი სოფლის პირას შედგა და დაუწყო ცქერა ბოლს, რომელიც ათას ადგილას სახლები დამ ამოდოდა და მალა და მალა ამავალის მზის სხივებში იფანტებოდა.

- აი, აქ ბოლი რომ ამოდის, იქნება ცოლები საუზმეს უკეთებენ ქმრებსა და დედები - შვილებსა; აი იქ კიდევ, საცა სქელი ბოლია, ვინ იცის, რა დიდის წვეულობისათვის მზადდება საჭმელი! - ჰფიქრობდა თავის გულში გერმასი. - მე კი.... მე არსად არც სახლი მაქვს და არც მოპატიჟე მყავს!

პავლეს რომ გამოეჯიბრა და აჯობა, ცოტათი მოიმხნევა თავი და გული გაუკეთდა; ხოლო ეხლა კი, რომ დაინახა ეს ადამიანთა საცხოვრებელი სოფელი, გული ახალის სევდით აევსო. ტუჩი აუკანკალდა, რომ დაინახა თავისი ტყაპუჭი და ჭუჭყიანი ხელ-ფეხი.

მაშინვე უცბად მოტრიალდა, ზურგი სოფელს შეაქცია და უკანვე კლდეებისაკენ წამოვიდა. მივიდა წყალზედ, გადიგდო ტანიდამ ის უხეირო ტყაპუჭი და ტანისამოსი, ჩაეშვა გრილს წყალში, ტანი დაიბანა, თითებით გაისწორა თმა და ისევ სოფლისაკენ დაეშვა.

გვერდზედ ჩამოურბინა იმ გორას, რომელზედაც ვითომ მოსე წინასწარმეტყველს ელოცნოს, როცა ამაღეკიტელებს ეომე ბოდა.

ამ სოფლის ახლო-მახლო კიდევ ბევრი სხვა წმინდა ადგილები იყო. ცოტა ჩრდილოეთით კლდე იყო, საიდანაც მოსემ კვერთხით წყალი გამოიყვანა. სამხრეთ-დასავლეთით ბეჟი იყო, საცა უფალი ღმერთი მოეჩვენა მოსეს. იქავ ჭა იყო, საცა იგივე მოსე შეხვედრია იეტრის ასულებსა, ციპპორას და ლედიას.

სოფლის ნაპირზედ ჩრდილოეთით ციხე იყო, საცა რომის იმპერატორის მეციხოვნე ჯარი იდგა ამ სოფლის დასაცველად სარაცინთაგან და ბლემიელთაგან, რომელნიც მეკობრობდნენ და მტრობდნენ სოფელსა..

თვითონ სოფელნიც კი ჰზრუნავდნენ თავის თავის დასაცველად. ციცაბის კლდეების წვერებზე დარაჯები ჰყვანდათ გარიგებულნი; ისინი დღე და ღამ გაჰყურებდნენ წინ გაშლილს ვაკესა და თუ მტერს თვალს მოჰკრავდნენ, მაშინვე აცნობებდნენ სოფელსა.

თვითოეული სახლი სწორედ პატარა ციხე იყო, ისე ჰქონდათ გამაგრებული სახლები; სულ მაგარის თლილის ქვით აშენებულნი. ყოველი მეკომური ჩინებული მსროლელი იყო.

იმ ბეჟის ახლო, საცა ეკლესია იდგა, უფრო წარჩინებულნი ოჯახები ჰსცხოვრობდნენ. იქავ იყო სახლი ეპისკოპოსის ალაპიტისა და თვითონ სოფლის მოხელეებისა.

ამ უკანასკნელთ შორის ყველაზედ უფრო პატივცემული იყო სენატორი პეტრე. ჯერ პატივს იმისთვის ჰსცემდნენ, რომ ჰკუიანი და მდიდარი იყო, მერე იმისათვის, რომ მისი ცოლი დოროტეა მეტად კეთილი და პატიოსანი ადამიანი იყო.

მშვენივრად იყო მოწყობილი და მოვლილი პეტრეს სახლი; მშვენივრადვე იყო ნაკეთები სახლის გარემომორტყმული ბაღი. ოცი ნასყიდი ტყვე, ბლომა აქლემი და ორი ცხენი შინ მოსახმარად ჰყვანდა.

სახლის ერთი ნაწილი ქირით ექირა იმპერატორის მეციხოვნეთა ჯარის უფროს ცენტურიონს ფებიცის და მის ცოლს სირონას. პეტრეს არ მოსწონდა თავისი დგმური, რადგანაც ქრისტიანი არ იყო.

ფებიცისს ჰსწამდა და თაყვანს ჰსცემდა სირიის ღმერთს მიტრას და ამის თაყვანისმცემელთა შორის მიიღო კიდევ დიდი ხარისხი „ლომისა“. ლომსვე ეძახდნენ თვითონ სოფლელნიცა.

გერმასი კრძალვით მიდიოდა პეტრეს სახლისაკენ. კრძალვა მოემატა, როცა წინა ოთახში დაუბრკოლებლივ შევიდა და აღარ იცოდა, აქედამ საით უნდა წასულიყო. არავინ არ შეხვდა, რომ ეკითხნა ვისთვისმე. ასვლა კიბეზედ, რომელიც ზემო სართულში ადიოდა, ვერ გაბედა, თუმცა ვარაუდით სენატორი პეტრე იქ ეგულებოდა. აი, მოესმა კიდევ იმისი ხმა.

გერმასმა ფეხი დაადგა პირველს საფეხურს კიბისას და როცა უფრო გაბედვით დაიწყო კიბეზე ასვლა, მაშინ უეცრად კიბის თავში გაეღო კარი და გამოცვივდნენ პატარა ყმაწვილები ჟღივილით და კასკასითა.

გაოცებულმა გერმასმა თვალი მიაბჯინა ამ ბაშვების გუნდსა და მინამ მოისაზრებდა, რომ ამბავია, ყმაწვილები კიბეზედ მოცვივდნენ.

ყველაზედ წინ მორბოდა ქალი საკვირველის მშვენიერებისა ოქროსფერის თმითა. ხმამალლა კასკასებდა და ხელში ათამაშებდა ჭრელად მოსილს კუკსა. ქალს კიბისაკენ ზურგი შემოექცა და ყმაწვილებისაკენ პირი ჰქონდა. ყმაწვილები კიდევ, რომელთაც დიდი სურვილი ჰქონდათ კუკი ხელში ჩაეგდოთ, ზოგი ეხვეწებოდა, ზოგი სიცილით, ზოგი კიდევ წუწუნით ემუდარებოდა ქალს და იყო ერთი ჟრიაშული და წივილ-კივილი. "ჩვენ მოგვეცი, ჩვენ, სირონავ! ნულარ წაგვართმევ. სირონავ! დადეგ, დადეგ, სირონავ! შენი ჭირიმე, დადეგ", უყვიროდნენ ბაშვები.

ერთი პატარა ექვსის წლის ქალი მკლავზედ ჩამოეკიდა სირონას, რომ როგორმე ხელი მიაწვდინოს კუკს და წაართვას; სამი უფრო პატარები მოხვევოდნენ მუხლზედ და არ უშვებდნენ. სირონამ მარცხენა ხელით ეს პატარები მოიგერა, აუჩქარა ფეხი და თან მხიარულად ეუბნებოდა:

- არა, არა, თქვენ კუკს ვერ მიიღებთ, მინამ ახალი კაბა არ ექმნება მზად. ისე გძელი და ჭრელი იქნება, როგორც იმპერატორის სამოსელი. ციცილია, მომშორდი, თორემ თავ-პირს დაიმტრევე, როგორც გუმინ ნიკონს მოუვიდა.

ქალმა უეცრად თვალი მოჰკრა გერმასს, რომელიც პირდაღებული შემოჰსცქეროდა ამ მხიარულს კრებას. სირონას ჯერ შეეშინდა და როცა მორცხვობით ატაცებულმა გერმასმა პასუხი ვეღარ მოახერხა სირონას კითხვაზედ, რა გინდაო, ქალი ისევ მხიარულად სიცილს მოჰყვა და დაიძახა:

- რას გაჩერებულხარ? ჩვენ ხომ არას დაგიშავებთ! რას შიშობ! განა, არას დაუშავებთ, ჩემო პატარებო?

გერმასი ამ ხანობაში იმოდენად მოკეთდა, რომ უთხრა, სენატორის ნახვა მინდაო, სიროა ძალიან დააკვირდა იმ მშვენივრად მოყვანილს ყმაწვილ კაცს და უთხრა, მე წაგიყვან სენატორთანაო.

პეტრე ამ ფროს ელაპარაკებოდა თავის ორს უფროსს შვილს. პეტრეს

უფროსი შვილი ლამაზი ყმაწვილ-კაცნი იყვნენ და ნიჭიერნიცა. უფროსი - ანტონი მეხანიკი იყო და უმცროსი - პოლიკარპი ძალიან მაღალის ნიჭიერების სკულპტორი. პოლიკარპი მამას ეუბნებოდა თავის აზრს მასზედ, თუ როგორ გადიტანოს ალექსანდრიაში უშველებელი ლუსკუმები, რომელიც მას შემოკვეთილი ჰქონდა. მამა არ ეთანხმებოდა, მაგრამ შვილი ისე გულმხურვალედ აჯერებდა, რომ ბოლოს ესეც დაუყაბულდა.

ოთახში შემოვიდა პეტრეს ცოლი დოროტეა და მისი ქალი მარტანა. დოროტეას ძალიან უხაროდა, რომ საყვარელის შვილის აზრი სისრულეში მოვა.

- რაო? სირონა თქვენთან არ ყოფილა? - ჰკითხა უეცრად პოლიკარპმა, რომელსაც უნდოდა გულგრილად ეჩვენებინა თავისი თავი, მაგრამ ვერ მოუვიდა და სახე აუწითლდა ამ კითხვაზედა.

მარტანამ ეს შეამცნია და ქვემ-ქვეშობით უპასუხა:

- სირონამ დღეს ერთის წუთით დაგვანახა, თავისი მშვენიერი სახე და ისევე ძაღვ მოგვმორდა, რაღაც მძიმე საქმე მაქვსო.

- საქმეო? ვისა? სირონას? - ჰკითხა გაკვირვებით პოლიკარპმა.

- მაშ! მაშ! - იცინოდა მარტანა: - სირონას ჰქონდა, სირონას! კუკისათვის ახალის კაბის შეკერვა მძიმე საქმე არ არის განა!

- ახლა შენ რად დაჰსციინი მის გულკეთილობას? - ჰკითხა მდურვით პოლიკარპმა.

- ეჰ, გულბილი რამ ყოფილხარ! - ჰსთქვა ხმადაბლა მარტანამ. - სირონა გულუბრყვილოა და კეთილი, როგორც ანგელოზი, მაგრამ მაინც შენ ისე ხშირად არ უნდა შეაჭყიტო ხოლმე თვალები. იგი ჩვენი არ არის და რაც უნდა ჰსძულდეს თავისი ქმარი გალელი ცენტურიონი, მაინც კიდევ....

სიტყვა ვედარ დაასრულა, იმიტომ, რომ ამ დროს დედამ ამათკენ მოიბრუნა პირი.

ქვა იქავ სენატორის მამულში უნდა მოეჭრათ ლუსკუმის გამოსაკვეთად. ქვის მოჭრას მუშები უნდოდა. დოროტეამ თავისი მოურავი იეტრო დაიბარა. მოურავი მოვიდა და დოროტეამ შეუკვეთა, მუშები იმოვნეო, ზოგი ჩვენი შინაყმანი მიაშველეო, ასე კიო, ჩვენი შინაური საქმე ამითი არ შეფერხდესო. რასაც კი დოროტეა ამ საგანზედ ეუბნებოდა, ყველაფერი გონივრული და ჰკვიანური იყო. აშკარად ჰსჩანდა, რომ ოჯახის ავ-კარგი კარგად ეყურებოდა და ბძანებლობასაც ჩვეულ ყოფილა.

- აი, ის ახმახი ანუბისი! - ჰსთქვა დოროტეამ: - ის შეიძლება ცოტას ხნობით თავლას მოვაშოროთ. თავლაში ის ისე საჭირო არ არის; უიმისოდ თავლაში იოლად წავლენ.

მოურავმა ამაზედ პასუხი დაუგვიანა, თუმცა აქამომდე სწორფად აძლევდა პასუხსა. ამასთანავე ისეთის თვალით გადახედა პეტრეს, რომელიც ამ დროს შვილის სამუშაო გეგმას სინჯავდა, რომ აშკარა იყო პეტრესი ერიდება და იმასთან პასუხის თქმა ემძიმება.

დოროტეა მიუხვდა იეტროსს და სწორედ ამ მიზეზითაც უფრო

გაკვირვებით, ვიდრე გაჯავრებით ჰკითხა:

- ეგ თვალით რომ მანიშნე, რა ამბავია? რაც ჩემთვის მოსასმენია, ის პეტრესათვისაც მოსასმენი უნდა იყოს.

სენატორმა ამათკენ შემოიხედა და ისეთის თვალით გაზომა თავის მოურავი, რომ ამან უკან დაიწია და მოჰყვა რაღაცის ტიტინსა.

ბაშვების ხმაურობამ სიტყვა გააწყვეტინა. ოთახში შემოცვივდნენ ყმაწვილები და სირონა. სირონამ გერმასი მიიყვანა სენატორთან და სიცილით უთხრა:

- აი, ეს გრძელი ჭაბუკი კიბეზედ ვიპოვე; შენ გეძებდა.

პეტრემ მოყვარის თვალით ვერ შეხედა ჭაბუკს და ჰკითხა, ვინა ხარ და რა გინდაო.

გერმასს მორცხვობისაგან ენა დაება. თავის დღეში ამდენს ხალხში, მერე საცა სამი ქალი იყო, თავისი თავი არ ენახა. სხვა რომ ვერა გაეწყო რა, თავისის ტყაპუჭის ბეწვს დაუწყო გლეჯა და ტუჩებს კიდევ ცმაცუნი. ბოლოს, როგორც იყო ხმა ამოიღო და ძლივ-ძლივ წაიდუღუნა:

- მე სტეფანეს შვილი ვარ, აი, ამ ბოლოს დროს რომ დაჰსჭრეს, სარაცინები რომ დაგვეცნენ. ხუთი ღამეა რაც მამაჩემს ძილი აღარ მოჰსვლია. მე გამომგზავნა შენთან პავლემ, კეთილმორწმუნე პავლემ ალექსანდრიელმა, შენ ხომ იცნობ, გამომგზავნა, რომ....

- ჰო, ჰო, - გააწყვეტინა სიტყვა პეტრემ და იმ კილოთი დაუწყო ლაპარაკი, რომ ამ ყმაწვილ-კაცს გული მოუგოს: - ჰო, ვიცი! შენ მამაშენისათვის წამალი გინდა. ერთი უყურე, დოროტეავ, რამოდენა ვაჟკაცი გამხდარა ის ბაშვი, რომელიც ანტიოხელმა თავისთან მთაში წაიყვანა. ვერ ხედავ რა ტანადი ვაჟკაცია!

გერმასი გაწითლდა და უნებლიეთ გაჰსწორდა და ტანი მოიმარჯვა. დიდის თავმოწონებით ნახა, რომ სენატორის შვილებზედ უფრო ტანადი და მაღალია თითონ. ისინი და გერმას ერთის ხნისანი იყვნენ თითქმის, მაგრამ იმათ წინ უფრო მორცხვობდა, ვიდრე იმათ დაღვრემილ მამის წინაშე. ესეც უნდა ვჰსთქვათ, რომ სენატორის შვილები ვერაფრად მოსდიოდნენ თვალში გერმასს. ამისი გული იმათ როგორღაც არ მიეკარა.

პოლიკარპმა თავი დამ ფეხამდე თვალით გაზომა გერმასი და ხმამაღლა უთხრა სირონას, რომლისათვისაც ერთს წუთსაც თვალი არ მოუშორებია:

- ერთი ამისთანა მხარბეჭიანი ოციოდ მუშა რომ გვემოვნა, ჩვენი საქმე კარგად წავიდოდა. აჰ, ჩვენო ახმახო ფალავანო, სამუშაოა, თუ გინდა....

- მე ფალავანს კი არ მეძახიან, მე გერმასი მქვიან, ეს იცოდე, - უპასუხა თავმოწონებით გერმასმა და შუბლზედ ძარღვები სისხლით აევსო.

პოლიკარპს ენახა ბერ-მონაზონები წმინდა მთაზედ, იცოდა იმათი ავი და კარგი, მაგრამ არ ეგონა, რომ ამისთანა ჯანმრთელი, ღონიერი ჭაბუკიც მეუდაბნოეთა რიცხვში იქნებოდა. მაშინვე მიხვდა, რომ ეს მამის სტუმარი რაღაც რამ მეტია მასზედ, რაც მისი ტანისამოსი აჩენს. ისიც იგრძნო, რომ აწყენინა ჭაბუკსა და ამის გამო ასე მეგობრულად და ტკბილად უთხრა:

- მაშ გერმასი გქვიან? რათ მიწყინე? ჩვენ ყველანი მუშები არა ვართ განა? შრომა არავის არ ამდაბლებს. სახელდობრ რა საქმეზედ სდგებარ?

ამ სიტყვამ ძალიან აამღვრია გერმასი, დოროტეამ შეამცნია ეს ამბავი და მაშინვე წამოიძახა:

- თავის სნეულს მამას უვლის. არა, ჩემო შვილო? პეტრე შემწეობაზედ უარს არ გეტყვის.

- მაგას ეჭვი არ უნდა, - ჩაერია ლაპარაკში სენატორი. - ცოტას ხანს უკან მეც გამოგყვები მამაშენთან, გერმას. თქვენ კი, ჩემო შვილებო, იცოდეთ, ამისი მამა გამოჩენილი დიდკაცი იყო. მან დიდს სიმდიდრეზედ აიღო ხელი, ზურგი შეაქცია ამ წუთისსოფელს, რომელმაც მრავალი მწარე დღე გამოატარა. და სულ მთლად მიეცა ღვთის სამსახურსა. ჩვენ შეგვიშლიან იმის აზრს ღვთაებაზედ არ ვეთანხმობთ, ხოლო პატივსაცემი კაცი კია და პატივი უნდა ვცეთ. ჩამოჯეგ, ჩემო კარგო! ჯერ ერთს მძიმეს საქმეზედ მოსალაპარაკებელი მაქვს, მოვრჩები თუ არა, წამოგყვები და წავიდეთ.

- ჩვენ ძალიან მაღალს მთაზედ ვდგევართ, - წაიბუტბუტა გერმასმა.

- მაშ წმინდა ჰაერში ჰსცხოვრობთ, როგორც ვხედავ, - მიუგო სენატორმა. - კარგია მომაგონდა! იქნება მამაშენი მარტოა ეხლა? მაგრამ შენა ჰსთქვი, რომ ის მაღლიანი კაცი პავლე იქ არისო. თუ ეგრეა, კაი პატრონი ჰყოლია, არა უშავს რა, რომ აქ ცოტათი მოიგვიანო კიდევ.

პეტრეს რაღაცა მოაგონდა და ჩაფიქრდა. ცოტას ხანს მერე თვალი უყო შვილებს და უთხრა:

- შენ, ანტონივ, წადი და მუშების საქმეს შეუდეგ, შენ კი პოლიკარპ, შეუდეგ საქონელის შოვნის თადარიგს. ფულს ნუ დაიშურებ, ოღონდ კარგები იყვნენ. რაც ძალე პასუხს მომიტანთ, მით უფრო კარგი იქნება. საქმე უნდა სიტყვას ზედ მოჰყვეს ხოლმე, ის არის კარგი. როცა კვერი დაეცემა, ხმასაც მაშინვე გამოიღებს; ჩვენც ეგრე უნდა მოვიქცეთ. შენ კი, მარტანავ, ციების წამალი შეამზადე და რამდენიმე წყლულის შესახვევი მჩვრები. აი გასაღებიცა.

- მეც გიშველი, - დაიძახა სირონამ, რომელსაც უყვარდა, რომ რაშიმე კაცს გამოჰსდგომოდა. ამასთანაც ებრალებოდა საწყალი და სნეული მეუღაბნოე. გერმასს როგორღაც განსაკუთრებით უყურებდა. სირონას ეგონა, რომ ეს ჭაბუკი ჩემი ნაპოვნიაო, ჩემგან არის აქ მოყვანილიო. მას აქეთ რაც შეიტყო, რომ გერმასი დიდი-კაცის შვილია, დიდის პატივისცემით დაუწყო ცქერა.

მინამ სიროა და მარტანა წამლის მზადებაში იყვნენ, ანტონი და პოლიკარპი გავიდნენ ოთახიდან.

უკანასკნელმა გადააბიჯა დირეს ფეხი თუ არა, ერთი კიდევ უკან მოიხედა და დიდხანს მიაპყრა თვალი სირონასა. შემდეგ სწრაფად გაჰსწია, მიიხურა კარები და აღმოკვნესით ჩაიარა კიბე.

როცა შვილები გავიდნენ, პეტრე ხელახლად მიუბრუნდა მოურავს და ჰკითხა:

- რა მოჰსვლია იმ ჩვენს შინაყმას ანიბუსსა?

- დაჭრილია, - უპასუხა იეტრომ. - ასე დაჭრილია, რომ რამდენსამე დღეს

არაფრის კეთება არ შეუძლიან. მირიამმა, იმ გარეულმა კატამ, თავი გაუხეთქა ნამგლითა.

- მე მარტო ეხლა მესმის ეგ ამბავი! - დაიძახა გულნაკლულად დოროტეამ.

- მერე ის საძაგელი გომბიო რა იქნა?

- ბელელში დავამწყვდიეთ, - უპასუხა იეტრომ. - ეხლა იქა გდია და თმას იგლეჯს და იწყევლებს.

დოროტეამ თავი გაიქნია გაჯავრებით და ჰსთქვა: - მაგით თქვენ იმას ვერ მოარჯულებთ. წადი და აქ მომიყვანე.

როცა მოურავი გავიდა, დოროტეა მიუბრუნდა თავის ქმარს და უთხრა.

- კაცი გაგიჟდება, როცა ხედავს, როგორ ექცევიან ერთმანეთს ის უბედურნი. აი რამდენჯერ შემინიშნავს! ისე შეუბრალებლად არავინ მოეკიდება, როგორც მონა მონასა.

V

იეტრომ და კიდევ ერთმა გოგომ შემოიყვანეს მირიამი ოთახში. ხელები შეეკრათ მირიამისათვის სხვილის თოკითა და აწეწილ თმებში ჩალა-ჩულა ჰქონდა გარეული.

რისხვის მეხი გამოჰკრთოდა მის თვალებში, სახის ძარღვები უთრთოდა, როგორც ფილენჯიანს.

როცა დოროტეამ შეხედა, მირიამმა თავი მაღლა აიღო, თვალი გადაავლო თავის გარეშემოს, თითქო იმასათვისაო, რომ თავისი მტრები დაათვალიეროსო. უცბად თვალი მოჰკრა გერმასსა. ტუჩები გაუფითრდა; ერთი ღონივრად დაიძრა, ხელები გაითავისუფლა თოკიდან, პირის სახეზედ მიიფარა და კარებისაკენ გაიქცა. მაგრამ იეტრომ გზა გადუჭრა და მაგრად ჩაჰსჭიდა მხარში ხელი. მირიამმა ხმამაღლა დაიკვივლა. სენატორის ქალმა ხელიდან გააგდო წამალი და გულმტკივნეულად თვალს ადევნებდა საწყალის მირიამის მოქმედებას. ეხლა კი სწრაფად მივიდა მირიამთან, ხელი ჩამოაცლევინა მოურავს, რომელსაც კიდევ მაგრა ეჭირა მწყემსი ქალი და უთხრა: "ნუ გეშინიან, მირიამ! რაც უნდა გექმნას, შეიძლება მამაჩემმა ყველაფერი გაპატივოს".

ეს სიტყვები ასეთის გულისტკივილით იყო ნათქვამი, რომ მირიამი აღარ ეურჩა და მიჰყვა ქალს მის მამასთან. რამდენსამე ხანს ხმა არავის ამოუღია. ბოლოს დოროტეამ ჰკითხა მირიამს:

- რა მოგივიდა ისეთი, ჩემო კარგო, რომ ასეთი ამბავი ჩაგიდენია?

მირიამმა არ იცოდა, რა ექმნა და რა ეთქვა. ცემა-ტყეპას, ლანძღვა-თრევას მოელოდა და ამისათვის მომზადებულიც იყო. ხოლო ეხლა კი ეს ამისთანა ტკბილი და ღმობიერი სიტყვები მოესმა. მისი კერპობა ამ ღმობიერმა სიტყვებმა ჩაფუშეს, თვითონაც გული მოუღბა, რაკი დაინახა თავისის ქალბატონის თვალნი გნულმტკივნეულობით სავსენი და ნელა უპასუხა:

- დიდი ხანია ის მე მდევნა და უნდოდა, ჩემი თავი ცოლად თქვენთვის

ეთხოვნა. მე ის მეზიზღება და მძულს, როგორც ყოველი თქვენი შინაყმა კაცი.

ბოლონდელს სიტყვაზედ თვალები უწინდელეზრ ცეცხლით აენტო და თავისებურის გულმხურვალობით განაგრძო:

- კარგი იქნებოდა, რომ ჯოხით მეცემნა და ნამგალი არ მეხმარა, მაგრამ ისე გამიჭირა საქმე, რომ რაც ხელში მომხვდა, იმით უნდა მომეგერებინა. მე მეჯავრება, როცა კაცი ხელსა მკიდებს და შემეხება ხოლმე. მაშინ თვითონ კაციც მეზიზღება. გუშინ თხები რომ შინ მოვრეკე და მოვწველე, კარგა მომიგვიანდა და დიდი ღამე გავიდა. სახლში ყველას ეძინა, მეც წავედი დასაძინებლად. როცა ვწვებოდი, მომეპარა ანუბისი და მომიყვა, მიყვარხარო. მე ხელი ვკარ, ის გადამეხვია, აი, ესე დაიჭირა თავი და უნდა ეკოცნა. სისხლი თავში ამივარდა. მაშინვე ხელი წავავლე ნამგალს, რომელიც იქვე კედელზედ ეკიდა და მინამ ტკივილისაგან ღრიალს არ მოჰყვა და არ დაეცა ძირს, ვერ გავიგე, რომ დავჭერ. მაშინ მივხვდი, რომ ავი საქმე ჩავივინე. როგორ მოხდა ეს ამბავი, მეც არ ვიცი. ჩემში რაღაცაა იმისთანა, რომ - არ ვიცი როგორა ვჰსთქვა - იმისთანა რაღაცაა, რომ ისე მატრიალებს, როგორც ქარი ფოთოლსა და ვერასგზით ვერ ამიცილებია. ძალიან კარგს იქმოდით, რომ მომკლათ და ამ წუთისსოფელს მომაშორათ. მაშინ ჩემს სიავეს სამუდამოდ თავიდან მოიშორებდით.

- მაგას რისთვის ამბობ, - გააწყვეტინა სიტყვა მარტანამ. - შენ მარტო თავდაუჭერელი და კერპი ხარ და არა ბოროტი.

- მაშ აბა ამას ჰკითხე! - დაიძახა მირიამმა და ანთებულის თვალთ გერმასზედ ანიშნა. გერმასს კი კრთომით თვალეზი ძირს დაეშვა და ისე იდგა.

სენატორმა და მისმა ცოლმა სწრაფად შეხედეს ერთმანეთსა. ისინი ჩვეულნი იყვნენ ერთმანეთის აზრის გაგებას უსიტყვოდაც, დოროტეამ ჰსთქვა:

- ვინც ჰგრძნობს, რომ როგორც რიგია, ისე არ იქცევა, ის უკვე სიკეთის გზაზეა დამდგარი. ჩვენ თხების მწყემსად დაგნიშნეთ იმიტომ, რომ ყოველთვის იმათთან გარბოდი ხოლმე და შინ დგომას არ იფიქრებდი. ცისკრის დროს მთაში წაასხამ ხოლმე თხებს და ვახშმად უკან ბრუნდები შინ. შენის ადამიანობის თვისების განკარგებაზედ არავის არაფერი ზრუნვა არა ჰქონია. ნახევარი შენის დანაშაულობისა ჩვენი ბრალია და ჩვენ არაფერი საბუთი გვაქვს, რომ შენ რამე გადაგახდევინოთ. ნუ გიკვირს ჩემი თქმული. ჩვენ ყველანი ცოდვილნი ვართ, პეტრეც, მეცა იმისთანა ადამიანები ვართ, როგორც შენ, არც მეტი, არც ნაკლები. ეს კი, რომ ჩვენ ქრისტიანები ვართ და ვალად გვდევს, გავუფრთხილდეთ იმათ სულეებს, რომელნიც ჩვენ გვაბარია, ჩვენი საკუთარი შვილნი იქნებიან, თუ შინაყმანი. შენ ამას იქით მწყემსად აღარ უნდა იყო, შენ შინ იქმნები. შენი წინდაუხედავი საქციელი მე მიპატივებია შენთვის, თუ პეტრეც გაპატივებს.

სენატორმა თავი დაიქნივა იმის ნიშნად, რომ მეც ვაპატივეო. მაშინ დოროტეა მიუბრუნდა იეტროს და ჰკითხა:

- რაო, ანუბისი ძლიერ არის დაჭრილი? იქნება საჭიროა, მომვლელი ჰყვანდეს?

- ეხლა სიცხეშია და ბოდავს, - უპასუხა მოურავმა. - ბებერი პრაქსინოა უზის და წყლულს ცივის წყლით უგრილებს.

- მაშ მირიამმა მოუაროს პრაქსინოას მაგიერ, - ჰსთქვა დოროტეამ. - და ეცადოს გაასწოროს თავისაგანვე წახდენილი საქმე. ნახევარი შენის დანაშაულობისა აგებდება, მირიამ, თუ ანუბისი მორჩება შენის მოვლისაგან. მე და მარტინა მალე მოვალთ და გაჩვენებთ, წყლული როგორ უნდა შეუხვიო.

მირიამმა თავი დალუნა და ხმაამოუღებლივ გაჰყვა იეტროს სნეულთანა. მარტანამაც ამასობაში წამალი მოამზადა, გერმასის მამისათვის პეტრეს ჯოხი და ქუდი უბძანა, გერმასს წამალი ჩააბარა და უთხრა, წამო, წავიდეთო.

სირონამ თვალი გაადევნა ამათ და სთქვა: - ცოდო არ არის ეს ტანადი ჭაბუკი! მეწამულის ტანისამოსი უფრო მოუხდებოდა, ვიდრე ეს დაგლეჯილი ტყაპუჭი.

დოროტეამ მხრები აიწია, ანიშნა თავის ქალს და უთხრა: - აუჩქარე, მართავ, საქმეს, თორემ მზე მაღლა ამოვიდა კიდევ. რარიგად მალე მირბიან დღეები! ადამიანი რამოდენადაც ხანში შედის, იმოდენად უფრო ჩქარა ეპარება დრო.

- მაშ მე ძალიან ყმაწვილი უნდა ვიყო, - უთხრა სირონამ: - იმიტომ, რომ ამ უდაბნოში დრო ძალიან ტაატით დადის ჩემთვის. ერთი დღე მეორესა ჰგავს და ხშირად მგონია ხოლმე, რომ სიცოცხლე გამიჩერდა და მასთან გულის ძგერაც დამიდგა; რა მეშველებოდა, რომ შენი სახლი და შენი შვილები არ ყოფილიყო! სულ ერთი და იგივე სინაის მთა, ერთი და იგივე ცაცხვერი, ერთი და იგივე პირისახენი! ვინ გაუძლებდა?

- სინაის მთა ხომ დიდებულის სანახაობისაა, ცაცხვებიც მშვენიერები არიან და თუ გიყვარან ადამიანები, რომელთაც ყოველდღე ხედავ ხოლმე, მაშინ აქაც შესაძლოა კმაყოფილი იყო, - უპასუხა დოროტეამ. - სხვისა არ ვიცი და ჩვენ კი მოგვწონს აქაურობა. მე განა ერთხელ მითქვამს შენთვის, საქმე რამ გაიჩინე-მეთქი.

- საქმე? ვისთვის უნდა ვისაქმო, ვისთვის? - ჰკითხა სირონამ. - შენსავით შვილები რომ მაინც მყვანდეს, კიდევ ჰო! რომშიაც არ ვიყავ ბედნიერი, მაგრამ იქ გულს ვართობდი მაინც; ხან სეირნობა იყო, ხან თამაშა და კაცი გულს აყოლებდა. აქ აბა რა უნდა ჰქმნას კაცმა? ან ვისთვის უნდა ჩაიცვა, ან ვისთვის უნდა დაიხურო? ჩემი ძვირფასი ნივთეულობა ისე უქმად მიყრია ზანდუკში და ძვირფასს კაბებს კიდევ ჩრჩილი ჰსჭამს. - ეშმაკმა რომ ძღარბად მაქციოს, ან ბაიყუშად, მე არას ვინაღვლი; ჩემთვის სულ ერთია.

- სირონავ, ღმერთს ნუ ჰსცოდავ! - უთხრა მკვახედ დოროტეამ, თუმცა კი დედებრივის სიკეთით მიაპყრა თვალი მშვენიერს სახეს ახალგაზრდა ქალისას და მის ლამაზს ოქროსფერს თმებსა. - შენ ჩემო სირონავ, უნდა გეხალისებოდეს მორთვა შენის ქმრის სასიამოვნოდ!

- რაო? ჩემის ქმრის სასიამოვნოდო! ის თავის დღეში არც კი შემომხედავს ხოლმე და თუ შემომხედავს მარტო იმისათვის, რომ მაწყენინოს რამე. მე ჯერ ისიც მიკვირს, რომ კიდევ ესე მხიარულად ვარ. ესეც კია, რომ მარტო შენს

სახლში ვარ გულმხიარულად და ერთიც მაშინ, როცა ჩემი ქმარი არ მაგონდება ხოლმე.

- მე მაგისტანა ლაპარაკი არ მიყვარს, - ჰსთქვა მწყრალად დოროტეამ: - მარტანავ, წამოიღე ტილო და წყალი და წამოდი, ანუბისს წყლული შევუხვიოთ.

პეტრე და გერმასი მთას შეუდგნენ. პეტრე გაკვირვებით უყურებდა განიერს მხარ-ბეჭს ჭაბუკისას და მის მოხდენილს მიხრა-მოხრას. ავიდნენ ერთს ფერდობზედა, საცა გზა უფრო განივრად მიდიოდა. აქამდი გერმასი წინ მოუძლოდა და გზას ასწავლიდა, ეხლა კი ერთმანეთს დაუსწორდნენ და ისე წავიდნენ. დიდხანს იარეს ხმაამოუღებლივ, ბოლოს კი სენატორმა ჰკითხა: - რამდენი ხანი იქნება რაც მამაშენი აქ სინაიაზედ დასახლდა?

- დიდი ხანია, - უპასუხა გერმასმა. - და არ ვიცი კი, რამდენი წელიწადია. სწორედ გითხრათ, არც საჭიროა ამის ცოდნა. დროთა სვლას ჩვენ ვინა გვკითხავს? ვის-რად უნდა?

სენატორი შეფერხდა, ხელახლად თვალით გაზომა თავისი თანამგზავრი და ჰკითხა: თავიდანვე მამაშენთანა ხარ?

- თავისაგან არ მიშორებს, - გულნაკლულად უპასუხა გერმასმა. - სულ ორჯერ ვყოფილვარ თქვენს სოფელში მარტოდ. ისიც ეკვლესიაში ვიყავ.

- მამ შენ შკოლაში არსად ჰყოფილხარ?

- შკოლა კი არა! სახარების კითხვა მამამ მასწავლა. უწინ წერაც ვიცოდი, ეხლა კი იქნება დამავიწყდა კიდეც. ან რად მინდა? ჩვენ ისე ვცხოვრობთ, როგორც მლოცველნი მხეცნი.

უკანასკნელნი სიტყვები ჭეშმარიტის სიმწარით იყო თქმული. პეტრემ შეატყო, რაც კუპრიელი უდუღდა ჭაბუკს გულში; ჭაბუკსა, რომლის ნორჩი ბუნება ვერ იტანდა უქმს ცხოვრებას მეუდაზნოისას.

შეეცოდა გერმასი. პეტრე იმათგანი არ იყო, რომელნიც უგულოდ გვერდს აუქცევენ ხოლმე გაჭირებულს კაცსა. მას მოაგონდა თავისი საკუთარი შვილები, რომელნიც გაზდილები იყვნენ ისე, რომ მტკიცედ ჰქონდათ ჩანერგული კაცობრივი მოვალეობა და სიკეთე, და უთხრა თავის თავს: ჩემთან რომ მოაბოტებს ეს მშვენიერი ყმაწვილი კაცი, იმათზედ არაფრით უარესი არ არის. რატომ ეს კი არ უნდა იყვეს ადამიანად? ოღონდ კაცი იყოს, რომ წინ გაუძღვეს, სხვა ამისათვის საჭირო არა არის რა.

ამ ფიქრებში პეტრე ხან შეხედავდა გერმასს, ხან დაბლა დაიწყებდა ყურებას და დაბლა ხმით თავისთავს რაღასაც ელაპარაკებოდა. უეცრად ტანში გაიმართა და კმაყოფილებით დაიქნია თავი. განიზრახა, რომ გერმასი როგორმე ამ ყოფისაგან უნდა დავიხსნაო და თავის ჩვეულებისამებრ აქვე შეუდგა ამის საქმეს.

ფერდობის ბოლოს გზა ორად იყოფებოდა. ერთი ბილიკი მთაში მიდიოდა, მეორე ვაკეში ჩადიოდა და იქ თავდებოდა, საცა პეტრეს მუშები ჰყვანდა ქვის საჭრელად. პეტრე ამ მეორე ბილიკს დაადგა, მაგრამ გერმასმა დაუძახა: ეგ ბილიკი. ჩვენის სადგურის ბილიკი არ არის. მე მომყევი!

- არა, შენ უნდა მომეყვე მე, შენ! - შეუბრუნა სიტყვა სენატორმა და ისე გამოჰსთქვა ეგ სიტყვები, რომ ჭაბუკი მიხვდა თქმულის ორგვარ მნიშვნელობას. - დღე დიდია, რას აკეთებენ ჩემი მუშები, ამის ნახვასაც მოვასწრობთ და მამიშენის ნახვასაც. შენ ის ადგილი არ იცი, საცა ჩვენ ქვას ვაჭრევენ?

- როგორ არ ვიცი! - უპასუხა გერმასმა და წაუძღვა სენატორს წინ, რომ გზა აჩვენოს. - მე აქ ყოველი ბილიკი ვიცი ზღვისაკენ, თუ სოფლისაკენ; თქვენს ქვასაჭრელს იქით ორს ვეფხვს ბინა დაუდვია.

- მართალია, ჩვენ ეგ ვიცით. ამას წინად ორი აქლემი შეგვიჭამეს. ჩემმა ბიჭებმა ვერც ხაფანგით დაიჭირეს, ვერც ძაღლებით ავნეს რამე.

- მაშ ეხლა კი ფიქრი ნულაფრისა გაქვთ, - გაუცინა გერმასმა. - აი იმ კლდიდამ შვილდ-ისრით გადავებრძანე ხვალი ვეფხვი. სოროში მუ და ლეკვები ვიპოვე. აქ კი საქმე გამიმწელდა. ჩემი ხანჯალი ისეთი ლბილია, რომ პირველს დაკვრაზედვე მოიკაკვა. მეტი გზა არ იყო, ხელით უნდა მესაქმა; მივვარდი, ვსტაცე ხელი ყელში და დავახჩე. იმ წყეულმა მხარი გამფხაჭნა და ხელიც გამიფუჭა. აი ხელებზედ ეხლაც დაჩნეული მაქვს იმის ნაკბილევი. მადლობა ღმერთს, ჩემი წყლული უფრო მალე მთელდება, ვიდრე მამის ჩემისა. პავლე მეუბნება, რომ შენ სწორედ წვიმის ჭია ხარო; წვიმის ჭია შუა რო გასჭრაო, ორივე ნახევარი ერთმანეთს გამარჯობას ეტყვიანო; ერთი იქით გაცოცდებო და მეორე აქეთო, თითქო არაფერი გადახედიათო. პატარა ვეფხვები ასეთი სასაცილონი და შესაბრალონი იყვნენ, რომ შემეცოდა იმათი დახოცვა. მე ისინი ჩემს ტყაპუჭში გამოგახვიე და მამაჩემს მოვგვარე. ბევრი იცინა იმ პაწაწა ბაჭიებზედ, მერე მისცა ვიღასაც, რომაელთ ვაჭრებს მიჰყიდეო. რომსა და ბიზანტიაში ძალიან უყვართ ამგვარის მხეცების ყოლა. იმანაც გაჰყიდა, ფული მე მომიტანა. მეც ავიღე და იმ ფულით გამოვიკვებე თავი, როცა ალექსანდრიაში ვიყავ პატრიარქის კურთხევის მისაღებად.

- შენ ალექსანდრიაშიაც ჰყოფილხარ? - ჰკითხა პეტრემ. - მაშ გენახება უზარმაზარი შენობები ზღვის პირზე გაკეთებულნი, რომ წყალი არ გადმოვარდეს ღელვის დროს; გენახება დიდი კოშკი, რომელიც დიდს მანძილზედ უნათებს გემებს; გენახება უზარმაზარი ხიდები, ეკლესიები, სრასასახლენი და ტაძრები თავისის ჩუქურთმებით, სვეტებით და მშვენივრად მოკირწყლულ ეზოებითა. ნუთუ ამაების დანახვაზედ თავის დღეში ჰაზრად არ აგილია, რა თავმოწონებული გრძნობა უნდა ჰქონდეს მას, რომელმანც ააშენა იმგვარი შენობანი?

გერმასმა თავი გაიქნია, არაო და უპასუხა:

- მაგას რა თქმა უნდა, რომ მე ფართო და სვეტებით მორთულს სახლში მირჩევნია ცხოვრება, ვიდრე სულის შემხუთველს გამოქვაბულს კლდეში, მაგრამ ხელოვნება ჩემი საქმე არ არის. აბა რამდენი ხანი უნდა ეწვალოს კაცი, მინამ ერთს ქვას მეორეს მიუყენებს. მე მოუთმენელი ვარ, მაგას ვერ ვიშვენიევ. მე თუ თავს დავანებებდი მამაჩემს, მარტო იმისთა რასმისათვის დავანებებდი, რომელიც სახელს მიშოვნის. აი ქვის საჭრელზედაც მივედით...

პეტრემ აღარ დააცალა სიტყვა ყმაწვილ კაცსა. ისე გულმხურვალედ, როგორც ჭაბუკი, უმტკიცებდა გერმასს, რომ არქიტექტურა დიდი და სასახელო საქმეა; იმისთანა საქმე, რომელიც დიდს პატივს მიანიჭებს მას, ვინც ყოველს მის სიძნელეს აუვა და დაჰსძლევს. არქიტექტურა დიდად ძნელი რამ არისო, დიდს მხნეობას თხოულობსო გამარჯვებისათვის და საცა გამარჯვება არ არის, იქ არც სახელია, არც დიდებაო.

- განა ვინ გითხრა, - დაუყვირა გულფიცხად გერმასმა - რომ მე შრომასა და ბრძოლას თავს ვარიდებდე? მე ყოველსფერს შევწირავ, ჩემს საკუთარს სიცოცხლესაც, სახელის შოვნისათვის. ხოლო ქვის აწევ-დაწევამი, ქვას ჭრამი, კვერით ქვის მტვერევაში და გამოქანდაკებაში არაფერს გულის მიმზიდველს არრას ვხედავ. დაფნის გვირგვინები სავარჯიშო მოედანზედ მიღებულნი უფრო ძლიერ მიზიდვენ მე. ოჰ, რა რიგის ნეტარებით ძირს დავცემდი მე ჭიდილში უძლიერესს ფალავანს მთელს ქვეყანაზედ! რა რიგის სიხარულით ყველაზედ უწინ გადავარდებოდი მტრის რაზმში ომის დროს! მამაჩემიც ჯარისკაცად ყოფილა და თუმცა ბევრს ლაპარაკობს ეხლა, რომ ომს მშვიდობა ჰსჯობია, მაგრამ ცხადლივ თუ სიზმრად მაინც ომი და სისხლისღვრა ელანდება ხოლმე. რა წამსაც შენ მამაჩემს მოარჩენ, მე ამ უდაბურ მთაში აღარ დავდგები, გაპარვაზედაც რომ მიდგეს ჩემი საქმე, არ დავიშლი, გავიპარები.

პეტრემ ხმა აღარ გასცა გერმასს ამ გულამღვრეულ სიტყვებზედა; დაიწყო წვერის გრეხა და თავის თავს ეუბნებოდა.

- არწივი ბუზს არ გამოუდგება დასაჭერად; ამ ჯარისკაცის შვილს მე ვერ გამოვქნი სამშვიდობო ხელოსნობისათვის. მაგრამ ცოდვია, რომ ეს ამ უქმმჭამელთა შორის დარჩეს; სულ დაილუპება. მერე რა ბიჭია! ცოდვია, ცოდვია!

პეტრემ მუშებზედ თავმდგომარეს რაც რიგი იყო დარიგება მიჰსცა და შემდეგ გამოჰყვა გერმასს და ორნივ წამოვიდნენ გერმასის სნეულ მამასთან.

VI

ბევრმა საათმა გაიარა მას აქეთ, რაც გერმასი და პავლე წავიდნენ და სნეული მეუდაბნოე დარჩა მარტოდ მღვიმეში.

მზე თანდათან მაღლა და მაღლა იწევდა და იავის მწვავს სხივებს ჰფენდა კლდის ფრიალოსა, რომელსაც ამის გამო მხურვალე ბული ასდიოდა და ავსებდა სულთა შემხუთველის სიცხით მეუდაბნოის სადგურსა.

წყლული თანდათან უფრო ჰსწვავდა საბრალო სტეფანეს, ციების სიცხე ემატებოდა და წყურვილი ჰსტანჯავდა საშინლად. წინ, მართალია, ლიტრა ედგა, პავლეს მოტანილი, მაგრამ დიდი ხანია, რაც დაეცარიელებინა. პავლე და გერმასი კი მაინც არსად იყვნენ ჯერაც.

შეწუხებულის გულით დაუწყო ყურის გდება სულ განაზვითა, თითქო ფეხის ხმა მოესმა და ეგონა, რომ პავლე მოდისო; მას მერმედ თითქო ხმამაღლა ლაპარაკიც გაიგონა და გაგონების უმაღ გამოქვაბულში ნელი ხმა გაისმა კვნესისა.

სტეფანეს უნდოდა დაეძახნა, მაგრამ უღონობით ისე უძლურად დაიძახა, რომ თვითონვე ძლივს გაიგო თავისი ძახილი, აღმოკვნილი სწეულის გულიდამ და გამშრალის პირიდან.

მიჰყო ხელი ლოცვას, მაგრამ რაღაც შინაგანმა შიშმა შეუშალა ლოცვისადმი გულმოდგინება. მთელი სასოწარკვეთილება მარტოობისა უცბად წარმოუდგა თვალწინ. იგი, რომელსაც იმისთანა ცხოვრება გამოუვლია, რომელსაც ბევრი ფათერაკი გადუხდია, ბევრი სიტკბოება დაუღლეია, ბევრი სიმწარე უნახავს; იგი, რომელსაც დიდის მხნეობით დაუძლეია თავისის გულის მხურვალე წადილნი, მოუკლავს ადამიანის გულისთქმანი, რათა თავგადადებით მიეცეს სხვას უფრო უმაღლეს საგანსა, იგი ამ წამს ამ მარტოობაში თავის თავს ისე მწედ უნუგემ ჰგრძნობდა, როგორც გზადაბნეული ბავშვი, რომელსაც დედა დაუკარგავს.

მარტოდმარტო იწვა მღვიმეში ის უბედური და მხოლოდ მისი ნელის ხმით კვნიესადა ისმოდა..... ბოლოს კლდეების დაძვლებულმა ჩრდილმა ამცნო, რომ მზე გადიხარა და მაშინ მის ტკივილს, წყურვილს და სასოწარკვეთილებას ზედ დაერთო ჯავრი და გაბორბტება.

დაკუმმა მუშტი და დაიწყო დუდუნი და წყევლა-კრულვა. დროდგან დრომდე მის ბაგეთაგან აღმოითქმოდა ხოლმე სახელი შვილისა ან პავლესი.

ბოლოს რისხვამ ისევ სასოწარკვეთილებას დაუთმო თვისი ადგილი. მეუდაბნოეს ეგონა, რომ ხელმეორედ მოესივნენ ის საზარელნი და მტანჯველნი წუთნი უწინდელის ცხოვრებისა, რომელიც დიდი ხანია დავიწყებისათვის მიეცა კიდეც.

აჰა, წარმოუდგა თვალწინ, ვითომ მეფის სრა-სასახლიდამ შინ მოდის შემდეგ დიდის ლხინისა და ნადიმისა. შინაყმანი და მოსამსახურენი ისწრაფიან მოახდინონ თავიდან და მოხსნენ გულიდამ გვირგვინები ვარდის ყვავილისა და ალვის ხის ფოთისანი და შეჰმოსონ საღამურის ტანისსამოსითა. ვერცხლის სანათურით ხელში მიდის თავის საწოლისკენ; მხიარულია და პირმცინარი. იქ ელის მას ახალგაზრდა ცოლი, დედა მისის გერმასისა. ცოლი მშვენიერია და გაგიჟებთაც უყვარს იგი მას. ემზადება, რომ ცოლს უამბოს ოხუჯობა, მეფის სუფრაზე ნათქვამები. აი, შევიდა კიდეც საწოლის წინა ოთახში. საცა ორი მხევალი ხელზე მოსამსახურე დედაკაცი ყოველთვის იძინებდა ხოლმე. ამ ხანად იქ მარტო ერთს ეძინა და მძიმედ ჰქმენდა. მძინარეს სახეზედ ღიმილმა დაუწყო თამაში. რა სასაცილოდ დაუღია პირი, თქვენი ჭირიმე! საწოლი მეტად ბუნდად არის განათებული. ფეხაკრეფით და ისევ პირმცინარედ მიდის სპილოს ძვლის ტახტისაკენ, რომელზედაც უნდა იწვეს მისი მშვენიერი ცოლი გლიცერა. სანათური მაღლა აიღო, დახედა ქვეშაგებს; ქვეშაგები ხელუხლებელია და არავინა წევს. სახიდან დაეკარგა ღიმილი და მას აქეთ ბევრი წელიწადი გავიდა და არც ერთხელ აღარ გაუღიმნია იმიტომ, რომ გლიცერა გაექცა ქმარსაცა და მის შვილსაცა.

ოცი წელიწადია მას აქეთ და აი ეხლა ხელახლად მოუბრუნდნენ ეგრე მწარედ დალეულნი დღენი და ტანჯვით მოსილნი გულის ტკივილნი;

ხელახლად წარმოუდგა მას, როგორც მაშინ, ცარიელი ქვეშაგები თავისის ცოლისა, ხელახლად იგრძნო მან თავის თავი მარტოდ და უნუგემოდ როგორც იმ ღამეს, როცა ცოლი გაექცა.

მღვიმის შემოსავალში ადამიანის ჩრდილს შეასწრო თვალი. იმ საშინელ მოჩვენებისაგან განთავისუფლებულს სნეულს გულზედ მოეშვა, როცა იცნო პავლე, რომელიც შემოვიდა და ის წინ დაემო მუხლებზედა.

- წყალი, წყალი! - ემუდარებოდა ნელის ხმით სტეფანე და პავლე, რომელსაც გულს უწყლავდა ტანჯვა სტეფანესი, ფიცხლავ წამოვარდა ფეხზედ და რა ნახა, რომ ლიტრა ცარიელია, წამოავლო ხელი, გაიქცა წყაროზედ და უმაღლ მოუტანა წყალი. სნეულს მიაწოდა წყალი და მან ხარბად დალია გამაგრილებელი სასმელი. სნეულს გულზედ მოეშვა და ჰსთქვა: - უჰ, ეხლა კი ისევ კარგად შევიქენ! სად იყავ აქამდინ? მე აქ წყურვილით ასე ვიტანჯებოდი.

პავლემ ისევ წინ წამოუჩოქა სნეულს, მის ქვეშაგებზე პირქვე დაემხო და პასუხი არ მიჰსცა. სტეფანეს ეს ამბავი გაუკვირდა და რა ნახა, რომ პავლე გულამოჯდომით ქვითინებს, აღარ გამოევიდა. ერთს საათამდე მღვიმეში ხმა ამოუღებელი ჩუმობა იყო. ბოლოს პავლემ წამოიხედა და დაიწყო ლაპარაკი:

- შემინდე, ჩემო სტეფანევ, შემინდე! მე ვლოცულობდი და ვგვემე ჩემი ცოდვილი სხეული, რომ ისევ მოვიპოვო ჩემი წინადელი სულის მოსვენება და ამასობაში დამავიწყდა შენი უმწედ ყოფნა და ტანჯვა. თვით წარმართიც არ იქმოდა ამისთანა ცოდვას.

სნეულმა ალერსით შეხედა პავლეს, მაგრამ ეს უკანასკნელი მაინც თავისას დუდუნებდა:

- ადამიანს მარტო თავისი თავი ჰსდომებია და მარტო ეს ანგარი თავმოყვარეობა გვიმორჩილებს ჩვენ და ჩვენზედ უფლობს. აბა სხვის მწუხარებისათვის ვინ იტკენს ხოლმე თავს კაცთა შორის. ვინ? ამის შემდეგ ჩვენ, ჩვენ როგორღა ვბედავთ ვჰსთქვათ, რომ სულის ცხონების გზაზედ ვდგევართო!...

პავლემ მტკივნეულობით ამოიკვნესა და თავი მიაყრდო სნეულის მკერდსა. სნეულმა სიყვარულით ხელი გაუსვა მის აბურძგნულს თმას.

ამ ყოფაში იყვნენ, რომ სენატორი და გერმასი შემოვიდნენ მღვიმეში.

უქმი ბოგინი მეუდაბნოებისა სრულიად არ მოჰსწონდა სენატორს პეტრესა და ეწინააღმდეგებოდა მის ჰაზრს ადამიანისა და ქრისტიანის მოვალეობაზედ; ხოლო როცა ტანჯულს და მწუხარეს ვისმეს ჰხედავდა, იგი არ დაეძებდა, ვინ არისო და ყველას სიხარულით შველოდა, რამოდენადაც კი შეეძლო.

ის სურათი, რომელიც მან აქ დაინახა, ძალიან იამა. სიყვარულით მიუბრუნდა პავლეს და უთხრა:

მე აქ მეტი ვარ, გულდადინჯებით შემძლიან თავი დაგანებოთ იმიტომ, რომ როგორც ვხედავ, შენ პავლევ, კარგი პატრონი ხარ სნეულისა.

პავლე წამოწითლდა, გაიქნია თავი და უპასუხა:

- მე ჩემის საკუთარის თავის თავდარიგს შევუდექი, დავივიწყე ჩემი

მოვალეობა და ეს სნეული მარტოდ დავაგდე და წყურვილითა ვტანჯე. ეხლა კი მე არ მოვშორდები, ნამდვილად გვერდთ გეყოლები და ღვთისა და თქვენის შემწეობით მოვარჩენთ კიდევ!

პეტრემ ალერსიანად დაუქნია თავი და თუმცა არა ჰსჯეროდა, რომ მეუდაბნოე თავის თავს სამართლიანად ამხილებს, მაგრამ მისი თავდადება სნეულისათვის კი ჰსწამდა. როცა პეტრე ამათ გამოეთხოვა და მღვიმედამ გმოდიოდა, უბძანა გერმასს, რომ ყოველ დილით შემატყობინე მამის შენის ამბავიო. ამით პეტრეს მარტო ის კი არ უნდოდა, რომ თვალყური ჰსჭეროდა სნეულზედა, არამედ ისიც, რომ ხშირად შეხვედროდა პირისპირ გერმასს, რომელმაც ძალიან მიიზიდა პეტრეს გული და რომლის დახსნაც უქმის ცხოვრებისაგან ძალიან მოიწადინა.

პავლემ უარი ჰსთქვა და არ მიიღო მონაწილეობა მამისა და შვილის ღარიბულს ვახშამშია. მე აქ დავრჩებიო ავთმყოფთან, უთხრა მან გერმასს და რადგანაც ამ მღვიმეში სამნი ვერ დავეტევით, შენ ჩემს მღვიმეში წადიო. გერმასი ადგა და წავიდა.

დღეს ახალი ცხოვრება წარმოუდგა თვალწინ ჭაბუკსა. ის სევდა და სურვილი, რომელიც აქამომდე ურიგოდ და ბუნდად აღეძრა გულში, მას აქეთ, რაც ალექსანდრიაში იყო, ეხლა ნათლად გამოესახა. მან იგრძნო, რომ უნდა თავი დაანებოს ცხოვრებას მეუდაბნოისას და თავი იცადოს თავის ნებად ცხოვრებაში.

"მამაჩემიო, - ამბობდა იგი გულში, - მეომარი იყოო, და ვიდრე აქ მღვიმეს შემოეფარებოდაო, სრა-სასახლეში ცხოვრებდაო; პავლე კიდევ მენანდრი იყო და აქამდისაც დისკოს სროლა არ დაჰვიწყებიაო. მე ყმაწვილი კაცი ვარ, ღონიერი და კეთილშობილი, როგორც ისინი და პეტრეს სიტყვით წარმოსადეგი ვაჟკაციც ვიქნები. მე არ მინდა იმის შვილებსავით ქვები ვზიდო და ვამტვრიო. იმპერატორს მეომარი უჭირს და არა მგონია ან ამაღლეკიტელებს შორის და ან თვით რომაელებს შორისაც ერთი ვინმე იმისთანა გამოჩნდეს, რომ მე ვერ შევბედო და ომი ვერ გავუსწორო".

ამ სიტყვებზედ ყელი მოიღერა, ტანში გაიმართა და თვისი განიერი მხარბეჭი მოიმარჯვა.

როცა ძილი მოერია, სიზმარში მოეჩვენა, რომ ვითომ საფლავნო მოედანზე დგას და პავლე მდიდარს მოწეულს ტანზედ აცმევს; მოეჩვენა, რომ ხუჭუჭა თმა მისი სურნელებით არის სავსე და თავზედ დადგმული აქვს გამარჯვების დაფნის გვირგვინი; მოეჩვენა მშვენიერი ქალიც, რომელიც სენატორის სახლში ნახა.

VII

სენატორის წამალმა ტკივილი დაუამა, ასე რომ სტეფანეს დაეძინა კიდევ. პავლე გვერდთ ეჯდა და ასე ფრთხილობდა, რომ არც კი ინძრევოდა. სუნთქვასაც კი. იკავებდა, რომ რა არი, სნეულს ძილი არ დავუფთხოვო.

შუალამისას მოხუცს გამოედვიდა და პავლეს ჩამოუგდო თავის შვილზედ ლაპარაკი. მამას ჰსწყინდა, რომ გერმასს ხანდისხან საერო ფიქრები მოჰსდიოდა; მას გული ჰსტკიოდა, რომ შვილი მხარს უქცევს იმ სულის ცხონების გზას, რომელზედაც თვითონ და პავლე ასეთის მოჭირვებით ძლივ-ძლივ დადგნენ.

- გამიგონე, პავლე, - უთხრა ბოლოს სტეფანემა. აი, რამდენი წელიწადია ჩვენ ერთად ვცხოვრებთ და ჯერ ერთხელაც რ მიკითხავს შენთვის შენის ახალგაზდობის ამბავი და მისი, თუ როგორ გადმოვიდა შენზე მაღლი უფლისა. ყოველივე ესე მეტისმეტია ჩემგან და არ ვიცი, ამის შემდეგ შემიძლიან თუ არა კიდევ ჯავრობა გერმასზედა. ჩვენ ყველანი, სწორედ რომ ჰსთქვას კაცმა, მარტო თავისათვის ვზრუნავთ და სხვებზედ კი არა გვეფიქრება რა. მე მარტო ის ვიცოდი, რომ შენ თავდაპირველად კერპთ მსახური ყოფილხარ და მერე კი ბევრი წამება გამოგივლია ჭემმარტის სარწმუნოებისათვის და რა კი ეს ვიცოდი, ესეც სამყოფი იყო ჩემთვის; სხვა აღარა გამოვიკითხე რა. შენც თითონ, როგორც შევნიშნე, არ გიყვარდა შენს უწინდელს ცხოვრებაზედ ლაპარაკი. ჩვენ უნდა გვიყვარდეს მოყვასი ჩვენი, ვითარცა თავი ჩვენი და შენზედ უკეთესი მოყვასი აბა ვინა მყავს. დიად, ყოველივე ეს თავის თავის მოყვარეობას ნიშნავს ჩემის მხრით! ღვთისადმი მისაღწევს გზაზედაც მრავალი ჩაქცეული ხიდი ყოფილა, ჩემო ძმაო, მრავალი კლდე-ღრე!

- აბა ჩემი რა გიამბო! - უპასუხა პავლემ. - ამას კი გეტყვი, რომ გარდასრული ძნელი დასავიწყებელია. გინდა რომ თავიდამ მოიშორო, გგონია, რომ აი, ეს არის დავიწყებას მივეცი ყველაფერიო და განვთავისუფლდით, მაგრამ უცბად ისევ წარმოგიდგება თვალიწინ, რაც გარდაგხედია და როგორც ძველს ნაცნობს თავს გიგვრავენ. თუმცა ბაყაყი ზოგჯერ ხის წვერზედ მოექცევა ხოლმე, მაგრამ ისევ უკანვე გუბეში ჩამოხტება.

- რაც გარდაგხედია, მისი დავიწყება შეუძლებელია, შეუძლებელი! - დაიძახა სნეულმა. - მე ძილი აღარ მომდის. მიაბზე შენის ახალგაზდობის ამბავი და ისიც, როგორ გაქრისტიანდი. როცა ორნი დიდხანს ერთს გზაზედ მიდიან და ბოლოს გაყრაზედ მიუვარდებათ საქმე, უნდა ჰკითხონ მაინც ერთმანეთს, ვინა ხარ და რა გქვიანო.

პავლემ ხმა არ ამოიღო და კარგა ხანს გაუმტერა თვალი მღვიმის ცარიელს კედლებს. ბოლოს დაიწყო:

- მამაჩემი ძალიან მდიდარი კაცი იყო, ჩვენს ოჯახს მეფური ცხოვრება ჰქონდა. ჩვენ ბევრი ყმა გვყვანდა და უმეტესი ნაწილი საშინლად გარყვნილი იყო. როცა მე ყოველი იგი ზიზილ-პიპილები მაგონდება, რომელზედაც დღედაღამ მამაჩემი ზრუნავდა, თავბრუ მესხმის. ოცი გემი ევროსტის ნავთსადგურს და ოთხმოცი ნავი მეოტის ტბაზედ სულ მამაჩემს ეკუთვნოდა; მთელი ერთი ქალაქი გლახებით სავსე რომ ყოფილიყო, იმასაც კი გამოჰკვებდა მარტო ერთი ჩვენი ქარხანა. მაგრამ ჩვენ ჩვენს შემოსავალს სულ სხვა რასმეზედ ვაფუჭებდით. ჩვენი ცხენები სულ მარმარილოს თავლაში გვებნენ და დიდი

დარბაზი, საცა შეიკრიბებოდნენ ხოლმე მამის ჩემის მეგობრები, ტაძარი გეგონებოდა. უხ, რა რიგად წაგვიღებს ხოლმე ამ წუთის-სოფლის ნდომა, როცა იგი გვაგონდება! ისა ჰსჯობია თავი დავანებოთ წარსულსა! და თუ შენ მაინცდამაინც ძალას მატან, რომ ჰსთქვიო, მეტი რა გზაა, ვიტყვი... ჩემი ყმაწვილობა ისე გავატარე, როგორც ყოველის მდიდარის კაცის შვილი ატარებს, ლხინში, შექცევაში და ვარჯიშობაში...

- ყოველივე ეგ მეც გამომივლია, - გააწყვეტინა სიტყვა სტეფანემ - და ხშირად მომწოლია გულზედ მოგონება უწინდელის ლხინებისა და ვცდილვარ და ფიქრიდამ ვერ მომიშორებია. შენ კი განა ადვილად ივიწყებდი ხოლმე მაგაებს?

-- პირველში ძალიან გამიძნელდა და ბევრს ვებრძოდი. ჩემს თავს, მაგრამ, მას აქეთ რაც ორმოცს წელს გადავაბიჯე, წუთის-სოფლის სახიბლავნი ისე აღარ მტანჯავენ. ოჯონდ კი არა ვნახო ხოლმე ისინი, ვისაც ზღვის პირიდან თევზი დააქვთ ხოლმე ქვემო სოფელში და მე არაფერს ვინაღვლი.

ეს უკანასკნელი სიტყვები ეოცა სტეფანეს და გაკვირვებით შეხედა. ხოლო პავლემ უთხრა:

- დიახ, სწორედ გასაოცარია, რაც გითხარი. კაცსა ვხედავ თუ ქალსა, ზღვას თუ სინაის მთას - ჩემთვის სულ ერთია, წუთის-სოფელი არ მაგონდება და მარტო წმინდანებისაკენ მაქვს ყოველი ჩემი ფიქრი და სურვილი, მაგრამ როცა თევზის სუნი მოხვდება ხოლმე ჩემს ყნოსვას, მაშინ თვალწინ წარმომიდგება ხოლმე თევზის მოედანი მრავალგვარის თევზეულობითა.....

- კანოპიის თევზი, უკეთესი კაცს ნურა უნდა რა, გააწყვეტინა სიტყვა სტეფანემ. - იმისი კუპატები, რათაც უნდა ღირს.

პავლემ მსუნაგსავით ბალნიანი ტუჩები მოიწმინდა და წამოიძახა:

- აი, ფილიმონის სასტუმროში რომ აკეთებდნენ, ჰერკულესის ქუჩაზედ! მართლა რომ, რადაც უნდა ღირს!

ფიცხლავ თვითონვე პავლემ გაიწყვიტა სიტყვა და მორცხვობით ჰსთქვა:

- ჰსჯობია, ჩემი ამბავი ამით გავათავო. ჯერ რიჟრაჟი არ არის, შენ მოასწრობ კიდევ ძილს.

- არა, არ შემიშლიან, - ამოიოხრა სტეფანემ. - თუ გიყვარვარ, დაასრულე შენი ამბავი.

- მაშ ნულარ შემაწყვეტინებ სიტყვას, - უთხრა პავლემ და განაგრძო. - თუმცა ლხინის ცხოვრება მეონდა, მაგრამ მაინც ბედნიერი არ ვიყავ. როცა მარტო ვრჩებოდი ხოლმე, მოლხინეთა შორის არ ვიჯექ და, ფიალა ღვინით სავსე ხელში არ მეჭირა და გვერდით ლამაზი ქალები არ მესხდნენ, ისე მეგონა, თითქო ერთს გადასავარდნელს კლდის პირზედა ვარ, და როგორც გარემემო, ისე შიგნით ჩემს გულში ყოველისფერი მკვდარია და უფერული. მთელის საათობით გადავყურებდი ხოლმე ზღვას და როცა მისი ზვირთები ამოდიოდნენ და ჩადიოდნენ, ჩემს თავს იმათ ვამგზავსებდი; მე ვხედავდი, რომ ჩემს ურარაო აწმყოსა მოელოდა ურარაოვე მომავალი. კერპთმსახურება ჩემთა მშობელთა მე არ მიზიდავდა, ქრისტიანები მაშინ ყველგან ბევრნი

იყვნენ, მაგრამ შიშით თავი ვერ გამოეჩინათ და მე იმათ როგორღაც ვერა ვხვდებოდი. მარტო ორჯერ მოვხვდი იმათ. ერთხელ ძალიან მეწყინა, რომ დოღში ჩემს ცხენებს აჯობეს ცხენებმა, რომელნიც დალოცეს ქრისტიანულის ლოცვითა. მეორედ, მე როგორღაც მეთაკილა, როცა ერთმა ბებერმა მუშა კაცმა, ქრისტიანმა, იმ სახითვე დამლოცა იმისთვის, რომ შვილი წყლიდამ გამოვუყვანე და გადვურჩინე. დრონი მიდიოდნენ. დედ-მამა დამეხოცა. როცა გავიყარნით, მე ჩემს ძმას დავუთმე ქარხანები, ყოველი ჩვენის საქმის წარმოება და თვითონ ქალაქის სახლიც იმას მივე, თუმცა ჩემი საკუთრება იყო. მის მაგიერ ქალაქ გარედ აგარაკი ავიღე კანოპიის ჭიისკართან და იქ თავლა ავავეს მშვენიერის ცხენებითა და სარდაფი უკეთესის ღვინითა. დღეს მე აბანოში, ჯირითში და ვარჯიშობაში ვატარებდი და ღამით კიდევ ვლხინობდით ან ჩემთან ან მეგობართან ვისთანმე, ან სასტუმროში სადმე, საცა მშვენიერს ბერძნის ქალებს აღტაცებაში მოუყვანდით ხოლმე როკვითა და სიმღერითა. აბა რა კავშირი აქვთ ერთმანეთში ამ ამო ღვინებსა და ჩემს ჭემმარიტების გზაზედ დადგომასაო, მკითხავ შენ? შენ ყური მომიგდე. როცა საული წავიდა თავისის მამის სახედარის სამებნად, მოიპოვა გვირგვინი. ერთხელ ლეზბიელმა ქალმა არხიდიკამ გაგვიმართა თავის სახლში დიდი წვეულობა და ღვინი; ასეთი ღვინი, რომ იმისთანა თვით რომშიაც ვერ მოხერხდებოდა. წავედით მრავალნი მიწვეულნი. ჩემს მეგობრებს და რომაელთ შუა ჩხუბი ატყდა. ლაპარაკი ცხენებისა და ქალების თაობაზედ მოხდა. ჯერ დაუწყეს მოპირდაპირებმა ერთმანეთს დაცინება და ოხუნჯობა. ღვინომ რომ გაახურა, დაიწყეს ერთმანეთის ცუდად ხსენება, გინება და ამას ზედ მუქარაც მოჰყვა. რომაელნი ჩვენზედ ადრე აიშალნენ და წავიდნენ. ჩვენც ჩვენის მეგობრებით თავზედ გვირგვინებითა, როკვითა და სიმღერით წამოვედით შინ. ნავთსადგურს მივუახლოვდით თუ არა, ქუჩის ყურედამ გამოგვიცვივნენ დაიარაღებულნი და მოგვესივნენ. მთვარე მალლა იყო და კაშკაშებდა ასე, რომ მე ვიცანი მათ შორის ჩვენი მოპირდაპირენი, რომელნიც ჩვენთან იყვნენ წვეულობაში. მე ვეცი ერთს ახმახს ტრიბუნსა, წავუჭირე ხელი ყელში და როცა ძირს დაეცა, მეც დამიტანა. რა მოხდა მერე ბუნდად მახსოვს, რადგანაც მომდგნენ ხმლებითა და ამდენი მცეს, რომ თვალთ დამიბნელდა. ის კი კარგად მახსოვს, რაზედ ვწუხდი მაშინ, როცა სიკვდილი პირისპირ თვალწინ მედგა.

- რაზე ჰსწუხდი? - ჰკითხა სტეფანემ.

- აი რაზედ, - უპასუხა პავლემ და წამოწითლდა. - მე შინ მწყრები მყვანდა, ერთმანეთთან საჭიდაოდ დაწურთვნილნი; იმათზედ ვწუხდი და ვამბობდი, ნეტავი ვიცოდე, წყალი დააღვინეს-მეთქი თუ არა. მას მერმედ გონება დამიბნელდა. ქვეშაგებად ჩავვარდი და დიდხანს გონებამიხდილი ვიყავ იმიტომ, რომ ისე დანაყილი და დაკუწვილი ვიყავ, როგორც ხორცი ძეხვისათვის. თორმეტგან ვიყავ დაჭრილი, წვრილს დაჭრილობას აღარა ვთვლი. სხვა ჩემ გარდა ერთისაგან სულს დაღევდა. შენ თვითონ ხომ მრავალჯერ გაგკვირებია ჩემის ჭრილობის ნიშნები.

- ღმერთმა ვინ მოგიჩინა, რომ ცხონების გზაზე დაგაყენა?

- ევზები. კანოპიის დეკანოზი. ქრისტიანებმა მნახეს ქუჩაში ცოცხალმკვდარი და მიმიტანეს იმის სახლში, რადგანაც თევდორეს ქვრივი, მისი დაი ქალაქის პატრონად იყო. და ძმანი ისე მივლიდნენ, როგორც საკუთარს ძმასა. როცა კარგად შევიქენ, იმათ მაჩვენეს ჯვარი და ეკლის გვირგვინი მისი, რომელიც სხვათაშორის ჩემთვისაც უფრო მეტად წამებული იყო, მათის შთაგონებით შემიყვარდა უფლისა ჩვენის მტკივნეულობანი და თავდაბლობით ავიტანე ჩემნი საკუთარნი, სასოწარკვეთილების გამხმარს ხეზედ მალე გამოჩნდნენ მწვანე კვირტები სასოებისა და სიკვდილს შემდეგ უსიცოცხლო არარაობის მაგიერ დამანახვეს ზეცა მთელის ზეციურის სიტკბოებით აღსავსე! მე თითქო ახლად დავიბადე და ჩემ წინ გაიშალა მომავლისა დაუსრულებელი ნეტარება. მაშინ ვირწმუნე, რომ უკვდავება ჩემი ბოლო. ფართოდ განმელო მე კარი ზეცისა. კანოპაშივე მივიღე ნათელცხება და საჯაროდ გამოვაცხადე ჩემი თავი ქრისტიანად. ბევრი ვიწამე თავი, ბევრი ვიგვემე და ვიტანჯე სულის ცხონებისათვის და ყოველი მაგეთი წამება და ტანჯვა ძვირფასად მიმაჩნდა, რადგანაც მხოლოდ ეგ წამება და ტანჯვა იყო გზა ჩემის სულის ნატვრისა და თუ ეხლა ვნანობ რაზედმე, მარტო იმაზედ ვნანობ, რომ უფალმა ღმერთმა არ მაღირსა გამომეცადნა უფრო მძიმე სასჯელი მაშინ, როდესაც მისმა საყვარელმა ძემან მიიღო თავის თავზედ ეგოდენი საშინელნი ტანჯვანი.

- შენ წმინდა კაცი ხარ! - უთხრა ხმა დაბლად სტეფანემ და მოწიწებით ემთხვია მის ტყაპუჭის კალთასა, ხოლო პავლემ ითაკილა ეს ამბავი, წაართო ხელიდამ თავისი კალთა და წყენით უთხრა:

- მაგას თავი დაანებე, მე გთხოვ შენ! ვინც სააქაოს მე პატივისცემით მექცევა, იგი სამოთხის გზაზედ ხიდს მიქცევს. კარგი, გვეყო ლაპარაკი! მე ეხლა წყაროზედ წავალ და ახალს წყალს მოგიტან.

როცა პავლე დაბრუნდა წყლითა, გერმასს გამოეღვიძა კიდეც და აპირობდა სოფელში წასვლას, რომ სენატორს წამლები გამოართვას.

VIII

სირონას გაელო თავის სახლში ფანჯარა და ისე იჯდა. ზანგის გოგო, ნაყიდი რომში, თმას უწნავდა.

გოგოს დაესხა ხელზედ სურნელოვანი ზეთი და მშვენიერს თმას მშვენიერის ქალბატონისას ზედ უსვამდა ხან ერთის მხრით და ხან მეორეს მხრით. სირონა ხმამოუღებლივ იჯდა და ზოგჯერ ღრმად ამოიოხრებდა ხოლმე.

როცა გოგომ თმა შუა გაუყო დასაწნავადა, სირონამ შეაყენა და უთხრა, სარკე მიჩვენეო.

რამდენსამე ხანს ნაღვლიანად დაჰყურებდა თავის თავს სარკეში; მერე ხელახლად ამოიოხრა, აიყვანა ხელში პატარა გოშია, რომელიც ფეხთა წინ ეწვა,

მიუბრუნა სარკე ამ ოთხფეხს და წარმოსთქვა:

- ჰო, ჩემო იამბავ, როცა ამ ოთხ კედელ შუა მე და შენში ერთ-ერთი მოიწადინებს ნახოს რამე თავისი საგულო, მაშინ უსათუოდ მარტო სარკეში უნდა ჩავიხედოთ ხოლმე.

მერე მიუბრუნდა გოგოს და განაგრძო:

- საწყალი პირუტყვი რარიგ თრთის! უსათუოდ არელასზედ¹⁰ ნაღვლობს და ემინიან, კიდევ დიდხანს არ დავრჩეთ ამ მწვავის მზის ქვეყანაშიაო. წულები მომიტანე!

გოგომ მოართო ოქრომკედით ნაკერი წულები, ოქრომკედის ზონრებით მორთული; სირონამ უკანვე გააბრუნა და უთხრა: ეგენი არა, ძველები! აქაურობისათვის ხის ქალამანიც მეტია.

ამ სიტყვებზედ თვალი გადაავლო ეზოსა. მართლადაც, ძნელად დასაჯერია, თუ აქ ოდესმე ოქრომკედით ნაკერის წულებით ვისმე ფეხი მიწაზე დაედგას.

ეზოს გარს შემორტყმული ჰქონდა შენობები. ერთ მხრივ კედელი იყო შემოვლებული ჭიის კართა, სხვა მხრებით კი სახლები იყო.

საცა სირონა და მისი ქმარი იდგა, იმის პირდაპირ სახლი იყო სენატორის პეტრესი.

ამ ორ სახლ შუა თლილის ქვის შენობა იყო, ბიჭების სადგური და გუთნის იარაღის დასაწყობი. ეზოში ეყარა ნახშირი და რიგზედ დაწყობილი მწკრივად წისქვილის თვლები, რომელსაც პეტრე თავის მამულში აჭრევენებდა და ეგიპტეში ჰყიდდა ხოლმე.

ამ დილით მთელი ეს თვალისათვის ვერაფერი სახილველი ადგილი ჯერ სრულიად განათლებული არ იყო მზის სხივთაგან. დილის მზე ძლივს მისდგომოდა ჯერ მარტო სირონას ფანჯრებს.

რომ ჰსცოდნოდა სირონას, რა ლამაზად გადაეფინა მზეს თავისი ოქროს სხივები მის მშვენიერს ტანზედ, სახეზედ, რომელიც ელვარებდა სითეთრით და ვარდისფრად მის ბრწყინვალე თმებზედ, ესენი ყველა რომ ჰსცოდნოდა, სწორედ მაღლს ეტყოდა მზეს, რომელსაც ეხლა ემდუროდა, რომ დამიფთხო ძილიო; ეგ მხოლოობითი ნუგეში მარტოობისა.

რამდენიმე წვრილ ოთახებს გარდა, სირონას ჰქონდა ერთი დიდი ოთახი, რომლის ფანჯრები ქუჩას გადაჰყურებდნენ.

სირონას თვალეზე მზისგან ხელი აეფარებინა და იძახოდა: ეჰ, გული დამილია ამ მზემ! რაღა ყველაზედ უწინ ამ ჩემს ფანჯრებს მოადგება ხოლმე! განა მაგისათვის მთელი დღე კი სამყოფი არ არის, რომ დილასაც არ გვაწუხებდეს. საწოლი წინა ოთახში უნდა გავიკეთო. ვჰსთქვი და ამას ვიქმ კიდევ, რაც უნდა იბღვიროს ამაზედ ჩემმა ქმარმა.

გოგომ თავი გაიქნია და მოახსენა, ფეხების ეგ არა სურს.

სირონას თვალეები აენტო და ტკბილმა ხმამ თრთოლა დაუწყო, როცა

¹⁰ ეხლანდელი არლი, საფრანგეთის ნაწილი.

ჰკითხა: რა მიზეზით არა ნებავს?

- ეს მოგახსენათ, რომ სენატორის შვილი პოლიკარპი შენს ფანჯრების წინ მეტად ხშირად დაიარებაო და შენც მეტისმეტად ხშირად ეთამაშებიო იმის პატარა ძმებსა, დებსა და ართობ ბავშვებსა.

- აქ არის ეხლა შენი ბატონი? - ჰკითხა სირონამ და ვაშლსავით წამოწითლდა ჯავრისა და წყენისაგან.

- ბატონი წაბძანდა, - წაიდუღუნა გოგომ, ჯერ მზეც ძლივს იყო ამოსული. - სადილად ნუ მომიცდითო, გვიან მოვალო.

სირონამ ხმა აღარ გაჰსცა. ნაღვლიანად ჩაჰკიდა თავი და უნუგემო სასოწარკვეთილებამ ღრუბელი მოჰფინა მის ნორჩს და ლამაზს სახესა.

თითქმის ძალღმაც კი იგრძნოთ თავისი ქალბატონის მწუხარება; წამოსკუპდა, თითქო კოცნა უნდაო სირონასი.

მარტო შთომილმა ქალმა მაგრად მიიკრა გულზედ პირუტყვი, რომელიც მას ეკუთვნოდა ჯერ კიდევ სამშობლოში. რაღაცა გაუგებარი და უსაგნო სევდა ეწვა გულზედ; იგი თავის თავს ჰგრძნობდა ისე მარტოდ, თავმინებებულად და დამორებულად, რომ თითქო თვალგადუწვდენელ ზღვაში ნავში ჩაუგდიათ და ისე ქარის ნებაზედ დაცურავსო.

უეცრად შეჰკრთა. ქმარი მოაგონდა, ესე იგი, ის კაცი, რომელიც ამას ყოვლისფრის ნუგემად უნდა ჰყოლოდა და რომელთან ერთად ყოფნა კი ემძიმებოდა და გულს უწელავდა. ქმრის გულგრილობა საწყენად არა ჰქონდა სირონას; სირონას გულს უკლავდა მისი ალერსი და მისი ალერსისა უფრო ეშინოდა, ვიდრე მის მხეცურის რისხვისა. სირონას ქმარი თავის დღეში არ ჰყვარებია.

სირონა ისე გაიზარდა, რომ წინა-მძღომელი არა ჰყოლია; ისე თავის ნებაზედ იზრდებოდა თვის ძმებთა და დებთა შორის. მისი მამა დაბალი მოხელე იყო ერთს სასამართლოშია. თუმცა ცირკის პირდაპირ იდგნენ, მაგრამ მამა ასეთი მართებულების მიმდევარი კაცი იყო, რომ არც ერთხელ თავისი ქალიშვილები არ გაუშვია ცირკის სანახავად. ხალხის ნახვას კი, რომელიც ცირკში ყოველდღე დადიოდა, რასაკვირველია, ვერ დაუშლიდა; ვერც იმას დაუშლიდა, რომ ხალხის მხიარული კიჟინა, მოწონების თუ დაწუნების ხმაურობა არ გაეგოთ.

ამ მხიარულებამ ხალხისამ, რომელსაც სირონა ყოველდღე ხედავდა და რომელიც მისთვის აკრძალული იყო, ადრე ჩაუნერგა გულში წყურვილი შექცევისა და მხიარულებისა. მოცლაც კი არა ჰქონდა უქმის შექცევისათვის. დედა ადრე მოუკვდა და სირონას, ჯერ თვითონაც კი ბავშს, უნდა მიეღო მზრუნველობა რვა პატარა და-ძმების პატრონობისა.

სირონა გულმოდგინედ ასრულებდა ამ მოვალეობას და თავისუფალ დროს გულდაკდომით ყურს უგდებდა ხოლმე დედაკაცების ლაპარაკს რომის ქალაქის დიდებულობაზედ და ბრწყინვალებაზედ.

სირონას შეტყობილი ჰქონდა, რომ ძალიან ლამაზია, რადგანაც კარის დირედამ ფეხს გადმოადგამდა თუ არა, ყველა ამას ეუბნებოდა. განა ნახვა

რომისა იმისათვის კი არ უნდოდა, რომ თავი გამოეჩინა და ყველა ალტაცებაში მოიყვანოს, არამედ იმისათვის, რომ თვით ენახა რამე და ესიამოვნა.

როცა ფებიცი, სირონას ქმარი, გაიყვანეს რომის ქალაქს სამსახურისათვის და სირონა, შვიდმეტის წლის ქალი ვითარცა ცოლი უნდა გაჰყოლოდა ქმარს - მაშინ სირონას ბედნიერებას და სიხარულს სამზღვარი არა ჰქონდა, თუმცა მის და ქმრის შორის წლოვანებაში დიდი განსხვავება იყო. ქმარი ორმოცის წლით უფროსი იყო ცოლზედ.

მაშინვე ქორწილის შემდეგ მასსილიიდან¹¹ რომში წავიდნენ; სირონა ზღვით - ერთის ბებერის ნათესავითურთ და ქმარი ხმელეთით - თავისის ამალითა.

ქმარზე წინ სირონა მივიდა რომში. აქ ქმრის მოსვლას აღარ მოუცადა, აჰყვა თავის ყმაწვილქალობის მიდრეკილებასა, დაიწყო სინჯვა ქალაქისა და მის ალტაცებას და გაცეხებას ბოლო არა ჰქონდა. ეს კი უნდა ვჰსთქვათ, რომ უთავისნათესავოდ ფეხიც არსად გაუდგამს, თან მოყოლილი ნათესავი ქალი სულ თან დაჰყვანდა.

ამასთან სირონას არ გამოჰპარებია თვალთაგან ის გარემოებაც, რომ საცა კი მივიდოდა, ყველანი ალტაცებაში შედიოდნენ მის სილამაზის გამო და რამოდენადაც ეს ამბავი გულში იამებოდა ხოლმე, იმოდენადვე ჰსწყინდა, რომ დიდი და პატარა, ყმაწვილი და მოხუცი ჰსდევნიდნენ სატრფიალოდ.

ბოლოს ფებიციც მოვიდა. რა ნახა, რომ სახლი მისი სავსეა სირონას მოტრფიალეებით, იწყინა და ისე დაუწყო ქცევა სირონას, თითქო დიდი ხანია ცოლმა ცოლ-ქმრობის ერთგულება დაარღვიაო.

მაინც კიდევ საცა კი შექცევა იყო რამე ანუ თამაშა, ყველგან დაჰყვანდა თავისი ცოლი, რადგანაც ყველგან თავს იწონებდა, რომ ლამაზი და ახალგაზრდა ცოლი ჰყვანდა.

სირონას შესახებ ამას ვიტყვით, რომ უარს არ იყო მოსწონებოდა ვისმეს და მოეწონა ვინმე, მაგრამ რადგანაც სხვა შვილების პატრონად მამა გამოელოდა სირონასა, ამისათვის ჯერ პატარაობითვე ჩაეგონებინა სირონასათვის გარჩევა კარგისა და ავისა, წმინდისა და უწმინდურებისა. მალე შეამცნია სირონამ, რომ ეს დიდის ქალაქის შექცევანი, რომელნიც ლამაზ-ლამაზ ყვავილებად მოეჩვენა წინა-პირველად, ამოსულნი არიან საძაგელს და მყრალს საფლობზედა.

სირონას მოჰსწონდა ყოველივე, რაც ნამდვილად კარგი, მიმზიდველი და სამაგალითო იყო; მის ქმარს კი პირიქით - უყვარდა მხოლოდ სასალახნო და შემაზრუნენი რამ.

ქმარი ყოველთვის იჭვნეულობით შეჰსცქეროდა ცოლსა და მაინც კიდევ მის ყურადღებას მიაქცევდა ხოლმე იმისთანა საგანზედ, რომელიც ეთაკილება ხოლმე ყოველს პატოსანს ქალს.

ყოველის ღვინისა და შექცევის შემდეგ ქმარი იმისთანა საწყენის

¹¹ ეხლანდელი მარსელი.

სიტყვებით დაუწყებდა ყვედრებას, რომ ბოლოს ამგვარის ქცევით ტანჯულმა სირონამ უარი ჰსთქვა შინიდან გარედ გასვლისა, მაგრამ ქმარი კი ძალას ატანდა, უნდა იაროვო, რადგანაც ქმრის უფროსი, პრეფექტი კვინტილი ამას თხოულობდა და ყოველდღე ჰგზავნიდა სირონასათვის ყვავილებს და საჩუქრებსა.

ამას ყოველსფერს ითმენდა სირონა, თითქმის ქმარს ამართლებდა და თავის თავს ამტყუნებდა. ხოლო ათმა თვემ რომ გაიარა, ფეხების ერთმა საქციელმა გზა გადაღობა ცოლ-ქმართა შორის. როცა ამ საქციელმა სამსახურის წინ წაწევის ნაცვლად, ფეხი გაისტუმრა სინაის მთაზედ მცირე მეციხოვნეთა ჯარის უფროსად და ამ სახით სამსახურში უკან დაჰსწივა, მაშინ გაჯავრებულმა უფრო მეტად დაუწყო ცოლს წვალება, თუმცა სირონა გაჯიქდა და ამაზედ ხმასაც არ იღებდა. ყოველივე ეს იმით დაბოლოვდა, რომ ქმარი, რომელიც არც უწიმ უყვარდა, უფრო შეჰსძულდა და თვალში ისე ჰყვანდა, როგორც საზიზღარი მოურჩენელი მუწუკი.

როცა ქმარი შინ იყო, სირონა ისე იჯდა როგორც მუნჯი, გაკაპასებული და გაჯავრებული; რა წამსაც ქმარი მოშორდებოდა, ჩვეულებრივი გულკეთილობა და ყმაწვილური მხიარულება განუღვიძებდნენ ხოლმე სიცოცხლეს, რომლის უკეთესნი ყვავილნი გარდიშლებოდნენ ხოლმე სენატორის სახლში ბავშვებ შორის, საცა სიყვარულს სიყვარულითვე პასუხს სცემდნენ.

ფეხი ეკუთვნოდა კერპთმსახურთა ღმერთის - მიტრის თაყვანისმცემელთ. ამ ღმერთის სახელზე ხშირად უმარხვნი იმდენად, რომ სასიკვდილოდ მისუსტებულა და ხშირადვე გონების მიხდამდე დამთვრალა ამ ღმერთის დღესასწაულობაში.

აქ სინაიზედაც მას გაემართა მღვიმე მიტრის დღესასწაულობის გადასახდელად, გარს შეეკრიბა რამდენიმე თავისი თანამორწმუნე და როცა სახლიდამ რამდენიმე დღით და ღამით წავიდოდა ხოლმე, სირონამ იცოდა, სად იმყოფებოდა.

სირონას ამ ჟამად თვალწინ წარმოუდგა ქმარი ხან ლოთობისაგან დათენთილი, ხან რისხვით ანთებულის თვალებით, და ჰკითხა თავის თავს: ნეტა, როგორ მოხდა, რომ მე ამის ცოლად შევიქცენ!

გულმა ღელვა დაუწყო, როცა მოაგონდა რა რიგის გინებით შემოუტევდა ხოლმე ქმარი რომში და პატარა ხელები მუშტებად შეეკუმშნენ.

უეცრად ძალღი წამოუხტა მუხლებიდან და ხმამაღლა ყეფით გადაჰსკუპდა ფანჯარაზედ.

სირონა შეკრთა. გაისწორა კაბა, გაიმაგრა წულები ფეხზედ, მივარდა ფანჯარას და გადიხედა.

იმავე წამს ღიმილმა დაუწყო თამაში პირის სახეზედ; დაინახა გერმასი, რომელიც თურმე დიდი ხანია აქა დგას, პეტრეს სახლის კედელზედ მიყუდებული და უმზერს მშვენიერს ქალს.

შავი ფიქრები ისე ადვილად შეეცვალნენ სიამოვნებად, როგორც თვალნიცა, რომელთა სამყოფი იყო ცოტაოდენი ნათელი სიამოვნობისა

მიჰკარებოდა, რომ წაეშალა ყოველივე ნიშანი ნაღვლიანობის ბუნდისა. არცერთს მწუხარებას და წყენას ქვეყანაზედ არ შეეძლო იმოდენად შეეპყრა სირონა, რომ ერთს მცირეს სხივს მოულოდნელის სიხარულისას არ გაეჟარწყლებინა სრულიად.

რა ადვილი იყო ფეხებისათვის, რომ ამისთანა ხასიათის ქალი გაეხედნიერებინა, იგი ისეთი გულჩვილი, ისეთი მოსაბირებელი იყო, თუ კაცი მცირედს რასმეს მაინც ასიამოვნებდა. და აი ეხლა კი ცოლ-ქმართა შორის ყოველივე კავშირი მოსპობილია.

სახე და. მოყვანილობა გერმასისა ძალიან მოსწონდა სირონას. მისი სანახაობა კაი გვარიშვილობის სანახაობად ეჩვენა, თუმცა ტყაპუქში იყო გახვეული. რაკი შეამცნო, რომ ლოყებზედ ცეცხლი მოჰკიდებია და ხელი, რომელშიაც წამლით ბოთლი უჭირავს, უთრთის, იგრძნო, რომ ჩემთვის უყურებიაო და ჩემს სახეს აუღუღებია ჭაბუკის სისხლიო.

ყოველი ქალი და ნამეტნავად იმისთანა, რომელსაც უყვარს, რომ სხვას მოსწონდეს, ადვილად შეუძლობს ხოლმე კაცს ყოველს საქციელს, მის და სილამაზის სახელით წარმომდგარსა. ტკბილის ხმით და მეგობრულად "დილა მშვიდობისა" უთხრა გერმასს და ჰკითხა მამის ამბავი, როგორ გაჰსჭრაო სენატორის წამალმაო.

ყმაწვილმა კაცმა პასუხი მიჰსცა მოკლედ და მორცხობითა და თვალნი მისნი კი ამუღავნებდნენ, რომ გულში სხვა რამ აქვს სათქმელი და არა ის, რაც მისმა მოუხერხებელმა ენამ წარმოჰსთქვა.

- მე გუშინ დოროტეამ მიაშბო, - სთქვა სირონამ. - რომ პეტრეს მამიშენის მორჩენის იმედი აქვს; ეხლა კიო ძალიან დასუსტებულიაო. იქნება კაი ღვინო არგებს; თუ ღვინო საჭირო იქნება, ჩემთან მოდი, ჩვენ სარდაფში კაი ძველი ღვინოები გვაქვს.

გერმასმა მადლობა გადუხადა. როცა ერთი კიდევ წაახალისა ტკბილის სიტყვით, გერმასმა, უფრო ენა დაბმით, ვიდრე თავისუფლად, უთხრა:

- თქვენ იმოდენად გულკეთილი ყოფილხართ, რამოდენადაც მშვენიერი!

ესა ჰსთქვა თუ არა, ბიჭების სადგურიდამ ერთი ქვა მოირღვა და ძირს ერთის ხმაურობით დაეცა. სირონას შეეშინდა და სწრაფად მოეცალა ფანჯარას, გოშიამ ხმამალა ყეფა დაიწყო, გერმასმა კი თავზედ ხელი წაივლო, თითქო სიზმარში იყო და უეცრად გამოჰფხიზლდაო.

გერმასი მაშინვე გაბრუნდა და სენატორის კარი დაარაკუნა. რა წამსაც კარი გაუღეს, მაშინვე თვალწინ გაურბინა მირიამმა, რომელიც სასახლიდამ გამოვიდა და მსახურების სადგურისკენ სწრაფად წავიდა. მსახურების სახლში ეხლა არავინ იყო, ზოგი მინდორში წასულიყო, ზოგი სად და ზოგი სად.

მირიამი შევიდა ერთს პატარა ოთახში, საცა დაჭრილი მსახური იწვა, წამალი დაადო წყლულზე და ისევ მალე გამოვიდა. აეფარა კარებს და დაუწყო ყურება ხან სენატორის სახლს, ხან სირონას ფანჯრებს. თანდათან გული უფროდაუფრო ასწრაფებით უძგერდა. გულში შეეპარა ახალი, უძლეველი გრძნობა. რამდენსამე წუთს წინად კი მისი გული აუღმფოთებლად იყო,

სრულად დამშვიდებული იჯდა იგი სნეულთან და ჰვიქრობდა სინაის მთაზე და თავის თხეზზედა. მაგრამ ეზოდამ რაღაც ნელი ხმაურობა მოესმა, იმისთანა ნელი, რომ სხვა ვერც კი გაიგონებდა და მირიამმა კი არამც თუ გაიგონა, გამოიცილა კიდეც, ვინ არის მიზეზი ამ ხმაურობისა.

განა შესაძლო იყო არ ეცნა გერმასის ფეხის ხმა, რომლის გაგონებაზედაც ჟრჟოლა მოსდიოდა ტანში! უმაღვე წამოხტა ფეხზე და გამოვარდა გარეთ ეზოში. აეფარა თურმე წისქვილის ქვებს და იქიდან აადევნა თვალთ გერმასს, როცა ეს სირონას ფანჯრებ წინ იდგა. თვალი გერმასის თვალს გააყოლა და მირიამმაც ის დაინახა, რასაც ხედავდა გერმასი, ესე იგი, მშვენიერის მზის სხივით მოფენილი სირონა. სირონა ჰგვანდა თოვლს, ოქროთი და ვარდებით დაწინწკლულს, ანუ ანგელოზს, ეკლესიის ხატზედ გამოსახულსა. დიახ, სწორედ ანგელოზსა! გუნებაში გაურბინა, რომ თვითონ შავგვრემანია; რომ ერთხელ გერმასმა უთხრა, ქაჯი ხარო.

რაღაც მტკივნეულობა იგრძნო გულშია, თითქო სულით და ხორციტ დანაკუწრებულიაო. გაშტერდა მწუხარებით, მაგრამ სიშტერემ მალე გაუარა. გულმა ისეთის კაპასობით დაუწყო ცემა, რომ ტუჩები სულ კბილით ეჭირა, გულის ქენჯნამ და ჯავრმა არა ამომათქმევინოს რაო ხმამაღლადა.

რა სიამოვნებით ეცემოდა ეხლა იგი ფანჯარას, რომელსაც შეჰყურებდა გერმასი, რა გაკაპასებით ჩაჰსჭიდებდა ხელს სირონის ოქროსფერს თმას, რარიგად დასცემდა ძირს და დაუწყობდა სისხლის წუწვნას ალისფერის ტუჩებიდამ, ვიდრე ტუჩები არ დაულურჯდებოდნენ, როგორც წყურვილით წვალეზულს და დამხჩვალს ადამიანს.

მირიამმა თვალი მოჰკრა, რომ სირონას კაბა გაეხსნა, თეთრი ბროლის მკერდი გაედელა და გერმასმა, ამისმა მნახველმა, ხელი გულზედ წაივლო.

ახალმა გრძნობამ შეიპყრა მირიამი. უნდოდა, ხმა მიეცა სირონასათვის და გაეფთხილებინა.

ერმანეთზედ გადამტერებულნი ქალნიც კი სულგრძელად შველიან ხოლმე ერთმანეთს, როცა უმანკო დედაკაცობის უწმინდესს გრძნობას რაიმე ფათერაკი მოელის.

თვითონ შეჰრცხვა სირონას მაგიერ და ხმის მისაცემად პირი გახსნა კიდეც, მაგრამ ძალმა სწორედ მაშინ დაიყეფა და ლაპარაკსაც მაშინ მოჰყვნენ სირონა და გერმასი.

ერთადერთი სიტყვაც არ გამოჰპარვია მირიამის მახვილს ყურსა და როცა გერმასმა უკანასკნელი სიტყვები უთხრა მირიამს, სისხლი თავში აუვარდა და იგრძნო, რომ გონება ეკარგება.

ქვა, რომელსაც მაშინ ხელი მოჰკიდა მირიამმა თავის დასამაგრებლად, ცუდად იყო დამაგრებული, მოირღვა და ძირს დაეცა. ამის დაცემაზედ იყო, რომ სირონამ და გერმასმა ლაპარაკი შეჰწყვიტეს და მირიამი კიდეც დაჭრილთან წავიდა.

ეხლა კი კარებთან იდგა და გერმასს ელოდდა. ელოდდა, ელოდდა და ეგონა, რომ ამ ლოდინს დასასრული არ ექმნებაო. ბოლოს გერმასი და

დოროტეა ერთად გამოვიდნენ და მირიამმა თვალი შეასწრო, რომ გერმასმა სირონას ფანჯრებისკენ მიიხედა ხელახლად. ნიშნის მოგების ღიმილმა დაუბრცა ტუჩები. ფანჯარაში აღარავინ სჩანდა და მშვენიერი სახე, რომლის ნახვის იმედი ჰქონდა, დიდი ხანია ფანჯარას მოჰსცილებოდა.

სირონა ამ დროს ჯარას ართავდა დიდს ოთახში, საცა იგი ცხენის ფეხის ხმამ მიიზიდა. თურმე სენატორის უმცროსი შვილი პოლიკარპი მამის ულაც ცხენზედ შემჯდარიყო და ჩამოეარა ამ დიდ ოთახის ფანჯრების წინ, თავი დაეკრა სირონასათვის და ფანჯრებ წინ ვარდი გადმოაგდო.

ნახევარს საათს უკან, ზანგის ბებერი გოგო - მოსამსახურე შემოვიდა სირონასთან.

- ქალბატონო! - შეჰსძახა საზარელის ღიმილით გოგომ. სირონამ ხელს საქმეს თავი დაანება და გაკვირვებით შეხედა. ბებერმა ვარდი მიართვა.

სირონამ ყვავილი გამოართო, მტვერს შეუბერა და ნაზი ფოთლები დაუსწორა ყვავილს; მას მერმედ უბძანა: მეორედ ნულარ აიღებ ყვავილებს, შენ ხომ კარგად იცნობ ფებიცის.- ამას გარდა ერთი ჭორიკანაობა ასტყდება, რომ სხვამ ვინმემ დაინახოს.

შავმა დედაკაცმა მხრები აიჭიმა და გამობრუნდა. სირონას გულში გაურბინა ამ აზრმა: "რაო მითამ? პოლიკარპი ძალიან ლამაზი ყმაწვილი კაცია და კაი გულისაცა და იმისთანა დიდრონი ღრმა ცისფერი თვალები აქვს, რომ მზგავსი არსად მინახავს. ნეტავი რაღაც მხატვრობაზედ, ფიგურებზედ და გეგმებზედ კი არ იცოდეს ხოლმე ლაპარაკი და! სულ ამისთანა მძიმე საქმეებზედ მელაპარაკება, ის კი არ იცის, თუ მაგვარს მე ვერაფრად ვეწყობი! ვერაფერი შესაქცევარია!"

IX

მეორეს დღეს, როცა მზე გადიხარა და სიგრილე ჩამოვარდა, გერმასმა და პავლემ გამოიყვანეს სტეფანე მღვიმედამ წმინდა ჰაერზედ. სნეულს იამა ეს ამბავი და ცოტად მოჯობინდა. ორნივ ბერ-მონაზონნი მოუსხდნენ ერთმანეთს ერთს კლდის პირზედ, საცა გერმასმა ახალი ბალახი დაუფინა, რომ სნეული ლბილად ჯდომილიყო. თვითონ გერმასი კი შვილდ-ისრით კრიალა კლდეებზედ დაცოცავდა და უნდოდა, ჯიხვი ეშოვნა სნეულის მამისათვის.

არცერთი სიტყვაც არ წამოუთქვამთ ბერ-მონაზონებს, ვიდრე გერმასი არ მიეფარა კლდეებსა. მას შემდეგ კი სტეფანემ უთხრა:

- რა რიგად გამოიცვალა ჩემი შვილი მას აქეთ, რაც მე ქვეშაგებად ჩავვარდი! ბავშვი ვაჟიკაცად გამიხადა. რა რიგის თავმოწონებით უჭირავს თავი.

პავლემ თავი ჩალუნა და რამოდენიმე სიტყვა წამოიდუდუნა სტეფანეს სიტყვის თანახმად. პავლეს მოაგონდა დისკოს სროლა და გაიფიქრა, გერმასს უსათუოდ თავში სულ მოედანი უზის. მერე გუშინ თავიც დაიბანა. როცა სოფლიდამ ამოვიდა წუხელ, სწორედ ახალგაზრდა ფალავანსა ჰგვანდა.

სტეფანე და პავლე ხმაამოუღებლივ ისხდნენ, მაგრამ მათ შორის რაღაც იდუმალი კავშირი იყო იმიტომ, რომ ორივემ ერთს და იმავე დროს მიჰმართეს თვალები დასავლეთს, საითაც მზემ სრულიად გადიხარა.

ქვემოთ ძალიან დაბლა და შორს მოჩანდა მეწამული ზღვა ტიტველა კლდეების ნაპირებითა, რომელთაზედაც მზის ოქროს სხივები ლაპლაპებდნენ. ზღვის ნაპირების სიახლოვესვე აწოწვილი იყო ჩაკბილული გვირგვინი უშველებელის მთისა. ეგ მთის კენწეროს კბილები, გაბრწყინებულნი ჩამავალის მზის სხივებითა, სწორედ ბრწყინვალე სარტყელსა ჰგვანდა, ცეცხლის ნალვერდლისფერ იაგუნდებით მორთულსა. მოჭირებული ნალვერდლისფერი მოჰვენოდა მთელს დასავლეთის მხარეს ცის კამარისას; ღრუბლის სუბუქი ზეწარი თან-თან წამოესხა ზღვის ნაპირებსა, ვერცხლისფრად ცაში მოფანტულ ღრუბლებმა ფერი შეიცვალეს; იგინი შეიღებნენ ახალის ვარდისფრად და ზღვის პირის გორებზედ კი ამეტისტოს ლურჯი ფერი დაედვა.

ნიავიც არსაიდან იძროდა, არსაიდან ერთი მცირედი ხმაურობაც არ მოდიოდა; ერთის სიტყვით, არასფერი არ არღვევდა იმ საღამოს დიდებულს მყუდროებას.

ზღვა თანდათან მიბნელდა, მთის წვერებზედ ჩაქრა ბრწყინვალეობა მზისა და ღამემ გადააფარა თვისი ზეწარი მთებსა და ღელეებსა. სტეფანემ ლოცვისათვის გულზედ დაკრეფილი ხელები გაშალა და პავლეს ხმა მიჰსცა.

პავლე შეკრთა და თითქო ძილიდამ ეხლა გამობრუნდაო და ბურანში ლაპარაკობსო, იმ სახით უთხრა: შენ მართალი ხარ. ღამდება, აგრილდა კიდეც; დროა, მღვიმეში შეხვიდე. სტეფანე არ ეურჩა; პავლემ მოჰკიდა ხელი და შეიყვანა მღვიმეში.

მძიმედ ამოიოხრა პავლემ, როცა ცხვრის ტყავს ჰხურავდა ავათმყოფსა.

- რა გიმძიმებს სულსა? - ჰკითხა მოხუცმა.

- არ ვიცი, რა ვქნა? - უპასუხა პავლემ გულამღვრევითა. - აი ჩვენ ხომ ეხლა, ამ საღამოს შევხაროდით ერთს უდიდეს სასწაულს ღვთისას, მაგრამ მე წარმართთა უსირცხვილოს ამაოდ მორწმუნოებითა თვალწინ მელანდებოდა ბრწყინვალე ეტლი მზის ღმერთისა, ფრთოსანის ცხენებით შებმული. ცხენებს ხმარობდა თვითონ ჰელიოსი, ღმერთი მზისა, და მშვენიერის ოქროს თმით შემკული, იგი ღმერთი მზისა ჰგვანდა შენს გერმასსა. მელანდებოდა დროთა ღმერთთა მხიარულად მოთამაშე და მიმზიდველი ოქროს კარები ბიწიერებისა. წყეულიმც იყოს ქმნილება იგი ეშმაკეული!.....

პავლემ სიტყვა შეჰსწყვიტა, რადგანაც ამ დროს გერმასი შემოვიდა მღვიმეში და თან მოჰქონდა მოკლული ჯიხვი.

- კარგი ნადირია! - ჰსთქვა გერმასმა. - ერთის ისრით წამოვაქციე ეს საწყალი. ეხლავ ცეცხლს ავანთებ და ერთს კაი ნაჭერს შეგიწომთ.

ერთს საათს შემდეგ შვილი და მამა შეექცნენ შამფურზედ შემწვარს მწვადსა. პავლემ არ ინდომა ჰამა. რაც გერმასთან ერთად დისკო ისროლა, მას აქეთ პავლემ აღთქმა დადო, რომ დიდი მარხულობა გასწიოს მოსანანიებლად,

რადგანაც დისკოს სროლა, როგორც ერისკაცის საქმე, დიდ ცოდვად მიაჩნდა.

- ეხლა კი, - დაიძახა გერმასმა, როცა მამამ მისმა ჭამა გაათავა. - ეხლა კი უფრო უკეთესი რამ მოვა. აი ამ ბოთლში საუცხოვო ღვინოა.

სტეფანემ ჩამოართვა შვილს ხის ჩამჩა ღვინით სავსე, ცოტა დალია და ჰსთქვა:

- სწორედ კარგი რამ არის, სირიის ღვინოა! აბა ერთი ნახე, პავლემ!

პავლემ ჩამჩა ღვინით ჩამოართვა, დასუნა ღვინოს და ტუჩი კი არ დააკარა და სთქვა:

- ეს სირიის ღვინო კი არ არის, ეგვიპტისაა, მე ღვინოს კარგად ვიცნობ, იქნება მარეოტისაც იყოს.

- სირონამაც ეგრე ჰსთქვა! - დაიძახა გერმასმა. - ნუთუ მართლა მარტო სუნით შეატყე!? სირონამ მითხრა, რომ ავადმყოფისათვის ძალიან მარგებელიაო.

- მართალი უთქვამს, - ჰსთქვა პავლემ.

- სირონაო? ვინ არის ეგ სირონა? - იკითხა გაკვირვებით სტეფანემ.

მღვიმე საკმაოდ არ იყო განათებული ცეცხლისაგან, რომელიც შიგ კარებში ანთო გერმასს მწვადის შესაწვავად და ამიტომ არცერთმა ბერმა მონაზონმა ვერ დაინახეს, რომ გერმასი სტეფანეს კითხვაზედ ყურებამდინ წამოწითლდა, როცა ჰსთქვა:

- ვინ არის სირონაო? გალიელი სირონა? ნუთუ არ იცნობ? ცენტურიონის ფეხების ცოლია, აი ქვევით სოფელში დგას.

- შენ საიდან შეხვედრიხარ? - ჰკითხა მამამ.

- პეტრეს სახლებში დგას და როცა შეიტყო შენი დაჭრილობის ამბავი....

- ჩემ მაგიერ მაღლობა გადუხადე, ხვალ რომ ჩახვალ სოფელში, - უთხრა მოხუცმა, ცოლსაცა და ქმარსაცა... ქმარიც გალიიდან არის?

- დიახ, - უპასუხა გერმასმა. - სახელად ლომს ეძახიან, გალიიდან არის.

ყმაწვილი კაცი მალე გამოვიდა გარედ მღვიმედამ. ბებერი სტეფანე დასაძინად მოემზადა, პავლე კი წამოწვა გერმასის ქვეშსაგებზედ და ღამის თევა დააპირა ავადმყოფის წინ.

სტეფანეს ძილი არ მოუვიდა და როცა მეგობარი მისი მოუახლოვდა და დასალევად წამალი მოაწოდა, ჰსთქვა:

გალიელის ცოლმა მე სიკეთე გამიწია და მე კი უფრო ძალიან მიაძებოდა, რომ აქ თვითონ გალიელი არ გარეულიყოს.

პავლემ კითხვით შეხედა და თუმცა მღვიმეში ბნელოდა, მაგრამ იგრძნო იმ შეხედვის ძალი და ჰსთქვა:

- მე არა ვისი მტრობა არა მაქვს და მიყვარს კიდევ მოყვასი ჩემი. მე დიდი თავლაფის დასხმა მომაყენეს, მაგრამ მე შევუნდევი და შევუნდევი მართლისა და წრფელის გულითა. მარტო ერთი კაცია ქვეყანაზედ, რომლისათვისაც მე ბოროტი მინდა და ის კაცი - გალიელია.

- შეუნდე იმასაც, - უთხრა პავლემ. - და ნუ იფთხოვ ძილს მწარის ფიქრებითა.

- არა მიშავს რა! - წამოიძახა ავადმყოფმა. - შენ რომ ის მოგსვლოდა, რაც მე მომივიდა, შენც კი მოგიწამლავდა ღამის მშვიდობასა.

- მე ვიცი, ვიცი, - აშოშმანებდა პავლე. - გალლიელმა შეაცდინა შენი ცოლი და ხელი ააღებინა შვილზე და ქმარზედაცა.

- მერე რა რიგად მიყვარდა ჩემი გლიცერა! - ამოიკვნესა ავადმყოფმა. - რა რიგის ალერსით ვეტრფიალებოდი, რა რიგის სიმდიდრით ვამკობდი! მაგრამ მოვიდა გალლიელი და შემოჰსდგა ფეხი ჩვენს სახლში. უგემური იყო, როგორც დამმარებული ღვინო, მაგრამ ენა ჰქონდა მაცდური და თვალები ცეცხლით სავსე და საწყალი ქალი ამით გააბა მახეში. მე გლიცერის სულისათვის დღედაღამ ვლოცულობ... რა ძლიერი ჯადო უნდა ჰქონოდა, რომ გლიცერას შვილზედ ხელი ააღებინა; შვილზედ, რომელიც გაგიჟებით უყვარდა. ოჰ, რა უბედური კაცი ვარ! პავლე, გყვარებია შენ როდისმე ქალი?

- რატომ არა გძინავს? - უპასუხა პავლემ. - განა შეიძლება კაცმა ნახევარი საუკუნე ისე გაატაროს, რომ სიყვარული არ გამოიაროს? მაგრამ ჰსჯობს, ლაპარაკი შევკსწყვიტოთ, რაცა ვჰსთქვით, გვეყოფა. დალიე ეს პეტრეს გამოგზავნილი წამალი.

წამალი პეტრესი ძალიან ძლიერი იყო, მალე გაჰსჭრა, ავთმყოფს ძილი მოჰგვარა, მერე ისეთი ძილი, რომ მინამ მზე კარგა მალა არ ამოვიდა, არ გაუღვიძნია. პავლემ კი მთელი ღამე უძილოდ გაათენა.

- მე კარგად მეძინა მთელი ღამე და კაი სიზმრებიც ვნახე, - ჰსთქვა სტეფანემ. - შენ ეგრე გაფითრებული რათა ხარ, ასე გონია მთელი ღამე არ გძინებოდეს?

- მე? - ჰკითხა პავლემ. - არ ვიცი. მოდი, ერთი წმინდა ჰაერზედ გავალ ცოტა ხნობით.

ამ სიტყვებზედ პავლე ადგა და გარედ გავიდა. სტეფანეს თვალს რომ მოშორდა, მიძიმედ ამოიოხრა, გაიზმორა და აწითლებული თვალები მოიფშვნიტა. ამ სამის დღისა და ღამის უძილობის გამო თვალებში იმისთანა ტკივილსა ჰგრძნობდა, თითქო თვალებში ქვიშა ჩავარდნიაო. წყალიც ძალიან ჰსწყუროდა იმიტომ, რომ ამ სამს დღე და ღამეში მისი ტუჩები არც საჭმელს მიჰკარებია და არც სასმელსა. ხელები უთრთოდა, ისე დასუსტებული იყო. მაგრამ სისუსტე და წვალება, რომელსაც იგი ამ ჟამად ჰგრძნობდა, მთელს მისს არსებას რაღაც ნელის სიხარულით ავსებდა. დიდის სიამოვნებით წავიდოდა ეხლა თავის საკუთარს მღვიმეში და იქ მიეცემოდა ტკბილს ოცნებას მასზედ, რომ ვითომ ჯვარზედ არის გაცმული და მასსაც, როგორც მაცხოვარს, ხუთის დაკოდილებიდან ჰსდის სისხლი.

ამ დროს სტეფანემ დაუძახა. შევიდა სტეფანესთან და დაუწყო ლაპარაკი. ამ ხანად ამისათვის უფრო ადვილი იყო ლაპარაკი, ვიდრე მოსმენა, რადგანაც ყურებში შუილი აუტყდა შიმშილისა და სისუსტისაგან. ისე იყო, თითქო დამთვრალაო მაგარის ღვინითა.

- ნეტა გერმასს არ დაავიწყდეს მადლი გადუხადოს გალლიელს, - ჰსთქვა სტეფანემ.

მადლი გადუხადოს, მადლის გადახდის თანამდებნი ჩვენ ყოველთვის უნდა ვიყვნეთ, - უპასუხა პავლემ და თვალები დახუჭა.

- მე გლიცერა მესიზმრა, - დაიწყო ხელახლად სტეფანემ. - შენ წუხელის მითხარ, რომ შენს გულსაც უცვნია, სიყვარული რაც არის. მაგრამ ცოლი ხომ თავის დღეში არ გყოლია. რას გაჩუმდი? მიპასუხე.

- მე?... რაო? ვინ მეძახის? -- წამოიდუღუნა პავლემ და უაზროს თვალთ შეხედა სტეფანეს.

სტეფანე შეშინდა და როცა დაინახა, რომ პავლე თავიდან ფეხამდე კანკალებს, წამოიწია და მიაწოდა ბოთლით ღვინო, სირონას გამოგზავნილი. პავლემ, რომელსაც ყოველი ღონე გამსჯელობისა მიხდოდა, გამოჰსტაცა ხელიდან ბოთლი და სწრაფად გამოცალა. მხურვალე სასმელმა განუცოცხლა მისუსტებული ღონე; ლოყებზედ წითლად აუღვივდა და თვალთა სულ სხვა ბრწყინვალეობა გამოიჩინეს. ღრმად ამოიოხრა, მიიყრდო გულზედ ხელი და ჰსთქვა:

- რა რიგად მომიხდა მე ეს ღვინო!

სტეფანეს სრულად დაუმშვიდდა გული და ხელახლად განიმეორა თავისი კითხვა. მაგრამ მალე შეინანა, რათა ვკითხეო იმიტომ, რომ მისის მეგობრის ხმა სულ სხვა რიგად მოისმა, როცა მან ეს უპასუხა:

- მე ცოლი ჩემს დღეში არა მყოლია. დიახ, თავის დღეში არა მყოლია, მაგრამ მე მყვარებია კი! მე ყველაფერს გიამბობ, ყველაფერს თავიდან ბოლომდე. ოღონდ შენ სიტყვას ნუ გამაწყვეტინებ. გესმის? ნუ გამაწყვეტინებ-მეთქი ნურც ერთხელ! მე ამ ხანად გული როგორღაც სხვა რიგად მიცემს. იქნება ღვინისაგანაც იყოს.... დიდი ხანია ღვინო აღარ დამიღვივია. მე ვმარხულობდი მთელი..... მთელი..... მაგრამ ეგ სულ ერთია. შენ ოღონდ ხმას ნუ ამოიღებ, მათქმევინე.

პავლე გერმასის ქვეშაგებზე იჯდა. თავი მიაყრდო კლდის კედელს, წარბი შეიჭმუხვნა, თვალი მიაპყრა ცარიელს სივრცეს და დაიწყო:

- იგი ქალი იყო ტანადი და მშვენივრად მოყვანილი, როგორც იუნონა. შუბლი, წაბლისფერის თმებით შემოზღუდული, უბრწყინავდა, როგორც სპილოს ძვალი. თვალთაგან იმისთანა ნათელი გამოჰკერთოდა, როგორც ბავშვსა, თუმცა იგი ისეც ახალგაზრდა არ იყო. საზარელს ადგილას შევხვდი მას მე პირველად - მე იგი ვნახე სამაგელს რაკოტიის საპყრობილეში. ზედ ეცვა ოდესღაც მდიდრული და ეხლა კი გაქუცული კაბა. მას განუშორებლივ ზედ დაჰსტრიალებდა, როგორც ხარბი ძაღლი დაჭერილს ხოხობს, ერთი მყრალი და ჭუჭყიანი ბებერი დედაკაცი და უშვერის პირით ლანძღავდა. ერთი სიტყვაც არ შეუბრუნებია ქალს ბებრისათვის. მხოლოდ მსხვილი ცრემლები მძიმედ ჩამოჰსდრიოდა თვალთაგან ფერმიხდილს ლოყებზედა. მე მაშინ დიდის ხნის მონათლული ვიყავ. მე, მდიდარს მენანდრს, პრეფექტის პომპეის ცოლისძმას, ყველგან, ყოველ საპყრობილეში კარი ღია მქონდა და მაშინ, მაქსიმინის დროს, მრავალი ქრისტიანი სული საპყრობილეში იყო დამწყვდეული, ხოლო ის ქალი კი ჩვენგანი არ იყო. როცა მე და იმან თვალი მოვკარით ერთმანეთს და მე

ქრისტიანობის ნიშნად პირჯვარი დავიწერე, იმან პირჯვარი არ გადიწერა. გუშაგებმა ბებერი დედაკაცი წაიყვანეს, ის ქალი კი იქ დარჩა, მიჯდა ბნელს კუთხეში იატაკზე და ორივე ხელი თვალეზე დაიფარა. ძლიერმა გულმტკივნეულობამ ამიტაცა და ეგ გრძნობა არ შემცირებია მაშინაც, როცა გუშაგმა უშვერის სიტყვით მიაძხო, რომ ეს ქალი ვიღაც რომაელს ხასად ეჯდაო ამ ბებრის სახლში და თვითონ ბებერი დედაკაცი გაჰქურდაო. მეორე დღესაც გულმა საპყრობილისაკენ გაიწია. მე ის ქალი ისევ იმ კუთხეში ვნახე, იმ რიგადვე მჯდომიარე. თავის კერძო საპყრობილისას ისეც ღარიბულს და ცოტას აწვდიდა პატარა ქრისტიანის ბავშვს, რომელსაც სიყვარულით გულზედ მიიკრავდა ხოლმე. "ვისაც ბავშვი ასე უყვარს, ის გულწამხდარი არ უნდა იყოს.მეთქი", ვჰსთქვი ჩემს გულში, უფრო და უფრო მეზრალეობდა ის ქალი. ერთხელ მე სხვადასხვანაირი ხილი მივუტანე. მან აიღო ხელში ვაშლი, ადგა ფეხზედ და ნელის ხმით მითხრა: მე შენ სხვას რასმეს შემოგავედრებ. შენ ქრისტიანი ხარ და გთხოვ, ერთი ღვდელი გამომიგზავნო. მე მინდა, მოვინათლო. მაგრამ ვინ იცის? იქნება ღირსიც არ ვიყო; მე ისე ბევრი, ისე ძლიერ შემიცოდნია. - ჰსთქვა ესა და ხოლო მისი ბავშური თვალნი ხელახლად ცრემლით აივსნენ.

ქრისტიანებთან ყოფნას, ცხადია, ემოქმედნა ქალზედ. ქალი ჩუმად მოინათლა და დაირქვა სახელად მაგდალინა. მისი შეცოდება ის იყო, რომ მოტყუებულებო ბოროტის მაცდურის კაცისაგან და იმის გულისათვის თავი დაენებებია ქმრისა და შვილისათვისა. იმ ხანად თვითონ საყვარელს დაუნებებია მისთვის თავი და ანგარს სახლის პატრონს ბებერს დედაკაცს, რომლისათვის სახლის ქირა არ მიეცათ, ჯავრი ამოეყარა მით, რომ მის დაბიზღებით მაგდალინას ქურდობა შეჰსწამეს თურმე და საპყრობილეში ჩაადგეს. ხოლო მაგდალინა უდრტვინველად ითმენდა ამ წუთის-სოფლის ბოროტებას. თვითონ ჰსწყუროდა, სასჯელი რამ მიეღო, როგორც სწეულს - მწარე წამალი, ტკივილის დამამებელი. ჩვენ თან-თან უფრო დავუახლოვდით ერთმანეთსა. მე ველაპარაკებოდი ხოლმე, რომ მაცხოვარი ჩვენი ყოვლად მოწყალეა, რომ ყოველს შენანებულს ცოდვილს უფრო უკეთესი ნეტარება მოელის ცაში, ვიდრე ოთხმოცდაცხრამეტს მართალსა. ჩემმა სიტყვებმა ააყვავეს მისი გული და სული და ამის გამო იგი უფრო და უფრო გამშვენირდა ჩემს თვალში. მაგრამ ვფიცავ შემოქმედსა ჩემსა, ჩემს აღტაცებაში, ჩემს სიყვარულში არაფერი ხორციელი არ იყო. ვგრძნობდი კი, რომ უმისოდ ცხოვრება ჩემი შეუძლებელია.

ქრისტიანების დევნა უფრო განძლიერდა. მათმა გულის სიმაგრემ და სიმტკიცემ რომაელნი მოთმინებიდამ გამოიყვანა. ერთხელ იმპერატორის ჯარისკაცნი მოვიდნენ საპყრობილეში და ყველა ქრისტიანებს ერთს ადგილს მოუყარეს თავი. მოხელემ წაიკითხა სახელები პყრობილის ქრისტიანებისა. მე სიაში არ ვიყავ ჩაწერილი, არც მაგდალინა ჩაწერათ იმიტომ, რომ იგი სხვა დანაშაულობის გამო იყო დამწყვდეული. მოხელემ შეახვია კიდევ სია. ამ დროს მაგდალინა თავდაბლად წინ წამოდგა და თავმოწონებით უთხრა: "მეც

ქრისტიანი ვარო".

სახე ისე უნათოდა როგორ ანგელოზსა. მოხელემ, კაცმა დიდად ღირსეულმა, დააკვირვა თვალი, მერე თავი გაიქნია და ხმამაღლა ჰსთქვა: "შენი სახელი სიაში არ არის..... და არ მინდა, რომ იყოს". - დაუმატა მან დაბლა ხმით. მაგდალინამ ერთი ბიჯი კიდევ წინ წადგა და ხმამაღლა ჰსთქვა: "წყალობა მოიღე და მეც მომე ადგილი ჩემთა თანა მორწმუნეებთან. გთხოვ, სიაში ჩამწერო. ქრისტეს მოსავს მაგდალინას პატივობა არა სურს".

გული ჩემი განცვიფრდა. მეც სიხარულით წამოვიძახე: "მეც დამნიშნე! ჩაჰსწერე: ქრისტეს მოსავს მენანდრს, გეროფილეს ძეს, პატივობა არა სურს". რომაელმა თვისი მოვალეობა ასრულა. ჩვენზედ პატარა მოშორებით ტახტი იყო ამართული. ერთ მხრივ მარჯვნივ ედგა კერპთმსახური მოგვი, მარცხნივ - იმპერატორის მოხელე. ორ-ორს მიგვიყვანდნენ ხალმე. მე და მაგდალინა სულ ბოლოს ვიყავით. ერთი მოკლე სიტყვა სიცოცხლეს არჩენდა კაცს და მეორე კი - საშინელის ტანჯვით და წამებით სიკვდილს უქადდა. ოცდაათის კაციდამ მარტო ოთხი არ გადუდგა თავის რწმენას და არ უღალატა მაცხოვარსა.

საოცარმა ნეტარებამ აღმივსო სული. ასე მეგონა, ფრთა შეგვესხა და მაღლა სუბუქს ღრუბლებ ზევით ავდივართ ზეცაში. თავდაბლად და დაწყნარებით უარვყავით პატივობა და ამასთანავე მაღლი გადვუხადეთ იმპერატორის მოხელეს, რომელიც გვარიგებდა და გვირჩევდა ქრისტეს უარყოფას. ერთსა და იმავე ოთახში, ერთსა და იმავე საათს ჩვენ ყველანი ჯალათს ხელში მიგვცეს. საშინლად აწამეს და აწვალეს საწყალი მაგდალინა, მარწუხით ხორცი ჰგლიჯეს, ძვლები რკინის კეტებით უმტვრიეს, ხოლო მაგდალინას მიემართა თვალნი ცისათვის და ხმაგაკმენდილი სასოებით ცას შეჰყურებდა და გაოცებით ვუყურებდი თვითონ მაგდალინას. იმ საშინელს წვალეებაში მე მომეჩვენა მაცხოვარი ანგელოზების გუნდით გარემოცული ბრწყინვალე სხივებში და დაფრინავდნენ ანგელოზნი. ყურში მესმოდა ციური გალობა.

მაგდალინას ერთიც არ ამოუკვნესია, პირიდამ ხმა არ ამოუშვია, ისე ითმენდა იმ საშინელს წვალეებასა. მხოლოდ ერთხელ წარმოსთქვა სახელი თავის შვილის გერმასისა. მე შევხედე და ვნახე, რომ მისი დიდრონი თვალები ცას შემტერებოდა და ტუჩები უცახცახებდა. თუმცა ჯერ კიდევ ფეთქავდა, მაგრამ სულმა მისმა მიაღწია კიდევ ღმერთამდე. ჯალათი მაინც კიდევ ჰსტანჯვიდა, თუმცა მაგდალინა დაეწაფა კიდევ საუკუნო ნეტარებასა.

სული ჩემი ვერ განშორდა ხორცსა, მაგდალინამ კი იპოვა უკვდავება ჯალათის ხელ ქვეშ. მე თვითონ დავუხურე თვალნი - ის საოცარნი თვალნი, რომლებშიაც თვითონ ზეცა გამოჰკრთოდა. მე შევსხენ ბეჭედი სისხლში მოსვრილ თითიდამ და მას აქეთ არის აქ, აი აქ; ამ უშვერს ტყაპუჭ ქვეშ ვინახავ და ვლოცულობ... ვლოცულობ.... ოჰ, გულო ჩემო! ერთი მალე შეაყენე შენც ფეთქა და მომარჩინე....

პავლემ წაივლო ხელი თავზედ და ღონემიხდილი, გულშემოყრილი პირუკულმა გადიქვა ქვეშაგებზედ. სულგაკმენდილი, აღელვებულის გულით ყურს უგდებდა ავადმყოფი პავლეს ლაპარაკსა. დიდი ხანი იყო რაც სტეფანე

მუხლებზედ წამოჯდა და ისე უგდებდა გურს, მაგრამ პავლემ ლაპარაკში ეს ვერ შენიშნა.

ცეცხლმოკიდებული, მთელის ტანის ცახცახით, სტეფანე ძლივ-ძლივ მიცოცდა პავლესთან, რომელიც ღონემიხდილი უგრძნოდ ეგდო, გადუღელა გულზედ ტყაპუჭი, მრთოლარეს ხელით დაუწყო ძებნა ბეჭედსა; იპოვა ბეჭედი და ისეთის მხურვალეს თვალით დააცქერდა, თითქო თვალით უნდაო ბეჭედის დადნობაო. ათასჯერ მიიკრა ის ბეჭედი ხან ტუჩებზედ ხან გულზედ. ბოლოს მიიფარა თვალებზედ ხელი და მწარედ დაიწყო ქვითინი.

ამ ყოფას შემოესწრო გერმასი, რომელიც ის-ის იყო სოფლიდამ ამოვიდა. მხოლოდ მაშინ გაახსენდა სტეფანეს პავლეს ყოფა, იშველია შვილი და პავლე გონზედ მოიყვანა.

ამ ხანად კი პავლემ აღარ იუარა სასმელი და საჭმელი. როცა სასმელ-საჭმელით ღონე მიიცა, პავლე და სტეფანე ერთად გავიდნენ გარედ წმინდა ჰაერზედ და აქ შეიტყო სტეფანესაგან, რომ მაგდალინა ამისი ცოლი იყო. მაშინ პავლემ ანიშნა გერმასზედ და უთხრა სტეფანეს: "ეხლა კი მესმის, რად შემეყვარდა მე ეგ პირველ ნახვაზედვე".

სტეფანემ ხელი ჩამოართვა და მეგობრულად მოუჭირა. იგი ჰგრძნობდა, რომ მის და პავლეს შორის ჩამოვარდა ახალი, სათუთი კავშირი. ნელის სიხარულით აევსო გული, რაკი შეიტყო, რომ მისი ჯერ კიდევ აქამომდე საყვარელი ცოლი, დედა მისის გერმასისა, წამებულ იქმნა ქრისტიანობისათვის და მით გაიხსნა გზა ზეციურის ნეტარებისა.

მშვიდობიანად, როგორც ბავშმა, გაატარა ძილში დამდეგი ღამე და როცა მეორეს დღეს მოვიდა რაიტიდამ მოციქული, რათა ჰსთხოვოს პავლეს ჩამოვიდეს სინაის მთიდან და მიიღოს ქრისტიანთა წინამძღვრობა, სტეფანემ უთხრა: "ხმაამოუღებელივ მიიღე ეგ წინამძღვრობა, შენ ყოვლად ღირსი ხარ მაგისი. მე ეხლა შენი შველა აღარ მინდა, მე უშენოდაც მოვრჩები".

ხოლო პავლე უფრო შეწუხდა ამ ამბავზედ, ვიდრე გაუხარდა. ჰსთხოვა მოციქულს შვიდის დღის პაემანი, მოვიფიქროო. მას აქეთ დაიწყო ხან აქ, ხან იქ წმინდა ადგილების სალოცავად და ბოლოს გასწია სოფლისაკენ ეკლესიაში სალოცავად.

X

მირიამს იმედმა არ უმტყუნა. მაშინ, როდესაც მირიამი ვახშმისათვის ტრიალებდა, გერმასმა გააღო ალაყაფის კარები და შემოვიდა ეზოში. სენატორს მოუტანა ჯიხვი, უნდოდა ამით მადლობა გადაეხადნა წამლისათვის, რომელმაც ძალიან არგო მის მამასა.

თქმა არ უნდა, რომ ეგ ძღვენი ხვალაც შეეძლო მოეტანა იმიტომ, რომ საჩქარო არა იყო რა, მაგრამ მთაში გერმასს გული არ უდგებოდა და სულ ძირს სოფლისაკენ იწევდა. მარტო მადლობის სათქმელად კი არ მოისწრაფიდა სოფლისაკენ, - არა. მას არც შეეძლო და არც უნდოდა თავისი თავი

მოეტყუებინა; იმან კარგად იცოდა, რომ სირონას ნახვის სურვილმა გამოიტაცა; სირონას ხმის გაგება ჰსწყუროდა. პირველ ნახვის შემდეგ ბევრჯერ კიდევ შეხვედრიან ერთმანეთს სალაპარაკოდ. გერმასი სირონას სახლშიაც ჰსწვევია - ხან მამისათვის ღვინის სათხოვნელად, ხან ცარიელი ბოთლები უკან მოუტანია. ერთხელ, როცა ღვინოს ასხამდა ბოთლში, სირონას თეთრი ხელი მოხვდა მის ხელს და სირონამ ჰკითხა კიდევ, ხომ არ შიშობ რასმეო, რომ შენი ღონიერი ხელი აგიკანკალდაო, თითქო ელდა რამ გეცაო. ეს ამბავი თავიდან აღარ გამოსვლია გერმასსა, სულ ახსოვდა.

რამოდენადაც მოუახლოვდა პეტრეს სახლს, იმოდენად უფრო ძლიერ დაუწყო ცემა გულმა. ალაყაფის კარებში რამდენსამე ხანს შეფერხდა, რომ გული მოიცეს და დალაგებულ სიტყვა-პასუხისათვის მოემზადოს, თორემ ასეთნაირად აღელვებული იყო, რომ არ იცოდა, რა ექმნა. ბოლოს გააღო ალაყაფის კარი და შევიდა ეზოში. ძაღლებმა ყეფა დაიწყეს რა წამსაც ღირეზედ ფეხი გადაადგა, მაგრამ მალე იცნეს და გაჩუმდნენ.

ხომ მოჰქონდა და არა მიჰქონდა რა, მაშ რაღად ფრთხოდა, როგორც ქურდი, როცა თვალი მოჰკრა ჯერ დიდს სახლს, მთვარის შუქით განათებულს და მერმე სირონას სადგურს, რომლის განიერი ჩრდილი გადაჰფენოდა მოკირწყლულს ეზოსა. ეზოში სულიერი არავინ იყო. პეტრე და მისი სახლობა ვახშამზედ ისხდნენ, როგორც ჰსჩანდა, იმიტომ, რომ მწვადის სუნი მოედინა გერმასსა.

"მე ამ ვახშამზედ მეტი სტუმარი ვიქნებიო", - გულში ჰსთქვა გერმასმა და ერთის მხრიდან მეორეზედ გადმოიღო ჯიხვი, თვალი კი სირონას ფანჯრებისკენ ეჭირა. ფანჯრები ნათელი არა ჰსჩანდა და მაინც კიდევ დაინახა რაღაცა თეთრი საგანი, რომელმაც ჯადოსავით მიიზიდა მისი თვალი. იმ თეთრმა საგანმა ტოკვა დაიწყო და იქავე სირონას პატარა გოშია ყეფას მოჰყვა. ეს უსათუოდ სირონაა, სირონა. სირონას სახე წარმოუდგა სრულის მშვენიეობითა და მოაგონდა, რომ ეხლა სულ მარტოდმარტოაო, რადგანაც გზაზედ შეხვდა ქმარი სირონასი - ფებიცი, მიმავალი სალოცავად თავის ღმერთას მიტრისა. აქამომდე ღვთის მოშიში ჰქაბუკი, რომელიცა მარხულობით და გვემითა იმორჩილებდა თავის ხორციელობას და თავიდან ირიდებდა მაცდურს ფიქრებს, ამ უკანასკნელს დღეებში სრულიად გამოიცვალა.

თუმცა მამის მორჩილებას არ უღალატა და ისევ მთაში ჰსცხოვრებდა, მაგრამ გულში კი გადიწყვიტა, რომ არასფერს ამ წუთის სოფლისას არამც თუ არ მოერიდება, არამედ მიჰყვება კიდევ.

სწეულის მამის მოვლა მიაჩემა რა ღვთის მოშიშს პავლეს, თვითონ დარონინებდა კლდეებში მთელი დღე. ხან დისკოს სროლაში ვარჯიშობდა, ხან ჯიხვზედ ნადირობდა და ზოგჯერ კიდევ გულმილეული ჩავიდოდა სოფელში ხოლმე, გარს უვლიდა პეტრეს სახლს; აგები სირონა დავინახო თვალით მაინცაო. ეხლა კი, როცა დარწმუნებული იყო, რომ სირონა მარტოა, რაღაც უძლეველის ძალით გული სირონასაკენ ეწეოდა. თვითონაც არ იცოდა, რა უნდოდა მისგან, ხოლო ერთში კი არ ეჭვობდა; ეგ იმაში, რომ ნეტავი ერთხელ

კიდევ მეღირსოსო, იმისი ხელი ჩემს ხელს შეეხოსო.

გერმასი იმას აღარ დაჰსდევდა, ცოდვას ეგა, თუ არა! "რაც ამ უკანასკნელს დღეებში ჩავიდინეო, ხომ მაინც ცოდვას და ცოდვას", - ამბობდა გულში: "ისიც ხომ ცოდვას, რომ ყოველი ჩემი ფიქრი, სული და გული ამ წუთის-სოფლისკენ მიიზიდებაო. დეე ცოდვა იყოსო, ოღონდ ჩემს საწადელს მივხვდეთ და კისრად ამიღია ეგ ცოდვებო". გაიფიქრა ეს და შიშით და კრთომით მივიდა მშვენიერის ქალის ფანჯარასთან. სირონამ მაშინვე იცნო მთვარის შუქზედ.

- გერმას, შენა ხარ? - მოესმა ყმაწვილს კაცს.

რაც ელდამ აიტაცა გერმასი ამ სიტყვებზედ; ერთს ადგილას გაჩერდა, როგორც გამეშობული, მხარიდამ ჯიხვი გადმოუვარდა, გულმა თითქო ფეთქა შეჰსწყვიტაო. ხელახლად მოესმა ტკბილი ქალური ხმა:

- გერმას, შენა ხარ? რამ მოგიყვანა აქ ამ შუალამისას?

გერმასმა პასუხად რაღაცა უთავბოლო სიტყვები დაილულლულა.

- მე არ მესმის, რას ამბობ. ახლო მოდი, - უთხრა სირონამ.

თითქო რაღაცამ ძალა დაატანაო, წინ წადგა და სირონას ფანჯრის ჩრდილში გაჩერდა.

გოშიამ ხელახლად ყეფა დაიწყო. სირონამ დააჩუმა და ჰკითხა გერმასს მამის ამბავი, ღვინო ხომ არ არის კიდევ საჭიროო. გერმასმა უპასუხა, რომ შენ კეთილი ხარ, კეთილი, როგორც ანგელოზიო; მამაჩემიო თანდათან უკეთ ხდებაო, ღვინო უმისოდაც ბევრი წაგვიღიაო.

მათი საუბარი უბრყვილო და უმანკო იყო, მთელს ქვეყანას შეეძლო ყური ეგდო, მაგრამ მაინც კი ჩურჩულით ლაპარაკობდნენ. ასე გონია, საიდუმლო რამ აქეთო.

- ცოტა მოითმინე, - უთხრა ქალმა და გერმასს თვალიდამ მიეფარა. ისევ ძალე მობრუნდა და უთხრა წყნარის და ნაღვლიანის ხმით: "მე მინდოდა, აქ ოთახში შემომეყვანე, მაგრამ ფეხების კარები დაუკეტნია. მე აქ სულ მარტოდმარტო ვარ. დამიჭი ბოთლი, რომ ფანჯრიდან ღვინო ჩაგისხა.

ამ სიტყვებზედ დაიხარა და ხელში საღვინე აიღო ადგილიდამ. თუმცა კარგა ღონე ჰქონდა, მაგრამ ეტყობოდა, რომ საღვინის ალება უმძიმდა.

- ეს საღვინე ჩემთვის მეტად მძიმეა, - სთქვა მან და ამოიხვნეშა. გერმასმა ფანჯრისაკენ ხელი გაიწოდა, კიდევ ხელი ხელს მოახვედრა და ხელახლად იგრძნო ის ნეტარი ჟრჟოლა, რომელსაცა ნატრობდა დღედაღამ მას აქეთ, რაც პირველად მოუხდა ამგვარივე ამბავი.

პირდაპირ სახლიდამ ხმაურობა მოისმა. სირონა მიხვდა, რომ მოსამსახურეები ვახშმიდან ადგნენო. შეშინდა და ელდაცემულსავით ანიშნა სენატორის სახლის კარი და დაიძახა:

- ღვთის გულისათვის! აქეთ მოდიან და თუ შენ აქ დაგინახეს, მე დავიღუპები.

გერმასმა ყური დაუგდო ხმაურობას, სწრაფად თვალი გადაავლო ეზოს და ნახა, რომ ვერსაით ვერ დაემალემა, უფრო ახლო და ახლო მომავალს მსახურებს პეტრესას. მაშინ ბრძანების ხმით დაუძახა სირონას: უკან მიდევ! -

დაჰკრა ფეხი და შეხტა ფანჯრიდან სირონას ოთახში. იმავე წამს მსახურებიც გამოვიდნენ ეზოში. ყველაზედ წინ მირიამი მოდიოდა და იმედგადაწყვეტილსავით ათვალიერებდა გარემომოს.

ვისაც ეძებდა, აქ არ იყო. ამაზე კი დარწმუნებული იყო, რომ გერასი ეზოში შემოვიდა და რა იქნა, ის კი ვერ გაეგო. ზოგი მოსამსახურე თავლაში წავიდა, ზოგი ალაყაფის კარებს გარედ გავიდა ღამის სიგრილეში სულის მოსაბრუნებლად. მარტო მირიამილა დარჩა ეზოში და ისეთის გულმოდგინებით აქეთ-იქით იცქირებოდა, თითქო ძვირფასი რამ დაეკარგოს და იმას ეძებოს. წისქვილის ქვებიც კი დასინჯა, ფანჩატურს ქვემაც შეიხედა. ბოლოს შედგა და პატარა ხელები მუშტებად შეიკუმშა. მივვარდა სირონას ფანჯარას და ჩრდილში აიტუზა. ფანჯარის წინ მოკლული ჯიხვი ეგდო. შიშველა ფეხით დაუწყო შინჯვა, მაგრამ უეცრად შეხტა შემინებული, სწრაფად მოაშორა ფეხი; თურმე ფეხი მოახვედრა ისრის ნაკრავს და სისხლი მოეცხო. გულმა შეუტყო, რომ ეს გერმასს მოუკლავს, აქ დაუგდია და თვითონაც აქ სადმეა.

უხლა კი გამოიცილო, სად უნდა ყოფილიყო გერმასი. უნდოდა, ძალად გაეცინა მაინც, რადგანაც ეგონა, რომ ცრემლით ვერ გაიქრობდა მეტად მწვავს ტკივილს, რომელიც მან იგრძნო მთელს აგებულებაში. გონება კი მაინც შერჩა. "ისინი ბნელაში არიან, - ამბობდა თავისთავად; - მე რომ ფანჯარასთან ახლო მივიდე და ყური დავუგდო, დამინახავენ. არ იქნება კი არ შევიტყო, რას აკეთებენ ორნივე ერთად".

წამოვიდა აქედამ და გამალეებული წავიდა მოსამსახურეების სადგომისაკენ. რამდენსამე წუთზე წისქვილის ქვებზედ გადვიდა და იქიდან ჩრდილში კედელ-კედელ ცოცვით მიეპარა სირონას ფანჯარას და გაჩერდა. გული ასე ძლიერ ცემა, რომ უშლიდა ლაპარაკის გაგებას. ლაპარაკის ხმა კი ესმოდა და ცხადად იცნო ხმა გერმასისა. ხმა იმ ოთახიდან გამოდიოდა, რომელიც ქუჩის პირისკენ იყო. ეჭვი აღარ ჰქონდა, რომ გერმასი იქა ზის სირონასთან. მაშ ფეხზედ რომ დავდგე და შევიხედოო, ვერ დამინახვენო, იფიქრა.

აქეთ ოთახს შუა და იქითას შუა კარი მიხურული იყო, სინათლე კი, რომელიც კარებში გამოკრთოდა, ამტკიცებდა, რომ იმათ სანთელი უნთიათ. მარიამმა დააპირა თუ არა, რომ ფანჯრიდან ოთახში გადასულიყო, მოესმა ზარიანი სიცილი სირონასი. თვალწინ წარმოუდგა სახე რაყიფის ქალისა, სახე ბრტინვალე და სხივმოსხმული, როგორც იმ დილას, როცა გერმასი ტრფიალებით და აღტაცებით შეჰხაროდა და ჭვრეტით ვერა ძღებოდა. აბა ეხლა? ეხლა, ვინ იცის, იქნება გერმასი მის ფეხთა წინაშე წამოწოლილა, სათუთო სიტყვებით ეტრფიალება, ეუბნება თავის სიყვარულს, უწვდის ხელს მოსახვევად, ის კი ზის და იცინის! აი ხელახლად ისევ ჩაიკასკასა სირონამ! რაღაზედ ჩაჩუმიდნენ უეცრად? უეჭველად სირონამ თავისი ალისფერი ტუჩები საკოცნელად მიჰსცა. ვიშ, ვიშ! ამას ეჭვი არ უნდა, არა! - ფიქრობს მირიამი: დახე, გერმასმა კი არ მოარიდა თავი, მე კი მაშინ წყაროსთან ზიზღიც

გამომეცალაო ხელიდამ და სამუდამოდ ზურგი შემომაქციაო.

ცივმა ოფლმა დაასხა მირიამს შუბლზედ. როგორც ჭკუიდან შეშლილი მოჰყვა თავის შავის თმის გლეჯას; გაფითრებულ ბაგეთაგან აღმოუხდა საზარელი ვაების ხმა, თითქო გააფთრებულის ნადირის ხნააო. თვალის დახამხამების უმაღლეს გავარდა თავლის წინ ალაყაფის კარებში, საიდანაც საქონელს ერეკებოდნენ ხოლმე და გონებამიხდილსავით გაწვრინდა მთებში იმ ღვიმესაკენ, საცა სირონას ქმარი ფეხიცი იმ ჟამად სალოცავად იმყოფებოდა.

სირონამ ყური მოჰკრა მირიამის ხმას.

- ეს რა ამბავია? - ჰკითხა შეშინებულმა სირონამ გერმასს, რომელიც ამ ჟამად მის წინ იდგა რომაელის მხედრის ტანისამოსით მორთული. თუმცა ჯერ ამგვარს ტანისამოსს ვერ იშვინებდა, მაგრამ თვითონ კი ისეთი მშვენიერი სანახაობა ჰქონდა, როგორც თვით ბრძოლის ღმერთსა.

- ეგ ბუის ხმა იყო, - უპასუხა გერმასმა ახლა, - როცა იქნება მამაჩემმა ხომ უნდა მითხრას ჩემის შთამომავლობის ამბავი, მაშინ წავალ ბიზანტიაში, მაგ ახალს რომში და ვეტყვი იმპერატორს: "მე გხლებივარ აქ, რომ თავი დავდო შენთვის შენთა მხედართაებრ".

- აი ეხლა შენ მაგით უფრო მომწონხარ! - უთხრა სირონამ.

- თუ ეგ მართალია, - უპასუხა გერმასმა. - დამიმტკიცე. ნება მომეც, ერთხელ მაინც ბაგით დავაკვდე მაგ შენს ოქროსფერს და ბრწყინვალე თმებსა. შენ მშვენიერი ხარ და ტურფა, როგორც ყვავილი; მხიარული ხარ და ბრწყინვალე, როგორც ფრინველი და ამასთანავე, შენ ისეთი ჯიქი და გულქვა სარ, როგორც ეს ჩვენი კლდეები. მე ვილვევი ნატვრით, რომ ერთხელ მაინც მეღირსოს შენი კოცნა და თუ შენ ნებას არ მომცემ, მე ისე გავხდები, ისე ღონე მიმეხდება, რომ ამ ოთახიდან გასვლაც არ შემეძლება, არამც თუ საომრად წასვლა.

- ერთხელ რომ გაკოცნინო, - კასკასებდა სირონა. - ხომ მეორედაც მოგიხდება, მერმე მესამედ და ბოლოს ის მოგივა, რომ მე ვეღარ მომშორდები და ვეღარც წახვალ აქედამ. არა, არა, ჩემო კარგო! მე და შენ შუა მე უფრო ჩემს გონებაზედ ვარ. ისა ჰსჯობია, შენ ა იმ ოთახში შედი, მე ფანჯრიდან გადავიხედავ, თუ ქუჩაში არავინ არის, ფანჯრიდან მშვიდობით გადადი ქუჩაზედ და შენს გზაზედ წადი, გესმის, მე ესე მინდა!

გერმასმა გულით ამოიოხრა და დაემორჩილა. სირონამ ფანჯრიდან გადიხედა. სწორედ ამ დროს ბიჭები, გარედ ყოფილნი, ეზოში შემოდოდნენ. ტკბილის სიტყვით ყველანი მოიკითხა და იმათაც სიყვარულით მაღლი გადუხადეს. ყველას უყვარდა ეს მშვენიერი ქალი, რადგანაც თავის დღეში არავის არას აწყენინებდა და ყველას უალერსებდა ხოლმე, ვინც უნდა ყოფილიყო.

გერმასმა უეცრად ისკუპა და გადახტა ფანჯრიდან, მერე ხელში ხელი ჰსტაცა, მიიკრა ცეცხლმოკიდებულს ტუჩებზედ და ზედ დააკვდა, სირონა არ ეურჩა; რაღაც აქამდის უცნობმა სიამოვნებამ შეიპრა იგი. ამ დროს უეცრად მოისმა ხმა: "ეხლავე, ეხლავე! მე პატარებს დავამინებო და მოვალო".

როგორც ჯადომ, ისე იმოქმედა მშვენიერს ქალზედ ამ უბრალო სიტყვებმა ღვთისმომშიშის პირით გამოთქმულმა; მშვენიერს ქალზედ-მეთქი, რომელიც გაჩენილი იყო მარტო ბედნიერებისათვის, სიყვარულისათვის, მხიარულებისათვის და რომელიც ამ ჟამად შეწუხებული და თავზარდაცემული იყო უკადრისის ქცევისა გამო.

როცა ქმარმა კარები დაუკეტა და თან წაიყვანა მის გოგოც კი, სირონა ჯერ გარისხდა, ტიროდა, გულში ცხარობდა, ჯავრი უნდა ამოვიყარო, მერე კი თან-თან დაუამდა გული, მიჯდა ფანჯარასთან და დაიწყო ფიქრი თავის მშვენიერს სამშობლოზედ, თავის შორ-მყოფთ და-ძმებზედ და ზეთისხილის ჩრდილიანს ჭალებზედა. აი სწორედ მაშინ მოესწრო გერმასიცა.

დიდი ხანია იცოდა, რომ გერმასს ძალიან მოეწონა და თვითონ სირონასაც იამა ეს ამბავი, რადგანაც ყმაწვილი კაცი ამასაც ესიამოვნებოდა. უფრო ის მოსწონდა ამ ყმაწვილ კაცში, რომ ამის წინ მორცხვობდა. ამასთანაც სირონამ იცოდა, რომ ეს მეუდაბნოე ცხვრის ტყაპუჭში - დიდის გვარის შთამომავლობის ყმაწვილი კაცია. როგორ არ უნდა შეჰსცოდებოდა ვისმე ეს უბედური ჭაბუკი, რომელიც გულქვა მამის მოწყალებით ჰლუპავდა აქ უდაბნოში თავის უკეთესს სიყმაწვილის დღეთა!

ქალის გული იმისკენ უფრო მიიწევს ხოლმე, რომელიც გულმტკივნეულობას გაუღვიძებს. იქნება ეგ იმის გამო მოხდება ხოლმე, რომ ამგვარს შემთხვევაში ქალი თავის თავს უფრო ძლიერადა ჰგრძნობს, ვიდრე მას, ვინც ეცოდება, და იქნება იმის გამოც, რომ ტანჯული კაცი თავისის ტანჯვით საზდოს აძლევს უკეთესს თვისებას ქალისას, რომელიც იმაში მდგომარეობს, რომ სულგრძელებით მიეშველოს მოყვასსა. ქალის გული უფრო ჩჩვილია, ვიდრე ჩვენი. კაცის გულში სიყვარულს გაქრობა მოელის, როცა გულმტკივნეულობაზედ მიდგება ხოლმე საქმე.

ხოლო ქალის გული გასაშლელი კოკორია, რომელსაც აღტაცება, როგორც სხივი მზისა, გაშლის ხოლმე ყვავილად და თვით გულმტკივნეულობა კი სხივია, ქალის გულიდამ ამომავალი, სირონას კი არც აღტაცებით მოსვლია, არც გულმტკივნეულობით, რომ იმ ღამეს გერმასი თავისთან იხმო.

იგი იყო ისე მარტოდმარტო, ისე მოწყენილად, რომ ვინც უნდა ყოფილიყო ყველას სიხარულით მიიწვევდა, ოღონდ კი იმედი ჰქონოდა, რომ ამ ჩემს შეურაცხყოფაში ნუგემის სიტყვას გულით მეტყვისო. ამ დროს მოვიდა ჭაბუკი მეუდაბნოეც, რომელიც სირონას წინაშე ივიწყებდა ხოლმე თავს, ქვეყანას და ყველაფერს თვის გარეშემო, რომლის ყოველი მოძრაობა, თვალის დახამხამებაც კი ამტკიცებდა, რომ იგი თაყვანებით ექცევა. ახლა იმისი ამოხტომა ფანჯარაში, იმისი მხურვალე ტრფიალება! სიყვარულია, სიყვარულიო, ამბობდა თავის გულში სარონა. სისხლი თავში აუვარდა და როცა გერმასმა ხელზედ კოცნა დაუწყო, სირონამ ვედარ შეჰსძლო ურჩობა, ვიდრე დოროტეას ხმამ არ მოაგონა დარბაისელი დედაკაცი, მისი შვილები და ამასთანავე თავისი საკუთარი დაშორებულნი დები და ძმები.

ამ წმინდა არსებათა მოგონებამ ისე განწმინდა მისი ფიქრი და გული,

როგორც წმინდა ნაკადულმა. "ესენი რომ არა მყოლოდა, რა მეშველებოდა! - გაიფიქრა სირონამ. - ან ღირს კი ეს ახმახი, შეტრფიალებული ბავშვი, რომელიც პოლიკარპთან სწორედ ქუჩის ბიჭსა ჰგავს, რომ იმის გულისათვის ამათ პირზედ თამამად ველარ შევხედო!" გაიფიქრა ეს და თავმოწონებით ხელი ჰკრა გერმასს, რომელმაც თმაზედ კოცნის სურვილი გაუბედა და უბძანა, თავი რიგიანად დაიჭიროს და დაეთხოვოს მის ხელს.

ეს უთხრა დაწყნარებით, მაგრამ ისე ფხიანად, რომ გერმასი, ისეც ჩვეული მორჩილებას, დაემორჩილა ხმაამოუღებლივ და გავიდა მეორე ოთახში. იქ კანდელი ენთო და კუთხეში ეწყო ტანისამოსი - ჩაჩქანი, კვერთხი ცენტურიონისა და სხვა იარაღი, რომელიც სალოცავად წასულს ფეხების შემოესხნა და აქ დაეწყო და მის მაგიერად მორთულიყო სხვა ტანისამოსით, რომელიც მის ხარისხს კერპთ-მსახურობისას შეეფერებოდა.

კანდელის სინათლემ მიიზიდა სირონაცა. როცა თვალწინ დაუდგა გერმასს მთელის თავის მშვენიერებითა. ჭაბუკის გულმა განაძლიერა ფეთქვა და გერმასმა უფრო მომეტებულის კადნიერებით გაიწოდა ორივე ხელი, რომ სირონა მიიზიდოს. ხოლო სირონა გამოუსხლტა ხელიდამ, შემოურბინა სტოლს და სტოლს უკან გაჩერდა და ამ სახით სტოლი წინ მოიქცია თითქო ფარდათ აიფარაო. მერე აქედამ დაუწყო, როგორც დედამ ტკბილის სიტყვით, ყვედრება, რომ ასე კადნიერად, ურიგოდ და უზომოდ იქცევით.

ქალის გულის მცოდნეს სიცილი წასკდებოდა ამ სიტყვებზედ, იმ ბაგეთაგან ნათქვამზედ, მერე იმისთა დროს; ხოლო გერმასმა სირცხვილით თავი ძირს ჩაღუნა და პირგამშრალმა ხმა ველარ ამოიღო. სირონა უეცრად გადასხვაფერდა. თავი მოჰსწონდა თავისის კეთილმოქმედების გამო და იმ ძლევის გამო, რომელიც თავისთავზედ გამოიჩინა. მოჰსწონდა რა ეს თავისი საკუთარი ღირსება, მოისურვა, რომ გერმასმაც იგრძნოს მის თავმოწონების მიზეზი და გაიკვიროს.

მოუყვა ლაპარაკს მასზედ, რამდენს ნაკლებულობას და ტანჯვას ითმენს აქ სოფელში; მერე ჩამოუგდო სიტყვა უცოდველობაზედ, დედაკაცის მოვალეობაზედ და მამაკაცთა ურცხვობაზედ და გულქვაობაზედ.

- გერმასი, - ამბობდა თავისთავად. - სხვაზედ უკეთესი არაფრით არ არის. და რადგანაც მე ყოველთვის ალერსით ვექცეოდი, რაღაც იმედებით აივსო გული და სხვა თვალთ დამიწყო ყურება. ძალიან ჰსცდება კი, ეზოში ხალხის ფეხი რომ არ ირეოდეს, დიდი ხანია სახლიდამაც გავაბრძანებდო.

კარგა ხანია რაც გერმასი ყურს ნახევრობამდინაც არ უგდებდა სირონასა. მისი გულისყური მიიზიდა ფეხების იარაღმა და მის წადილებს სულ სხვა ახალი მიმართულება მიჰსცა. უნებლიედ ხელი ჩაჩქნისაკენ გაიწოდა და გააწყვეტინა სიტყვა სირონას ამ კითხვით:

- შეიძლება ამ ტანისამოსით და იარაღით მოვირთვა?

ამ სიტყვამ სიცილი მოჰგვარა სირონას, გაიცინა და ახლა სულ სხვა კილოთი უთხრა:

- რატომ, რატომ! ჯარისკაცად ყოფნა გინდა? რა რიგად მოგიხდება! გაიძერ

ეგ ჭუჭყიანი ტყაპუჭი და ვნახოთ, როგორი გამოჩნდება მწირი ბერი ცენტურიონის ტანისამოსში.

გერმასს სიტყვის განმეორება აღარ მოანდომა. მოჰყვა მორთვას, სირონა შველოდა. სირონას ამგვარი ამბები ძალიან უყვარდა.

რა წამსაც გერმასი მის წინ დადგა ჩაჩქანით თავზედ, სირონას ძალიან უნდოდა, რომ თავისის ხელით მოერთვა; გულმოდგინებით დაუწყო კაბის სწორება, ბალთების შეკვრა, ხმალი შემოარტყა და როგორც ბავშვი გულუბრყვილოდ მიეცა ამ შექცევასა. თვითონ გერმასმა კი არ იცოდა, როგორ ჩაეცვა უჩვევი ტანისამოსი. ხან ისე უხერხოდ ექცევოდა ტანისამოსს, რომ სირონა გულით ხარხარებდა. როცა დააპირებდა, რომ ხელი როგორმე მოჰკიდოს სირონას ხელსა, - და ამას ხშირად ჰბედავდა, სირონა ხელში კარგა ღონივრად ჰსცემდა და ზოგჯერ გაუჯავრდებოდა კიდეც ხოლმე.

მორცხოვა სრულად დაეკარგა გერმასს ამ სასიამოვნო შექცევაში. მოჰყვა ლაპარაკს, რომ მომწყინდაო ამ უდაბნოში ყოფნაო, რომ თითონ პეტრემ მირჩიაო, წადი და თავი ჰსცადე ქვეყნიერობაშიო. ბოლოს გაუმჟღავნა, რომ მამაჩემი მორჩება თუ არაო, ჯარში შევალ და სახელს ვიმოვნიო ჩემის ვაჟკაცობითაო.

სირონაც კვერსა ჰსცემდა, უწონებდა განზრახვას და ახალისებდა. მერე დაუწყო დაცინება, რატომ ეგრე ცომივითა დგებარო, აი როგორ უნდა იყურებოდეს მხედარი და თითონ გამოიჭიმა და მხედრის სანახაობა მიიღო. სირონას კასკასს ბოლო აღარ ჰქონდა, როცა ხედავდა, რა რიგის გულმოდგინებით გერმასი ცდილობდა სირონასათვის მიებაძნა.

ამ შექცევაში ბევრმა საათმა გაირბინა. გერმასს ძალიან მოჰსწონდა თავი თავის ახალ ტანისამოსში, უხაროდა, რომ სირონასთან არის და ფიქრობდა მასზედ, თუ თავს როგორ გამოიჩენს ომებში. სირონაც მხიარულად იყო; ასე რომ მირიამის ხმამაც, რომელიც გერმასმა ბუის ხმად მიიღო, მარტო ოდნავ შეუფერხა მხიარულება.

კარგა ხანი გავიდა ამ შექცევაში; ასე რომ პეტრეს მსახურებს დიდი ხანია, რაც ეძინათ კიდეც. ბოლოს სირონამ უთხრა გერმასს, რომ გაიხადოს სხვის ტანისამოსი და წავიდეს. გერმასი რომ ტანისამოსს იხდიდა, სირონა ეუბნებოდა: ეზოზე ნულარ გაივლი,შენ უნდა ფანჯრიდან გადახვიდე. ვიღაცა მოდის, მგონი, ქუჩაში. უნდა მოიცადო, მინამ გაივლიან.

მერე მობრუნდა და რომ დაინახა, რომ გერმასი ცდილობს ბალთები გაიხსნას და ვერ მოუხერხებია, წაჰსკდა სიცილი; მაგრამ ღიმილი ძალე შეუშრა ტუჩებზედ, ალაყაფის კარები დიდის ჭრიალით გაიღო, მისმა გოშიამ და სენატორის ძაღლებმა ყეფა დაიწყეს და მოესმა ხმა თავის ქმრისა, რომელიც ძაღლებს უყვავებდა.

- ღვთის გულისათვის წადი, წადი აქედამ! თრთოლით შეჰყვირა გერმასს და საოცარის გულის სიმაგრით მივარდა, გააქრო სანთელი და გერმასს ხელი ჰკრა და ფანჯარაზედ მიაგდო. გერმასი უმალ გადაფრინდა ფანჯრიდან ქუჩაში და გამალებული გაიქცა ნიშისაკენ, უკან დაედევნენ ყეფით ძაღლები,

ეზოებიდამ გამოცვივნილები.

ნახევარი გზაც არ გაერბინა, რომ დაინახა კაცის სახე, მის პირდაპირ მომავალი. მაშინვე ერთის რაღაც სახლის ჩრდილს შეეფარა, მაგრამ კაცმა ფეხი აიჩქარა და პირდაპირ მისკენ გამოჰსწია. მაშინ იშვირა ფეხი და გაიქცა, ხოლო ის კი მაინც ფეხდაფეხ მიზღვედა, მინამ გერმასი არ გავიდა სოფელ გარედ და არ შეუდგა მთის ბილიკსა. გერმასი ჰგრძნობდა, რომ მდევარზედ ჩქარა მირბის და როცა ერთს კლდის ქვას მიადგა და მასზედ გადახტომა დააპირა, უკანიდამ ვიღაცამ დაუძახა და სახელი უხსენა. გერმასი შედგა, რადგანაც ხმა მდევარისა იცნო. ის იყო გულკეთილის პავლეს ხმა.

- შენა ხარ! - უთხრა ალექსანდრიელმა ქშენით დაღალულობისაგან. - შენ ჩემზედ სწრაფი ჰყოფილხარ. ხანი და ჟამი ტყვიით უმსებს ადამიანს ფეხებსა; გარნა იცი შენ, რა შეასხამს ადამიანს სუბუქს ფრთებს? აი ეს-ეს არის, რაც შენ ეგ უნდა შეგეტყო. მე გეუბნები შენს უწმინდურს სინილისზედ, რომელსაც ეხლა ძაღლების ყეფა ხმამაღლა ამხელს.

- დეე იყეფონ! - უპასუხა გულმოსულობით გერმასმა და ამაოდ იმეცადინა ხელიდამ გამოსხლტოდა პავლეს, რომელსაც მაგრად ჩაეჭიდნა ხელი და არ უშვებდა. - მე ცუდი არა მიქნია რა!

- ნუ ინდომებ ცოლსა მოყვასისა შენისასაო, - გააწყვეტინა სიტყვა პავლემ დადინჯებულის და დარიგების ხმითა. - შენ ახლდი მშვენიერს ცოლს ცენტურიონისას და თქვენი ერთად ყოფნა უეცარმა შემთხვევამ შეჰსწყვიტა. - სად არის შენი ცხვრის ტყაპუჭი?

გერმასმა გაფითრებით წაივლო ხელი მხრებზედ, მერე დაიძახა და შემოიკრა თავში ხელი:

- ოჰ, მოწყალეო ღმერთო, იქ დამრჩენია! ეხლა ის ცოფიანი ნახავს და უყურე მაშინ.

- შენ თვითონ კი არ უნახვიხარ? - ჰკითხა პავლემ.

- არა, ვერა მნახა, ვერ! - ამოიკვნესა გერმასმა. - საქმე ტყაპუჭია, ტყაპუჭი!...

- მართალი ხარ, მართალი, - ეუბნებოდა პავლე. - თუმცა ამით ცოდვა არ შეგისუბუქდება, მაგრამ მაინც კიდევ მოვახერხებთ რასმეს. შენ მართო ეს იფიქრე, რა მოუვიდოდა მამაშენს, ეგ ამბავი რომ შეეტყო, ხომ მაგის შეტყობა და იმის სიკვდილი ერთი იქნებოდა.

- სირონაა შესაბრალისი, სირონა! - კვნესით დაიძახა გერმასმა.

- სირონას საქმე ჩემზედ მოაგდე, - უთხრა პავლემ. - მე ვიცი და იმან. აჰა, ჩემი ტყავი ჩაიცვი. არ გინდა თუ? აბა რა? ვისაც არა ჰსცხვენიაან შებილწოს ქორწინების კავშირი, იმისათვის აღარაფერია მამის მკვლელობა. აჰა, ჩაიცვი-მეთქი. აი აქ მხარზედ აქვს შესაკრავი. შენ ეგ დაგჭირდება, რადგანაც ამ ადგილებს დღესა და ხვალ უნდა გაეცალო. შენ ხომ მაინც გინდოდა ქვეყნად ყოფნა და აი ეხლა ვნახავთ, როგორ გამოიჩენ თავს, შენს ნებაზედ რომ იქნები. ყველაზედ უწინარეს შენ რაიტში უნდა წახვიდე; იქ მოკითხვა მოახსენე ღირსეულს მამას ნიკონს ჩემ მაგიერ და უთხარი, რომ აქ უდაბნოში მინდა დარჩენა, რადგანაც დიდის ლოცვის დროს ეკკლესიაში ზეგარდამოთ

შთამეგონა, რომ მე ღირსი არა ვარ იმ წინამძღვარობის მაღალის ხარისხისა, რომლისათვისაც მე მიწვევდნენ, მას მერმედ შენ ჩაჯდები გემში და გახვალ ეგვიპტის ზღვის-პირს, საცა ეხლა გამოჩენილან სამტროდ ბლემიელების ჯარი. შენ უნდა ირონინო ზღვის პირებზედ და თვალყური ადევნო იმ ჯარსა. რა წამსაც ის მხეცი ხალხი დააპირებს ჩვენზედ დაცემას, შენ მაშინვე უნდა შეატყობინო მთის ყარაულებს. იმოდენა გამბედაობა და სიფთხილე გაქვს კი, რომ ყველა ეს როგორც რიგია შეასრულო? ჰო თუ არა? ჰოო? მაშ კარგი. მე შენგან მაგის თქმას მოველოდი. მაშ წადი, ღმერთი იყოს შენი შემწე! მამის შენისა ნუ გეფიქრება, ეგ ჩემი კისერი იყოს, მისი კურთხევა და კურთხევა დედის შენისა იყოს შენთან, თუ გულწრფელად მოინანიებ შენს ცოდვას და აღასრულებ მას, რაც ეხლა დაგავალე.

- ჩემს კაცობას დაგიმტკიცებთ! - დაიძახა გერმასმა და თვალეზი გაუბრწინდა. - შენს მღვიმეში ჩემი მშვალდისარია, თან გამატანე... და მერე ნახავთ, ღირს კაცს მიანდეთ ეგ საქმე თუ არა. მამაჩემი მომიკითხე და ერთხელ კიდევ მომეცი ნება, ხელი მეგობრულად ჩამოგართვა.

პავლემ წაავლო ხელი ჭაბუკის მარჯვენა ხელს, მიიზიდა თავისკენ და მამობრივის ალერსით შუბლზე აკოცა; მერე სთქვა:

ჩემს მღვიმეში, მწვანე ქვის ქვეშ, კერასთან შენ ნახავ შვიდს ოქროს, სამი გზის ხარჯად წაიღე; მოგინდება, სხვა არა იყოს რა, გემში მისაცემად მაინც. ეხლა კი გზა მშვიდობისა, გაჰსწი!... ეცადე, თავის დროზედ რაიტს მიხვიდე.

აჩქარებით აიარა გერმასმა მთა და თავს იწონებდა, რომ ამისთანა მძიმე საქმე მიანდეს. მოსახიბვლელნი სურათნი სახელოვანის საქმეებისა, რომელთ ჩადენასაც იგი აპირებდა, წარმოუდგნენ თვალწინ და სრულიად ჩრდილში გადააყენეს ნათელი სახე მშვენიერის სირონასი; მით უფრო უმეტეს, რომ იგი კაი კაცის მფარველობის ქვეშ ეგულებოდა, რადგანაც პავლემ იკისრა მისი საქმე. გერმასს ძალიან ჰსწამდა გამოცდილება, კეთილგონიერება და უზომო გულკეთილობა პავლესი.

პავლემ ცოტა ხანს თვალი აადევნა მიმავალს გერმასს, მოკლე ლოცვა ჰსთქვა გერმასისათვის და წავიდა მინდორ-მინდორ.

შუალამე დიდი ხანია გადასული იყო. უფრო და უფრო აცივდა იმის კვალობაზედ, რამოდენაზედაც მთვარე ძირს ჩადიოდა. გერმასს რომ თავისი ტყავი მიჰსცა, თვითონ თხელის ტანისამოსითლა დარჩა. მაინც კიდევ ფეხი არ აუჩქარა, ნელა მიდიოდა. ხშირად შეჩერდებოდა ხოლმე და რაღასაც ლულულულებდა თავისთავად.

მისი ფიქრი ამ ჟამად მარტო გერმასი და სირონა იყო, ამათმა საქმემ თავისი საკუთარი ყმაწვილკაცობა მოაგონა. გაახსენდა ის ამბავი, რომ შავვრემან აზოსი და ქერათმიან სიმაიდის ფანჯრებ ქვეშ დადიოდა და ოხრავდა ხოლმე.

- ბავშვია, ყმაწვილია, - ამბობდა გულში. - ან ვინ მოიფიქრებდა მაგისაგან ამ ყოფას? ამბობენ, რომ ქალი მშვენიერიაო, თვითონ გერმასი... მე თვითონ გამაოცა მისმა ტანადობამ, მოყვანილობამ, როცა დისკოს ვისროდით. მერე რა

თვალეები აქვს!.. ჰო, თვალეები!... მაგდალინას თვალეებს რა რიგად მიუგავს! გალლიელს რომ მოესწრო ცოლთან, შიგ გულში ჩაჰსცემდა ხანჯალს და სააქაოს მსაჯულნი ამისათვის სასჯელსაც არ დაუნიშნავდნენ. მამა იქნებოდა შესაბრალისი, მამა. საწყალს ჰგონია, რომ მის საყვარელს შვილს წუთის-სოფელი და მისნი მაცდურებანი ამ უდაბნოში ვერ ერჩიან. ახლა რა გამოდის? მე ყოველთვის ასე მეგონა, რომ ეს ნაყოფი ისე გახმება ამ დედამიწაზედ, რომ თავის დღეში ვერ მიახწევს ხის კენწეროსა, საცა უფრო მოიწევა ხოლმე ხილი. მაგრამ აი გამოურბინა ფრენით ჩიტმა, მოჰსწყვიტა ნაყოფი, წაიღო თავის ბუდეში და სწორედ კენწეროზედ კი მოაქცია. ვის შეუშლიან წინადვე დახაზოს სხვის გზა და ჰსთქვას: ეს კაცი ხვალეც ასეთი იქნება და არა სხვა.

- ჩვენ სულელნი! უდაბნოში წუთის-სოფლის დავიწყებას ვეძიებთ. წუთის-სოფელს ვემალებით და წუთის-სოფელი კი კვალდაკვალ უკან მოგვდევს. სად არის იმისთანა მაკრატელი, რომ ჩვენი ჩრდილი მოგვკვეცოთ და ჩვენს თავს მოვაშოროთ; სად არის იმისთანა ლოცვა, რომ ჩვენ, ხორცისაგან ნაშენთ, ყოველივე ხორციელი მიდრეკილება მოვიკლათ? ჰოი მაცხოვარო ჩვენო! მხოლოდ შენ ჰქმენ ეგ, განმანათლე მეც გლახაკი გლახაკთა შორის!

XI

როცა გერმასი გადმოხტა ცენტურიონის სახლის ფანჯრიდამ, მას მერმედ ორიოდე წუთმაც ძლივ გაიარა, რომ ფეხიცი შევიდა თავის საწოლს ოთახში. სირონას მოესწრო და ქვეშაგებში ჩაწოლილიყო და შიშით შეპყრობილს პირი კედლისაკენ მიექცია. შეუტყვია ფეხიცი, რომ აქ უცხო კაცი იყო თუ არაო? - ფიქრობდა სირონა. - ნეტა ვინ გაგვცაო და ვინ მოიყვანა ფეხიციო?

ოთახში ბნელოდა, მაგრამ მაინც სირონას თვალეები დაეხუჭნა და თავი მოიმძინარა. გული ისე ძლიერ უცემდა, რომ ეშინოდა გულისცემა არ შემატყოსო ფეხიციმ, რომელიც ნელ-ნელა ფეხ-აკრეფით მოდიოდა სირონასთან. სირონამ ნახა, რომ ფეხიციმ ამ ოთახში აქეთ-იქით იტრიალა და ბოლოს გავიდა სამზარეულოში, რომელიც იქავ საწოლს ოთახთან იყო.

ამის შემდეგ ბევრი ხანი არ გასულა, რომ სირონას თვალეებმა ნათელი იგრძნეს. ფეხიცის აენტო სამზარეულოში კანდელი და კანდლით ხელში ათვალიერებდა ორივე ოთახს. ჯერ სირონასთვის ხმაც არ გაეცა და არც ერთი სიტყვა არ წარმოეთქვა. ეხლა ფეხიცი დიდს ოთახში შევიდა და უეცრად მოჰყვა ხარხარს; ისე ხმამაღლა და დაცინებით ხარხარებდა, რომ სირონა მოიკუნტა და საბანი თავზედ გადიფარა. სირონამ იგრძნო, რომ ხელ-ფეხი უცივდება.

ხელახლად განათდა სირონას ოთახი და კანდლის სინათლე თანდათან უახლოვდებოდა სირონას. ფეხიციმ თავისი ბრიყვი ხელი გაიქნია და დაჰკრა თავის ცოლს თავში. სირონამ მაშინვე გადიგდო საბანი და ქვეშაგებიდამ წამოხტა.

ფეხიცი ჯერ კიდევ ხმას არ იღებდა; მაგრამ რაც სირონამ თავისის

თვალთ მამინ დაინახა, ისიც სამყოფი იყო, რომ ყოველივე იმედი და ნუგეში დაჰკარგოდა. თვალები აფთარსავით ანთებოდა, სახე, ისეც უგემური, შეშლოდა გაბოროტებისაგან და შუბლზე უფრო თვალსაჩინოდ ეტყობოდა დაღსავით დასმული ნიშანი მიტრისა. მარჯვენა ხელში კანდელი ეჭირა და მარცხენაში - ტყაპუჭი გერმასისა.

როცა მან თავისი უძრავი თვალი სირონას თვალს გაუსწორა, აიღო გერმასის ტყაპუჭი და თავის ცოლს ზედ ცხვირთან მიუტანა. მერე გააფთრებით იქით გაჰსტყორცნა ტყაპუჭი და ხრინწიანის ხმით ჰკითხა: ეს რას ნიშნავსო?

სირონა ხმას არა ჰსცემდა, ფეხები მივიდა სირონას ქვეშაგებთან, იქ წყლით სავსე იდგა მშვენიერი ლიტრა, რომელიც პოლიკარპს მოეტანა ალექსანდრიიდან და ეჩუქებინა სირონასთვის; ფეხებიც დაავლო ამ ლიტრას ხელი და დაახალა ქვის იატაკზედ. ლიტრა დაიმსხვრა და მისი ნატყეხები გაიფანტა.

სირონამ შეჰკვივლა. პატარა გომია შეხტა ქვეშაგებზედ და ფეხების დაუწყო ყეფა. ფეხებიც საწყალს პირუტყვს ჩაავლო ხელი საყელურში და ისე შორს გაჰსტყორცნა, რომ ძაღლმა საცოდავად დაიწყო კნავილი. ჯერ გათხოვილიც არ იყო, რომ სირონას ეგ ძაღლი ჰყვანდა. როცა რომში წამოვიდა, ის ძაღლი თან მოჰყვა და მერე რომიდან აქ წამოიყვანა. სირონა და ძაღლი ძალიან მიეჩვივნენ ერთმანეთს და სირონას ძალიანაც უყვარდა. იამბის ყველაზედ მეტად ის უხაროდა ხოლმე, როცა ეს ყმაწვილი ქალი ეთამაშებოდა და ეალერსებოდა. სირონა ხშირად, ძალიან ხშირად მარტოდ რჩებოდა ხოლმე, მაგრამ ეს პატარა ძაღლი კი არასდროს არ შორდებოდა. იამბა მოაგონებდა ხოლმე საყვარელს სამშობლოს, საყვარელს დებს, რომელთ ამბავი აი მთელი წელიწადია, რაც აღარ მოსვლოდა. იამბა ყოველთვის თანაუგრძნობდა, როცა სევდა მოაწვებოდა გულზედ მის ლამაზს ქალბატონს და ნაღვლიანად მოუყვებოდა ხელის ლოკვას, როცა მის ქალბატონს სამშობლოს მოგონება თვალში ცრემლს მოჰგვრიდა ხოლმე. იმ მარტოობაში და უქმობაში, რომელშიაც იმყოფებოდა სირონა, ის ძაღლი დიდი, ძალიან დიდი რამ იყო სირონასათვის. გული მოკვდა, როცა სირონამ დაინახა, რომ იმ საწყალმა პირუტყვმა საცოდავის კნავილით აითრია ნატყენი ფეხი და მისკენ გაჰსწია. ჯავრზედ მოსულს სრულად დაეკარგა გულიდამ შიში, წამოვარდა ქვეშაგებიდან, აიგვანა ხელში ძაღლი და ჰსტყვა გაბედვით და უშიშრად:

- აღარ გაბედო ამის ხელის ხლება, გესმის თუ არა!... მე ეს ამიკრძალავს შენთვის!...

- მე ხვალვე წყალში დავახრობ, - უპასუხა ფეხებიც გულდინჯად, მაგრამ ბოროტის ტუჩის ბრეცითა. - ჩემს სახლში ამთვენი ორფეხი კუროები დადიან, რომ არავითარს საბუთს არა ვხედავ ამ ოთხფეხსაც შენს ალერსს უზიარებდე.. ეს ტყაპუჭი როდის აქეთაა, რაც აქ არის?

სირონამ არ აღირსა ამაზედ პასუხი და გულამოჯდომით შეჰსძახა:

- შენს ღმერთს გაფიცებ... თუ შენ იამბას დაუშავებ რასმეს, შენ მე აქ ვეღარ

მინახულებ.

- მაშ ეგრეა საქმე! - დაიძახა ცენტურიონმა. - საით აპირობ წაბრძანებას? უდაბნო დიდია, იქ ბევრი ადგილია ხორცისსალაპობად და თეთრის ძვლების საყრელად.... მერე რა რიგად ეწყინებათ ეგ ამბავი შენს კუროებს! არა, ჩემო ბატონო! მე იმათ გულისათვის მაინც, რომ სხვა არა იყოს რა ვიდრე ძაღლს დავახრჩობდე, ჯერ ძაღლის ქალბატონი უნდა დაკეტილში დავამწყვდიო.

- ნეტავი არ მინდა, ერთი ხელი მახლო! - დაიძახა სირონამ გულზედ მოსულმა და ფანჯარაზედ შეხტა: - აბა ერთი თითი დამაწე და მე ხალხს დავუძახებ საშველად; დოროტეა და მისი მეუღლე მომემშველებიან და დამიხსნიან შენის ხელისაგან.

- არა მგონია, - უთხრა მკვახედ ფეხიციმ. - მე ვიცი, შენ ძალიან გინდა ერთ ჭერს ქვეშ იყო იმ სალახანა ბიჭთან, რომელიც შენ გიფეშქაშებს ხოლმე ლამაზს ლიტრებს და ფანჯრებიდამ ვარდებს გაწვდის, მაგრამ ქვეყანაზედ ჯერ კიდევ არსებობენ კანონები, რომელნიც იფარვენ რომაელს მოქალაქეს სალახანათაგან. შენ მეტისმეტად ხშირად დაეთრევი დოროტეასთან და იმის პატარა ბავშვებთან რომ ცელქობდი, იმისათვის ცელქობდი, რომ ხშირად შეხვედროდი სხვას, უფრო მოზდილს ბავშვს.

- რა რიგ უბრიალებდა თვალი მირიამს, როცა ჩემის ცოლის ლალატი მაცნობა. ან იმისთანა რა უნდა დაეშავებინოს მირიამისათვის სირონას? ქალები ხომ თვალთ დაატყვევენ ხოლმე კაცის გულს, როგორც მონადირე მახეთი ფრინველს. რამდენი თავმომწონე კობტა ყმაწვილი კაც დაჰსდევდა ხოლმე რომში! ნუთუ იქავ მდალატობდა მე სირონა? ლეგატი კვინტალლა, რომელიც მარტო ჩემის ცოლის გამო დამიმეგობრდა, სირონამ ახლოც არ გაიტარა, თუმცა ჩემთვის ძალიან სასიამოვნო იყო, რომ სირონა გაარშიყებოდა. მაგრამ ის ჩემზედ ბებერი იყო, სირონას კი ჩვენზედ ახალგაზრდები უყვარს. სირონაც ის ყოფილა, რაც სხვანი! ეს ადრევე უნდა მცოდნოდა. ესე ყოფილა ამ წუთის-სოფელში, დღეს შენა ჰსცემ, ხვალ შენ გცემენ.

მწარე ღიმილი მოუვიდა ტუჩებზედ ცენტურიონს. მალე გაუქრა ღიმილი და მის მაგიერ მძიმე და შავი ფიქრები მოაწვნენ გულზედ. ვერაფერი სურათები გამოეხატა გუნებაში. მას მოაგონდა თავისი კეთილისმყოფელი უფროსი ტრიბუნი სერვიონი, რომლის ლამაზი ცოლიც შეაცდინა თვითონ ფეხიციმ. მოატყუა, დაანებებინა თავი ქმარსა და შვილს და გააქცია. ფეხიცი შეიპყრო უგუნურმა ფიქრმა, ვითომ თვითონ ტრიბუნი სერვიონია და იმავე დროს ფეხიცადვეა დარჩომილი. მთელი სიმწარე, მთელი ტანჯვა, რაც მისმა მოტყუებულმა კეთილისმყოფელმა გამოიარა, როცა მოჰსტაცეს ცოლი, მისი ლამაზი გლიცერა, ეხლა ფეხიციმ თავის თავზედ გამოჰსცადა. ერთის მხრით ფიქრობდა თავი გადერჩინა გაბოროტებულის ქმრისაგან, მეორეს მხრით - ჯავრი ამოეყარა თავისის ცოლის შემაცდენელისა. ბოლოს გუნებიდან დაეკარგა თავისის საკუთარის თავის ხსოვნა. აზრები ისეთნაირად აერივა, რომ ჭკუიდან შეცდომის ფიქრი მიეცა. ხმამაღლა ამოიოხრა.

თავის საკუთარმა ხმამ გამოაფხიზლა და გონება დაუბრუნა. ეხლა კი

თავისი თავი ფეხივით იცნო და არა სხვა კაცად, მაგრამ მაინც. კიდევ სრულად არ იყო გამოსული ბურანისაგან. მაინც კიდევ ელანდებოდა სახე მშვენიერის გლიცერასი, რომელსაც მან თავი მიანება ალექსანდრიაში მას შემდეგ, რაკი გაფლანგა თავისი უკანასკნელი მინალთუნი და გლიცერას ნივთიულობა.

ამისი უბედური საყვარელი გლიცერა იყო, იგი ბევრსაც ჰსტიროდა და ცოტას იცინოდა ხოლმე მას აქეთ, რაც ქმარს გამოეცა. ფეხივის მისი ჩუმი სამდურავი ელანდებოდა. ამავე დროს მოეჩვენა, რომ სირონა წინ დაუდგა მუქართა და გაბედა კიდევ პოლიკარპს ხელი დაუქნიოს. ღონემიხდილი, ლანდებით გარემოცული ცენტურიონი გააფთრებული წამოხტა თავისის ადგილიდამ და დაკუმშა მუშტები.

თანდათან გონებაზედ მოვიდა და მაშინ მოაგონდა ის ამბავი, რაც ამ უკანასკნელს საათებში დაემართა. სწრაფად გამოვიდა ბნელის ოთახიდან გარედ, ცოტა ღვინოთო მოისურიელა თავი, მივიდა ღია ფანჯარასთან და ვარსკვლავებს ცქერა დაუწყო. შუალამე დიდი ხანია გადასული იყო. ფეხივი ილოცა თავისი ღმერთი მიტრა, რომლის სამსახურსა ისე გულმოდგინედ ეძლეოდა ხოლმე. ხშირად მთელის კვირის განმავლობაში დღეში რამდენსამე საათს ჩაწვებოდა თოვლში და მერე დიდს მარხულობას მიეცემოდა ხოლმე. ამას ყოველსა იმისათვის იქმნოდა ხოლმე, რომ მაღალი ხარისხი "ლომისა" ღირსებოდა.

სირონას ჰსძულდა უგუნური სარწმუნოება თავისის ქმრისა და მაგით უფრო დაშორდნენ ერთმანეთსა ცოლ-ქმარნი. ფეხივი მტკიცად იდგა თავის რჯულზედ: მას უნდოდა, დაგვიანებულის სინანულით შეენანა თავისი ადრინდელი ცოდვანი. ფეხივი ევედრებოდა თავის ღმერთს, იმოდენა ძალა მომანიჭეო, რომ ჩემის ცოლის უჯიათობას ბოლო მოვულოო და მის შემაცდენელს სამაგიერო გადვუხადოო. ლოცვის შემდეგ შესხნა კედლიდამ ორი მაგარი თოკი, თავმოწონებით ტანში გაიმართა, თითქო თავისის ჯარის წინა იდგა და საომრად გულს უკეთებსო, ანუ მოედანზეაო და ხალხთან ლაპარაკს ლამისო და ამ სახით გამოვიდა საწოლიდამ.

მას ფიქრადაც არ მოსვლია ცოლის გაქცევა. რაკი საწოლში ვერა ნახა თავისი ცოლი, დიდს ოთახში შავიდა, იქ ეგულეობდა სირონა; მაგრამ აქაც ვერ იპოვა. ფეხივის ეოცებოდა ეს ამბავი და სირონას გაქცევა ისეთ შეუძლებელ საქმედ მიაჩნდა, რომ გადაწყვეტით უარჰყო.

უსათუოდ ჩემის გაჯავრებისა შეეშინდაო და ან ტახტის ქვეშ ან საქვეშაგებოს უკან დაიმალო.

" - პატარა ძალი მგონი ეხლა გულზედ ეკვრება, - გაიფიქრა გულში და მოჰყვა სისინს, რადგანაც იამბა ყოველთვის ამის სისინზედ გულზედ მოდიოდა და ყოველთვის ხმამაღლა მოჰყვებოდა ხოლმე ყეფას. მაგრამ სულ ამას იყო! არსაიდან ჩუჩუნიც არ ისმოდა. მაშინ ფეხივის რაღაც ფიქრი მიეცა; დაჩხრიკა ყოველი კუთხე ოთახებისა, ებებდა სირონას იმისთანა ადგილებშიც კი, საცა ბავშვიც კი ვერ დაეტევოდა დასამალავად. თოკები ხელიდამ გავარდა და იმ ხელმაც, რომელშიაც კანდელი ეჭირა, კანკალი დაუწყო. მაშინ შეამცნია,

ფანჯრები ღია იყო საწოლს ოთახში. ფანჯრის ახლო სკამი იდგა, რომელზედაც სირონა იჯდა და მთვარეს შესცქეროდა, რაც გერმასი მოვიდა.

- მაშ სწორედ ამ გზით წასულა! - წაიდუღუნა ფებიციმ, კანდელი ძირს დადგა, ჰკრა ხელი კარს, გამოვარდა გარედ. "შეუძლებელიაო, რომ ამ შუალამისას სირონა პირდაპირ უდაბნოსაკენ წასულიყო", - ფიქრობდა გულში. ხელი ჰკრა ჭიის კარს და ნახა, რომ მაგრად არის დაკეტილი. ძაღლები წამოხტნენ და ყეფას მოჰყვნენ, როცა ფებიცი სენატორის სახლისაკენ წამოვიდა და მოჰყვა კარის რაკუნსა. მას ეგონა, რომ მისი ცოლი აქ სენატორთან მოვიდოდა და ამათს მფარველობას ითხოვდა. ფებიცი ისე გულზედ მოსული იყო, რომ მეტი აღარ იქმნებოდა. იმას გული მოსდიოდა იმაზე კი არა, რომ ცოლი დაგვარგეო, არამედ იმაზედ, რომ პოლიკარპს ჩემი თავზედ ლაფის დასხმა როგორ გადავახდევინოო. როგორ გაბედაო ასეთი შეურაცხყოფა იმპერატორის ცენტურიონისაო! სირონასი კი მაგდენი დარდი არა ჰქონდა, ან რა იყო მისთვის სირონა?

მას აქეთ რაც სირონამ არ ინდომა არშიყობა თავის ქმრის უფროსისა და უდიერად მოექცა, უფროსი შემოჰწყრა ფებიცის და რომიდან აქ უდაბნოში გადმოჰკარგა. მას აქეთ ფებიციმ მტრად ჩასახა სირონა და ეგონა, რომ სირონა მარტო იმათ ექცევა კარგად, რომელნიც ფებიცისა ჰსძულდა. ამ უკანასკნელთ შორის ყველაზე წინ პოლიკარპი იყო ფებიცის თვალში.

ფებიციმ ხელახლად დაარაკუნა კარი პეტრესი. კარი გაუღეს. სანთლით ხელში დახვდა წინ სენატორი გააფთრებულს ცენტურიონსა.

XII

საწყალი პავლე იჯდა სენატორის სახლის კარებთან და სიცივისაგან მაგმაგებდა, რადგანაც რამოდენადაც თენდებოდა, იმოდენად სიცივე ღამის ჰაერისა მატულობდა, თავისი ტყავი კი მიეცა გერმასისათვის და თვითონ ზედ ჩასაცმელი თბილი რამ არა ჰქონდა რა. ხელში საყდრის გასაღები ეჭირა. საყდრის მნათე შინ ადრე წასულიყო. პავლეს კი უნდოდა მრავალი, მრავალი ელოცნა, ვიდრე მიიღებდა წინამძღვარობის ხარისხსა. ამის გამო მნათესათვის ეთხოვნა, გასაღები საყდრისა მე დამიგდეო და ეკკლესიას მე თვითონ დავეკეტავო.

- ეს რა უცნაური ღამეა! - ამბობდა თავისთავად პავლე და თავის დაგლეჯილს ტანისამოსს აქეთ-იქიდან იფარებდა. ეხლა რომ თბილ ოთახშიაც მჯდარვიყავ და ამ მჭვრების მაგიერ ყუის დოშაკში ვწოლილვიყავ, მაინც კი ჟრუანტელი დამივლიდა ტანში იმ ღამის-მავნეების დანახვაზედ, რომელნიც ამ ადგილებში დაეთრევიან. მე ჩემის თვალით ვნახე ღამის-მავნე ქაჯები. აი ამ სოფლიდამ ჩვენთან მთაში ამოდინ ეშმაკნი ქალის სახითა, სისხლს გვიმღვრევენ და ცოდვილს სიზმრებს გვაზმანებენ. ნეტა ხელში რა ეჭირა იმ ქაჯს თეთრ ტანისამოსიანს და გაშლილ თმისანს? იქნება ის ქვა ეჭირა, რომელსაც გულზედ დაგვადებენ ხოლმე, როცა მაჯლაჯუნა დაგვაწვება. მეორე

კი, მგონია, მოფრინავდა, თუმცა ფრთები კი ვერ დავუნახე. აი, ამ სახლის გვერდზედ გალლიელი დგას თავისის უნამუსო ცოლითა, რომელმაც აიყოლია ჩვენი საწყალი გერმასი. ნუთუ მართლა იმისთანა მშვენიერი რამ არის? ესეც კია, რა უნდა ესმოდეს ქალის მშვენიერებისა ბავშს, რომელსაც თავისი დღენი კლდეებში გაუტარებია. ვინც კი პირველად მარილიანად შემოხედავს, იგი ეჩვენება მზეთუნახავად. მერე ქალი ქერა არისო, მაშასადამე იშვიათი მტრედი იქმნება ამ უდაბნოს შავგრემანთა შვილთა შორის. ჰსჩანს, გერმასის ტყაპუჭი ჯერ არ დაუნახავს ცენტურიონს, თორემ იქ ამისთანა სიჩუმე და დუმილი არ იქნებოდა. მას აქეთ, რაც აქა ვყარაულობ, ჩემს ყურს მაგდენი არაფერი სმენია. ერთხელ სახედარმა დაიყოფინა, ერთხელ აქლემმა დაიბლავლა, აი ეხლა კი პირველი მამალი ყივის. ადამიანისა კი ერთი სიტყვაც არა მსმენია, ხვრინვაც კი არ გამიგია არც ჩვენის ზორობა სენატორისა, არც მის ჩასუქებულის მეუღლისა. ძნელად საფიქრებელი კია, რომ ისინი ძილში არა ხვრინავდნენ, ეგ სწორედ სასწაული რამ იქნებოდა.

პავლე ფეხზედ წამოდგა, მივიდა ფეხიციის სახლის ფანჯარასთან და ყური დაადო ნახევრად ღია ფანჯარას, იქნება გავიგო რამეო, მაგრამ გალლიელის სახლში ჩუჩუნიც არ იყო. ერთის საათის წინად მირიამი იდგა სწორედ ამ ადგილას და ყურს უგდებდა. რაკი სირონა გაჰსცა და დააბეზლა, შორი-ახლო აჰყვა მირიამი ფეხიციის და თავლის ახლო ჩაიპარა და სენატორის ეზოში შევიდა. "მე უნდა შევიტყო", - ამბობდა გულში, - "აქ რა მოხდებაო, გააფთრებული ქმარი რა დღეს დააყენებსო გერმასსა და სირონასაო". მირიამი გახელეებული იყო და ყველაფერზედ მზად იყო იმის ფიქრ, რომ ცენტურიონი იარაღს იხმარებს ორივეზედ, კიდეც უხაროდა, კიდეც აწუხებდა.

მირიამმა შეამჩნია სინათლის ზოლი, რომელიც ნახევრად ღია ფანჯრიდან გამოდიოდა; სულ გააღო ფანჯარა, აცოცდა მალლა და შიშველი ფეხი გაიმაგრა კედელზედ. მაშინ კი ოთახის შიგნით ყველაფერი დაინახა, დაინახა სირონა ქვეშაგებში წამომჯდარი და მის პირდაპირ გალლიელი, მრისხანე და გააფთრებული. სირონას ფეხთა წინ ეგდო ტყაპუჭი გერმასისა. მარჯვენა ხელში ფეხიციის ეჭირა კანდელი, რომლის სინათლე მოჰფენოდა მის ფერმკრთალს სახეს და ქვის იატაკს, საცა რაღაც სისხლისფრად ბრწყინავდა სინათლეზედ.

- "სისხლია, სისხლი", - გაიფიქრა მირიამმა; ჟრუანტელმა გაურბინა ტანში და თვალეზედ ხელი აიფარა. როცა ხელმეორედ გაახილა თვალი, დაინახა მრისხანებით ანთებული პირისახე სირონასი, ქმარზედ მიმართული. მაშ სირონა მრთელია და უვჩებელიო; ხოლო გერმასი?

"ეგ გერმასის სისხლია, გერმასისა!" - ამოიკვნესა მირიამმა და გულმა საშინლად ტკივილი დაუწყო. - ვაიმე, მე დავღვარე მისი სისხლი, მე ვარ მისი მკვლელი!"

მირიამი მაშინვე ჩამოვიდა ძირს და ჰკუაზედ შემცდარსავით გამალეებული გაიქცა ისევ ადრინდელ გზით მთებისაკენ. "მშიერს ვეფხვს პირში მივეცემიო", - ამბობდა გულმოკლული მირიამი. შიმშილს, წყურვილს

და სიცივეს ვირჩევო და ამისთანა საშინელის საქმით სინიდის დამძიმებული კიო თვალით ვერ დავენახვებო დოროტეას, სენატორს და მორმონასაო.

შეშინებული მირიამი იყო ერთი იმათგანი, რომელიც პავლეს ქაჯი ჰგონებოდა. ყოვლის მომთმენი მეუდაბნოე ხელახლად მოვიდა, ადრინდელ ადგილს დაჯდა და დაიწყო ფიქრი:

- სიცივე კარგა იკბინება. კარგი რამ არის ცხვრის ტყავი, მაგრამ მაცხოვარი ჩვენი უფრო მომეტებულს ტანჯვას ითმენდა. განა მე წუთის-სოფელს იმიტომ არ გამოვეთხოვე, რომ მაცხოვრის გზას დავადგე და მოთმინებითა და წამებითა მოვიპოვო საიქიოს ნეტარება იქ, საცა ანგელოზნი სუფევენ; საჭირო არ არის რაღაც საბრალო ტყაპუჭი პირუტყვისა. რაც შეეხება ჩემს საქციელს, მასში ჩრდილიც არ არის თვით-ანგარებისა. მე ვიტანჯები სხვათათვის. მე აქ ვძაგბაგებ გერმასის გამო, რათა ამით მის მოხუცებულს მამას მწუხარება ავაცდინო. ნეტა ამაზედ უფრო ცივოდეს! ამას იქით თავის დღეში, დიახ, თავის დღეში თბილი ტყავი აღარ მიეკარება ჩემს ტანს ამას იქით.

პავლემ ისე რიხიანად დაიქნია თავი, თითქო უნდაო თავისი თავი გაამხნევოსო. მაგრამ მაშინვე წარბი შეეკრა და შეეჭმუხვნა; ფიქრად მოუვიდა, რომ ხელმეორედ მრუდე გზას დაადგა.

- აი ესეთები ვართ ხოლმე ყოველთვის, - ამბობდა თავისთავად. - ერთს ბეწვის ოდენას კეთილს რასმეს ვიქმთ ხოლმე და გული ჩვენი იმოდენის თავმოწონებით და ამპარტავნებით აივსება, რომ ერთის აქლემის საპალნე გამოვა. თუმცა სიცივით კბილი კბილსა ვეღარ მიმხვედრებია, მაგრამ მაინც მე ერთი საბრალო ცოდვილი ვარ და სხვა არაფერი. რა რიგად გახალისდა ჩემი თავმოყვარეობა, როცა მოციქულებმა რაიტიდამ წინამძღვარობის ხარისხზედ მიმიწვიეს! სად გამეცნენ მაშინ მჯელობა და მოსაზრებანი, როცა ჩემმა ოთხმა ცხენმა დოღში პირველად გაიმარჯვა. მე მაშინ ჩემს სიხარულს ხმამაღლა ვაცხადებდი, ვიდრე ეხლა; მაგრამ მაშინ უფრო ნაკლები ამოთმოყვარეობა მქონდა, ვიდრე ეხლა. ესენი არიან ბევრნი ჩვენგანი. უნდათ მაცხოვრის კვალს დაადგნენ ხოლო, და ეტანებიან კი მარტო მის დიდებას; ხოლო ყოველს მას, რაც მაცხოვარმა ტანჯვა, წამება და შეურაცხყოფა გამოიარა, გზას უქცევენ დიდის სიფრთხილით. ჰოი მაღალო ღმერთო, შენ ხომ მხედავ, რომ მე გულწრფელად ვეძიებ მაგ ტანჯვას, წამებას და შეურაცხყოფას! ხოლო როცა ეკლით დაჩხვლეტითა წამომსკდება ხოლმე სისხლი და სისხლი იგი იმ წამსვე გადამეცვლება ვარდად, განა ჩემი ბრალია? ჩემი ბრალია განა, რომ როცა იმ ვარდს მოვწყვეტ ხოლმე, კვლავ სხვანი ამოდიან და მოეფინებიან გზასა ჩემსა შესამკობლად ეგრე ყოფილა თურმე! ამ ქვეყანაზედ ისე ძნელია მოიპოვოს კაცმა ტანჯვა უსიხარულოდ, როგორც სიხარული უტანჯველად.

ასე ფიქრობდა პავლე და კბილების ძაგა-ძუგი სიცივისაგან უფრო და უფრო ემატებოდა. უცბად ძაღლების ყეფა მოესმა და ფიქრები დაუფთხო. ფებიცი სენატორის ჭიის კარს არახუნებდა. პავლე ფიცხლავ წამოდგა ფეხზედ და მივიდა ჭიის კართან, არცერთი სიტყვა არ გამოჰპარვია, სენატორი და ფებიცი რომ ლაპარაკობდნენ ეზოში.

ფეხიცი ეუბნებოდა, მომეცი ჩემი ცოლიო, რომელიც შენც სახლში გყავს დამალულიო; პეტრე კი ეფიცებოდა, რომ გუშინდელ დილას აქეთ სირონას ჩვენს ეზოში ფეხიცი არ შემოუდგამსო. თუმცა მკვახედ და აურზაურად ლაპარაკობდა ფეხიცი, მაგრამ პეტრე კი არ აუჩქარდა და გულდინჯად პასუხს უგებდა. ბოლოს უთხრა, რომ წავალ ჩემს ცოლსა ვკითხავო, იქნება მე რომ მეძინა, მაშინ უჩემოდ გაულო კარი და შემოიყვანაო.

პავლე ხედავდა, რომ გააფთრებული ცენტურიონი წინა და უკან ეზოში ბოტიტ დადის და ბოლოს ნახა, შედგა კიდეც, რადგანაც კარებში გამოჩნდა დოროტეა თავისის ქმრით და მტკიცედ აღიარა, რომ სირონა თვალითაც არ უნახავს და არც იმის ამბავი იცის რამე.

- უფრო კარგი, - წაართვა სიტყვა ფეხიციმ. - მაშ თქვენ შვილს პოლიკარპს ხომ ნამდვილად ეცოდინება სირონას ბინა.

- ჩემი შვილი გუშინდელს აქეთ რაიტშია საქმეზედ წასული, - უპასუხა გულნაკლულად პეტრემ. - და დღეს დილაზედ მოველით, უნდა მოვიდეს.

- უნდა ვიფიქროთ, რომ დაპირებულზედ ადრე წამოსულა, - ჰსთქვა ფეხიციმ. - ჩვენ რომ ჩვენის ღმერთის დღეობისათვის მზადებაში ვიყავით, ეგ არავისთვის დაფარული არ იყო; არც ჩემი იქ წასვლა იყო საიდუმლო და ხომ იცით, პატრონის სახლიდამ წასვლა ყოველთვის ამხნევებს ქურდსა, ნამეტნავად არშიყსა, რომელსაც ჩვეულებად დაჰსჩემებია თავის სატრფიალოს ფანჯრიდამ ვარდები აწვდიოს. თქვენ, ქრისტიანებო, თავი იმითი მოგაქვსთ, რომ ცოლ-ქმრობა სამდთო და ხელშეუხებელი საიდუმლოება არისო, მაგრამ როგორცა ჰსჩანს, ეგ მარტო თქვენთა თანამორწმუნეთა ცოლ-ქმრობისათვის არის და წარმართის ცოლებთან კი თქვენს შვილებს ნება აქეთ იქეიფონ. ხოლო აქ კაცმა უნდა იკითხოს: წარმართი ქმარი ნებას მიჰსცემს თუ არა, რომ მისი პატივი ხელში მჩვრად გახადონ? მე რაც შემეხება, ამას ვიტყვი, რომ მე ხუმრობის თავი არა მაქვს და პირდაპირ გიცხადებ შენ, რომ იმპერატორის ტაჩისამოსს, რომელიც მე მაცვია, ჩირქს არავის მოვაცხებინებ. მე უნდა შენი სახლი მოვჩხრიკო და თუ მე აქ ჩემი ნამუსდაკარგული ცოლი შენს შვილთან ერთად ვნახე, იმასაც და თვითონ შენც სამართალში მიგცემთ და ჩემის ცოლის შემაცდენელს ისე მოგეპყრობი, როგორც სამართალი მიმიძღვის.

- ტყუილად გაირჯები, - უპასუხა პეტრემ და ძლივს შეიმაგრა თავი წყენისაგან. - როცა მე ან "ჰოს" ვამბობ, ან "არას" - ეგ სამყოფია. ეხლაც გიმეორებ: არა, აქ არც შენი ცოლი გყავს დამალული, არც ჩემი შვილი. ან მე ან დოროტეას რა ხელი გვაქვს თქვენს ცოლ-ქმრობასთან, ამ სახითვე რა ხელი აქვს ვისმეს, რომ შუაღამისას ჩვენს სახლში, ჩვენს ოჯახში შემოგვიხტეს! ამ კარის დირეზედ ფეხის დადგმა მარტო მას შეუძლიან, ვისაც მე თვითონ ნებას მივცემ, ანუ მარტო მსაჯულს ჩემის ხელმწიფისას, რომელსაც მოვალე ვარ აქ შემოსვლა არ დავუშალო. შენ კი აქ შემოსვლის ნებას არ გაძლევ და გიმეორებ: სირონა ჩვენთან არ არის და შენ კარგს იქმოდ, რომ წახვიდე და სხვაგან მონახო და აქ ტყუილად დრო არა ჰკარგო.

- ჩემთვის შენი რჩევა საჭირო არ არის! - დაუყვირა ცენტურიონმა მკვახედ.

- მეც კი, სწორედ მოგახსენო, - უთხრა პეტრემ. -- იმ გუნებაზედ არა ვარ, რომ შენის ცოლ-ქმრობის აჭიჭენილი საქმე ვასწორო. სირონას შენ უჩვენოდაც დაიბრუნებ, იმიტომ, რომ ცოლის გულის მოგება ყოველთვის უფრო ძნელია, ვიდრე მისი დაჭერა, როცა ქმარს გაექცევა.

- მე შენ გაჩვენებ, ვინცა ვარ! - დაემუქრა ცენტურიონი და თვალი გადაავლო სენატორის მოსამსახურეებს, რომელნიც აქ მოგროვებულიყვნენ და რომელთანაც ამ დროს მივიდა ანტონი - უფროსი შვილი პეტრესი. მე ეხლავ დავუმახებ ჩემს ხალხს, - დაიყვირა ცენტურიონმა. - და თუ თქვენ მაშინაც არ გამომიჩენთ ჩემის ცოლის მომტაცებელს, მთელს სახლს ალყას შემოვარტყამ.

- ერთი საათიც მოითმინე, - უთხრა დოროტეამ და ხელი ჩაავლო ქმარს, რომელიც ძლივს იმაგრებდა თავს; ერთი საათიც და შენ შენის თვალთ ნახავ, რომ პოლიკარპი მოვა თავის მამის ცხენითა. ნუთუ მარტო იმ უმანკო ვარდებმა, რომელსაც პოლიკარპი უწყობდა ხოლმე ფანჯარაზედ სირონას, ექვში შეგიყვანეს და დაგაჯერეს, რომ შენის ცოლის მტაცებელი ჩები შვილია, თუ სხვა რამ საბუთი მიგიძღვის, რომ ჩემს შვილს და ჩვენც ამისთანა სამარცხვინო საქმეს გვწამებ?

ხშირად მოხდება ხოლმე, რომ როცა გააფთრებული მამაკაცი, როგორც შავი ქვეა-ქუხილის ღრუბელი მზად არიან ერთმანეთს ეცნენ, მაშინ ერთი სიტყვა გონიერის დედაკაცისა შეაყენებს ხოლმე იმათ და გაფანტავს ღრუბლებსა.

ფეხების სულაც უნდოდა დაჰყოლოდა პოლიკარპის დედის სიტყვას, მაგრამ მისმა კითხვამ კი ჩააფიქრა და მოაგონა, რომ მის ეჭვს ძალიან სუსტი საბუთი ჰქონდა. ამასთანაც მოისაზრა, რომ თუ მართლა სირონა აქ არ არის და სხვაგან სადმე წასულა, ხომ ტყუილად ვიგვიანებო და სირონას კი ამით უფრო მეტი დრო ეძლევაო, თავი სადმე შორს დაიმალოსო.

რამდენსამე წამს ყველა ეს მოიფიქრა და რადგანაც როცა საჭირო იყო, იცოდა თავის დაჭერა, ჰსთქვა მორბილებულის ხმით: "მაშ ვნახოთ, როგორმე ამ საქმეს ეშველება". მერე არც კი გამოეთხოვა სახლის პატრონებს, მძინედ მობრუნდა და ნელ-ნელა წავიდა თავის სახლისაკენ. ჯერ კარებთანაც არ მისულიყო, რომ ქუჩიდან ცხენის თქაფა-თქუფი მოესმა და პეტრემ ხმა მიჰსცა:

- ერთს წუთს მოიცადე. აი, პოლიკარპი მოდის და თვითონ პირისპირ მოგელაპარაკება.

ცენტურიონი შედგა. სენატორმა ანიშნა ბებერს იეტროს, ალაყაფის კარი გააღო. მხედარი გადმოხტა ცხენიდან, შემოვიდა ეზოში და აქ მდგომებმა პოლიკარპის ნაცვლად ვიდაცა ამაღეკიტელი დაინახეს.

- რა ამბავი მოიტანე? - ჰკითხა სენატორმა.

-- ბატონმა პოლიკარპმა, შენმა შვილმა, - უპასუხა ჭადარამორეულმა და მზემოკიდებულმა მხედარმა, მოკითხვა მოგახსენა შენა და შენს ცოლს და დამაბარა თქვენთან, რომ შუადღისას მოვა აქ რვა კაცით, რომელიც მუშად დაიჭირა რაიტში. ქალბატონს დოროტეას ჰსთხოვს, რომ ბინა და საუზმე მოუმზადეთო.

- როდის აქეთია, რაც წამოხვედი? - ჰკითხა სენატორმა.

- მზის ამოსვლამდე კიდევ ორი საათი იქნებოდა.

პეტრეს თითქო გულიდამ ქვა აეხსნაო, ისე თავისუფლად ამოისუნთქა, რადგანაც ეხლა სრულიად დააჯერა გული, რომ მისი შვილი ამ საქმეში უბრალოა. მაგრამ ამით თავი კი არ გაიზვიადა ფეხების წინაშე. პირიქით, საკუთრად ეხლა შეეცოდა ეს უბედური კაცი. მოუბრუნდა სრულის გულმტკიცუნელობით და უთხრა:

- ნეტავი ამ კაცს შენის ცოლის ამბავიც შეეტანა, სად არის. ამ უდაბნოს მყუდრო ცხოვრებას ვერ შეეჩვიენ, იქნება იმის გამოც გაიქცა, რომ იმისთანა ადგილს დაბინავდეს, საცა მის ახალგაზრდას და მშვენიერს არსებას უფრო მეტი სიფართოე ექმნება, ვიდრე ამ მიყრუებულს უდაბნოში.

ფეხიციმ უარის საყოფელად ხელი გაიქნია, თითქო უნდაო თქვას, მე უფრო კარგად ვიცი, რისთვისაც გაიქცაო და დაუმატა: "მე ნიშანს გაჩვენებ, რომელიც იმ ღამურა ფრინველს ჩემს ბუდეში დაუგდია; იქნება იცოდე, ვის ეკუთვნის". ჰსთქვა და გაჰსწია თავის სახლისაკენ. ამ დროს ალაყაფის კარი გაიღო და შემოვიდა პავლე; თავი დაუკრა სენატორს და ყველას იქ მდგომს და მიაწოდა პეტრემ საყდრის გასაღები. ამ დროს მზეც კარგა ამოვიდა და თავიდან ფეხამდე განათა მეუდაბნოე. პავლეს შერცხვა დოროტეასი და აწითლდა, რადგანაც პერანგის ამხანაგი აქა-იქ გამოფლეთილი ჰქონდა და ტიტველა, სწორედ რომ ფალავანური ბარკლები უჩანდა.

პეტრეს დღევანდლამდე კარგის მეტი პავლეზედ არა შეეტყოთ რა, მაგრამ მაინც კიდევ იმისი აქ მოსვლა ამ დროს არ იამა. იმიტომ, რომ რაც ჩვეულების გარედ მოხდებოდა ხოლმე, შლიდა იმ წესს და რიგს, რომელიც, მისის აზრით, ყოველსფერში საჭირო იყო. პავლემ ეგ უსიამოვნობა მალე შეამცნია სენატორს იმიტომ, რომ სენატორმა ისე ჩამოართვა გასაღები, რომ ხმა არ გაუცია. პავლეს კი უნდოდა, იმისი აზრი შეეტყო და ამიტომაც რაღაც მორცხვობით წარმოჰსთქვა: "ჩვენ ჩვეულებად არა გვაქვს ხალხში გამოვიდეთ და ტყავი არ გვესხას, მაგრამ ეხლა ასე ვარ, უტყავოდ, რადგანაც ტყავი დავკარგე".

ეს სიტყვა ჯერ არც კი გაეთავებინა, რომ ფეხიციმ მოვიდა გერმასის ტყავით ხელში. მიუბრუნდა სენატორს და უთხრა: - აი რა ვიპოვე ოთახში, როცა შინ დავბრუნდი.

- აბა როდის გინახავს, რომ პოლიკარპს როდისმე მაგისთანა წამოსასხამი ეტარებინოს? - ჰკითხა დოროტეამ.

- როცა ღმერთნი ადამიანთა ქალებს ეწვევოდნენ, - უპასუხა ცენტურიონმა, - მაშინ სხვის სახეს მიიღებდნენ ხოლმე. განა კოპწია ალექსანდრიელს არმიყს კი დაუშლიდა რამე, რომ მორთულიყო ერთის ვისიმე სულელის მეუდაბნოის ჭუჭყიან ტანისამოსითა? მაინც მე აღვიარებ, რომ შენის შვილის თაობაზედ ვცდებოდი, განა არის ვინმე იმისთანა, რომ არ შემცდარიყოს? ამას ნუ მიწყენ, სენატორო! შენ ჩემზედ მეტს ცხოვრებ ამ ადგილებში და მითხარი, ვის უნდა მოეტანოს ჩემთვის საჩუქრად ეს ახალთახალი ტყაპუჭი რქებთან ერთად?

პეტრემ გასინჯა ტყავი და ჰსთქვა: - ეს მეუდაბნოს ვისმეს ტყავია, ყველას იქ მთაში განდევილს ამისთანა ტყავი აცვიათ.

- მაშასადამე ჩემს სახლში შემოთრეულა ვინმე იმ უქმად მოწანწალეთაგანი! - დაიყვინძა ცენტურიონმა: - მე იმპერატორის მსახური ვარ და ნაბრძანები მაქვს, რომ ყოველი, რაც აქაურების ანუ მგზავრების მშვიდობიანობას ამღვრევს, მოვსპო. ასე მიწერია ბძანების ქალაქდში, რომელიც რომიდან გამომატანეს. მე ვუბძანებ, რომ იმ საძაგლებს ყველას თავი ერთად მოუყარონ, როგორც ტყის ნადირებს მოსარეკში. ყველანი ქურდები და მძარცველნი არიან და მაშინ მე ვიცი, როგორ გამოვაჩენინებ დამნაშავეს.

- მაგისათვის იმპერატორი ვერაფერს მადლობას გეტყვის, - უპასუხა პეტრემ. - ისინი სულ ღვთის მოშიშნი ქრისტიანები არიან და ხომ იცი, რომ თვითონც კონსტანტინე...

- კონსტანტინე? - დაცინებით განიმეორა ცენტურიონმა. - იქნება მოინათლოს კიდევ, რადგანაც წყალი არავის არას ავნებს და თუ არ ნდომობს დიდს დიოკლეთიანისაებრ მაგ ხროვის ამოწყვეტას, რომელიც თან დასდევს ხოლმე ვიდაცა მონათლულს თვალთმაქცსა, იმისათვის არ ნდომობს, რომ სახელმწიფო უკაცოდ დარჩებოდა. აბა ეს ფული გასინჯე; ერთს მხარეზედ ხომ იმპერატორის სახეა, მეორეზედ რაღას ხედავ? თქვენს ნაზარეველს თუ ჩვენს ძველს ღმერთს - დაუსრულებელს უძღვევს მზესა? წყალს, რომელშიაც ხვალ კონსტანტინეს აბანებენ, კონსტანტინევე ხვალ-ზევით დააშრობს და როცა დრო ხელს მიჰსცემს გამოიყვანს მოედანზედ ისევ ძველს თქვენის ამაოდ მორწმუნოების პირისპირ და ძველნი ღმერთნი ხელს მოუმართვენ.

- მინამ ეგ მოხდება, - უთხრა ტკბილად პეტრემ. - ბევრი დრო გაივლის, ჯერ კი კონსტანტინე ქრისტიანების მომხრეა. მე ერთს კარგს გირჩევ, ეგ საქმე ეპისკოპოსს ალაპიტს გარდაეცი.

- იმისათვის ხომ არა, რომ მომართვას თქვენი ქადაგება, რომელიც დედაკაცის საფერიც არ არის, - დაცინებით ჰსთქვა ცენტურიონმა. - ფეხი აულოკეო შენს მტერსაო, ეს უნდა მითხრას განა უკაცრაოდ. ყველანი ვინც კი აი ზევით, მთაში არიან, სულ ავაზაკები არიან, ამას ხელმეორედ ვამბობ საქვეყნოდ და როგორც ავაზაკებს, ისეც მოეპყრობიან იმ ბოროტ სულელებს იმ დრომდე, ვიდრე არ გამოვაჩენ იმას, ვინც მინდა. დღესვე მივესევი.

- დღესვე შენს გულის წადილს აისრულებ იმიტომ, რომ ეგ ტყაპუჭი მე მეკუთვნის. ეს სიტყვები ხმამაღლა და თამამად წარმოჰსთქვა პავლემ. ყველამ ამასა და ცენტურიონს შემოხედა.

პეტრესაც და მის მოსამსახურებსაც ხშირად უნახავთ პავლე და ყოველთვის ტყაპუჭი ზედა ჰსცმია და ჰსთქვეს, პავლეს ტყაპუჭი ძალიან ჰგავს იმას, რომელიც ეხლა ფეხიციის ხელში ეჭირა.

პავლემ რომ თავისი თავი გაამხილა, ყველას, ვინც კი პავლეს და სირონას იცნობდა, უკვირდათ, მაგრამ მაინც კიდევ ყველამ, თვითონ სენატორმაც კი, დაიჯერა მისი სიტყვები.

მარტო დოროტეამ საეჭვოდ მიიღო და გაიქნია თავი, არა მგონიაო.

თუმცა სენატორის ცოლს ვერა გზით ვერ აეხსნა ყოველივე ის, რაც ესმოდა და ხედავდა, მაგრამ ეს კი ცხადი იყო მისთვის, რომ ეს კაცი სხვის ცოლის მტაცებელს არა ჰგვანდა, და არც ის მშვენიერი ქალი ამის გულისათვის თავის ნამუსს არ დაჰკარგავდა. დოროტეას მაინც და მაინც არა ჰსჯეროდა უნამუსობა სირონასი, რომელიც წრფელის გულით უყვარდა და თუმცა ცუდი კია, მაგრამ დედობრულმა თავმოწონებამ იქამდინ წაიტყუვა, რომ ეს გააფიქრებინა: თუ მართლა ლამაზმა ქალმა ცოდვა რამ მოინდომა, უეჭველია უფრო მის მოხდენილს შვილს პოლიკარპს აირჩევდა და არა ამ ჭუჭყიანს და ბებრუცუნა კაცს.

სულ სხვა რიგად უდუღდა გული ცენტურიონს. მას სჯეროდა მეუდაბნოის სიტყვა მით უფრო, რომ რამოდენადაც ცოლის შემაცდენელი უღირსი იქმნებოდა, იმოდენად უფრო დიდად საძრახი იყო სირონა, იმოდენად უფრო შეუნდობელი და შეუწყნარებელი იყო შეცოდება. თვითონ მის თავმოყვარეობისათვისაც ისეთი სამარცხვინო არ იყო ცოლის დალატი პეტრესა და დოროტეას წინაშე იმიტომ ვითომ, რომ იმის ცოლს უკეთესი კი არ უძებნია, არამედ გარყვნილობის გამო მისცემია პირველს, ვინც კი შეხვედრია, თუნდა ამ ძონძებში გახვეულს მთხოვარასა; უფრო მეწყინებოდაო, - ამბობდა გულში. - რომ ჩემზე უფრო ახალგაზრდა, უფრო ლამაზი და უფრო ღირსეული აერჩიაო.

ბევრჯელ ჰქონია ამას დანაშაული ცოლის წინაშე, მაგრამ ამ ჟამად კი ყველა თავისი დანაშაულობა, როგორც ბუმბული ისე ედო სასწორზედ. საქციელი კი სირონასი ტყვიასავით სასწორსა ჰსძლეოდა. ფეხიცი ეხლა ჰგვანდა იმ კაცს, რომელიც ჩაფლულა საფლობში და უეცრად უგვრძნია ფეხთა ქვეშ მაგარი მიწა. ყოველმა ამან გამბედაობა დაუბრუნა და იმ სითამამით წაიწია მეუდაბნოისაკენ, როგორადაც ეგ ჩვეულებად ჰქონდა ხოლმე, როცა იმპერატორის წინაშე ჯარს წინ მიუძღოდა.

ძალად მოირიხიანა თავი, თავმოწონებით ტანში გაიმართა და ისე ამაყად მივიდა ალექსანდრიელთან, რომელმაც ერთის ბიჯითაც უკან არ დაიწია და თავიდან ფეხამდე ისეთის ღიმილით გაზომა, რომ პეტრესა და ყველა იქ მდგომს ელდა ეცათ.

კანონით ცოლის შემაცდენელი ხელში უნდა მიეცათ სრულიად ქმრისათვის; მაგრამ ფეხიციც ეგ გუნებაშიც არ გაუტარებია. მარტო ზიზღი და მძულვარება ისმოდა მის სიტყვებში, როცა წამოიძახა:

- ვინც მუნიაანს ძალს ხელს დააწებს დასასჯელად, ის ხელს გაამუნიაანებს. ჩემი ცოლი, რომელმაც მიღალატა მე შენის გულისათვის, და შენ, მუნიაანო მთხოვარავ, ორნივე ერთმანერთის ღირსნი ხართ. როგორც მატლს ისე გავსრესდი, რომ მინდოდეს, მაგრამ ჩემი ხმალი ჩემის ხელმწიფისაა და შენს უწმინდურს სისხლში ვერ გავსვრი. მაინცდამაინც ტყუილაო კი არ გაგიხდია, შე მუტრუკო" ეს ტყაპუჭი. მეტად სქელია და მე ჯაფა აღარ მომივა გამემრო შენთვის ეგ ტყაპუჭი, რომ ღირებულის სასჯელით დამესაჯე. ნუ გეშინიან, ამდვენს მოგარტყამ, რომ გულნაკლულად არ დამრჩები. თუ მეტყვი, სად არის ეხლა შენი საყვარელი, ცოტა მოგხვდება, რამოდენაც გვიან მეტყვი, იმდენად

ბევრსა გცემ. ეი, შენ! მომეცი ერთი ეგ შოლტი!

გამოართვა ერთს იქ მდგომარეს შოლტი კამეჩის ტყავისა, ცვირ-წინ აეყუდა პავლეს და ჰკითხა: - სირონა სად არის?

- ჰა, დამკარ რაღა, - ჰსთხოვდა პავლე და უჩვენებდა შიშველს მხრებს. რაც უნდა მწვავი იყოს შენი შოლტი, მაინც იმოდენას ვერა იქმს, რომ ჩემის ცოდვების სამაგიერო იყოს, ხოლო სად არის შენი ცოლი, მაგისი სწორედ გითხრა, არა ვიცი რა, თუნდა მარწუხით მაგლიჯო ხორცი და არა მაგ უბრალო თასმით დამიზილო ტანი.

პავლეს სიტყვებში რაღაც ბავშური გულწრფელობა იყო, ასე რომ ცენტურიონმა კინალამ არ დაიჯერა კიდეც. მაგრამ ჩვეულებად არა ჰქონდა თავისი მუქარა არ აესრულებინა და იმ საკვირველს მეუდაბნოეს უნდა ეგრძნო, რომ ფეხების ხელი არა ზელს იქ, საცა ტკენა ჰსწადიან.

პავლემ იგრძნო კიდეც ეგა, მაგრამ ერთხელაც არ ამოუკვნესია, არც კი შეტოკებულა. როცა ცემით დაიღალა, ფეხიციმ ქშენით პირვანდელი კითხვა გაუმეორა გვემულს მეუდაბნოეს, რომელმაც ასე უპასუხა: - მე ხომ წინაღვე გითხარ, რომ არ ვიცი და ამიტომ მე ვერას გაცოდინებ, შენი ცოლი სად არის.

პეტრემ არა ერთხელ მოიწადინა მიშველებდა თავის თანა მორწმუნეს, მაგრამ თავს იმაგრებდა და სრულს თავისუფლებას აძლევდა გულნატკენს ქმარს; რადგანაც ეგონა, რომ აგრე თავზედ ლაფდასხმულ ქმრისაგან კიდეც კარგია მართო ამ ცემას ამყოფინებსო. ეხლა კი მიშველება გაბედა თავისთავად, თუმცა დოროტეაც კი ძალას ატანდა, მიეშველეო. პეტრე მივიდა ცენტურიონთან და უთხრა: - "შენ ეხლა მიუწყე დამნაშავეს ის, რის ღირსიც იყო... თუ გინდა უფრო სასტიკად დასაჯო, კიდეც გირჩევ, ეპისკოპოზს მიჰმართო. აი ხომ ნახე, შენ მაგით ვერას გახდები. დამიჯერე, მე უფრო კარგად ვიცნობ მაგ კაცს და ყოველს მის მგზავსა. მაგან მართლა არ იცის, სად არის შენი ცოლი და შენ აქ ტყუილად ჰკარგავ დროს და ღონესა. იმის მაგიერ, რომ მიიღო რაიმე ზომიერება შენის ცოლის საპოვნელად. მე მგონია, შენი ცოლი ეცდება ზღვით ეგვიპტეში გავიდეს აქედამ, თუ შეიძლება, ალექსანდრიაში გავა და ხომ იცი, რაც არის ის ბერძნის ქალაქი, იქ შენი ცოლი საუკუნოდ დაილუპება.

- რა უშავს? - დაიცინა ცენტურიონმა. - იქ იგი იპოვის მას, რასაც ეძებდა; სულ ახალ-ახალს შექცევას და ყოველგვარს საქეიფოს. იმისთანა ახალგაზრდა ქალისათვის, რომელსაც აგრე უყვარს ყველა სიტკბოება წუთის-სოფლისა, განა ბიწიერებაზედ უკეთესი შექცევა სხვა რამელა იქმნება? მე კი წინ გადვუდგები და გზას გავუღობებ. შენ მართალი მითხარ. მე აქ ტყუილად დროსა ვკარგავ და იმას ვმატებ. თუ მართლა იმას ზღვისაკენ გაუგნია, ეხლა ის:..... ჰეი, თალიბ! - დაუძახა პოლიკარპისაგან გამოგზავნილს ამაღეკიტელს: - შენ რატიდამ მოდიხარ? ხომ არ შეგხვედრია გზაზედ მიმავალი ქალი პირთეთრი და ოქროსფერ თმებიანი?

კაცი, რომელსაც ფეხიციმ ჰკითხა, ძალიან პატივცემული იყო სენატორის სახლში, რადგანაც მართლადა ჰკვიან კაცად იყო ცნობილი, თვითონ ფეხიციმ კი პატივსა ჰსცემდა. თალიბი დიდი ხანი ელოდებოდა ამ კითხვას და უპასუხა:

- ელ-გესვიდამ ორს ალაჯზედ დიდი ქარვანი შემომხვდა, იმ ქარვანს მოსდევდა იმისთანა ქალი, როგორც შენ მანიშნე. თქვენი ლაპარაკი რომ გავიგე, მე მინდოდა ეგ მეტქვა, მაგრამ კოლოს ბზუილს ვის გავაგებინებდი, როცა ჭექა-ქუხილია!

- ერთი ფეხმოტეხილი გოშია ხომ არა ჰყოლია თან? - იკითხა ფეხციმ და სული გაინაბა პასუხის ლოდინში.

- რაღაც კი ეჭირა ხელში, - უპასუხა თალიბმა - მთვარის შუქზედ ძუძუმწოვარა ყმაწვილად მეჩვენა. ჩემი ძმაც ქარვანს მოსდევდა და იმან მითხრა, რომ ეს ქალი უსათუოდ გამოპარულიაო, რადგანაც ფულის მაგიერ სულ ოქროს ბეჭდებს ურიგებს, როცა ყიდულობს რასმესო.

ფეხციმს გაახსენდა ერთი მშვენიერი ბეჭედი, რომელიც გლიცერას დაჰსტყუვა და ქორწინების დღეს სირონას აჩუქა.

ფეხციმ უბძანა, პეტრეს მოსამსახურეს კარგად ასვას და აჭამოს თალიბის ცხენსა და თვითონ კი შეუდგა მზადებას, რომ მდევრად გამოუდგეს ქარვანს. მალე მოემზადა და გამოუდგა ქარვანს.

როცა ფეხციმს ცხენის ხმა მიჰსწყდა, პავლემაც თავი დაანება სენატორის ეზოს და წავიდა.

- არა, თუ ღმერთი გწამს, პეტრევ, - უთხრა ქმარს დოროტეამ და ანიშნა პავლე, აღმართზედ მიმავალი - უცნაური დილა არ იყო ეს დილა! თითქო ყველაფერი ცხადიაო როგორც ხელის გულზედ, მაგრამ მაინც კიდევ მე აქ არაფერი არ მესმის. გული მეღევა, რომ მაგონდება რა დღე დაადგება საწყალო სირონას, როცა თავის გააფთრებულს ქმარს ხელში ჩაუვარდება.

XIII

ძალიან სხვადასხვაგვარნი არიან სახენი, რომელშიაც გამოითქმება ხოლმე ადამიანის სულის თვისება.

კაცს ცემა ეტკინება, სირცხვილი ჰსწვავს, უსამართლო სასჯელი კი უბოროტებს გულს. ხოლო პავლეს სულმა ეძება და ჰპოვა იმისთანა გზა, რომელსაც არც ერთი, არც მეორე და არც მესამე არ მიუდგება. იგი ჰგვემეს, შეგინებულ ჰყვეს და მეტად მძიმე კანონი დაჰსდეს. ეპისკოპოზმა ალაპიტმა შეიტყო პეტრესაგან ყველაფერი, რაც პეტრეს ეზოში მოხდა, დაიბარა პავლე და როცა ამან არ უარჰყო ბრალი, რომელსაც ზდებდნენ, მაშინ ეპისკოპოზმა გამორისხა თავისის მრევლისაგან. გარდა ამისა, აუკრძალეს ეკლესიაში სიარული, თუ არ უქმე დღეს. ეპისკოპოსს უნდოდა ეს თვისი განჩინება მთელის მრევლისათვის საჯაროდ გამოეცხადებინა. როგორ იმოქმედა ამან ყოველმა პავლეზედ, როცა იგი პაპანაქებაში, მარტო, ყველასაგან შეჩვენებული ხვნეშით შეუდგა აღმართს მთისაკენ მიმავალს?

ერთმა ზღვის პირველმა მეთევზემ დაინახა მიმავალი პავლე თუ არა, ჰსთქვა გულში, ეს კაცი ისე მხიარულად გამოიყურება, თითქო ხაზინა უპოვნიაო. საყა რაელო კოშკთან რამდენიმე ბერმონაზონები ქვებს აქუჩებდნენ

ყორესათვის. ამათ იცოდნენ ალაპიტის განჩინება ცოდვილის თაობაზე და ამის გამო პავლეს სალამი არ მისცეს. პავლემ ეს შეამცნია და ხმა არ ამოიღო. როცა იმოდენად განშორდა, რომ ბერები ველარ დაინახავდნენ, ხელით დაისინჯა ცენტურიონის შოლტისაგან დაშაქრული წყლულნი, ჩაიცინა და წაიდუღუნა:

- თუ ამ ბატონებს ჰგონიათ, რომ ამგვარი ზღვენი ცენტურიონისა ძალიან გემრიელია, ჰსცდებიან. მაინც კი მთელს ტიკს ანტილის ღვინით სავსეს არ ავიღებდი ამ წყლულთა სამაგიეროდ. რომ იცოდნენ, რომ თითოეული მათგანი ღირსია თითო ამისთანა წყლულისა მაინც, აბა მაშინ გაიკვირებდნენ აი! მაგრამ ვცოდავ ღმერთს, რომ აგრე თავს ვიწონებ. რა რიგად ფურთხით შეგსვარეს შენ, ჰოი ჩემო იესოვ! მითამ მე რა ვარ შენსა წინაშე? ერთხელ მომიხდა, რომ სხვის მაგიერ ჩემი საკუთარი ზურგი მივუშვირე და რა მცირედის სასჯელით დამსაჯეს ადამიანებმა! ერთი წვეთი სისხლიც არ დამინთხევია! მე მიხდოდა, რომ უფრო ძლიერ ეცემნათ ჩემთვის.

მხიარულად მიდიოდა წინ პავლე და მოაგონდა ფებიცის სიტყვა, რომ მატლსავით გაგსრესდიო, რომ მიხდოდესო. პავლემ ჩაიცინა, რადგანაც კარგად იცოდა, რომ ცენტურიონზედ ერთი ათად თვითონ ღონიერია. მოაგონდა, რომ მოედანზე ერთი-ერთმანეთზედ ძირს დაჰსცა ბაქია არკეზილაი და მისი ბიძაშვილი ახმახი ქსენოფანე. მერე მოაგონდა გერასი, მისი ძვირფასი დედა და მამა. კარგად მოვიდა საქმეო, ძალიან კარგად, ბებერი მამა დიდს მწუხარებას გადავარჩინეო, ამბობდა გულში პავლე.

დაინახა გზაზე კლდეებში ამოსული ყვავილი. დიდი ხანია, რაც პავლეს გური აღარ უთხოვებია ყვავილებისათვის და მათის მოწყვეტის ნდომა ხომ გულშია არ გაუტარებია. ეხლა კი დაჰსწვდა და უნდოდა მოეწყვიტა, მაგრამ მინამ წადილს აისრულებდა, გაიფიქრა:

ვის უნდა მივუტანო? ვინლა მყავს? ვინ იცის, იქნება ეს პაწაწა ყვავილი ეხლა ჰსტკებება მზის სხივითა და თავის მშვიდობიანს და ჩუმს ცხოვრებას შეჰხარის! რა რიგად ჩაჰკვრია გულში ამ კლდესა! აი იქით, გზის გადაღმა იქნება უფრო ლამაზი ყვავილები იყოს ამოსული, იქ არავის თვალი არ ეკარება. არიან თავისთვის და თუ ირთებიან მშვენიერის სამკაულით, ამას ისინი სჩადიან მხოლოდ თვის შემოქმედისათვის და იმისთვისაც, რომ მაგ მორთულობას თვითონაც შეჰხარიან. მეც ეხლა შორს გავეცლები იმ გზებს, რომელზედაც ადამიანები დადიან! მაგრამ მეყო ამდონი ავად ხსენება ადამიანთა! მე თუ ვიცხოვრებ, მარტო ჩემის თავისათვის და ღმერთთან ერთად; მაშინ ჩემთვის საჭირო არავინ არის. ვინც თავს იმდაბლებს.... განა კი თავს იმდაბლებს ვინმე. როცა იქნება ჩემი საათიც დაჰკრავს! იქ, საიქიოს ყველანი ერთად თავს მოვიყრიო. პეტრე, დოროტეა, ალაპიტი და ძმანი ბერ-მონაზვნები; ყველანი იქ შეიტყობენ ნამდვილად, მე რა კაცი ვყოფილვარ და ყველანი თავყვანს მცემენ.

პავლეს, ამ ფიქრებში გართულს, დრო ისე გაეპარა, რომ ვერც კი გაიგო და როცა სტეფანეს მღვიმესთან მივიდა, გზა სოფლიდამ აქამდე უწინდელზედ

მოკლედ ეჩვენა.

სტეფანე ძალიან შეშფოთებული ნახა, რადგან აქამომდე შვილს ელოდდა და ეგონა, რომ უბედურობა რამ ხომ არ შეემთხვაო. სტეფანეს იმანაც გაუარა გულში, რომ იქნება ჩემმა შვილმა თავი დამანებაო და ამო წუთის სოფელს მიეცაო. პავლემ დაუშოშმინა გული, უამბო, რომ მე გავგზავნეო გერმასი ზღვის მეორე პირზედაო და ესა და ეს საქმე მივაჩემეო. ადამიანი ყოველთვის მშვიდობიანად მოისმენს ხოლმე ცუდს ამბავს, როცა უფრო უარესს მოელოდდა. აი რის გამო სტეფანემაც გული დაადინჯა თავისის მეგობრის სიტყვის შემდეგ.

სტეფანემ კარგად იცოდა, რომ გერმასი განდეგილის ცხოვრებისათვის არ ვარგოდა. უწინ ეგ ძალიან ჰსწყინდა, რადგანაც უნდოდა, რომ თავისისა და გერმასის მონაწილეთა დაესხნა წყევისაგან სული გლიცერასი. ეხლა კი იცოდა, რომ თვითონ გლიცერას მოუპოვებია თვისი სიმართლე ღვთისა წინაშე.

- როდის დაბრუნდება გერასი? - ჰკითხა პავლეს.

ხუთს ექვს დღეზე. მეთევზე ალიმ, რომელსაც ამას წინად ფეხივამ ეკალი გამოვაცალე, მითხრა საიდუმლოდ, რომ ბლემიელნი ჯარად იყრებიანო გოგირდის მთებს იქითაო და თქვენზე დაცემას აპირებენო. როცა იმათ უკუვაქცევთ და დავამარაცხებთ, შენ გერმასი უსათუოდ უნდა დაითხოვო, ალექსანდრიაში წავდეს. ჩემი ძმა ისევ ცოცხალია და გერმასის გულისათვის როგორც მეგობრისათვის, ნათლდება მიიღო კიდევ.

- მამ შევუკვეთოთ რომ ნეტარი ნიკოლოზი ინახულოს ხოლმე ხშირად და თუ.. თუ..

- ჰო, როგორმე მოვახერხებთ, - გაწყვეტინა სიტყვა პავლემ, ნუთუ შენა გგონია, რომ სასუფეველშთ მარტო იმათ ეძლევათ ადგილი, ვისაც თავის დღეში არ შეუცოდიათ და გინდა რომ გერმასიც სრულთ უცოდველი იყოს? ეგ იმასა ჰგავს, რომ ერთი ექიმი იკვებდა, მე ჩემს დღეში ერთი ავადმყოფი არ მომკვდომიაო; მართალს ამბობდა, იმიტომ რომ არც ერთი ავადმყოფი არ მინდობია თავის დღეში და არ უთხოვნია იმისათვის წამალი. დეე, გერმასმა თავისი თავი ჰსცადოს და თუ იმისაგან ღვთის მსახური არ გამოვა, კარგი მეომარი მაინც იქნება. მამა-პაპებრ განა მეომრობაში კი არ შეიძლება გულმართლად ემსახუროს უფალსა... მაგრამ ეს ხომ ჯერ შორს არის. მინამდინ კი მე ამიღია კისრად შენი მოვლა და პატრონობა... წყალთ ხომ სამყოფი გაქვს ლიტრაში?

- შენს შემდეგ ეგ ლიტრა ორჯერ იყო კიდევ ხელახლად ავსებული. შავგვრემანი მწყემსი ქალი, რომელიც ხშირად მოერეკებოდა ხოლმე ჩვენს წყაროზე თავის თხებს; ჯერ ერთხელ ჩოვიდა აქ დილას ადრიანად და მეორედ, შენს მოსვლამდე ერთის საათის წინ. გერმასის ამბავი იკითხა და აღმითქვა, რომ მინამ გერმასი დაბრუნდებაო, წყალს მე გიზიდავო. ისეთი ფრთხალია, როგორც ფრინველი; მომიტანა წყალი თუ არა, სწრაფად გაიქცა.

- ის პეტრეს გოგოა და დიდხანს არა რჩება იმისათვის, თუ რომ თხებისათვის თავი ვერ დაუნებებია, - უთხრა პავლემ. ეხლა მე წავალ და

ძირხვენას დაგიგლეჯ საუზმედ. არა კარგა შემომხედე, დიდ ცოდვილად ხომ არ მიგაჩნევარ? რაც უნდა ცუდი გაიფიქრო, მაინც უფრო უარესს შეიტყობ ჩემზე. აი ვიცაც ორნი მოდიან აქეთ. ერთი კარგად გავსინჯო, ვინ არიან. ერთი ილარიონია, ეპისკოპოზის თანაშემწე, მირე პორომია, მემფისიდიმ ახლად მოსული უდაბნოში; აქ მოდიან. ეგვიპტელს საღვინე ჰოაქვს.... კარგი ქნება თუ ღვინო მოაქვთ შენთვის!

არც პავლეს და არც სტეფანე ვერ გამოეცნოთ, რა მიზეზით მოდიან აქ. მცირეს ხანს უკან შემოვიდნენ და განძრახ ზურგი შეუქციეს პავლეს. ეპისკოპოზის თანაშემწემ პირჯვარიც კი გადიწერა, თითქო ემმაკი რამ დაინახაო.

პავლემ ეს შეამცივნა, უკან მიდგა და ხმა გაიკმინდა. ილარიონმა ეპისკოპოზის სახელით, აცნობა სტეფანეს, რომ პავლემ დიდად შეჰსცოდაო ღმერთს. ამის გამო, ვიდრე სრულიად არ მოინანებსო, განგდებულ უნდა იქმნეს მრევლისაგან, როგორც ცხვრიდამ მუნიანი თხაო და აეკრძალოს მრევლთან მისვლა მოსვლაო და მაშასადამე შენც, როგორც კეთილმორწმუნეს ქრისტიანს აღარ უნდა მოგეკაროსო.

- ჩვენ პეტრესაგან შევიტყეთ, - განაგრძო ილარიონმა, რომ შენი შვილი შორს გაუგზავნიათ და რადგანაც შენ უკაცოვდ ვერ დაგაგდებთ, ამის გამო ეპისკოპოზმა ლოცვა-კურთხევა შემოგიტვალა და ეს ღვინო გამოგიგზავნა ყუთისათვის. ეს მწირი ბერი შენთან დარჩება და მოგივლის, ვიდრე გერმასი დაგიბრუნდება.

ილარიონმა მიაწოდა საღვინე ავადმყოფს რომელსაც პავლეს ამბავზედ ვერ მოეკრიფნა გონება და გოაცებით ხან ილარიონს შეხედავდა პირდაღებული, ხან პავლეს. პავლეს ძალიან ეწყინა, როცა ეპისკოპოზის თანაშემწემ წყრომით დაუკივლა: "დაიკარგე აქედან". პავლემ ხმაამოუღებლივ დაემორჩილა, და სწეულს ახლო გაუარა. სტეფანემ და პავლემ ერთმანეთს შეხედეს და ნახეს, რომ ორივეს თვალში ცრემლი იყო მოგუბებული.

- პავლე! - დაიძახა სტეფანემ და ორივე ხელი გაუწოდა პავლეს, რომელსაც შეუნდობდა ყოველს ცოდვას, თუ კი ჰკითხავდნენ. ხოლო პავლემ არ ჩამოართო ხელი, ზურგი მიაქცია, გამალებული წავიდა და შეუდგა მთას ასე, რომ უკანაც აღარ მოუხედნია. მიდიოდა ისე უსაგნოდ, ვიდრე ერთს უშკელებელს მორღვეულს თავთაქვს არ მიადგა.

მზე კიდევ ძალიან მაღლა იდგა და საშთნელი პაპანაქება იყო. ოფლთ ღაპა-ღუპით ჩამოსდიოდა პავლეს, მძიმედ ჰქმენდა მიეყუდა კლდეს, აიფარა თვალეზზედ ხელი და ცდალობდა გონება მოეკრიფნა, ელოცნა. დიდხანს ვერ მოიხერხა ეს იმიტომ, რომ სიხარულის მაგიერ, რომელსაც იგი გამოელოდდა სხვისთვის ტანჯვისათვის, გულს უწყლავდა განმარტობა და ყურში ედგა სულ ის მწუხარე ძახილი სტეფანესი.

სტეფანეს ძახილის მოგონებამ ეჭვი დაუბადა თავისის საქციელის თაობაზე. ჭოჭმანობდა და ფიქრობდა მასზედ თუ: კარგია თუ არაო, რომ პატიოსანი ხალხი მოვატყუეო, ტყუილად ბრალი დავიდეო და უსამართლობა

ვაქნევინე ჩემს თავზედაო. პავლეს გული ეწოდა სევდისა და ტანჯვისაგან. ხოლო როცა ჰსცნო, რომ ესე ძლიერ იტანჯება ეხლა ხორცითაც და სულითაც, ხელახლად მოხალისიანდა და ტუჩებზედ ღიმილმაც კი გაუთამაშა. პავლემ იმაზე დაიწყო ზრუნვა, დარჩს თუ არა სტეფანეს ახლო მღვიმეში, თუ ახალი სადგური მოძებნოს. უკანასკნელი ირჩია და ჯერ კი ცივის წყლისა და საჭმლის შოვნის თადარიგს შეუდგა, რადგანაც ძალიან დამშეულა იყო და წყურვილით პირი და ხახა ამომშრალი ჰქონდა.

ცოტა ქვემოდამ წყარო გამოდიოდა და მის გარემომო იყო რაღაც ბალახ-ბულახი და ძირხვენა, რომლითაც პავლეს არაერთხელ მოეკლა შიმშილი უწინაც, ჩავიდა წყაროზედ, სულით და ხორციტ გაგრილდა, მერე ამოვიდა, დადგა ერთს კალო ადგილას და დაუწყო მალლიდამ ცქერა მის ფეხთა ქვეშ გაწოლილს უდაბურს მინდორს, რომელზედაც ამწვანებული ბაღები სოფლისა, საფლავზედ ამოსულ ხეებივით მოჩანდნენ. იმ ტრიალს მინდორზედა დაინახა თვითონ სოფელიც და თეთრად გალესილი სახლები. ყველაზე უკეთესად ჰსჩანდა ეკკლესია, საცა ამას შესვლა აუკრძალეს, ერთს წუთს გული თითქო დანით დაესერაო, როცა მოაგონდა განგდებული ვარო თანამორწმუნეთა კრებისაგან, ვედარ მივიღებ მონაწილეობას ჩემთა საერთო სერობაშიო, ვედარ ვილოცებ მათთან ერთადაო. მერე კი უთხრა თავის თავს: განა ყოველი კლდე აქ, მთაზე არ წარამოდგენს საკურთხეველს? განა ეს ლაჟვარდი ცა ათასჯერ უფრო დიდი, უფრო დიდებული არ არის თვით საუკეთესო გუმბეთზედ, რომელნიც კი გაუკეთებია ადამიანის ხელს? პავლეს გაახსენა, რომ ბრმის ქადაგების შემდეგ ქვებმა დაიძახეს "ამინი". ამით გამხნევდა და გასწია ერთს მორღვეულ კლდის პირად, საცა ეგულებოდა მღვიმე, რომლის პატრონი რამდენიმე კვირის წინ გადაცვლილი იყო.

- სწორედ, მე ვგრძნობ, რომ სიმძიმემ ჩემის შეურაცხყოფისამ არ დამამდაბლა კი, არამედ ამამაღლა, - ამბობდა გულში პავლე. აქ, ამ მაღალს მთაზედ ძირს არ უნდა დაგუშვა თვალნი ჩემნი. აქ მე ვარ მარტოდ ჩემს ღმერთთან ერთად და მის წინაშე, მე მგონია, არაფრისა არ უნდა რცხვენოდეს.

ამ ფიქრებით პავლე მიდიოდა მღვიმისაკენ, უცბად შედგა, იქავ ახლო მოესმა ძაღლის ყეფა და მცირეს ხანს შემდეგ პატარა გოშიაც მოვარდა. ერთი ფეხი მაღლა ეჭირა მჩვრებში შეხვეული. გოშია ხან გააფთრებული მიესეოდა, ხან შიშით უკან გამოიქცეოდა ხოლმე.

პავლეს მოაგონდა, რომ ფებიციმ ამაღეკიტელს თალიბს ძაღლის ამბავი გამოჰკითხა და მაშინვე გაიფიქრა, რომ ფებიცის ცოლი აქავ სადმე ახლო უნდა იყოს. გულმა ძგერა მოუმატა. ჯერ თუმცა არ იცოდა, რა პირით უნდა შეეყაროს მუხანათს ქალსა, მაგრამ გული ძალიან მიუწევდა, რომ უსათუოდ ენახა. დიდხანს აღარ უფიქრია, გასწია იქითკენ, საცა ქალი ეგულებოდა და თვალი შეასწრო თეთრს ტანისამოსიანს ქალს, რომელიც სულ იქით და იქით გარბოდა. მაინც დაეწია გაქცეულს. ქალი მიჰკროდა ზედ მორღვეულს კლდეს და საშინელს სანახაობას წარმოადგენდა. ქედამ ერთი საშიშარი გადასავარდნი იყო. გაწეწილი თმა გადმოშლოდა და მკერდზე და მხრებზე ეყარა. ერთი ფეხი

კლდის პირზე ებჯინა და მეორე, ქვისაგან დაჭრილის წუღით ჰაერში ეჭირა თვალჩაუწდომელ სიღრმეზედ გადაკიდებული. სწორედ ერთს ბეწვზედ ეკიდა, თორემ იგრილებდა, გადავარდებოდა და ძვლებსა ველარ იპოვიდნენ. მაგრად კი ჩაეჭიდნა ხელი გამოწვდილს ქვისათვის. ხოლო პავლე ხედავდა რომ ქვა მოლაღებული იყო და საცა არ იყო, მოირღვეოდა, სირონა მიჰკროდა კლდეს ისე, თითქო მთვარეზედ მოარულსავით, ანუ შეშლილსავით, თვალეზი უბრიალებდნენ ისეთის უგუნურებით, ისეთის გახელებით, გული ისე ძლიერ უფეთქდა, რომ პირველს დანახვაზედვე პავლეს ელდა ეცა და უკან დაიწია.

ხედავდა რომ ტუჩებს აცმაცუნებდა, მაგრამ ვერ გაეგო, რას ამბობდა. ჰგრძნობდა კი, რომ ქალს უნდაო, თავიდან მოვშორდეო. პავლემ არ იცოდა, რა ექმნა. მივარდეს და უცებ დაიხსნას კლდეში გადავარდნისაგან, თუ ისე დაანებოს თავი? რომ ვერ მოასწროს და ქალი გადუვარდეს? მაშ რა ქმნას? ქვა, რომელზედაც ხელი უჭიდია ქალს, თანდათან შორდება კლდეს; რომ მოირღვეს, ხომ დაიღუპა ქალთ! გაეგონა, რომ მთვარეზედ მოარულს კაცმა ხმა გაჰსცეს, ცუდიაო; ამიტომ ხმა არ გაჰსცა. იმ საწყალმა ქალმა ანიშნა, უკან წადიო. გული დაელია პავლეს იმტომ, რომ ქალმა ხელი შეატოკა თუ არა, ქვამ წინ წამოიწია.

ქალი რაღაეზსაც ამბობდა, მაგრამ პავლემ ბევრი ვერაფერი გაარჩია. ერთი მარტო ფეხიციის სახელი მოესმა. ამის შემდეგ კი ეჭვი აღარ ჰქონდა, რომ ქალს, როგორც ჯიხვს მონადირესაგან მოტანებულს, გულში გაუწყვეტია კლდეში გადავარდეს, ოღონდ კი ხელმეორედ არ ჩაუვარდეს თავის მტარვალს ქმარს.

პავლეს ამ წუთს აღარც ის აგონდებოდა, რომ ეს ქალი დამნაშავეა, არც ის, რომ მშვენიერია. ეხლა მის წინ ხორციელი ადამიანი იყო, რომლის სიკვდილის ხელიდამ გამოხსნა თვის მოვალეობად ჰსცნო და უნდა დაესხნა კიდევაცა, რაც უნდა დამემართოსო.

ეხლა კი ხმა ამოიღო პავლემ. პირველი სიტყვები, რომელიც მიჰმართა საწყალს ქალს, იმ აზრით უთხრა, რომ გაუფანტოს ეჭვი და დააჯეროს, რომ მე შენის ქმრის მდევარი არა ვარო. ასეთის ტკბლის სიტყვით დაუწყო ლაპარაკი, რომ ყოველს სიტყვაში გამოითქმოდა მისი კეთილი და კაცთმოყვარე გული.

- გიხაროდეს უბედურო დედაკაცო! - უთხრა პავლემ. - ბედნიერი ხარ, რომ მე შეგხვდი. მე ვარ პავლე, უკეთესი მეგობარი გერმასისა და არაფერს დავზოგავ, ოღონდ შენ გეშველოს რამე. ნუ გეშინია, ფეხიცი შენ ამ ადგილებში არ გეძებს. მე მომენდე! თვითონ შენც იტყვი, რომ მე იმისთანას არ ვგევარ, რომ გზა დაბნეული ქალი მოვატყუო. ხოლო შენ ისეთს ადგილზედ დგებარ, რომ ჩემი მტერიც მდგარიყო ისიც შემეცდებოდა. აჰა, დამიჭი ხელი: ეხლა მართალია უშნო ხელია, მაგრამ ჯერაც მტკიცეა და პატიოსანი. ჰა, მომეც ხელი და თავის დღეში არ ინანებ. ფეხი აქეთ ქვაზე დაადგი და ფთხილად გაუშვი ხელადამ ქვა. ნეტავი ერთი გენახა, რა რიგად დაღონებით იქნევდა ეგ ქვა თავს და ჰკვირობდა, ესე თავგამომეტებით როგორ მომენდოო ეს ქალი. გაფრთხილდი, აგე, ქვაც მოირღვა! გესმის, რა ჭეჭა-ქუხილით დაეშვა ძირს! მგონი იქ ქვევით მტვრად იქცა და შენც, სწორედ გითხრა, კარგი ჰქენ, რომ მე

გამომყევი და არა ქვასა.

პავლემ როგორც იყო გადმოიყვანა სიროა დედაპიწაზედ, გაუძღვა წინ და წაიყვანა მღვიმისაკენ. სირონამ სიარული ვედარ შესძლო და შეფერხდა. პავლემ შენიშნა დაღალულობა, დასვა ქვაზე და უთხრა:

- ცოტა შეისვენე. მე თვითონ ვხედავ, რომ ეგ შენთვის საჭიროა. ძნელია მთელი დღე პაპანაქება მზის ქვეშ ყოფნა.

სირონამ თავი დაუქნია, პირზე ხელი დაიდო და ძლივძლივ სთქვა:

- წყალთ, ერთი წვეთი წყალი!

პავლემ შუბლზე ხელთ შემოიკრა და უპასუხა:

- ამ წამსვე ცივს წყალს მოგართმევ, თვალის დახამხამების უმაღლეს შენთანვე ვიქნები.

სირონამ ჯერ თვალი ააყოლა წარმავალს მეუდაბნოეს. თვალეზი ერულეზობდა და ისე გაუხდა როგორც მიწა. ბოლოს ქვა, რომელზედაც იჯდა, გემად მოეჩვენა და მოელანდა, ვითომ ზღვაშია და გემი ქანაობს. ბოლოს წარმოუდგა, ვითომ გემმა ერთს ადგილას ტრიალი დაიწყო და ლამის დაღუპოს. სირონას თვალეზი დაეხუჭა და ხელს აფაცურებდა, იყენებდა ხელის მოსაჭიდებელი ვიპოვო რამეო. თავი უღონობით გაეხარა მხარზედ, გულიდამ კვნესა ამოუვარდა, რადგანაც მოეჩვენა, რომ ვითომ ყოველის ასოდამ მოიშალა, თვითკეული ასო ცალ-ცალკე ჰსცვივა ტანიამ, როგორც ხიდამ შემოდგომის ფოთოლი. ერთმა წუთმაც გაიარა და გონებამიხდილი ქალი უკან გაიქცა გულშემოყრილი.

როცა პავლე დაბრუნდა, მოიტანა წყალი ამოფულრულის კლდის ქვითა და დაინახა სიროა. ეგონა რომ უღმობელ სიკვდილმა ისევ თვითონვე დაიბრუნა ხელადამ წართმეული მსხვერპლიო. გული ტკივილით აევსო პავლეს, რომ ხედავდა ჰმ ახალგაზრდა, მშვენიერს და უბედურს ქალს ამ ყოფაში, აუწია დთან წყალს ასხურებდა შუბლსა და პირის საზეზედ და დან ლოცულობდა სირონას დას ხნისათვის.

როცა სირონა მოსულიერდა, წამოჯდა, მოიფშვნიტა თვალეზი, გაიზმორა, ორივე ხელით მოეხვია თავის პატარა გომიას; მერე წამოჰსქდა ცრემლი და საშინელს ქვითინს მოჰყვა.

პავლე შორიახლო დადგა, რომ ტირილი არ დაუშალოს და იფიქრა, ამ ცრემლითა ჩამოირეცხს გულიდამ ნახევარს ტკივილს მაინცა.

პავლემ რომ ნახა ცრემლი შეიშროო, მივიდა, მიაწოდა ხელახლად წყალი; ჯიბეში ერთი ნატეხი პურიც იპოვა დააღბო წყალში და ისიც მიაწოდა. სირონამ წყალი დალია, პურით დანაყრდა და ისე მოჯობიანდა, რომ ფეხზე წამოდგომაც მო. იწადინა. უღონობით ვერ წამოდგა და პავლე მიეშველა. სირონა თავის ტკივილს ჰგრძნობდა და სისუსტეს, მაგრამ იმოდენა ღონე ჰქონდა, რომ ფეხზე მდგარიყო.

როცა პავლემ გული დააჯერა, რომ სირონას აღარა უშავს რა, უთხრა:

- ეხლა შენ ერთი თბილი საჭმელი გაკვლია და ერთი თბილი ქვეშაგები. ერთიცა და მეორეც ჩემი კისერი იყოს. აქ დაჯეგ პატარა ხანს ეგ ჩრდილი

კლდისა რამოდენად დაგძელდა და მინამ მზე მთას გადეფარება, მე ისევ აქ გავჩნდები. ჩემს მოსვლამდე შენი ოთხ-ფეხი თანამგზავრი შეგიქცევს.

გამალებული წავიდა პავლე, რომ ის წინად განზრახული უპატრონო მღვიმე ეპოვნა. წყაროს პირ-პირ დასინჯა ადგილები და მღვიმე იქ იპოვა. შევიდა შიგ და სიხარულით ნახა, რომ კარგი ქვეშაგებია ხმელის ბალახებისა, მაშინვე ბალახი აიღო, დაბლერტა, ცეცხლის კერა გაწმინდა და ისე მოამზადა მღვიმე. მიათვალ-მოათვალიერა იქაურობა და ერთი გამოქვაბული იპოვა. იმ გამოქვაბულში გამომცხვარი პური ნახა, ლიტრა და რამდენიმე ქილა. ერთს ქილაში კარგი ხუზა ხურმა იპოვა, მე. ორეში - თეთრი ფქვილი, მესამე - ნახევრად ზეთუნის ზეთით, მეოთხე - მარილით.

- რა კარგია, რომ მიცვალებულს კარგი ჭამა-სმა ჰყვარებია! - ამბობდა თავისთავად პავლე, მღვიმედამ რომ გარედ გამოდიოდა.

მზეს გადებარა, რომ პავლე მირონასთან მოვიდა. პავლეს ისეთი სანახაობა ჰქონდა, რომ ყოველს ეჭვს გაუფანტავდა კაცს, ძნელი იყო რომ პირველს დანახვაზედვე კაცი არ მინდობოდა. სირონაც მოემზადა რომ გაჰყოლოდა, მაგრამ უღონობით ფეხიც ვერ გადადგა.

- მე ეხლა ისე სუსტადა ვარ, - ამბობდა სირონა, - რომ თითქო პატარა ბავშვი ვარ და ეხლა ვსწავლობ ფეხის ადგმასა.

- მაშ მე მომეცი ნება, რომ გიძიძაო. მომეყრდე ხელით, პატარა გაგატარო, მინამ გაიმართები.

სირონამ ხელი მოჰკიდა და პავლემ დაუწყო ტარება ნელ-ნელა წინა და უკან. ბოლოს სირონამ უთხრა, რომ ღამდებაო და თუ წასასვლელნი ვართ, წავიდეთო. პავლემ მაშინვე ხელი გაუშვა და გაუძღვა წინ. მღვიმეში რომ შევიდნენ და პავლემ უჩვენა საწოლი, უთხრა, ჯერ ნუ დაიძინებო, თბილს რასმეს მოგიხარშავო. რამდენსამე ხანს უკან მოართვა ვახშამი, "ღამე მშვიდობისა" უთხრა და მოშორდა.

სირონამ განუწილა პური და საჭმელი თავის გომიას, მერე წამოწვა და მიეცა ღრმა ძილსა. პავლე კი ცეცხლს მიუჯდა და ისე იყო. ცდილობდა, რომ ლოცვით დაეფთხო ძილი, მაგრამ დაღალულობა თავისას სჩადიოდა. ხან უეცრად სირონა მოაგონდებოდა ხოლმე ლოცვაში და ფიქრობდა, რა სიამოვნებით ვამყოფებდიო, ეხლა რომ ალექსანდრიაში ვცხოვრობდეთო და უწინდელეზრ მდიდარი მენანდრი ვიყოვო, ვერც ეროი ლოცვა ბოლომდე ვერ დაასრულა. ხან თვალეზი. მიერულებოდა, ვიდრე "ამინ"-ამდე ჩავიდოდა, ხან თვალწინ წარმოუდგებოდნენ საერო სურათნი და როცა ამათ მოიშორებდა ხოლმე ფიქრიდამ, ხელახლად უნდა დაეწყო ხოლმე ლოცვა.

ამ თვლემამში და ბურანში გონება ვერ მოეკრიფა, რომ რიგიანად ელოცნა. ვერც იმით გახდა რასმეს, რომ ხან მაღლა აიხედავდა და დაუწყებდა ყურებას ცასა და ვარსკვლავებს, ხან ძირს გადახედავდა სოფლისაკენ, საცა ამის მსგავსად არა ერთსა და ორსა დაკარგული ჰქონდა მოსვენება და სულის მშვიდობა.

XIV

საუცხოო დილა იყო. როგორც კარავი ერთფერის აბრეშუმისა ლაჟვარდი ცა გადაჰფენოდა მთასა, უდაბნოსა და სოფელსა. მუჭისოდენა ღრუბელიც კი არ აჩრდილებდა მის მოწმენდილს კამარასა. კარგი რამ არის, როცა აქ მთის ცერზედ კაცი სვავს წმინდას, სუბუქს და სურნელოვანს ჰაერსა, ვიდრე მზე არ გაახურებს დედამიწას და გახურებულ კლდიდამ და მიწიდან ბული არ ადის ზევით.

რა სიტკბოებით, რა სიამოვნებით სვამდა სირონა იმ საკვირველს ჰაერს! მეტად საამოდ ჰქონდა სირონას, რომ გადასხნილ ცის ქვეშ დგას მას შემდეგ, რაკი ოთხი დამე გაატარა ჰიერ დახშულ მღვიმეში. პავლე კი ცეცხლა პირას იჯდა და ისე გართული რადაც ფიქრებში, რომ სირონას მიახლოება ვერც კ. გაიგო.

”რა კეთილი რამ არის”, - გაიფიქრა სირონამ, როცა თვალი მოჰკრა ქოთანს საჭმლით ცეცხლზედ აჩუხჩუხებულს და ხის ფოთლიანს ტოტებს, რომელიც პავლეს კარებზე აეფარებინა, რომ მღვიმეში სირონას მზე არ მოსდგომოდა. სირონას წყაროსაკენ გზაც ესწავლა. წამოავლო ხელი ლიტრას და გასწია წყაროსაკენ. პავლემ არ დაუშალა და თვალი მოარიდა, ვითომ არასა ვხედავო, რადგანაც იცოდა, რომ სირონა პირის დასაბანად მიდის და გასალამაზედბლად. მაშ რაში გამოჩნდეს დედაკაცი!

სირონა რამდენსამე ხანს შემდეგ მობრუნდა წყაროდამ. არა მგონია, რომ ეხლანდელზედ უფრო მშვენიერი და მომხიბლავი ყოფილიყო სირონა მაშინ, როცა გერმასმა პირველად ნახა ფანჯარასთან და გაოცდა მის მშვენიერებაზედ.

სირონამ თჯმცა ქმრის სახლიდამ გამოქცევის შემდეგ ბევრი მწუხარება გმოიარა, მაგრამ ამ ბოლოს დროს მწუხარება შეუმსუბუქდა პავლეს მზრუნველობის წყალობითა. სულაც კარგად შეიქმნებოდა, რომ თავისი ერთგული გოშია ავად არ გახდომოდა. ეს საწყალი ოთხფეხი საშინლად კნავოდა და ისე საცოდავად შეჰყურებდა ხოლმე თავის პატრონს, რომ კაცს შეებრალებოდა. თურმე ფეხის მოტეხის გარდა, სხვა შიგნეული სნეულებაც ასჩენოდა. ასე, რომ ეხლა ფეხზე ვედარა დგებოდა, რამდენსაც წამოიწევდა, ისევ უკან გადიქცევოდა ხოლმე. ეს ამბავი გულს უწყლავდა სირონას.

როცა სირონა წყაროდა მობრუნდა, თავის ძაღლს წყალი მოუტანა და დააღვეინა. გამობრუნებაზედ პავლე მოიკითხა. პავლემ ზე აიხედა და მადლობა უთხრა. მერე ჰკითხა ძაღლის ამბავი. სირონამ მხრები აიწია და დაღონებით უთხრა:

- საწყალი დღესაც, ისე ყელში ხრიალებს, როგორც გუმინ სადამოს. ადარაფერსა ჰსჭამს და მეც ვედარა მცნობს, მეც! ვაი, თუ ეგ ოთხფეხი მომიკვდა...

ამ სიტყვებზედ გული ასეთის მტკივნეულობით აევსო, რომ სიტყვა ვედარ დაამთავრა. პავლემ გულნაკლულად გაიქნია თავი და ჰსთქვა:

- ცოდვავა, კაცმა აგრე იწუხოს უგუნურის პირუტყვისა გამო.

- იამბა, ჩემი ძაღლი უგუნურია! - დაიძახა სირონამ თუნდ რომ ეგრეც იყოს, მის შემდეგ რაღა მრჩება მე! ეგ ძაღლი მამაჩემის სახლშია გაზდილი, იქ, საცა მე ყველას ვუყვარდი. რამდენიმე დღისა იყო, როცა მე ჩამივარდა ხელში, სულ რძით გამომიზდია. მე ჩემი სამშობლო დაკარგული მაქვს და აქ, საცა ყველანი ჩემზედ მარტო ცუდსა ფიქრობენ, თუმცა არავისათვის არა მიწყენინებია რა, აქ მე ყველასა ვძულვარ და მარტო იამბის ვუყვარვარ.

- მე ვიცი ერთი კიდეც, რომელსაც ყველანი თანასწორად უყვარს ღვთაებრივის სიყვარულითა, - გააწყვეტინა სიტყვა პავლემ.

- მაგისტანა სიყვარული რად მინდა! საჭირო არ არის, - უპასუხა სირონამ. იამბი არავისთან არ მივა თუ არ ჩემთან, რად მინდა მე ისეთი სიყვარული, რომელიც მთელს ქვეყანას უნდა განვუზიარო. შენ უთუოდ ქრისტიანების ღმერთზედ მეუბნები. მე შემიტყვია, რომ იგი მოწყალეა და სულგრძელი, ეგრე ამბობს დოროტეა, მაგრამ იგი მკვდარია, მე მას თვალით არა ვხედავ, მას მე ყურით ვსმენილობ და არც არავინ მინდა იმისთანა, რომ მოწყალეა მამლიოს. მე იმისთანა მინდა, ვისთვისაც მე თვითონ უნდა ვიყო რამე, ვისთვისაც მე სიცოცხლეს და ბედნიერებას უნდა შევადგენდე და უჩემოდ არც სიცოცხლე სიცოცხლედ იყოს და არც ბედნიერება ბედნიერებად.

ტანში ჟრჟოლამ გაურბინა პავლეს ამ სიტყვებზედა. სიბრალულით და მისთანავე აღტაცებით სავსე თვალით შეხედა პავლემ სირონას და გულში ჰქსთქვა: "სატანა ყოველთა ანგელოზთა უმშვენიერესი იყო, ვიდრე ღმერთი შეაჩვენებდა და დახე, აქამომდე ამ ქალზე თავისი ძალა ჰქონია. სირონა ჯერ მომზადებული არ არის მადლის მისაღებად, მაგრამ მოსიყვარულე გული ჰქონია და სულიც, უსათუოდ, წაუმხდარი აქვს, თუმცა ბევრჯელ უცოდვნია.

სირონას და პავლეს თვალეზი ერთმანეთს შეხვდა და სირონას უთხრა:

- შენ მე ისე მიყურებ, თითქო გებრალეზიო, ხოლო თუ იამბი მომირჩება და მე როგორმე ალექსანდრიაში წავედი, ჩემი ბედი იქნება უკეთესზედ შეიცვალოს.

პავლე ადგა, გადმოიღო ქოთანის ცეცხლიდამ, მიართვა სირონას და უთხრა:

- ჯერ ამ შეჭამადმა გაგიწიოს მაგიერი დიდის ქალაქის ლხინ-შექცევისა, მე მიხარია, რომ შეჭამადი მოგწონს. ახლა ერთი ეს მიბძანე, კარგა მოგიფიქრებია თუ არა, რა განსაცდელი მოელის ლამაზს, ახალგაზრდას და უპატრონო ქალს იმ გარყვნილს ბერძნების ქალაქში, რომელიც სავსეა ცოდვითა და ბიწიერებითა? უფრო კარგი არ იქნებოდა, შენი შეცდომა გეკისრნა, მისულ იყავ ისევ ფეზიციანთან, რომელსაც საუბედუროდ მაინც კიდეც ეკუთვნი?

ამ უკანასკნელს სიტყვებზე, სირონამ ხელადამ თეფში გააგდო და ფეხზე წამოვარდა.

- მაგას თავის დღეში არა იქ!.. როცა მე აიქ ქვევით ვიჯექი გონება მიხდილი, მაშინ იმ საშინელს წამს ღმერთებმა მავნეს გზა, რომ ჩემი თავი დავისხნა მისგანაც, შენგანაც და ყველის კაცისაგან, რომელიც კი ჩემს უკან დაბრუნებას გულში გაიტარებს. მაშინ გააფთრებული და გახელებული

მივარდი და დავდევ მორღვეულ კლდის პირს და გეფიცები, მამის ჩემის სახლის ნახვას ადარ ველირსო, ჩემის და-ძმების დაუტირებელი მოვკვდე, თუ ეხლა მე სრულს გონებაზედ მყოფმა არ ავასრულო ის, რაც მაშინ ჭკუიდან მოშლილს მინდოდა ამესრულებინა. ვაი, რა ვიყავი მე და რა გამხადა ფებიციმ! მე ეს ქვეყანა ყვაველით მოფენილი ბაღი მეგონა, მზის სხივებით გაჩაღებული, აღმასებრ მჭვირვალე წყლებით რწყული, მაჩრდილობელის ხეებით მორთული და აღსავსე ფრინველთა გალობითა; მან კი დამიბნელა ეს ქვეყანა, ამიდვრია წმინდა ნაკადულნი, ფეხქვეშ გამითელა ნაზი ყვაველები. ეხლა ჩემთვის სულ ერთია. კლდე რომ გაირღვეს და შიგ ჩამიტანოს, არავის არა დააკლდება რა, არავინ არ შემიბრალებს.

- საწყალო ადამიანო! - უთხრა პავლემ. - შენს ქმარს ძალიან ცოტად ჰყვარებიხარ უთუოდ?

- ჰყვარებიხარო! - გაიცინა სირონამ. ფებიცი და სიყვარული ვის გაუგონია! მე ხომ გუშინ გაიმბე, რა რიგად უღვთოდ მექცევოდა, როცა ღვინისაგან გაბრუებული მოვიდოდა ხოლმე თავისის ღმერთის დღეობიდან. ეგ კიდევ არაფერი. ერთი რამ იკადრა იმან, ერთი რამ, რომელმაც სამუდამოდ გაჰსწყვიტა უიმისოდაც სუსტი კავშირი ჩვენ შორის. ჯერ ჩემგან ეგ ამბავი არავის გაუგონია, დოროტეასათვისაც კი არ მიაბნია, თუმცა ხშირად დავუტუქსივარ, როცა ჩემს ქმარზე ცუდი სიტყვა რამ წამომცდენია. სსვა სხვის ომში ბრძენიაო, ნათქვამია. მე რომ იმისთანა ქმარი შემხვედროდა როგორც პეტრეა, იქნება მეც დოროტეასავით კარგი დედაკაცი გამოვსულვიყავ. მე თვითონ მიკვირს, რა სასწაულმა გადამარჩინა, რომ სამუდამოდ არ წავიბილწე იმ საძაგელის გამო, რომელმაც მე..... რომელმაც მე.... რადა დაგიძალო... რომელმაც, როცა ყელთამდე ვალში ჩავარდა, რომში მიმყიდა თავის უფროსს კვინტილის, ოღონდ ვალებს გადამარჩინეო. თვითონვე მოიყვანა ჩემთან ის ბებრუცუნა, რომელიც უწინაც უკანა მდევდა. მაგრამ ჩვენმა სახლის პატრონმა პატიოსანმა დედაკაცმა ყური მოჰკრა ამ საძაგელს ალგბ-მიცემიბას და ყველაფერი მე შემატყობინა. ეს ასეთი უნამუსობაა ჩემის ქმრისაგან, ეს ასეთი სიმდაბლეა, რომ აქამომდე ლაქად მაზას გულზედ, თუმცა უფროსმა ვალები გაუხადა და ჭრელ-ჭრელი მანეთები დაურიგა, მაგრამ უქმად ჩაუარა ხარჯმა. ფებიციბ, რასაკვირველია, ფული უკან ადარ დაუბრუნა. უფროსი გაწყრა და რომიდან აქ გამოაგდო ჩემი ქმარი. მას აქეთ არას, რომ ჩემი ქმარი ცხვირში ძმარს მადენს. შენ მიყავი ეს. ეხლა ხომ ყველაფერი იცი, მაშ აბა, ეხლაც მირჩიე იმ კაცთან უკანვე მისვლა. ყური დაუგდე, რა რიგად ღმუის საწყალი პირუტყვი, ჩემთან მოსვლა უნდა და ფეხზე დგომის ღონე არა აქვს.

სირონა მღვიმეში შევიდა. პავლემ გულმტკივნეულად თვალი ააყოლა ქალს, გულ-ხელი დაიკრიფა და ისე დაუწყო ლოდინი. კარგა ხანს დაიგვიანა სირონამ და მხოლოდ ხანდისხან ისმოდა ხმა სირონასი, რომელიც უყვავებდა სნეულს ძაღლს ალერსიანის სიტყვითა. პავლე უეცრად შეკრთა. მღვიმედამ მოისმა ხმამადალი ვაის ხმა სირონასი. სწორედ ის ერთგული ამხანაგი საწყალის ქალისა მოკვდაო, იფიქრა პავლემ, უნდოდა და ვერ შეებედა მღვიმეში

შესვლა, იგრძნო კი, რომ თვალში ცრემლი მოერია და გულიდამ ნუგეშსაცემი სიტყვები ენაზედ მოადგა.

ბოლოს სირონა ისევ გარედ გამოვიდა, თვალეები ნამტირალევი ჰქონდა. პავლე მართალთ იყო. სირონას ხელში ეჭირა მკვდარი პატარა ძაღლი.

საცოდავი ძაღლი! - ჰსთქვა პავლემ, - რა კარგი პირუტყვი იყო!

სირონამ მოხსნა ყელიდამ მორთული საყელური და ჰჰსთქვა:

- ეს საყელური პატარამ აგნესამ შეუკერა. მე თვითონ ვასწავლე ნევის ხმარება და ეს საყელური იმისი პირველი ხელთსაქმეა. ეს ბალთა კიდევ წმინდა ვერცხლია, მამაჩემმა მაჩუქა. მამაჩემს ძალიან უყვარდა ეს პატარა პირუტყვი იმიტომ, რომ შეაქცევდა ხოლმე. ეხლა კი ადარც ირბენს და ადარც იხტუნებს, საწყალი პირუტყვი!

ამ სიტყვებზე ნაღვლიანის თვალით დააცქერდა იამბის ლეშა. მერე უეცრად, თითქო რადაც მოიფიქრაო, აიხედა ისევ ძაღლა და აჩქარებით მოჰყა: - ეხლა მე აქაურობას მინდა მოვშორდე. ადარასფერი, ადარასფერი დამრჩომია, რომ გული აქ დამიბას. სენატორის სახლი, საცა მე ყველას ვუყვარდი და საცა ხანდისხან ბედნიერად დროს ვატარებდი, ეხლა ჩემთვის დაკეტილია იმით მაინც, რომ ის ჩემი მტარვალი იქა დგას. თუ შენ ჩემთვის ავი რამ არ გინდოდა, რომ ამოდენა სიკეთე მიყავი, მიშველე, დღესვე აქაურობას გამოვესალმო და ალექსანდრიაში წავიდე.

- დღეს არა, დღეს არას შემთხვევით, - უპასუხა პავლემ. ჯერ უნდა შევიტყო, გემი როდის მიდის, მერე უნდა მოგიმზადო ყველაფერი გზისათვის. შენ შენის მხრით მოვალე ხარ, პასუხი მომცე ამაზედ: მითამ რის იმედი გაქვს ალექსანდრიაში, ან იქ რა უნდა გააკეთო? შე საწყალო ბავშვო! რამდენადაც ლამაზი და ახალგაზრდა ხარ.....

- მე წინადვე ვიცი, რასაც იტყვი, - ჩამოართვა სიტყვა სირონამ. - საცა კი დაუნახვივართ, ყველგან თვალი ჩემთვის გაუშტერებიათ ყმაწვილკაცებს და როცა შემიმცნევია, რომ მე იმათ მოვწონვარ, ტყუილი რა საკადრისია, ძალიან გამხარება. ზოგი ლამაზ-ლამაზ სიტყვებს ყურში ჩამჩურჩულებდა და ყვავილებს მომართმევდა, ზოგნი ჩემის გულის მოგებისათვის მაჭანკლებსაც მიგზავნიდნენ, მაგრამ მაინც კიდევ თავი წმინდად შემინახავს, არ მიდალატია ჩემის სახლისათვის და ყველანი იქ გამისტუმრებია, საიდამაც მოსულიყვნენ.

- ეგ იმ დრომდე, ვიდრე გერამასი არ მოვიდა და ფეხქვეშ არ გაგეშალა თავისის სიყვარულითა. გერამასი ძალიან მოხდენილი ყმაწვილი კაცია.

- კაი მოხდენილია, მაგრამ გაუთლელი რამ კია, არც მეტი და არც ნაკლები, - უპასუხა სირონამ. - მართალია, უგუნურება იყო ჩემგან, რომ სახლში ჩემთან შემოვუშვი, მაგრამ თვით უმანკობაც კი არ ითაკილებდა იმისთანა ქცევას, როგორც მე იმას მოვექეცი. მე უმანკო ვარ და უცოდველი. ეგრეც ვიქნები ყოველთვის იმიტომ, რომ მინდა პირნათლად შევეყარო მამაჩემს, მე იმასთან წასვლა მინდა, როცა საგზაოდ სამყოფს ფულს ვიშოვი ალექსანდრიაში.

პავლეს ელდა ეცა ამ სიტყვებზედა. მაშ ტყუილად დავიდე კისრად

იმისთანა ცოდვაო, რომელიც არც კი ყოფილაო. მე რომ ტყუილი ბრალი კისრად არ ამელოო, ხომ სენატორი ეგრე მალე გულიდამ არ ამოიღებდა სირონასაო და ასე არ გასწირავდაო. პავლე იდგა სირონას წინ ისე, როგორც ბავშვი, რომელსაც ფათერაკად გაუტეხნია რაიმე ძვირფასი ნივთი ხელოვნებისა. აკი გული მეუბნებოდაო, რომ ეს ქალი ნამუსდაკარგულს არ ჰგავსო, - გაიფიქრა პავლემ.

რამდენსამე ხანს აგრე გაოცებული იდგა პავლე ხმა ამოუღებლად, ბოლოს კრთომით ჰკითხა:

- მაშ, რა საქმეს დაადგები ალექსანდრიაში?

- პოლიკარპიმ მითხრა, რომ ყოველს კარგს ნივთს იქ კარგი მუშტარი ჰყავსო და მე ძალიან კარგად ვიცი ოქრომკედით კერვა. იქნება ადგილზედაც ვდავდგე, თუ კაი სახლობა ვიშოვე, დღისით ბაშვებს მოვუვლი და დამით, ანუ როცა მოვიცლი ქარგას მივუჯდები. როცა სამყოფს ფულს მოვაგროვებ, მაშინ გემს ვიქირავებ და სამშობლოში წავალ. ეხლა ხომ გული დააჯერე, რომ მე ფებიცი ადარ უნდა ვინახულო და თუ შეგიძლიან რამე, მიშველე.

- თუ შეგიძლიანო? - უპასუხა პავლემ. შემიძლიან და იმაზედ მეტიც, რაც შენა გგონია. შენ კი არ უნდა მთხოვდე დამიხსენიო, შენ შეგიძლიან ბრძანო და მე მოვალე ვარ, აგისრულო. შენ ჩემი სიტყვა გიკვირს, ხოლო ეხლა მე არ ძალმიძს აღვიხსნა ჩემი თქმული. ეხლა კი მომეც, ეგ ძალლი დავმარხო. მე ქვას დავსვამ მაგის საფლავზე ნიშნად, რომ იცოდე, საცა არის დამარხული. მომეც ძალლი, ლეში დიდხანს არ უნდა დარჩეს დაუმარხავი. აჰა, ეს რადაცაა, გუშინ შენ ჩიოდი, რომ თმა ამებურძგნა და ვერაფრით დამივარცხნიაო, მეც წავედი და გაგიკეთე სავარცხელი, რადგანაც აქ არსად იშოვება. ქვემო სოფელში არა ყიდიან სავარცხლებს და მე კი, უდაბნოს ნადირი, სავარცხელს არა ვხმარობ. ეს რა მოისმა? მგონია, ქვა მოირღვა კლდიდამ და ძირს დაეცა. დიახ, მართალია, კაცის ფეხის ხმაც მოდის. ჩქარა შედი მღვიმეში, ხმა არ ამოიღო, ვიდრე მე არ დაგიმახებდე.

სირონა მღვიმეში დაიძალა, პავლემ კი წაავლო ხელი მკვდარს ძალლს და უნდოდა დაეძალა, რომ მომავალს არ დაენახა, პავლე გარშამოს ათვალიერებდა, რომ მიყრუებული ადგილი რამ ენახა, მაგრამ ამ დროს ერთმა ვიდაცამ ძალლიდამ თვალი მოჰკრა პავლესაც და მკვდარს ძალლსაცა. ჯერ პვლეს სწორედაც ვერ გაეგო რა ამბავია, რომ ქვებმა კლდიდამ დაიგრიალეს და იმავე წუთს ვიდაცა კაცი ქურციკივით უშიშრად კლდიდამ კლდეზე მოხტოდა. ბოლოს ძირს ჩამოირბინა, მივარდა პავლეს გააფთრებული და წყრომითა და რისხვით შეჰყვირა:

- სწორედ ეგ არის, მე ვიცანი. ეგ სწორედ სირონას ძალლია. სად არის მაგის პატრონი. ეხლავ მითხარ, სად არის სირონა-მეთქი!

ბევრჯელ ენახა პავლეს სენატორის სახლობა ეკკლესიაში და იცნო, რომ ეს თავზედ ხელაღებული კაცი, თმა აშლილი და თვალეზდაბრიალებული პოლიკარპია, მეორე შვილი პეტრესი.

ძლივს შეიმავრა პავლემ თავი, რომ ჯეროვანი პასუხი არ მიჰსცა

გაკადნიერებულს ყმაწვილ კაცს. პასუხი რომ არ აღირსა, პოლიკარპი უფრო გააფთრდა, წაავლო ხელი საყელოში, შეკბლერტა და წყრომით დაჰკვივლა:

- არ გეყურება? ვინ მოგცა შენ ეგ პირუტყვი, ვინ?...

უცებ სიტყვა ენაზე გაუშრა, გაუშვა ხელი, თავი დამ ფეხამდე გაზომა და მერე ნელა და დაწყნარებით ჰკითხა:

- ნუთუ მართლა? ალექსანდრიული პავლე ხომ არა ხარ?

მეუდაბნოემ თავი დაუქნია. პოლიკარპს წყენის სიცილით დაებრიცა ტუჩები, თავში ხელი შემოიკრა და მერე სრულიადის ზიზღით ჰსთქვა:

- მაშ მართალი ყოფილა! ამ სამაგელ მაიმუნის გულისა თვის!.. არა, არა მჯერა, რომ მას შენთვის ხმის გაცემა ეღირსებინის, იმიტომ, რომ მარტო ერთი შენი დანახვა კაცს ჩირქს მოჰსცხებს.

თითქო კვერიაო, ისე დაუწყო გულმა ცემა პავლეს. სისხლი თავში აუვარდა, ყურებში შუილი დაუწყეს. როცა პოლიკარპმა კიდევ გაიწოდა პავლესაკენ ხელი, პავლე უნებლიედ ფალავანსავით გაიმართა ტანში, თითქო სინჯავსო, სად უფრო უჯობს ხელის ჩაჭიდებაო და მუქარის ხმით უთხრა:

- ქედამ გამეცა, თორემ ცუდი დღე დაგადგეაო.

ეგრევე უთხრა პავლემ, მაგრამ იგი პავლე ადარ იყო. იგი ახლა მენანდრი იყო, ის უწინდელი მენანდრი, თავმოწონებული ფალავანი, რომელიც არავის ერთს სიტყვასაც არ დაუთმობდა, თუ არ მოეწონებოდა. ეხლახან კი სოფელში უფრო მეტად წყენა მოითმინა, უფრო მეი შეურაცხყოფა მიიღო და არამც თუ გაჯავრდა, რადაც სიხარული კი იგრძნო, მაშ ეხლა საიღამ აეშალა უწინდელეზრ გულის სიფიცხე, რამ გააშმაგა ისე, რომ საბრძოლველად თავი მოიღერა?

ორის დღის წინად პავლე თავის უწინდელ მღვიმეში შევიდა, იქ ოქროები ჰქონდა დამალული, იმის გამოსატანად. უნდოდა სტეფანეც ენახა, მაგრამ მასთან მიჩემებულმა ეგვიპტელმა ნება არ მიჰსცა წყევლით, როგორც მანვე სული, გამოაგდო და უკანიდამ ქვაც დაუშინა. ამას წინად კიდევ სოფლად იყო, ბევრს ეცადა რომ საყდარში შეეშოთ სალოცავად და თუ საყდარში არა, საყდრის დერეფანში მაინც, სადაც კათაკმეველნი დგებიან, მაგრამ ლანძღვით და თრევით გამოაგდეს და მნათემ კიდევ, რომელიც წინად საყდრის გასაღებსაც კი ანდობდა, ეხლა პირში შეაფურთხა, მაინც კიდევ ამა ყველაფერმა გული არ ატკინა და მოთმინებიდან არ გამოვიდა. გაუჯავრებელვ, უჩივრად გამოეცალა მათ, ვინც ამოდენა შეურაცხყოფა და თავსაცილი მიაყენეს. იგი მობრუნდა თავის მღვიმეში მხიარულისა და მადლით სავსე გულითა, გულში ჰქონდა ის მადალი მცნება ადა მიანისა, რომ მე როგორც ჭემმარიტი ქრისტიანიო სხვის გულისათვის დევნულ და შეგინებულ ვიქმენო.

ხლა რადა დაემართა, რომ ესე იწყინა პოლიკარპის სიტყვა და ქცევა? რატომ გაუწყდა ეხლა ყოველივე ძაფი მოთმინებისა, რომელიც დიდის ხნის მარხულობით და ლოცვით შეეძინა? იქნება ის ეთაკილა, რომ მშვენიერს მოწამეს მღვიმეში ეს მის რომ უკადრისად ექცევიან? ან იქნება პოლიკარპი იმ თვალზე კი არა ნახა, რომ ეს კაცი ჩემი თაჩამერჯულეაო მხოლოდ ამჟამად

გულგამწყრალიო; იქნება ეგონა, რომ პოლიკარპი კაცია, რომელიც ლამის მე გზაზედ წინ გადამიდგესო? ნუთუ ეს იყო ამისი წყრომის მიზეზი?

როგორც ტყის ნადირნი, ერთმანეთთან დასატაკებლად გამზადებულნი, იდგნენ ერთმანეთის წინ ყმაწვილი კაცი და ახოვანი პავლე, ჭადარა თმით მოსილი. პოლიკარპიმ ერთის ბიჯითაც უკან არ დაიწია, თუმცა იცოდა, რა ღონიერ და გამოცდილ ფალავანთან აქვს საქმე. არც თვითონ იყო უღონო და ამასთანავე გააფთრებული იყო და უნდოდა დაჰსტაკებოდა პავლეს, როგორც სირონას შემაცდენელს.

- აბა ფეხი წამოდგი, თუ კაცი ხარ, - უყვიროდა გულგამწყრალი პოლიკარპი და თვალებს აბრიალებდა და ტანში იმართებოდა. - მოდი რადა! უთუოდ შენ ფალავანი ჰყიფილხარ, ან სხვა იმის მსგავსი უწინ, ვიდრე მაგ ჭუჭყიან ტანისამოსს ჩაიცვამდი მარტო იმისთვის, რომ დამ-დამობით სხვის სახლში დაუსჯელად შესულიყავ და გამოსულიყავ. მაშ, ეს წმინდა ადგილი მოედნად აქციე რადა! და თუ შენ აქ მე სულს გმაფთხოვინებ, მადლობელიც ვიქნები იმიტომ, რომ უმისთდაც შენ გამიუქმე ყველაფერი, რითაც კი ჩემს სიცოცხლეს ფასი ჰქონდა ჩემს თვალში. მოდი რადა! იქნება შენის აზრით, ქალის ბედნიერების დამხობა უფრო ადვილია, ვიდრე მის მოსარჩლესთან ომი? მოდი მეთქი რადა! ჰა, მოდი, თორემ...

- თუ გესმის მოხვალ განა, - უთხრა ეხლა დაწყნრებით და ტკბილის ხმით პავლემ, რომელსაც ხელები მოუდუნდა ამ ჭაბუკის სიტყვაზედა. - მაშ შენ მოდი ჯერ, რაც გინდა ჰქენ, მე ხელს არ გამოვიღებ. მე ხელს არ გავძრავ და არ შეგეჭიდები იმიტომ, რომ შენ მართალი ჰსთქვი; ეს წმინდა ადგილი მოედანი არ არის, ხოლო ქალი იგი არც შენია, არც ჩემი და ვინ მოგცა უფლება...

- ვინ მომცა მასზე უფლებათ? - გააწყვეტინა სიტყვა პოლიკარპმა, თვალები ისევ აუპრიალდა და ახლო მივიდა პავლესთან. - ვინ მომცაო? თვითონ იმან, რომელიც ნებას აძლევს მორწმუნეს თავის ღმერთზედ ილაპარაკოს. სირონა მეკუთვნის მე როგორც მეკუთვნის მზე, მთვარე, ვარსკვლავი, იმიტომ, რომ იგი მინათებს მე ბნელსა გზას ჩემის ცხოვრებისას. ჩემი სიცოცხლე მე მეკუთვნის და იგი ჩემის სიცოცხლეს სიცოცხლეა და ამიტომ თამამად ვიტყვი, იგი ჩემია თუნდა ოცი სხვა ფეხიცი იყოს. შენ ფარისევლობით სავსეს, შენ სხვის მცარცველს, რომელსაც საკუთარი თავი მოგძულებია და მხეცად გაგიხდია განა შეგიშლიან დააფასო მშვენიერება იმ ციდამ მოვლენილის არსებისა, მომხიბლავი ძალა მის სილამაზისა, რომელიც გულუბრყვილო ბავშვებსაც კი იმორჩილებს, რომლის წინაშეც თვით ღმერთნი მუხლსა იდრეკენ! მე სიმართლე მიმიძღვის სირონაზედ. შენ შეგიშლიან, იგი საცა გინდა დამალო, ფეხიცის შეუძლიან, შეიპყრას იგი და რკინის ჯაჭვით დააბას, მაგრამ მაინც კი არც ერთს თქვენგანს, არც არავის სხვას ამ ქვეყნიერობაზედ არ ექნება გულში ჩემებრ ის, რაც სირონას ხდის ამა ქვეყნის გვირგვინად, - ესე იგი ხატი მისის მშვენიერებისა. ჯერ არც ერთხელ ეს ჩემი ხელი არ მიჰკარებია შენს მსხვერპლს სირონას; მაგრამ მაინც კიდევ იგი თვით ღვთისაგან ჩემთვის არის შექმნილი იმიტომ, რომ იგი არავისთვის არის ის, რაც ჩემთვის არის, არვის ძალუმს ისე

უყვარდეს, როგორც მე მიყვარს! იგი კეთილია, როგორც ანგელოზი და გული კი ბავშვისა აქვს. იგი გულუბრყვილოა. იგი წმინდაა როგორც ალმასი, წმინდა როგორც დილის ცვარი ყვავილზედად. დეე, თუნდა ათჯერ შეგიყვანოს შენ თავისთან, თუნდა მამაჩემმა, ჩემმა საკუთარმა დედამ, ყველამ, ყველამ, ვინც საჩვენებელია გახადონ, დეე, სწყევლონ იგი, მე მაინც გულიდამ არ ამოვიღებ, რომ იგი წმინდაა. შენ, შეარცხვინე იგი, შენ... შენ დაასხი თავზედ ლაფი!

- როცა შენი სახლობა ცუდად იხსენიებდა, მე ხმა არ ამომიღია, - უთხრა პავლემ და ხმაში რაღაც მოღბილობა ეტყობოდა. - ხმა არ ამომიღია იმიტომ, რომ მე მჯეროდა იმისი ბრალეულობა, როგორც ეხლა შენ ჩემი გჯერა, როგორც ყელს სხვას სხვისა უფრო მალე ცუდნი ჰსჯერა, ვიდრე კარგ. ხლა კი ვიცი და ნამდვილადაც ვიცი, რომ ჩვენ იმ საწყალს ქალს არ ვემართლებოდით, თუ შუქი ბრწყინვალის ხატისა, საუცხოო ოცნებისა, როგორც შენ სირონაზედ ამბობდი, ჩემის მიზეზით დაბინდა....

- დაბინდა? მერე შენის მიზეზით? - გაიცინა პოლიკარპმა. განა ბაყაყი, რომელიც ზღვაში ჩახტება, ზღვის სიწმინდეს აამღვრევს; განა შეუძლიან შავ დამურასა, ბნელაში რომ დაფრინავს, დააბინდოს მთვარის შუქი? მეუდაბნოეს გული ისევ წყენით აემღვრა, მაგრამ ეხლა კი თავი შეიმაგრა. გულშეკავებით და სიმწარით უთხრა:

- სულ ტყუილ-უბრალოდ აგრე მტრულად მიყერებ. მე ხომ შენი წყენა არ მინდა. ამას გარდა მე შენს ბოროტს სიტყვებზე კეთილით მოგიგებ, ისეთის კეთილით მოგიგებ, ისეთის კეთილით, რომ, იქნება, თავის დღეშიაც არ გაგეგონოს. სირონა პატიოსანი და უცოდველი ქალია და ვიდრე ფეხიცი წავიდოდა მის საძებნელად, იმ დრომდე ჩემს თვალს ის თავის დღეში არ უნახავს, ჩემს ყურებს იმისი სიტყვა არ გაუგონია.

ამ სიტყვაზედ წარბი გაეხსნა პოლიკარპს სახეზედ. გაკვირვებულმა პავლეს სიტყვებით მხურვალედ დაიძახა

- მაშ, თუ ეგრეა, რად აგვემინე და ავემინე ხმა ამოუღებლად თავი ფეხიცი? ეგეც რომ არ იყოს ხომ ტყაპუჭი შენი გამოდგა.

- ჩემისთანა ჭუჭყიანი მაიმუნი, - ნიშნით გაიმეორა პავლემ პოლიკარპის სიტყვები, - საჭიროებს, რომ ხანდისხან იგვემოს და მე იმ დილას არც არა მეტქმოდა რა, იმიტომ... იმიტომ რომ... მაგრამ ეს შენ არ შეგეხება. რამდენსამე დღეს კიდევ შეიკავე შენი ცნობისმოყვარეობა და მაშინ ნახავ, რომ ის კაცი, რომლის დანახვაზედაც კაცს ჩირქი ეცხობა, ის ბაყაყი ის დამურა...

- კარგი ერთი, მაგას ნუ იმეორებ! - დაიძახა პოლიკარპმა. - იქნება წყენამ ამომათქმევინა ჩემის ტანჯულის და დაკოდლის გულიდამ სულელური სიტყვა, მომიტევე კადნიერება და უსამართლობა. ეხლა პირიქით სულ სხვას ვხედავ, ვხედავ, რომ ეგ აბურძგვნილი თმა შემოხვევია კარგს და პატიოსანს სახეს. მე თავი ვერ შევიკავე და მთლად გადაგიშალე გული და რადგანაც ეხლა შენც თვითონ იცი რა ამბავია ჩემს გულში, ვთხოვ კიდევ, მითხარი, სირონა სად არის?

პავლემ პასუხი დაუგვიანა. გადახედა მღვიმისაკენ და თეთრს ტანისამოსს

თვალი მოჰკრა და იფიქრა, თუ პოლიკარპი აქ კიდევ რამდენსამე ხანს დარჩაო, სირონას მოჰკრავს როგორმეო და ეგ არას გზით არ უნდა მოხდესო. წაავლო ხელი ისევ მკვდარს ძაღლს და უპასუხა:

- მე, რასაკვირველია, ვიცი საცაა სირონა და როცა დრო მოვა, შენც შეიტყობ. ეხლა კი მე ეს პირუტყვი უნდა დაეფლა, თუ გინდა შენც მიშველე.

პავლე წავიდა და პოლიკარპიც თან აედევნა. როცა პავლემ მიწას თხრა დაუწყო მღვიმეზედ კარგა მოშორებით, პოლიკარპმა ისევ განუმეორა თავისი თხოვნა და პავლემ უპასუხა:

- ხვალ ამ დროს კიდევ მოდი აქ და იქნება მაშინ შენის თხოვნის პასუხი მოგცე.

- ნუთუ გგონია, რომ მაგით მომიშორებ თავიდან?

- დაიყვირა ჭაბუკმა. - ძალიან ჰსტყუვდები და თუ გგონია რომ მე თვალი ამიბი ლამაზ-ლამაზ სიტყვებითა, მაშ მე.

არ დასცალდა რომ მუქარა დაესრულებინა, დუმილი უდაბნოისა დაირღვა მადალისა და გულიანის კვილითა.

- პოლიკარპ! პოლიკარპ! - კიოდა ვიდაცა და ხმა უფრო და უფრო ახლო მოდიოდა.

ტანში გასწორდა, სული გაინაბა და ისე დაუწყო ყურის გდება ჭაბუკმა, ბოლოს დაიძახა:

- სირონას ხმაა, სირონასი! მოვდივარ, სირონავ, მოვდივარ!

ყური ადარ ათხოვა პავლეს და ერთი გაიწია, რომ წინ შეეყაროს. პავლემ გზა გაუჭრა და მტკიცედ და რიხიანად უთხრა შენ აქ უნდა დარჩე.

- გზა, გზა მეთქი, - დაუყვირა გულზე მოსულმა პოლიკარპმა. სირონა მეძახის იქიდან, სადაც შენ ჩაგიკეტნია, ჰოი, შენ სხვის ნამუსის მპარავო, შე უსირცხვილო მატყუარავ! გზა მეთქი, მე შენ გეუბნები! არ მეცლები! მაშ კარგი! აბა გამიმადრდი, შე საზიზდარო ბაყაყო, თორემ გაგსრეს, თუ ჩემფეხი არ ითაკილებს, რომ შენის გესლით შეისვაროს.

აქამომდე პავლე იდგა უძრავად და მტკიცედ, როგორც დიდი მუხა. უეცრად პოლიკარპი მივარდა და მუშტი დაჰკრა. ამან მოულო ბოლო მის მოთმინებას, თავი ვედარ შეიკავა და შესძახა:

- მაგის სამაგიეროს მიზდავ.

ამის თქმა და ზურგზე წამოკიდება პოლიკარპის ერთი იყო. წამოიღო ზურგულით, დაიქნია და ქვებზე ტყაპანი მიაღებინა. პოლიკარპი გადიშლართა ძირს. პავლე როგორც დარჰმული ბოძი გაჩერდა გულდაკრეფილი და აქეთ-იქით იყურებოდა. ამ ყოფთ იდგა, ვიდრე პოლიკარპი არ წამოდგა და არ წავიდა. ისე წავიდა, რომ უკან ადარ მოუხედნია. მიდიოდა ბარბაცით როგორც მთვრალი და თავი ორის ხელით მაგრა ეჭირა.

პავლემ თვალი გააყოლა და ადევნა იმ დრომდე, ვიდრე პოლიკარპი კლდეს არ მიეფარა. ის კი ვედარ დაინახა, რომ პოლიკარპი მივიდა თუ არა წყაროსთან, წაბარბაცდა, ერთი ნელა ამოიკვნესა და უსულოდ დაეცა დედამიწაზედ.

ხელახლად მოისმა სირონას ხმა. – “უეჭველია, სირონას ხმაურობა გაგვცემს”, - იფიქრა პავლემ, წამოვიდა სირასაკენ და ჩქარის ნაბიჯით შეუდგა აღმართს.

- “დღეს კი, მე მგონია, იმ თამამმა ვაჟბატონმა ადარა იკადროს რა”, - ბუტბუტებდა თავისთავად პავლე. – “იქნება ხვალაც, რადგანაც ლურჯი ნიშნები მოაგონებენ ჩემს თავს. საკვირველია, რომ. ძნელად ავიწყდება კაცს, რაც ოდესმე ჰსცოდნია! ია ზურგული, რომლითაც მე დავეცე პოლთკარპი, დელფისაგან მქონდა ნასწავლი და მას აქეთ რამოდენი ხანია გასული! დიახ ჯერ ტვინი არ ამომშრობია და მე ამას დავუმტკიცებ ჩემის მუშტებით იმ გათამამებულს ვაჟბატონს, თუ გაბედა და ორიოდ სამიოდ თავის მზგავსი კაცი მოიყვანა მეშველად!”

დიდხანს არ დაჰსცალდა პავლეს ამ ფიქრებში გართობა. მღვიმისაკენ მიმავალს ბილიკზე წან შეემთხვა სირნოა.

- პოლიკარპი რადა იქნა? - დაუმახა სირონამ ჯერ კიდევ შორიდან, თვალი მოჰკრა თუ არა პავლეს.

- უკანვე გავისტუმრე, - მიუგო პავლემ.

- დაგიჯერა და გაბრუნდა?

- ზოგიერთი ყუათიანი საბუთები ვიხმარე, - უპასუხა პავლემ.

- ხომკიდევ მოვა?

- ჯერ არა მგონია, რადგანაც რაც საჭირო იყო, ჩემგან ყველაფერი გაიგო. ეხლა, ჩვენ უნდა მოვიფიქროთ შენს წასვლაზედ ალექსანდრიაში.

- მე კი მგონია, - უპასუხა სირონამ და აწითლდა, - რომ ამ მღვიმეშიაც არაფერი მემიზებება, აქაც კარგად ვიქნები. თვითო შენც გითქომს ეგ ამას წინად....

- მე მარტო გაფრთხილებდი ალექსანდრიაში ყოფნის თაობაზედ, - გააწყვეტინა სიტყვა პავლემ. - ეხლა კი მე მომაგონდა შენთვის ერთი კაი ბინა და საიმედო მცველი. აი, შინაც მოვედით. მღვიმეში შედი, თორემ შენი ძახილი უცხო კაცის ყურამდე მიაწევდა და თუ სხვათა მეუდაბნოეთა შეიტყვეს შენი აქ ყოფნა, ძალად წამაყვანინებენ შენს თავს შენს ქმართან.

- ეხლავ შევალ, - ჰჰსთქვა ოხვრით სირონამ. - ჯერ ერთი ეს ამიხსენ, მე ხომ თქვენი ლაპარაკი სულ მესმოდა, - ხელახლად წამოწითლდა სირონა. ეს როგორ მოხდა, რომ გერმასის ტყაპუჭი ფეხიციმ შენად იცნო და შენც თავი არ გაიმართლე და ტყუილუბრალოდ ეცემინე.

- იმიტომ მოხდა, - უპასუხა პავლემ, - რომ ჩემი მხარ-ბეჭი უფრო განიერია, ვიდრე იმ ახოვან ვაჟბატონისა. ეხლა კი ბოდის ვიხდი და მერე კი, როცა უფრო გულდაწყნარებით ვიქნებით, ყველაფერს დაწვრილებით გაიმბობ. ჯერ მღვიმეს შეეფარე, თორემ საქმეს სულ გამიფუჭებ. მე ვიცი, რომ მას აქეთ, რაც სენატორის შვილის საუბარი გაიგე, ერთს რასმეს ნატრულობ.

- აბა რას? - ჰკითხა სირონამ.
- სარკეს, - გაუცინა პავლემ.
- რა რიგად ჰსცდები! - უპასუხა ქალმა და მღვიმეში მიმავალმა გაიფიქრა:
- "ის ვისაც პოლიკარპი იმ თვალთ უყურებს როგორც მე, თავის დღეში სარკეს არ ინდომებს".

მთას იქით დასავლეთისაკენ, მეთევზეების სოფელში ერთ მოხუცებული სოვდაგარი ურია იდგა. იგი ეგვიპტეში ჰგზავნიდა ხოლმე ნახშირსა გასასყიდლად და ერთს დროს პავლეს მამასთანაც ვაჭრობა ჰქონია, რადგანაც მის ქარხანებს ეს უგზავნიდა ნახშირს და არა ერთხელ თვითონ პავლესაც ამსთან საქმე დაუჭერია. ეგ ურია იყო ჰკვიანი და შეძლებული კაცი. რამდენჯერაც შეჰხვედრია პავლეს, იმდენჯერ უყვედრებია, რად გაუდებ წუთისსოფელსაო; იწვევდა თავისთან და ეუბნებოდა, აი ჩემი ქონება, როგორც გინდა, ისე მოიხმარეო. აი, ეს ურია იყო ის კაცი, რომელსაც გემი უნდა ეშოვნა და სირონა გაესტუმრებინა ალექსანდრიაში.

რამდენსაც პავლე ჰვიქრობდა სირონას წასვლაზედ, იმდენად გული ეუბნებოდა, რომ უნდა მე თვითონ გავაცილოო სირონა ალექსანდრიაში, მივიყვანო და მე თვითონ ავუჩინო საიმედო ბინაო. იცოდა, რომ თავისუფლად შეეძლო მოეხმარებინა განუზომელი სიმდიდრე თავის ძმისა, მით უფრო, რომ ნახევარი თვითონ პავლეს ეკუთვნოდა, აი, რამდენი წელიწადი გასულა და ეხლა პირველად იგრძნო სიხარული მისი, რომ შეძლება აქვს. დაიწყო ფიქრი მასზედ, თუ როგორ მოუმზადებს და მოურთავს სადგურს მშვენიერს სირონას. ჯერ ამბობდა გულში, ერთი უბრალო, მაგრამ ფაქიზი ბინა უნდა ამოვურჩიოო. მერე კი თანდათან ფიქრად მოუვიდა სახლის მორთვა ბრწყინვალეს ოქროთი, თეთრის და ვარდის ფერის მარმარილოსი, მრავალ. გვარის ძვირფასის საფენითა, მშვენიერის მხატვრობითა და ლუსკუმებითა.

ამ ფიქრებში გართული დადიოდა წინა და უკან. ხშირად გაჩერდებოდა ხოლმე მღვიმეს კარებთან, საცა სირონა იყო. ერთხელ თვალი მოჰკრა მის ფერ-ღია კაბას და ჰჰსთქვა, რომ ამ კაბით არ უნდა ეჩვენოს იგიო არავის, რომ ყოველივე კვალი დაუკარგოს ფეხების და პოლიკარპს, ამისათვის უბრალო კაბა უნდა ეშოვნა და პირბადე, რათა იმის ქვეშ დაუმალოს ბრწყინვალე თმა და თეთრი პირის სახე, რომლის მზგავსა თვით ალექსანდრიაშიაც ძნელად მოიპოვებოდა.

იმ ადგილიდან, საცა პავლე იდგა ამ ჟამად, პატარა მოშორებით იყო ქოხი ამალიკეტელისა, რომელმაც ორიოდჯერ თხის რმე მიჰსცა პავლეს სირონასათვის. ამ კაცის ცოლისა და ქალისაგან პავლემ განიზრახა ყიდვა, რაც საჭირო იყო მირონასათვის. ბევრი ადარ უფიქრია და გასწია იმათკენ, თუმცა ცა მოიღრუბლა და სამხრეთიდან თბილი სულთამხუთავი ქარი ადგა.

მზე გადიწურა და მაინც კიდევ სიცხის ბული იდგა ჰაერში. პავლემ ყური არ ათხოვა ამ ავდრის ნიშნებსა, მავიდა მღვიმესთან, დაუმახა სირონას, მე ეხლაც მოვალო და გასწია სწრაფის სიარულითა.

სირონამ გზა მშვიდობისა უთხრა ასე, რომ არც კი მოხედა პავლეს,

რადგანაც ძალიან იამა მარტოდ დარჩენა. მიჰსწყდა პავლეს ფეხის ხმა თუ არა, სირონა ხელახლად განტაცა იმ ძლიერმა და უძლეველმა გრძნობამ, რომელიც გულში გაუღვიძა მას ცეცხლმოკიდებულმა ლაპარაკმა პოლიკარპისამ.

პავლე ამ უკანასკნელ დროს მენანდრად გადიქცა, ხოლო ეს ქალი კი, ეს მღვიმეში მარტოდ დამწყვდეული არსება, ეს ცოლი ფეხიციისა, რომელმაც ამდენი შრომა მიაყენა პავლეს, უფრო ძლიერ გამოიცვალა.

ეს სირონა იყო, მაგრამ უწინდელი სირონა კი ადარ. როცა მეუდაბნოემ ურჩია მღვთმემთ შესვლა, სირონა სიხარულით დაემორჩილა. თვითონვე უნდოდა მიმალულიყო სადმე, რომ მარტო, სრულიად მარტო დარჩომილიყო, რადგანაც ჰგრძნობდა, რომ მის გულში რაღაც ამბავი მოხდა, რაღაც დიდებული და გაუგებარი. ჰგრძნობდა, რომ მის გულში რაღაც ჩაისახა, რაღაც იმისთანა, რის გამოთქმაც სიტყვით ვერ მოეხერხებინა. ჰგრძნობდა კი, რომ ის რაღაცა ძლიერი რამ არის, უქადის სიცოცხლეს, სავსეს ამოვნიებითა და მღელვარებითა. ის რაღაცა მას ეუცხოებოდა, ამასთანავე ისეთი ტკბილიც იყო, ისეთი მიმზიდველი, ისეთის ნეტარებით აღსავსე, ისეთი მწვავე, ისეთ უზომოდ მომხიბლავი! რაღაც მღელვარებამ შეიპყრა მთელი მისი არსება და ეგონა, რომ ახალმა, უფრო წმინდა სისხლმა დაუწყო მარღვებში დენა მას აქეთ, რაც ყური მოჰკრა პოლიკარპის ცხარე ლაპარაკსა. ყოველი მარღვი უთრთოდა, როგორც ფოთოლი, როცა ნიავი ჰსცემს. ამ ყოფაში ვერ დაუგდებდა რიგიანად ყურს პავლეს ლაპარაკსა და ვერ მიჰსცემდა რიგიანს პასუხს.

დარჩა მარტო თუ არა, მაშინვე მიჯდა თავის ქვეშაგებზედ, მუხლზედ დაიყრდო მკლავი, მკლავებზედ თავი დააბჯინა და წასქდა თვალთაგან ცხარე ცრემლი ორ ტოტად. ამ ცრემლებმა გაუნელეს ის მხურვალე გულისთქმა, რომელიც უფრო და უფრო ცეცხლს უკიდებდა.

აგრე თავის დღეში არ უტირნია!

ბეწვის ოდენა ტკივილი, ბეწვის ოდენა სიმწარე არ ერია იმ წმინდა და გამაგრილებელ ცრემლთა ცვარში. მის გულში გადიშალა, რაღაც საუცხოო ყვავილი აქამდის უცნობ სიუხვითა და სიტურფითა. როცა ბოლოს ცრემლი სრულად ამოეწურა გულიდამ, დაუამდა გული და გაუნათლდა სხივოსანის ნათლთა. დიახ, სირონა იმ წამს იყო უბედურიც და ამასთანავე უბედნიერესი დედაკაციც!

ეს სიყვარულიაო, გალობასავით, ჩანგის ბგერასავით ხმაურობდა ეს სიტყვები მის გულში. მოაგონდა უწინდელი დრო და ყველა უწინდელი თავისი თაყვანისმცემელნი, რომელნიც ეტრფიალებოდნენ ჯერ კიდევ როცა ბავშვი იყო არულასში და მერე რომში ქმრის შერთვის შემდეგ. ყველა ისინი ჩრდილნი იყვნენ წვრილის სანთლებით ხელში პოლიკარპის წინაშე, რომელიც წინ მედიდურს მზეს მოიმძღვარებდა.

“რაც ქვეყნიერობაზედ ხალხია, რაც მეფენი არიან, - ამბობდა სირონა, - სულ რომ ყველამ თავისი საუნჯე მომიტანოს და ფეხქვეშ გამიფინოს, მაინც ისე ვერ გამამდიდრებდნენ, როგორც იმან გამამდიდრა. რაც ვარსკვლავებია რომ სულ ჩამოცვივდნენ და შეადგინონ ერთი მნათობი, მაშინაც მათი შუქი ისეთი

ბრწყინვალე არ ინება, როგორც შუქი იმ სიამოვნებისა, რომელიც მე ეხლა გულში მაქვს. ეხლა რაც მოვა მოვიდეს. ამას იქით მე ადარას ვიჩივლებ”.

შემდეგ გაიხსენა ყოველი შემთხვევა, როცა კი ენახა პოლიკარპი; გაიხსენა, რომ არასოდეს პოლიკარპს ერთი სიტყვაც არ წასცდენია თავის სიყვარულის თაობაზედ.

ეგ თავის შემაგრება რა ძვირად დაუჯდებოდა! ის აზრი, რომ თვითონაც წმინდაა და ღირსია პოლიკარპისა, სირონას გულს უვსებდა უზომო თავმოწონების გრძნობითა და მადლითა. თითქო ამ აზრისა გამო ფრთა გამოებოა იმ სიყვარულს, რომელიც მიჰმართა მარტო ერთს კაცს მთელს ამ ქვეყნიერობაზედ. სიყვარულს მადალს, წმინდას, რომელიც შეექმნა სარწმუნოებად და ხატად თაყვანებისა და ლოცვისა.

გული ძლიერ უცემდა, ხელნი განეპყრნენ, თითქო მთელის ქვეყნის მოხვევნა უნდაო, თითქო უნდაო ყოველს სულდგმულს, ყოველს ქმნილებას ამ დედამიწის ზურგზედ თავისი მადლი და სიყვარული გამოუცხადოსო. მის სულს ჰსწყუროდა მადლის გადახდა წინაშე უმაღლესისა და მოწყალე არსებისა, რომელმაც მოანიჭა ამოდენა ნეტარება.

მოაგონდა, რომ ამ წინაზედ პავლე ურჩევდა, თაყვანი ეც ნათელღებულს ღმერთს ქრისტიანობისასაო, რომელიც თანასწორად განავრცობსო ყველაზედ თავის ღვთაებრივსა სიყვარულსაო. ამავე ღმერთს ლოცულობს თვით პოლიკარპიც, ჰციქრობდა სირონა, იქნება ამ ჟამადაც, და თუ მეც ვილოცებო, ჩვენი ლოცვები შეერთდებიანო და მაშინ ერთგან მაინც თანაზიარი ვიქნები. იმ საყვარელის კაცისა, რომელზედაც მე ასე შორსა ვარო.

დაეცა მუხლებზედ, დაიკრიფა გულზედ ხელები ისე, როგორც ენახა ქრისტიანთაგან და გაიხსენა იგი არსება, რომელიც უდანაშაულოდ ეგეთის მოთმინებით იწამა, როცა ჯვარზედ ეკიდა ხელ-ფეხ დალურსმული. გული აევსო დიდის ტკივილითა და თვალნი ზე ამართა და ნელის ხმით ჰსთქვა:

- მე შენ მოგმართავ წამებულო, მოწყალეო მეო ღვთისავ, შენ უწყი რა მძიმედ ასატანია უსამართლო წყევა ადამიანთაგან და შენ ადვილად ჰსცნობ, რა რიგად უნდა მტკივნეულობდეს ამით გული ჩემი!

ხოლო ამბობენ, რომ გული შენი სავსეა განუზომელის სიყვარულითა და ამიტომაც მიმიხვდები იმასაც, რომ მე, ამოდენა ტანჯვის მნახველი, ვხადი ჩემს თავს უბედნიერეს დედაკაცად. თვითონ შენც, უსათუოდ, ამასავე ჰგრძნობდი, როცა გაწვალებდნენ შენ და შეგინებულ ყოფდნენ. შენც ხომ სიყვარულის გამო წვალებულ იქმენ.

იგინი ამბობენ, რომ შენ იყავ სრულიად წმინდა და უმანკო. მე კი, რასაკვირველია, ბევრი სულელობა ჩამიდენია, მაგრამ ცოდვა კი, ჭეშმარიტი ცოდვა ჩემს ღღეში არ მიქნია! ეს ხომ თვითონ შენ უნდა იცოდე. შენ ხარ ღმერთი და ადამიანთა გულთამხილავი. რასაკვირველია, მე ვნატრობ, სულითა და გულითა ვნატრობ, რომ საუკუნოდ ვიყო უმანკოებით მოსილი, მაგრამ რა ვქნა, რომ მე პოლიკარპისა უნდა შევიქნე მაშინ, როცა კანონით სხვას ვეკუთვნი?

განა შესაძლოა ჭეშმარიტი მეუღლეობა იმ კაცთან, რომელიც საზიზდარია გარყვნილობით, რომელმაც უნამუსოდ სხვას მიმყიდა? იგი ისე ეუცხოება ჩემს გულს, ისე ეუცხოება, თითქო ჩემს თვალს თავის დღეში არ ენახოს. მაინც კიდევ, მერწმუნე, მე იმისათვის ცუდი არა მინდა რა. მე მსურს მხოლოდ, თავის დღეში იგი თვალთ ადარ ვინახულო.

პოლიკარპი კი!... ჰოი, ნეტა ეხლა აქ იყოს!

იმან ჰსთქვა, რომ მე იმის საკუთრება ვარ, თუმცა ამისი მიზეზი თავის დღეში არ მიმიცია. მაგრამ ეხლა კი!... იმას რომ რამე ფათერაკი ან მწუხარება მოელოდეს, მე თუმცა ძნელად ვიტან ტკივილს და სიკვდილისაც მეშინია, მაგრამ მაინც კი ხმაამოუღებლივ ჯვარს გავეცმოდ, ლურსმით ზედა დაველურსმებოდი, თუ რომ იმითი დავიხსნიდი მას, როგორც ჰქენ შენ, რათა დავიხსნა ჩვენ ყოველნი.

ხოლო იმან უნდა იცოდეს კი მაშინ, რომ მე იმის გულისთვის ვკვდები. და როცა იგი თავის მშვენიერის თვალთ ჩაიხედავდა ჩემს გასაქრობად მიღეულს თვალეში, მაშინ ვეტყოდი, აი, როგორ გადაგიხადე შენი სიყვარული, რომელიც უზომოდ უმაღლესია სხვა ყველა სიყვარულზედ, რაც კი ამ დღემდე მე მინახავს და გამომიცდია. ნუთუ იგი, რაც ასრე უზომოდ უმაღლესია ყოველს კაცობრიულზედ ღვთისაგან არ უნდა იყოს ზეგარდმო ჩაგონებული! ნუთუ ამ გვარი სიყვარული ცოდვა უნდა იყოს! მე არ შემძლიან ამის პასუხისგება იმიტომ, რომ არა ვიცი რა. შენ კი, ჰოი, ძეო ღვთისა, ღმერთი ხარ და უნდა იცოდე. იგინი შენ კეთილ მწყემს გიწოდებენ. მაშ, შეგვყარე ჩვენ ერთმანეთს, ანუ გაგვაშორე. ერთის სიტყვით ჰქენ ის, რაც უმჯობესია პოლიკარპისათვის და თუ შესაძლოა ერთმანეთი გვაჩვენე ერთს საათს მაინც! მარტო ის მინდა შევატყობინო იმას, რომ მე ისეთი ბოროტი არა ვარ, რმოდ საწყალს სირონას სურდა მასთან შეერთება, მარტო მასთან და არავის სხვასთან. მინდა მარტო, ეს შეეტყო იმას და მერე თუნდა მომკვდარვიყავ კიდევ. კეთილო, ჰოი კეთილო მწყემსო, მიმიღე მეც შენს სამწყომში და წინამძღვარ იქმენ ჩემი!”

ეგრე ილოცდა სირონა და ალერსით სავსე, მშვენიერი სახე ჭაბუკისა თვალწინ ედგა.

მოეჩვენა, რომ შევიდა ვითომ პოლთკარპის ოთახში და დაიწყო მილაგ-მოლაგება. პოლიკარპი კდევ თვალს აყოლებს ყოველს მის მოძრაობას და თვალს არ აშორებს. უეცრად წამოვიდა სირონასაკენ, შედგა და... გაშალა ხელები, რომ მოეხვიოს. სირონა შეკრთა, დაიფარა პირის სახე და გულდაკდომით დაეცა მის გულზე. წასქდა თვალთაგან სიხარულის ცრემლი. გაშალა ხელები, რომ ყელზედ მოეჭდოს საყვარელს კაცსა, მაგრამ ამ დროს ტკბილი ოცნება უეცრად გაუფთხა. რადაც ნათელმა გაიელვა მღვიმეში და გაანათლა სიბნელე, ზედ მოჰყვა გრიალი ჭექა-ქუხილისა.

ოცნებიდან გამოსული სირონა მივიდა მღვიმის კარებთან და გაიხედა. ბინდი მწყვდიად დამედ გარდაქეულიყო. შავი ღრუბელი მოჰვენოდა ცას და სხვილი წვიმა შუილით მოდიოდა. პავლე კი არსადა ჰსჩანდა. უფრო და უფრო

მოუხშირა ჭექა-ქუხილმა და ელვამ, უფრო და უფრო ბნელდებოდა. საშინელმა შიშმა აიტაცა სირონა. დაუწყო ყურება მთასა, რომლის წვერები ბნელ ზეწარში შეხვეულნი, ხანდისხან განათლდებოდნენ ხოლმე, როცა ელვა გაიკლაკნებოდა ცაზედ.

ერთი-ერთმანეთზედ ცეცხლის ისრები გველებსავით მიიგრიხებოდნენ შავს ღრუბლებშია, ერთი-ერთმანეთს მოსდევდა გრიალი ჭექა-ქუხილისა, თითქო უშველებელი ბუკია, ისე გაიხმაურებდა ხოლმე, მერე ერთი საშინლად დაიჭექებდა, გრიალით წავიდოდა და შორს სადმე მიჰსწყდებოდა.

უეცრად ეთი საშინელი მეხი ჩამოვარდა და გაბრწყინდა ცა ელვისაგან; კლდე, საცა სირონას სადგური იყო, შეინძრა. მოიბუზა სირონა, კანკალით გაიქცა და მიიმალა მღვიმის კუნჭულში და ყოველთვის როცა ელვის ალი უეცრად გაინათებდა მღვიმეში, სირონა თრთოდა.

ბოლოს ელვამ თანდათან იკლო, ქუხილი ისეთის ძალით ადარ გრიალებდა და დასასრულს ყოველივე მიჰსწყდა. ავდარმა გადიარა და სამხრეთისაკენ დაეშო.

XVI

მღვიმეში თვალგაუვალი სიბნელე იყო, საშინელი საბნელი და რამოდენადაც სიბნელე მატულობდა, იმოდენად მატულობდა შიში და ელდაც სირონასი. როგორც წყალწაღებულს წყლის ნაპირი ენატრება, ისე სირონას ენატრებოდა სინათლე. ზოგჯერ თვალებს დაიხუჭავდა რამოდენადაც შესაძლოა მაგრად, ცდილობდა, წარმოედგინა სხივოსანი შუქი ნათლისა.

შიშმა ამოუვსო გული სხვადასხვა საშიშარის სურათითა და ელდითა. ვინ იცის, იქნება პავლემ სულაც თავი დამანება და დამაგდოო ჩემის ბედის ანაბარად? იქნება ამ საშინელებამ მთებში მოასწრო პოლიკარპის ჩემს საქმბნელად წამოსუღსაი, და ბნელაში კლდეში სადმე გადიჩეხაო, ანუ მეხი სადმე დაეცა და სული გააფრთხობინო? ეს კლდე, მღვიმეს შემოსავალის თავზედ გადმოშვერილი, რომ მოირღვეს და გზა შემიკრას, რა შეშველებაო? მაშინ ხომ ცოცხლად დამარხულს აქ მარტოდმარტო უნდა ნელ-ნელა ამომივიდეს სული, ისე მოვკვდე, რომ ვეღარა ვნახო ის, ვინც ასე მიყვარს, ისე გამოვესალმო ამ წუთის სოფელს, რომ ვეღარ უთხრა მას, რომ მე შენს გულს არ ვუმტყუნეო.

ამ ფიქრებით ელდაცემული სირონა წამოხტა და ხელების ფაცურით გაიგნო გზა და მღვიმეს გარედ გამოვიდა. ვეღარ აიტანა ეს ხმაამოუღებელი მარტოობა და საშინელი სიბნელე. მაგრამ ფეხი გააცილა მღვიმის შემოსავალს თუ არა, მოესმა ვიდაცის ფეხის ხმაურობა. ახალმა ელდამ შეიპყრო ქალი. ვის გაუხედნია ამ კლდეებზე სიარული ამ თვალგაუვალ ბნელა ღამეში? იქნება პავლე იყოს? იქნება პოლიკარპიც არის და სირონას დაეძებს? ამ უკანასკნელის ფიქრით ატაცებულმა სირონამ წაივლო გულზედ ორივე ხელი, უნდოდა ხმა გაეცა, მაგრამ ენა დაუდუნდა და ხმა გაუწყდა.

თრთოლით და კანკალით სულგანაბული ყურს უგდებდა თანდათან ახლო და ახლო მომავალს ფეხის ხმაურობას. მომავალმა თვალი მოჰკრა თეთრს კაბას და ხმა მიჰსცა. ეგ იყო პავლე. პავლეს ხმაზედ გულზე მოეშო სირონას, თითქო ერთი ძიმე ქვა აეცალაო და სალამზე სალამი მიჰსცა.

- მე მგონია, - ჰსთქვა მეუდაბნოემ. - ამისთანა საშინელებაში შიგნით ყოფნა უმჯობესი უნდა იყოს, ვიდრე გარედ. იმაზე კი მაინც გული დაჯერებული მაქვს, რომ ამისთანა ჰაერში ყოფნა ვერაფრად მოსაწონია.

- თვითონ შიგ მღვიმეშიაც საშინელება იყო, - უპასუხა სირონამ. - მე დიდი შიში და ელდა გამოვიარე ამ საშინელს სიბნელებში, რომ მარტო ვიყავი. ჩემი პატარა ძალი მაინც მყოლოდა, რაც უნდა იყოს, სულიერი მაინც იყო.

მე ძალიან ვეჩქარებოდი რამოდენადაც კი შესაძლოა ადამიანისთვის. მაგრამ აქ გზები ისე გატკეცილი არ არის როგორც ალექსანდრიის ქუჩებში და მე რადგანაც ცერბერი არა ვარ და სამი თავი არ მაბია, ამისათვის ვამჯობინე ნელა ვიარო-მეთქი და შინ მშვიდობით მივიდე-მეთქი. ფრინველმა, რომელმაც ეგ ქარიშხალი მოგვიტანა, ერთბაშად შთანთქა თითქო მუმლიაო. რაც ვარსკვლავები იყო და ბებერი მთა ისე შეწუხდა ამ ამბავზედ, რომ ყოველ მხრიდამ მის ქვიანს ლოყებზე წამოსქდა ნიაღვარი ცრემლისა. აქაც კი სისველეა! მღვიმეში შედი, ერთი სადმე მშრალს ადგილს გამაშლევინე რაც მოგიტანე. ხვალ სალამოს ბინდი ჩამოვარდება თუ არა, გზას შევუდგებით. გემი ვიშოვე, რომელიც კლეზლას მიგვიყვანს და იქიდამ მე თვითონ წაგიყვან ალექსანდრიაში. აი, ამ ტყავშია გახვეული ტანისამოსი და ჩადრი. თუ გინდა რომ გზა-კვალი დაუბნო ფეხების, ამ ტანისამოსით უნდა მოირთვა, თორემ თუ მაგ ტანისამოსით გნახეს, შენ ფეხების ვერ დაემალები.

- მე მგონია, აქაც კარგადა ვარ დამალული, - უპასუხა სირონამ. მე ზღვაში სიარულისა მემინია. ამასთანაც თუნდაც მშვიდობით მივიდე ალექსანდრიაში, მაინც კიდევ არ ვიცი, როგორ...

- ეგ ჩემი საქმეა, შენ ფიქრი ნუ გაქვს, მე დაგაბინავებ, - გააწყვეტინა სიტყვა პავლემ. ხომ გაგიგონია ლომისა და ვირის ზღაპარი. აი ეგრეა ხოლმე, რომ ხშირად ლომს ვირის ტყავი აცვია. გუმინ შენ სიამოვნებით იგონებდი სრასასახლეების მედიდეურობას და ნატრობდი მათში მცხოვრებელის ბედნიერებას. შენც ერთს იმისთანა მარმარილოს სრა-სასახლეში იდგები და როგორც პატრონი ისე მოიხმარებ, არავინ შეგეცილება. რაც შეეხება ტახტრევანს, ეტლსა, შინა მოსამსახურებს, იმისი მე ვიცი, ყველაფერს გიშოვნი. ნუ ეჭვობ, მე იმისთანას არას დაგპირდები, რომ ასრულება არ შემეძლოს, - დამიჯერე. აი წვიმასაც გადუღია, ეხლა ცეცხლს ავანთებ. ეხლა, ღამე მშვიდობისა და დანარჩენი კი ხვალინდელს დღეს დავაცალოთ.

გაოცებული სირონა დაემორჩილა პავლეს ბძანებას. უწინ რამდენჯერ უნატრია სირონას ყოველივე ის, რასაც ეხლა ჰპირდება ეს უცნაური მამინაცვალი, ეხლა კი ყოველივე ეს არაფრად მიაჩნდა. გულში ჩაინერგა, რომ არას შემთხვევაში არ აჰყვეს პავლეს რჩევას, რადგანაც პავლეზედ რაღაც ეჭვი დაებადა, ამიტომაც გულგრილად უპასუხა პავლეს გამომშვიდობაზედ და

უთხრა:

- ხვალ სადამომდე კიდევ ბევრი დროა, რომლის განმავლობაში შეგვიშლიან უფრო კარგად მოვიფიქროთ ყველაფერი.

პავლე ცეცხლის ანთებას შეუდგა და სირონა მაინც მარტო დარჩა ბნელაში და ხელახლად შიშმა წაიღო. დაუძახა პავლეს და უთხრა:

- მე ამ ბნელაში მეშინია. დღეს დილით შენ კიდევ რაღაც ზეთი დაგრჩა, იქნება ჭრაქი მაინც მოვახერხოთ, თორემ ბნელაში ყოფნა საშინლად მაშინებს.

პავლემ სწრაფად წამოავლო ხელი რაღაც ნატეხს, ჩაასხა ზეთი, მოხია თავის ისეც დაფხრეწილს კალთას ჩვარი, დაგრიხა პატრუქად, ჩადო ზეთში, მოუკიდა და მიაწოდა სირონას ამ სიტყვით:

- ჯერ დრომდე ამ ჭრაქმა გაგიწიოს სამსახური, ალექსანდრიაში კი მე ვცეცდები გიშოვნო იმისთანა კანდელი, რომელიც ჩემზედ უკეთესის ოსტატისაგან იქნება გაკეთებული.

სირონამ თახჩაში თავით დაიდგა ჭრაქი და მიწვა ლოგინზედ. როგორც ტყის ნადირი ფთხის ნათელზედ, ისეც შიში, რომელიც ამღვრევს ხოლმე კაცის მშვიდობიანობას. ყოველივე საშიშარი ფიქრი თავიდან მოშორდა სირონას.

გულდადინჯებული იწვა ლოგინზედ და მტკიცედ ჩაინერგა გულში, რომ იმ დრომდე არ წავიდეს ამ მღვიმედამ და არ მიენდოს მეუდაბნოეს, ვიდრე როგორმე არა ნახოს პოლიკარპი და იმასთან არ მოილაპარაკოს. ხომ იცის ეხლა სადაცა ვარო, იფიქრა სირონამ. უთუოდ ამოვაო დღესა თუ კალეო.

“ხვლა, იმედი მაქვს, ვნახავ, - ამბობდა სირონა. - ჩემს გულს მთლად გადვუხსნიო. იგი ჩაიხედავს ჩემს გულში და ჰსცობს, რომ როგორც გადაშლილს წიგნში, მისი სახელი ჰსწერია ყოველს ფურცელზედ, ყოველ სტრიქონზედ. მე იმასაც ვუამბობ, რომ დღეს მე ჩემი ლოცვა მივმართე მის ”კეთილს მწყემსა” და მას შემდეგ გული დამიამდა, მწუხარება გამინელდა. მე ვეტყვი, რომ ისეთივე ქრისტიანად ყოფნა მინდა, როგორც მისი დედაა როგორც მისი დაი მარტანაა. დოროტკას ძალიან გაუხარდება ამას რომ გაიგებს. მე იმას თავის დღეში ავ დედაკაცად არ მივაჩნდი. ყოველთვის სიყვარულით მექცევოდა. პატარები ხომ რაღა... სიხარულით ხტომას დაიწყობენ”

მხიარული სახენი პატარა ბავშვებისა წარმოუდგენენ თვალწინ, მერე ფიქრი ბურანმა ნელ-ნელა შეიპყრო და ბოლოს ნუთშმცემელი ძილი ნაზად ჩაეპარა გულში და გაუფანტა უკანასკნელი ჩრდილი დღეთა ცხოვრების მზრუნველობასა.

ღიმილით ბაგეზე ჩაეძინა სირონას როგორც გულუბრყვილო ბავშვსა, მისი უცნაური ზედამხედავი ამ დროს ისეც ცეცხლს დაჰსტრიალებდა და რაც შეეძლო უბერავდა სველს შემას, რომელსაც ძნელად ეკიდებოდა. ზოგჯერ კი მოშორდებოდა ცეცხლს, წინა და უკან დადიოდა და მხურვალეს თვალით გაიციქირებოდა იქით, საცა ჭრაქის შუქზედ მოჩანდა მძინარე სირონა.

აქამომდე ჯერ კიდევ გონება არ მოეკრიფა, მას აქეთ, რაკ პოლიკარპი დაამარცხა. ერთს წუთსაც არ შეუხანია იგი, რაც დღე დააყენა პოლიკარპს. სულ ფიქრადაც არ მოსვლია, რომ ძირს დაცემა პოლიკარპისა უბედურობით

გათავდა.

ეგრე უნდაო იმისთანა კადნიერს და თავზედ ხელაღებულ კაცსაო! ვინ მიჰსცა ამას ნება, რომ სირონას წამოსარჩლებოდაო, მაშინ როდესაც მე, პავლემ, სირონა სიკვდილს გადავარჩინეო და ყოველივე მზრუნველბა მასზე კისრად ვიდეო?

ჯერ პირველ შეხვედრაზედვე სირონას სიტურფემ ამოვნებით აავსო გული პავლესი, როცა იგი აღტაცებით შეჰყურებდა ლამაზს ქალს და გულმტკივნეულობით ყურს უგდებდა მის გულწრფელს ლაპარაკსა. მხოლოდ პოლიკარპის აღსარებამ ჩაუგდო გულში ნაპერწკალი; და ეს ნაპერწკალი უშველებელ ცეცხლად გადააქცია იჭვმა და შიშმა, რომ სირონახ სხვა წამართმევსო.

არ უნდოდა ეს ქალი დაეთმო ვისთვისმე, უნდოდა, რომ სამუდამოდ ამაზედ მზრუნველობა თვითონ ჰქონოდა. უნდოდა, რომ ის ქალი მარტო, მარტო ამის მადლობელი ყოფილიყო და სხვის არავისი. ამიტომაც ასე აჩქარდა, ასე გულმოდგინედ სულით და გულით მიეცა სამგზავროდ მზადებასა, რომ ეს ქალი მალე გააქციოს როგორმე. ავდარს და ნიაღვარს, ჭექა-ქუხილს, ღამის თვალგაუწვდენელს სიბნელეს, არაფერს არ შეუშინდა და როცა თავიდან ფეხამდინ გაწუწვილი, დაქანცული, ხელის ფაცურით გზას იკვლევდა, კლდიდამ კლდეზე ბობლინობდა სასიკვდილოდ თავგამომეტებული, იგი მხოლოდ სირონაზედ ჰფიქრობდა, ზრუნავდა მასზედ, თუ როგორ მიიყვანოს მშვიდობით ალექსანდრიაში, როგორ დააბინავოს, როგორ მიანიჭოს ყოველისფერი, რითაც კი დედაკაცის გული სიამოვნებს ხოლმე.

ბევრგვარი აზრი მოსდიოდა, ბევრგვარი სარისტა დაიწყო, მაგრამ ყოველს ამას მარტო სირონას სიამოვნებისათვის ლიმობდა. საკუთრივ თავისთვის კი არა უნდოდა რა, სრულიად არაფერი.

როცა ჭრაქი ანთო და ჭრაქის შუქზე ხელახლად დაინახა სირონა, მისმა სიტურფემ თავზარი დასცა. ხოლო დიდხანს ვერ დაჰსტკბა საუცხოვო ხილვითა. სირთნამ მალე დაანება თავი და მარტოდ დააგდო წვიმის ქვეშ ღამის სიბნელეში.

მოუსვენარად დადიოდა წინა და უკან. უფრო და უფრო ცეცხლს უკიდებდა მწვავე სურვილი, რომ ერთხელ კიდევ ნახოს ჭრაქის შუქით განათებული სახე და ჭრაქისაკენ გამოწვდილი თოვლივით თეთრი ხელი. უფრო და უფრო უძლიერდებოდა გულის ფეოქა.

როცა მღვიმეს შესავალს წინ გაუვლიდა და შაგნიდამ შუქი გამოკრთოდა, რაღაც იდუმალი ძალი ეწეოდა შიგნით, რომ ერთხელ კიდევ დაინახოს მშვენიერი ქალი. ეხლა პავლე იმაზედ აღარ ფიქრობდა, როგორმე ლოცვით და გვემით მოიშოროს თავიდან მაცდური წადილი, ეხლა საბუთს ეძებდა, რომ თავისთავის წინაშე თავი იმართლოს, თუ რომ შიგ მღვიმეში შესვლა მოუხდებოდა. მიზეზიც მალე იპოვა, ცივი ღამეაო, ტყაპუჭი იქა მაქვსო. განიზრახა შესვლა და გამოტანა, თუმცა აღთქმა დადებული ჰქონდა, რომ ტყაპუჭი ტანზე აღარ მიიკაროს. ახლა სირონა, ვჰსთქვათ, კიდევ ვნახეო, მერე

რაო? ჰკითხა თავის თავს.

როცა ღირეს ფეხი გადააცილა, გულის ხმამ ურჩია, უკან დაბრუნდიო; ეუბნებოდა, რომ მრუდე გზაზე მიხვალო, ფეხის თითებზე მიცოცავო, როგორც მპარავი და ქურდიო! მაგრამ აქა თავი გაიმართლა, ფეხის თითებზე მივცოცავო მისთვის, რომ სირონას ძილი არ დავუფთხოვო. ამის მერმყდ ჩაუჩუმდა გულის ხმა იმიტომ, რომ მივიდა კიდეც იმ ადგილამდე, საცა სირონას ეძინა.

სირონას ეძინა თავის ხმელს ლოგინზე, ძილით მოცულს როგორც ფერიას. გარშამო ბნელოდა. სუსტი ნათელი ჭრაქისა შუქსა ჰსცემდა მარტო ერთს პატარა კუნჭულს მღვიმისას. ხოლო პირისხე, გულ-მკერდი და ხელები ქალისა, რომელთაც ჭრაქი შუქსა ჰვენდა, ჰნათობდნენ თითქო საკუთარის მუქითაო და აძლიერებდნენ ჭრაქის სუსტს ნათელსაო.

პავლემ სული გაინაბა, დაეშვი მუხლებზე და თვალნი აღტაცებით და მხურვალედ გაუშტერა მშვენიერს სახეს მძინარისას. სირონა ამ დროს სიზმრებში იყო. მისი თავი, ოქროს თმებით გარემოცული, ბალახების ბალიშზე ესვენა, პირისსასე, ნაზად ვარდისფრად წამოწითლებული, მიქცეული ჰქონდა მღვმის ჭერისაკენ. მისი ნელად მოკუმშული ბაგენი მოძრაობდნენ... აი, ტოკვა დაიწყო ოდნად მოხრილმა თეთრმა ხელმაც, რომელიც ესვენა შუბლზე, ჭრაქის შუქით განათებული.

- "განა ჰსთქვა რამე?" - ჰკითხა თავის თავს პავლემ და მაგრად მიეყრდო გამოშვერილს კედელს კლდისას, თითქო ამით უნდაო, შეაყენოს ძარღვში აშფოთებული სისხლი, რომ თავში არ აუვარდესო. სირონას ხელახლად აუთრთოლდა ბაგენი. - ჰსთქვა რამე თუ არა, იქნება მე მიხმოო.

არა, ვერ იხმობდა, რადგანაც ქალს ეძინა. პავლეს კი უნდოდა, რომ ეგ ეგრე ყოფილიყო. უფრო ახლო და ახლო მიიწია. ბოლოს მოიხარა თავი და ხმაგაკმენდით მოჰყვა ყურის გდებას, მაგრამ ღონემ უდალატა, სუნთქვა დაუდგა, თავბრუ დაესხა. თავი ველარ შეიმაგრა და ბალნიან ტუჩებით დაჰსწვდა ჯერ ხელს რომელიც ქალმა უკან წაიღო ძილში, მერე თვალნი უძრავად დააშტერა ოდნავ გაპოზილ ქალის ბაგეთა, რომელთაც შორის გამოჰკრთოდნენ თოვლივით თეთრი კბილები, ამ პატარა ბაგეთა კოცნის წყურვილმა შეიპყრო მთელი მისი არსება უძლეველის ძალითა.

მთელის ტანით მთრთოლვარემ, დაიწია თავი რომ კოცნის წყურვილი მოიკლას, მაგრამ უეცრად თავი მოარიდა, თითქო რაღაც მოჩვენებამ თავზარი დაჰსცაო. ეხლა თვალნი მისნი მიეპარნენ ლალისფერს ტუჩებს კი არა, არამედ ხელს, რომელიც ესვენა მძინარე ქალის შუბლზედ.

შუქი ჭრაქისა სხივსა სცემდა ოქროს ბეჭედს, რომელიც ხელზე ჰქონდა სირონას და ბრწყინვალედ ანათებდა შიგ ჩასმულს ქვას, რომელზედაც გამოჭრილი იყო სახე ტიქეისა, ანტიოქიის ღმერთასი, თავზედ ბურთით და ხელში რქითა.

ეს რომ ნახა, სისხლი უფრო აემღვრა და გულმა უფრო ძლიერ დაუწყო ცემა. მაშინვე უბეს იკრა სულ., და ამოიღო პატარა რკინის ჯაჭვი და ბეჭედი, რომელიც წინად გერმასის დედას შესხნა, როცა იგი გადიცვალა. სინათლეზედ

გასინჯა და ნახა, რომ იმისთანავე ქვა ზის, იმისთანავე სახეა ამოჭრილი როგორც სირონას ბეჭედზე. აკანკალებული ხელი მისი ძირს ჩამოეშვა მისთვის ძვირფასის განძითა, მერე ორივე ხელი წაივლო აბურმგნულს თმებში, ერთი საშინლად ამოიკვნესა და თითქოს შენდობას ევედრებო, რამდენჯერმე ახსენა სახელი მაგდალინასი.

მერე ხმამალა დაუძახა სირონას და როცა შემინებულმა გამოიღვიძა, ჰკითხა: - "ვინ მოგცა შენ ეგ ბეჭედი?"

- ფებიციმ მაჩუქა და მითხრა რომ ანტიოქიაში მაჩუქესო რამდენიმე წლის წინადაო. ეხლა მე ეს ბეჭედი არც კი მინდა, რომ მქონდეს. თუ მოგწონს, წაიღე, შენი იყოს.

- გადააგდე! - დაიძახა პავლემ. - შენ ეგ ბედნაერებას არ მოგიტანს!

ამის შემდეგ ხელახლად დაიმორჩილა თავი, ადგა, თავი დალუნა, გავიდა გარედ, მიეგდო სველ ქვებზე და წამოიძახა:

- მაგდალინავ, შენ წმინდა ხარ! შენ გლიცერა გერქვა და წამებულ კი იქმენ ღვთისათვის და მით მოიპოვე გზა საუკუნო ცხოვრებისა. მეც, მეც მქონია დღენი სიმართლისანი და მაშინ ვბედავდი და ჩემს თავს პავლეს ვუწოდებდი. ეხლა კი, ეხლა?

სასოწარკვეთილებით აღვსილი იცემდა თავში ხელს და კვნესოდა: - "წარხდა ყოველი ჩემთვისა, წარხდა!"

XVII

ყოველს კაცს არ შეუძლიან იგრძნოს, რა არის ის საშინელი მწვავე ტკივილი, რომელსაც გამოივლის ხოლმე სული, თავის თავზედ იმედგადაწყვეტილი და სასოწარკვეთილი. მაგრამ ესეც კია, რომ რამოდენადაც ამ შემთხვევაში ტანჯვა და ქენჯნა ძლიერია, იმოდენად ნატკივარს გულს შვებაც ეძლევა ხოლმე.

პავლეს ფიქრში აღარ მოსდიოდა ლამაზი მძინარე ქალი. იგი, შეწუხებული იმ საშინელის სულის ქენჯნითა, მაგდო ტიტველა ქვებზედ და ჰგრძნობდა, რომ ყოველივე ბრძოლა ამაოა და ფუჭი. როცა მან სხვის მაგიერად იკისრა ცოდვა და მიიღო სასჯელი, როცა კისრად იდო გერმასის სამარცხვინო საქციელი, მაშინ ეგონა, რომ მაცხოვრისაგან ნაჩვენებ გზას დავადექიო. ეხლა კი? ეხლა კი იგი ჰგვანდა იმ კაცს, რომელიც დაეწია თავის სასურველს საგანს და როცა ხელი უნდა წაეველო, წამოჰკრა ფეხი ქვას და ჩავარდა ლაფში.

- "ღმერთი ხედავს წადილს და არა მოქმედებას"- ფიქრობდა გულში. - "რა დავაშავე მე სიონის წინაშე და რა არა, ეგ სულ ერთია, ამას ვინ იკითხავს. როცა მე გავიწიე მირონასაკენ, მე მაშინ ვეყმე სატანას და ამით თანაზიარი გავუხდი დაუძინებელ მტერს მისას, ვისაც შევჰსწირე მე ჩემი სული და ხორცი. რას მიშველის მე, რომ გამოვეთხოვე წუთისსოფკლს და აქ, ამ უდაბნოში ვგდივარ? ვინც ბრძოლას თავს არიდებს, რასაკვირველია, შეუძლიან დაიკვეხოს მე ჯერ არავის დავუმარცხებვიარო, მაგრამ ამით განა ის გმირად ჩაითვლება? დაფნის

ფოთოლის ღირსი მარტო ის არის, ვინც ამ ქვეყნიურ ბრძოლაში არ გაიმრუდებს გზას ცისაკენ მიმავალს და არ შეიშლის სიარულს. მე კი ვეხეტებოდი მარტოდ და როცა წინ შემხვდა ყმაწვილი კაცი თავისის მუქართა და დედაკაცი თავისის სილამაზითა, დავივიწყე ჩემი გულითადი საგანი და მსწრაფლს ჩავემვი სატანის წუმპეშია. ეგრე არ იქნება, მე აქ იმას ვერ გიპოვა, რასაც ეძიებს სული ჩემი! მაშ როგორ და სად? განმანათლე მე, უფალო, და მასწავლე, რა უნდა ვჰქმნა”.

ამ ფიქრებში გართული პავლე წამოდგა, დაიჩოქა და გულმოდგინედ დაიწყო ლოცვა. როცა ბოლოს წარმოჰსთქვა ”ამინო” თავი გაუხურდა თითქო ეწვისო და ენა თითქო გაუშრაო.

ამასობაში ცამ ღრუბელი გადიყარა, მარტო ჩასავლეთისკენ კიდევ შავად მოჩანდნენ შეჯგუფებულნი. ხანდისხან სადმე შორს გამოჰკრთებოდა კიდევ ელვა და ანათებდა ჩაკპილულს წვერს კლდეებისას. მთვარეც ამოსული იყო, მაგრამ მისი კლებაში შესული დისკო დაფარულიყო მსწრაფლ მორბედ ღრუბლებითა. ბრწყინვალე ნათელი ელვისა, ნაზი შუქი მთვარისა და სრულიადი სიბნელე ღამისა საოცარის სისწრაფით რიგ-რიგად მოივლინებოდნენ. ბოლოს პავლე ადგა და დაემო წყაროსაკენ, რომ წყლი დალიოს და გაიგრელოს გახურებული შუბლი.

გზად მიმავალი ამბობდა, რომ მე უნდა დავიწყო სხვა ახალ ცხოვრებაო და მინამ ამას შევუდგებო, ჯერ პირველად წარსულთა ცოდვათა მონანიება მმართვესო. მძიმე საკანონო უნდა დავჰსდო ჩემს თავსაო. მაგრამ როგორი საკანონო?

წყაროს პირს იდგა, როცა ეს ფიქრი მოუვიდა და დასალევად დაწაფვას ლიმოდა. მაგრამ მინამ პირს დააკარებდა წყალს, წამოდგა ისევ, ხელახლად გაჰსწორდა ტანში. სახელდობრ იმიტომ, რომ წყურვილი ჰსწავდა და უნდოდა უწყლოობით დაესაჯა თავი.

სწრაფად მოარიდა თავი წყაროს და უკუიქცა. როცა ამ რიგად დაიმორჩილა თავი და იგრძნო, რომ ცოტაოდენად მაინც ვძლიე ჩემ თავსაო, მის ამღვრეულს გულს ცოტა შვება მიეცა.

მას უნდოდა, მოშორებოდა აქაურობას, ამ უდაბნოს, ამ წმინდა მთას და საითმე გადაკარქულიყო. მაგრამ საით და რად? ხომ მარტო წვალეზა უნდოდა თვითონ და წვალეზაც ეგ იყო. – ”ვის უნდა გავექცევო, ვის?” - ჰკითხავდა დაჟინებით თავის თავს და ეს პასუხი იპოვა:

ის, ვისაც შენ გინდა მოშორდე და გაექცე, თვითონ შენა ხარ. შენი მტერი საკუთარი შენი ”მე” არისო და საცა უნდა გადიკარქო, იგი ყველგან თან გამოგყვებაო, უფრო ადვილია მოიშორო თავიდან შენი ჩრდილიო, ვიდრე შენი ”მე”.

პავლემ ეხლა სრულიად იგრძნო თავისი საკუთარი უძლურება და შემდეგ იმ წვალეზისა, რაც ამ უკანასკნელ საათებში გამოიარა, სულ მოიშალა ტანში, მოჰსწყდა და დიდს მწუხარებაში ჩავარდა.

ღონე მოკლებული, მისუსტებული, თავ და სიცოცხლე მოძულებული

პავლე მიეგდო ქვებზედ და დაიწყო მასზედ ფიქრი, რაც ამ უკანასკნელ დღეებსა და საათებში გამოიარა და შეემთხვა.

- "ყველა სულელზე, რომელიც კი ოდესმე მე მინახავს, მე შორს წავეღო და ყველას გადავაჭარბე" - ამბობდა თავისთავად პავლე. - "ამასთან ისე ნაირად ავრიე ჩემი გზა და კვალი, რომ ბრძენიც ვიყო, ვეღარ გავასწორებ. ერთხელ ვიღაცამ მიაშობო, რომ ყოფილა ვითომ ერთი ვიღაც უდაბნოელი, რომელსაც აქაო და სამღთო წერილში ჰსწერია, მკვდრებს დამარხვა უნდაო, აულია და რადგანაც ცხედარი არსად ყოფილა, მოუკლავს მგზავრი, რომ სამღთო წერილის ბძანება დამარხვის შესახებ მით აესრულებინა. სწორედ ისე მომივიდა მეც. რადგანაც, იმისათვის რომ სხვა გადავარჩინო წვალებას და სხვის ბრალი კისრად ვიდო, მე უბედურებაში ჩავაგდე პატიოსანი ქალი და თვითონაც ცოდვილ შევიქმენ. რა წამსაც ირიჟრაჟებს მე სოფლისაკენ გავწევ და ყველაფერში გავუტყდები პეტრესაც და ეპისკოპოს ალაპისაც. იგინი საკანონოს დამდებენ და მე ვეცდები, რომ ის საკანონო უნაკლულოდ ავასრულო. რაც უფრო ნაკლებ შევიბრალებ ჩემს თავს, მით უფრო მალე შემიბრალებს ყოვლად მწყალე და უკვდავი გამკითხველი ჩემი".

ადგა, შეხედა ვარსკვლავებს და რა ნახა, რომ გათენება მალე იქნება, გაემართა სირონასთან წასასვლელად და გადადგა ფეხი თუ არა, ერთი შესაბრალისი კვნესა მოესმა. ყური დაუგდო, ხელმეორედ მოისმა უცნაური კვნესა. პავლემ იფიქრა იქნება დაჭრილი ნადირიო სულის დალევაძდე მიხწეულიო, და გასწია იქით, საიღამაც კვნესის ხმა მოდიოდა.

კვნესის ხმა თანდათან უფრო გაძლიერდა და მოუხშირდა, თანდათან უფრო გულსატკივარი ხმა ისმოდა. მაშინ კი მიხვდა, რომ ის ხმა უსათუოდ ადამიანისა არის. მიიხედ-მოიხედა და ნახა, რომ იქავ გადმოშვერილ კლდის ქვეშ გდია უძრავად ადამიანი.

"იქნება მწყემსი ვინმეა, მეხისაგან გაფუჭებულიო", - იფიქრა პავლემ. მივარდა ტანჯულს, ნელა წამოჰსწია და გულზედ მიიყრდო სნეული და როცა ცხვირში ეცა სუნი თმებზედ ცხებულ სურნელოვანის ზეთისა, მაშინ დაებადა საშინელი წინად გრძნობა.

"პოლიკარპ, შენა ხარ?" - დაიძახა პავლემ და უფრო ძალიან მოხვია ხელები სნეულსა. პოლიკარპი შეიძრა და ცოტა რამ წაიდუღუნა წყნარა და გაუგებრად, მაგრამ იმოდენად კი, რომ პავლემ გული დააჯერა, რომ მართლა პოლიკარპია.

გულმტკივნეულად ამოიოხრა პავლემ, გადებხვია დაუძღურებულს ყმაწვილ კაცს, მერე სიფრთხილით ასწია და როგორც ბავშვი წაიღო წყაროსაკენ და იქ თავისი პატიოსანი ტვირთი დაუშვო ძირს ბალახზედა.

პოლიკარპი შეტოვდა და აახილა თვალები. ამ დროს გარიჟრაჟდა კიდეც, სუბუქს ღრუბლებს ცის აღმოსავლეთის მხრივ ვარდისფერი ქობა გაუკეთდა და ახლად დაბადებული დღის ნათელი ლამოდა ბნელის ზეწრის ახდას და ქვეყნიერობის სახისა და ფერის გამოჩინასა.

ყმაწვილმა კაცმა იცნო უდაბნოელი, რომელიც აკანკალებელის ხელით

ჰბანდდა წყლულს კეფაზედა. ცეცხლივით აენტო თვალები პოლიკარპს და შეიკრიბა რა უკანასკნელი ღონე ჰკრა ხელი პავლეს, რომ თავიდან მოიშოროს.

პავლემ უკან არ დაიწია და ხელის კვრა ისე მიიღო, როგორც მოკითხვა, როგორც ჯილდო და იფიქრა: - "დიახ, ხანჯალიც რომ გქონოდა ხელში, მაშინაც ადგილიდამ არ დავიდროდი".

და ჭრილობა პოლიკარპისა მეტად მძიმე და დადი იყო, ხოლო სისხლი თმებში ჩაჰკდომოდა და შეეკრა პირი წყლულისათვის. ასე რომ სისხლის დენა ამით შემწყდარიყო. როცა პავლემ მოჰბანა წყლული, ხელახლად წამოჰსქდა სისხლი. სისხლის დენა მოემატა მას შემდეგ უფრო, როცა პოლიკარპმ თავის მტერს პავლეს შეუტია ხელის კვრითა. ყოველ ამან დაასუსტა ისეც მისუსტებული პოლიკარპი და ამიტომაც გი, უღონობით გრძნობა მიხდილი, დაეცა პავლეს მისამველებლად გაწვდილ ხელებზე.

სუსტმა დილის ნათელმა უფრო მეტად გააფითრა უსისხლოები გაფითრებული და ფერმილეული სახე ყმაწვილ-კაცისა, რომელიც თვალებ ამღვრეული და უკანასკნელ დღემდე მიხწეული ესვენა უდაბნოელის ხელებზედა.

"სულსა ჰლევსო", - წაიდუდუნა პავლემ და ელდაცემული, სულგანაბული ხან ცას შეხედავდა, ხან მინდვრებს გადაჰსცქეროდა თითქო ეძებსო ადამიანს, რომ იშვე ლიოსო.

თვალწინ მოჩანდა დიდებული მთა, დილის სხივებით მორთული, რომელზედაც უფალმა ქვის ფიცარზე დაჰსწერა კანონი თავის საკუთარის ერისათვის და მთელ ქვეყნიერობისათვისაც. პავლეს მოეჩვენა უზარმაზარი სახე მოსესი, რომელიც ვითომ გადმომდგარა ერთს მაღალ ცერზე და ხმამაღლა ღაღადებს ყველაზე უმძიმეს მცნებას: "არა კაც ჰკლა".

პავლემ თვალებზედ ხელი აიფარა და შიშის ზარით ელდაცემულთ იდგა ხმამაღლდებლივ გლზედ მიყუდებულ ტვირთითა. თვალებზე ხელი აიფარა იმიტომ, რომ ეშინოდა დაენახა ფერმკრთალი სახე ყმაწვილკაცისა და უფრო მთა. მაგრამ ძლიერი ხმა მადალის მთიდან უფრო და უფრო ღაღადებდა, უფრო და უფრო ძლიერ ისმოდა. პავლეს გულში ხმაურობდა სასტიკი ხმა უფლისა: "არა კაც ჰკლამ. მერე მეორე: "არა გულთ გითქმიდეს ცოლისათვის მოყვასისა შენისა", და მესამე: "არა იმრუმო". და ბოლოს მეოთხე: "არა იყვენენ შენდა ღმერთნი უცხონი ჩემსა გარეშე".

"ვინც შესცოდავს თუნდ ერთს რომელსამე მცნებას ამ ოთხიდან, იგი შეჩვენებული და წყეულია. მე კი, მე კი ოთხსა ერთად შევცოდე, ოთხივ ერთად დავარღვიე ცხოვნების ეკლიანს გზაზედ". - იძახოდა სასოწარკვეთილი პავლე თავში ცემით.

უნვპლიედ ხელნი ააპყრო ცისა მიმართ, მძიმედ ამოიკვნესა და შეხედა მთას. რა ნახა მთაზედ? სინაის წვერზე საყარაულო იყო, საცა მუდამ ყარაული იდგა მტერის საზვერად, იმ საყარაულოს წინ ფრიალებდა ალამი ნიშნად იმისა, რომ მტერი გამოჩდა და მოდისო.

პავლე მართალი იყო. როცა ეს ამბავი დაინახა და მოსალოდნელის შიშისა

გამო გონება ისევ მოეკრიფა, ნახა, რომ ხმა, რომელიც მას მთის წვერიდამ მოესმა, ყარაულის საყვირის ხმა იყო გასაფფრთხილებლად მცხოვრებთა და მეუღაბნოეთა.

გემრასი დაბრუნდა თუ არა? იქნება ბლემიელებმა გზა აუქციეს? რომელ მხრიდამ მოდის მტერი? აქ მომაკვდავიან უჩდა დარჩეს პავლე, თუ მოვალეობა ითხოვს, წავიდეა და თავისი ღონიერი მკლავი მოიხმაროს თავის მოძმეთა საშველად?

ამების კითხვით და შიშით დასცქეროდა იგი ფერმლეულს სახეს ჭაბუკისას და გული აევსო მტკივნეულობით და სიბრალულითა. რა მშვენიერი იყო ეს ნორჩი ყვავილი, რომელიც ყუნწში გადატეხილ იქმნა ამის ტლანქის ხელითა! ამ შავ ხუჭუჭ თმასა ჯერ კიდევ გუშინ ათამაშებდა ხომ დედის ნაზი ხელი! უდაბნოელს თვალში ცრემლი მოერია, დაიხარა და როგორც მამამ, ალერსით აკოცა უსისხლო ტუჩებს უსულო ჭაბუკისას.

სიხარულის ჟრუანტელმა გაურბინა ტანში იმიტომ, რომ ტუჩები პოლიკარპს ჯერ კიდევ თბილი ჰქონდა და აი, ხელითაც ტოკვა დაიწყო... მადლობა ღმერთს! ხელახლად თვალის აახილა.

- "მე კაცის მკვლეელი არა ვარ, არა", - უგალობდა პავლეს გულში ათასნაირი ხმა ლხენითა და სიხარულითა. მერე ჰსთქვა: - "ჯერ თავის მშობლებთან მივიტან მას და მერე მძებთან!"

უეცრად ხელახლახლდ გაისმა ხმა საყვირისა და მყუდროება უდაბნოსი დარღვეულ იქმა ადამიანის ძახილითა და კიჟინითა; თითქო ჯადომ ჩაუდგა სული ამ უენო უდაბნოსაო და ქვებს და კლდეებს ხმა ამოაღებინაო, ასეთი ჟრიაბული ადგა.

- გვიანდაა, გვიან! - ჰსთქვა პავლემ. - მე რომ შემძლებოდა, მე რომ მცოდნოდა...

- ჰაი, ჰაი, ღვთის მოშიშო პავლე! - გააწყვეტინა ფიქრი ქალის ხმამ, რომელიც მაღლიდამ მოისმა. - გერმასი კარგად არის, გერმასი ხელახლად აქავა! აბა შეხედე ზევით, იქ ბაირალი ფრიალებს. იმიტომ, რომ გერმასმა შეატყობინა ყარაულებს. ბლემიელები მოდიან და გერმასმა შენთან გამომგზავნა, რომ გიპოვო სადმე. ჩქარა წამოდი, იმ ბურჯში გელოდება, რომელიც გზის მხარ-მარჯვნივ არის. ჩქარა! ნუ იგვიანებ! გესმის, ჩქარა-მეთქი! იმის სიტყვას გეუბნები, ჩქარა-მეთქი! ეგ გულზედ ვინა გყავს მიყრდნობილი? ეგ ხომ...

- პოლიკარპია, პოლიკარპი, - უპასუხა პავლემ. - შვილი შენის ბატონისა უკანასკნელ დღეშია. გაიქეც და შეატყობინე სენატორს, შეატყობინე დოროტეას...

- მე ეხლა სხვა საქმე მაქვს, - უპასუხა მირიამმა. - გერმასმა ბევრგან სხვაგან გამგზავნა და იქ მივდივარ. სოფელში კი რომ ჩავიდე, ბატონები დამამწყვდევენ და არსად ადარ გამიშვებენ. რა დამართვია საწყალს? მაგრამ ეხლა ეგ რა საკითხავია! დღეს შენ უფრო მძიმე საქმე გაქვს. აქ მდგომი და სენატორის დედის ნებიერ შვილზე კნავილი დღეს არაფრად მოგიხდება. ჩქარა

წადი გერმასთან-მეთქი, ეგ ან მანდ დააგდე, ან წაილე შენს ახალს ბუდეში და გადაეცი შენს სატრფიალოს, ქალი უფრო კარგად მოუვლის...

- აი შე წყეულო, - დაუყვირა პავლემ და ქვას ხელი წამოავლო...

- დაანებე მაგას თავი-მეთქი გეუბნები, - უძახოდა მირიამი. - თორემ წავალ და ფებიცის შევატყობინებ. აბა ნუ ასრულებ გერმასის სიტყვას და მე გიჩვენებ, რასაც გიზამ. მე ელა სხვებთან წავალ და იმედი მაქვს, ბურჯში ვნახავო ერთმანეთს. ჰა, დიდხანს არ დაგაგვიანოს შენმა ოქროსთმიანმა მეგობარმა, შე ღვთის მოშიშო პავლე, შე, წმინდაო პავლე!

მირიამმა ჰსთქვა ესა და მოჰყვა ხმა მაღლივ ხარხარს და იმ ხარხარით კლდიდამ კლდეზე მიფრინავდა, თითქო ჰაერში ჰსცურავსო. პავლე გაჯავრებული თვალს ადევნებდა, ბოლოს იგრძნო, რომ კარგი ურჩივა, წამოიკიდა საწყალი პოლიკარპი და წაიღო თავის მღვიმესაკენ. ჯერ არ მისულიყო მღვიმემდინ, მოესმა ფეხის ხმა და მწუხარე ოხვრა და ვაება და რამდენსამე წუთს შემდეგ თვითონ სირონაც დაუდგა თვალ-წინ. გამწარებული სირონა გულმოწყლულის ხმით მოჰსთქვამდა:

- პოლიკარპია, პოლიკარპი! სწორედ ის არის, სწორედ! მაგის სიკვდილი შეუძლებელია. ეგ რომ მოკვდეს, მაშ თქვენა კაცთმოყვარე ღმერთი, ღმერთი მოწყალებისა და სიყვარულისა ულმობელი, უწყალო და შეუბრალებელი ყოფილა.

სხვა ვეღარა ჰსთქვა რა, რადგანაც ცრემლმა და ტირილმა ხმა წაართვა, პავლე კი წინ მიდიოდა და მის ყვედრებას და გულისწვას ყურს არ ათხოვდა. შევიდა მღვიმეში, დაასვენა გრძნობადაკარგული ჭაბუკი სირონას ლოგინზედ და როცა სირონამ პოლიკარპის წინ ჩაიჩოქა და ტუჩებით ზედ დააკვდა ჭაბუკის უღონო ხელს, მაშინ პავლემ უთხრა წარბ-შეკვრით, მაგრამ ალერსით კი:

- თუ ეგ ყმაწვილი გიყვარს, ეხლა მაგ გოდებას თავი დაანებე. გუშინდელს აქეთ მძიმედ დაჭრილია თავში. მე ჭრილობა მოვბანე, ეხლა შენ შეუხვие ფთხილად და კარგად დაუსველე ხოლმე შეხვეული ცივის წყლით, ხომ იცი, საცა არის წყარო, როცა მოსურიელდება, ფეხები დაუზილე, პური აჭამე და რამდენიმე წვეთი ღვინოც დაალევი. ღვინო აქავეა სარდაფში, იქავეა ზეთიც სანათურისათვის. მე კი უნდა წავიდე ჩემ სულიერ ძმებთან და თუ ხვალამდე ვერ დავბრუნდი, ეგ საწყალი ჭაბუკი დედას მისას ჩააბარე. ესეც უთხარი, რომ მე, პავლემ გაჯავრებულ გულზედ მოგიკალ შვილი-თქო და თუ შეუძლია, შემინდოს დედამაც და მამამაც, შენც შემინდე, რაც შეგცოდე და თუ ომში მომკლეს, ილოცეთ ჩემთვის ღვთისა წინაშე, რომ ძლიერ არ დამსაჯოს, რადგანაც ცოდვანი ჩემნი დიდნი და მძიმენი არიან.

ამ დროს მღვიმეში შემოისმა საყვირის ხმა. სირონა შეფრთხა და ჰსთქვა:

- ეგ რომაელების საყვირია, მე მაგ ხმას ვიცნობ. უსათუოდ ფებიცი აქ სადმე მოგზაურობს!

- იგი თავის მოვალეობას ასრულებს, - გააწყვეტინა სიტყვა პავლემ. - ერთი კიდეც რამ უნდა მეთქვა, მე წუხელ შენს ხელზე ბეჭედი ვნახე.

- აი იქა გდია, - უპასუხა სირონამ და თითით მიანიშნა.
- მაშ იქავ იყოს, - ჰსთხოვა პავლემ, ხელახლად გაეხვია სნეულს და აკოცა შუბლზე, მერე პირჯვარი გადაჰსწყრა სირონას და გამოვარდა მღვიმედამ.

XVIII

პავლეს ბრძენების მორჩილმა გერმასმა გამოართვა სამგზავროდ ფული პავლეს, შვილდ-ისარი მოიმართა, ჩაიწყო საგზლად პური და წყნარად გამოეთხოვა მძინარე მამას და წავადა რაიტას.

თავი მოსწონდა, რომ ამას მიანდეს ამისთანა თავმოსაწონებელი და ვაჟკაცის ღირსი მძიმე საქმე. გულში ჰგრძნობდა ღონეს და ვაჟკაცობას და უხაროდა. გზად მიმავალი ჰფიქრობდა მარტო იმას, რომ რაც უნდა დამემართოს, თუნდაც მომკლან კიდევაც, მე ჩემს მონდობილს საქმეს უნდა თავდადებით შევუდგეო. ამ აზრით გამხნეებული აჩქარებით მიდიოდა და მთვარიანი ღამე გზას უნათვიდა. საცა გზას მისახვევ-მოსახვევი ჰქონდა, იმას თავს ანებებდა და პირდაპირ მიბობლავდა კლდეებზედ, რომ მით გზა შეემოკლა და პირდაპირ გადაეჭრა. ვაკეზედ ისე გამალეებული მიდიოდა, თითქო უკან მტერი მიჰსდევსო. მზე რომ ამოვიდა, ცოტად დანაყრდა და ისევ გაუდგა გზას იმავე სიჩქარითა. ამ გაცხარებულ სიარულში აღარ აგონდებოდა არც სირონა, არც თავისი ყოფილი ამბები. ის სულ იმაზე ჰფიქრობდა, თუ როგორ მივა დანიშნულს ადგილს, როგორ დაზვერავს ბლემმიელებს, როგორ გაუგებს განზრახვასა და როგორ მალე მოიქცევა უკან თავისიანებში.

ბოლოს როცა თანდათან უფრო და უფრო დაღლილობა გამოაჩნდა, როცა შუადღის სიცხემ შეაწუხა, სისხლი აუვარდა თავში და გულმაც ცემა მოუჩქარა, გერმასს ყოველივე ფიქრი მოესპო და ეხლა წინ ეწევოდა მას მარტო ერთი სურვილი - დროზე მისვლისა და დაბრუნებისა.

როცა გერმასი მივიდა რაიტაში ზღვის პირს და ეძებდა პატარა რამ ნავი ექირავა წასასვლელად, მაშინ ორი ცხენოსანი მოახლოვდა ნავთსადგურს, საცა მრავალთა გემთა შორის ერთი დიდი ხომალდი იდგა დაბმული. მენავემ, რომელსაც გერმასი ნავის ქირაობას ევაჭრებოდა, დაანახვა ის ორი ცხენოსანი და უთხრა:

- ეგენი ქარავანს ელიან. აი, ის უფრო ხნიერი რორმ არის, დიდი სარდალია, იმპერატორისა, იგი უფროსია აქაურებისა.

გერმასმა აქ პირველად ნახა ფებიცი და რიცა ფებიცი წამივიდა იქითკენ, საცა გერმასი და მენავე იდგნენ, გერმასს ფიქრი მიეცა. პირველს გულისთქმას რომ აჰყოლოდა, გერმასი უნდა გაქცეულიყო ქედამ, მაგრამ თვისი ბრწყინვლე თვალთ: რომ გაუსწორა მოქანცულს და გამჭვრეტავს თუვალს ცენტურიონისას, აწითლდა, შედგა, დაიკრიფა გულზე ხელები, თავმოწონებით მოიმარჯვა მხარ-ბეჭი და დაუწყო ცდა ფებიცის, მოვიდეს და აბა ვნახოთ, რასა იქმსო.

მოვიდნენ ის ორი ცხენოსანი. ერთი ფებიცი იყო და მეორე - თალიბი. თალიბს ენახა უწინაც გერმასი, ეხლა იცნო და ჰკითხა. დიდი ხანია აქა ხარო?

გერმასმა შეატყო, ესენი ამის საქმეებზე არ არიან წამოსულნი და გული დაიმშვიდა. სრულად გულდამშვიდებულმა დაუწყო სინჯვა ცენტურიონს და პირზედ სიცილი მოადგა, როცა ნახა, რომ მჭლე ქანც-გაწყვეტილი ბებერი ისე დაღლილიყო ცხენზედ, რომ ძლივსღა იჯდა ზედ. მაშ ეს სამასხარო ადამიანია ქმარი იმ ახლად გაშლილის და სიცოცხლით სავსეს სირონასი!

გერმასს ისე მოუვიდა გული ფეხიციზედ, რომ გულში ჰსთქვა, მაშ ამას იქით სანანურადაც არ უნდა მქონდეს, რომ ამისთანა მასხარად ასაგდებს ქმარს სახლში შეუვარდიო და როცა ფეხიციმ ჰკითხა, ხომ არ გინახავს სადმე ქერა თმიანი ქალი პატარა ფეხმოტეხილ ძაღლითაო, გერმასმა მასხარად აიგდო და უპასუხა:

- როგორ არა, სწორედ მაგისთანა ქალი ვნახე, ძაღლიცა ჰყვანდაო, მაგრამ ძაღლს კი, მგონია, კოჭლობა არ ეტყობოდა.

- სადა ჰნახე, სად? - მოუთმენლობით ჰკითხა ფეხიციმ.

გერმასი გაწითლდა იმიტომ, რომ ტყუილი უნდა ეთქვა და ტყუილით იქნება ევნო კიდევ რამ სირონასათვის. ამიტომაც არ მიჰსცა პირდაპირი პასუხი და მხოლოდ ჰკითხა:

- განა იმ ქალმა დააშავა რამ, რომ აგრე გამოჰსდგომიხართ?

- დიდად დააშავა, - უპასუხა თალიბმა. - ის ქალი ამ ბატონის ცოლია და....

- რაც დააშავა ეგ ჩემი საკუთარი საქმეა, -- მკვახედ გააწყვეტინა ფეხიციმ სიტყვა თავის მხლებელს, - რა გქვიან შენ, ჭაბუკო?

- გერმასი, - უპასუხა მან, - შენ ვილა ხარ?

ფეხიცის ძალიან უნდოდა, რომ ერთი მრისხანე პასუხი ეთქვა ამ კითხვაზედ, მაგრამ სურვილი მოიკლა და უპასუხა:

- მე ვარ ცენტურიონი იმპერატორისა და გკითხავ შენ, რა სახისა იყო შენგან ნახული ქალი და სად ნახე?

გაბოროტებული თვალი მხლებელისა და რიხიანი სიტყვა მის უფროსისა უმტკიცებდა გერმასს, რომ სირონას კეთილი არ დაეყრება, თუ ამათ ჩაუვარდათ ხელში და რადგანაც სრულებით არა სურდა, რომ სირონას მდევნელთ რაშიმე გამოადგეს, სამასხაროდ მომართულმა გერმასმა მიჰსცა თავს ნება და უპასუხა:

- მე ხომ ის ქალი არ მინახავს, რომელსაც თქვენ ეძებო, იმიტომ რომ ის, რომელიც მე ვნახე სწორედ ამ ბატონის ცოლი არ იქნება. აბა როგორ იქნება, რომ ჩემგან ნახული ქალი ამას შვილიშვილად ძლივს შეეფერება! მე რომ ქალი ვნახე ოქროსფერი თმა ჰქონდა და ძაღლსაც, რომელიც თან მისდევდა, იამბის ეძახოდა.

- სად ნახე-მეთქი, - დაუყვირა ცენტურიონმა.

- აიმ მეთევზების სოფელში, მთის ძირს. იქ ნავი იქირავა და ზღვით გაემგზავრა.

- საით, ჩრდილოეთისკენ? - ჰკითხა ფეხიციმ.

- მგონია, მაგრამ სწორედ კი არ ვიცი იმიტომ, რომ მე ჩემი საქმე მქონდა და თვალი ვერ ვადევნე.

- მაშ კლისმაში უსათუოდ დავეწევით და დავიჭერთ,- უთხრა ფეხიციმ თავის მხლებელს თალიბს. ოღონდ ერთი ახალი ცხენები კი ვიშოვოთ ამ ოხერს უდაბნოში.

- ოთხის დღის სავალია, - უპასუხა თალიბმა, - და რა კი ელიმს გავცდებით ასეთი უწყლო ადგილებია, რომ წვეთს ვერ ვიშოვოთ მოსეს წყარომდე. მაგრამ თუ კარგი ცხენები ეიშოვოთ კი...

- თუნდაც რომ იშოვოთ, - გააწყვეტინა სიტყვა გერმასმა,შენ, ცენტურიონო, აქაურობას არ უნდა მოშორდე, იმიტომ რომ, ბლემმიელები დაცემას თურმე აპირებენ. აი, რაწამს ჩამოვინდდება, მე უნდა წავიდე იმათ დასაზვერავად.

ფეხიციმ თავი დაჰკიდა და გაჯავრებით დაიწყო ძირს ყურება. ამასაც მოსვლოდა ამბავი, რომ ბლემმიელები აპირებენ დაცემას. მოტრიალდა, ზურგი შეაქცია გერმასს და უთხრა თალიბსა:

- შენ მარტო უნდა წახვიდე კლისმაში და ეცადე, როგორმე დაიჭირო. იმ უღირსის ქალის გულისათვის მე არ შემიძლიან ვულაატო ჩემს სამსახურს და აქაურობას თავი დავანებო.

ცხენოსნები წავიდნენ, გერმასი შესცქეროდა წარმავალთ, და გაიცინა, როცა დაინახა რომ ორნი ღუქანში შევიდნენ.

მინამ წასვლის დრო მოვიდოდა, გერმასი ჩაწვა ნავში და მიეცა ღრმა ძილსა. მთვარის ამოსვლის დროს გააღვიძეს, რადგანაც ნათქვამი ჰქონდათ, ჩათრიეს ნავი ნაქირავნები, რომელიც ზღვის პირზე ქვიშაზე ეგდო, მენავემ ჩაუსვა გერმასს ნავში პატარა ბიჭი, რომელმაც ნავის ხმარება იცოდა, და გაისტუმრა. როცა გერმასმა თავის თავი ზღვაში ნახა და ზღვის სიომ დაჰკრა, გაუმხიარულდა გული, როგორც არწივის ბახალას, როცა პირველად თავს ანებებს თავს დედის ბუდეს, დაფრინდება და ნავარდზე წავა. თავისუფლად, თავის ნებად ყოფნამ ისეთის ტკბლის ამოვნებით აუვსო გული, რომ გერმასმა სიხარულით კინაღამ არ დაიძახა და პატარა ბიჭს, რომელიც ჰმართავდა ნავს, გაუკვირდა, როცა ნახა, რომ გერმასი თუმცა უხერხოდ, მაგრამ ისე ძლიერ ჰსცემდა ნიჩაბსა, რომელიც გერმასისათვის მიენდო.

- ქარი სამყოფია, - უთხრა ბიჭმა გერმასს და ამართა იალქანი. უშენოდაც ძალიან კარგად მიდის ნავი. ისა ჰსჯობია, ღონეს გაუფრთხილდე.

- ნუ გეშინია, მე ღონე სამყოფი მაქვს და გაფთხილება საჭირო არ არის, - უპასუხა გერმასმა და გადიწია უკან, რომ უფრო ღონივრად მოუსვას ნიჩბები. კარგა მანძილი რომ გაიარეს, გერმასმა ნიჩბის სმას თავი დაანება და დაისვენა. მას გულს ურთობდა მთვარე, რომელიც ზღვის ზედაპირზე კამკამებდა, როგორც სახე სარკეში. მთვარის შუქმა მოაგონა პეტრეს ეზო, რომელიც ამ ფერისავე შუქით იყო განათებული იმ ღამეს, როცა ფანჯრიდამ ესტუმრა სირონას. წარმოუდგა სახე ლამაზის ქალისა, მისი თოვლივით თეთრი ხელები და ყოველმა ამან ცეცხლი შეაპარა გულში.

ნელა ამოიოხრა ერთხელ, ორჯელ და როცა გულმა მესამედაც დააპირა მტკივნეულობით ამოკვნესა, მოაგონდა ის საქმე, რისთვისაც წამოსული იყო;

მოაგონდა, რომ ყოველი ბორკილი შინ დააგდო დამსხვრეული, გათამამდა, წაავლო ხელი ნიჩაბს და ისეთის ძალით მოუსვა, რომ წინწკლები წვიმასავით ჩამოცვივდა ნავში და შიგ მსხდომი დაასველა. ხელახლად მოჰყვა ნიჩბის მოსმას და ჰსთქვა, რომ მე ეხლა უფრო უკეთესი საქმე მიძევს წინაო, ვიდრე ლამაზ ქალებზედ ოცნება და სიზმრებო. ადვილად მოიშორა სირონაზედ ფიქრი, რადგანაც ამ ბოლონდელ დღეებში გული უცემდა მარტო ლაშქრობისათვის და ვაჟკაცობისთვის.

ორს საათს არ გაუვლია მას აქეთ, რაც რატიდამ გერმასი წამოვიდა ნავით, რომ ფეხი დაადვა კიდევ სხვა მეორე ნაწილს ქვეყნისას¹². ნავს კაი ადგილი უპოვა, დააბა და მაშინვე მოჰკურცხლა მთებისკენ, რომ იქიდან დაეზვერა ბლემიელნი.

პირველ დღესვე შეემთხვა ერთს ვაკე ადგილს მთებ შუა, საცა ბლემიელებს თავი მოეყარათ. მეორე დღეს როცა შეუტყეს მზვერაობა და დასაჭერად დაედევნე, მაშინ როგორღაც მოუვიდა და დაიჭირა ერთი იმთი ჯარისკაცთაგანი საზვერად გამოგზავნილი. მაგრა შეუკრა ხელები და მუქარით ბევრი რამ გამოათქმევინა. ჯარი, რომელიც აპირებდა დაცემას, დიდიაო, მაგრამ გერმასს იმედი ჰქონდა, რომ მე ამათ წინ მიეასწრებო, რადგანაც ტყვედ დაჭერილმა მიასწავლა, საცა ჰქონდათ დამალული ნავები, ჯარების გადასაყვანად.

რაწამსაც ჩამობინდდა, გერმასმა გასწია თავის ნავისაკენ და როცა ბლემიელებმა ბნელაში ჩამოათრიეს წყალში თავისი პირველი ნავი, გერმასი წინ წავიდა, დიდის ფათერაკით მიადგა მთის ძირს დასავლეთის მხრივ და გაიქცა სინაისაკენ, რომ შეატყობინოს მთის ყარაულებს.

მინამ მზე ამოვიდა, გერმასი მთის წვერზე ავიდა, გააღვიძა მძინარე ყარაულები და მინამ ესენი მდევარს დაიძახებდნენ, ალამს გამოჰკიდებდნენ და საყვირს დააყვირებდნენ, გერმასმა გაჰკურცხლა, დაემო დაბლა და თავის მამის მღვიმესთან მივიდა.

მას აქეთ, რაც გერმასი სხვაგან წასულიყო, მირიამი არა შორდებოდა სტეფანეს მღვიმეს და დილით, შუადღისას და საღამოს ახალს წყალს უზიდავდა. მირიამი იკვებებოდა ძირხვენითა და პურითა, რომელსაც აძლევდა ხოლმე სნეული სტეფანე და ღამით იძინებდა კლდის ნახეთქში, რომელიც ჯერ წინვე მწყემსობის დროს შემჩნეული ჰქონდა. მზის ამისვლამდე წამოხტებოდა ხოლმე, წავიდოდა, მოუტანდა წყალს სტეფანეს, მერე მიუჯდებოდა და დაუწყებდა ლაპარაკს გერმასზედა. სიამოვნებით ემსახურებოდა მოხუცს, რადგანაც როცა კი მოვიდოდა, მოხუცი თავის შვილზე მოჰყვებოდა ლაპარაკს და მოხუცს კიდევ ესიამოვნებოდა ამისი მოსვლა იმიტომ, რომ შვილზედ ლაპარაკის შემთხვევა ექნებოდა ხოლმე.

რამდენიმე, ეკვირის განმავლობაში მოხუცი ისე შეეჩვია მოვლას და

¹² ნახევარ კუნძული, რომელზედაც სინაის მთა არის, აზიაშია და ვიწრო ზოლი მეწამულის ზღვისა ჰყოფს სინაის და ეგვიპტეს, რომელიც აფრიკაშია.

ლოლოებას, რომ სამსახურს მირიამისას არაფრად ჰსთვლიდა, თითქო მართლაც ეგ მირიამის ვალი იყო. თვითო მირიამსაც კი ერთხელაც ფიქრადაც არ მოსვლია ეკითხნა, მითამ რაო ჩემოო, რომ ამ სწეულს ვემსახურებო.

სტეფანეს ადვილად შეეძლო გაეძლო უმირიამოდ. მირიამისთვის კი წყაროზე მისვლა-მოსვლა და მოხუცთან ლაპარაკი წყურვილად გადიქცა, რადგანაც ჯერ არ იცოდა, ცოცხალია გერმასი თუ ფეხიციმ მოაკვთინა თვითონ მირიამის დაბეზლების გამო.

იქნება ის, რასაც ამბობდა სტეფანე შვილის სადღაც გაგზავნაზედ, მოგონილი იყო პავლესაგან იმისათვის, რომ საწყალს მამას უეცარის ამბით გული არ გაუხეთქოს და ცოტ-ცოტად შეაპაროს შვილის დაღუპვის ამბავი. მაგრამ მაინც უფრო ჰსწამდა, რომ გერმასი ცოცხალია და თუ მზის ამოსვლამდე მოვიდოდა ხოლმე სტეფანესთან და შუადამედიან რჩებოდა, იმ იმედით რჩებოდა, რომ თუ გერმასი ცოცხალია, მოსვლის უმაღვე აქ მამასთან მოვაო. საწყალს მირიამს ერთი წუთი მოსვენებაც არა მქონია. იმიტომ, რომ ყველაფერი უფთხოვდა მოსვენას. ჩამოვარდებოდა თუ კლდიდამ მორღვეული ქვა, ანუ მოესმოდა ფეხის ხმა ნადირისა, ყველა ეს აცქვეტიებდა ყურებს ხოლმე საწყალს ქალს და აუფეთქებდა გულს იმდენად თავის ბატონის პეტრეს შიშით არა, რომელსაც გამოექცა, რამდენადაც იმ კაცის ლოდინითა, რომელიც მტერთან დააბიზლა და რომლისათვის დღე და ღამ უკვნესოდა გული და ეტანჯებოდა.

როცა მირიამი წყალზე მივიდოდა, თავის აბურმგუნულს თმებს დაისველებდა ხოლმე და დაივარცხნიდა და ისეთის გულმოდგინებით იხეხავდა პირის სახეს, თითქო უნდაო, შავგრემანი ფერი გადიტყავოსო. ყოველს ამას გერმასისათვის სჩადიოდა, უნდოდა თავი მოეწონებინა ისე, როგორც მოაწონა თავი პირთეთრმა სირონამ, რომელიც იმოდენად ჰსძულდა მირიამს, რამოდენადაც უყვარდა გერმასი.

ბოლონდელს ღამეს, როცა იმისთანა საშინელი წვიმა, ჭექა და ქუხილი იყო, მთის ნიაღვარი შეუვარდა მირიამს კლდის ნარკვევში, საცა დასაძინად მიდიოდა ხოლმე მას აქეთ, რაც ბატონს გამოექცა. თავიდან ფეხამდე ამოწუწული, უბინაო, დევნილი სინიდის ქენჯნითა, შიშითა და მწვავის ნაღველითა, გამოვარდა კლდის ნარღვევიდამ და ხან აქ ამოეფარა ქვას, ხან იქ, ხან ამ და ხან იმ კლდის ქვეშ ეძებდა თავის მისაყრდომს ადგილს. ამ ყოფაში თვალი მოჰკრა ნათელს, რომელიც გამოდიოდა პავლეს ახალ მღვიმედამ, მივიდა, დაინახა პავლე და იცნა. პავლე კი ვერა ხედავდა მირიამს, რადგანაც ცეცხლა პირას იჯდა, ზურგი მირიამისაკენ ჰქონდა შემოქცეული და ამასთანავე ღრმა ფიქრებში იყო წასული. ეხლა კი შეიტყო სადგური განდევნილის პავლესი, რომელსაც ასე ხშირად ჰკითხულობდა ხოლმე სტეფანე. სწეულის ჩივილით და ორიოდ უნებლიედ წამოცდენილ სიტყვებით მირიამმა შეიტყო, რომ მის მტერ-მოყვარეს სირონას გაუბამს მახეში ღვთის მოშიში პავლე და დაულუპნია.

როცა ალიონი გაქრა ცაზე და რიჟრაჟი მოახლოვდა, მირიამმა გამოსწია

სტეფანეს მღვიმისაკენ. გულში მოჰგუბებოდა ცრემლი და ვერას ღონით თვალთაგან ვერ წამოეუწრა, რომ მით გულის ტკივილი დაეყუჩებინა და მწვავს მწუხარებისაგან შვება მიეღო. ამ ყოფით მიუახლოვდა სტეფანეს მღვიმესა. უნდოდა, აქავ დაცემულიყო და სული დაეღია, რომ სიკვდილით მაინც მოეშორებინა ის ტანჯვა, რომელიც მოსვენებას არ აძლევდა.

ჯერ კიდევ ძალიან ადრე იყო და მოხუცის ძილის გაკრთობას მოერიდა. მაგრამ ვერას გზით ვერ იშორებდა წყურვილს, რომ ვინმე გაეხმაუროს, ვინმემ უთხრას სიტყვა, თუნდაც მრისხანე და გულსაკლავი, ოღონდ კი უთხრას რამ იმიტომ, რომ ეგრე ნადირსავით ყოფნა, სულის შემხუთველი და გულის მომწყველი, ვაება მარტოობისა, ძლიერ ჰსტანჯავდნენ საწყალსა.

მირიამი ჯერ არ შესულიყო მღვიმეში, რომ მალლიდამ მოესმა ქვების რახა-რუხი და ადამიანის ძახილის ხმა. განცვიფრდა, კისერი გაიწვდინა და დაუწყო გულმილეულობით ყურის გდება. ერთბაშად ხმამაღლა დაიკვილა გახარებულმა და ხელებ გამლილი გაიქცა, რომ წინ აეგებოს.

- გერმას! გერმას! - ყვიროდა გახარებული ქალი და ბრწყინვალე, როგორც მზე, ნეტარება მისას სულისა ისე ცხადად და უმანკოდ გამოკრთა ამ ძახილში, რომ ჭაბუკის გულში თანაგრძნობის სიმნი შეიძრნენ და იმანაც სიხარულით სავსე სალამი მოჰსცა პასუხად,

ასეთი ტკბილი და ალერსიანი სალამი თავის დღეში გერმასისაგან არ ენახა და როგორც წყურვილით მომაკვდავს წყაროს წყალი საყვარელის ხელით მიწვდილი, ისე გერმასის ტკბილი სალამი ნეტარებად გადაექცა საბრალოს და დატანჯულს სულს მირიამისას. აღტაცებამ და სიხარულმა, რომელიც აქამომდე არასოდეს არ ეგრძნო, დაურბინა მთელს აგებულებაში და რადგანაც გერმასი ისე კარგად მოექცა, თვითონაც უნდოდა ეჩვენებანა, რომ არც მე ვარ უმადურიო, მეც შემძილან სიკეთის სამაგიეროს გადახდაო. აი ამ მიზეზით ყველაზე უწინარეს ეს უთხრა გერმასს:

- მე მამაშენს ერთს წუთსაც არ მოვშორებივარ, სულ იმასთან ვიყავ, დილით ადრე და ღამით გვიან წყალს ვუზიდავდი, რამდენიც კი საჭირო იყო.

სიწითლე კი მოსდიოდა, რომ თავის თავს ასე აქებდა, მაგრამ გერმასმა უპასუხა:

- კარგად გიქნია, კარგად და მე თავის დღეში მაგას არ დაგივიწყებ. შენ ერთი ნადირსავით ფრთხილი, უგუნური ბავშვი ხარ, მაგრამ მგონია, რომ ვისზედაც გული საკეთილოდ გეთქმის, ის შენში არ მოტყუვდება არასდროს.

- აბა მცადე! - უპასუხა ქალმა და გაუწოდა ხელი.

- გერმასმა ხელზე ხელი დაჰკრა და უთხრა:

- აგე, გესმის საყვირის ხმა? - მე ყარაულებს შევატყობინე კიდევ. ბლემმიელები მოდიან. პავლე მამასთან არის?

- არა, მაგრამ ვიცი კი საცაა.

- მაშ წადი, დამიძახე, - გააწყვეტინა სიტყვა ყმაწვილკაცმა, - ჯერ პავლე, მერმე სხვანი მეუდაბნოენი, ვისაც კი ნახავ უთხარი, ყველამ თავი მოიყაროს ბურჯში, აი, დიდს გზაზედ რომ არის. მე მამაჩემსაც იქ გადმოვიტან; შენ კი

დაეშურე შენს საქმეს და დაამტკიცე, რომ ვინც შენ მოგენდობა, არ ინანებს.

ამ უკანასკნელ სიტყვებზე გერმასს უნდოდა მოხვევა, მაგრამ მირიამმა ითაკილა, გამოუსხლტა ხელადამ, გაიქცა და შორიდან დაუძახა:

- დაიცა, მაგას ყველას შევატყობინებ, ყველას!

მღვიმის კარებში, საცა პავლე ეგულეობდა, სირონა დახვდა, მაგრამ არ შეჩერდა, ერთი ორიოდე მაკვახე და საწყენი სიტყვა მიარტყა და კასკასით დაეშვა თავდაღმართზედ.

ჩაირბინა წყაროსაკენ, იქ იპოვა პავლე, უთხრა, რაც სათქმელი იყო, მერე დაურბინა ყველა მღვიმეებს, ვინც ნახა, გერმასას დაბარებული უთხრა და ასე აასრულა გერმასის მინდობილობა.

XIX

ციხის კედელს უკან, დიდის გზისპირზე თავი მოიყარეს ყველამ იმ უცნაურმა კაცებმა, რომელთაც ზურგი შეაქციეს ამ წუთის სოფელს, გამოეცალნენ მის ცხოვრების დუდილს, მის ლხინსა და ჭირსა, მის ტირილსა და სიცილსა, ვაებას და სიხარულსა, მოშორდნენ სახლს, კარს, ცოლ-შვილს, თვისსა და ტომსა, და გამოცვივდნენ და შეეფარნენ უსიხარულო უდაბნოს ყველა გულის წადილი მოიკლეს და მიეცნენ მხოლოდ ერთს საგანს, რომელიც ხორციელ ცხოვრებაზედ უმაღლესია. ამ მიყრუებულს უდაბნოში, საცა ქვეყნიერების მაცდური ხმები ვერ მოსწვდებოდნენ, უფრო ადვილად შესაძლო იყო კაცს თავისი ხორციელნი წადილი მოეკლა. მოეკლა გულის თქმანი და ვნებადა ამ სახით მიემსგავსებინა ადამიანის არსება, ამოაპაზედ გადაგებული ცოდვისა და ხორცისა გამო, წმინდა, და ხორცთუსხმელ ღვთაების არსებისათვის. ყველა ეგენი ქრისტიანები იყვნენ და როგორც მაცხოვარი ნებსითის წამებით შეიქმნა მხსნელად, ისეც ესენი ცდილობდნენ მარხულობის განმწმედელის ძალითა განთავისუფლებულიყვნენ ადამიანის უწმინდურის ბუნებისაგან და მძიმე სინანულითა მიემართათ თავისი სიცოცხლე ისე, რომ გამოეხსნათ თავნი თვისნი და მთელი თვისი ხალხი ცოდვათაგან. დევნულობის შიშმა კი არ გამოიყვანა ეგენი უდაბნოში, არამედ სასოებად, რომ ამ ძნელს ძლევა მოსილობას მოიპოვებენ.

ყველა ბერ-მონაზონნი, ბურჯთან თავმოყრილნი, ეგვიპტელნი და სირიელნი იყვნენ. შიშინობამ მალე მოუყარა თავი ამ წუთის სოფლის და სააქაო ცხოვრების მოძულეთა. მარტო ერთი მოხუცი კოსმასი დარჩა თავის მღვიმეში და თავის თანამოძმეს გელაზის, რომელიც ურჩევდა ციხეში თავის შეფარებას, უთხრა: "ჩემთვის სულ ერთია ყოველი ჟამი და ყოველი ადგილი, საიდამაც კი მიმიწვევს უფალი, და ღვთის ნებაზე დამოკიდებულია, რამ უნდა განმელოს საიქიოს კარი, სიბერემ თუ ისარმა მტრისა.

სულ სხვას ჰფიქრობდნენ დანარჩენნი განდეგილნი, რომელნიც ისეთის მოუთმენლობით ერთმანეთს ეცილებოდნენ, რომ იჭედებოდნენ ბურჯის ვიწრო კარებში და თვითონ პატარა ბურჯიც სულ აავსეს. პავლემ ნახა, რომ

ამისთანა ვიწროობა კარგს არას მოასწავებს. იძულებულ შეიქმნა, აღარავინ გეშვა.

არაფერი ჭირი, არაფერი შესაყარი ისე მალე არ გადედება ერთის ცხოველისაგან მეორეს, ერთის ნაყოფისაგან სხვას, როგორც შიში და ელდა ერთის კაცისაგან მეორეს.

ვისაც შიში უფრო ძალიან მორეოდა, ის, რასაკვირველია, ყველაზე უწინარეს მოვარდა ბურჯთან და თავი შეაფარა. ტირილითა დაუხვდებოდნენ ხოლმე წინად მოსულნი ახალ მოსულებს და საცოდავი სანახავი იყო, რომ ეს ფარა, პირად ისე ხმამაღლა და სასოებით ღვთის ნებაზე თავდადებული, შიშისაგან ხელებს იმტვრევდა და ცდილობდა, თავისი პატრა თან მოტანილი ქონება გადერჩინა ჯერ თავის თანამოზიარეთა ხარბობისაგან და მერედ მოლოდინებულის მტრისაგან.

პავლესთან ერთად მოვიდნენ სერგია და იერემია, რომელთაც პავლე გზადაგზა ანუგეშებდა. ეს სამივე იმედს აძლევდნენ შიშით ატაცებულთა. ბოლოს პავლემ უთხრა:

- "ამ ორიოდ კვირის წინად ბევრმა თქვენგანმა დიდი მონაწილეობა მიიღო ქვებისა და ხეების აზიდვაში აი, იმ ფერდობზედ. ქვები და ხეები მოვაგროვეთ მაშინ იმისთვის, რომ ხელცარიელები არ დავხვედროდეთ მტრებსა და ქვისა და ხეების დაგორებით მტერი მოგვეგერებინა. ეხლა, დრო მოვიდა, ძმანო, წავიდეთ და ჩვენი ვალი ავასრულოთ". ამის გამგონემ ზოგმა გულში ჰსთქვა, ნეტა სხვანი წავიდნენ და მე კი აქ მამყოფაო.

ბევრი არ გამოჰყვა ბურჯიდან პავლეს. მერე კი, როცა გერმასი გამოჩნდა და ნახეს, რომ ზურგზე მამა ჰკიდია და თან მირიამიც მოსდევს, პავლემ უთხრა თავის მოძმეებს, ერთი გამოიხედეთ და თქვენის თვალთ ნახეთ გულის მოსალბობი მაგალითი მამაშვილურის სიყვარულისაო. მაშინ ცნარისმოყვარეობამ ყველანი, ვინც კი ბურჯში შემწყვდეულნი აყვნენ, გარედ გამოიწვია. თვითონ პავლე კი წავიდა, წინ მიეგება სტეფანეს, ჩამოართვა იგი ზურგიდან ხვნეშით მომავალს ჭაბუკს, თვითონ წამოიკიდა და წამოვიდა ბურჯისაკენ. ხოლო სტეფანეს, როგორც ძველს მეომარს, ეთაკილებოდა ბურჯში დამალვა და სთხოვდა თავის მეგობარს, აქა კედელთან მამყოფეო.

პავლემ აუსრულა სურვილი, მერე გერმასი წაიყვანა და ავი. და ბურჯის იავზედ, რომ იქიდან მოჩხრიკოს მტერი.

რაწამსაც პავლე მოშორდა, სტეფანე მიუბრუნდა ბერ-მონაზვნებს და უთხრა:

- ეს ქვები ვერ გაუმაგრებიათ რიგიანად და მე, თუმცა ღონემოკლებული ვარ, მაგრამ მეც კი შემიშლიან მათი გადმონგრევა. როცა საქმე ომზედ მივარდება, ჩემი ბებერი ომში გამოცდილი თვალები, ეხლა დაუძლურებულნი, თქვენის საკუთარის თვალების მოშველებით, ცოტას რასმეს გამოგადგებიან რაშიმე. ყველაზედ უწინარეს აქ ერთი უნდა იყოს ბძანებელი, რომელსაც ყველანი უნდა ემორჩილებოდნენ, თუ გინდათ, რომ იმ ავაზაკებს ადვილად არ დარჩეს გამარჯვება.

- შენ, ჩვენო ძმაო, - უპასუხა სირიელმა. - ჯარში ნამყოფი კაცი ხარ და ამ ბოლონდელს მტრის მოსევაზედ შენი ვაჟკაცობა და საომარი ხერხი დაამტკიცე კიდევ. იყავ ბძანებლად ჩვენდა.

სტეფანემ დღონებით გაიქნია თავი და უთხრა:

- მე ხმა დამიუძღურდა გულში დაჭრი ლობიოა და ხანგრძლივის სნეულებითა. ისინიც კი ვერას გაიგებენ ჩემგან ომის ჯახა-ჯუხში, რომელნიც ჩემს ახლო იდგებიან. მოდით, პავლე ამოვირჩიოთ უფროსად. ის ღონიერია, ფრთხილია და ვაჟკაცია!

ბევრი ბერ-მონაზონოაგანიდიდი ზანია უყურებდა პავლეს, როგორც თავის იმედს ყოველს გაჭირებაში, რადგანაც ყველასაგან პატივცემული იყო და ბევრს შემთხვევაში გამოეჩინა ღონე და გამბედაობა, მაგრამ ამ ხანად ერთმანეთს შეხედეს გაცვებით, ეჭვით და უკმაყოფილობით.

სტეფანემ შეატყო იმათ ეს ამბავი და უთხრა:

- მან შესცოდა და ღვთის წინაშე იგი, რასაკვირველია, უკანასკნელია თქვენს შორის, ხოლო ვაჟკაცობით და ღონით ყველაზედ პირველია, რაკი იმას იწუნებთ, აბა, მაშ ვის გინდაო უფროსობა

- ორიონი დავაყენოთ, ორიონი! - დაიძახა ერთმა განდეგილმა. - "დიც არის და ღონიერიც, თუ მოინდომა..."

ორიონმა უარი ჰსთქვა და როცა ანდრიამ და იოსებმაც თავიდან მოიშორეს ეს ძნელი მოვალეობა, სტეფანემ ჰსთქვა:

- აი, ხომ ხედავთ, სხვა გზა არ არის, ისევ პავლეს უნდა ჰსთხოვოთ, უფროსობა მიიღოს, მინამ მტერი კარზედ გვედგება, მერე კი აღარ. აი, თვითონაც მოდის. ვუთხრა თუ არა?

თუმცა ყველამ თავი დაუქნია თანხმობის ნიშნად, მაგრამ ძალაუნებურად კი, უსიამოვნოდ. პავლემ, რომელსაც ჰსწყუროდა თავი დაედვა და სისხლი დაეღვარა უძღურთა დახსნისათვის და რომელიც აფიცებული იყო ომის სურვილითა, მიიღო სტეფანეს წინადადება, როგორც თავისთავად საგულისხმო და შეუდგა საქმეს, როგორც სარდალი, თავის იმედდაკარგულ მომხრეთა შორის.

ზოგი გაჰგზავნა ყარაულად ბურჯის თავზედ, ზოგს ქვის ამოზიდვა შეუკვეთა, ზოგს კიდევ უბძანა, ქვები და ხეები დააგორეთო, როცა მტერი მოგვადგებაო. უფრო სულდაცემულთ სთხოვა, ერთად მოიყარეთ თავიო, ილოცეთ მეომართათვისაო, იგალობეთ საგლობელნიო და ყველას აცოდინა თავისი ნიშნები, ომისათვის საჭირო. პავლე ხან იქ მივარდებოდა ხან აქ, საქმობდა დიდის გულმოდგინებით და მხიარულებით. ასე რომ თავისი მხიარულება და იმედი მშვიდობით გადარჩენისა მხთლებსაც კი შეემყარა.

ამაობაში გერმასი გამოესალმა პავლეს და თავის მამას, რადგანაც მოესმა ხმა საომარის საყვირისა და დაფის ცემისა. ეგ ხმა იმ ჯარისა იყო, რომელიც ფეხიციის წინამძღვრობით გამოვიდა სოფლიდამ მტრის დასახვედრად. გერმასმა იცოდა, საცა არიან ბლემმიელნი და რაწამსაც მივიდა ჯართან, მაშინვე აცნობა ფეხიციის.

ფეხიციმ მაშინვე იცნო გერმასი, რადგანაც, რაიტაში რომ პირველად შეხვდა, მას აქეთ ველარ დაევიწყა გერმასის თვალები, რომელნიც გლიცერის თვალებს ძლიერ ჰგვანდა. ფეხიცი მოკლედ ჰკითხავდა ხოლმე გერმასს და გერმასიც სწრაფად და ცხადად აძლევდა პასუხს და პასუხის გვარად ფეხიციც აძლევდა მხლებელთ რიგიანს და გონიერს ბძანებასა.

ერთს მესამედს ჯარისა უბძანა წინ წასვლა დაფის და ბუკის ცემითა, ვიდრე მტერს წინ შეეხლებოდნენ და როცა შეხვდებოდნენ, უკან დაიწიეთო ბურჯისაკენაო. თუ ბლემმიელნი ამით მოტყუვდნენ, მაშინ მეორე მესამედი უნდა დაეცესო მემარცხენე ჯარს მტრისას, თვითონ მე კი დანარჩენის ჯარით ჩავესაფრებო კლდის იქით, საცა ბურჯიაო და უეცრად გამოვალ და დავეცემო. გერმასს კი უბძანა, წაიყვანე ეხლავ რამდენიმე კაციო, წადიო და საცა იცოდე, იქ რაც ნავეები ალი, ბლემმიელემს სულ წყალში დანთქეო. თუ გაჰსჭირვებოდა რამე, ფეხიციც შეეძლო ციხეში შესულიყო და იქ გამაგრებულიყო, ვიდრე სხვა მხრებიდამ ჯარები მოეშველებოდა, რადგანაც ყველგან გაეგზავნა კაცები.

ბძანება ფეხიცისა, მაშინვე აღსრულებაში მოიყვანეს. გერმასი გაუძღვა თავის პატარა ჯარს ისეთის თავმოწონებით, თითქო იმპერატორის სარდალიაო და შეჰყავს მისი ლეგიონები ომშიაო. ზურგზე ეკიდა შვილდი და ისრები და ხელში ეჭირა ნაჯახი, რომელიც რაიტში ეყიდა.

მირიამსაც უნდოდა, თან გაჰყოლოდა გერმასის ჯარს, მაგრამ გერმასმა შეამცია ეს და დაუყვირა: - "ბურჯში წადი, სულელო, ბურჯში მამაჩემთან", - მწყემსი ქალი მაშინვე დაემორჩილა.

მეუდაბნოენი ციხისანი მოგროვდნენ გადმოსახედავზედ და იქიდან დაინახეს, რომ ჯარი მოდის. დაიწყეს ყვირილი, უძახოდნენ ჩვენ მოგვეშვე ლენითო, მაგრამ ეგ იმედი მალე გაუმტყუნდათ, რადგანაც ჯარები თავის გზაზე წავიდნენ.

სტეფანემ სთხოვა პავლეს, ერთი შემატყობინე ის ჯარები საით მიდიან და როგორ დაყოფილან, მე იქამდი თვალი არ მიჭრისო. პავლემ უამბო, რაცა ნახა და სტეფანე, როგორც გამოცდილი მეომარი, მიხვდა ყოველს დაწყობილობას ცენტურიონისას.

ახლა გერმასის ჯარმა აუარა გვერდზე ბურჯსა და ყმაწვილმა კაცმა ნიშნითა და სიტყვითა მოკითხვა და სალამი გაუგზავნა მამას. სტეფანემ, რომელსაც ყური უფრო უჭრიდა ვიდრე თვალი, იცნო შვილის ხმა და რამოდენადაც შეეძლო ხმამალა გამოგემშვიდობა შვილს მამობრვის ლოცვითა და კურთხევითა.

პავლემ მოხუცის გძელი ლოცვა და კურთხევა ერთს სიტყვაში გამოჰკრა, ზედ დაართო თავისი დალოცვაცა და გადაჰსძახა თავის მეგობრის შვილს საომრად მიმავალს. გერმასმა მოისმინა ყველა ეს და თუმცა ძალიან მოხვდა გულს მამის გამოთხოვება და პავლესი, მაგრამ ვერა უპასუხა რა სიტყვით და მარტო ნიშნებით გამოჰსთქვა ამ გამოსალმების პასუხი. მშობელა მალე იპოვის ხოლმე თუნდ ათას სიტყვას კურთხევისათვის, ვიდრე შვილი ერთს სიტყვას

მადლობისას.

როცა გერმასი კლდეს მიეფარა, პავლემ უთხრა:

- შენი შვილი ისე მიდიოდა, როგორც ძველი გამოცდილი ჯარისკაცი და სხვანი ისე მიზდევენ, როგორც ცხვარი ბელადს ყოჩს. ეჰა, გესმის? უთუოდ პირველი გუნდი ჩველების ჯარისა დაეტაკა მტერს. აგე, ხმაურობა და კიჟინა უფრო ახლო და ახლო მოდის.

- მგონი ეხლა საქმე კარგად დაბოლოვდეს, - ჰსთქვა მხიარულად სტეფანემ, - თუ ჩვენებმა როგორმე შემოიტყუეს აქეთ ვაკეზედ. მე მგონია, მტერმა საფლავი აქ გაითხაროს. ჩვენ აქედამ შეგვიშლიან თვალი ვადევნოთ ომის მსვლელობასა და თუ ჩვენებს საქმე გაუჭირეს, ესეც კი მოსალოდნელია, მაშინ ჩვენები ციხეში ჩამოცვივან. მაშასადამე, ქვების წარამარა სროლას და უბრალოდ ხარჯვას უნდა მოვერიდეთ იმიტომ, რომ თუ ჩვენს ბურჯზედ მოდგება საქმე, ქვები ძალიან დაჰსჭირდება ჯარს.

ამ სიტყვებს ზოგიერთმა მეუდაბნოემ ყური მოჰკრა და როცა ომის ხმაურობა და მეომართა კიჟინა ახლო მოისმა, შეშინებულთ მეუდაბნოეთა თავი დაანებეს თავის ადგილებს. დაიწყეს ტყუილ-უბრალო ფაცი-ფუცი, წინა და უკან რბენა, თუმცა პავლე ჯავრობდა ამაზედ. ამათ პავლეს სიტყვა არ დაიჯერეს, წავიდნენ, ჩადგნენ მოხუცებში და უძღურებში და მოჰყვნენ ტირილით ლოცვას და თავში ცემას. პავლე ჩადგა მათ შორის შუაში, დაიწყო გაკიცხვა სულმოკლეობისათვის, ტკბილის სიტყვით ემუდარა თავიანთ ადგილებზე დაბრუნებულიყვნენ და აღმოსავლეთის მხრივ კედელი მაინც გაემაგრებინათ. ზოგნი დაემორჩილნენ კიდევ, მაგრამ როცა დააპირეს ასრულება, უეცრად მოესმათ ბურჯის კედლის ძირში ერთი საშინელი ღრიალი და კიჟინა ბლემიელების, რომელნიც უკან მოსდევენ გამოქცეულს ჯარს ცენტურიონისას.

ზარდაცემულნი ისევ ერთი-ერთმანეთს მიეკვრნენ მეუდაბნოენი. სირიელმა სალატიმ გაბედა, ამოუდგა უკან სტეფანეს და ძირს გადიხედა. გადახდისავე უმაღლ, ციბრუტივით მოტრიალდა შეშინებული და კანკალით დაიძახა - ვაი! ჩვენები გამოუქცევიათო. გელაზიმ ამ ამბავზე გულში ხელი ჩაიკრა, წაივლო თმებში ხელი და გულამომჯდარმა დაიყვირა:

- "ღმერთო, რაი გწადიან ჩვენგან? ნუთუ წასაწყმედად გამოგვიმეტე და არა გსურს შველა ჩვენი? ჩვენ რომ წარმართებმა დაგვამარცხონ, მაშინ უღმერთობა და თვითრჯულობა დაიქადებს თავის ძლევა მოსილობას მართლმადიდებლობაზედ და ჭემმარიტებაზედ".

პავლემ რომ ვერა გააწყო რა, დაანება ამათ თავი, მივიდა სტეფანესთან და დაუწყო ყურება ომს. ბლემიელები ბევრი ყოფილიყვნენ. იმათი იერიში ისეთი ძლიერი იყო, რომ ჯარი ვერ გაუმაგრდა, უკუიქცა და მიმწყვდელ იქმნა იქ, საცა გზა ვიწროვდებოდა.

- საქმე ისე არ მოდის, როგორც იმედი გვქონდა, - ჰსთქვა სტეფანემ.

- ამ მხდალმა ხროვამ, ამ პირუტყვებმა კიდევ, - დაიყვირა პავლემ გულზე მოსულმა, - დაანებეს თავი თავის ადგილებს, ბურჯის კედლები უკაცოდ

დაგდეს და იმის მაგიერ რომ ან კედლები გაიმაგრონ, ან იომონ, აქ დამდგარან და ღმერთსა ჰგმობენ.

მეუდაზნობმა შეატყეს, რომ პავლემაც იმედი გადაწყვიტა ამათ გამო და მათ შორის სერვიამ დაიყვირა:

- ნუთუ მართლა იმედი ადარაფრისაა! რატომ არ ჩამოვარდება ციდამ ცეცხლი და არ შთანთქავს ჩვენზე მოსეულს ავაზაკებს? რადა მდუმარებს ჭექა-ქუხილი? სად არის მეხი, რომელიც ანათებდა სინაის წვერსა? რატომ მზე არ დაბნელდება, რომ წარმართებს თავზარი დასცეს? რატომ დედამიწა არ გაირღვევა, რომ ისინი თან ჩაიტანოს, როგორც...

ძალა უფლისა, - ჰსთქვა დულასი, - გაუქმდა ჩვენთვის. ღმერთმა აიღო ხელი ჩვენზედ, თითქო ჩვენ ღირსნი არ ვიყენეთ!

- არცა ხართ ღირსნი, არა, - შეჰსძახა პავლემ, რადგანაც ყური მოჰკრა უკანასკნელ სიტყვებს, როცა მიჰყვანდა ანუ უფრო მაჰქონდა. სტეფანე აღმოსავლეთის კედლისკენ, რომელიც სულ უკაცოდ. იყუო დაგდებულ, - დიახ, არა ხართ ღირსნი, არაა რადგანა იმის მაგიერ რომ მტერს წინა აღუდგეთ, თქვენ ჰგმობთ ღმერთსა და თავზედ ლაფს ისხამთ თქვენის საზიზღარის ჯაზნობითა. ამ სნეულის მოხუცისა მაინც გცხვენოდეთ ათ, ეს აპირებსრტრის ხელისაგან დაგიფართო. თქვენ ეხლავ დაემრჩილენით უდრტვენველად ჩემს ბძანებას, თორემ ვფიცავ ყოველთა წამებულთა წმინდა სისხლსა, რომ თმებში და ყურებში ჩაგავლებთ ხელს და ისე მიგათრევთ თქვენს ადგილებამდე და...

არ დაასრულა მუქარა, რადგანაც ძლიერმა ხმამ გააწყეტინა სთტყვა. კედლის ძირიდან ამთვიდა ის ხმა და პავლეს სახელი ახსნა.

- აღაპიტი ბძანდება! - ჰსთქვა სტეფანემ, - თხრილზე ამიყვანე პავლევ და იქ დამსვი.

ვიდრე პავლე ამას აუსრულებდა თავის მეგობარს, აღაპიტი გვერდთ ამოუდგა კიდევ.

აღაპიტი ყმაწვილობაში ჯარში ყოფილა. ეხლა, როცა შეეტყო მტრის შემოსევა, შინ ჯდომა ვერ მოითმინა, უბძანა ღვდლებსა და დიაკვნებსა, დედაკაცები და წვრილფეხობა სულ საეყრებში დახბზნეთო და იმათთან ერთად ილოცეთ მეომართათვისაო. თვითონ კი ორი თანაშემწე და ერთი გზის მცოდნე წამოიყვანა და წამოვიდა, რომ ომში დაესწროს. როცა თავისიანებმა და სხვა მღვდლებმა დაუშალეს, უპასუხა: "საცა სამწყსოა, იქ უნდა იყვეს მწყემსიცაო".

რისხვით ანთებულის თვალთ იდგა ეხლა ეპისკოპოზი პავლეს წინ, წყრომით აიღო ხელი მაღლა, დაემუქრა და უთხრა:

- შენ როგორ ჰბედავ, შენ, განდევნილო მართალთაგან, რომ მაგ სახით ელაპარაკები ძმათა შენთა? შენ ეშმაკის თანამოზიარე, როგორ ბედავ და ბძანებას ჰკადრებ ღვთის მსახურთა და მოსავთა! რასაკვირველია, შენ ძალიან გენდომება მაგ საფალავნო მკლავებითა ხელახლად დაიბრუნო სახელი და დიდება, რომელსაც გამოაკლდა შენი სული, დაუძღურებული ცოდვითა და ბრალეულობითა. მე მომყევით, ძმანო ჩემნი უფალი ჩვენთან არს და იგი

გვიხსნის ჩვენ!

პავლემ ხმაამოუღებლივ მოისმინა სიტყვანი ეპისკოპოზისა და სხვათა ნუედაბნოეთამებრ თვითონაც აიპყრო მაღლა ხელნი, როცა აღაპიტი ჩადგა მათ შორის და წარმოჰსთქვა მოკლე და ძლიერი ლოცვა. მერე ეპისკოპოზმა, სარდალისამებრ, ყველას თავისი ადგილი დაუნიშნა ბურჯის კედლებზე, დაარიგა როგორ მოიქცნენ და ხმამაღლა დაიძახა:

- დაამტკიცეთ, რომ თქვენ ხართ მსახურნი უფლისა!

ეპისკოპოსს ყველა დაჰმორჩილდა და როცა თვითვულმა თავ-თავის ადგილი მოირიგა, თითონ ეპისკოპოსი გადადგა ფერდობზედ და დაათვალიერა საომარი ადგილი.

ომის საქმე ეხლა კარგად მიდიოდა. როცა ჯარმა უკნ დაიწია და ბლემმიელნიც უფრო გაბედვით მოაწვნენ, მაშინ ფეხიცი უეცრად გამოვარდა თავისის ჯარათ საფარიდამ, თავ დაესხა ბლემმიელებს, ასეთი ყოფა დააწია, რომ ბლემმიელების ჯარი შუა გააპო და საშინელი ხოცვა და ჟლეტა დაჰმართა ბლემმიელებს. იმათ მოთავეებმა დაინახეს თუ არა, რომ საქმე ცუდად არისო, შექმნეს ერთი უცნაური ძახილი და მყის მთელი მათი ჯარი, როგორც ბუმბულის კონა, ქარისაგან გაიშალა სხვადასხვა მხრივ გაიფანტა.

აღაპიტმა ეგ საომარი ხერხი ბლემმიელქებისა გაქცევად მიიღო, გულდამშვიდებით ამოისუნთქა, მობრუნდა დააპირა ბურჯიდამ მინდორზედ გასვლა, რომ ნუგეში ჰსცეს დაჰრილთა თანამორწმუნეთა, მაგრამ თვითონ ბურჯშიაც გამოუჩნდა საქმე სასულიერო. წინ ედგა მირიამი, რომელმაც რიდით, მაგრამ სხარტად, სწრაფად მოახსენა:

- სნეული სტეფანე, შამა გერმასისა, გთხოვთ, ბატო ეპისკოპოზო, მობანდეთ იმასთან, რადგანაც წყლული ხელახლად აეშალა და ჰგონია, რომ სულის დაღვევის დღე მოახლოვებია.

აღაპიტმა მაშინვე გასწია სნეულისაკენ. მივიდა და ნახა, რომ პავლეს და ორიონს შეუხვევიათ კიდეც წყლული. ეპისკოპოზმა ისეთის ჭემმარიტის გლმტკივნეულობათ მოიკითხა, როგორითაც არ მოიკითხავდა ხოლმე ბევრს სხვას მეუდაბნოეს.

სტეფანემ ხელი გაუწოდა, ეპისკოპოზი გვერდთ, მოუჯდა, უბძანა იქ მდგომთ, მოგვემორდითო და ყურადღებით დაუგდო ყური სნეულის დაბალ ხმით მოთქმასა.

როცა სტეფანემ გაათავა თავის თავის ამბავი, აღტაცებით უთხრა:

- მე, როგორც შენ, ვადიდებ უფალსა, რომ შენს დაკარგულს ცოლს გზა სამართლისა აპოვნინა და შენი შვილიც, ღვთის მადლით, იმისთანავე კარგი მეომარი შეიქმნება, როგორც შენ იყავ. შენი სააქაო ცხოვრება კეთილად იყო მოწყობილი, ხოლო მეორეს, საუკუნო ცხოვრებისათვის როგორ მოამზადე თავი შენი, ჩემო ძმაო?

- მე მთელი თვრამეტი წელიწადი მარხულობაში, სინანულში და ლოცვაში გამიტარებია, - უთხრა სტეფანემ. - ბევრი ტანჯვა გამომივლია, მე ზურგთ უკან დამიგდია ეს ქვეყნიერობა და იმედი მაქვს გამეხსნას გზა მიმავალი ცისაკენ.

- მეც მაგას ვიმედულობ შენტვის და შენის სულისათვის, უპასუხა ეპისკოპოზმა. - შენ ბევრი მძიმე საქმე გადაგხედია ამ წუთისსოფელში. ცდილობარ, რომ წრფელის გულით მიუტევო მათ, ვისაც ყველაზე დიდი მწუხარება მოუყენებია შენტვის და შეგიშლიან გულმართლად ჰსთქვა ეხლა: "და მომიტევე ჩვენ თანამდებნი ჩვენი, ვითარცა ჩვენ მიუტევებთ თანამდებთა ჩვენთა" ხომ გახსოვს სიტყვანი სამღვთო წერილისანი; "უკეთუ თქვენ მიუტევებთ კაცთა ცოდვათა მათთა, მოგიტევებთ თქვენც მამა თქვენი ზეციერი".

- გლიცერას არამც თუ მივუტევე, - უპასუხა სნეულმა, არამედ ხელახლად გადვუშალე სიღრმე გულისა ჩემისა, ხოლო იმ კაცს, რომელმაც ურცხვად აიყოლია იგი, იმ ბედშავს, რომელმაც იმდენის ჩემმიერ სიკეთის ნაცვლად მომატყუა მე, გამძარცვა, თავლაფი დამასხა, იმასაც...

- უნდა მიუტევო, - უთხრა ალაპიტმა, -. რომ შენც ყოველივე მოგეტევოს.

- მე აი თვრამეტი წელიწადი ვცდილობ, დავლოცო მტერი ჩემი და ამას იქითაც ვეცდები...

აქამდე ეპისკოპოსი მარტო სნეულის ლაპარაკში იყო გართული. ეხლა კი, ყოველ მხრივ ამას უწოდნენ და ბოლოს გელაზიმ დაუძახა:

- გვიშველე, მამაო! წარმართნი კლდეზე ამოდიან.

ალაპიტმა აკურთხა სტეფანე და ხელახლად გულწრფელობით უთხრა:

- მიუტევე და ზეცა შენია!

მინდორზედ ბევრი დახოცილი და დაჭრილი ეყარა. ჯარი ისევ უკან დაწეულიყო ბილიკისაკენ, რადგანაც ბლემმიელები არ გაქცეულიყვნენ კი, არამედ გაფანტულიყვნენ, ამოსხდომოდნენ კლდეებს და იქიდან აყრიდნენ წვიმასავით ისრებს.

- რომაელნი სად არიან, - ჰკითხა აჩქარებით ალაპიტმა რიონს.

- ხეობისაკენ დაიწიეს, გზა რომ მოდის ჩვენკენ, - უპასუხა რიონმა, - ერთი შეხედე მაგ წარმართებს! ღმერთო, შეგვიწყალე! ისე მობობდავენ კლდეებზე, როგორც კოსალა ხეზე.

- აბა თქვენი ჭირიმი ქვები, ქვები! - დაუყვირა ალაპიტმა იქა მდგომს მეუდაბნოებს, - ქვევით კედელთან ვინ არის? გესმისთ? რომაელების საყვირის ხმაა. გული მოეცით, ძმანო, იმპერატორის ჯარი მოადგა ჩვენს ბურჯს საშველად. აბა აქეთ! აი, ხომ ხედავ სანათურიდამ ტანშიშველი კაცებს, ბლემმიელები არიან. აბა, მოათრიეთ ხე და დაუშვით ძირს. ჰო, ეგრე, უყურეთ, ეგ ხე რასა იქმს. ნეტავი ხე არას გამოედოს კი! მაღლობა ღმერთს, არამ დაუშალა და დაეცა! აი ეგრე უნდა, აი! ექვსი კაცი კი გამოასალმა წუთის სოფელს და!

- აი იქ კიდევ სამი კაცი ჰსჩანს, - დაიძახა ორიონმა, - აბა ერთი მიშველეთ, ხე დავცეთ თავში.

პირველმა წარმატებამ ისე გაამხნევა მეუდაბნოენი, რომ ალაპიტი ძლივს იჭერდა, გაუფრთხილდით, ცუდღებრალოდ ნუ ჰყრით ხეებსაო.

იმ დროს, როცა ალაპიტის განკარგულებით, მეუდაბნოენი ქვებს და ხეებს

აყრიდნენ თავზედ მტერსა, პავლე იჯდა სტეფანესთან და თავი ჩაელუნა.

- რატომ არა შველი იმათ? - ჰკითხა სტეფანემ.

- ალაპიტი მართალია, - უპასუხა პავლემ, - მე ბევრში მმართველს მონანიება და ბრძოლას კი სიამოვნება მოაქვს. რამოდენად არის ეგ სიამოვნება დიდი, მაგას მე ვგრძნობ იმით, რომ გული მიკვდება, სხვანი ომობენ და მე კი აქ გულხელდაკრეფილი ვზივარ. შენ ეპისკოპოზმა გულკეთილად გაკურთხა.

- მე აღსასრული მომიახლოვდა, - დაიწყო სტეფანემ თრთოლით, - ალაპიტმა დაიქადა სამოთხე, თუ მე წმინდის გულით მივუტევებ ჩემის ცოლის მომტაცებელსა. დეე მიეტეოს, ყოველივე მიეტეოს და დეე, ყოველივე განზრახული კეთილად აუსრულდეს და ბოროტად არ გადექცეს! ხომ ხედავ, რა რიგად მიცემს გული! ვიდრე ცემას სამუდამოდ შეჰსწყვეტს, ხელახლად გამიმხნევდა, თუ მოვკვდე, გერმასს უთხარ ყოველი, რაც ჩემგან იცი, დალოცე ათასჯერ, ათი-ათასჯერ ჩემ მაგიერ და დედის მაგიერ, ხოლო არასდროს არ უთხრა, რომ დედა მისი გაჰყვა ერთს სამაგელს, ერთს კაცს, ისე იგი, ერთს ბედკრულს, რომელსაც მე ყოველისფერი მივუტევე. გერმასს ეს ბეჭედი მიეც. ჩემს მღვიმეში ბალახებქვეშ ლოგინზე წიგნსაც იპოვი, ისეც მიე, როცა ბეჭედს აძლევდე. იმ წიგნით-თავის ბიძასთან, მივიდეს და ის უმოვის ჯარში ადგილს, რადგანაც ჩემი ძმა წინ წამდგარი კაცია იმპერატორის წინაშე. ყური დაუგდე, ალაპიტი როგორ ამხნევებს ჩვენებსა. იქ ჩვენები გულადად იბრძვიან! ეგ რომაელების საყვირის ხმაა! აი ნახავ, ეხლა ჩვენი ჯარი აქ, ბურჯში შემოვა და აქედამ დაუწყებს სროლას წარმართებსა. თუ აქ მოვლენ, მე შიგნით ბურჯში შემეყვანე. მე ღონე მიმეხადა და მინდა ერთხელ კიდევ ღონე მომეკრიფა და გულიანად მელოცნა, რომ ღმერთმა მომცეს ძალა, მივუტევეო იმ კაცს მარტო პირით კი არა, გულითაცა.

- აი, იქ ხედავ, რომაელები მოდიან კიდევ, - გააწყვეტინა პავლემ სიტყვა.

მერე ძირს გადასძახა

- აქეთ, აქეთ, მარცხნივ საფეხურებია.

- ჩვენ აქ ვყოფილვართ, - უპასუხა მკვახედ ერთმა, - ხალხო, თქვენ ამ ყურეზედ დადექით და თვალი არ მოაშოროთ ბურჯს. თუ რამ მოხდეს, საყვირით დამიძახეთ. მე ზევით ავალ, რადგანაც ზემოდამ უფრო ადვილად დავინახავ, ის ძაღლები სად ჯანაზას წავიდნენ!

მინამ ეს ხმა მოდიოდა, სტეფანე ყურს უგდებდა და ძირს გადაიყურებოდა. როცა რამდენსამე წუთს შემდეგ ფეხთცი მაღლა ამოვიდა და დაიძახა "განა არავინ არის, რომ ხელი მომაწოდოს და მაღლა ამომიყვანოს?" - მაშინ სტეფანე მიუბრუნდა პავლეს და უთხრა:

- ერთი ამაყენე და მიშველე, ფეხზედ დავდგე, ჩქარა!

ისე მარდად წამოდგა სტეფანე თვითონ, რომ პავლე გაოცდა. წამოდგა თუ არა, გადახარა კედელზე სწორედ იქ, საცა ფეხიცი იყო, დააცქერდა პირისახეს, შეთრთოლდა, ძალა დაატანა თავის თავს და ჩააწოდა თავისი გამხმარი ხელი.

- სერვიან! - დაიძახა ფეხიციმ, რომელსაც ამ ადგილას სტეფანეს ნახვამ გულ-მუცელი გადმოუბრუნა და რომელიც ამაოდ ცდილობდა, არაფერი

შემცნივა და გაცვებით უყურადა ხან მოხუცებულს სტეფანეს და ხან პავლესა.

ვერც ერთმა ხმა ვედარ ამოიღო, ორივეს სიტყვა პირში გაუშრა. სტეფანეს თვალი მიეკრა ლურსმანივით ფებიცის პირთსახეს და რამდენსაც უყურებდა, იმდენად უცვივდებოდა საკუთარი ლოყები და ტუჩები უფითრდებოდა. მაგრამ ხელი მაინც გაწვდილი ჰქონდა, იქნება, მიტევების ნიშნადაც.

ამ ყოფაში კარგა ხანმა გაიარა. ბოლოს ფებიცის მოაგონდა, რომ როგორც ერთგულმა იმპერატორისამ, არ უნდა დაივიწყოს თავისი მოვალეობა, დადგა თითებზე და მარდად წაავლო ხელი მოხუცებულის ხელს. რაწამსაც სტეფანემ იგრძნო ხელშეხება ფებიცისა, დაბარბაცდა, თითქო მეხი დაეცაო; ხრინწიანის ხმით დაიკვილა, ეცა თავის დაუძინებელს მტერს, რომელსაც კედლის პირას ერთს დამპალს ზეზედ ფეხი ძლივს ემაგრა.

პავლეს ელდა ეცა, ეს საშინელი სანახაობა რომ დაინახა: მერე ხმამაღლა, გულით და მმუდარებით დაუძახა:

- თავი დაანებე, მიუტევე, რომ ზეცამ შენც მოგიტევოს.

- რა ზეცა, რა მიტევება! - ყვიროდა ბებერი, - წყეულიმც იყოს, წყეულიმც! მინამ პავლე მიეშველებოდა, დამპალმა ხემ ამ ორ მტერების ჭიდილს და ძიბგინს ვედარ გაუძლო, ჩატყდა და ორნავ ერთად გადაცვივდნენ თვალჩაუწვდენელ ხევში.

პავლემ საშინელი გოდება ამოუშვა გულის სიღრმიდამ და ცხარეს ცრემლით თვალში წაიბუტბუტა:

- ესეც იბრძოდა, მაგრამ აგრეთვე ამაოდ!

ომი გათავდა და ჩამავალმა მზემ სხივი მოჰფინა ბევრს მკვდარს ბლემიელებისას. ბოლოს მზეც ჩავიდა, მწუხრი დადგა და მოწმენდილი ცა მოიჭედა ვარსკვლავებით. სოფელი მთვარის შუქზე განათდა.

საყდრებიდამ ხალხი შეხიზნული გამოვიდა. აღაპიტმა მიიწვია ყველანი მკვდრების სანახავად, ლოცვისათვის და დამარხვისათვის. ხმამოუღებლივ მოგროვდა საზოგადოება დახოცილ მოძმეთა გარშამო და გულმტკივნეულობით ისმენდა ლოცვასა და კურთხევას, რომელსაც მოჰსთქვამდა ეპისკოპოზი პატიოსან გვამთა ზედა, ძმათა სახსნელად თავდადებულთა და სისხლდანთხეულთა. ლოცვის შემდეგ თითოეულს ცხედარს თავზედ დაადგა ტირილით და გოდებით თავისიანი. არაერთი და ორი ცხარე ცრემლი დაეცა დედამიწაზედ დედის, ან ცოლის თვალთაგან, არა ერთი და ორი კვნესა ამოვიდა მამის გულიდამ და წარემართა ცისკენ.

იმ საკაცესთან, რომელზედაც სტეფანე ესვენა, სხვა საკაცეებიც იყო, და ამ საკაცეს შორის იდგა დაჩოქილი გერმასი და ტიროდა. მეგობრულმა ხმამ ზევით აახედა საწყალი ჭაბუკი.

- პეტრე, შენა ხარ! - დაიძახა ჭაბუკმა და ჩამოართვა სენატორს გამოწვდილი ხელი. მინამ საწყალი მამა ცოცხალი მყვანდა, სულ სხვაგან მიწევდა გული და ეხლა კი, როცა მამაჩემი სამუდამოდ გამშორდა, რა რიგის სიამოვნებით განუშორებლივ მასთან ვისურვებდი ყოფნას!

- იგი მოკვდა სახელოვანის სიკვდილითა, იგი მოკვდა თავისიანთათვის, -

უპასუხა სენატორმა.

პავლე იმასთან იყო, როცა გადავარდა, - უპასუხა გერმასმა, - ამ ბურჯის სახსნელად იყო, რომ გადაჩეხა კედლიდან. მაგრამ აქ მოიხედე, შეხედე ერთი ამ ქალს, ამ უბედურს ბავშვს, რომელიც თხეებს აძოვებდა ხოლმე. იგი მოკვდა ვაჟკაცთა სიკვდილითა. საწყალი, ფრთხილი მირიამო! რამდენს კეთილს ვისურვებდი შენთვის, შენ რომ ეხლაც ისევ ცოცხალი იყო.

ამ სიტყვებზე გერმასმა წყნარად აიღო მირიამის ხელი, აკოცა პატარას და გაცივებულს ხელს და ფრთხილად დაუკრიფგულზედ.

- როგორ მოხდა რომ ქალი ვაჟკაცთა ომში გაერივა? ჰკითხა პეტრემ, - მაგრამ მაგას მერეც მიაბზობ, შინ რომ წავალო. ჩვენთან გთხოვ და იყავ ჩვენთან სტუმრად რამდენს ხანსაც გენებოს. ჩვენ ყველანი შენგან დავალებულნი ვართ.

გერმასი წამოწითლდა და თავდაბლობით აიცალა ქება, რომელსაც ყველანი გარშამო ეუბნებოდნენ როგორც მხსნელსა მტრის ხელისაგან.

როცა მივიდნენ მომტირალ დედაკაცები, გერმასმა ერთხელ კიდევ დაიჩოქა მამის თავით, უკანასკნელად შეხვდა სიყვარულით მშვიდობიანს სახეს მირიამისას, ადგა და გაჰყვა პეტრეს, რომელმაც ხელახლად მიიწვია თავის სახლში.

სენატორი და ჭაბუკი ერთად შევიდნენ ეზოში. გერმასმა უნებლიედ შეხედა ფანჯარას, საცა არა ერთხელ ენახა სირონა და ანიშნა რა ფეხების სახლზე, ჰსთქვა: "ისიც მკვდარიო პეტრემ თავი დაიქნია ჰო ნიშნად და შეალო კარი თავის სახლისა. განათებულს დერეფანში გამოეგებაო დოროტეა და აჩქარებით იკითხა:

- მაინც ჯერ კიდევ პოლიკარპისაგან ამბავი არა არის რა.

ქმარმა უარყოფის ნიშნად თავი გაიქნია. დოროტეამ მაინც განაგრძო:

- არც უნდა იყოს ჯერ! კლისმიდამ უნდა მოეწერა, ან იქნება თვითონ ალექსანდრიიდანაც.

- მეც ეგრე მგონია, - უპასუხა პეტრემ და თავი ძირს ჩაღუნა. მერე გერმასი წარუდგინა ცოლს. დოროტეამ მხურვალის მონაწილეობით მიიღო ყმაწვილ-კაცი. იცოდა, რომ მამა მოუკვდა და თვითონ გერმასმაც სახელი გამოიჩინა. ვახშამი მზად იყო და გერმასი მიიწვიეს ვახშამზედ.

დოროტეამ ანიშნა თავის ქალს მარტინას, რომ სტუმარს ქვეშაგები მოუმზადოს, ხოლო პეტრემ დააყენა მარტინა და უთხრა:

- გერმასი ანტონიოს ქვეშაგებზე მოისვენებს. ის ამაღამ არ მოვა, მუშებთან საქმე აქვს. იეტრო სადღაა შინამაამსახურებით?

- იმათ ვახშამი გაათავეს კიდევ, - უპასუხა დოროტეამ.

ცოლ-ქმარია ერთმანეთს შეხედეს და პეტრემ მწარედ გაიდავა და ჰსთქვა.

- მე მგონია ისინი მთაში არიან.

დოროტეამ ცრემლი მოიწურა და ჰსთქვა:

- იქ ანტონიას ნახვენ. ნეტავი პოლიკარპიც იპოვნონ? მე ამას შენს სანუგეშებლად კი არ ვამბობ. უფრო დასაჯერია, რომ ის მკვდარი არ არის და წასულია ალექსანდრიაში, რადგანაც უნდოდა, ამ ადგილებს მოშორებოდა

ცოტას ხნობით, იმიტომ, რომ აქ ბევრი რამ მოაგონებდა ხოლმე იმისთანა რამეებს, რომელნიც გულს უწყლავდნენ. მგონი კარი გაიღო?

მარდად წამოხტა და გადახედა ეზოსკენ. მერე მოუბრუნდა მარტანას, რომელიც საჭმელს აწვდიდა გერმასს და ჰსთქვა გულის ტკივილითა.

- ჩვენი ანუბისია.

რამდენსამე ხანს ყველანი გულდამძიმებულებსავით ისხდნენ გაჩუმებულნი. ბოლოს პეტრე მიუბრუნდა თავის სტუმარს და უთხრა:

- შენ გინდოდა გეამბნა, როგორ მოკვდა ომში ჩვენი მწყემსი მირიამი. ის ჩვენის სახლიდამ გაიქცა...

- მთაში ავიდა, - დაუმატა გერმასმა - და ისე უვლიდა მამაჩემს, როგორც ღვიძლი შვილი.

- აი, დედი, ხომ ხედავ - ჩამოართვა სიტყვა მარტინამ ავის გულისა არა იყო-მეთქი, მე ამას ყოველთვის ვამბობდი.

- დღეს დილით, - განაგრძო გერმასმა - მირიამი თან მოჰყვა მამაჩემს ბურჯში და როცა მამაჩემი გადიჩეხა, მაშინვე გამოიქცა თურმე ჩემთან ამ მწუხარე ამბის მოსატანად. ესე მითხრა პავლემ. მირიამმა მნახა, მე საითაც წავედი ჩემის ჯარით, იქით წამოვიდა და მალე მიპოვნა იმიტომ, რომ თვალი მშველისა ჰმქონდა და ყური დაფთხალის ფრინველისა, არც ძნელი იყო იმ ჟამად ჩემი პოვნა, რადგანაც მაშინ ჩვენ ვომობდით ბლემმიელებთან ხეობაში, რომელიც მთიდან ზღვამდე ჩამოსდევს. ისინი ბევრნი იყვნენ. წინადამ და უკანამ, მარცხნივ და მარჯვნივ მოგვიარეს, რადგანაც ის წყეულები ისე დახტიან კლდეებზედ, როგორც ფსიტები მოგვექცნენ მთას წკჯრებზედ და იქიდან მოგვაყარეს ქვები და ისრები. სამმა თუ ოთხმა ისარმა მეც გამკობლა და ერთმა კიდევ თუმცა თავზედ გადმიარა, მაგრამ თმებში მომხვდა და იქ დარჩა. ვერას გეტყვით ომის მსვლელობაზედ იმიტომ, რომ სისხლი თავში ამივარდა. მარტო მახსოვს, რომ ვყვიროდი და ვიძახოდი გიჟსავით. ხან იქ ვეცემოდი ხან აქ რომელსამე წარმართს და ჩემმა ნაჯახმა ერთსა და ორს კი არ გაუპო მაშინ თავი. ამ ყოფაში შევასწარ თვალი, რომ ზოგმა ჩემთაგანმა გაქცევა დააპირა და კიდევ მე დავუძახე, დაბრუნდით-მეთქი. მობრუნდნენ და ისევ გამომყვნენ მე. ერთხელ გაცხარებულს ომში თვალი მოვკვარ მირიამს, რომელიც გაფითრებული მიჰყუდებოდა კლდეს და უყურებდა ომს. მე დავუძახე, რომ იქიდან წასულიყო და მამიჩემისათვის მივხედნა. იმან უარის ნიშნად თავი გაიქნია. ფეხი არ მოიცვალა იქიდან და ასეთის მწუხარის და გულმტკივნეულოის თვალთ დაიწყო ცქერა, რომ თავის დღეში არ დამავიწყდება. ხელებით და თვალეებით მანიშნებდა, რომ მამაჩემი ცოცხალი აღარ არის და მეც თუმცა ამას ვერ მივუხვდი, მაგრამ გავიგე კი, რომ ჩემს თავზედ რაღაც დიდი უბედურობა მოსულა. მე აღარ დამცალდა სწორე შემეტყო რამ, იმიტომ, რომ მინამ რასმეს ვკითხავდი თავზედ დამეცა ბელადი ბლემმიელებისა და მირიამის თვალწინ ცხარედ დავეტაკებით ერთმანეთს. ჩემი მოპირდაპირე ღონიერიყო და მე დავუმტკიცე, მირიამს, რომელიც სშირად მაყვედრიდა ქალაჩუნობას, რადგანაც მამის მორჩილი ვიყავ, მე

დავუმტკიცე-მეთქი, რომ ის არა ვარ, რაც ვეგონე. მე ვერ ავიტანდი, რომ მის წინ დავემარცხებინე ვისმეს, დედამიწაზე დავანარცხე წარმართი და ნაჯახით იქავ სული გავაფთხოვინე. ამ დროს წინადად მომესმა საშინელი ხმა. ვიღაცამ დაიკვივლა. გავიხედე და ჩემ თვალთა წინ ძირს დაეცა სისხლში მოსვრილი მირიამი. ერთი ბლემმიელი თურმე მომპარვოდა, როცა მე გულზე მუხლი დავაბჯინე და ვკლავდი მის ამხანაგს, და ეტყორცნა ჩემთვის შუბი, მაგრამ მირიამმა... მირიამმა...

- დაგიხსნა შენ სიკვდილისაგან და თავისი საკუთარი სიცოცხლე შემოგწირა, - ჩამოართვა პეტრემ სიტყვა ყმაწვილ კაცს, რომელსაც ამ ამბის მოგონებაზედ ხმა გაუწყდა და თვალელები ცრემლით აევსო.

გერმასმა ჰო ნიშნად თავი დაიქნია და ხმადაბლა ჰსთქვა:

- საწყალმა ხელები მაღლა აიშვირა და ჩემი სახელი წამოიძახა, როცა შუბი ეცა გულში ჩემ მაგიერ. ობედიანის უფროსმა შვილმა მაგიერი გადუხადა იმის მკვლელს. მე კი მივვარდი მაშინვე მირიამს და როცა მომაკვდავი უნდა გადაქცეულიყო მივასვენე გულზე და ჩავძახე: მირიამ, მირიამ-მეთქი. იმან თვალელები ერთხელ კიდევ წამოახილა, შემომხედა ნაზად და ისეთის სიტკბილით, ისე მეგობრულად ახსენა ჩემი სახელი, რომ ჟრუანტელმა გამიარა ტანში. მე ჩემს დღეში არ დავიჯერებდი, რომ განადირებულს მირიამს ასე ტკბილად შეეძლო ხმის ამოდება. საშინლად დამიწყო გულმა ტკივილი და მე თვალელები და ტუჩები დავუკოცნე. მერე ერთი კიდევ შემომხედა, დიდხანს დამაცქერდა, მიყურა, მიყურა სიყვარულით და მაღლითა და ამ ყურებაში დალია კიდევ სული.

- კერპთმსახური იყო, - ჰსთქვა დოროტეამ და მოიწმინდა ცრემლი, - მაგრამ მაგგვარის სიკვდილის გამო ღმერთი ბევრს რასმეს მიუტევებს.

- მე იგი ეხლა უფრო შემიყვარდა და რაც საუკეთესო ყვავილია იმით მოვურთავ საფლავსა, - ჰსთქვა მარტინამ. ნებას მომცემ დედი, რამდენიმე შტო მოვსჭრა შენს აყვავებულს მირტს გვირგვინისათვის?

- ხვალ, ხვალ, ჩემო კარგო, - უპასუხა დოროტეამ, - ეხლა წადი, დაიძინე, ძლიერ გვიან არის.

- ნება მომეცით, ცოტა კიდევ დავრჩე, - სთხოვა ქალმა, მინამ ანტონი და იეტრო მოვლენ.

- მე სიამოვნებით გიშველით, რომ თქვენი შვილი იპოვოთ, - ჰსთქვა გერმასმა - და გნებავთ წავალ რაიტას და კლისმას და მენავეებს ვკითხავ. განა ცენტურიონმა თავისი ცოლი ვერ იპოვა? კითხვაზედ მორცხვობით თავი დაიღო ძირს და ძირს დაიწყო ყურება.

- სირონა ჯერ არ მოუყვანიათ, - უპასუხა პეტრემ და ვინ იცის, იქნება.... მაგრამ შენ ამას წინად პავლე ახსენე, შენიც მახლობელი იყო და მამაშენისაც. ნუთუ არ იცი, რომ იმან ურცხვად არივა ცენტურიონის ოჯახის მშვიდობიანობა?

- პავლემ? - დაიძახა გერმასმა - როგორ დაგიჯერებიათ ეგ ამბავი!

- ფეხიციმ იპოვა იმისი ტყაპუჭი თავის ცოლის ოთახში, - ხუმრობა

გაშვებით უთხრა პეტრემ - ჩვენ თვალწინ ურცხვმა ალექსანდრიელმა აღიარა თავისი ცოდვა და ჰსთხია ფეხის, დამსაჯეო. სწორედ იმ ღამეს მოახდინა ეს სამარცხვინო ამბავი, როცა შენ წახვედი მტრის დასაზვერავად.

- ფეხციმ სცემა კიდეც? - დაიძახა გულამღვრეულმა გერმანმა. და საწყალმაც კისრად იდო სირცხვილი და თქვენი კიცხვა მარტო ჩემის გულისათვის! ეხლა მე მესმის, რა უნდა ვთქვა! ომის შემდეგ დამხვდა, მითხრა მამის სიკვდილი და როცა გამომეთხოვა, მეუბნებოდა, რომ მე დიდად დიდი ცოდვილი ვარო, რომ სოფელში ყველგან და ყველანი ამას გეტყვიანო. მე კი ვიცი, რაც არის. იგი სულგრძელია და გულკეთილი და მე ვერ მოვითმენ, რომ იგი ჩემის გულისათვის შერცხვენილ და გაკიცხულ იქმნას.

ამ სიტყვაზედ გერმასი წამოხტა ფეხზე და ნახა, რომ მასპინძლები გაოცებით შემოჰყურებენ, უთხრა:

- პავლეს თვალითაც თავის დღეში არ ენახა მაშინ სირონა და მე გარწმუნებთ, თუ ქვეყანაზედ ვინმე წმინდაა, კეთილი და უცოდველი, პავლე იმათში პირველია. ჩემის გულისათვის, რომ მე გადამარჩინოს სასჯელს და მამაჩემის წყენას, თვითონ უკისრია ჩემი ბრალი და ის ცოდვა, რომელიც თავის დღეში არ უქმნია. ამისთანა საქმეზე მარტო იმას შეუშლიან თავდადება, მარტო იმას, იმ ერთგულს და პატიოსანს მეგობარსა! ამას იქით არც ერთს წუთსაც იმაზე არაფერი ეჭვი აღარ უნდა იყოს.

- შენ მაგას ამბობ იმ კაცთან, რომელიც მენზედ ბევრით უფროსია, - გააწყვეტინა ჭაბუკს ძლიერი სიტყვა, - შენმა მეგობარმა თავის საკუთარის პირით აღიარა...

- ეგ უტყვია თავის გულკეთილობისა გამო, - დაუყვირა გერმასმა სენატორს. - ცხვრის ტყაპუჭი, რომელ, ფეხის უპოვნია, ჩემია. მაშინ როცა თავის ღმერთის მიტრას ღამეს უთევდა, მე სირონასთან შევედი, მამაჩემისათვის ღვინო უნდა მეთხოვნა და სირონამ კიდეც ნება მომცა და მე ცენტურიონის ტანისამოსით მოვირთე. როცა უეცრად სახლში დაბრუნდა, მე ვაკრ ფეხი და ფანჯრიდან გადავხტი. ტყაპუჭი იქ დამავიწყდა, გამოქცეულს წინ პავლე შემხვდა, მითხრა, რომ ყველაფერს მე ჩავაფარცხებო, შენ წადიო და შენ მაგიერ მე გავცემ პასუხსაო, თორემ მამაშენს ეწყინებაო. მე სულელობა მომივიდა, რომ იმ ღამეს მირონასთან შეველ. მაგრამ გეფიცებით მამაჩემის სულს, რომელიც დღეს ღმერთმა მიიბარა, რომ სირონა ისე მექცეოდა მე, როგორც პატარა ბავშვსა და ნება არ მომცა იმის მშვენიერ ოქროს თმებს ხელით მაინც მივკარებოდი. ღმერთია მოწამე და მამაჩემის სული, რომ მართალს ვამბობ. მართალს ვამბობ, რომ პავლეს იმისთანა ბრალი აუღია კისრად, რომელიც თავის დღეში არ უქმნია, და თუ თქვენ სირონა გაგიკიცხავთ, უსამართლობა ჩაგიდენიათ იმიტომ, რომ არამც თუ პავლეს გამო, არამედ ჩემ გამოც იმას თავის დღეში ქმრისათვის არ უდალატია.

დოროტეამ და პეტრემ ერთმანეთს გაოცებით შეხედეს. ყმაწული კაცი კი ძირს იყურებოდა და ხმა აღარ ამოიღო. ბოლოს თითქო გამოჰვხზლდაო სხარტადა ჰსთქვა:

- მე ნება მომეცით წასვლისა. მე მინდა საწყალი პავლვე ვიპოვნო სადმე. მე მადლობელი ვარ თქვენის გულკეთილობისა, მაგრამ აქ დარჩენა არ შემიშლიან, უნდა მთაში წავიდე!

სენატორი და ცოლი ეხვეწებოდნენ დარჩენას, მაგრამ არ დარჩა და როცა გააცილეს და კარი დაკეტეს რაღაც მძიმე სევდა დააწვათ ორივეს გულზე. პეტრემ მტკივნეულობით ამოიოხრა. დოროტეა მივიდა და ნუგეშინს სიტყვები უთხრა.

არ გასულა ბევრი ხანი, რომ ძაღლები ყეფას მომყვნენ და პეტრე გულდამძიმებული, თითქო ცუდს რასმეს ელისო, ადგა და ხმადაბლა ჰსთქვა:

- იქნება ისინი არიან. დოროტეამ ხელი ხელს ჩაჰკიდა ქმარს, მაგრამ მაშინვე ხელი გამოაცალა, როცა კარის რახუნი მოესმა.

- ეს არც იეტრო უნდა იყოს და არც ანტონიო - ჰსთქვა პეტრემ - იმათ გასაღები თან აქვთ.

მარტანა მამასთან მივიდა, როცა ის გადახარა ფეხებზე და დაუძახა:

- ვინა ხარ მანდ, კარს რომ არახუნებ?

ძაღლებმა ასე ხმამაღლა დაიწყეს ყეფა, რომ ვერც კაცებმა და ვერც დედაკაცებმა ვერ გაიგეს, რა პასუხი იყო.

- ერთი არგუსას შეხედეთ, - ჰსთქვა დოროტეამ. - ასე იცის ხოლმე ყეფა როცა ან შენ მოდიხარ, პეტრე, ანუ ჩვენებიან-ვინმე, ან კიდევ როცა უხარიან რამ.

პეტრემ ტუჩებზე თითი მიიღო. ვიღაცამ ძალიან დაუშტვინა, ძაღლებმა ხმა გაიკმინდეს, თითქო დაუჯერესო. მაშინ პეტრემ დაუძახა:

- ვინა ხარ ემანდ? ხმა ამოიღე, თუ რომ გინდა კარი გაგიღო!

პასუხი დაუგვიანდა, პეტრეს უნდოდა, კიდევ ხმა გაეცა, მაგრამ ამ დროს ჭიის კარიდამ მოისმა ტკბილი ხმა, რომელმაც რიდით და კრთომით ჰსთქვა:

- მე ვარ, პეტრე, მე, გაქცეული სირონა.

რაწამსაც ეს გაიგონა მარტინამ, გამოუსხლტა მამას ხელადამ, რომელიც მხარზედ ედო, ჩაირბინა კიბე და ეცა ჭიის კარებსა.

- სირონავ, ჩემო კარგო, ჩემო საცოდავო სირონავ! - ყვიროდა ქალი, მინამ ურდულს გამოუყრიდა და როცა კარები გაიღო და სირონამ ეზოში ფეხი შემოდგა, ყელზე გაეხვია მარტინას, ჰკოცნიდა, ეალერსებოდა, შეჰხაროდი, თითქო ამის ღვიძლი დაი ყოფილიყოს.

მართანამ აღარა ათქმევინა რა, წაავლო ხელი და ნუგეშისცემით წაიყვანა დედ-მამასთან. კარებში პეტრე და დოროტეა მოეგებნენ, უკანასკნელმა მიიზიდა თავისკენ სირონა, აკოცა შუბლში და უთხრა:

- საწყალო! ჩვენ შევიტყეთ, რომ უსამართლოდ მოგექეცით და ვეცდებით ყველაფერი გავასწოროთ. სენატორიც მივიდა, ჩამოართვა ალერსით ხელი, მოიკითხა მამობრივად. სირონამ ვერა უპასუხა რა, რადგანაც არ იცოდა რა ეთქვა.

როცა მთიდან ძირს ჩამოდიოდა და უგზო-უკვლოდ მოდიოდა ბნელაში ეგონა, რომ როგორც გაკიცხულს გარედ გამოაგდებდნენ. ფეხთ-საცმელი

დაჰვხრეწოდა პირიან ქვებზე და ძლივსღა შერჩენოდნენ დაკაწრულ ფეხებზე. ლამაზი თმა ასწეწოდა ქარისაგან და თეთრი კაბა კიდევ მთხოვარას ძონძებს დაჰმზგავსებოდა, რადგანაც დაეჭრა, რომ წყლული შეეხვია პოლიკარპისათვის. ყველაფრის ამის მომლოდინე სიხარულით კი მიიღეს პოლიკარპის მამამ, დედამ, დამ და ძველებურად ალერსით მოეგებნენ!

განუზომელ ღმობიერებით და მადლობით აევსო გული ამის მნახველს სირონას, გული ამოუჯდა, წასქდა ცრემლი და ტირილი ველარ შეიმაგრა. ამ ტკბილის გრძნობით დიდხანს ვერ დარჩა, რადგანაც ბედნიერება უპოლიკარპოდ იმასთვის სრულებით უქმი იყო. განა პოლიკარპის გულისათვის არ შეჰბედა ამ ბნელაში ამ საშიშარს გზას? მარტანა ხელახლად მიუახლოვდა და ნაზად დაუწყო ალერსი, მაგრამ სირონამ არ დააცალა და ჰსთქვა:

- ეხლა მაგისი დრო არ არის, ჩემო კარგო! ისეც მთელი ერთი საათი ტყუილად დავკარგე აქა-იქ ხეტებაში. პეტრე, მოემზადე, უნდა მთაში წამომყვე იმიტომ, რომ..... ნუ შეშინდები, დოროტეავ! პავლემა ჰსთქვა, რომ ეხლა ფიქრი ადარაფერისა აქვსო და თუ პოლიკარპიო.....

- ღვთის გულისათვის, თუ იცი რამე, სთქვი, - დაიკვილა დოროტეამ და სისხლი თავში აუვარდა, პეტრე კი გაფითრდა, გაწყვეტის სიტყვა თავის ცოლს და ძლივსღა ჰკითხა: - სად არის პოლიკარპი და რა დამართვია?

- ცუდს ამბავს გეტყვით, - უპასუხა სირონამ და ასეთის თვალით შეხედა ცოლ-ქმარს, თითქო ბოდიშს ითხოვსთ. - პოლიკარპი დაეცა ქვებზე და თავი გაიტეხა დღეს დილით პავლემ, ბლემმიელებთან საომრად წასვლის წინად, ზურგით მოიტანა ჩემთან და მე ჩამაბარა. მეც გულმოდგინებით წყლით ვუგრელებდი წყლულს; შუადღის დროს თვალი გაახილა, მე მიცნო და სწუხდა თქვენს შეწუხებაზედ. მზე რომ ჩამივიდა, ჩაემინა, ეხლა ცოტა სიცხე აქვს. პავლე მობრუნდა თუ არა, მე აქეთ გამოვიქეცი. მინდა, საყუათო სასმელი რამ გამოგიერთოთ და ეხლავ უკანვე წავიდე.

ცრემლით თვალში მოჰსთქეამდა ამას სირონა და დედ-მამა როგორც გლოვის ხარს ყურს უგდებდნენ, სწუხდნენ და იმედოვნებდნენ კიდევ, რომ შვილი მოურჩებათ.

- ჩქარა, ჩქარა, მარტანავ, - დაიძახა იმედმოცემულმა დოროტეამ, - ჩქარა მოიტანე არტახების კალათა, სასმელ მე თვითონ მოვუმზადებ.

პეტრე მივიდა სირონასთან ახლო და ხმადაბლა ჰკითხა:

- მართლა ისეა საქმე, როგორც შენ ამბობ? მაშ არა უშავს რა? მართლა ცოცხალია და პავლემაც.....

- პავლე ამბობს, რომ თუ კარგად მოუარესო, პოლიკარპი ორ-სამ კვირაზე ფეხზე ადგებაო, - უპასუხა სირონამ.

- ახლა შეგიძლიან მე წამიყვანო, გზა ხომ არ აგერევა?

- ვაიმე! - დაიძახა სირონამ, - იქნება მე უბედურმა გზა ველარ გავიგნო, რადგანაც არსად ნიშნები არ დავაგდე. მაგრამ მოიცა! მემფისიდამ რომ მეუდაბნოე იყო, აი, ეხლახან რომ გადაცვალა, ხომ იცი...

- ჰო, აი ბებერი სერაპიონი? - მკითხა სენატორმა.

- დიად, ისე ეძახდნენ. - უთხრა სირონამ. - იმისი მღვიმე ხომ იცი.

-- საიღამ მეცოდინება. იქნება ალაპიტმა იცოდეს...

- მაშ არც წყარო იცი, რომელსაც პავლე თურაჯების წყაროს ეძახის.

- თუ რაჯების წყაროს, - უპასუხა სენატორმა, - ეგ კი ვიცი. ღრმად ამოიოხრა, აიღო თავისი ჯოხი და უთხრა დოროტეას: - სასმელი მოამზადე, შესაკრავები, ჭრაქები და შენი ტახტრევანი, მე კი წავალ ჩემს მეზობელს მაგადონთან, ბიჭები მაშველიოს.

- მეც თან გამოგყვები, - უთხრა მართანამ.

- არა, არა, შენ დედაშენთან უნდა დარჩე.

- შენა გგონია, მე კი აქ დაგიწყებ ლოდინს თუ? - ჰსთქვა დოროტეამ, - მეც თქვენთან მოვდივარ.

- შენ აქაც ბევრი საქმე გაქვს, - უთხრა პეტრემ, - მერე ჩვენ ძალიან ჩქარა უნდა ვიაროთ.

- მე მართალია ისე ჩქარა ვერ მოგყვებით, - ჰსთქვა ამოოხვრით დოროტეამ - მართანა მაინც წაიყვანეთ, სუბუქი და ბედნიერი ხელი აქვს.

- თუ შენ საჭიროდ ჰხადი, - წამოვიდეს, უთხრა სენატორმა და გავიდა ოთახიდან.

როცა მარტინამ კალათა აავსო წამლებითა, ტილოს შესაკრავებითა, ღვინითა და წმინდა წყლითა, აჩვენა სირონას. სირონამ მოუწონა და უთხრა:

- მაშ ერთი წყვილი მაგარი წულეებიც მე მათხოვე, თორემ ჩემები სულ დამეგლიჯა ქვებზე და ფეხშიშველა ვერ მივყვები კაცებს, რადგანაც ქვები დანასავით ფეხებს მიშაშრავენ.

აქ მართანამ პირველად დაინახა სისხლი სირონას ფეხებზედა: მაშინვე წამოავლო ხელი სანთელს, ძირს დადგა, დაიჩოქა სირონას წინ, ხელით აუწია თეთრი თოვლივით ფეხი, გაუსინჯა და ჭრილობა და დაიძახა:

- ღმერთო, ამას რას ვხედავ! რა რიგად დაგიშაშრია ფეხები!

მსწრაფლ მოიტანა ჯამით წყალი, ჩამოჰბანა სისხლი და ფეხები შეუხვია კარგად. როცა შეუხვია ფეხები, სირონა წამოდგა და უნდოდა შეეტყო, წყლული უშლის სიარულს თუ არა, მაგრამ ძალიან გაუძნელდა სიარული. ასე რომ, როცა პეტრე დაბრუნდა თავის მეზობლიდან შინ, სასტიკად აუკრძალა თან გაყოლა.

მინამ სენატორი თავის ქალით ოთახიდან დააპირებდა გასვლას, რადაც წაჰსჩურჩულა ცოლს, მერე მივიდა მირონასთან და უთხრა:

- იცი, რა დაემართა შენს ქმარს? სირონამ თავი დაუქნია და უთხრა: - მე პავლემ მითხრა. ეხლა მე უბინაოდ ვარ დარჩომილი.

- სულაც არა, - დაატანა ზედ პეტრემ, - ჩვენი სახლი შენი ჭირის სანაცვლო იყოს, აქ ჩვენს ჭერს ქვეშ საფარვასაც იპოვნი და სიყვარულსაც, როგორც საკუთარის მამის-შენის სახლში. ჩვენ მადლობის გადახდას არ ვითხოვთ, ისეც ძალიან დავალებული ვართ შენგან. შვიდობით, ჩემო ცოლო! წამ მარტანავ, ეხლა ყოველი წუთი ძვირად გვიღირს.

როცა სირონა და დოროტეა მარტო დარჩნენ, დოროტეამ უთხრა:

- წავალ, ქვეშაგებს მოგიმზადებ, ძალიან დაღალული იქნები და დასვენება საჭირო.

- ნუ, ნუ, - დაე მუდარა სირონა, - მე შენთან ვიქნები და მივიცდი, სულ ერთია არ დამეძინება, მინამ არ შევიტყობ იმის ამბავს.

ეს სიტყვები ასე ტკბილად და გულიანად იყო ნათქვამი, რომ დოროტეამ მადლობის ნიშნად ხელი გაუწოდა ახალგაზრდა ქალს. მერე უთხრა:

- ცოტას ხანს მარტო გაგიშვებ, გული ჩემი ასეა სავსე ყოველგვარის ეჭვითა და შიშითა, რომ უნდა ვილოცო და შევევედრო ღმერთს, რომ ჩემს შვილს მისცეს შემწეობა და მე - სიმაგრე და ღონე.

- მეც თან წამიყოლიე, - დაემუდარა სირონა, - ჩემს უბედურობაში მე გადვუხსენ გული ჩემი თქვენს კეთილს და მოწყალე ღმერთსა და ამას იქით თავის დღეში აღარ თაყვანს ვცემ სხვა ღმერთსა. მარტო ერთი ფიქრი თქვენს ღმერთზედ გულს მიმაგრებს და ნუგემს მცემს და ეხლა მისი შველა უფრო მიჭირს, ვიდრე როდესმე.

- ჩემო შვილო, ჩემო კარგო! - დაიძახა სიხარულით სენატორის ცოლმა, გადებხია სირონას, დაუწყო კოცნა შუბლზედ, ტუჩებში, მოჰკიდა ხელი და წაიყვანა თან. როცა შეიყვანა თავის ოთახში, უთხრა:

- აი, აქ ვლოცულობ ხოლმე, თუმცა აქ არც საკურთხეველია, არც ხატი. ჩემი ღმერთი ყველგან არის და ყოველს ადგილას უსმენს მავედრებელსა.

ორმავე დედაკაცმა მუხლი მოიდრიკა ერთმანეთან ახლო, ორივე ერთსა და იმავე ღმერთს ევედრებოდნენ მოწყალებას არ.თავისთვის, არამედ სხვისთვის და ორნივე მწუხარებაში ღმერთსა ჰმადლობდნენ; სირონა იმისათვის, რომ დოროტეაში დედა იშოვა და დოროტეა იმისათვის, რომ სირონაში იშიფა შვილი, ძვირფასი შვილი.

XXI

როცა პოლიკარპი ტახტრევანში ჩასვეს, წინ მაშხალებით გაუძღვნენ და წაიყვანეს. პავლე მღვიმეს გარედ გამოვიდა, დაჯდა და თვალს ადევნებდა მაშხალებს, რომელთა ნათელიც თანდათან თვალწინ ქრებოდა, რადგანაც მთებიდამ დაბლა ვაკეზკდ ჩადიოდნენ ტახტრევანის წამღებნი და მაშხალები გზას უნათებდნენ. მამა და დაი თან მისდევდა თავგატეხილს პოლიკარპისა.

- ერთი საათი კიდევ, - ჰსთქვა პავლემ, - და დედა გადაეხვევა კიდევ თავის შვილსა. კიდევ ერთი კვირაც და პოლიკარპი ქვეშაგებიდამ წამოდგება. ერთი წელიწადიც და. მარტო ნიშანილა მოაგონებს პოლიკარპის გუმინდელ დღეს. ჩემთვის უფრო ძნელია ამ დღის დავიწყება. კიბე, რომელიც ამდენს წელიწადს ვაშენე, რომლითაც მიხდოდა ავსულივიყავ ცამდე და რომელიც მეგონა, საკმაოდ მაღალია და საიმედოა-მეთქი, უეცრად ჩამომენგრა და განაცრებული მიგდია თვალწინ და ხელი, რომელმაც იგი დაფუშა, იყო ხელი საკუთარის ჩემის უძღურებისა. მე მგონია, რომ ეგ უძღურება უფრო ძლიერი ყოფილა, ვიდრე შინაგანი ღონე. იმიტომ, რომ მან ერთს წუთს დაანგრევა ის,

რაც იმდენი წელიწადი შინაგანმა ღონემ ააშენა. მარტო უძლურებაში ცყოფილვარ მე დევი და სხვა არაფერში.

უკანასკნელ სიტყვებზე პავლე ჟრჟოლამ აიტანა, რადგანაც ძალიან ციოდა. იმ დღიდან, როცა გერმასის ბრალი თვითონ იკისრა, აღთქმა დაჰსდო, რომ თავის დღეში თავის ტანს თბილი რამ არ მიაკაროს და ტანი მისი, დაჩვეული სითბოს, უფრო მეტად ჰგრძნობდა სიცივეს ეხლა, როცა სისხლი უდუღდა უფრო ძლიერ მეტისმეტის ჯაფისა, უძილობისა და უკანასკნელ დღეების მღელვარებისაგან. სიცივით აკანკალებული შეეხვია უფრო მაგრად მასში, რაც ეცვა და ჰსთქვა:

- "მე ეხლა იმ მდგომარეობაში ვარ, რა მდგომარეობაშიაც ცხვარია, რომელსაც მატყლი შუა ზამთარში გაჰპარსეს, მე ეხლა თავი ისე მიხურს როგორც ხაბაზს, რომელმაც ეს-ეს არის ეხლა ამოიღო თორნიდამ პური. ბავშვს შეუძლიან ეხლა პირადმა გადამაქციოს და თვალებიც მეღულება. ლოცვა მწყურია და ასე საჭიროა, მაგრამ ღონე არ მომდევს რომ ვილოცო. მე გამოვქექეც წუთის სოფელს და ამ მთას შემოვეკედლე, ხოლო წუთის სოფელი უკან მომყვა აქ და თავის მახეში გამიბა ფეხები. მე უნდა სხვა უდაბნო მოვნახო, საცა ჩემს მეტი არავინ, არავინ არ უნდა იყოს, რომ მარტო დავშთე ჩემს ღმერთთან და ჩემს საკუთარ თავთან. მე იქნება გზა სიმართლისა კიდევ მეპოვნა, რომ ის, ვისაც ჩემი "მე" ჰქვია და რომელშიაც ისახება მთელი ქვეყანა თავისის წადილითა, გულისთქმითა და ვნებითა, თან არა მდევდეს და არ მიუქმებდეს ყოველს ღვაწლს. ვისაც თავისი "მე" თან გაჰყოლია უდაბნოში, ის მარტოობას ნუ დაიქადებს.

პავლემ მძიმედ ამოიოხრა და ხელახლად ჰსთქვა:

- "რა რიგად თავი მომწონდა, როცა გერმასის მაგიერ მე მივიღე გვემა! მე მაშინ მთვრალსა ვჰგვანდი, რომელიც კიბეზე ფეხწასხლეტილი ერთის საფეხურიდამ მეორეზე ეცემა. საწყალს სტეფანესაც აგრევე წაუსხლტა ფეხი, თუმცა ისე ახლო იყო თავის განზრახულზედ, იმოდენა ძალა ადარ ჰქონდა, რომ შეენდო და სენატორმა კი, რომელსაც თითქმის შვილი მოვუკალი, ხელი მომცა შენდობის ნიშნად. შევატყე, რომ მან წმინდის გულით მომიტევა. ქვეყანაში კია და დილით სადამომდე მარტო წუთის სოფლის საქმეებშია გართული".

ხელახლად სიცივემ მოუჭირა და გაუფანტა აზრები. როცა ირიჟრაჟა, ასეთი აცივდა, რომ ცეცხლის ანთება მოიწადინა.

როცა ადგა და ცეცხლს დაუწყო ნთება, გერმასი მოვდა, სალამი მიჰსცა.

პოლიკარპის წამლებთაგან შეეტყო, სადაც იმყოფებოდა პავლე, და მოვიდა თუ არა, მივარდა, ხელი ჩამოართვა და მხურვალეს გულით მაძლი გადუხადა მისთვის, რომ თავი გაიწირა და იმის მაგიერ მიიღო სამარცხვინო სასჯელი.

პავლემ უარყო მადლობა, სიტყვა გაუსხვაფერა და დაუწყო გერმასს ლაპარაკი მამაზედ და მერე იმაზე, თუ საკულაოდ შენთვის რას ვფიქრობო.

როცა გათენდა, გერმასმა დააპირა სოფელში ჩასვლა, რომ უკანასკნელი პატივისცემა გაუხადოს მას და სთხოვა, შენც წამოდიო, მაგრამ პავლემ

უპასუხა:

- ვერა, ვერა, ეხლა არ იქნება, არა. ეხლა ხელახლად რომ გავერიო ადამიანებში, ისე დავიშლები, როგორც ძველი ტიკი დაუდუღარის ღვინისაგან. ჩემს თავში თითქო მთელი გუნდია ფუტკრისა და გულში კიდევ ჭიანჭველისა. წადი და დამანებე თავი, რომ მარტო ვიყო.

როცა მამა დამარხა, გერმასი გამოეთხოვა ალაპიტს, პეტრეს, დოროტეას; წავიდა ისევ პავლესთან და იმასთან ერთად გაჰსწია იმ მღვიმისაკენ, საცა მისი მამა ჰსცხოვრებდა.

აქ პავლემ მისცა მამის ამანათი და წიგნი და უწინდელზედ უფრო მეტის სიყვარულით დაუწყო ლაპარაკი.

ღამე ორნი ერთს მღვიმეში დაწვნენ, მაგრამ არც ერთსა და არც მეორეს არც ძილი მოუვიდა, არც გული ჰქონდა დამშვიდებული. ხანდისხან პავლე კი გულისტკივილით ის აამბობდა თავისთავად:

- წარხდა, წარხდა ჩემთვის ყოველისფერი!..., მე ვეძებ, მაგრამ ვინ არის, რომ გზა მიჩვენოს!

ჯერ გათენება არ იყო, რომ ორივე ფეხზედ იდგნენ.

გერმასი ერთხელ კიდევ ჩავიდა წყაროზედ, მუხლი მოიყარა, გამოესალმა და გაიხსენა გულისტკივილით თავისი მამა და საწყალი მირიამი. მის გულში გაიღვიძა ათასნაირმა გრძნობამ, მოაგონდა ბევრი რამ. ყოვლად შემძლებელია ძალი სიყვარულისა. სახე საწყალის შავგვრემანი მწყემსი ქალისა ეხლა წარმოუდგა ათასჯერ უფრო მშვენივრად, ვიდრე სახე მშვენიერისი სირონასი.

ჯერ მზე არ ამოსულიყო, რომ პავლემ წაიყვანა გერმასი მეთევზეთა სოფელში, მიიყვანა თავის მამის ნაცნობ ებრაელთა, მიაცემინა საჭირო ფული უხვად, ჩასვა ნავში კლისმაში. წასასვლელად.

როცა ერთმანეთს ეთხოვებოდნენ, ძალიან დაუმძიმდათ განშორება და როცა გერმასმა პავლეს თვალში ცრემლი ნახა და ხელის კანკალი შეამცნია, უთხრა:

ჩემთვის ნუ შეჰსწუხდები, პავლევ, კიდევ ვნახავთ, ღვთის მადლით, ერთმანეთს. მე შენცა და მამაჩემიც ყოველთვის მეხსომებით.

- დედაშენიც, - დაუმატა პავლემ, - შენ, მართალია, ჩემთან ადარ იქმნები, მაგრამ მე სხვას ადარ დავეძებ წვალეების და მწუხარების მეტს.

ერთს ვისმეს რომ შეეძლოს გაისაკუთროს მწუხარება მთელის ქვეყნისა და ყოველს ამოსუნთქვაზედ გულისწვა იგრძნოს, რა წყურვილით დაუწყობდა ლოდინს ხმასა მაცხოვრისასა, საიქიოდ მიმწოდებელსა!

გერმასი ტირილით გადებვია ყელზე და როცა მხურვალე ტუჩები მეუდაბნოისა იგრძნო მუბლზედა, შეშინდა.

ბოლოს მენავებმა ახსნეს გემი. პავლე ხელახლად მიუბრუნდა გერმასს და უთხრა:

- შენ ეხლა შენს საკუთარს გზაზე დაადგები. ნუ დაივიწყებ ამ უდაბნოს და დაიხსომე აი კიდევ რა: ყველა ცოდვაზედ უმძიმესნი შემდეგნი სამნი არიან: ამაოთა ღმერთთა თაყვანისცემა, ნდომა ცოლისა მოყვასისა შენისა და

სასიკვდილოდ ხელის გამოღება. ერიდე ამ ცოდვებს! და ყველა კეთილზედ უფრო ძნელი და ამასთანავე უფრო დიდი ორი კეთილია: გულმართლობა და თავდაბლობა. ესენი უნდა აღასრულო. ყველა ნუგეშმცემელზედ უკეთესი ნუგეშმცემელი ორი რამ არის: ერთი იმის რწმენა, რომ სიმართლეს ადგებარ, წყურვილი გაქვს, თუნდაც ზოგჯერ შეჰსცდე ხოლმე და წაიბორძიკო ადამიანობის უძღურებისა გამო და მეორე - ლოცვა!

ერთხელ კიდევ გაეხვია გამგზავრებულს, მერე წამოვიდა ზღვის პირ-პირ მთებისაკენ ისე, რომ უკან აღარ მიუხედნია.

დიდხანს თვალი არ მოუშორებია გერმასს თავის კეთილმყოფელისათვის და ჰსწუხდა, როცა ხედავდა, რომ მისი ღონიერი მეგობარი ბარბაცებდა როგორც მთვრალი და ხშირად ხელს იდებდა შუბლზე, რომელიც ისე უნდა გახურებული ჰქონოდა, როგორც ტუჩები.

ახალგაზრდა მეომარმა ვეღარ ინახულა ამის შემდეგ ვერც მთა და ვერც პეტრე, ხოლო როცა სახელი იშოვა და სამსახურში თვალსაჩინო ადგილი დაიჭირა, მაშინ შეხვდა პოლიკარპს, პეტრეს შვილს, რომელიც დიდის პატივით მოეწვია და დაესახლებინა ბიზანტიის იმპერატორს და რომლის სახლშიაც უვლებდა როგორც ერთგული და საყვარელი ცოლი - სირონა.

პავლე კი გერმასის მოშორების შემდეგ დაიკარგა. ბევრს ეძებდნენ მეუდაბნოენი და ეპისკოპოსი აღაპიტი, რომელმაც პეტრესაგან შეიტყო, რომ საწყალი პავლე უბრალოდ დასჯილ და განდევნილ იქმნა და ამის გამო უნდოდა, საკუთარის პირით შენდობა ეთქვა და ნუგეში მიეცა. ბოლოს ათის დღის შემდეგ, ორიონმა იპოვა პავლე ერთს მეტად გადაკარგულს მღვიმეში.

ანგელოზი სიკვდილისა ის იყო იბარებდა მის სულსა; ჯერ კიდევ ფეთქავდა და მთლად გაცივებული არ იყო. იგი ჯერ კიდევ მუხლმოდრეკილი იყო შუბლით კლდეზედ მიყუდებული და მისი განჭნავებული ხელები მაგრად ჩასჭიდებოდნენ მაგდალინას ბეჭედს.

როცა ამხანაგებმა საკაცეზედ დადეს, მისი პატიოსანი სახე მოირთო წმინდისა და განათებულის ღიმილითა.

ძალიან ძალე გავარდა ხმა მისის სიკვდილისა, ყველამ შეიტყო, სოფლელებმა, მღვიმეებში მცხოვრებელთა და ამალიკეტვლთ მწყემსებმაც კი.

დიდძალმა ხალხმა გააცილა იგი უკანასკნელ სადგურამდე, ყველაზე წინ მიუძღოდა ეპისკოპოსი აღაპიტი წარჩინებულის სამღვდელოებითა და დიაკვნებითა. მერე მიდიოდა პეტრე თავის სახლეულობით, რომელთა შორის თვითონ სირონაც იყო.

ავადმყოფობისაგან განთავისუფლებულმა პოლიკარპმა შენდობის და შერიგების ნიშნად მიიტანა და ყვავილების გვირგვინი დაადგა მის საფლავს, რომელიც ბოლოს შეიქმნა იმათ სალოცავად, რომელთაც საწყალი პავლე იდუმლად შველოდა. პეტრემ ქვა გააკეთებინა და პოლიკარპიმ ზედ ამოსჭრა შემდეგი სიტყვები, რომელიც თვითონ პავლეს ნახშირით თავის მღვიმის კარებზე დაეწერა:

”ილოცდეთ ჩემთვის ცოდვილისათვის, რამეთუ კაცი ვარ”.

თურქოსი კომმუნელთა შორის¹³

(ალფონს დოდესი)

ეს იყო პატარა მედაფე აფრიკის ჯარისა. სახელად ერქვა კადური და იყო იმ თურქოსთაგანი, რომელნიც ღენერალ ვინაოს მხედრობას მიჰყვნენ პარიჟში. მან გამოიარა მთელი ომიანობა ვისამბურდიდამ მოყოლებული შამპინიამდე, ჩიტსავით დაფრინავდა ერთ ბრძოლის ელიდამ მეორემდე, და ისეთი ცოცხალი და მარდი იყო, რომ ტყვიამაც არ იცოდა, საიდამ მიჰკარებოდა. დადგა ზამთარი და ამ აფრიკელმა, ომის ცეცხლში ნამყოფმა და გამოვლილმა, ვერ აიტანა სიცივეში ყარაულობა, თოვლში უძრავად დგომა. ერთს დილას იანვრისას ჰპოვეს იგი მარნის წყლის ნაპირას ფეხებდამძრალი და, სიცივისაგან მოკრუნჩხული. დიდხანს მოუნდა სამკურნალოში წოლა. იქა ვნახე პირველად.

დაღონებული და უჩივარი, ვით სწეული ძალლი მტკნარის თვალით იყურებოდა გარშემო. თუ დაელაპარაკებოდა ვინმე, გაიღრიჭება და კბილებს წამოჰყრიდა; მეტი კი ვერა შეეძლო რა, რადგანაც ჩვენი ენა არ ესმოდა. გულის გასართობად კიდურს ჰქონდა მარტო დაფი, ხანდახან, როცა კიდური მეტისმეტად მოწყენილი იყო ხოლმე, მიუტანდნენ ქვეშსაგებში დაფს, დაუკარო; მაგრამ ძალიან ძალა დაკვრას კი უშლიდნენ, სხვა ავადმყოფნი არ შეწუხდნენო. აი მაშინ გაცოცხლდებოდა ხოლმე მისი ნისლიანი, დაღვრემილი პირი-სახე; ტანს, ხელს, ფეხს სულ ააყოლებდა ხოლმე დაფის წყობილ ხმაურობას. ხან დაჰკრავდა დაფს თოფის სროლისას და მაშინ ღრეჰა აღტაცებულ კასკასად გადაექცევოდა. ხან რომელსამე თათრულს ხმას შეუწყობდა, მაშინ თვალში ცრემლი მოერევოდა, ნესტოები გაებერებოდა და თავში ეხატებოდა ბლიდაჰის ტყე თურინჯებით დატვირთული და სხვა მრავალი სურათი თავისის სამშობლოსი.

ამ ყოფაში გაატარა ორი თთვე. ამ ხანის განმავლობაში ბევრი რამ მოხდა პარიჟში, მაგრამ კიდურს ამის აზრიც ვერ აეღო. ერთხელ თვალი მოჰკრა, რომ ჯარმა ფანჯრებწინ გაურა; მერე მოესმა ზარბაზნების გრიალი ქუჩაში, ბოლოს სროლის ხმაცა. ამებისა სრულად ვერა იაზრა რა, დაიჯერა კი, რომ ჯერ ომიანობა არ გათავებულაო, მამ კიდევ ვიომებო, წავალ, მეც გავერევიო, ფეხები ხომ მორჩენილი მაქვსო. აი გადიდო ზურგზედ თავისი დაფი და გასწია თავის ჯარის მოსანახავად. დიდხანს არ დასჭირვებია ძებნა. კომმუნელები დახვდნენ

¹³ კომუნელებს უწოდებენ იმ რევოლიუციის მოღვაწეთა, რომელიც ასტყდა პარიჟში 18 მარტს 1871 წ. თურქოსებს უწოდებდნენ ალჟირელ ჯარისკაცთ.

და წაიყოლიეს მოედანზე. ღენერალმა მისცა ათი ფრანკი, ცხენი და შერიცხა თავის შტაბში. თავის ყვითლად ნაკერ ლურჯ ტანისამოსით, თავისის ჩაღმით და დაფით ჩვენი თურკოსიც ჩაერია კომუნის შტაბის კაცთა შორის და უფრო ააჭრელა თავად ისეც ჭრელი და მრავალფეროვანი ტანისამოსი კომმუნალებისა. მზის სხივებმა, ზარბაზნების გრიალმა და თოფ-იარაღის მრავალგვარობამ სიხარულით აიტაცა და სრულიად დაუბნია გონება. გულმოდგინედ ემსახურებოდა შტაბს. ხან აქეთ გააქცუნებდნენ, ხან იქით. კადური დარწმუნებული იყო, რომ ისეც პრუსიელებს ებრძოდნენ, მაგრამ ერთი რამ კი აკლდა კადურს სრულ ბედნიერებისათვის; ომი სწყუროდა, ჰსურდა, აელაპარაკებინა თვით თოფის წამალი.

ერთს დილას მაისისას საშინელმა თოფის სროლამ გამოაღვიძა ჩვენი თურკოსი. სამინისტრო დიდ ღელვაში და ფაცაფუცში იყო; ყველანი გარბოდნენ და გამორბოდნენ. კადურიც სხვებს აჰყვა, ცხენს მოახტა და შტაბს უკან გამოუდგა. ჰნახა გონებადაბნეულნი მეზუკენი, აქა-იქ დაქსაქსულნი ბატალიონები..... მოკირწყლულ ქუჩების ქვები აჰყარეს, სანგლებს აკეთებდნენ. ცხადი იყო, რაღაცა დიდი ამბავია. რამდენად უფრო უახლოვდებოდნენ წყლის ნაპირს, იმდენად აყალმაყალი მატულობდა და თოფის გრიალიც უფრო მეტად მოისმოდა. ხიდზე რომ მივიდა, კადურს შტაბი თვალიდამ დაეკარგა. შემდეგ ვიღამაც ცხენიც წაართვა (შესატყობად, ქალაქის საბჭოში რა ამბავიაო.). გაბრაზებული თურკოსი გაიქცა იქით, საიდანაც სროლა მოდიოდა. მირბოდა და თან ხელდახელ თავის თოფს სტენავდა და თან ბურღლუნებდა: Macach bono, Brissien..... რადგანაც ეგონა პრუსიელები შემოცვივნილანო. ტიულერის ბაღში ტყვია ჰზუზუნებდა კიდეც. რივოლის ქუჩის სანგალიდამ დაუმახეს: "ეი! თურკოს! თურკოს!..." იქ მარტო თორმეტნი იყვნენ. ერთი კადური მთელს მხედრობად ღირდა.

კადური შედგა სანგალზედ თავმომწონე და თვალსაჩინო როგორც დროშა და ომობდა გიჟურად და კიჟინით ტყვიის წვიმის ქვეშ. ერთს წუთს ბოლი თვალწინ გადევნიდა, თვალი მოჰკრა წითელ შალვრებიანებს და იფიქრა, პრუსიელები მატყუებენო და ხელახლად ტყვია-წამალი აალაპარაკა. უეცრად სანგალმა ხმა გაიწყვიტა. უკანასკნელმა კაცმა უკანასკნელი სროლა დაცალა და გაიქცა. თურკოსი კი ადგილიდამ არ დაიძრა. ჩასაფრებული იჯდა, ერთ მუხლზე წამოჩოქილი, მაგრა ეჭირა ნიშახში ამოღებული თოფი და ელოდდა. ქვევითი ჯარი მოადგა. აფიცრებმა დაუმახეს, დაგვენბდიო. კადური ერთს წუთს შეკრთა, მერე წამოხტა, თოფი შეათამაშა და დაიძახა: bono, bono, Francese!...

ეგონა, ეს ის მეშველი ჯარიაო, რომელსაც ამოდუნა ხანა ელოდდნენ პარიჟელები. რარიგად შეჰხაროდა, რარიგად შესცინოდა მათ მთელის თავის თეთრის კბილებითა!... თვალის დახამხამების უმაღლესი სანგალი აიღეს. გარს მოეხვივნენ კადურს და მუჯლუგუნები დაუშინეს, გაგვასინჯე შენი თოფიო. თოფი ჯერ ისეც ცხელი იყო. გვიჩვენე ხელებიო, ხელები გამურული ჰქონდა თოფის წამლისაგან. თურკოსი თავმომწონებით უჩვენებდა თოფს და ხელს და

იღიმოდა თავის კეთილის ღიმილითა.
კედელზედ მიაყრდნეს და დახვრიტეს...
ისე მოკვდა, ვერ გაიგო, რა ამბავი იყო.

[1879 წ.]

ერთი უბედურთაგანი

(მოთხრობა ჟულ კლარეტისა)

პირველს იანვარს 1859 წლისას ნოელ რამბერმა გამოიღვიძა განთიადისას, გულზედ მოსული იყო და მშვიერი. ერთი მთელი დღე და ღამე პური არ ეჭამა; თავი ისე მძიმედ ჰქონდა, თითქო ტყვია ჩაუსხამთო. მისი ჩამქრალი თვალი მწუხარედ დასცქეროდა ხუთის წლის ბაბლს, იქავ ცარიელს ცივს ოთახში მწოლარეს. დაფლეთილ და ჭუჭყიანს ლოგინზედა.

ნოელ რამბერი იყო ერთი ღარიბი მუშა კაცი. მთელის ორმოცის წლის განმავლობაში იგი გულმაგრად და უდრტვინველად ატრიალებდა ხელში სიღარიბის და გაჭირების ჩარხსა. დაუღალავად მედგრად და თითქმის ქეიფითაც მუშაობდა ხოლმე ყმაწვილობისას და ხშირად მისი ზარბაზნი ხმა სიმღერისა გარდემატებოდა ხოლმე მაშინების და ჩარხების გრიალსა და ტკრციალსა. მაშინ ჯერ მარტოხელი იყო, ცოლ-შვილი არა ჰყვანდა და ულოთველი მშვიდობიანი მუშაკი თავის თავსა ჰრაცხდა ბედნიერად, თუმცა ღარიბი კი იყო.

- მე ჯანმრთელობა არ მაკლია და ღონე, ამბობდა ხოლმე სიცილით; დიდს კვერს ისე ვეწევი, როგორც ბუმბულს. სხვა რა მინდა ამაზედ მეტი? მე ჩემი თავი მდიდრად მიმაჩნია და ჩემს ბედს როტშილდის ბედშიაც არ გავცვლი.

მაგრამ რამბერს შავი დღეც დაუდგა, დღე იმედთა გაცრუებისა და უწყალო წამებისა, მას ობოლს, მუშებში გაზდილს, ჯერ პატარაობითვე შეეთვისებინა ის აზრები, რომელთაც ეგრე სწრაფად გაიდგეს ფეხი პარიჟში 1848 წელსა და როცა თებერვლის რევოლიუციამ იფეთქა, იგი ყმაწვილკაცობის სიმხურვალითა ჩადგა მეომართა შორის. იმ დროს მისი საყვარელი გმირები იყვნენ: ბარბესი, წინამძღვარი თავის ყოჩაღის ესკადრონისა, და ფლოკონი, უბრალო ძველ ტანისამოსით თავდაბლად მიმავალი ხოლმე თავის სამინისტროში. ხოლო როგორც რევოლიუციას, ისე მის მოღვაწეებს, მალე დააცლევინეს მოედანი. კავენიაკისაგან შემზადებულმა და ორ დეკემბრის ღამის იმპერიით დაგვირგვინებულმა რეაქციამ დანსთქა თავისის მღვრიე წყლით როგორც საქმენი, ისეც კაცნი, რომელიც წინ წამოყენებულ იქმნენ 1848 წლის მოძრაობისაგან. რამბერი, დარჩენილი დამარცხებულთა შორის, დაუბრუნდა ისევ თავის მძიმე მუშაობას, თითქო სულ ორიოდ დღეაო, რაც თავი დაანებაო. ამ ომებში და ბრძოლაში მას გული არ დაჰსჯაბნებია, პირიქით, ჰგრძნობდა, რომ ახალგაზდობის ღონე ჯერ კიდევ ჭარბადა აქვს

(რამბერი მაშინ 34 წლისა იყო) და სიცილით იტყოდა ხოლმე: ”მოვიცდით, არა უშავს რა, წინ ჯერ კიდევ დილი დროა!”

ხომ ამას ამბობდა, მაგრამ ბოლოს ნახა, რომ მისნი უწინდელნი ამხანაგნი, თან შეზდილნი პატარაობითვე, ჭირსა და ლხინში თანამოზიარენი და მოძმენი მის გარეშემო აღარ არიან. ორმა დეკემბერმა¹⁴, როგორც შავმა ჯანღმა, თვალგაუვლელ სიბნელით მორთო ყველა და ყოველი. დამარცხებული საფრანგეთი ფეხთა ქვეშ ეშალა თავის კეისარსა, ხმაგაკმენდილი და ზარდაცემული. რამბერსაც გულზე სევდა-ნაღველი დააწვა. ნახა თუ არა, რომ პარიჟი, ერთ დროს მხიარული, გაცოცხლებული და აღტაცებული, ეხლა წარბშეკრულია და დამუნჯებული, რამბერს სული შეუგუბდა, თითქო ჰაერი აღარ არისო ამ დიდს ქალაქში, რომ სული მოებრუნებინა. საწყალს დაეკარგა ის მუდამი მხიარულება, ყმაწვილკაცობის ხალისი და ქეიფის გუნება. ყოველივე, რასაც ეხლა თვის გარეშემო ხედავდა, მის თვალში მკვდარი იყო, წვრილმანი, უხეირო და უსაგნო.

"ნუთუ ამ დღეში ჩავცვივდით? - იმახდა იგი მწუხარედ. - ნუთუ არღაა იმედი?"

ეს უიმედობა ჰსწოვდა და ჰქენჯნიდა იმის გულს, მაგრამ მაგ უიმედობამ კი არა ჰკრა სასიკვდილო ისარი, არამედ სიყვარულმა, მხურვალემ და უძლეველმა, რომლისთვისაც თითქო გაჩენილი იყო მისი ვაჟკაცური გული.

ერთხელ ნოელ რამბერი შეხვდა ერთს ქალს და შეიყვარა იგი საშინლად, გაგიჟებით და იმ გულითადის აღტაცებითა, რომელიც ჯერ კიდევ შერჩენოდა ამდვენ იმედთა გამტყუნების და გაბოროტების შემდეგ. თავის მხრით მართა გარდიც, რამბერისაებრ ობოლი და უთვისტომო, გულწრფელად შეემსჭვალა, როგორც ეტყობოდა, რამბერს და რამდენსამე წელს უწია უღელი ჯაფისა და ღარიბის ცხოვრებისა. დღითი დღე რამბერს სიყვარული უძლიერდებოდა და ეგონა, რომ ნამდვილი სიცოცხლე იმ დღიდგან დავიწყყო, როცა მართა ვნახეო. თავისი უწინდელი საქმეები, გმირული ნატვრა და ოცნებანი, ომების ბძვინვარე დღენი, დაუსრულებელი ღამეები სატუსალოში, - ყველა ესენი ეხლა სიზმარი ეგონა, ბინდ-ბუნდად მოზმანებული. ეხლა ოცდამეხუთმეტე წელიწადში ისე მთლად მიეცა ახალს ტრფიალებას, როგორც ამ ათის წლის წინად თავის პირველს სიყვარულს - მამულისას და თავისუფლებისას.

რამდენჯერმე უთხრა მართას ჯვარი დავიწეროთო, მაგრამ ქალი პასუხად ყოველთვის ამას ეტყოდა ხოლმე:

- რათაო? თუ ბედად გვიწერია, რომ ერთმანეთი ყოველთვის გვეყვარება, ღვდლის გარევა ჩვენს საქმეში რა საჭიროა, და თუ გვიწერია, რომ ოდესმე უნდა ერთმანეთს დავეთხოვოთ, რათ გვინდა, რომ ჩვენ თავს ჩვენვე ხუნდები შევუყაროთ და დღევანდელი კავშირი ბოლოს ორივეს სანანური გაგვიხდეს.

- შენი ნებაა, - ეუბნებოდა ხოლმე რამბერი.

¹⁴ ორს დეკემბერს ნაპოლეონმა მესამემ უღალატა რესპუბლიკას, მისი მომხრენი დაქსაქსა თვითონ დაიჩემა იმპერატორობა საფრანგეთისა.

ამ სახით ჰსცხოვრებდა საწყალობელი მუშაკი; დღე მთელი ქარხანაში მუშაობდა და საღამოობით კი ისვენებდა თავის ღარიბულ სადგურში საყვარელის ქალის ახლო. როცა მართა დაწვა და უშობა ვაჟიშვილი ჟაკი, მაშინ რამბერის სიხარულს საზღვარი არა ჰქონდა. ბედნიერებისაგან თითქმის გონება დაჰკარგა და ერთი ორად უმატა მუშაობას, თითქო შვილის ყოლაზედ თვითონაც გაყმაწვილდაო. არიან იმისთანა ადამიანები, რომელნიც იმისთვის არიან გაჩენილნი, რომ მამობა გასწიონ. შვილებისადმი სიყვარული გაგიჟებამდე მიახწევს ხოლმე იმათს გულში და ვერა დედა ვერ შეჰსძლებს იქამდინ თავი გაიწიროს შვილისათვის, როგორც, მაგალითებრ, მეფე ლირმა უგუნურად გაიწირა. ამგვარს ადამიანებს ეკუთვნოდა ნოელ რამბერიც, რომლის სიცოცხლე, სული და გული ეხლა იყო მარტო აკვანი თავის პატარა ჟაკისა.

ხოლო დიდხანს არ გასწია მისმა ბედნიერებამა. ცხოვრება მისი, აღსავსე ჯაფითა, ბედნიერებითა და იმედოვნებითა ერთბაშად და უწყალოდ შეჰმუსრა ერთმა უბედურმა წუთმა.

ერთხელ, ჟაკის გაჩენის რამდენიმე თვის შემდეგ, რამბერს ხელში ჩაუვვარდა პატარა ბარათის ნამწვი და იქიდან ჰსცნო, რომ მართა, რომელიც მას ასე გაგიჟებით უყვარდა, მართა, დედა მისის შვილისა, ურცხვად ჰღალატობდა; სხვა კაცს დაჰსჯდომოდა საყვარლად! რამბერის გული მტკივნეულობით შეიკუმშა და თუ ჰკუდიდამ არ შეიშალა იმიტომ, რომ ამ უბედურებაში ალღო აიღო სხვა უფრო დიდის უბედურებისა და მოიწადინა, მწარე მართალი თავიდან ბოლომდე შეეტყო. თუ მართა სხვა კაცს უჯდა საყვარლად, შესაძლო იყო, რომ პატარა ჟაკიც უცხო კაცისა ყოფილიყო. ამ საგანზედ დატრიალდა ეხლა ჩარხი მთელის მისის სიცოცხლისა.

რამბერი პირდაპირ წავიდა იმ ბარათის დამწერთან. ბარათის დამწერი იყო ახალგაზრდა, ლამაზი, მხიარული ყმაწვილი კაცი. ამას მიეზიდნა მართა თავის ოხუჯობითა და სიმდიდრის დაპირებითა.

- მე თქვენ არ გიცნობთ, - უთხრა რამბერმა; - თქვენ მე წამართვით ის, რაც ჩემთვის ყველაფერზედ უძვირფასესი იყო ამ ქვეყანაზედ. პირველ წუთს თქვენი მოკვლა განვიზრახე, მაგრამ ეხლა გიპატიებთ, თუ მართალს მეტყვით, მარტო მართალს და სხვას არაფერს. როდის აქეთია, რაც თქვენ ჰყვარობთ მართას?

ყმაწვილს კაცს უნდოდა უარზედ დამდგარიყო, მაგრამ რამბერმა შეჰკვივლა:

- მითხარი, თორემ შენი აღსასრული მოვიდა! მითხარი-მეთქი, და თუ შენ ერთს დღეს ან დააკლებ და ან მოუმატებ, აქავ ჩემის ხელით დაგახჩობ.

- ერთი თვეა.

- მამ ბალდი...

- პატიოსნებას გეფიცებით.

რამბერმა აღარა უთხრა რა, გამოვიდა და პირდაპირ მართასთან მივიდა.

- შენ უნამუსოდ მიღალატე მე. მე კი ასე გაგიჟებით მიყვარდი, - უთხრა

რამბერმა. - მაგრამ მე გაპატიებ, თუ მართალს მეტყვი. როდის აქეთია შენ ის კაცი გყავს?

- ნოელ! - დაიძახა ელდაცემულმა მართამ და მის წინ მუხლებზედ დაეცა.

- მითხარი-მეთქი, მე მინდა ყველაფერი გავიგო.

- ერთი თვეა, - წარმოსთქვა მართამ და თავიდან ფეხამდე მთელის ტანით კანკალებდა.

რამბერი დააცქერდა მართას, თითქო გულში უნდა ჩაუჯდესო მართალის ამოსაკითხავად. მერე ჰკრა ხელი, მივარდა აკვანს და ხმამაღლა დაიძახა:

- კარგი! ორივემ ერთი და იგივე ჰსთქვით. ჰსჩანს, ბალლი ჩემია. ჩემია და ჩემთან დარჩება კიდეც. შენ კი წადი იქ, საითაც სალაზანობა გიწვევს. მე ხელფები მაქვს და ჟაკი ულუკმაპუროდ არ დარჩება. მე გამოვზდი ბალლს და იმედი მაქვს თავისის მამის გამო მაინც იგი არსად წამოწითლდეს.

ამ სიტყვით წამოავლო ხელი ბალლს და გავარდა ოთახიდან. ეხლა რამბერის სიცოცხლე მარტო ეს პატარა ჟაკილა იყო. გაგიჟებით უყვარდა და მხოლოდ ერთი ეჭვი უფხაჭნიდა გულს: "ვაი თუ ორივემ მომატყუესო? ვაი თუ ჟაკი ჩემი შვილი არ არისო!" მაგრამ ეგ მწარე ფიქრი მალე განუქარდა სრულიად, რადგანაც ვიღაც ნათლიდედები და ნაცნობები ყოველთვის ეუბნებოდნენ, რომ პატარა ჟაკი ძალიან გგავსო. მართა სრულებით ამოიღო გულიდან, იგი მისთვის აღარ იყო ქვეყანაზედ. გულში იქნება აპატია კიდეც ღალატობა პატარა ჟაკის გამო; ჟაკის ღიმილი აქარწყლებდა დედის ღალატსა. ჰყვანდა კი ჟაკს დედა? რამბერს ხანდისხან ეგონა, რომ ბალლი მარტო მისია, მარტო მისი. სხვა ყველაფერი დავიწყებასდა მიჰსცა: მართაც, თავისი წინანდელი ბედნიერებაც, თავისი საშინელი სევდაც. მარტო ჟაკი და ისლა იყვნენ და, თუ შესაძლოა, უფრო გულმოდგინედ მიჰყო ხელი მუშაობას. უწინდელი მხიარულება კი სრულიად გაუქრა; აღარ ისმოდა მისი ზარბაზნი სიმღერა, მისი ფიცხელი ლაპარაკი. ეს კაცი, უწინ ეგრე თავგადადებული და ეგრე უზრუნველად მცხოვრები, ყოველგვარ უბედურობის მნახველი, იმედებგაცრუებული, ეხლა ხშირად ჩაფიქრდებოდა ხოლმე ნაღვლით აღსავსე. გული წვას დაუწყებდა, როცა ფიქრად მოუვიდოდა, რომ მის პატარა ჟაკს მოელოდა ამისთანავე მძიმე და ჯაფის ცხოვრება ღატაკისა. აბა, რა უნდა ექმნა უბრალო მუშა კაცს, ჟაკისათვის ქონება როგორ შეეკრიბა?

ეს მწარე ფიქრი უწამლავდა სიცოცხლეს საწყალობელს მუშაკსა, რომელიც უამისოდ ბედნიერ კაცად ჩაჰსთვლიდა თავის თავს, როცა აიყვანდა ხელში ხოლმე ჟაკსა და ჰკოცნიდა მის მსუქანს ფაფუქს ვარდისფერს ლოყებს, ჰგრძნობდა, რომ ნაღველი და ბოროტი, რომელიც გულში უტრიალებდა, თანდათან უქრებოდა და მათ მაგიერ იმედები იღვიძებდნენ. ხანდისხან იქამდინაც წახალისდებოდა ხოლმე, რომ თავის თავს უწინდელეებრ ყმაწვილ კაცად ხედავდა, ჯანითა და ღონით სავსეს.

მაგრამ კი ეს კაცი ეკუთვნოდა იმ უბედურთა ჯურის ხალხს, რომელთ შუბლზედაც იგივეა წარწერილი, რაც ერთს უთვისტომო კაცს ჰსწერებოდა, როცა სიცივისაგან გაშეშებული მკვდარი ეპოვათ პარიჟის ქუჩებში: "ყველა

ბედია!"

ერთხელ დეკემბრის დასაწყისში დილით ნოელი მუშაობდა ქარხანაში; დაჰსწვდა თურმე, რომ რაღაც იარაღი აიღოს და უეცრად ხელი მაშინის ჩარხში მოაყოლა. ნოელმა დაიკვილა, უკან გადმოხტა და გაფითრებით დახედა გასისხლიანებულს ხელს: ორი თითი მოეკვეთა ჩარხსა. სხვა გზა არ იყო, უნდა წასულიყო ექიმთან, რომელმაც, რაც რიგია, გაუკეთა და ამ სახით უორთითოდ დაბრუნდა შინ. იმ ღამესვე ხელი დაუსივდა და ციება დააწყობინა, რამდენიმე დღე მინ უნდა დარჩენილიყო, და მერე, როცა ხელახლად წავიდა ქარხანაში, უთხრეს, რომ სამუშაო ცოტააო და მუშები მაგდონი აღარ გვინდაო.

- მაშ რა ვქნაო? - იკითხა რამბერმა.

- რაც გნებავდეთ, უპასუხა ქარხანის პატრონმა. ჩვენ თქვენთვის სამუშაო არა გვაქვს; სხვაგან მონახეთ.

- კარგიო, უთხრა რამბერმა და გასწია სხვა ქარხანაში.

ყველგან მუშების სიმრავლე დახვდა, ყველგან ერთსა და იმავე პასუხს იძლეოდნენ: "თქვენ პატიოსანი კაცი ხართ და კაი მუშაც, მაგრამ სამუშაო არა გვაქვს რაო". „ვა! - იმახდა გულში რამბერი. - ეს კაი ამბავია!" დადიოდა სამუშაოს საშოვნელად და თან აგირავებდა ყველაფერს, რის პატრონიც კი იყო. ამხანაგები ამისებრ ღარიბნი იყვნენ და ვერა შველოდნენ და ამ სახით ახალწლის ღამეს ნოელ რამბერმა თავისი უკანასკნელი გროში დახარჯა და უკანასკნელი თავისი ფარაჯა დააგირავა.

ამ დღიდან დავიწყეთ ჩვენი მოთხრობა.

რამბერი პირველს იანვარს, წამოდგა თუ არა ფეხზედ, ამრეზილის და უიმედობის თვალით გადახედა მძინარე ბაშვსა, მივიდა ფანჯარასთან, შეხედა ჯანდიანს ცას, სველს ბანებს და გიჟსავით მოატარა თვალი თავის ოთახში. ეძებდა, იქნება ეგდოს რამეო ამ უნუგემო ადგილას, რომ ან გავყიდო, ან დავაგირავო, ან ლუკმა პურზედ გავცვალოვო. მაგრამ სრულებით ვერა იპოვა რა.

- ჟაკი გაიღვიძებს, და მე არამც თუ სათამაშო რამა მაქვს საჩუქრად, ერთი ფინჯანი წვენიც არა მაქვს, რომ ბაღში შიმშილი მოიკლასო.

აი, პირველი ფიქრი, რომელმაც გულში გაურბინა რამბერს ახალწლის პირველ დღეს. თვითონაც არ უნდოდა, მაგრამ მოაგონდა წინანდელი წელიწადები, როცა ამ უქმე დღეს მართასთან ატარებდა და მხიარულებით და კოცნით მიეგებებოდნენ ახალწლის პირველს დღეს. ეხლა!... მართას ხსენებაზედ იმ მწარე ფიქრმა გაურბინა, რომ ეხლა ის კმაყოფილებით ჰსცხოვრებსო და რომ იცოდესო ეს ჩემი საშინელი ყოფა, სწორედ მომემველებო. ერთი ხმის ამოდებადაა საჭიროო. მაგრამ არაო, შიმშილით სიკვდილს ვირჩევო და მოწყალებას კი არ ვიკადრებო იმისაგან, ვინც ასე ურცხვად მიღალატაო და ვინც, იქნება სწორედ ამ წუთში სხვასა ჰკოცნის და ეხვევაო.

ნახა, რომ ბაღს ჯერ კიდევ ჰსძინავს, რამბერმა იფიქრა, წავალ და სადმე ლუკმაპურს ვუშოვნო ჩემს საწყალს ჟაკსაო. მაგრამ, კარი გააღო თუ არა,

ბალღმა გაიღვიძა, გამოუწოდა პატარა თათები და წამოიტიტინა:

- მამავ!

რამბერი შემოტრიალდა უკანვე, ხელში აიყვანა და ალერსით ჩაკოცნა.

- მამავ, მომილოცავს ახალი წელიწადი, ტიტინებდა ჟაკი ღიმილით.

ლატაკს რამბერს თვალში ცრემლი მოეგუბა. სწრაფად ჩააცვა ბალღს და მიჰგვარა მეკარეს, რომელსაც უწინაც მიაბარებდა ხოლმე, როცა თვითონ გარედ გადიოდა. მერე გავიდა ქუჩაში, არ იცოდა კი, სად მიდიოდა და აფთარსავით აქეთ-იქით იყურებოდა. გული კი ეუბნებოდა, რომ ლუკმა-პურს, საცა იქნება, როგორმე იშოვის.

დიდხანს იარა. თითქმის უაზროდ და სიხარბით გადაავლებდა ხოლმე თვალს დუქნების ფანჯრებს, საცა გამოწყობილი იყო მუშტრის საჩვენებლად მრავალნაირი სანოვაგე და საჭმელები. ყოველს ფეხის გადადგმაზედ ხედავდა მხიარულს ხალხს, თავის ბედის მადლობელს ადამიანებს, რომელნიც შედიოდნენ და გამოდიოდნენ დუქნებიდან და ყიდულობდნენ ძვირფას სანოვაგესა. სამზვარეულოებიდამ გამოდიოდა სუნი გემრიელის საჭმელებისა, მდიდარის სახლის ფანჯრებში ხედავდა, რომ მთელი ჯალაბობა მხიარულად სხდებოდა სადილზედ; ყველგან მამღრობა და მხიარულება იყო.

ეჰა! - ამბობდა თავისთავად რამბერი. - დღეს პარიჟში ყველა არ ყოფილა ჩემებრ ულუკმაპუროდ.

მარტობა უბედურისა უფრო ძნელი ასატანია ხალხში, რომლის ხმაურობაც მასხარად აგდება ჰგონია საწყალს და ეს მოჰგვრის ხოლმე თვალში გაბოროტების წყევა-კრულვის ცრემლსა. როცა ადამიანი, მწარე სევდით შეპყრობილი, მარტოა ცარიელს ოთახში, მას კიდევ შეუშლიან თავი დავიწყებას მიჰსცეს და დრო გაუგებრად გაატაროს. ხოლო თავის გარეშემო კაცი რომ ხედავდეს ამდვენს გულგრილს და მხიარულს ხალხს, ესმოდეს ხმამაღალი ხარხარი და ამასთანავე ჰგრძნობდეს თავის მწუხარებას მაშინ, როცა სხვანი სულ ყველანი მხიარულობენ, - ეს ერთი იმისთანა ტანჯვა და წამებაა, რომელსაც მოიაზრებენ მარტო ისინი, ვინც უბედურობით მოწყლულნი მარტოდმარტოდ ოდესმე ჩავარდნილან მხიარულს ხალხში დღესასწაულ დღეს.

დრო გადიოდა და რამბერი მაინც კიდევ დაეძებდა შემთხვევას, რომ ბედი როგორმე ფათერაკად მაინც ხელთ იგდოს, მაგრამ ვერას გახდა რა. ჯერ მინამ სინათლე იყო, იმედი ჰქონდა. მაგრამ როცა დაბინდდა, წვიმაც წამოვიდა და ხალხი გათხელდა ქუჩებში, მაშინ უბედურმა რაღაც გაბოროტებით და ღვარძლიანად უთხრა თავის თავს:

- რა ვუყოთ? ნურც დღეს გვექნება სადილი.

- ამ დროს რამბერი აუსტერლიცის ხიდზედ მიდიოდა დაქანცული, მშიერი, გვემული ხორცისა და სულის ტანჯვითა. მსუნაგობით დააცქერდა ბნელს სიღრმეს მდინარისას, რომელიც თითქო იწვევდა უბედურსა. რამბერი შედგა და სახეზედ გაურბინა საზარელმა ღიმილმა, რომელიც ცხადად ამბობდა: "კარგი იქნებოდა, ამ წყლის რბილს ლოგინზედა მიჰსცე თავი

საუკუნო ძილსა და დავიწყებასაო". რა თქმა უნდა, რომ წყალში გადავარდნილიყო, ერთბაშად ბოლოს მოუღებდა ამ უნუგემო და გულსაკვდავს ცხოვრებასა, მაგრამ ცეცხლმოკიდებულ თვალწინ წარმოუდგა საყვარელი სახე ჟაკისა.

- საწყალო ბაღლო! ვინ გიპატრონებს, მე რომ აღარ ვიყო? - წაიდუღუნა ეს, გაიქნია თავი და გიჟსავით გაწკრინდა თავის სახლისაკენ.

რამბერი გაიტაცა მთლად მხურვალემა, გიჟურმა სურვილმა, რომ გულზედ მიიკრას თავისი საყვარელი შვილი, რომელიც თითქო მთელი წელიწადი არ უნახავსო, ისე ეჩვენა. ჟაკი დახვდა რამბერს მეკარის ოთახში, ჯარობანას თამაშობდა სხვა პატარა ბაღლებთან. მამამ ისე მაგრა მიიკრა გულზე, რომ კინაღამ არ დააღწო.

- მე გიყვარვარ, ბაღლო, თუ არა? მითხარ! - უთხრა შვილს მამამ.

- ჰო, მამი, უპასუხა ბაღლმა, - მაგრამ აკოცა მამას და დაუმატა: - სად იყავ? ძალიან მშინან.

- არა გიჭამია რა?

- არა.

- მეკარემ არა მოგცა რა?

- არ მითხოვნია. ჩვენი სახლი ხომ არ არის.

- ჩვენი სახლიო, - გაიმეორა ნოელმა და მუშტები მოკუმშა, რომ მოაგონდა ცივი, ცარიელი ჩარდახი, რომელსაც მისი სახლი ერქვა. - როგორ იქნება, რომ ვერა ვიშოვო რა. - წამო, წავიდეთ, ჟაკ.

ხელში აიყვანა ბაღლი და გამაღებული გავიდა ქუჩაში. ბაღლი ტიტინებდა:

- მუღინომ არც ერთი სალდათი არ მაჩუქა. ეხლა სათამაშოების სასყიდლად მივდივართ განა, მამი?

ჰო, ჰო, გეთაყვანე! წამო, წამო! - ეუბნებოდა ენის კვნეტით ნოელი.

ბულვარზედ რომ გავიდნენ, ბაღლი ჩამოსვა მიწაზედ და ბაღლი ბაცბაცით აედევნა მამას თავის დახეულ წულებითა. საწყალს ბაშვს თვალი სულ მუდამ დუქნებისაკენ ეჭირა და გაჩაღებულ ფანჯრებზედ იშვერდა ხელსა. რამბერი ჰგრძნობდა, რომ შვილი ხელს მოჰკიდებდა ხოლმე და ხვეწნით და მუდარებით ჰსთხოვდა:

- მამიჯან, სალდათი მიყიდე, შენი ჭირიმე! მამი, შაქრის პური მიყიდე! ხილი მიყიდე!

ეგ სიტყვა "მიყიდე" უწყლავდა გულს უბედურს მამას, მრისხანედ მოაცლიდა ხოლმე შვილს მაცთურ ფანჯრებიდამ და ეტყოდა:

- აქეთ ნუ იყურები, ჟაკ.

- რარიგად მიჭერ ხელს, მტკივა, - უთხრა ბოლოს ბაღლმა.

უბედური უნებლიედ მუხრუქსავით უჭერდა ხელს ჟაკის პატარა თათსა.

- მაპატიე, ჩემო გვრიტიკო, მე განგებ არ მომიჭერია, - უპასუხა მამამ და გონზედ მოვიდა.

- გაპატიებ, თუ აი, იმას მიყიდი, - უთხრა ბაშვმა და გაიშვირა ხელი

სათამაშოზედ, რომელიც სათამაშოების დუქნის ფანჯარაში ეკიდა.

რამბერმა დაავლო ხელი ბაშვსა, გამალეზული წავიდა და, როგორც ქურდი, ერიდებოდა უფრო გაჩაღებულს ქუჩებს. როცა მეტი გზა არ იყო, უნდა გაჩაღებულ დუქნების წინ გაეარნა, შვილს თვალეზზედ ხელს აფარებდა და სხვილი ცრემლი გაბოროტებისა გადმოუცვივდა ხოლმე ლოყებზედ. ამ ყოფით მიმავალმა უცბათ იგრძნო, რომ ჟაკი ხელზედ ჰკოცნის და შესაბრალისად ეუბნება:

- მამი, ჰსტირი, რათა? მე ვიცი, რომ შენც ისე მშიერი ხარ, როგორც მე. პურს როდისა ვჭამთ?

- კმარა მოთმინება! - დაიძახა რამბერმა და შეუხვია ბუნდად განათებულს ვიწრო ქუჩას.

იქ შედგა, ძლივსდა იბრუნებდა სულს, სასოწარკვეთილებისაგან გონებაარეული. ფული უნდოდა, ბალღი პურსა ჰსთხოვდა. ამ დროს დაუპირდაპირდა ერთი ღიპიანი კაცი, ბეწვიან ქურქში გახვეული, ხელში დიდი ყუთი ხილისა ეჭირა და მოიმღეროდა. რამბერმა მაშინვე მოიშვლიპა ქუდი და უთხრა მკვახედ, ისე ყრუ ხმით, რომელშიაც ვედრებაც იყო და მუქარაცა:

- ღვთის გულისათვის.

- მოწყალეხას ითხოვთ... - უთხრა იმ კაცმა და უნებლიედ უკან დაიწია.

- ბალღი მშიერი მყავს. მე თვითონ არას ვითხოვ, მე...

ერთის წუთის წინად რამბერის ხმას ბძანებლობის რიხი ჰქონდა, ეხლა კი ძლივს ენას აბამდა. მარტო ნაღვერდალსავით ცეცხლმოკიდებულ თვალეზში გამობრწყინავდა გაბოროტება და მტკიცე განზრახვა. ღიპიანმა კაცმა მხრები აიჭიმა, ფული ჩაუგდო ქუდში, სწრაფად მოშორდა, წავიდა და წინანდელებრ მიიმღეროდა.

რამბერს მადლობა უნდა ეთქვა და ეკითხნა ვინაობა, რომ მერე, როცა შეიძლებს, ფული უკანვე დაუბრუნოს, მაგრამ ის კაცი იქავ ახლოს ერთს სახლში შევიდა და ნოელი კი გაშეშდა იმ ადგილას, როგორც ერთი უსულო რამ.

- მე მოწყალეხა ვითხოვე, მე! - ჰსთქვა მან ბოლოს: - რა ვუყოთ, რომ ვითხოვე? ვისი ბრალია?

ამოიღო ქუდიდამ ფული და როგორც ბაშვი, სიხარულით ათამაშებდა ხელში ვერცხლის ფულს, რომელიც ეხლა მისთვის მთელი განძი იყო.

- მშიერი ხარ განა, ჩემო ჟაკ! - ამბობდა იგი: - წავიდეთ, პური ვჭამოთ, სათამაშოსაც გიყიდი. შენ გეგონა, მარტო შენ დარჩები, რომ არას გიყიდიან? არა, საწყალის შვილებსაც ნება აქვთ, ისიამოვნონ დღესასწაულ დღეს!

შევიდა პირველს დუქანშივე, რომელიც კი წინ შეხვდა. მოთხოვა ქათამი, ნაზუქი და ღვინო. ჟაკი მივარდა საჭმელს და მადიანად დაიწყო ჭამა. შვილი რომ გამხიარულებული ნახა, რამბერს ყოველისფერი გადაავიწყდა.

- შენ რატომ არ სჭამ, მამი? - ჰკითხა ბალღმა.

- მე არა მშიან.

და მართლაც წყალ-ღვინოს მეტს არაფერს მიეკარა.

მე შაქრის სალდათი მინდა, ჰსთქვა ჟაკმა, დუქნიდამ რომ გამოდიოდნენ. რამბერს კიდევ რამდენიმე გროში დარჩა და უყიდა სალდათი. გზაზედ ბაღს ხელზედ დაეძინა. შინ რომ მოვიდა, ფთხილად მიაწვინა ბაშვი გამოფლეთილ ლეიბზედ, რომელიც ლოგინად ჰქონდა. მერე ჩამოვიდა ძირს და რაღაც არეულის ხმით უთხრა მეკარეს:

- მე სამხრის საჭმელად მივდივარ. თერთმეტი საათია ღამისა, მგონი, დროა.

ღონე მიხდილი შიმშილით, სიცივით და გულის ტანჯვითა, უბედური მიდიოდა, რომ ერთი ჭიქა არაყი დაელია და ღონეზედ მოსულიყო. გული არ უდგებოდა ერთს ადგილას. უნდოდა ხეტებულიყო, რომ მარღვები დაეწყნარებინა და მოენელებინა ციება, რომელიც ამაგდაგებდა.

- ქუჩები, რომელზედაც მიდიოდა, ხალხით, ხმაურობით და ბრწყინვალეობით იყო სავსე. ყოველს ფეხის გადადგმაზედ მხიარული კასკასი და სიცილი ისმოდა. დუქნების ფანჯრები გაჩაღებულნი იყვნენ. სალხინო დარბაზებში შექცევა, როკვა და თამაშობა იყო მუზიკის ხმაზედ. რამბერი კი სულ წინ მიდიოდა და მიდიოდა ელისეის მინდვრებისაკენ. იქ გპელ ხეივანებ ქვეშ სუფევდა ჩრდილი და დუმილი, რომელიც უნებლიეთს ელდას მოჰგვრიდა კაცს. ამ მარტობაში წვიმა, რომელიც ჟინჟლავდა მთელი დღე, უფრო საგრძნობელი იყო და სისველე ძვლებამდე უვლიდა ტანში ადამიანს.

ნოელსაც დაურბინა ტანში ჟრჟოლამ. ამ ბნელა ჯანღიანს ღამეში მარტოდ მიმავალი ფიქრობდა თავის უნუგეშო ბედზედ, თავის უიმედო მომავალზედ და რაღაც ღვარძლმორეულ გულის დელვით იფშვნეტდა თავის დაკოდილს ხელსა. უცბად შედგა ფიცრულის შენობის წინ, საცა კუკების კამედია იყო და რომელიც ერთხელ ეჩვენებინა პატარა ჟაკისათვის. რომ მოაგონდა ის მხიარული დღე, ის სიხარული ჟაკისა, იმისი გულიანი სიცილი. უნებლიედ თვალში ცრემლი მოერია საწყალობელს. მწარედ გაიქნივა ხელი და მაშინვე უკან გამობრუნდა. ეხლა კი შინ დაბრუნება ძალიან მოუნდა. მაგრამ ორი ბიჯიც არ გადმოედგა, რომ ხეების ჩრდილიდამ ვიღაცა გამოვიდა და პირდაპირ ამისაკენ წამოვიდა. სანათურის წინ რომ გამოიარა, დაინახა, რომ ქალია, შავ აბრეშუმის კაბა აცვია და ზედ ასხია ხელდახელ წამოსხმული წამოსასხამი, თეთრის ბეწვით მორთული. თუმცა თავზედ ყაბალახი ეხურა, მაგრამ თვალი მოჰკრა ბრწყინვალე თვალებს, გაფითრებულს და შეწუხებულს სახეს, რომელიც სიტურფით იყო სავსე. სწრაფად მოვიდა ქალი ნოელთან და მტკიცე ხმით მოჰრით უთხრა:

- გინდათ კაი საქმით ფული შეიძინოთ?

რამბერმა უნებლიედ უკან დაიწია. ამ განმარტოებულს ბნელ ადგილას მარტო ორი სულიერი იყო: კაცი და ქალი; ერთი თვითონ ღატაკი და მეორე - ქალი, როგორც ეტყობოდა, მდიდარი და წარჩინებული. და მაინც უკან დაიწია ღონიერმა და ჯანღიანმა ღატაკმა და არა მდიდარმა და უღონო ქალმა. ფულის ხსენებამ ელდა ჰკრა.

- ნულარ იცდით, დროს ნუ ჰკარგავთ; საქმე ადამიანის სიკვდილ-სიცოცხლეზეა მიმდგარი.

რა უნდა დამსაქმოთ? - ჰკითხა რამბერმა, რა მიუახლოვდა უცნობს ქალს და გადისო ხელი შუბლზედ, რომელზედაც ცეცხლი ეკიდებოდა, როგორც საოფლეში მყოფს.

- თქვენ ღონიერი ჰსჩანხართ და, რასაკვირველია, ვაჟკაცობაც არ გაკლდებათ, - განაგრძო ქალმა აჩქარებით; - და იმედიცა მაქვს, რომ პატიოსანი კაციცა ხართ. მაინცდამაინც რასაც მე ვითხოვ, ძნელი საქმე არ არის. ხეივნის ბოლოს, ალაყაფის კარების ახლო, ბოჟონის მხრით ერთი პატარა სახლია, გარეთი კედელი წითლად აქვს შეღებილი... ხომ გესმით?

- დიად, - უპასუხა რამბერმა და გონება აადევნა მის, თითქო შიშით აღტაცებულს, მოძრაობას და აჩქარებულს ლაპარაკს.

- ძალიან კარგი! ერთი ყმაწვილი კაცი უნდა მივიდეს იმ სახლში... იმას იქ ელიან. უსათუოდ მივა ის უბედური! ისე უნდა მოახერხოთ, რომ იმ ყმაწვილ კაცს იქ შესვლა არ მოუხდეს. მე თვითონ ვერ მივირბენ იქ, მე არ შემძლიან გავაფთხილო. გინდათ თუ არა, დაიხსნათ სიკვდილიდან ის ყმაწვილი კაცი? თქვენთვის ის ისეთივე უცნობია, როგორც მე... ჰა, რას იტყვით? იხსნით კაცს სიკვდილისაგან თუ არა?

განა იქ შიში რამ მომელის? - იკითხა რამბერმა.

- არაფერი, - უპასუხა ქალმა, მაგრამ გულდაჯერებით კი არა.

- უფრო ცუდი.

- რათა?

- იმიტომ, რომ მე იქ წავალ, - უთხრა გულუბრყვილოდ რამბერმა.

ქალმა მოხედა ამ ძონძებიანს დატაკსა მხურვალე მადლობის თვალითა და წარმოსთქვა მარტო: "მადლობელი ვარო". მაგრამ ამ სიტყვაში გამოითქვა ყოველი. მისმა პატარა ხელმა დაუწყო ძებნა ნოელის ხელს, იპოვა და ღონივრად მოუჭირა.

- აბა, გაიქეციოთ! უთხარით, რომ კლარა გთხოვს-თქო, რომ მაგ სახლში არ შეხვიდეთ-თქო. არ დაივიწყოთ! აბა ჩქარა, თორემ მერე გვიანლა იქნება.

ქალმა ხელმეორედ უთხრა სახლის ნიშნები. მგონია, ვერავინ გაუძლებდა იმ ქალის გულმხურვალე ვედრებასა და ნოელიც იმ ჯურის ხალხს ეკუთვნოდა, რომელნიც ყოველთვის თავგადადებულნი არიან მოყვასისათვის და მომძისათვის.

გაიმართა კიდეც წასასვლელად, როცა ქალმა შეაყენა და ჩაუყარა ხელში ოქროები, რაც კი ქისიდამ წამოყარა. რამბერმა გაიგონა ბზენა ოქროსი, დაინახა სანათურის შუქზედ ის ბედისწერის ყვითელი ბრჭყრიალი, რომელიც აცდენს ხოლმე კაცის მკვლელს, ათრობს ძუნწს, ხიბლავს, თვალთ უბრმავეებს და გონებიდან შლის ამოდენა ხალხსა. თითქო გაშემდაო, ეს ოქრო რომ დაინახა. რას მოასწავებდა? რით იშოვა? თუ რამ შველაა საჭირო, ხომ ყოველთვის მზათ არის უსასყიდლოდ მიეშველოს მოყვასსა! რამბერს უნდოდა, ოქრო უკანვე მიეცა ან გადაეყარა, მაგრამ უმაღვე თვალ წინ წარმოუდგა საწყალი ჟაკი,

ძონებში გახვეული, თავისი ღარიბი, ცივი სადგური, უიმედო ყოფა მუშაკისა, რომელსაც სამუშაო ვერ უშოვია.

ამასობაში ქალი თითქო ჩურჩულით ეუბნებოდა:

- მე მგონია, თავის დღეში არ მეცოდინოს თქვენი სახელი და ვერც ჩემსაც გაცოდინებთ; ეს კი გახსომდეთ, რომ არის ქვეყანაზედ ქალი, რომელსაც თქვენის შემწეობით არც რაიმე უზნეო საქციელი წამოაწითლებს და არც რაიმე ავ-კაცობა გააფითრებს. ეხლა კი წადით! მშვიდობით!

ესა ჰსთქვა და სწრაფად გაჰქრა ხეების ჩრდილში და სულ ამას იძახდა:

- წადით, წადით!

რამბერს ეგონა, რომ ყოველი ეს სიზმრად მეჩვენაო; ადგილიდან არ იძროდა და მღელვარებით ჰკუმშავდა ხელში ოქროებსა. თავის თავსა ჰკითხავდა, ეს ყველაფერი, რაც ვნახე და გავიგონეო, ცხადია თუ სიზმარიო? ბოლოს ამყად თავი მაღლა აიღო და ჰსთქვა:

- აბა, რამბერ, წადი და ეს ფულები დაიმსახურე!

რამბერმა გასწია.

მივიდა ნანიშნევ ალაყაფის კართან თუ არა, დაეწყო ძებნა წითელ კედლიანს პატარა სახლს. ბოლოს, როგორც იყო, იპოვა. გარედამ წითელი კედელი ევლო, ისეთის სილამაზით მოყვანილი, რომ ცხადი იყო, ან მდიდარს ვისმეს ეკუთვნოდა და ან გამოჩენილს დიდკაცსა.

- ეს არისო, - ჰსთქვა რამბერმა და მივიდა კარებთან.

კარი ღია დახვდა და რომ შევიდა, ნახა, რომ ბაღში ამოჰყო თავი. ხეივნის თავში, ოცდაათს ნაბიჯზედ პატარა დაბალი სახლი დაინახა. ფანჯრებში სინათლე არ იყო და ასეთი დუმილი იყო, თითქო ან ყველას დაუძინიაო, ან დახოცილანო.

- მე იქ არ შევალ, - ჰსთქვა რამბერმა. - აქ მოვიცდი და, როცა ყმაწვილი კაცი მოვა, აქედამ ვეცდები დავაბრუნო.

დიდიანს არ მოუწდა ლოდინი. იმ ბნელა სახლიდან რაღაც არეული ხმაურობა მოესმა. რამბერი სახლის შესავალს კარებს მივარდა, მაგრამ დაკეტილი დახვდა. მაშინ გარს შემოურბინა სახლს და ნახა, რომ ერთს ფანჯარაზედ თუმცა მძიმე ფარდაა ჩამოფარებული, მაგრამ სინათლეა. სწორედ ამ ოთახიდან გამოდიოდა ხმა რაღაც ცხარე ლაპარაკისა. ფანჯარა ძირის სართულისა იყო, ასე რომ კაცი შეჰსწვდებოდა. ნოელმა ფანჯრის დირეს ხელი ჩაჰკიდა, აიწია მაღლა და დაუწყო ყურება. თუმცა ფარდა ჰქონდა ჩამოფარებული, მაგრამ ფარდის ნაკეცებ შუა ცოტა ღია ადგილი იყო და იქიდან დაინახა, რომ მაღლა ხვამლი ჰკიდია და იმის სინათლეზედ ორი კაცი მოჩანს. ერთი - ტანად მაღალია და მოხდენილი; ზედ აცვია სერთუკი, თავიდან ბოლომდე შეკრული და თავზედ შლიაპა ხურავს. იგი იდგა და არხეინად ხელს ისვამდა ლამაზად მოყვანილს შავს წვერზედ. მეორე ქერა, ფერმკრთალი კაცი იყო, გულხელ დაკრეფილი იდგა უშლიაპოდ რაღაცაზედ მიყუდებული და ისეთი სახის მეტყველება ჰქონდა, თითქო იბრძვისო, რომ რაღაც ძვირფასი რამ ხელიდან არ გამოეცალოსო. მათ შუა პატარა სტოლი იდგა, რაღაც წვრილმან

სამკაულებით მოწყობილი, რომელთ შორის როგორღაც უცნაურად ბრწყინავდა ქარქაშიდამ ამოღებული ანდალუზური სატევარი.

საკვირველია, რომ რამბერის თვალი ყველაზედ უწინარეს ამ სატევარს შეაჩერდა და ჟრჟოლამ დაურბინა ტანში.

ეტყობოდათ, რომ ცხარე ლაპარაკი ჰქონიათ და გულზედ მოსულები ორივე გაჩუმებულან. აგრე გაჯავრებულ გულზედ კაცს გონება დაეხშობა ხოლმე და მაშინ მხეცური სურვილები წინ წამოიწევენ. მაშინ ყველაფერი მოსალოდნელია, ყველაფერი შესაძლოა, რომ მოხდეს.

ორნივე ერთმანეთს პირდაპირ თვალებში უყურებდნენ რისხვითა და მუქართა.

- თქვენ მე უნდა მომცეთ ის, რაც მე მეკუთვნის, - უთხრა მტკიცედ, მკვახედ და რიხიანად უფროსმა და ხელი გადისო წვერზედ.

რამბერს ჟრჟოლამ დაურბინა ტანში. თვალი მოჰკრა, რომ ელვამოსილი თვალი ამ კაცმა სატევარზედ გააჩერა. იმ წამსვე მოესმა პასუხი ყმაწვილ კაცისა: "არასოდეს!" - ამ სიტყვაზედ შავწვერიანი კაცი წამოხტა და სწრაფად წაავლო ხელი სატევარს.

- მოჰკლავს! - დაიმახა რამბერმა და, რაც ღონე ჰქონდა, მიაწვა ფანჯარას, მაგრამ არ გაეღო; მაშინ გატეხა მინა, გადაჰსწვდა, შიგნიდამ გააღო ფანჯარა და გიჟსავით ჩახტა ოთახში.

ყმაწვილი კაცი ძირს ეგდო და შავ-წვერიანი, გაფითრებული, როგორც ქალაღი, მთელის ტანის კანკალით ჯიბეებს უჩხრეკდა.

- არიქა! კაცი მოკლეს" - დაიყვირა რამბერმა.

უცნობი ტანში გაიმართა და თვალი გაუსწორა ნოელს. ხელში ეჭირა პატარა წითელი ქისა.

- თქვენ მოჰკალით კაცი! - დაიმახა რამბერმა და ჰგრძნობდა, რომ სისხლი თავში აუვარდა.

უცნობმა ხმა არ გაჰსცა. სწრაფად დაიწია კარებისაკენ, ამოიღო ჯიბიდან რევოლვერი და დაუმიზნა ნოელს.

- მაგით ვერ შემაშინებ! - შეჰყვირა რამბერმა და ეცა უცნობსა.

რევოლვერი გავარდა. ნოელმა ძირს დაიღუნა თავი და აიცდინა. ტყვია კედელს მოხვდა, მაგრამ მინამ რამბერი ისევ ტანში გაიმართებოდა, იმ უცნობმა კარში გასვლა მოასწრო და არხეინად გარედამ ჩაჰკეტა კარები.

რამბერს უნდოდა ფანჯრიდამ გადმომხტარიყო და კაცის მკვლელისათვის გზა გადეჭრა, მაგრამ ამ დროს ყმაწვილმა კაცმა შესაბრალისად დაიკვნესა. ჯერ უნდა დაჭრილისათვის ეშველნა და მერმე ეფიქრნა ავ-კაცობის გადახდევინება. რამბერი მიუბრუნდა ყმაწვილ კაცს, ჩაჯდა, ფრთხილად აუწია თავი, მუხლებზედ დაიდო და საკინძი გაუხსნა.

ყმაწვილი კაცის სახეს მკვდრის ფერი ედო და დიდი ცისფერი თვალები უსიცოცხლოდ შემოსცქეროდნენ ნოელსა.

- არიქა! ეი! არავინა ხართ? - ყვიროდა ნოელი და თვალებში ჩასცქეროდა რა დაჭრილს, ეუბნებოდა თითონაც არ ესმოდა რას. გაიქცა. მე ჩემის თვალთ

ვნახე ყველაფერი, მე ყველაფერს ვიტყვი, არ დავმალავ, როცა მკითხვენ. ძალიან გაწუხებთ განა ტკივილები?

დაკოდილი ხმას არ იღებდა და მარტო უაზროდ აფათურებდა მარჯვენა ხელს, თითქო რაღასაც ეძებსო.

- ქისას ხომ არ ეძებთ? - ჰკითხა რამბერმა.

ყმაწვილ კაცის სახემ გამოჰსთქვა რაღაც ნალველი და მწუხარება.

- იმან წაიღო, - დაუმატა რამბერმა.

უბედურის გულიდამ აღმოხდა ერთი საშინელი, მიყრუებული კვნესა. უნდოდა საწყალს წამოეწივნა, მაგრამ თავი ვერ დასძრა და ისევ რამბერის მუხლებზედ დაეცა. ძლივძლივობით წამოიყრანტალა:

ვაიმე დედავ!... ვაიმე ძმაო!..

ტუჩებზედ სისხლის ქაფი მოადგა და ხელები უსიცოცხლოდ გაემხლართა იატაკზედ.

რამბერი მაშინათვე წამოხტა, ხმამაღლა მოჰყვა ყვირილს, მიშველეთო, და ეცა ხან აქეთ, ხან იქით, რომ ოთახიდან გასავალი იპოვოს. იპოვა კარი, მაგრამ რაღაც ბნელ ოთახში გადიოდა. ყვიროდა, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, მაგრამ ხმას არავინ აძლევდა. მაშინ ამ ხელღონიერს გოლიათს მუშა კაცს ტანში ჟრჟოლა მოუვიდა; მარტოდ ყოფნამ ამ მკვდარ ცხედართან ბნელს და ცარიელს ოთახში ცივი ოფლი დაასხა.

- ვა! არავინ არ მოვა!.. პოლიციას მაინც შევატყობინო... - ჰსთქვა მან, შემოიკრიბა, რაც ღონე ჰქონდა, გაამტვრია ფანჯარა და ეცა ბალის კარებს, საიდანაც ამას წინად შემოვიდა. კარი მოხურული იყო და გარედამ არეული ლაპარაკი ისმოდა. რამბერი შედგა. უსათუოდ იმ ავაზაკის ამხანაგები არიანო, ან თვითონ მოსულა და თან მოუყვანია თავისი ამფსონებიო.

- ვნახოთ, რა იქნება! - ჰსთქვა თავისთავად რამბერმა და წიხლი ჰკრა კარსა.

იმავე წამს რამდენიმე კაცი ეცა ყელში და მკლავებში რამბერს; სხვანი შეცვივდნენ სახლში. მოშორებით ხალხი მოჩანდა და იძახდნენ: "აგერ კაცის მკვლელი! აგერ ქურდიო!"

- გამიშვით! რა გინდათ ჩემგან! - იძახოდა ნოელი. - პოლიციის კამმისარს ვეძებ, აქ კაცი მოჰკლეს. გამიშვით! - იძახდა გულზედ მოსული. - რისთვის მიჭერთ? გეუბნებით-მეთქი, რომ ყველაფერი, რაც ვნახე, პოლიციას უნდა ვუამბო.

- რაც გენებოთ, უამბეთ, - უთხრა ერთმა დამჭერთაგანმა და უფრო მაგრა ჩაავლეს ხელი.

რამბერს თავბრუ დაესხა, არ ესმოდა, მის გარემომო რა ამბავი იყო. ეგონა, რომ ან ჰკუდიდამ შევცდიო, ან საშინელს სიზმარში ვარო. ამას კი ცხადად ჰგრძნობდა, რომ ყოველ მხრიდან მუჯღუგუნებს ჰსცემდნენ; რომ ქუჩაშია, გარს დიდი ხალხი ახვევია და წინ ეტლი უდგას, რომელშიაც ასწიეს და მკვდარსავით ჩასდეს. გვერდთ და წინ მოუსხდნენ ვიღაც უცნობნი.

- სად მიგყავართ? - ჰკითხა მან.

- თქვენ თვითონ არ ეძებდით პოლიციის კამმისარს? - უთხრა დაცინვით კაცმა, რომელიც პირდაპირ უჯდა ნოელს და მუხლები რამბერის მუხლებზე მიეხრია.

- მართალია, - უპასუხა რამბერმა და წყნარის, მიქანცულის ხმით დაუმატა: ერთი ეს სიკეთე მიყავით, ნება მომეცით, მუხლები გავიშალო; ძალიან მოვწყდი.

საცოდავს ღონე სრულებით ჩამოერთვა; თითქმის გულშემოყრილი დაეცა ეტლის ბალიშებზედ.

რამდენსამე ხანს შემდეგ ეტლი შევიდა დიდ ალაყაფის კარებში, რომელიც განათებული იყო წითელ სანათურებითა; რამაბერი აიყვანეს ბნელს კიბეზედ მეორე სართულში; შეიყვანეს ერთს დიდ ოთახში, მაღლა კანდლები ეკიდა და ისინი ანათებდნენ ოთახს. ამ ოთახში რამდენიმე კაცი იყო, ზოგი ჰსწერდა და ზოგი თბებოდა ბუხრის წინ. რამბერი ხის სკამზედ ჩამოსვეს და ხუთმეტ წუთამდე ეგრე იჯდა უძრავად და გარინდებული.

ბოლოს სხვა ვიღაცანი შემოვიდნენ და გაიყვანეს მეორე ოთახში. იქ იჯდა ერთი ვიღაც ჩასუქებული კაცი, თურაშაულ ვაშლსავით ჩაწითლებული; წინ სტოლი ჰქონდა და ზედ ედგა ორი სანთელი და ქალაღები ეწყო.

- თქვენა ბძანდებით პოლიციის კამმისარი? - ჰკითხა რამბერმა.

კამმისარმა შეხედა ნოელს გაოცებით, თითქო ითაკილაო. მას ეწყინა, რომ ის კაცი ჰკითხავდა, ვისთვისაც თვითონ უნდა ეკითხნა. მეორე იმპერიის მოხელე, როგორც ის ბატონი ბძანდებოდა, უფრო ადვილად აპატივებდა კაცს დანაშაულობას, ვიდრე ამისთანა კადნიერებას და როლების შეცვლას. მაგრამ მაინც არ უსაყვედურა ნოელს, თვალი თვალში გაუყარა და უთხრა:

- მე ვარ.

- მაშ, მოისმინეთ ჩემი ჩვენება.

- უკაცრაოდ, უთხრა კამმისარმა იმ თავმოწონებით, რომელიც მის ხარისხს შეეფერებოდა. თვითონ დაუწყო გამოკითხვა.

ნოელი ალაღად და გულმართლად უგებდა პასუხს ყოველს მის კითხვაზედ. კამმისარმა ნება მიჰსცა ლაპარაკისა და ნოელი მოჰყვა და აუწერა ყოველივე ის საშინელება, რაც ალალ ბედზედ შეემთხვა და ნახა. კამმისარი ყურადღებით უსმენდა თავჩალუნული და ჩუმ-ჩუმად ათვალთვებდა რამბერს. როცა რამბერმა გაათავა, კამმისარმა თავი მაღლა აიღო და მძიმედ წარმოსთქვა:

- მაშ, არა ტყდებით, რომ თქვენ მოჰკალით კაცი, რომელიც ჩვენ მკვდარი ვიპოვნეთ?

პირველ ხანში რამბერი ვერ მიუხვდა, რის თქმა უნდოდა კამმისარს. ისე ალაღად და გულმართლად ნაამბობის პასუხად ამას ასეთი საშინელი სიტყვა უგეს: "მაშ, არა ტყდებითო, რომ თქვენ მოჰკალითო?" ბუნდად, გაშტერებით შეხედა კამმისარსა, მერე უკან მოიხედა და დაინახა ისინი, რომელთაც დაიჭირეს. არხეინად იდგნენ და უღვაშს იგრებდნენ. საცოდავი გაფითრდა, თითქო რაღაც უხილავმა ძალამ წარიტაცაო. გულს ცეცხლი მოედო, გამოიჭიმა

და აჩქარებით წამოიძახა:

- რაო! თქვენ მე მკითხავთ... პირველში ვერ გავიგე... თქვენ მე მკითხავთ, მე მოვკალ თუ არა? უკაცრაოდ, ბატონო კამმისარო, ეგ მეტისმეტია! მითამ ვინა გგონივართ?! მე მუშა კაცი ვარ და ვამოქმედებ ხელოსნის იარაღს და არა კაცის მკვლელის დანასა. არა, უთუოდ კარად ვერ გავიგე. როგორ იქნება, როგორ, რომ მე დამსახოთ მკვლელად იმ ყმაწვილ კაცისა, რომელსაც, ვაი, შენ ჩემო თავო, წინ ავეფარებოდი და ისე დავიხსნიდი, რომ მივსწრობოდი.

- მაშ, არა ტყდებით? - ცივად ჰკითხა ხელმეორედ კამმისარმა.

როგორ გინდათ, რომ გაგიტყდეთ? იცით, რასა მწამებთ?! ჩემთვის რომ ეთქვა ვისმეს, კაცის მოკვლას შეიძლება, პირში ჩავაფურთხებდი. თქვენ კი არხეინად მეუბნებით მაგას იმიტომ, რომ კამმისარი ბძანდებით და მე თქვენთან მომიყვანეს. ის კი არ იცით, რომ მე თვითონ დაგეძებდით თქვენ. განა კაცის მკვლელი დაეძებს პოლიციას? მე რომ მომეკლა, იქ რაღა დამაყენებდა, გავიქცევოდი. ვაი, სულელი, თავს ვმართლულობ კიდევ... გამიგონეთ, ბატონო კამმისარო, მე ოპიტალის ბულვარზედ ვდგევარ, სახლის ნომერი 115-ია. მე მქვიან ნოელ რამბერი, ამ ერთის თვის წინად პოტონიეს ქარხანაში ვმუშაობდი, მე მატანტალა კაცი არა ვარ. იკითხეთ, ჩემი ამხანაგები გეტყვიან, რომ პატიოსანი კაცი ვარ და თუმცა ქარხანის პატრონებმა უარი მითხრეს, რადგანაც სამუშაო შემოაკლდათ, მაგრამ ყოველთვის პატივს კი მცემდნენ. ყველაფერი ამ თითების ბრალია, თითები ჩარხში მომყვა, დამემსხვრა და უნდა მომეჭრა; ველარ ვმუშაობდი, მინამ მოვრჩებოდი. ეს რომ არ მომსვლოდა, აბა რა თქმა უნდა, რომ ღამით გარეთ არ ვეხეტებოდი; მაგის ჩვეული არა ვარ... არა, რა მენაღვლებოდა, შინ დავრჩენილიყავ ჩემს პატარა ბაღთან. ჯერ ის სულ პაწაწაა, მაგრამ აბა, ერთი გაუბედეთ და უთხარით, რომ მისი მამა კაცის მკვლელია! ...კაცის მკვლელი!... ეგ ხომ ჭკუაში მოუსვლელია, ბატონო კამმისარო! მე და კაცი მოვკალი! რას ამბობთ? ვინ დაიჯერებს! მე ხშირად მშიერი ვყოფილვარ და ერთხელაც ფიქრად არ მომსვლია ლუკმა-პურის მოპარვა. აი, რას გეტყვით: შესაძლოა, მკვდარი ვენახეთ სიცივისაგან და შიმშილისაგან გაფიჩხებული ჩემს ჩარდახში ჩემს პატარა ბაღთან ერთად, მაგრამ რომ ფიქრად მომსვლოდეს როდესმე სხვის ჯიბისაკენ ხელის გაწვდენა, ანუ დანის დაცემა ვისთვისმე... არა, არა!... მაგას ვერავინ ვერ მაკადრებს! ვერავინ ვერ დამწამებს!

საცოდავი ლაპარაკობდა, იქნევდა ხელებს ცეცხლმოკიდებული და აღელვებული; ზოგჯერ ხრინწიანი ხველა მოუკვეთდა ხოლმე სიტყვას და თვალში ცხარე ცრემლი მოეგუბებოდა. კამმისარი ხმა-ამოუღებლივ ყურს უგდებდა და პატარა ქალაღდის საჭრელს ხის დანას ხელში ათამაშებდა. მერე მიუბრუნდა ერთს პოლიციის მოხელეს, ნოელის დამჭერსა და ჰკითხა:

- ნივთიერი გეში არის რამე?

პოლიციის მოხელემ ანდალუზური სატევარი მიართვა; სატევარის პირი სისხლში იყო მოსვრილი.

- მაშ, ეს თქვენი სატევარი არ არის? - ჰკითხა კამმისარმა.

- მე ეგ სტოლზედა ვნახე. იმან მაგას წამოავლო ხელი და მაგით მოჰკლა საწყალი ყმაწვილი.

- კარგი! - უპასუხა კამმისარმა: ხვალ ყველაფერს შევიტყობთ.

უბანა და რამბერი სხვა ოთახში გაიყვანეს. იქ ერთმა მოხელემ გვარი და სახელი ჰკითხა და ჩაწერა წიგნში. მერე ჯიბე და უბეები გაუჩხრიკეს და უპოვეს ოქროვები.

- თქვენ და სამას სამოცი ფრანკი?! სად გიშოვიათ და როგორ? - ჰკითხა კამმისარმა, როცა მოუტანეს ამისთანა მძიმე საბუთის ამბავი.

- სამას სამოცი ფრანკი! - დაიძახა გაცეცხილით რამბერმა და გაიფიქრა, რამდენი სათამაშოები მოუვა ჩემს ჟაკსაო.

სულ გადავიწყებულნი ვქონდა ეს ფული, მარტო ეხლა მოაგონდა და დაწვრილებით უამბო, როგორ შეემთხვა ელისეის მინდვრებზედ ერთს უცნობს ქალსა; რა საქმე დაასაქმა იმ ქალმა, რარიგად მაღლობა გადუხადა და ხელში ჩაუყარა ოქროვები, რაც კი ქისაში ჰქონდა.

- მე ეს კი ვეღარ გაიმბეთ, - დაუმატა რამბერმა. მე ხომ იმის გამოისობით წაველ ბოჟონს... უხ, რარიგად მტეხს თავი! მე სულ გუნებაში აღარ მომსვლია ეგ ამბავი... ყველაზედ უწინარეს კი ეგ უნდა მეამბნა...

- რასაკვირველია! - შენიშნა კამმისარმა, ეჭვით ჩაიცინა და გავიდა ოთახიდან.

რამდენიმე ჯარისკაცი შემოვიდა და ნოელი ჩაიყვანეს ბნელს კიბეზედ სატუსალოში; იქ საწყალი დაეცა იატაკზედ ღონემიხდილი.

- სულერთია, ხომ სადმე უნდა მომესვენა, - იფიქრა საცოდავმა: ჩემს ჟაკსა მეკარეს სახლში ჰსძინავს, მე კი... სულ მოშლილი ვარ... ქანცი გამიწყდა.

ერთმა ჯარისკაცმა ნახა რა მისი ფერმიხდილი, დაქანცული სახე და ლაფში ამოწუნწლული ძონძები, შეეცოდა და მიაწოდა ნატეხი პური და ერთი ჯამი წყალი. ნოელი იმ ღონემიხდილობამდე მივიდა, რომელსაც სიკვდილიდა მოსდევს. წყურვილი მოიკლა წყლით და მგელსავით მივარდა პურსა. მერე სახეზედ გაუელვა იმ უგონო და კმაყოფილების ღიმილმა, რომელიც მოუვა ხოლმე ან ახლად გამობრუნებულს დამშეულს სნეულსა, ან კიდევ შიმშილისაგან სიკვდილამდე მიხწეულს ადამიანსა, როცა საჭმელს მიაწვდიან. ისე გაუწყდა ქანცი, ისე მიეხალა ყოველივე ღონე, რომ აღარ ესმოდა, რა მოხდა და რა იყო იმის თავს. ეგრეთ ქანცაწყვეტილს და ილაჯწართმეულს ჩაეძინა იმ ტყვიასავით მძიმე და მოუსვენარის ძილითა, რომელიც მოუვა ხოლმე დაღალულს ჯარისკაცს ომის გადახდის შემდეგ.

მაგრამ ზოგჯერ ძილი უფრო უარესია, ვიდრე ცხადი. საცოდავი რამბერი, თითქო საოფლეშიაო, ისე ტრიალებდა თავის ხმელს ლოგინზედა და საშინელი სიზმრები ეზმანებოდა. ესიზმრა, რომ ვითომ ჟაკი აკვანში წევს, ქუნთრუშა შეჰყრია და ამაოდ იძახის, მიშველეთო. ნოელს უნდოდა წამომდგარიყო და გაქცეულიყო შვილისაკენ, მაგრამ ნება არ ჰქონდა და როგორც სულთ ამოხდომის დროს, ისე თავიდან ფეხამდე იწურებოდა ხოლმე ცივს ოფლში მჭლე ტანი ამ მართლა და საცოდავის ადამიანისა.

II

კაცი, რომელმაც ნოელ რამბერის თვალ წინ წამოავლო ხელი ანდალუზურს სატევარს, ჩაჰსცა გულში უბედურს ყმაწვილ კაცს და გაიქცა, დამბაჩა რომ დაჰსცა თვითონ რამბერს, იყო დანიელ მორტალი. ეს სახელი დღესაც ახსოვთ პირენეის მაზრის მცხოვრებელთ, რადგანაც მორტალი ამ ოცის წლის წინად იქა ყოფილიყო მმართველად დანიშნული და ბევრი ასეთი საშინელი და საძაგელი საქმეები ჩაედინა, რომ მეტი აღარ იქნებოდა. ეს იმისთანა მოუსვენარი და პატივმოყვარე კაცი იყო, რომელთაც ამოქმედებს ხოლმე მარტო ფულის სიხარბე და ანგარება და რომელნიც თაყვანსა ჰსცემენ მარტო მას, რაც გამარჯვებულია ამ წუთის სოფელში და რასაც ძალა და უფლება ხელთ უპყრია. ამისთანა კაცები ხშირად უფლებას ხელში ჩაიგდებენ ხოლმე, როცა რომელიმე საზოგადოებრივი უბედურება მაგის შემთხვევას მიჰსცემთ. მაშინ საკვირველი აღარ არის, რომ პატიოსანი კაცები ზურგს შეაქცევენ უფლებას, რომელიც ამისთანა კაცების ხელში ჩავარდება ხოლმე.

დანიელ მორტალის ყოფა-ცხოვრება ბევრს თოკში იყო გამოტარებული; ლხინი ბევრჯელ შეჰსცვლია ჭირად და ჭირი - ლხინად; ერთობ ცხოვრება მისი ჩირქიანი იყო და ამაზედ უარესიც, თუ კი უარესი შეიძლება. მინამ დიდს და გამოჩენილს ადგილს დაიჭერდა, მან დიდხანს აწოწიალა თავისი ცხოვრება თავგამოუჩენელად და მრავალგვარი საფთხე და ფათერაკი ნახა. იგი იყო ძალიან მდიდარის კაცის შვილი. ჯერ სულ ახალგაზრდა იყო, როცა ობლად დარჩა მამეულის უზარმაზარის ქონებითა. მალე მოულო ბოლო ამ ქონებას ქეიფობაში და სალახანობაში. ბუნებამ იგი რკინად, ანუ უკეთ ვჰსთქვათ, ქვად შეჰქმნა როგორც ხორცით, ისე სულითაც. ტანად იყო მაღალი, წამოსადეგი, სახით ურცხვი და ლამაზი. თვალები ნაზი ჰქონდა, მაგრამ მხნეობასაც გამომეტყველებდნენ; შავი წვერი აბრეშუმს უგვანდა და ერთობ მეტად მოხდენილი რამ იყო და საოცარის ძალ-ღონის პატრონი. ამისთანა კაცნი, თუ სიკეთეს მიაქცევენ თავის ძალ-ღონეს, ქვეყანას გადაახალისებენ, ხოლო თუ თავის გულისთქმას აჰყვებიან, აძლიერებენ ხოლმე მარტო ზღვას ბოროტებისას. ძალიან გამჭრე გონების თვალი ჰქონდა და სწრაფად მიხვდებოდა ხოლმე ყოველსფერს; ბევრი წიგნი წაეკითხა თავის სიცოცხლეში, მაგრამ მკლავების ვარჯიშობას უფრო რჩეობდა, ვიდრე ჭკუისას. ძალიან კარგად იჯდა ცხენზედ, ძალიან კარგად იცოდა ხმლის ხმარება დუელში და იმ დროების დიდკაცთა სამარცხვინო შვილების შორის სამაგალითო რამ იყო. გათქმული იყო, როგორც ურცხვი შემაცდენელი ქალებისა, როგორც საკვირველად ბედნიერად ქალაღდის მოთამაშე, როგორც ათასგან დუელის მქონე, - და ამ ამბებში მყოფს, რაღა თქმა უნდა, ყოველს დღეს ხელიდამ ეპარებოდა მამეული სიმდიდრე.

ერთს მშვენიერს დღეს შეიტყო თავის ვეჟილისაგან, რომ მთელი მისი ქონება შეჭმულია და ამასთანავე იმავე საღამოს შინ მობრუნდა მძიმედ

დაჭრილი ერთის ღარიბ მედუქნისაგან, რომელსაც ქალი შეუცდინა. ამ მძიმე და ხანგრძლივ ავადმყოფობაში მორტალი დააკვირვა თავი თავის ყოფაცხოვრებას და იმ აზრზე დადგა, რომ მე ბედს უფრო ფართო და დიდის მოქმედებისათვის ვყევარ დანიშნულიო და გულს უღრღნიდა შური ბონაპარტის მიმართ, რომლის პატივმოყვარეობის უგუნური სიზმრები მაშინ არავისთვის საიდუმლო არ იყო. სიღარიბის შიში სრულებითაც არ აწუხებდა, იცოდა, რომ როგორც იქნება დღესა თუ ხვალე უჯაფოდ შეიძენდა სიმდიდრეს; მისი წყურვილი იყო ერთის დიდის თანამდებობის შოვნა როგორმე. ესეც კი იცოდა, რომ მინამ საფრანგეთში ლუდვიკ - ფილიპპე ხელმწიფობდა, ბრწყინვალე თანამდებობის კარი დახშული იყო მისთვის. ამიტომაც გამოეთხოვა ძველს ევროპას და ახალს ქვეყანაში, ამერიკაში, ჰსცადა თავისი ბედი.

ამ სახით ოცდაოთხის წლის ყმაწვილი-კაცი - დანიელ მორტალი გადავიდა ამერიკაში სიმდიდრის შესაძენად და იქ რვა წელიწადი დაჰყო. ბევრი იმისთანა ჭირი გამოიარა, იმისთანა ნაკლებულება, იმისთანა სიღარიბე და უბედობა, რომ სხვა უიმისო მიწასთან გასწორდებოდა, მაგრამ ის კი უფრო გამხნევდა და ამოდენა ვაი-ვაგლახმა არა დააკლო რა მის უძლეველს ბუნებასა. ეს სვე მისის ცხოვრებისა ბნელია: აქ ზღაპარი და მართალი ერთმანეთშია არეული. ეს კი სარწმუნოა, რომ ხან მომღერლად იყო ფილადელფიაში, ხან ოსტატად ნიუიორკში; ხან ავაზაკების წინამძღოლად რიოგრანდოში; ერთგან მთხოვარა გლახად, მეორეთგან - მდიდარ დიდკაცად; კალიფორნიაში - მადნის მთხრელ მუშად, ბოსტონში - გაზეთის რედაქტორად და იგი ყველგან მხიარული, მიმზიდველი, მუდამის ღიმილით თამამად და ურცხვად მეტიჩრობდა ამერიკელთ შორის, რომელთაც არაფერი არ აკვირვებს ხოლმე და რომელნიც არასფერს არ ერიდებიან და სულ წინ მიდიან და მიდიან იალქნებ აშვებულ ხომალდსავით. რვა წლის განმავლობაში მორტალი ათჯერ შეიძინა სიმდიდრე და ათჯერვე გაფლანგა. ბოლოს მეთერთმეტეჯერ რომ შეუდგა სიმდიდრის შოვნას, იგრძნო, რომ ამისთანა ყოფა მოჰსწყინდა. აპირობდა მეხიკაში მდიდარის ქალის შერთვას, იქვე ზედსიძედ შესვლას და დასახლებას საცოლოს მდიდარს მამულებში, მაგრამ ამ დროს უბათ მოვიდა ამბავი, რომ საფრანგეთში 1848 წლის რევოლიუცია ასტყდაო. რაც უწინ ნატვრა ჰქონდა, ეხლა ერთბაშად გამოეღვიძა გუში; დაინახა, რომ უწინ შეუძლებელი, ეხლა შესაძლოა და გამოფრინდა ევროპისკენ. ისე წავიდა, რომ არც კი მოჰგონებია საცოდავი მეხიკანელი ქალი, რომელმაც ჯავრით წაიჭირა ყელში თავისი მშვენიერი თმები და ისე დაიხჩო თავი. ამისთანა წვრილმანებს, როგორც თვითონ მორტალი ამბობდა ხოლმე, რასაკვირველია, ყურსაც არ ათხოვებდა.

საფრანგეთში რომ მობრუნდა, ახირებულის მხნეობით მიჰსცა თავი საპოლიტიკო მორევს. იმისთვის სულ ერთი იყო, რომელს დასსაც უნდა ემსახუროს; კარგად იცოდა, რომ თუ გაჭირდა, ყველას ერთნაირად უღალატებდა. გულში მარტო ისა ჰქონდა, რომ რაზედმე ფეხი მოიკიდოს და თავისი ნატვრა აისრულოს. ჯერ რადიკალებს მიემხრო, მერე ნახა, რომ ქარი

სხვაგნადა უბერავს, დიდის ოსტატობით გადვიდა რეაქციონერებში და ყველგან გაზეთებში, თუ ხალხში რეაქციის აზრებს ჰქადაგობდა. აღჭურვილი ცხოვრების ვითარების ზედმიწევნილ ცოდნითა და ადამიანის არაფრად ჩამგდები, მით უფრო საფთხილო და საშიში იყო, რომ თავის სიხარბეს სიმდიდრისას და თანამდებობის შოვნისას არ აჩენდა და იბირებდა ხალხს თავის ჭკუისა და თვალადობის მიმზიდველობითა.

მაინც თავის წადილი ვერ აისრულა. აძლიეს, როგორც ბევრს სხვას, რაღაც ნაწილი მოხელეობისა, მაგრამ ამისთანა გაუმადლარს პატივმოყვარეს მცირე რამ წყურვილს როგორ მოუკლავდა. დანიელ მორტალს მომეტებული და უკეთესი უნდოდა. ამის ლოდინში იგი თვალს ადევნებდა საპოლიტიკო საქმეებს, როგორც გარეშე მაყურებელი, ხოლო ტაშს კი უკრავდა ყოველს ოინს რეაქციონერებისას და ხელს უწყობდა ყოველს ცილსა, რომელსაც კი ჰსწამებდნენ ხოლმე დამარცხებულს რადიკალებს. ბევრი მის მეგობართაგანი მთავრობის სათავეში იდგა და იმათ ხშირად მოუწონებდა ხოლმე საქციელს და ბარაქალით აქეზებდა. ერთი ამისთანა მისი მეგობარი, მისი ძველი ამხანაგი და ამფსონი პრეფექტად იყო იმ დროს პირენეის მაზრაში. მორტალი იმასთან იყო სტუმრად, როცა მოუვიდათ ამბავი ორის დეკემბრისა¹⁵. გაოცებას და გაბრაზებას ყოველ პატიოსან კაცისას საზღვარი არა ჰქონდა. ხოლო ბევრს სხვას იმედი მოეცა, რომ პატივის და სიმდიდრის კარი გაგვეღო. მინამ გაუბედავნი ჭოჭმანში იყვნენ, გამბედავებმა დრო აღარ დაჰკარგეს და მიეცნენ დროთა მიმდინარეობას, რომელიც ყოველფერს უქადდა. მართალი უნდა ჰსთქვას კაცმა, მორტალი ამ უკანასკნელებში ერია. ერთს წუთსაც არ შეფერხებულა, არ უყოყმანია. მაშინვე მიხვდა, რა მოულოდნელი, ბრწყინვალე გზა გაეშალა წინ, მაგრამ ამ ამბავმა იმისთანა დროს მოასწრო, როცა შესაძლო იყო, რომ ჭკუის გამჭრიახობა მას აღარ ჰქონოდა.

სწორედ წინა ღამეს წაეგო უშველებელი ფული - ორასი ათასი ფრანკი და ერთს იქაურს გამოჩენილს არისტოკრატს ლავერდაკს მოეგო. მორტალს გროში არა ჰქონდა თურმე და იმედიც არა ჰქონიყო ემოვნა სადმე ამოდენა ფული, ამდგარიყო და გუნება არეული წამოსულიყო შინ. ამ დროს წიგნიც მიაჩიქეს ხელში თავის მეგობარ პრეფექტისაგან, რომელიც ჰსწერდა, რომ დაუყოვნებლივ ჩემთან მოდიო, ძალიან მძიმე საქმე რამ არისო. ადგა გულმოკლული წაგებისაგან და წავიდა საპრეფექტოში.

- ძალიანი ამბავია, - უთხრა პრეფექტმა და მიაწოდა დეპეშა: მირჩიე, რა უნდა ვქნა? რესპუბლიკა გაუუქმებიათ, ნაციონალური კრება დაუთხოვიათ, პარიჟში ომია თურმე, აქაც უსათუოდ ასტყდება. რა უნდა ვქნა, რა გზას დავადგე? ვეწინააღმდეგო თუ მივემხრო?

ჯერ პრეფექტს თავისი არ გაეთავებინა, რომ მორტალმა აზრი გამოიკვანძა კიდევ. დაუჯერებელის სისწრაფით მოისაზრა ყოველისფერი, ყოველსფერს

¹⁵ ამ დღეს ნაპოლეონმა III უღალატა საფრანგეთის რესპუბლიკას, გააუტმა იგი და თვითონ დაჯდა იმპერატორად.

მიხვდა და სიხარულით აეხსო გული, რადგანაც იგრძნო, რომ აი, კვლავ გადემალა ჩვეული მოედანი ომისა, ბრძოლისა, მრავალგვარ საფთხისა და ფათერაკისა.

- გაიგე, ადამიანო, - განაგრძო პრეფექტმა. - რომ წესიერების, საკუთრების, ოჯახობის გადარჩენის დღეა.

- ყოველივე ეს გადასარჩენია და შენ კიდევ ყოყმანობ! - წარმოჰსთქვა დაცინების ღიმილით მორტალმა. - ვირი ყოფილხარ შენ, ვირი და სხვა არაფერი! ჩვენმა საათმა დაჰკრა და შენ არც კი ხედავ შენს ბედნიერებას! ნება მომეცი, მე ვიმოქმედო, მე გავუძღვე ყველაფერს; ეს ჩემი სტიქიონია. ხომ იცი, მე შენ ცუდს არ გირჩევ.

მორტალი შინ მობრუნდა მხიარული, გახარებული. ხედავდა, რომ პირველი ნახევარი მისის მოუსვენარის ცხოვრებისა დასრულდა, რომ ახალი სვე დაუდგა, სვე მომკისა; რომ არამც თუ მარტო ამისთვის, მთელს საფრანგეთისათვის ახალი დრო მოვიდა, ყოველივე აირივ-დაირივა და ამ არეულობაში ამასაც თავის წილად კაი ლუკმა შეხვდება. შინ რომ მოვიდა, ლავერდაკის ბარათი დახვდა. ძალიან თავაზით ჰსწერდა მორტალს, თუ გნებავთ, კიდევ ვითამაშოთო, აგება გაქვითოთო ესე წინდაუხედავად წაგებულო და თუ არა, რამდენს ხანსაც გნებავთ, დაგაცლითო, რადგანაც ამისთანა მოგებას არ ვიკადრებ შევრაცხო ქალაქის თამაშის ვალად, რომელიც ჩვეულებისამებრ ოცდაოთხს საათში უნდა გადახდილ იქმნასო. ამ კეთილშობილურმა სულგრძელობამ გული კი არ მოჰფხანა მორტალს, პირიქით გააბრაზა. ეგონა, რომ ეგ უკადრისი და სათაკილო სიბრაღულია ჩემდამი ჩემის მეტოქისაო, წამოავლო გაჯავრებულმა კალამს ხელი და მიჰსწერა ლავერდაკს, რომ მართალია, ეხლა ფული ორასი ათასი ფრანკი ხელად არა მაქვსო, მაგრამ ქალაქის თამაშის ვალი - სინიდისის ვალიაო და თქვენ რამდენსამე დღეს შემდეგ სრულიად მიიღებთო. ეს წიგნი გაგზავნა თუ არა, მაშინვე საპრეფექტოში წავიდა, რადგანაც იქ მოუთმენვლად ელოდებოდნენ. იქ ყველაფერი დავიწყებას მიჰსცა, მხოლოდ ის კი ახსოვდა, რომ დაუყოვნებლივ ჯარები უნდა გამოაყვანიოს, რომ პირენეის გულფიცხი ზალი შემინდეს.

იმ საუბედურო დროს არსად მთელს საფრანგეთში ხალხი ისე არ უჩაგრავთ, უწვალეზიანთ და უტანჯნიანთ, როგორც ამ პირენეის კუნჭულში, საცა რამდენისამე დღით ბედმა დანიელ მორტალი შემოაგდო. ის ოინების მძებარი სრულად დაეპატრონა იმ საშინელს ამბებს; თითქმის მთელმა მხარემ ხელში იარაღი აიღო, რომ გამოესარჩლოს შეგინებულს და ფეხქვეშ გასრესილს კანონს: ჯარები შეუწყალეზლად ხოცავდნენ და ჰსდევნიდნენ აჯანყებულებს, როგორც მწევარი ნადირს, და ბევრი ხანი არ გასულა, რომ მარტო აოხრებული სოფლებილა ჩანდა და ქვითინი ისმოდა ქვრივისა და ობლებისა. დამარცხებული ხალხი ხორცს იგლეჯდა გაბოროტებისა და ჯავრისაგან და დანიელ მორტალი კი ცხენით წინ მიუძღოდა ხოლმე ჯარსა და რჩევას აძლევდა მოხელეებს, როგორც გამოცდილი კაცი. აჯანყებულების

დამარცხებას მოჰყვა სასჯელი. არამც თუ ჰკარგავდნენ და გზავნიდნენ სასჯელად მართლა დანაშაულებს, არამედ იმათაც, ვისზედაც კი ეჭვს მიიტანდნენ. საითაც კი უნდა მიგებდნათ, ნახავდით, რომ ის უბედურები ბორკილგაყრილნი, როგორც ავაზაკნი, დასტა-დასტად მიჰყვანდათ გადასაკარგავად.

ზარდაცემულმა ხალხმა ხმა გაიკმინდა. თუმცა კაცის დაჭერა და დაკარგვა იმ დროს არავის არ აოცებდა, მაგრამ ყველას გაუკვირდა, როცა გაიგეს, რომ სხვათა შორის ლავერდაკიც დაიჭირესო... მართალია, მან როგორც პატიოსანმა კაცმა, ხმამაღლა გაჰკიცხა ორის დეკემბრის დამნაშავე ნაპოლეონ III, მაგრამ არასდროს იგი არ ითვლებოდა არც რადიკალად, არც მოქმედების კაცად. კეთილშობილი, სიტყვით ლიბერალი ლავერდაკი იყო მდიდარი არისტოკრატი და უფრო ლხინსა და ქეიფს მისდევდა, ვიდრე პოლიტიკასა. თამაშობდა ქალაქებს, დოღებში სანადლეოს იჭერდა, საცა კი საქეიფო სადილი და ვახშამი იქნებოდა, ყველგან პირველი ის იყო და ერთობ ძალიან ხელგაშლილი ცხოვრებდა და ჰფლანგავდა ცოლის მზითვებს. თუმცა ცოლი და თავისი ორი ვაჟიშვილი ძალიან უყვარდა, მაგრამ არ ესმოდა კი, რომ ყველას აუბედურებდა იმიტომ, რომ ისე წინდაუხედავად ჰსჭამდა თავის ქონებას. აბა, ამისთანა ქეიფის კაცს რომ პოლიტიკური ბრალი შეჰსწამეს, რასაკვირველია, ყველას გააოცებდა.

ლავერდაკის ცოლს უნდოდა შეეტყო ქმრის დაჭერის მიზეზი, მაგრამ პრეფექტმა არ მიიღო. ერთხელ საღამოს ჟამს სახლს პოლიცია მიესია და დაუწყო ჩხრეკა ყველაფერს, რაც კი სახლში იყო. რაც ქალაქდები ნახეს, სულ მოაგროვეს, თითქო ლავერდაკი რაიმე საპოლიტიკო შეთქმაში ერივა. ყველაზე უფრო ბეჯითად იქცეოდა ერთი ვიღაც უცნობი კაცი, რომელიც პოლიციის კამმისარს თან მოჰყვა. ეს კაცი ლავერდაკის ცოლს უწინ არსად არ ენახა და არც იქაური იყო. ეგ იყო დანიელ მორტალი. რა ქალაქდსაც კი მიაწვდიდნენ ხოლმე, ის ამბობდა გულზედ მოსული: - „ეგ ის არ არისო, არაო“.

ამკარა იყო, რომ მორტალმა ვერ იპოვა, რის პოვნაც უნდოდა. როცა პოლიცია და მორტალი წავიდნენ, უმცროსმა შვილმა, ექვსის წლის ჟორჟმა მიუტანა დედას წითელი ჩანთა, რომელიც მის მამას, ლავერდაკს ყოველთვის თან დაჰქონდა.

- აი, დედი, - უთხრა შვილმა ლავერდაკის ცოლს. - იქნება ამას ეძებდნენ. ქალაქდებს რომ აქოთებდნენ, მაშინ ძირს ჩამოვარდა და მე ავიღე, სწორედ იმ ჯავრიან კაცის ფეხებ წინ ეგდო.

ლავერდაკის ცოლმა გახსნა ჩანთა და ნახა რაღაც ბარათები ქმართან მოწერილი; ყველა ბარათი იცნო, ხოლო ერთი, ხელმოწერილი დანიელ მორტალისაგან, არ ეცნობოდა და იმ ბარათში მოხსენებული იყო რაღაც ქალაქდის თამაშის ვალი. რაღა თქმა უნდა, რომ ამ ბარათს ყურეც არ ათხოვა და უნდოდა სტოლზედ მიეგდო, მაგრამ ამ დროს რაღაც ნუსხას, ქმრის ხელიო დაწერილს, თვალი მოჰკრა. საცოდავმა ქალმა ტუჩებზედ მიიკრა ძვირფასი ნაწერი ქმრისა და თითქო წმინდანის ნაწილიაო, შეინახა.

ამასობაში ლავერდაკი ციხეში ჩასვეს სხვათა აჯანყებულთა შორის, რომელთაც თოფ-იარაღისათვის ხელი წაეველოთ, როცა ნაპოლეონის III ოინები შეეტყობთ. აქ ყველა გვარის და წოდების კაცი იყო: სოფლელები, სოფლის ნაცვლები, ადვოკატები, ნოტარიუსები და რედაქტორები გაზეთებისა. ამ სხვადასხვა ჯურის კაცთა შორის ლავერდაკმა დაინახა ერთი კაცი, რომელსაც დიდს და გულითადს პატივსა ჰსცემდნენ. ის კაცი ექიმი იყო, ერთი იმ მკურნალთაგანი ღარიბთათვის, რომელთ ცოდნა და ხელოვნება ყოველთვის მზათ არის უბედურთა სამსახურისათვის. მას ერქვა პასკალ არტესი. მთელი სიცოცხლე ამ კაცისა იმისთანა კაი კაცობაში და თავგანწირვაში იყო გავლილი, რომ თვითონ მტერიც კი პატივსა ჰსცემდა.

ჯერ კიდევ ოცის წლისა იყო, როცა მოშორდა თავის დედმამას და წავიდა პარიჟში. იყო მდიდარი, ლამაზი; გძელი თმა უმშვენიებდა ჭკვიანურს და გამბედავს სახეს, შემკულს მშვენიერის და ბრწყინავის თვალებითა. მას შეეძლო და შეეფერებოდა კიდევ, რომ პარიჟში მარტო ქეიფი ეწია, როგორც სხვა მდიდარის კაცის შვილებს, მაგრამ ამან უარჰყო ამისთანა უკადრისი ცხოვრება. როცა ახალგაზრდობა წაიტყუებდა და ლხინში სადმე დაესწრობოდა, მაშინაც კი ტანჯულების და ჩაგრულების ნალველი მოაწვებოდა ხოლმე გულზედ და ამ ტანჯულთა და ჩაგრულთა შეჰსწირა კიდევ ყველაფერი, რაც ჰქონდა: თავისი ყმაწვილკაცობა და სიმდიდრე, კაი კაცობას შეჰსწირა თავისი სიცოცხლე სიხარულით, ღიმილით; ჩუმად იყო, არა ყვიროდა, რომ აი, რა კაცი ვარო და ყოველს ჭირში თავის ამხანაგებთან ერთად ჩაებმოდა ხოლმე უღელში და რაც შეეძლო, მხარს აძლევდა.

ციხეში დამწყვდეული იგი ჰსწუხდა თავის თავისთვის კი არა, თავის საწყალ ავადმყოფებისათვის. თუმცა ამისი სახელი მაშინ გათქმული იყო, მაგრამ არ აჰყვა ქვეყნის მაცთურებას და თავი სრულებით ღარიბებისათვის გადასდო, შეიქმნა ექიმად იმ ტანჯულთათვის, რომელთაც გროში არა ჰქონდათ, რომ ეწამლათ და თავი მოერჩინათ. საკვირველის ლოლოებით და ალერსით ექცეოდა თავის ავადმყოფებს, თავის ხარჯით უყიდდა ხოლმე წამალს და როცა მადლობას უხდიდნენ, ეუბნებოდა ღიმილით:

- რას ბძანებთ! მადლობელი მე უნდა ვიყო თქვენი და არა თქვენ ჩემი. განა ვერა ხედავთ, რომ მე წამლებსა ვცდი ხოლმე, მხოლოდ იმის მაგიერ, რომ კაცი მოგვლა, ვარჩენ ხოლმე. ეს არის და სხვა არაფერი.

ციხეში ჯდომის დროს არტესი უვლიდა თავის ამხანაგებს და ისე იქცეოდა, რომ ციხის ყარაულებმაც კი შეიყვარეს. ერთხელ ტუსაღები აჯანყდნენ, ცუდს პურს გვაჭმევთო. ციხის კამენდატმა უბძანა, რომ ვინც გაბედავს და პურს დაიწუნებსო, თოფით დახვრიტეთო. მაშინ არტესი წამოდგა წინ და გული მიუშვირა, მე ვიწუნებ, დამხვრიტეთო. ვერავინ ვერ გაბედა, ამისთვის დაეშავებინათ რამე და მეორეს დღეს უკეთესის პურის ძლევა დაიწყეს.

- თქვენი მადლობელნი უნდა იყვნენ, რომ პური გამოუცვალეს ტუსაღებს, - ეუბნებოდა ერთი აფიცერი მეორეს დღეს. - მარტო ერთი თქვენა ხართ,

რომელსაც ჩვენი სალდათები ვერ გამოიმეტებენ და ხელს არ შეახებენ.

ლავერდაკმა დაინახა თუ არა არტესი თავისთან ახლო, ჰკითხა:

- თქვენც აქა ხართ, არტეს? თქვენც ტუსადი ხართ?

- როცა კანონს ფეხქვეშ ჰსთვლენ, მაშინ ყველანი კანონის მომხრენი დევნულ უნდა იყვნენ, - უპასუხა არტესმა. - ამას ლოდიკა ითხოვს.

- მე მეგონა, თქვენ პარიჟში ხართ.

- იქ ვიყავ, მაგრამ რაკი რესპუბლიკის დამხობის ამბავი შევიტყე, აქეთ წამოველ, რადგანაც აქ ჩემთვის უფრო ბევრი საქმე იყო. მე კანონის მოსარჩლეთა დასში ჩავდექი. ჩვენ ყუმბარებით წინ დაგვხვდნენ, დაგვამარცხეს; მეც სხვებთან ერთად დამიჭირეს. მე დამნაშავე ვარ, რადგანაც კანონს გამოვესარჩლე და აი, ვუცდი სასჯელს, რადგანაც ჩემს მოქმედებას აგვაცობად დასახვევნი გამარჯვებული ვაჟბატონები. ყველა ყველა და თქვენ როგორ მოხვდით აქ? განა ჩვენს მხარეზედ გადმოხვედით?

ლავერდაკმა უამბო ისტორია თავის უცნაურის დაჭერისა, რომლის მიზეზიც ვერას გზით ვერ გამოეცნო.

- კიდევ ამაშია ჩვენი ღონე თუ უღონობა, - დაუმატა მან. - ჩვენ, მართალია, არავისთვის საჭირონი არა ვართ, არავის უნდივართ; ჩვენ ერთი ქეიფის კაცები ვართ და დროთა ბრუნვას მხარს ვუქცევთ და არაფერში ვერევიტ ხოლმე, მაგრამ სინიდისი კი გვაქვს და გვაწუხებს ხოლმე რა არის ნამუსი და რა არის უნამუსობა. მე ყოველთვის თქვენ დაგნატრიდით არტეს, და ყველგან ვამბობდი, რომ თქვენ გარდა სხვა კაცი არ მინახავს, რომელიც თავის გულახდილ, პატიოსან ცხოვრებით თქვენსავით პატივსაცემი იყოს.

- მე მარტო ჩემს მოვალეობას ვასრულებდი, - უპასუხა გულალალად არტესმა.

- კიდევ კარგია, რომ თქვენ იცით მაინც, რისთვისა ხართ დაჭერილი, - უთხრა ოხუჯობით ლავერდაკმა.

ჩააკვირდა რა თავის თავის გარემოებას, ლავერდაკს ენიშნა, რომ ამის დაჭერა მორტალის საქმე უნდა იყოს, რადგანაც ამისი დიდი ფული ემართა და ყველამ იცოდა, რომ ამ ალიანქოთში ის იყო, რაც იყო. ეს აზრი ლავერდაკმა არტესს უთხრა, მაგრამ არტესმა, თვითონ თავიდან ფეხამდე პატიოსანმა, არ დაიჯერა, კაცს იქამდე დაემდაბლებინა თავი, რომ აქაო და ვალი მმართველსო, მოვალე ციხეში ჩავაგდო, ეგებ ამით ვალს გადვურჩეო.

აი, ვნახავთ, - უთხრა ლავერდაკმა. - ხომ სამართალში ჩავგავდებენ და მაშინ ყველა. გამოჩნდება; მაშინ შევიტყობთ, ჩემი ეჭვი მართალია თუ არა.

ეს ეჭვი მარტო ლავერდაკს არა ჰქონდა; ყველა ამისი ნაცნობი ამას ამბობდა, რომ მახე მორტალმა დაუგოო. ამაზედ გული უფრო მაშინ დააჯერეს, როცა შეიტყეს, რომ მორტალს ქალაღდის ვალი ემართა და აქამომდე არ მოეშორებინა.

- აი, საცოდავი რისთვის დაიჭირეს, - ეუბნებოდნენ ჩურჩულით ერთმანეთს ლავერდაკის ნაცნობები და ელოდნენ, ვნახოთ, სამართალი რას იტყვისო.

მაგრამ სამართალი სად იყო? ერთს დღეს სულ ტუსალები ბორკილშეყრილნი ორ-ორად დაამწკრიეს, ჯარი გააყოლეს და ტულონში გაგზავნეს. სხვათა შორის, არტესი და ლავერდაკიც იყო, რომელნიც ალაღბედზედ ერთის ხელ-ხუნდით იყვნენ ერთმანეთზედ გადაბმულნი. წინა რიგში ესენი იდგნენ და უკან სხვა ოთხასი ტუსადი იყო. მინამ გაგზავნიდნენ ამათ, პრეფექტმა გამოუცხადა წინამძღოლს აფიცეს, რომ თუ ვინმე გაბედავს და გაქცევას დააპირებსო, მაშინვე იქავ თოფით დახვრიტეო. მოტალიც მაშინ პრეფექტს გვერდით ედგა. ლავერდაკმა თვალი მოჰკრა, რომ მორტალმა აფიცერს ესა და არტესი დაანახვა.

დეკემბრის ცივი დილა იყო. თხლად და ცუდად ჩაცმულნი სიცივისაგან კანკალებდნენ საცოდავი ტუსალები და ისე მიდიოდნენ მობუზულები. ბევრს მოაგონდა თავისი ცოლი, შვილები, თავისი სახლი და მინდვრები და მწარე ცრემლი მიერია თვალეებში. ზოგნი კი, თითქმის უსუსური ბალები, თავ-მოწონებით და გულადად მიდიოდნენ და ხანდახან ხმამაღლაც მიიმღეროდნენ სამხიარულო სიმღერებსა. მაშინ აფიცერი მივარდებოდა ხოლმე და შეუტევდა:

- ჩუმად, თქვე ვირებო!

- აი, უბედური კაცი! - ფიქრობდა გულში არტესი. - ამასა ჰგონია, რომ თავის მოვალეობას იხდის.

შუადღისას ეს საცოდავები დაასვენეს და ნება მიჰსცეს პური მოეტეხნათ და იქავ წყაროზედ წყალი დაელიათ. მერე ისევ გზას გაუყენეს. როგორც წინა ვჰსთქვით, ლავერდაკი და არტესი ყველაზედ წინ მიდიოდნენ და უკანებს ამათის ლაჯისათვის უნდა შეეწონათ თავიანთი ლაჯი.

- ცივილიზაცია წინ მიდის, ძმაო არტეს, - ეუბნებოდა ხუმრობით ლავერდაკი. - ქვეყანას ახალი დრო მოსდის.

- არა უშავს რა, - უპასუხა არტესმა. - სიმართლე და ჭეშმარიტება უკვდავნი არიან.

თავ-თავქვე იყო ერთს ადგილას, ძალიან დაქანებული. არტესს და ლავერდაკს უკანიდამ რომ ხალხი მოაწვა, თავი ვერ შეიმაგრეს და გაქანდნენ.

- ეს რა ამბავია! - დაუყვირა აფიცერმა და გზა გადუჭრა: - გაქცევას აპირებთ?

- გაქცევას კი არა, - უპასუხა ლავერდაკმა. - აბა, როგორ გავიქცევით, ავაზაკებსავით ბორკილი გვიყრია.

- ღირსიცა ხართ. მაგრამ გაფრთხილდით, თუ ერთი კიდევ აჩქარება შეგამცნით, ბძანებას ავასრულებ და აქავ დაგხოცთ ძალებსავით.

- მოწყალეო ხელმწიფევ, - უთხრა არტესმა თავმომწონედ და თამამად: - ჩვენ ფეხი ავუჩქარეთ იმიტომ, რომ უკანიდამ ხალხი გვაწვება და ამ თავთავქვეზედ თავი ვერ შევიმაგრეთ. ჩვენ ფიქრადაც არა გვაქვს გაქცევა. ჩვენ თქვენ ხელში ვართ. იმედი კი გვაქვს, რომ როცა იქნება, სამართალსა ვნახავთ. თუ გაუსამართლებლად გინდათ საქმეს ბოლო მოუღოთ, რაღას იცდით, აი, აქ არა ვართ, დაგვხვრიტეთ: ჩვენ თქვენები ვართ.

- ჰა! - დაიძახა აფიცერმა. - აბა, ერთი კიდევ დააპირეთ გაქცევა და მერე

ნახავთ, რაც იქნება.

გზა უფრო და უფრო დაქანებული გამოდგა. თუმცა ძალიან ცდილობდნენ ლავერდაკი და არტესი არ აჩქარებულყვნენ, მაგრამ იმოდენა ხალხი აწვებოდა უკანიდამ, რომ ვერას ღონისძიებით ვერ შეიმაგრეს თავი და კიდევ მაინც ფეხი აუჩქარეს და სირბილით გაქანდნენ.

- აი, დაგწყევლოთ ღმერთმა! აკი გაგაფრთხილეთ! - დაუყვირა აფიცერმა, ამოიღო ბუდიდამ დამბაჩა და დაუმიზნა ლავერდაკს.

უბედურმა ლავერდაკმა უკან მოიხედა და კინაღამ შუბლი არ შეახეთქა დამბაჩის ლულას, დამბაჩა გავარდა და ლავერდაკის თავის ქალა გაიფანტა ნაჭუჭსავით. სისხლი და ტვინი ზედ შეასხა არტესს პირის სახეზედ და ტანის სამოსზედ.

საშინელი ხმა ელდისა და გააფთრებისა აღმოხდა იმდენი კაცის გულიდამ და ტუსალები შედგნენ. პასკალ არტესი გაიმართა ტანში და გაფითრებული ამაყად უცქეროდა კაცის მკვლელს, რომლის ხელშიაც ჯერ კიდევ ჰბოლავდა დამბაჩა. გვერდთ ეგდო წუთის სოფელ გამოსალმებული გვამი ლავერდაკისა.

არტესიც ელოდდა სიკვდილს და ზიზღით და უშიშრად შეჰყურებდა თავის ჯალათსა. ერთის მოკვლა, როგორც ეტყობოდა, საკმარისი არ იყო. აფიცერმა რისხვით გადაავლო თვალი ტუსალებს, რომელნიცა წყევა-კრულვით ხმაურობდნენ და მკვახედ უთხრა:

- თქვენც ეგ დღე დაგადგებათ, თუ მაგ ყვირილს არ მოიშლით.

სალათები გაფითრებული იდგნენ და თრთოდნენ სირცხვილისაგან და საწყალი ტყვეები კი, ღონემიხდილნი ციხეში ხანგრძლივის გდებითა, ჩაჩუმდნენ და გამწარებულნი დაჰყურებდნენ მკვდარს ლავერდაკსა.

- ჰა! - დაიძახა გამწყრალმა აფიცერმა: - წყნარად იყავით! მერე მიუბრუნდა არტესს და უთხრა: თქვენზედაც კი ახი იყო, რომ დამეცა დამბაჩა.

- რატომ არ დამეცით? - უპასუხა არტესმა და მოიწმინდა პირისახიდან სისხლი და ზედ შენთხეული ტვინი.

- რაო? თქვენ სიტყვის შემობრუნებასაც მიბედავთ!

- დიად და ამასთანავე ვითხოვ, თქვენი სახელი მითხრათ, რომ მერე როცა გამანთავისუფლებენ, ის დღე დაგაყენოთ, რაც ლავერდაკს თქვენ დააყენეთ.

ისე გააფთრდა ამ სიტყვებზედ აფიცერი, რომ გაიძრო ხმალი და მიუხტა არტესს, მაგრამ ერთმა სალდათმა შეაყენა და ხმამაღლა უთხრა:

- კმარა, დალახვროს ღმერთმა! კმარა, ჩვენ მართლა და კაცისმჭამლები ხომ არა ვართ!

აფიცერმა შემოხედა სალდათს შიგ თვალებში. სალდათი არ შეკრთა. თავის ჭაღარა ულვაშს იგრეხდა და ძლივს იმაგრებდა თვალში მოგუბებულს ცრემლს.

- შენ ეი, ბერო კაცო, საცა შენი საქმე არ იყოს, ნუ ერევი ხოლმე, - ჰსთქვა აფიცერმა. - მერე მობრუნდა და უბძანა, დაიძარითო.

პასკალ არტესი ამ სახით გადარჩა, მხოლოდ სიკვდილისაგან კი. ბევრი

წელიწადები გაატარა ციხეში გდებით, ხან სენ მიშელში, ხან ლამბესში და ხან კორტში. ბოლოს კი როცა გამოუშვეს და ისევ საფრანგეთში მოტრიალდა, ყველაზედ უწინარეს ისა ჰქმნა, რომ ლავერდაკის მკვლელი დუელში გამოითხოვა.

დუელი მოუხდა ბელგიაში და არტესმა მძიმედ დასჭრა თავის მეტოქე, ასე რომ ორ წელიწადს უკან თან გადაჰყვა კიდევ თავის დაჭრილობას.

ეს ამბავი 1861 წ. იყო. ამ უკანასკნელს ათს წელიწადში მორტალმა დიდი სიმდიდრე შეიძინა. აბა, ყოველთვის გამოპრანჭული, საგანგებოდ მორთული, ვის ეგონებოდა, რომ ეს კოხტა კაცი რიოგრანდოს ავაზაკია. ერთის სიტყვით, მორტალმა გულის წადილი აისრულა: სიმდიდრე და ძალა ხელში ჩაიგდო. მას არამც თუ თავს ევლებოდნენ, მისი ეშინოდათ კიდევ. ამასაც მეტი არა უნდოდა რა. სრულებით ბედნიერი იქნებოდა, რომ ჰყვარებოდა იმ ქალს, რომელიც თვითონ სიყვარულით შეირთო. მორტალს ანგენის წყლებზედ შეხვდა ერთი მართლა და საოცარის მშვენიერების ქალი. აქამომდე ბევრი ცულლუტობა გამოიარა ქალებთან, მაგრამ არც ერთი არ შეუყვარებია. ეხლა კი სწორედ ცეცხლი მოეკიდა მის გულს, რა კი ის ქალი ნახა დაჩვეული ქალის სწრაფად მოხიბლვას, ეხლა რომ შეხვდა ქალს, რომელიც სრულებით არათანაუგრძნობდა, უფრო აპილპილდა, უფრო გაუძლიერდა სიყვარული. რაც უნდა დამემართოსო, იფიქრა გულში, ის ქალი ჩემი უნდა იყვესო. ადგა და ჰსთხოვა ქალის ხელი მის ბებერს მამასა, გადატაკებულს არისტოკრატს. კლარა, ქალს ეს სახელი ერქვა, პატარაობითვე მამის მორჩილი იყო და მთელი თავისი ყმაწვილქალობა ზედ დაასრულა, რომ ფხუკიანს და თავმოყვარეს მამას ასიამოვნოს. ამიტომაც ხმამაღულელებივ აასრულა მამის სურვილი და შეირთო დანიელ მორტალი. ეს კი ჰქონდა ნუგეშად, რომ მინამ მამა ცოცხალი ჰყვანდა, ქმრის მეოხებით დიდკაცურად აცხოვრა თავის სახლში.

ნაზს, მოსიყვარულეს და მეტად კარგს კლარას ეგონა, რომ როცა კარგად გავიცნობ მორტალსაო, იქნება შემეყვარდესო, მაგრამ ამაოდ. ამ თოკიდან გამოშვებულს კაცს არ მიეკარა, არა და არა, კლარას პატიოსანი გული, თუმცა, კაცმა მართალი უნდა ჰსთქვას, მორტალი ძალიან ცდილობდა, რომ კლარა მოინადიროს. კლარა თითქო სუნითა ჰგრძნობდა მორტალის ავკაცობასა და შიშით ფთხოდა და განზედ უდგებოდა. მორტალი ამ დროს პარიჟში ცხოვრებდა. ქალმა, იგრძნო რა თავის თავის სრული უბედურება, ჰსთხოვა ქმარს, როგორც მოწყალეა, რომ ნება მომეციო, ჩემთვის ვიყო და საზოგადოებაში ნუ მაიძულებ სიარულსაო. მორტალი ჯერ დაჰყვა ნებას, მერე კი ამ ყოფამ მოთმინებიდან გამოიყვანა. მან ძალა დაატანა კლარას, რომ ხალხში გამოვიდეს და კლარამაც დაიწყო სიარული ბალებში. კლარას სიტურფემ მოიზიდა ყველას ყურადღება და მორტალს ეს ძალიან უხაროდა; კლარას კი აინუნშიაც არ მოსდიოდა თავისი სილამაზე და ქვეყნის ქება. თუ მეტი გზა არ არისო, ამბობდა კლარა გულში, ისევ იმისთანა სახლში ვივლიო, საცა ჰკუიანს და განათლებულს ხალხს შევხვდებიო. ამისთანა სახლი გორდონის სახლი იყო, თავისის ქმრის ვეჟილისა. სადამოობით იქ თავს მოიყრიდნენ ხოლმე

ლიტერატორები და სხვა გამოჩენილი კაცები. ამ არჩეულს საზოგადოებაში კლარა თავს გაერთობდა ხოლმე და სიამოვნებდა. თუმცა თვითონ უფრო სხვას ყურს უგდებდა ვიდრე ლაპარაკობდა, მაგრამ როცა კი იტყოდა რასმეს, ისეთს მოსწრებულს და ზედ გამოჭრილს იტყოდა, რომ ყველამ აღიარა კლარა მეფად იმ პატარა აკადემიისა.

სხვათა შორის, კლარას ყურადღება მიიქცია იმ ერთმა ყმაწვილმა კაცმა, ქერათმიანმა, ფერმკრთალმა და სუსტის აგებულებისამ. ის ყმაწვილი კაციც კი ხშირად შემოჰსცქეროდა ხოლმე კლარას. კლარა არასდროს არ დაჰლაპარაკებია და თვითონ ისიც როგორღაც ერიდებოდა ხოლმე. კლარამ მარტო ეს იცოდა, რომ მემუსიკე იყო და კონსერვატორიაში მედალი მიეღო. ერთხელ სახლის პატრონის ცოლსა ჰკითხა კლარამ ამ ყმაწვილ კაცის ვინაობა.

- რას ბძანებთ! - წამოიძახა გარდონის ცოლმა: - განა თქვენთვის არ წარმოუდგენიათ? პოლ ლავერდაკია.

მაშინვე წავიდა, რომ მოიყვანოს და წარმოუდგინოს კლარას, მაგრამ ყმაწვილ-კაცმა უარი ჰსთქვა და უთხრა:

- მომიტევეთ, ბატონო! ისეთის გვარის კაცი ვარ, რომ ჩემი გვარი მორტალების ყურისათვის ვერაფერი სასიამოვნოა.

ესა ჰსთქვა და ყმაწვილი კაცი მაშინვე ოთახიდან გავიდა. გორდონის ცოლმა ეს უცნაური სიტყვები გადაჰსცა კლარას. კლარას ეოცა, რადგანაც ლავერდაკის გვარი თავის დღეში არ გაეგონა. ფერმკრთალმა ყმაწვილმა კაცმა ამ სიტყვებით უფრო განუძლიერა კლარას ცნობისმოყვარეობა. აშკარა იყო, რომ აქ რაღაც საიდუმლო რამ არის, მაგრამ რა არის? კლარას მაშინვე დანიელ მორტალი გაახსენდა. უსათუოდ ჩემი ქმარი უნდა იცნობდეს ლავერდაკსა და გული აუკანკალდა, რადგანაც წინად იგრძნო, რომ აქ რაღაც საშინელი საიდუმლო ამბავი უნდა იყოსო, რაკი ჩემი ქმარი ურევიაო.

- ლავერდაკს იცნობთ? - ჰკითხა კლარამ ქმარს, როცა შინ წამოვიდნენ ეტლითა.

- ლავერდაკს! - დაიძახა მორტალმა და სახეზედ ჯავრმა და ელდამ გაურბინა. - მაგითი მითამ რის თქმა გინდათ?

- მაგდონი არაფრისა, უპასუხა ცივად კლარამ და შეაჩერა თავისი პატიოსანი, გულამდე გამჭვრეტავი თვალები ქმრის არეულს სახეს. დღეს ჩემთვის უნდოდათ გაეცნოთ ერთი ყმაწვილი კაცი, რომელიც გვარად ლავერდაკია.

მორტალმა აჩქარებით, თითქო საოფლეშიაო, დაუწყო გამოკითხვა, რა სახისააო, რამდენის ხნისააო და სხვა ამგვარი და თან უნებურად ენაზედ მოსდიოდა:

- ლავერდაკი! ლავერდაკი!
- მაშ, თქვენ იცნობთ? - ჰკითხა მკვახედ კლარამ.
- არა, მაგრამ, იქნება, მამას კი ვიცნობდი.
- თქვენი მტერი ხომ არ იყო?
- არა.

- მეგობარი?
- მე ძალიან შორეულად ვიცნობდი.
- მაშ, შეილმა რატომ არ ინდომა ჩემი გაცნობა?
- არ ვიცი.

კლარა ეხლა კი დარწმუნდა, რომ მისი ეჭვი უსაბუთო არ არის. ცხადი იყო, რომ რაღაც მძიმე, საუბედურო ჯაჭვია გაბმული მის ქმრისა და იმ ყმაწვილ კაცის შორის. ხოლო რა ჯაჭვია? მორტალს უნდა ეშინოდეს ლავერდაკისა, თუ ლავერდაკი უნდა თაკილობდეს მორტალის წინაშე? ეს არ იცოდა და რასაკვირველია, ამას ვერც შეიტყობდა მორტალისაგან. არც იმათ ღირდა, რომ ეკითხნა: ან არას უპასუხებდა, ან არა და იცრუებდა. მაგრამ ჰგრძნობდა კი, რომ ამ საიდუმლოში დაფარულია რაღაც უბედურება, რაღაც სამარცხვინო საქმე და იქნება ავაზაკობაცა. კლარას ყოველთვის შინებია დანიელისა, ყოველთვის შინებია მისის ყოფილის ცხოვრებისა და ეხლა უფრო მეტის ელდით უყურებდა მის წარსულს, უყურებდა იმ გრძნობით, როგორც კაცი, ფრიალო კლდეზედ მდგომარე, დაჰყურებს ხოლმე უძირო სიღრმეს, მის ფერხთა წინ პირდაღებულს. თუმცა კლარა, როგორც ყოველი ქალი, სუსტი და ნაზი იყო, მაგრამ ის მხნეობაცა ჰქონდა, რომელსაც დაუბადავს ხოლმე კაცს შეგინებული გრძნობა პატიოსნებისა. ამიტომაც გადაჰსწყვიტა, რომ რაც უნდა დამემართოსო, თვითონ ლავერდაკს უნდა გამოგვითხო ეს საიდუმლო ამბავიო, რომელიც ძალიან აწუხებდა.

სურვილი მალე ვერ აუსრულდა, რადგანაც სამს-ოთხს კვირას ლავერდაკი აღარ მოვიდა გორდონებთან. ბოლოს კლარამ იკითხა, რა მიზეზია, რომ აღარ დადისო. გორდონის ცოლმა უთხრა სიცილით ყურში, თქვენ მოსწონხართ და გერიდებათო. ამ სიტყვებზედ თვითონ ლავერდაკმაც შემოალო კარი, შემოვიდა და ორივე ქალს პატივისცემით თავი დაუკრა. იმავ წამს გორდონის ცოლი რაღაცისათვის გაიხმეს და კლარა გაფითრებული, აღელვებული მარტო დარჩა ყმაწვილ კაცთან.

- უკაცრაოდ არ ვიყო და ერთი მითხარით, რატომ არ გინდოდათ მე გაგეცანით? - ჰკითხა აჩქარებით და მოჭრით კლარამა.

- ბატონო....

- რატომ არ გინდოდათ? თქვენ გეთქოთ, რომ თქვენი გვარი ვერაფრად ესიამოვნება ვითომ ჩემს ყურსა. მე ეს არ მესმის. მითამ რა გინდოდათ, ამით გეთქვათ?

- მე... არაფერი. - უპასუხა ლავერდაკმა. - გთხოვთ, მომიტევოთ.

- არა, არა, თქვენ ვერ მიმიხვდით, რისთვისაც გკითხავთ. მე საყვედურისათვის კი არ გკითხავთ და არცა მაქვს ამის უფლება. მე მარტო მინდა საქმე შევიტყო.

- საქმე შეიტყოთ? - გაიმეორა ყმაწვილმა კაცმა და აირია.

- დიაღ, მინდა შევიტყო და თქვენ უნდა შემატყობინოთ. მე ჩემს ქმარსა ვკითხე, მაგრამ უარი მითხრა. მე მარტო ის ვიცი იმისაგან, რომ როდესაც მამათქვენს იცნობდა თურმე. თუ ამ საქმის გახსენება თქვენთვის სამძიმოა,

ნურას მეტყვეით და მომიტევეთ ჩემი კადნიერება. ხოლო თუ მარტო ჩემი საწყენია, გევედრებით, ყველაფერი სისწორით მიაშობოთ. ლავერდაკის გვარი საწყენი რად უნდა იყოს მორტალების ყურთათვის?

პოლ ლავერდაკი გაფითრებული იდგა ქალის წინ, ტუჩები უთრთოდნენ და ძლივს დამორჩილებული ჯავრი გამოჰკრთა მის ცეცხლსავით ანთებულს თვალში. პასუხი არ გაჰსცა როგორც კაცმა, რომელიც ფთხილობს, სიტყვა პირიდან არ ამომივიდესო, რადგანაც ის სიტყვა გულს შუაზედ გაუპობსო.

- მორტალი იცნობდა მამათქვენს? - ჰკითხა კლარამ.

- თვითონ ხომ გითხრათ? - ჰკითხა თავის რიგზედ ლავერდაკმა.

- დიაღ.

- ისიც გიამბოთ, როგორის სიკვდილით გადიცვალა მამაჩემი?

- არც კი უთქვამს, რომ მამათქვენი გარდაცვალებულია.

- მაშ, თქვენ არა იცით რა?

- არაფერი, სრულებით არაფერი! - დაიძახა კლარამ. - მაგრამ მინდა კი, რომ ყველაფერი ვიცოდე. აქ რაღაც საზარელი საიდუმლოა... გემუდარებით, ნურას დამიძალავთ, ყველაფერი მიაშობეთ!

ამ სიტყვებში იმოდენა მწუხარება და გულისტკივილი იყო, რომ ლავერდაკს ქალი შეებრალა. გორდონის ცოლმა მართალი ჰსთქვა. ლავერდაკი ნახვისვე უმალ მიიზიდა კლარამ, თუმცა მისმა გვარის ხსენებამ კვლავ გაუღვიძა ფარული მტრობა მორტალისა, რომელიც პატარაობიდანვე ისე მიაჩნდა, როგორც მამის მკვლელი. ბევრჯერ გაეგო, რომ ქალადის ვალი დარჩა მორტალზედ; რომ მორტალმა ის ვალი იმით მოიშორა, რომ უბრალო კაცი გარია საპოლიტიკო დანაშაულობაში და ძალად მოაკვლევინა. რამდენჯერ უნახავს მამის წითელი ჩანთა და შიგ მორტალის ბარათი, რომელიც კარგად გამოადგებოდა, თუ ჯავრის ამოყრას მოიწადინებდა. ბევრჯერ უხვეწნია საყვარელს დედას, თავი დაანებეო, ჯავრის ამოყრას ნუ ინდომებო, დეე, გამარჯვებულმა ავაზაკმა იფარფაროსო; შენ კი მარტო შენს თავს მიაქციე ყურადღებო და ეცადე პატიოსან კაცად ყოფნასო. თუმცა გულსა ჰსწვავდა ბოროტი, რომელსაც დედის მუდარების გამო, ეგრე დაუსჯელად უნდა ეფარფარნა, მაგრამ მაინც დედას ხათრი აღარ გაუტეხა და მორტალი მიანება თავის ბედისწერას. ხოლო როცა მორტალის ცოლს, კლარას, შეხვდა, კვლავ აუფართხალდა გულში დაუძინებელი მტრობა მამის მკვლელის მიმართ. გარნა ეს მტრობა არ გადადიოდა ცოლზედ? როცა ყმაწვილი კაცი დააკვირდებოდა ხოლმე კლარას პატიოსანს და კეთილშობილებით სავსეს სახეს, ჰგრძნობდა, რომ კლარა მონაწილე კი არ იყო ქმრისა, არამედ გაუბედურებული და წამებულია მის ხელში და ყმაწვილ-კაცს უნებლიედ გული შეჰსტკიოდა ამ ქალისათვის. ჯერ მართალ სიყვარულამდე ლავერდაკის გული შორს იყო, მაგრამ ის გულის დღევა, რომელსაც ლავერდაკი ჰგრძნობდა, სათავეა, საიდანაც სიყვარული იბადება ხოლმე. ტრფიალების პირველ ხანში კაცს მოწონებულ ქალთან მარტო დაახლოვება უნდა და არა მისი დაკუთვნება; ამ ხანში სურვილი წმინდაა და შეუგინებელი. ჯერ წარმოსდგება ხოლმე

გამოუცნობელი შემსჭვალულობა ორთა სულთა შორის და მერე გადიქცევა ხოლმე ცეცხლმოკიდებულ ტრფიალებად.

ლავერდაკი, ხედავდა რა გულადღეღებულს ქალს, რომელიც ემუდარებოდა, ეხვეწებოდა მართლის თქმას, ჰფიქრობდა, მოდი და ვუამბობო მამის ჩემის სიკვდილის ამბავსაო, მაგრამ ქალი შეეცოდა, გულს გაუხეთქს ეს ამბავიო და ამის მაგიერ ეს უთხრა:

- მგონია, მორტალს მამაჩემის ვალი ჰმართებია.

- ვალიო!

- დიად, ქალაღებში რაღაც ბარათი ვიპოვე... მაგრამ არაფერი მნიშვნელობა კი არა აქვს.

ეს სიტყვები განგებ სიცილითა ჰსთქვა, თითქო არაფერიო, მაგრამ კლარა კი მიუხვდა, რომ ლავერდაკი რაღასაც ერიდებოდა.

- ეგ უსათუოდ საიდუმლო რამ უნდა იყოს და საზარელი საიდუმლოცა იმიტომ, რომ თქვენ გემნელებათ თქმა! წარმოჰსთქვა კლარამ და გულში ელდამ გაურბინა;

ერთი იფიქრეთ, თუ მანდ სამარცხვინოა რამე, ეგ სირცხვილი მეც შემეხება. მეც მორტალის გვარს ვატარებ! მე მინდა გულდაჯერებული ვიყო, გესმით, გულდაჯერებული, რომ ეგ გვარი უჩირქოა და ჩემთვის სათაკილო არ არის.

- ბატონო!...

- გიკვირთ ჩემი ეს კადნიერება განა? მართალი ხართ. მე პირველად გელაპარაკებით და გაგანდეთ კი ჩემი ფარული, შემაწუხებელი ფიქრები. მე როგორღაც აზრად მომდის, რომ თქვენ რაღაც საშინელი საიდუმლო იცით და გთხოვთ, მიაშოთ.

ლავერდაკმა არ იცოდა, რა ექმნა. მას შეეძლო, მას უნდა ეთქვა ყველაფერი, რადგანაც ამით შეატყობინებდა ქმრის ავკაცობასა და იქნება იმის ხელიდამ ამით დაესხნა კიდევ ეს პატიოსანი ქალი. მაგრამ შიშობდა, ვაი თუ ამით თავზარი დავცეო ამ უბედურს და არა-რაის ეჭვის მქონებელს ქალსაო. ამის გამო ხელახლად იტყუვა, ანუ უკეთ ვჰსთქვათ, დამალა ნახევარი და უთხრა:

- მორტალს მამაჩემისა ემართა და არ დაუბრუნა. ამის მეტი მათ შორის არა ყოფილა რა. ამის მეტი მეც არა ვიცი რა.

- მეტი არაფერი, მართლა? აბა ერთი ის ბარათი მიჩვენეთ, რომელიც ქალაღებში გიპოვნიათ.

- განა ისე კი არ მიჯერებთ?

- თუ ეგ ბარათი მართლა არის, მორტალი ეხლავე უნდა გაგისწორდეთ.

- ეგ იმისთანა ვალია, რომელსაც კანონი არ შეიწყნარებს.

- ქალაღდის თამაშობისა ხომ არ არის.

ყმაწვილი კაცი გაუჩუმდა და არა უთხრა რა. რაცა ჰსთქვა, მისის აზრით, ისიც მეტი იყო. კლარამ პირდაპირ თვალელებში შეხედა და გულგრილად უთხრა:

- თუ არა ვცდები, მაგისთანა ვალი სინიდისის ვალია. უმორჩილესად გთხოვთ, მოწყალეო ხელმწიფევე, ის ბარათი მე მიბოძოთ; მე თვითონ

წარვადგენ საზღვეინებლად. მე მინდა, მორტალის მოვალედ შევიქმნე.

- რაო? ჩემს მოვალედ? - იკითხა გაბოროტების ღიმილით მორტალმა, რომელიც უეცრათ ორივეს თავს წამოადგა.

ლავერდაკმა სწრაფად მოიხედა, იცნო მორტალი და გაფითრდა, გული აუტოკდა და ჯავრის ამოყრის წყურვილმა მთლად შეიპყრა. რა გამწარებულის სიხარულით თხლაშანს გაადენდა მამის მკვლელს, მაგრამ მის წინ იდგა ნაზი და მშენიერი ქალი და ამას მოერიდა. მორტალსაც კი ენიშნა, რომ მის წინ პოლ ლავერდაკია. ისეთის თვალით შეხედა, თითქო მონადირემ ნიშანში ამოიღო ნადირიო. ერთს წამშივე მოისაზრა ამისთანა მტრისაგან რას უნდა გამოელოდდეს და ისეთნაირად აიჭიმა ტუჩები, რომ თითქო აინუნშიაც არ მოუვიდაო ამისთანა სუსტი მტერიო. რაც შეეხება კლარას, იგი გაშტერებული, ხმაგაკმენდილი, გაფითრებული შეჰყურებდა ორივეს და იცდიდა, ვნახოთ, რით გათავდებაო.

- თქვენ აკადემია თქვენ გელოდებათ, - უთხრა ცოლს მორტალმა და მკლავი მიაწოდა, მერე მოუბრუნდა ლავერდაკს და დაცინვითაც და თავაზიანადაც უთხრა: უკაცრაოდ, მოწყალეო ხელმწიფევ, რომ ჩემი ცოლი მევე მიმყავს.

მორტალი მკლავი-მკლავ გაყრილი გამოვიდა და გამოიყვანა ცოლი გაფითრებული და გაშტერებული, თითქო მკვდარიო. ჯერ კარის დირეს იქით ფეხიც არ გადაედგათ, რომ მორტალმა ბძანების ხმით უთხრა ცოლს:

- შინ წავიდეთ!

კლარა არ ეურჩა. ეტლში ჩასხდნენ. მთელს გზაზედ მორტალს ხმა არ ამოუღია. შინ რომ მივიდა, ხმამოუღებლივ მივიდა, ცოლს ხელზედ აკოცა და თავის ოთახში შევიდა. საცოდავს ქალს ცივმა ოფლმა დაასხა, რა ნახა თავის ქმრის ასეთი ყინულსავით ცივი გულდინჯობა და მთელი ღამე მილი არ მოჰკარებია არეულ ფიქრებისა და ელდის გამო. ყველაზედ მეტს ის აწუხებდა, რომ ლავერდაკმა ყველაფერი მითხრა, თუ რაც უფრო სამძიმოა, ის დამალაო. რაც უნდა მომივიდესო, ყველაფერი მორტალს უნდა გამოვათქმევინოო.

მეორე დილას თვალი გაახილა თუ არა, მორტალი შევიდა ცოლის საწოლში და იმავე ცივის თავაზიანობის კილოთი, როგორც გუშინ, ჰსთხოვა ცოლს, ერთი ძალიან საჭირო ბარათი უნდა დამიწერო და მიაწოდა სტოლიდამ საწერ-კალამი და ქალაღდი.

- უკაცრაოდ კი, რომ ძილი დაგიფრთხეთ და გთხოვთ, თქვენის ლამაზის ხელით ორიოდე კალამი მოუსვათ.

- რის დაწერა გინდათ?

- ყველაფერს მოგახსენებთ. როგორც თქვენ, ისე მეც მინდა ლავერდაკის ნახვა, მაგრამ ჩემს სიტყვაზედ არ მოვა, თქვენ კი რომ მისწეროთ, მაშინათვე მოფრინდება. ხომ გესმით?

- მესმის და მაინც არაფერს მივწერ. მე თითქმის არც კი ვიცნობ ლავერდაკსა. მე ვგრძნობ, რომ აქ რაღაც მახეა გაბმული, რაღაც მანქანებაა.

- საშიში ნურა გგონიათ რა. ეგრე აჩქარებული ნუ ხართ. მე გეუბნებით,

რომ ლავერდაკთან საქმე მაქვს. ცოტა რამ სამდურავი გვქონდა ერთმანეთში მე და ლავერდაკის მამას და იმ სამდურავის გამო ის ყმაწვილი მერიდებდა. რომ გაიმბოთ ეს, შორს წავა. ეხლა შერიგება მიწა და საჭიროა შუაკაცი. შუაკაცად კიდევ თქვენ უნდა გაგვიხდეთ, ჩემო კარგო კლარავ! აიღეთ კალამი და დასწერეთ:

- კარგი, - უთხრა კლარამ. - აბა რა დავწერო?

- აი ეს დასწერეთ: „მე მსურს, მოწყალეო ხელმწიფევე, - უბნებოდა დანიელ. - ის ბარათი ვნახო, რომლითაც მორტალს ლავერდაკის ვალი ჰმართებს. აქ რაღაც საიდუმლოა და მე მიწადა, მისი შეტყობა. ოღონდ დამინიშნეთ ადგილი და დრო და თვითონ მე მოვალ“.

- თქვენ საიდან იცით, რომ ლავერდაკს ეგ ბარათი აქვს?

- მე გუშინ ყურს გიგდებდით, როცა თქვენ ლაპარაკობდით, - უპასუხა ღიმილით მორტალმა და ხელი მოჰკიდა საცოდავის ქალის თითქმის გაყინულს ხელსა. - აბა, ეხლა თქვენი სახელი მოაწერეთ, კლარავ.

ქალი დაიძრა, უნდოდა წამომდგარიყო, მაგრამ მორტალი ბრიყვულად მოექცა და ძალად მოაწერინა სახელი.

- მაშ, მართალი ყოფილა! - წარმოჰსთქვა გულგაფეთებით კლარამ და გაოცებით შეხედა ქმარსა, რომელიც ბარათს არხეინად ჰკეცავდა. - მაგ ბარათს ლავერდაკს გაუგზავნით?

ამ დრომდე კლარას ეგონა, რომ ქმარი ხუმრობსო და ჩემი გამოცდა უნდაო, ამიტომაც დაუჯერა და დაწერა იმ აზრით კი, რომ თუ გაჭირდა, ბარათს არ დავანებებო და სხვა არა იყოს რა, კბილით გავვლეჯო.

- აბა, ეხლა ადრესი დააწერეთ! - უთხრა მორტალმა ბძანებლობითა.

- არასდროს!

- თქვენი ნებაა.

თვითონ დააწერა: უფალს ლავერდაკს, ტოტვილის ქუჩა, № 20. თავაზით დაუკრა თავი და დაცინებით ჰსთქვა:

- აი, მზათაც არის, ჩემო კარგო კლარავ. თქვენ იქნება დავიწყებული გაქვთ, რომ დღეს 31 დეკემბერია. მე გთხოვთ, ნურც დღეს და ნურც ხვალ ნურავის ნუ მიიღებთ. თქვენ აქ დარჩებით და რაც საჭიროა, აქ მოგართმევენ. ახალი რომანები ხომ არ გინდათ, რომ თავი გაართვათ? იმედი მაქვს, არსად წაბძანდებით. ესეც კია, - უთხრა მკვახედ ბოლოს, - რიმ გინდოდეთ კიდევ, სახლიდან გარედ არავინ არ გაგიშვებს, ბძანება მიმიცია.

მორტალი გავიდა. კლარა მარტო დარჩა ოთახში და მისი ყოფა საშინელი ყოფა იყო. იგრძნო, რომ მახეში გაება. იგრძნო, რომ მორტალმა გულში რაღაც განიზრახა. აშკარად ხედავდა, რომ ყოველივე წინააღმდეგობა და ხელის შეშლა ეხლა ამაოა. ეს ბოროტი კაცი აისრულებს მას, რაც განიზრახა. მაგრამ რა განიზრახა? ჰგრძნობდა, რომ ამისთანა კაცი ერთს საზარელს რასმეს მოახდენს და ელდამ შეუკუმშა გული. ერთი ეს ნუგეზად ჰქონდა, რომ ლავერდაკს გაუკვირდებოდა ეს ბარათი, ვერ გაიგებს, რა ამბავიაო, მომთხოვსო, ამიხსენი, ეს რას ნიშნავსო და პასუხი რომ არ მიუვა ჩემგანაო, იფიქრებს, უსათუოდ ჩემი

გაბრიყვება უნდოდა ვისმეო და ამ ბარათს დავიწყებას მიჰსცემს. აბა, როგორ დაიჯერებდნენ, რომ პატიოსანი ქალი მარტო უბრალო ცნობისმოყვარეობის გამო ყმაწვილ კაცთან აპირებდნენ მისვლასაო, სხვას ამის მეტს გულშიაც ხომ არას გაიტარებდნენ, იმოდენად როგორ გაკადნიერდებოდნენ. ამრიგად დარწმუნებულა იყო, რომ ლავერდაკი ბარათს ყურსაც არ ათხოვებს.

მართლაც, მიუვიდა ბარათი თუ არა ლავერდაკს, მეტად გაუკვირდა. რაღა თქმა უნდა, ფიქრადაც არ მოსვლია ის, რაც ამ შემთხვევაში მოუვიდოდა სხვას უიმისოს. ის მიხვდა, რომ საცოდავი კლარა უბედური ქალია; რომ გულს უღრღნის ქმრის ამბების შეტყობის სურვილი. რა თქმა უნდა, რომ იამა, მარტოდ ვნახავ კლარასაო, მარტოდ ველაპარაკებო. ამას გარდა, შემთხვევა ეძლეოდა, რომ თავის დაუძინებელს მტერს, თავის მამის მკვლელს ყველაფერი შხამად ამოადინოს. რაკი ყველაფერს გაუმჟღავნებდა კლარას, ერთბაშად მოუწამლავდა სიცოცხლეს ბედნიერს ქმარს და სულდაბალს მამისმკვლელსა.

- ჰო, ჰო, - სთქვა თავისთავად ლავერდაკმა. - დავუნიშნავ დროს და ადგილს და იმ ქალს ვინახულე. მე ვაჩვენებ ბარათსა, რომელშიაც ის ავაზაკი აღიარებს ვალს, ეგრე ურცხვად გადახდილს. მე მორტალის ჯავრს ამოვიყრი ისე, რომ არც კი ზმანებოდეს.

დიდის თავაზით მოჰსწერა კლარას: "მე ლოდინს დავიწყებთ ერთის ჩემის მეგობრის სახლშია; ჩემი მეგობარი თვითონ რომში წავიდაო და სახლი მე ჩამაბარაო", და ბოლოს დააწერა, რომ ის სახლი ბოჟონშიაო და იმით არის შესანიშნავიო, რომ წითლად შეღებილი გალავანი არტყიაო.

ეს პასუხი რომ მიიღო, დანიელ მორტალმა თავის ცოლს წაუკითხა და რადგანაც კლარას დიდხანს დამწყვდეულს ვერ შეინახავდა, ჰსთხოვა, რომ მიჰსწერეო და ხვალ სადამოზედ დაუნიშნე დროო. კლარამ ეხლა კი გადაწყვეტილი უარი უთხრა, თუმცა მორტალი არწმუნებდა, რომ ლავერდაკს არა დაუშავდება რაო, მე მარტო ვალი მინდა დავუბრუნოვო, რადგანაც დიდი ხანია სინიდისს მიმძიმებსო. ხოლო, რაკი ნახა, რომ ცოლი ძალიან მაგარზედ დგას, გულზედ მოვიდა და კინაღამ მოთმინებიდან არ გამოვიდა, მაგრამ თავი დაიჭირა და იმავე გულსაკლავის გულგრილობით აკოცა ხელზედ ცოლს, ჰსთქვა: - "შენი ნებააო", და გავიდა ოთახიდან.

მაშინვე გაუგზავნა კაცი ლავერდაკს და სიტყვით შეუთვალა, რომ თქვენი ნაცნობი ქალი დანიშნულს ადგილას მოვაო ხვალ, პირველს იანვარს, ღამის თერთმეტს საათზედაო.

ის ღამე კლარამ დიდის მწუხარებით გაატარა. ისე მოეშალა ძარღვები და ავად გახდა, რომ თვითონ მორტალიც კი შეშინდა. მორტალს მაინც კიდევ უწინდელეზრ აღტაცებით უყვარდა და სწორედ იმისთანა გულქვა უნდა ყოფილიყო კაცი, რომ ეგრე გამოემეტნა და ეწვალებინა ცოლი, როგორც მორტალმა აწამა იმ დღეს. ბოლოს კლარა ისევ კარგად შეიქმნა და მორტალს გულზედ მოეშვა. კლარას კარგად დაეძინა და მეორეს დღეს სულ ჯანმრთელად გაიღვიძა, თუმცა თავი კი მძიმედა ჰქონდა. სადილობამდე ქმარი არ უნახავს; იჯდა ბუხრის წინ და ფიქრობდა, როგორ გაიპაროს შინიდან, რომ

ლავერდაკი ნახოს და გააფრთხილოს. ბოლოს მორტალიც შემოვიდა, ძვირფასი საჩუქრი საახალწლოდ მოართვა და თავაზით უთხრა:

- მომილოცავს ახალი წელიწადი, ჩემო კლარავ! დღეს როგორა ხარ?

პასუხის მაგივრად, კლარა წამოდგა, გაიმართა ტანში და მწყრალად ჰკითხა:

- მე დარწმუნებული ვარ, რომ თქვენ პასუხი გაგიგზავნიათ ლავერდაკისათვის. დღეს მიდიხართ იმის სანახავად?

- დაგვიანება აღარ შეიძლება, - უპასუხა მორტალმა; - მაგრამ ნუ გეშინიან, არც ლავერდაკს დაუშავდება რამე და არც მე.

სიტყვის გაგძელება აღარ უნდოდა მორტალს, თავი დაანება ცოლს და გამოვიდა ოთახიდან. კლარას უწინდელზედ უფრო მეტად მოუკვდა გული. იქამდე გაშფოთდა მწუხარებისაგან, რომ ყველაფრისათვის თავი გამოიმეტა. დაარიგა თავისი გოგო, რომ ცოტა ხანს გაეტყუებინა საითმე კარის მცველი, თვითონ ხელდახელ გადიცვა წამოსასხამი, გაიპარა სახლიდან და გავიდა ქუჩაზედ. კინაღამ საცოდავს დამბლა არ მოუვიდა, რომ მარტო ნახა თავისი თავი ქუჩაში ბნელა ღამეში. მაგრამ ღონე მოიკრიბა და გასწია ალაღბედზედ, რადგანაც არ იცოდა, ბოჟონის უბანი საით იყო. ამ სახით თვითონაც არ იცოდა, როგორ და რა გზით მივიდა ელისეის მინდვრებზედ. საოცარი ეს იყო, რომ რამოდენადაც შორს მიდიოდა, იმოდენად უფრო უწყნარდებოდა გული. ბოლოს ყოველივე შიში გადუვარდა გულიდან და ეხლა თუ ეშინოდა რისამე, მარტო იმისი ეშინოდა, ქმარს არ შეეხვდე ლავერდაკის მაგიერო. ლავერდაკის ნახვას კი სულით და გულით ნდომულობდა.

- ახ, ნეტავი შემხვდეს ვინმეო, გავაქციო იმ უბედურის საშველადო, ამბობდა გულში და მოუსვენარის თვალთ აქეთ-იქით ეძებდა, იქნება ერთი კეთილი კაცი გამომიჩნდესო, რომ მიშველოსო და ვისხნა ის საწყალი ყმაწვილი კაცი ფათერაკისაგან და ვინ იცის, იქნება სიკვდილისაგანაცაო.

სწორედ ამ დროს ნოელ რამბერი შეხვდა.

რასაც შიშობდა საცოდავი ქალი, სწორედ ის მოხდა. დანიელ მორტალმა ჩაიდო ჯიბეში დამბაჩა და გასწია ბოჟონს. დანიშნულს საათზედ ლავერდაკმა კარი გაუღო და დაინახა თუ არა დანიელი, ფერი ეცვალა.

- თქვენ, მგონია, მე არ მელოდით! - უთხრა დანიელმა.

- სრულებით არა, - უპასუხა ლავერდაკმა და გონზედ მოვიდა მის შემდეგ, რომ გულში ერთ წამად გაურბინა, ნუთუ კლარამ ეს მახე დამიგოო.

- მოწყალეო ხელმწიფე, - უთხრა მკვახედ მორტალმა, როცა ყმაწვილმა კაცმა შეიყვანა ერთ პატარა ოთახში. - თქვენ ერთი ბარათი გაქვთ, რომელიც მე არ მინდა, რომ სხვის ჯიბეში იყოს. ჩემს ხელნაწერებს მე თვითონ ვინახავ ხოლმე. მე ძალიან მადლობელი ვიქნები, რომ დამიბრუნოთ.

- ნუთუ თქვენმა მეუღლემ თქვენ გამოგზავნათ აქ თავის მაგიერ? - უპასუხა ლავერდაკმა, გულთხელი დაიკრიფა და რაღაცას მიეყუდა.

- ჩემი მეუღლე აქ არაფერს შუაშია. თუ თქვენ ბადეს მოხვდით, დამიჯერეთ, ეგ მარტო ჩემი უნარია. ეხლა ჩვენ მარტონი ვართ, ერთმანეთს

გულდაგულ უდგევართ და მე ვითხოვ, მომცეთ ის, რაც მე მეკუთვნის.

- უკაცრაოდ, ეგ ბარათი ჩემს ოჯახს ეკუთვნის და არა თქვენ და მგონია, ძვირადაცა გაქვთ გასაღებული. მერე ვინ გითხრათ, რომ მე მაქვს?

- მე დარწმუნებული ვარ, რომ ეხლაც თანა გაქვთ. თქვენ დაპირებული ხართ, რომ თან მოიტანდით და რადგანაც პატიოსანი კაცი ხართ, სიტყვას არ გასტეხდით.

- მადლობელი ვარ კარგის სიტყვისათვის, მაგრამ მაგისტანები ვერაფრად უხდება თქვენისთანა კაცსა.

ეს რომ უთხრა, ლავერდაკმა უნებლიედ გადახედა ანდალუზურს სატევარს, რომელიც სტოლზედ იყო. მორტალმა ამ ამბავს თვალი მოჰკრა და როგორც კარგმა მოჭიდავემ, ჩუმ-ჩუმად ჩაიცინა.

- ხელმეორედ გეუბნებით, ჩემთვის ძალიან საჭიროა ბარათი, რომელიც ეხლა ჯიბეში უნდა გქონდეთ! - უთხრა მორტალმა წყრომით და ხმა აიმაღლა.

- მეც ხელმეორედ გეუბნებით, რომ თავის დღეში ვერ მიიღებთ! - უთხრა ლავერდაკმა მისებრ ხმამაღლა: - თქვენ ხომ უიარალოდ არ მოხვიდოდით და აი, მომკალით. თქვენი შესაფერი საქმე და თქვენი ხელობა ეგ არის.

- უბედურო! - დაიძახა მორტალმა და ფერი ეცვალა.

- განა მე ყველაფერი არ ვიცი! - განაგრძო ლავერდაკმა. - განა თქვენს უნამუსო სახეზედ არ შემიძლიან დავაწერო: კაცის მკვლელია-მეთქი!

- მაგისტანები აქ უადგილოა, - წარმოჰსთქვა მორტალმა. - მე მინდა, ეგ ბარათი ხელში ჩავიგდო და თქვენ მომცემთ კიდეც.

ლავერდაკმა თვალი თვალში გაუყარა, გული მოიცა, კინაღამ სატევარსაც ხელი არ წაავლო და ხმამაღლა შეჰყვირა:

- არასდროს! არასდროს!

სწორედ ამ წუთში რამბერმა თვალი მოჰკრა, რომ შავწვერიანმა კაცმა სწრაფად წამოავლო ხელი სატევარს და როცა პატიოსანმა მუშამ შეამტვრია ფანჯარა და ჩახტა ოთახში, ყმაწვილი კაცი თითქმის მოკლული იყო კიდეც.

III

მეორეს დღეს დაჭერის შემდეგ გამოიღვიძა ნოელ რამბერმა და ელდაცემულმა ჰკითხა თავის თავს, ამ ბნელს ჯურღმულში რამ ჩამადგო. მალე ვერ მოიკრიფა აქოთებული აზრები. გუშინდელი უბედური დღე რაღაც უცნაურ სიზმრად მოეჩვენა. ბოლოს როგორც იყო ყოველივე ამბავი, ცალკე და ბუნდად დახსომილი, ერთად წარმოუდგა თვალწინ; გონებაში აღიდგინა თითო საათობით მწუხარების დღე ახალის წლისა და შემინდა ყოფილისაგან: "ვაიმე, ღმერთო!" იფიქრა გულში; ნუთუ ეს სულთამხუთავი დღესაც არ მომეცლებოა!".

უნებლიედ ფეხზედ წამოდგა და დაიხედა თავის თავზედ; მისი ღარიბი ტანისამოსი სულ ამოწუწული იყო ლაფში, თითქო წუმპეში ჰსძინებიაო.

- კარგ რასმეს კი ვგევარ! - ჰსთქვა თავისთავად - ეს კიდეც არაფერი,

ოღონდ მალე მკითხონ და დამითხოვონ, რომ ჩემს ჟაკს მივხედო.

თითქო ვიღაცამ ყური მოჰკრა ამის სურვილსაო, იმავე წამს კარი გაეღო და ხელახლად წაიყვანეს პოლიციის კამმისართან, რომელიც ისეთის თვალით დახვდა, თითქო ამის დანახვა ეზიზღაო. ნოელ რამბერს, ფერწასულს, დაქანცულს, გატანჯულს ტუჩები გალურჯებოდა, დაუვარცხნელი თმა აბურძგნული ჰქონდა და მოუპარსავი პირი კიდევ ისეთს ჭუჭყიანს ფერსა ჰსდებდა მის გაჭნაკებულს სახესა, რომ თვალად ძალიან ცუდი სანახავი იყო. ამისთანა კაცს, რომლის სახეზედაც ძლიერი და ხშირად მიმზიდველი ბეჭედი მწუხარებისა წაშლილ იყო რაღაც მხეცურის უგრძნობლობითა, ყოველი ნაფიცი მსაჯული ავაზაკად მიიღებდა. ამრიგადვე თვითონ პოლიციის კამმისარიც დარწმუნებული იყო, რომ კაცი - მის წინაშე მდგომარე, კაცის მკვლელი ავაზაკია, გვემული სულისა და ხორცის ქენჯნისაგან. კამმისარმა თითქმის დაცინებით ჰკითხა: "უწინდელეზრ კიდევ არა ტყდებიო?" ნოელმა კითხვითვე გაჰსცა პასუხი, ახლა როდემდი უნდა ტყუილუბრალოდ კაცისმკვლელობა მაბრალოთ, და მოუყვა ხელახლად მზობას ყოველ იმისას, რაც გუშინ მოხდა. ცდილობდა, ყოველივე მოეგონა და არაფერი არ გამოჰპარვოდა. პოლიციის კამმისარი ყურს უგდებდა, მაგრამ ცხადი იყო, რომ არაფერს უჯერებდა და დრო-გამომშვებით დაცინებით ეტყოდა ხოლმე:

- დიაღ, დიაღ,... ეგრეა... მერე!

როცა ნოელმა გაათავა, კამმისარმა მძიმედ ამოიოხრა, თითქო ამის თქმა უნდაო: "ღმერთო! რამდენი ფლიდი კაცია ქვეყანაზედ!" და უბძანა, ისევე ციხეში წაეყვანათ.

- მაინც მიჭერთ? - ჰკითხა რამბერმა.

- დიაღ, გიჭერთ, რომ კაი-კაცობისათვის ჯილდო მოგცეთ, - უთხრა გულზედ მოსულმა კამმისარმა.

რამბერი ისევე საპყრობილეში წაიყვანეს. ბოლოს, რამდენსამე ხანს შემდეგ, სხვა ტუსალებთან ერთად ჩასვეს დახურულხ ეტლში და გაიყვანეს კონსერჟიერის ციხეში. თუმცა ეტლამდი ათის ფეხის გადადგმა იყო, მაგრამ ეგ დიდ მანძილად ეჩვენა რამბერს. ხალხი ბლომად იდგა გარშემო და იმ უბედურ ტუსალებზედ ზოგი იცინოდა ბრიყულად, როგორც მოგეხსენებათ მოცლილ ხალხის ამბავი, და ზოგი ავის სიტყვითაც იხსენებდა. ნოელი ჰგრძნობდა, რომ სახე უწითლდება სირცხვილით და ისე ეგონა, რომ მის სახელს ხალხი ლანძღვითა და ქოქით ახსენებდა. მაგრამ ეგ მარტო გონებაარეულს ტუსაღსა ელანდებოდა.

გზადაგზა უბედური რამბერი თავის საწყალს ჟაკზედ ჰფიქრობდა. ჰფიქრობდა, ვის ჩავაბაროო, მინამ ჩემის სიმართლის საბუთებს შევაგროვებ და წარვუდგენო. დედას მივაბაროო? მაგას თავის დღეში არ ვიქო. მას შემდეგ, რაკი მართა მრუმობის გზაზედ დადგა, ჟაკსაო დედა აღარა ჰყავსო. ამხანაგები მყვანან, იმათ ჩავაბარებდიო, მაგრამ ღარიბები არიანო და ჩემი ჟაკი მათთვის მძიმე ტვირთი იქნებაო. მაშ, რა მემშველებაო? - იმახდა გულში საწყალი.

ეგ ნაღველი პატარა ბალღზედ პირველს სიტყვებზედვე შეეტყო, როცა

კონსერჟიერს მიიყვანეს.

- მე დავამტკიცებ, რომ ის კაცი არ მომიკლავს, - უთხრა მან მოხელეს, რომელმაც ჩაწერა დავთარში მისი სახელი სხვათა ტუსაღთა შორის. - ხოლო ჩემის ბაღის ნაღველი მაქვს; მეშინიან, შიმშილით არ მომიკვდეს.

- როგორ თუ ბაღისა?

- იმას ხომ დანაშაული არაფერში აქვს, ვჰსთქვით მართლა და კაცის-მკვლელი მე ვიყო. ტყუილია თუ? ნეტა არ შეიძლება ერთი ადგილი რამ აუჩინოთ საწყალს ბაღს, რომ შიმშილით მაინც არ მომიკვდეს.

- დიდია?

- არა, სულ პატარაა. იმისი გამოკვება ძნელი არ არის, თუ კაცს სამუშაო ექნება.

- დედა ჰყავს?

რამბერი ჩაფიქრდა და მერე მოჭრითა ჰსთქვა:

- არა.

- მაშ, შეიძლება მცირე წლოვანთა საპყრობილეში ბინა ავუჩინოთ.

- ჩემი ჟაკი! - დაიძახა რამბერმა. - არასოდეს!... ეგ ფიქრად როგორ მოგივიდათ? ის უნდა საპყრობილეში იყოს მაშინ, როდესაც იმას წმინდა ჰაერი უნდა. უნდა სირბილი, ხტომა, ცელქობა. არა, მე მაგის ნებას არ მოგცემთ.

- ნება გვიბოძეთ გირჩიოთ, - უპასუხა მოხელემ. - მაგ კილოზედ ლაპარაკს თავი დაანებოთ; ნეტა ვის ატყუებთ? მითამ და უმანკო ბატკანი ხართ.

ყველაზე ძლიერ ისა სწყლავდა და სტანჯავდა რამბერს, რომ მართებულს პასუხს ვერ ეუბნებოდა მათ, ვინც ეგრე ბიაბრუთა ხდიდა ხოლმე და ცილსა ჰსწამებდა კაცის მკვლელობისას. ყველანი ჰსთვლიდნენ ერთ არამზადა კაცად, ქუჩის ავაზაკად და რამბერს კი სახსარი არა ჰქონდა თავისი სიმართლე დაემტკიცებინა და პირში ჩაეფურთხა იმათთვის, ვინც უბედავდა და ეუბნებოდა, აბა, როგორ მოჰკალი კაცი, გვიამბეო. რამბერი ჰგრძნობდა, რომ სულის ღონე, მხნეობა დაეკარგა, რომ ღონე მიეხადა, დაუძლურდა; რომ ძალღონე მოუკვდა იმ მძიმე ბრალის ტვირთქვეშა, რომლის ძალითაც მას უნდა წაერთოს ყოველივე ღირსება არამც თუ თავისუფალის მოქალაქისა, არამედ საზოგადოდ კაცურის კაცობისაც და უნდა გახდეს იმ უმწეო სულიერად, რომელსაც ბრალდებულს ეძახიან. გამოძიება, განსამართლება და თავის მოკვეთა - აი, სამი კარი, რომლებშიაც სწრაფად გაატარებენ ხოლმე სამარცხვინო კაცის მკვლელობაში ბრალეულს. მთელი გვამი ნოელისა ხმამაღლა ღაღადებდა მის უმანკოებას, უბრალოებას, მაგრამ რა ექმნა? საქმე ისე მოუხდა, რომ უნდა ხმა გაეკმინდა, პასუხი არ გაეცა და მსჯელობაში არ შესულიყო. პოლიციელები, საპყრობილის მოხელენი, რასაკვირველია, ამის ტანჯვას და წვა-დაგვას ვერ მიხვდებოდნენ. იგი მოუთმენლად ელოდდა გამომძიებელს და დარწმუნებული იყო, რომ მის წინაშე უსათუოდ თავს გაიმართლებდა. ეხლა კი ის ფიქრი ჰკლავდა, რომ ვაი, თუ კაცობრივმა მართლმსაჯულებამ ჩემი საწყალი პატარა ჟაკი საპყრობილეში დამიმწყვდიოსო, ვითომ და გამოსაკვებლადაო.

იმავე დღეს რამბერი წაიყვანეს გამომძიებელთან, რომელსაც დიუბუა-დე-ზობრეს ეძახდნენ. კეთილის გულის კაცი იყო ეგ გამომძიებელი. ღიმილი ტუჩიდან თავის დღეში არ შორდებოდა, კაი ჭამა-სმა უყვარდა, თავისუფალ დროს ლექსებსაც ვსწერდა და ამასთან ერთი ჯიუტობა ვსჭირდა: ყოველს ბრალშეწამებულს კაცს ავაზაკად ვსახავდა. ეხლაც ისე მოუვიდა. რამბერზედ თავისი აზრი წინადვე შეედგინა და, როცა თვალით ნახა ქანცგაწყვეტილი, ჭუჭყიანი, საზიზღარი სახე უბედურის რამბერისა, მაშინ უფრო დააჯერა გული, რომ ნოელ რამბერი ავაზაკია.

ნოელს დაუწყო ჩვეულებრივად გამოკითხვა, მის პასუხს უფრო მოკაზმულის და არჩეულის სიტყვით ჩააწერინებდა ხოლმე სეკრეტარს. ნოელი ლაპარაკობდა მარტივად, დარწმუნებით და როცა ვკითხეს: "სამართლის ქვეშ ყოფილხარ თუ არაო", უპასუხა: „ - გხლებივართ, 15 მაისს და 2-ს დეკემბერს”.

დიუბუა-დე-ზობრე ყურს უგდებდა, თან იღიმებოდა და ხელებს იფშვნიტდა.

- გუშინ თქვენ მოგასწრეს იქ, საცა კაცის-კვლა მოხდა, სწორედ იმ დროს, როცა კაცი მოეკლათ. მკვდარი პოლ ლავერდაკი ყოფილა. ლავერდაკისათვის გულში დაუციათ სატევარი. აშკარაა, ეგ თვითონ სატევარი ისპანიური დანაა. აი, ხელში მიჭირავს ამჟამად. გეცნობათ ეს სატევარი თუ არა?

- მე ეგა ვნახე სტოლზედ ფანჯრიდან, რომელთანაც მე მივირბინე, როცა ყვირილი მომესმა. მაგ სატევარით იყო მოკლული ის საწყალი კაცი.

- ლავერდაკობით ახსენეთ ხოლმე.

- მე წინად თავის დღეში არც კი გამეგონა ეგ სახელი.

- მაშ, ჯავრის ამოსაყრელად არ შეიპარეთ იმ სახლში?

- რაო, ჯავრისაო? რა ჯავრი მეჭირებოდა კაცისა, რომლის სახელიც არც კი ვიცოდი. თუნდ ეგ არ იყოს, ჩვენ საწყლები...

- მაშ, მარტო საქურდლად შეხვედით იმ სახლში? - ვკითხა გამომძიებელმა ისე ტკბილად, თითქო ამბობსო: "სიგარას ხომ არ ინებებთო". - ყველა ეგენი კამმისარს ავუხსენი...

- ვიცი. თქვენ კარგა ფული გიპოვეს, სულ ოქროები. მაგოდენა ფულს მუშაობით ვერ იშოვნით. საიდანა ჩაიგდეთ ხელში მაგოდენა ფული? მაგ ფულის შოვნაში რომ ის ვიღაცა ქალი არ გაურიოთ, კამმისარისთვის რომ გითქვამთ, სხვაფრივ ვერ ამიხსნით მაგ ფულის შოვნის საქმეს?

- მე მარტო მართლის თქმა შემიშლიან, - უპასუხა რამბერმა. - ჩემი რა ბრალია, რომ ეგ მართალი ძნელი დასაჯერია, მაგრამ მაინც მართალი კია. იმ უცნობმა ქალმა მითხრა: "იქ წადით, კაცი სიკვდილისაგან უნდა დაიხსნათ და აი, თქვენი გასამსჯელოო". გესმით, მე ფულს არ გამოვართმევი სხვა დროს. მე მთხოვარა არა ვარ, მე ჩემი ხელობა მქონდა, მე მუშაობა მიყვარს, ხოლო მაშინ შიმშილითა ვკვდებოდი და მინდოდა, მეორეს დღეს ჩემის ბაღლისათვის ერთი თეფში წვენი და ერთი ლუკმა პური მეშოვნა.

- შეგიძლიანთ იცნოთ ის ქალი, ანუ უკეთ ვსთქვათ, ის მოჩვენება?

- არა მგონია, ბნელოდა, კარგად ვერ გავარჩივე სახე.

- სხვა ნიშანი ხომ არა გაქვთ რა?
- მაქვს. სახელად კლარა ჰქვია.
- გვარად?

- მარტო კლარაა, გვარი არ ვიცი. ქალმა მითხრა: "იქ კაცსა ნახავთ, უთხარით კლარას სახელით, რომ მოშორდეს იმ სახლს". მე რომ მცოდნოდა წინადაც, ეს ამბავი მოხდებოდა, რა თქმა უნდა, გვარსაც გამოვკითხავდი. მაგრამ ერთი მითხარით, ფიქრად როგორ მომივიდოდა, რომ კაცს დაიჭერდნენ იმიტომ, რომ მისაშველებლად წავიდა. იცით, რას გეტყვით? ყოველივე ეს ტყუილია, სიზმარია, მე დამნაშავე არაფერში ვარ და თქვენიც იმედი მაქვს, შინ დამითხოვთ.

გამომძიებელი თავს იქნევდა, არხეინად ხმადაბლა უშტვენდა და ისე უგდებდა ყურს უბედურსა, სრულებით დარწმუნებული, რომ მის წინაშე მძიმე დამნაშავე დგას. მისი კეთილი სახე აშკარად ამბობდა: "იტყუე, გაძვერ-გამოძვერ, ჩემო კარგო, რამდენიც გინდა, მაგრამ მე ვერ მომატყუებ!"

როცა გაათავა გამოკითხვა, გამომძიებელმა უბძანა ოქმი ხმამაღლა წაიკითხოს და წაკითხვის შემდეგ ჰკითხა რამბერს:

- თქვენი ნათქვამი სწორედ არის ჩაწერილი?
- სწორედ გახლავს...
- წერა იცით?

ნოელმა მხრები აიჭიმა და ამ მართლმსაჯულების წარმომადგენელს დაცინებით გაუღიმა და ისეთის თვალთ შებედა, თითქო ამბობსო: "ვაი, შენ, ჩემო თავო! თქვენ მართლა პირუტყვი გგონივართ, მარტო დასაკლავად გამოსადეგი!" მერე აიღო კალამი და მოაწერა ოქმს ხელი.

ციხეში რომ დააბრუნეს, რამბერს ციებამ მაგმაგი დააწყებინა. იმოდენა სულისა და ხორცის ტანჯვა, რაც ამ ორ დღეში გამოიარა, სხვა რა ხერხს დააყრიდა.

ცალკე საერთკაცო სენაკს, რომელშიაც დაამწყვდიეს რამბერი, ჰქონდა სამი ლაჯი სიგძე და ლაჯ-ნახევარი სიგანე. ჰაერი დახშული იყო და ნათელი ძლივს შემოდოდა პატარა ფანჯრიდან, რომელიც ეზოს გადაჰყურებდა. გარედამ შემოდოდა ხმაურობა და უწმაწური ოხუჯობა ეზოში სასერიოდ გამოშვებულთა ტუსადთა. თვითონ რამბერსაც ჰსწყუროდა წმინდა ჰაერი ჩაეყლაპა და გულში გაურბინა ფიქრმა, რომ ასწვდეს ფანჯარას და გამოამტვრიოს მინა, მაგრამ ვერ მოახერხა, რადგანაც სკამი, რომელიც უნდა მიედგა ფანჯარასთან ასასვლელად, იატაკზედ იყო ბულღებით დამაგრებული. თუმცა მას აქეთ, რაც რამბერი დაამწყვდიეს, დიდი ხანი არ იყო გავლილი, მაგრამ ტუსალად ყოფნამ და საპყრობილის მყაყე ჰაერმა მალე გამოიჩინეს ამ უბედურზედ თავისი ზედ-მოქმედება: თავბრუსხმა მოსდიოდა, საფეთქლებმა ტეხა დაუწყო, თითქო ჭახრაკი მოუჭირესო, სისხლი ტვინში აუვარდა და ერთობ მოიშალა სულითა და ხორციითა.

განა საღამოზედ ისევ მიეცა შემთხვევა წმინდა ჰაერზედ ყოფნისას: იგი წაიყვანეს, რომ პირისპირ დაუყენონ პოლ ლავერდაკის უსულო გვამსა და მის

თანა დასწრებითა თვითონ რამბერის სახლიც მოჰსჩხრიკონ.

იმ ფიქრმა, რომ პირისპირ ნახავს მკვდარს კაცსა, რომელიც სიკვდილს ვერ გადაარჩინა, რაღაც უნებური შიში მოჰგვარა და ამიტომაც მეტად აუღელდა გული, როცა შეიყვანეს ოთახში, საცა ტახტზედ იდო გვამი საწყალის ყმაწვილ კაცისა. მკვდრის სახეს რაღაც მშვიდობიანი, უწყინარი სანახაობა ჰქონდა, ხოლო უსიცოცხლო, ფერმკრთალი ტუჩები კი საზარონი იყვნენ. შუბლზედ თმა ისე მიჰკროდა, თითქო სიკვდილის ცივს ოფლს ზედ მიუწებებიაო. ზედ წაფარებული ზეწარი ოდნად გადებხდათ და გამოეჩინათ პირდაღებული ჭრილობა შიგ გულში ჩაცემულის ხანჯლისა. რამბერი გაჩერდა მკვდრის წინა, თავი ჩალუნა და იმ მწუხარე დუმილით იდგა, რომელიც კაცს მოუვა ხოლმე, როცა თვალწინ მკვდარსა ჰხედავს.

- ხომ გეცნობათ ეს მკვდარი? - ჰკითხა გამომძიებელმა:

- დიად. - უპასუხა რამბერმა.

- ეს ის კაცია, რომელიც, თქვენის სიტყვით, თქვენ თვალწინ მოჰკლეს?

- დიად, ის არის.

რამბერი ხედავდა, რომ ყველანი იქ დამსწრენი პირში შემოჰსცქერიან. ჰსცხვენოდა, ჯავრი მოჰსდიოდა, უნდოდა როგორმე მალე გამოსულიყო ამ უნუგემო ოთახიდან; გული ჰსტკიოდა, რომ ამ მკვდარს თვალთ ჰხედავდა.

- ცხადია, რომ სინიდისი ამხელს, - უთხრა ერთმა პოლიციელმა მეორეს და გამომძიებელმაც ამის ნიშნად თვალი უყო კამმისარსა.

იმ დროს, როცა რამბერი გამოჰყვანდათ ოთახიდან, კარებზედ მოდგა ერთი ხნიერი დედაკაცი, დააცქერდა ნოელსა და წარმოჰსთქვა გამწარებითა:

- მაშ, ეს არის?

ეს სიტყვები რომ გაიგონა, ნოელმა თავი მალლა აიღო და მაშინვე მიხვდა, რომ ეს დედაკაცი დედაა მკვდარის ყმაწვილიკაცისა. შეხედა დედაკაცს რაღაც მწვავის სიბრაღულითა და ამ მწუხარებით მოკლულ დედის წინაშე აენტო გულში ის მხურვალე, ნაზი სიყვარული, რომელიც თვითონ ჰქონდა თავის პატარა ჟაკის მიმართ. მამამ თანაუგრძნო დედასა. აქამომდე რამბერი რაღაც უღონოდ და უგრძნოდ იყო. ეხლა კი თითქო გამოფხიზლდაო, თვალეზში ცეცხლი გამოუბრწყინდა, ერთი ფეხი წინ წადგა ლავერდაკის დედისაკენ და უნებლიედ გატაცებულმა თავის წმინდა სინიდისითა, რომელიც ამ დედაკაცის და დედის წინაშე ამაყად წინა აღუდგა საძაგელს ცილისწამებასა, თამამად ხმამაღლა წარმოჰსთქვა:

- ქალბატონო! ვფიცავ, მე არ მომიკლავს! მე არა ვარ, სხვა არის მკვლელი! მე იმათგანი არა ვარ, რომელნიც კაცებს ხოცვენ.

ეს სიტყვები, პატიოსანის გულის სიღრმიდამ ამოძახილნი, ისეთის სიწრფოვებით იყო თქმული, ისეთის გულით საცნობელ სიმართლითა, რომ ლავერდაკის დედა შეკრთა. ის-ის იყო პირზე მოჰსდგომოდა წყევლა და ქოქვა, მაგრამ რაკი რამბერის თქმული მოისმინა, შედგა, ხმა აღარ ამოიღო, თითქო გაქვავდაო და თვალეზი, რომელშიაც ცრემლი აღარა ჰსჩანდა, მიაბჯინა რამბერს. რამბერის თვალს რაღაც მადნეტიური ძალა მიეცა. ასე რომ უბედურმა

დედამ თვალი ვერ გაუსწორა, თავი ჩალუნა, მკლავები დაემო, თითქო მოჰსწყდაო და თავისი რისხვა და წყევლა თან გაატანა მხურვალე ცრემლს, რომელიც თვალთაგან წასქდა.

როცა რამბერი სატუსალო ეტლში ჩასაჯდომად წაიყვანეს, თან აედევნა სახლთან მოგროვილი ხალხი, მძულვარის თვალით და წყევლით მისდევდა ხალხი და ზოგნი იმახოდნენ კიდეც: "დასახჩობია, დასახჩობია, დასახჩობიო!" საწყალი რამბერი ხან ყვითლდებოდა, ხან წითლდებოდა. განსაკუთრებით მაშინ უფრო დაუწყო გულმა ტეხა, როცა ვიღაც ბალღმა, დაინახა თუ არა, შიშით დაიკვილა და რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, გაიქცა, რომ ამ ავაზაკს მოშორებიყო.

როცა ეტლში ჩასვეს და ორი პოლიციელი აქეთ-იქით ამოუჯდა, რამბერმა უნებურად წამოიძახა:

- ჰსჩანს, ძალიან ჰყვარებიან!

- ვინა? - ჰკითხეს პოლიციელებმა.

- ის საწყალი ყმაწვილი კაცი.

- ეგრე გგონიათ?

- რად უნდა იყვნენ კაცნი, რომელიც სხვებსა ხოცვენ! - ჰსთქვა რამბერმა და ღრმად ამოიოხრა.

პოლიციელებმა ერთმანეთს ღიმილით შეხედეს და ერთმა მათგანმა თავისთავად წაიდუღუნა:

- თავს ისულელებ, ჩემო კარგო, მაგრამ მაინც ვერ მოგვატყუებ.

რამბერი აქედამ თავის უსიხარულო სადგომში წაიყვანეს, როცა მივიდა თავის ბნელს და ტალახიან კიბესთან, რამბერმა სწრაფად აირბინა კიბე, უკან აედევნენ პოლიციელები. გიჟსავით შევარდა თავის ოთახში და ყვიროდა: "ჟაკ! ჟაკ!"

- მამა! მამა, მამა! - იმახოდა პატარა ჟაკი და გაფითრებული, გულამომჯდარი კანკალით და თრთოლით მივარდა მამას და ჩამოეკიდა ყელზედ. მამამ ხმაამოუღებლივ მიიკრა შვილი გულზედ; ჰკოცნიდა, სიხარულით ხან იქით მიატრიალებდა, ხან აქეთ, ათამაშებდა ხელში ბურთსავით, ულოლოებდა, ეალერსებოდა, თავზედ ხელს უსვამდა და გიჟსავით შეჰხაროდა მისთვის დაუფასებელის ბალღის პაწაწუნა სახესა.

- რა რიგად მიხარიან, - განაგრძო ბალღმა სიცილითა და თავის პაწაწუნა თათებითა უწეწდა თავის უბედურს მამასა გამტვერიანებულს თმასა. - ხომ აღარსად წახვალ, მამი? ხომ თავს აღარ დამანებებ?

ამაობაში პოლიციელებმა მოჩხრიკეს იქაურობა, ცარიელი ყუთი ახადეს, დაგლეჯილი ლეიბი გადმოაბრუნეს, გადმოაქოთეს რაც კი რამ ძონძები იყო, სამუშაო იარაღი გაუსინჯეს, სისხლი ხომ არას დაჰსჩნევიაო. იმათ ეგონათ, რომ ამ მგელ-კაცის ბუნაგში უწინდელის ავკაცობის გემს რასმეს ვიპოვითო. ნოელმა ყურიც არ ათხოვა ამ პოლიციელების ფაცა-ფუცსა. მთელი მისი ყურადღება შეჩერებული იყო პაწაწინა ბალღზედ.

- აბა, ერთი შემომხედე, - ეუბნებოდა ბალღს. - რათა ხარ გაყვითლებული?

ხომ კარგადა ხარ? მაკოცე, ჩემო კარგო! მომეხვიე, ჩემო საყვარელო ბალო! მე არ მიშვებდნენ შენს სანახავად; გესმის? შენთან არ მიშვებდნენ, შენთან, ჩემს გვრიტთან და ანგელოზთან. ხომ კარგად გაჭმევენ? ვინ გივლის? მითხარი, ჟაკ, ჩემო კარგო, ჟაკ, ძალიან ჰსწუხდი უჩემოდ?

- არა, - უპასუხა ჟაკმა ღიმილით. - ის მივლიდა.

- ვინ ის?

ბაღმა მოიხედა უკან და დაანახვა ტანად მაღალი კაცი, რომელიც გულხელდაკრეფილი იდგა ფანჯარასთან და ელაპარაკებოდა გამომძიებელს. ნოელმა მიიხედა, მაგრამ ბნელაში მარტო მაღალი ტანის კაცი დაინახა და მისი მომსხო პირის სახე დაწვრილებით კი კარგად ვერ გაარჩია.

- რა ჰქვიათ? - ჰკითხა რამბერმა შვილს.

- პასკალ არტესი. - უპასუხა ბაღმა.

ნოელი, დაჩოქილი თავის შვილის წინ, სწრაფად წამოვარდა ფეხზედ, მივიდა არტესთან და თავმოწონებით უთხრა:

- თქვენ აქა ბძანდებით, არტეს? ერთი უთხარით ამათ, რომ მე კაცის მკვლეელი არა ვარ.

- კაცის მკვლეელიო! - განიმეორა ბაღმა და თვალები დააჭყიტა.

პასკალ არტესმა ფეხი წინ წამოდგა და რამბერს დააკვირვა თვალი, სავსე მწუხარებითა და გოცებულის სიბრალულითა. ამ თვალში გამონათოდა სამწუხარო ეჭვიცა, გულმტკივნეული თანაგრძნობაცა და უსიტყვო სამდურავიცა. ამ თვალმა, რომლის აზრიც ცხადი იყო, უფრო თავზარი დაჰსცა საწყალს ნოელსა, ვიდრე მთელმა იმ ბრალეულობამ, რომელიც აგრე მოულოდნელად თავს მოახვიეს უბედურს.

რამბერს უყვარდა არტესი და პატივსა ჰსცემდა მხურვალეებით, აღტაცებით, როგორც შვილი მამასა. მის მომხიბლავ ძალით და სიკეთით მიზიდული რამბერი თან ჰსდევდა ყველგან არტესსა თებერვლის და მაისის არეულობის დროს. არტესი მისთვის ყველაფერი იყო: ხელთმძღვანელიცა, ჭკუაც, სინიდისიცა. ბრძოლის ვაი-ვაგლახი ერთად გამოიარეს, ერთად გამოიარეს ციხეში ჯდომაცა. ბელილის ციხეში რამბერს არტესთან ერთად ერთს სენაკში დამწყვდეულს, რამდენჯერ გაუგონია არტესის დიდებული, მხურვალე ნუგეშინის სიტყვა. რამდენჯერ ხმა გაკმენდით ყური უგდია, როცა არტესი უქადაგებდა, რომ უმაღლესი სიხარული ის არის, რომელსაც კაცი ჰგრძნობს თავის კაცურის მოვალეობის პატიოსნად აღსრულების შემდეგ და როცა წინასწარმეტყველსავით გულმხურვალედ ღაღადებდა, რომ დროებით დათრგუნვილი კანონი და სიმართლე, როცა იქნება, ფეხზედ წამოდგება და ძლევით შეიმოსება. რამბერი გულში ინახავდა ამ სამწუხარო, მაგრამ სანუგეშო ამბავს წარსულისას. მხოლოდ მართას სიყვარულმა, მისმა მუხთლობამ და სხვადასხვა უბედურებამ გადააყენეს რამბერი იმ სწორე და პატიოსან გზიდან, რომელიც ერთ დროს უჩვენა მას არტესმა. თუმცა ბევრი ჭირი და ვაი-ვაგლახი ნახა თავის სიცოცხლეში, თუმცა ბევრი იმედი გაუმტყუნდა და გული თითქმის ყველაფერზედ აუცრუვდა უბედურობის გამო, მაგრამ მაინც კი

გულის სიდრემში ინახავდა ბრმად თაყვანისცემას ასტესისას, რომელიც შეურყეველი წარმომადგენელი იყო სიმართლისა და ვალდებულობის იდეებისა. ამიტომაც ეხლა, როცა მის ოთახში კაცთა მართლმსაჯულობის წარმომადგენელი იყვნენ და ეძებდნენ ავკაცობის გეშსა, რამბერი მარტო ერთს გამკითხავსა და მსაჯულსა ხედავდა. ეგ გამკითხველი და მსაჯული არტესი იყო. მარტო ერთის განაჩენისა ეშინოდა, არტესმა არ შემოძულოსო.

- თქვენ გიპატრონებიან ჩემის ბაღისათვის, - უთხრა არტესს რამბერმა. ერთი ეს მიბძანეთ, ამდენი ხანია, რაც თვალიდამ მიმეფარეთ და დღეს აქ რა გზით მობძანებულხართ, ბატონო არტეს?

- მე გაზეთებიდამ შევიტყე თქვენი დაჭერის ამბავი და მოვედი აქ. - უპასუხა არტესმა; მერე გაუშტერა თავისი პატოსანი და გამჭვრეტავი თვალი და ჰკითხა: - აბა, რამბერო, არის თუ არა ერთი ბეწვი სიმართლე მაინც მასში, რასაც გწამებენ?

- სრულებით არაფერი, - უპასუხა რამბერმა მოჭრით. - მარტო ეს არის მართალი, რომ მე ლატაკი ვარ; რომ მე შემთხვევამ მიმიყვანა იქ, საცა კაცი მოჰკლეს; რომ მე უსამართლოდ ბრალსა მდებენ.

- ვინა გდებს ბრალსა? - დაიძახა პატარა ჟაკმა და აბრიალებულის თვალით გადახედა იქა მდგომთ მოხელეთა.

- მაშ, უბრალო ხართ? - ჰკითხა არტესმა.

- პატოსნებას ვფიცავ, - უპასუხა რამბერმა.

ამ დროს მოუახლოვდა რამბერს გამომძიებელი და უთხრა სიბრაღულით.

- ვერაფერი სადგური გქონიათ.

- რა ვქნათ? რაცა გვაქვს, ის უნდა ვიმყოფინოთ, ფული ეგრე ადვილად არ ეძლევა ხელში მუშა კაცსა.

- ამიტომაც ისე ოსტატურად აგვიხსენით, იმოდენა ფული რა გზით ჩაგივარდა ხელში.

- რა ფული? - იკითხა არტესმა.

რამბერმა უამბო, რა ფულზეა ლაპარაკი და მერე დაუმატა:

- იქნება თქვენც არ დამიჯეროთ, მაგრამ მოიცადეთ. დეე, საქმემ იწარმოვოს და ყველაფერი გამოცხადდება. ესე ხომ არ იქნება, რომ პატოსანი კაცი ამისთანა სამაგელს ავკაცობაში გახვიონ. მე დავამტკიცებ ჩემს სიმართლეს და ჯერ ხანად ნულარას მკითხავთ. ბატონო არტეს, ნება მომეცით, ხმამოუღებლივ ვკოცნო ჩემი ჟაკი.

- მამი, ამათ შენი წყენა უნდათ, - ტიტინებდა პატარა ჟაკი და ეკვროდა გულზედ მამას, თითქო თავის პატარა თათებით ცდილობსო, მამა არავის დაანებოს.

- ნუ, ნუ გეშინიან. - უპასუხა რამბერმა. - მე ესენი ცუდს არას მიზმენ.

ამაობაში სახლის მოჩხრეკა გაათავეს და, რასაკვირველია, ვერა იპოვეს რა. გამომძიებელი წავიდა და ერთმა პოლიციელმა უკადრისად უთხრა რამბერს:

- აბა, გასწი!

წასვლა ამჟამად ნიშნავდა ჟაკთან გამოსალმებას დიდის ხნობით და

იქნება სამუდამოდაც. ამ ფიქრმა საწყალი რამბერი, წუთის წინად ღონე მიხდილი, ფეხზედ ძლივს მდგომი, უეცრად გაამხნევა და უწინდებული ღონე დაუბრუნა. იფიქრა, მოდი ერთი ხელდახელ ვეცემიო პოლიციელებს, გამოუსხლტები როგორმე ხელიდამო, მოვიტაცებ შვილსაო და გავიქცევიო. მაგრამ ამ ფიქრმა მალე გადუარა და ხმადაბლა ჰსთქვა: „ნეტა რისთვის?“ მერე მიუბრუნდა არტესს და, ანიშნა რა ჟაკი, უთხრა:

- თქვენ გაბარებთ ამასა.

- მე არ დავრჩები, შენთან წამოვალ. - უთხრა ბალდმა.

- თქვენ გაბარებთ ამ ბაშვს, მინამ მე გამანთავისუფლებენ, - განიმეორა რამბერმა და ცრემლი მოერია თვალებში.

- ნახვამდე, - უპასუხა არტესმა და გაუწოდა თავისი დიდი და პატიოსანი ხელი.

- მადლობელი ვარ, - ჰსთქვა რამბერმა. თვალები სიხარულით და თავმოწონებით გადაავლო იქა მდგომთა, თითქო ამ პატიოსანის კაცის ხელის ჩამორთმევამ არამც თუ გაამართლავ, არამედ გააპატიოსნა კიდეცაო. მერე სწრაფად ჩაიკრა გულში თავისი შვილი, გამოესალმა და გიჟსავით გამოვარდა კიბეზედ, საცა ხალხს თავი მოეყარა კიდეც.

ნოელ რამბერი ხელახლად კონსერჟიერს წაიყვანეს. ისევ ისე უსიხარულოდ, უნუგეშოდ დაიწყეს დენა მის ტყვეობის დღეებმა. ამ ტყვეობამ, ამ ქვეყნისაგან მოშორებამ, ამ ადამიანურის ცხოვრების მოკვეთამ, რომელსაც მართოდ დამწყვდევას ეძახიან, თანდათან გამოაჩინა თავის ზედმოქმედება უბედურს ტყვეზედ; ღრმად დაუსერა გული, დაჰსწვა, დაჰსდაგა, თითქო ცეცხლში იწვისო. ჰგრძნობდა, რომ ყოველივე ღონე მიხდოდა, უპატრონოა, უნუგეშოა. თავი ეწოდა მწვავის ტკივილითა, თითქო ტყვია ჩაუსხამითო; ქალა ჰსტეხდა, თითქო ეხდებო; სრულებით მოიშალა სულით და ხორციით; მას ჰქენჯნიდა და ჰგვემდა ორნაირი სენი. მართლადაც, ერთის მხრით - ჰსტანჯავდა ის ბრალი, რომელსაცა ჰსწამებდნენ და მეორეს მხრით - სიჭლექე, რომელიც სწრაფად გაუძლიერდა და ჰსწოვდა უკანასკნელს ღონესა. უდრტვინველად დაემორჩილა თავის მწარე ბედსა და მიეცა იმ ნაღველს და განწირულებას, როდესაც კაცი ჰგრძნობს რა, რომ ბედს ვერსად ვერ წაუვა, აღარ ურჩობს, აღარ იბრძვის და ხმაამოუღებლივ თავს იხრის და ეძლევა თავის ბედისწერას, საცა გინდა, იქ წამილეო. სულ ერთიაო! ამბობს მაშინ იმედგადაწყვეტილი ადამიანი და მზად არის ისე დაჰსთმოს სიცოცხლე, რომ ხელიც არ გამოიღოს, ხელიც არ შეუბრუნოს გაბოროტებულს ბედსა. "დეე, დამდონ სამაგელი ბრალი, ამბობდა გულში რამბერი: დეე, რაც უნდათ, ისა ჰსთქვან... მე პატიოსანი კაცი ვარ, საქმე ამაშია... ეს არის, რაც არის... მე რომ პატარა ჟაკი არა მყვანდეს, წარბსაც არ შევიხრიდი; დეე, რაც უნდათ, ის ექნათ".

რადაც ელდით და შიშით დაუწყო ყურება თავის საშინელს ყოფასა. რამბერის მართალმა სიტყვამ იმის შესახებ, რაც შეემთხვა პირველ იანვრის ღამეს, ვერ გაჰსჭრა და გამომძიებელი ისევ იმ აზრზედ მტკიცედ დარჩა, რომ დამნაშავე სწორედ რამბერია. მართლადაც, რამბერისაგან თქმული ამბავი

ასეთი დაუჯერებელი რამ იყო, რომ თვითონ რამბერიც ზოგჯერ ჰკითხადა ხოლმე თავის თავს: "ცხადად თუ სიზმრად მომეჩვენა ის საიდუმლო ქალი?" ამ უნუგეშო ყოფამ ისე გაუწყვიტა რამბერს ქანცი, ისე მიხადა ღონე, რომ სრულებით მოუკლა გული, რომელიც განწირულების წამს აღმოაძახებინებს ხოლმე ადამიანს სარწმუნო სიტყვას სიმართლისას, კვენესას დაჩაგრულის უმანკოებისას. ჯერ პირველად ბრალდებას სულელობად ჰსთვლიდა, ეხლა კი, თითქო მის წინ თავი მოიდრიკაო, ამბობდა: "მე აღარა მეთქმის რა".

ამბობენ, მართალმა კაცმა, განსაკითხველად წამომდგარმა სამჯავროს წინაშე, უნდა ერთის ზეგარდმო შთაგონებულ სიტყვით დაარწმუნოს ყველა თავის სიმართლეზედ, მაგრამ, საუბედუროდ, საპყრობილე, განმარტობითო ტყვეობა, სირცხვილი შეწამებულის უმანკოებისა - ყოველივე ესე ათახსირებს კაცს, რომელსაც გამოუვლია სამკეცი ტანჯვა ციხეში ჯდომისა, გამოძიებისა და ბრალდებისა.

ნოელ რამბერი სწორედ ამ მდგმოიარობაში იყო. ამასობაში გამოძიება შესრულდა და საქმე სამჯავროში წარადგინეს. ნოელმა მოსარჩლევ არ ამოირჩია და თვითონ სამჯავრომ დაუნიშნა. მისი ვეჟილიც ისე დარწმუნებული იყო, რომ დამნაშავე რამბერია, როგორც გამომძიებელი. მაგრამ არც კი ძალიან იცხელებდა თავს მასზედ, დამნაშავეა თუ არა, იგი მარტო იმასა ცდილობდა, რომ თავი გამოეჩინა ლაპარაკითა და წინადვე იზეპირებდა პტყელ-პტყელ ფრაზებსა. ამიტომაც საკვირველი არ არის, რომ რამბერს კობტა ყმაწვილკაცთან ლაპარაკი დროს დაკარგვად მიაჩნდა და უგულოდ ჰო და არათით უთავებდა სიტყვა-პასუხს. თუნდ ეგ არ იყოს, გამოსარჩლებას რა მნიშვნელობა უნდა ჰქონოდა მის თვალში. იგი უკეთეს მოსარჩლედ ჰსთვლიდა თავის პატოსანს, შრომისმოყვარეს ნამყო ცხოვრებასა. რამბერმა ითხოვა, რომ ჩემი ამბავი ჰკითხეთ ჩემს ნაცნობებსა და ამხანაგებსაო. იმედი ჰქონდა, რომ კეთილის მეტს სხვას არას იტყვიან. მაგრამ ბევრმა, რაკი შეიტყეს, კაცის კვლას ჰსწამებენო, ვერ გაბედეს პირდაპირ თქმა მისი, რასაც რამბერზედ ჰფიქრობდნენ და იცოდნენ, და ზოგმა კიდევ ჰსთქვა, რომ ჩვენ მაგას ძალიან ცოტად ვიცნობდითო. იმ სახლის მეკარემ კი, საცა რამბერი იდგა, აჩვენა, რომ პირველს იანვარს რამბერი ასეთის გააფთრებულის სახით გამოვიდა შინიდანაო, თითქო რაღაც საზარელის საქმის მოხდენას აპირებსო. თვითონ საზოდოებასაც ჰსჯეროდა, რომ რამბერია დამნაშავე, ჯერ იმიტომ, რომ გაზეთებმა გააზვიადეს ეს ამბავი და ხმა დაუყარეს და მერე იმიტომ, რომ ლავერდაკი ცოტად თუ ბევრად ცნობილი იყო საზოგადოებისაგან, და გარდა ამისა, ყველას ეცოდებოლა მწუხარე და უნუგეშო დედა. ამ სახით უჩინარი, მაგრამ პატოსანი სახელი ნოელ რამბერისა, ამ კეთილ სინიდიანიანის მუშა კაცისა, რომელიც ასე ვაჟკაცურად ებრძოდა სიღარიბეს და გაჭირებას, შეიქმნა კაცის-მკვლელის სახელად. ასე რომ თვითონ რამბერის ამხანაგებიც, მასთან ერთად ლატაკობი უღლის მწეველნი, თავის ქნევით იხსენიებდნენ ხოლმე იმის სახელს.

ერთი კაციღა იყო, რომელსაც ჯერ კიდევ ჰსწამდა რამბერის უბრალოება.

ეგ კაცი იყო პასკალ არტესი. იგი ძალიან პატივსა ჰსცემდა რამბერს და მის აღტაცებულ თაყვანისცემას თვისდამი იმით ცდილობდა, რომ განუზომელად ენდობოდა ყოველსფერში. შეუძლებლად მიაჩნდა, რომ ნოელს კაცის სისხლში გაესვარა ხელი.

პასკალ არტესს არა ჰსწამდა, რომ ქვეყანაზედ ბოროტი უფრო მძლავრობს, ვიდრე კეთილი. გულში ჰქონდა ღრმა, განუსაზღვრელი, ბაშვური რწმენა ადამიანის სიკეთისა. თავის თავის საზომითა ჰზომავდა კაცობრიობასაც. მისს ვაჟკაცურს გულს არ უნდოდა ფიქრად აეღო, რომ ადამიანის გვამში დაფარულია თესლი ბოროტებისა. ბევრი დევნულება გამოიარა, ბევრი ტანჯვა კაცთაგან, მაგრამ ერთი ბეწვი მტრობაც არ გაუტარებია გულში თავის მტერთადმი. მისის აზრით, ამ წუთის სოფლის ცხოვრება ხელდახელ ომია, საცა სიბრძავე და უვიცობა უფრო ბევრს ავსა შვრება, ვიდრე ბოროტება. ამის შემდეგ სხვა რა უნდა ეფიქრა რამბერზედ, რომლის პატიოსანს ხელსა ასე ხშირად ჰსჭერია მისი ხელი?

- თუნდ მთელმა ქვეყანამ ერთხმად აღიაროს იგი დამნაშავედ, მე მარტო ერთი ვიღალადებ ხმამაღლა მის სიმართლესა! - ამბობდა გულში არტესი.

ძალიან უხაროდა, რომ მამას ცოტათი მაინც შეეწია, რადგანაც შვილი მისი ჩაიბარა. ამასთანაც, თვითონ არტესი მწყურვალე იყო, რომ ვისმეზედ მიემართა თავისი მამა-შვილური სიყვარული, რომლითაც სავსე იყო მისი გული და გვამი. აქამომდე მაგ სათუთს გრძნობას სიყვარულისას, მის ბუნებასთან შეთვისებულს, სავალი არა ჰქონდა. არა ჰყვანდა ცოლ-შვილი, ამხანაგები სულ ერთი-ერთმანეთზედ დაეხოცნენ ზოგი ომში, ზოგი საპყრობილეში, ყოველ წლივ აკლდებოდა ვინმე და თანდათან მარტო რჩებოდა. მართალია, ჰქონდა კიდევ ერთი სხვა უფრო ვრცელი, უფრო დიდი ოჯახი უფრო დიდთა სიხარულთა მომნიჭებელი, მაგრამ იმისთანა კი, რომელიც არ არის ისე ნუგეშმცემელი, ისე მხურვალედ გულშემატკივარი, როგორც საკუთარი ოჯახი და ის ვრცელი ოჯახი მისი სამშობლო, მისი ქვეყანა იყო.

პასკალ არტესს უხაროდა თავმოწონებით, რომ თავის ქვეყანას მტლად დაუდო ყოველისფერი; უხაროდა, რომ მას შეჰსწირა თავის ყმაწვილკაცობის ბედნიერებაც და მოწიფულის ხნიერობისა შემსჭვალულებანიც. როცა თვალს გადაავლებდა ხოლმე თავის ნამყოს ცხოვრებასა, თვალწინ წარმოუდგებოდა მრავალი მწუხარება, მრავალი ტანჯვა, მრავალი გაჭირვებული დღე, მრავალი იმედთა გამტყუნება, მრავალი ღალატი, მრავალა მარცხი; ხოლო ერთი იმისთანა მოქმედება, თუ აზრი ვერ წარმოუდგებოდა, რომ სანანურად გახდომიყო, როგორც ერთი უკადრისი რამ. იგი ყოველთვის პატიოსნურად, თავდაბლობით, მარტივად ასრულებდა მას, რაც სიტყვით ასე ადვილად მიგვაჩნია და საქმით კი ასე ძნელია და მძიმე, თავის მოვალეობასა.

რამდენი ბედნიერება, რამდენი გულის წადილი, რამდენი ნატვრა მსხვერპლად ეძლევა ხოლმე შეურყეველს იდეალს მოვალეობისას. რამდენჯერ მხურვალე ტრფიალებით ატაცებულს კაცს ჰსწყურის ხოლმე ერთს წუთს

შედეგს სიყვარულის მომხიბლავს მდელოზედა, მაგრამ შეურყეველი, უძლეველი მოვალეობა მუქარით ეუბნება: "წინ წადი, ნუ დაჰსდგებიო!" იწყებლება, რომ უნდა წავიდეს, მაგრამ მაინც მიდის. და როცა ცხოვრების დღეთა დაბინდების დროს კაცი იგონებს ხოლმე ყოველ მას, რაც ყოფილა, ყოველს, რაც წარსული, და კითხულობს თავის ცხოვრების მატთანის ყოველს ფურცელზედ სიტყვას: "მოვალეობას", ჩაწერილს მტკიცე ხელითა, ამოუფხეკლივ, უჩირქოდ, მაშინ იგრძნობს ხოლმე თავ-მოწონებულს კმაყოფილებას პატიოსანის მუშაკისას, რომელსაც თავისი წილად ხდომილი დღიური სამუშაო სინიდიისიანად შეუსრულებია. ტვირთი იყო მძიმე, მაგრამ ბოლომდი კი ჰზიდა. მხრები დაეღალნენ, მაგრამ გული კი ნეტარებით უცემს თავმომწონე მკერდში. მუშაკმა შეასრულა თავისი საქმე. ეხლა თუნდა მოკვდეს, ფიქრი არ აქვს. იგი კმაყოფილია თავის თავისა და საფლავშიაც ჩაიტანს ტკბილს ნუგემს აღსრულებულის მოვალეობისას; ნუგემს, რომ კაცური კაცობა გაჰსწია, რომ საბუთი აქვს თავის თავის პატივისცემა იქონიოს.

იმისთანა დროს, როცა ძლიერის და მტკიცე ხასიათის ხალხნი იქსაქსებიან, როცა ყოველისფერი ნამცეცდება და საზოგადო სინიდიისი ჰქრება, მაგალითი ამისთანა სამამულისშვილო გულგმირობისა მეტად სანუგეშებელი და წამაქეზებელია.

გარნა არტესი, თუმცა მტკიცე ხასიათის კაცი იყო, მაგრამ ამასთანავე მეტად გულკეთილი იყო; სათუთი, თითქმის დედობრივი გული ჰქონდა. სიყვარული ნეტარებად, სულის საზრდოდ მიაჩნდა. იგი იყო ერთი იმათგანი, რომელთაც ასულდგმარებს ალერსი და სხვისათვის თავის გაწირვა.

თვითონ რისხვაც კი ამისთანა კაცებისა სიყვარულიდამ წარმოჰსდგება ხოლმე. ამისთანა კაცებზედ ის ითქმის, რაც ბორნოვმა ჰსთქვა ფრანციელებზედ: "ამათ უფრო სიყვარული იციან, ვიდრე მძულვარებაო".

ამიტომაც არტესმა გულწრფელის სიხარულით მიიბარა უპატრონოდ დაგდებული ჟაკი. სრულად მიეცა ამ ბაღს და ცდილობდა, თავიდან მოაშოროს შავი ფიქრები უბედურის მამის თაობაზედ. მაგრამ ამოდ ჩაუარა ცდამა. ჟაკს მეტად უყვარდა მამა, მუდამ ოხრავდა და ცრემლმორეული რაღაც სიმწარით იმახოდა ხოლმე: „მამა!“ ბაღლი ფერმიხდილი, დაღონებული ხშირად ჩაფიქრდებოდა და მის პაწაწა სახეზედ ამოიბეჭდებოდა ხოლმე მწუხარება და შიში.

- რაზედ ჰფიქრობ? - ჰკითხავდა ხოლმე არტესი.
- მამაზედ.
- ნუ ჰნადვლობ, სხვაგან არის წასული და მალე მოვა.
- არა, წასული კი არ არის, ციხეში ჰზის და აწვალევენ.
- ვინ გითხრა?
- მე თვითონ ვიცი.

ბაღლი ისევ ჩაჩუმდებოდა ხოლმე და მიეცემოდა თავის მწვავს ფიქრებსა. ხმაგაკმენდილი უძრავი იჯდა და გაიყურებოდა საცოდავად, თითქო შტერი ჰსცემიაო. ესეთი ყოფა სნეულებად დაჰსჩემდა საცოდავს ბაღლსა. არტესი

შიშობდა კიდევ ბაღის ამ ყოფის გამო და ამასთანავე იკვლევდა იმ უცნაურს სწეულებას, როგორც ექიმი.

არტესი დარწმუნებული იყო, რომ საცოდავს რამბერს სწყურის შეიტყოს შვილის ამბავი, ამიტომაც ნება ჰსთხოვა ტუსაღის ნახვისა. როგორც იყო, ნება მიჰსცეს და წავიდა რამბერის სანახავად. მივიდა და ნახა ჩაყვითლებული, დაუძლურებული რამბერი და ამასთანავე, რასაკვირველია, მოაგონდა ბევრი წელიწადი, რომელნიც თვითონაც გაეტარებინა ამრიგად, როცა დაჭერილი იყო.

- აბა, - უთხრა არტესმა: - ჭირში გატეხა არ უნდა. უნდა იცოდეთ, რომ ქვეყანაზე საპყრობილე იმისთანა არ არის, საიდანაც გამოსვლა არ შეიძლებოდა. თქვენ, მგონია, ავადა ხართ, რამბერ?

- იქნება, სწორედ მოგახსენოთ, მეც არ მესმის ჩემის თავის ამბავი, - უპასუხა საცოდავმა. - თუნდ ეგეც არ იყოს, ჩემთვის სულ ერთია, ავადა ვარ, თუ კარგად... თქვეს თვითონ იცით, რომ მე მარტო ერთი ნაღველი მაწუხებს: ჩემი ბაღი როგორ არის?

არტესმა უპასუხა, რომ ჟაკი კარგად არის, თუმცა კი ნაღველიანობს და ხშირად იგონებს მამასაო.

- საწყალი ბაღი! როდის მეღირსება იმასთან სეირნობა კვირა სადამოობით? რა სიხარულით დარბოდა ხოლმე ამწვანებულ მინდორზე და რა სიხარულით ვუყურებდი ხოლმე მე მის ცელქობას!

- მოითმინეთ ზაფხულამდე და ნატვრაც აგისრულდებათ.

- ზაფხულამდე! თქვენ არ იცით, რა რიგად ვახველებ! მე მგონია, რომ ფილტვების მაგიერად რაღაც ცარიელი თოფრალა მაქვს გულში. მე წასული ვარ, ბევრი აღარა დამრჩენია რა.

- ეგ რაღა ფიქრად მოსასვლელია!

- მე არ ვდრტვინავ, მაგრამ სიცოცხლის უღლის წევნა ადვილი არ არის, როცა იქნება, დაიღლები. მე მთელი ჩემი სიცოცხლე ჯაფა მიწევნია, როგორც ტყვეს და მოკვდეები, როგორც ძაღლი. აი რა მომელის მე, თუნდა აქედამ თავიც დავახწიო; თუ ვერ დავახწიე, ჩემი მხვედრი ან კაიენაა ან გილიოტინა¹⁶.

- ხომ არ გაგიჟდით? რას ამბობთ?

- სასაცილო კი იქნება, რომ სიცოცხლე გილიოტინის ქვეშ დავლიო, - ჰსთქვა რამბერმა და ისეთი მშრალი სიცილი მოუვიდა, რომ სიცილი საზარელ ხველად გაექცა.

პასკალ არტესი შეკრთა ამ საზარო სიტყვებზე და წამოვიდა საპყრობილიდან რამბერის სიცოცხლეზე იმედგადაწყვეტილი, თუმცა კი გული დაარწმუნა, რომ რამბერი დამნაშავე არაფერშია. ნოელი კი მცირე სიამოვნების შემდეგ, რომ არტესი ნახა, ისევ იმ განწირულების მწუხარებაში ჩავარდა, რომელიც სიჭლექეს მოსდევს ხოლმე.

- არა, არა, - ჰფიქრობდა იგი გულმწარედ, - ყველა გათავდა, ჩემი

¹⁶ გილიოტინა თავის მოსაკვეთი მაშინაა.

აღსასრული მოდის! ვაი, თუ მოგვკვდე, მინამ, გამასამართლებდნენ! ვაი თუ სამართლამდე ბედმა აღარ დამაცალოს! ხომ ყველანი დამნაშავედ მიცნობენ მაშინ! კარგს სახელს არ დაფუგდებ ჩემს ჟაკს! საწყალი ბაღლი! მე კი მინდოდა, რომ იმისათვის სიმდიდრე შემეძინა და დამეგდო! რაებს არა ვნატრობდი იმისთვის! რა არ მინდოდა მექნა! ყოველივე ეს გაქრა, დაინთქა! მე გროშს ველარ დაფუგდებ, გროშს! რაღაში ვარგივარ ეხლა მე? იმის ნებაც არა მაქვს, რომ ჩემი ტანი სიკვდილს შემდეგ კლინიკას მივყიდო გასაჭრელად! ჩემი ტანიც მე აღარ მეკუთვნის ეხლა? არ მეკუთვნის, არა! ჩემი ტანი ჩემი აღარ არის, იმათია!

ეგ ფიქრი სიკვდილისა და სიღარიბისა თავიდამ აღარ შორდებოდა რამბერს. იყო დრო, როცა რამბერს ეგონა, ჩემს საქმეებს ისე მოვიყვანო, რომ ჩემს შვილს ჰქონდეს ის, რაც ჩემს დღეში მე არა მქონიაო, ესე იგი მოსვენებული ცხოვრებაო, უკლებლობა და ბედნიერებაო. ეხლა კი იძულებულ იყო ყოველსფერზედ იმედი გადევწყვიტა. მის შვილსაც იგივე ბნელი, უწყალო და აუცილებელი ბედი მოელოდდა; იგივე გაჭირვებული ცხოვრება, იგივე ტანჯვა და იგივე სიკვდილი.

და ამის წარმოდგენაზედ ამ საცოდავს მსხვერპლს კაცთ მართლმსაჯულებისას აღმოუხდა გულიდამ ერთი საზარელი, მწვავი, მხეცური და გიჟური ხათხათი და გაისმა ყრუდ საპყრობილის ნესტიან და მწყვდიად თაღებ ქვეშ.

IV

დანიელ მორტალს კი ერთხელ კიდევ ბედმა ხელი მოუმართა. ლავერდაკს შეხვდა და ამ შეხვედრიდან კვლავ გამარჯვებული გამოვიდა. პოლ ლავერდაკი რომ მოკლა, მოვიდა შინ, ჩაიკეტა კარი თავის კაბინეტში, რამდენჯერმე გაიკითხა ზიზღით და კადნიერის თავმოწონებით ავბედიანი ბარათი, რომელსაც ორის კაცის სიცოცხლე მტლად დაუდო. "სულელი არ ვიყავ"! - იფიქრა მორტალმა და სირცხვილი მოსდიოდა ბარათის ზოგიერთს სიტყვებზედ: - "განა ამისთანაების მიწერა შეიძლება"?...

ამისთანაებსა ჰსწერენ მხოლოდ მაშინ, როცა ყოველისფერი ხელიდამ წაგვლია, როცა თავი ძლივსლა გიტოკს კისერზედ. მერე კი ისე მოვა ხოლმე, რომ კაცმა ყოველივე წვეთი მეღანისა უნდა გამოისხნას თითო ჩაფ სისხლითა. დიად, ზოგჯერ ძალიან ძვირად ჯდება ხოლმე ერთი კალმის მოსმა.

აიღო და ანთებულ ბუხარში ჩააგდო ბარათი. ერთს წუთს შემდეგ ერთს ბეწვა ფერფლად იქცა იგი და ამ ერთ ბეწვა ფერფლის გამო მან კაცი მოკლა. შეუძლებელია, ამ ფიქრს არ გაევილო მორტალის გულში, მაგრამ იგი არ ნანობდა მას, რაცა ჰქმნა, სინიდისი არ ამხილებდა, არ ნაღვლობდა. მას აწუხებდა ფიქრი იმ უცნობ კაცზედ, რომელიც ისე მოულოდნელად შეემთხვა კაცის კვლის დროს. მაგრამ რა? ბედმა ბოლომდე მოუმართა ხელი. მეორეს დღეს გულში დაცინებით წაიკითხა გაზეთებში ამბავი ლავერდაკის მოკვლისა და მისის მკვლელის ნოელ რამბერისა.

ამასობაში კლარა მორტალი სრულიად გულდამშვიდებული იყო, რადგანაც დარწმუნებული იყო, რომ ყმაწვილ კაცს არა აუტყდებოდა რა და მთელი ღამე ძალიან კარგად ეძინა და მეორე დღეს მოუთმენელად ელოდდა თავის ქმრის ნახვას, რომ ნიშნის მოგებით უთხრას: ..."რაო, გამოგაცალეთ ხელიდამ თუ არა საცოდავი მსხვერპლი!" მართლაც, რა წამსაც ქმარი მის ოთახის კარებში მოდგა, კლარა მიეგება და ცივად და დაცინვით ჰკითხა:

- ლავერდაკი მოვიდა განა თქვენს სანახავად?

- ლავერდაკი. - ჰსთქვა მორტალმა მიმიედ და წყნარად, ასე რომ თვითვეული სიტყვა, როგორც ხანჯალი, ისე ხვდებოდა გულს საცოდავის ქალისას. ლავერდაკი ეხლა მკვდარია. კლარას პირველ ხანში გონება მიეხადა გაოცებისაგან და შემდეგ კი, როცა კარგად მოისაზრა თვითოეული სიტყვა ქმრისა, ელდაცემული უკუ იქცა ქმრისაგან.

- თქვენ მოგიკლავთ! თქვენ! - შეჰსძახა კლარამ.

- მე? - უპასუხა მან და მიაწოდა გაზეთი. - ლავერდაკი მოუკლავს ჩვეულს ავაზაკსა, რომელიც საქურდლად შეჰპარვია.

- მოუკლავთო!

- დიად, აი წაიკითხეთ, ჩემო კარგო კლარავ.

მთელი პარიჟი დღეს მარტო ამაზედ ლაპარაკობს.

საცოდავი ქალი კანკალმა აიტანა და გაფითრდა; თვალი გადაავლო გაზეთს, სტრიქონები თვალში აერივნენ, მარტო ერთს სახელს ლავერდაკისასლა ხედავდა სტრიქონებ შორის და სხვას არაფერს. ეხლა მარტო ის მოუვიდა ფიქრად, რომ მისმა ცდამ ვერ დაიხსნა საწყალი სიკვდილისაგან, რომ ლავერდაკი ეხლა მკვდარია და ამ საშინელ საქმეში დამნაშავეა ის უცნობი ავაზაკი კი არა, არამედ მისი ქმარი დანიელ მორტალი.

ჯერ ყველაზედ უწინარეს ის განიზრახა, მოდი, წავალ ლავერდაკის სახლშიო და ჩემის თვალით დავრწმუნდებიო, მაგრამ მორტალმა არ გაუშვა და მთელი დღე და ღამე საცოდავმა ქალმა გულის ქენჯნით და წვალეებით გაატარა. პირველ ხანშივე მიხვდა, რომ ლავერდაკის მკვლელი დანიელ მორტალია, რადგანაც მარტო ამისათვის იყო საჭირო ლავერდაკის სიკვდილი. საცოდავი მუშა კაცი, რომელსაც ამ სიკვდილს აბრალებდნენ, უსათუოდ ის კაცი იქნებოდაო, რომელიც მე გავგზავნეო, ფიქრობდა კლარა; უსათუოდ ვეღარ მიუსწვრიაო, მისულა მაშინაო, როცა ლავერდაკი მოკლული იყო კიდევცაო და იგი დაუჭერიათო მაშინ, როდესაც მართალი მკვლელი კი გაქცეული ყოფილაო. ყოველივე ეს ცხადად და ნათლად წარმოდგენილი ჰქონდა, მაგრამ რა საშინელებაა, გული დააჯეროს ქალმა, რომ იმ კაცს, რომლის სახელსაც იგი ატარებს, სისხლით ხელი მოუსვრია! ამ ფიქრმა ისე დაჰსწვა გული, ისე აამღვრია მისი პატიოსანი ბუნება, რომ ეჭვი შეუვიდა, განა მორტალი იქამდე დადაბლდებოდაო, რომ მაგისტანა საზარელი აკვაცობა ეკადრაო. მაშინ წარმოუდგა თვალწინ საცოდავი, შიმშილით დაღეული სახე ლატაკისა, რომელიც ლავერდაკის გასაფრთხილებლად გაჰგზავნა და ახალმა, არა ნაკლებ მწვავემ ფიქრმა გაურბინა გულში. ვინ იცის, ჰფიქრობდა კლარა,

იქნება ის მოხოვარა ლატაკი შეაცდინა ადვილმა საშოვარმა და მართლა იმან მოჰკლა ყმაწვილი კაცი, მაშინ ხომ მე, მე, კლარა ვარ დამნაშავე; მაშინ ხომ ჩემგან არის იგი მკვდარი, რადგანაც მკვლელს ხელი მე მოვუმართეო! და საცოდავი ქალი იტანჯებოდა ამ გამოურკვეველ ეჭვითა და ფიქრებითა. არ უნდოდა არც ერთი დაეჯერა, არც მეორე; უფრო რჩეობდა, თვითონ დასდებოდა უნებლიეთი ბრალი ამ საშინელის უბედურებისა, ვიდრე ელიარებინა თავისი ქმარი ავაზაკებრ კაცის მკვლელად. ხოლო უცნაური იდუმალი ხმა გულისა ეუბნებოდა გაუწყვეტლად, რომ ლავერდაკის მკვლელი - დანიელ მორტალია.

კლარას, უღონოდ ქმნილს, ზარდაცემულს, ჯერ ეშინოდა თვალი გაესწორებინა ქმრისათვის, მაგრამ რამდენადაც უფრო ჩაფიქრდა, რამდენადაც უფრო იტანჯებოდა მძიმე ეჭვთაგან და საზარო ფიქრთაგან, რომელნიც არ უნდოდა დაეჯერნა და უნებლიედ სჯეროდა კი, იმოდენად უფრო თანდათან ღონეზე მოდიოდა. ბოლოს, როგორც ყოველმა გულფიცხმა ადამიანმა, მოთმინებიდამ გამოსულმა, დააპირა პირდაპირ იერიშს მივიტან ჩემს ქმარზედაო და რაც მომივა, მომივიდესო. მეორე დილას რიხიანად, მკვახედ და მოკლედ უთხრა გაოცებულს ქმარსა:

- დაჭერილმა ლატაკმა კი არა, პოლ ლავერდაკი თქვენ მოჰკალით, თქვენ!

მორტალი მხდალი კაცი არ იყო, მაგრამ ამჟამად კი ჟრჟოლამ გაურბინა ტანში; ცხადად ჰგრძნობდა, რომ ამ ქალის ხელშია ეხლა ბედი მთელის ამის სიცოცხლისა. ხოლო თავის თავზედ მოიხედე არ შეუკრთა და თავის ჩვეულებრივის დაცინვითა უპასუხა:

- მადლობელი ვარ, ჩემო კლარავ, რომ ეგრე ადვილად გახადეთ კაცის მკვლელად ის კაცი, რომლის სახელსაც თქვენ ატარებთ!

- ჩემთვის ორივე ერთია, ლავერდაკი დუელში მოგიკლავთ თუ ავაზაკურად, - უპასუხა კლარამ და მორტალის თვალს თამამად გაუსწორა თვალი. - ფიცს დავდებ, რომ თქვენის ხელით არის მკვდარი.

- ჩემდა საბედნიეროდ, - ჰსთქვა მორტალმა იმავე დაცინვითა. - მკვლელი მართლმსაჯულების ხელშია.

- განა ვინ იცის, რომ მკვლელი ის არის?

- ეგ კი მეტისმეტია! - დაიყვირა მორტალმა. - მე გთხოვთ, მაგ ლაპარაკს თავი დაანებოთ, ეგ თქვენი უგუნური და ჩემი სამარცხვინო ეჭვი შეაყენოთ იმ დრომდე, ვიდრე სამართალი მართალს აღმოაჩენდეს.

- მართალსაო? - ჰსთქვა ცივად კლარამ. - მეც მართალს ვეძებ. იქნება გგონიათ, რომ გულის ხმა სამოსამართლო საქმეში არაფერს ნიშნავს? კიდევ გეტყვით, მე მტკიცედ და შეურყევლად დარწმუნებული ვარ, რომ დაჭერილი ლატაკი ამ საქმეში უბრალოა. იცით კი, რა მიზეზით შევიდა ის კაცი იმ სახლში, საცა დაიჭირეს?

- იმ მიზეზით, რომ მოპარვა უნდოდა რისამე.

- სტყუით, მე გამოვგზავნე.

- თქვენ?

- დიად, მე ელისეის მინდვრებზედ შემხვდა (ექვი არ უნდა, ის არის უსათუოდ), მე შევეხვეწე იქ მოსულიყო და ლავერდაკი გაეფრთხილებინა, რომ იმ სახლში არ შესულიყო.

ამ სიტყვებზედ მორტალის სახე მოიღრუბლა; თავი ჩაჰკიდა, როგორც კაცმა, რომელსაც მოულოდნელად წინ დაბრკოლება დახვდა, მაგრამ მცირეს ხანს შემდეგ ამაყად აიღო თავი მალა და იმავ გულგრილობის დაცინვითა ჰსთქვა:

- თუ ეგ მართალია, ჩემო ქალბატონო, თქვენც მონაწილე ყოფილხართ ლავერდაკის სიკვდილშია; თქვენ მიგიგზავნიათ მკვლელი. ხოლო ნება მომეცით, ორიოდ სიტყვა გითხრათ თქვენის უგუნურის და გიჟურის ექვის თაობაზედ. თქვენ მე გმულვართ, ძალიან კარგი; თუმცა ეგ ჩემთვის დიდად შესაწუხარია, მაგრამ იმოდენადა ვარ ჭირში გამოყენებული, რომ მაგ თქვენს მძულვარებასაც გაგუძლებ. ხოლო მაგ ბრალს, რასაცა მდებთ, მაგ ცილისწამებას, რომელსაც შეუძლიან პატიოსანი კაცი ბრალეულთა სკამზედ დასვას, - ვერც ავიტან და ვერც შევიწყნარებ. მე იმედი მაქვს, რომ თქვენ თავის დროზედ ეგ სანანურად გაგიხდებათ და ბოდიშს მოიხდით ჩემ წინ, მაგრამ ერთი ეს მინდა შევიტყო, რას იქმოდით თქვენ, რომ არამც თუ მარტო გულის ხმა გაჯერებდეთ, არამედ საბუთიც გექიროთ ხელში, რომ მე ვარ იმისი მკვლელი?

- რას ვიქმოდით? - უპასუხა კლარამ მტკიცედ. - მაშინვე მართლმსაჯულების ხელში მიგცემდით.

- აი და ბარაქალა! კარგი, გვეყოფა ეგ ზღაპრები, ჰსჯობია, საქმეს დავუბრუნდეთ. თქვენ გსურთ საბუთი იქონიოთ, რომ მკვლელი სწორედ ის დაჭერილი კაცია; თქვენთვის საბუთია საჭირო, რომ თქვენს ქმარს ექვი აჰხადოთ. ბატონი ბძანდებით, ეგ საბუთიც მოგერთმევათ.

- ვინ მომცემს მაგ საბუთს?

- თვითონ ის. რას იტყვით, რომ თვითონვე ჰსთქვას, მე მოვკალ ლავერდაკიო და არა სხვამაო?

- თუ თვითონ იტყვის?

- დიად თვითონ.

კლარამ ხმა აღარ ამოიღო; გონება მიუწდომელმა გულდინჯობამ და გაბედვით ლაპარაკმა მორტალისამ გააოცა კლარა და გზა და კვალ აურივა. პატიოსანი ქალი უნებლიედ დაემორჩილა კადნიერს და ლაღს სიცრუესა, რომელიც ყველაზედ უფრო მოქმედობს ხოლმე წმინდა, გულუბრყვილო ადამიანზედ, რადგანაც თვითონ ამგვარს ადამიანს არ ძალუძს ტყუილის თქმა. მორტალის გამბედაობამ სრულად შეუშალა კლარას აზრები და მის გულში ხელახლად გაიღვიძა ექვმა; ხელახლად მოჰყვა თავის თავის დარწმუნებას, რომ მორტალი ამ საქმეში უბრალოა და დამნაშავე რამბერია, რომელსაც თვითონ, თუმცა არ იცნობდა, მაგრამ გაზეთები კი გაჰკიოდნენ, რომ თოკიდან გამომშვებული ავაზაკიაო.

- ჰსჯობს, - ჰსთქვა კლარამ ბოლოს - მოვიცადო, მინამ ის თვითონ

გამოტყდებაო.

ამით დაიმშვიდა გული, მოშორდა თავის ქმარს და წავიდა თავის ოთახში. ქმარი დარჩა მარტოდ; ჰგრძნობდა, რომ კისრად იღო მძიმე საქმე, რომელზედაც დამოკიდებული იყო მთელი მისი სიცოცხლე. უნდა მოეხერხებინა, რომ ნოელ რამბერს თვითონ ეკისრნა ლავერდაკის მოკვლა და ჯალათის ხელში ჩაეგდო თავისი თავი.

მორტალი ძალიან შეწუხებული და არეული იყო. მას ახალი ფათერაკი კი არ აშინებდა, მას გულს უწყლავდა ის ფიქრი, რომ შეიძინა მტერი, ვინ იცის იქნება ყველაზედ უფრო საშიშარი, ყველაზედ უფრო დაუძინებელი და იგი მტერი ის ქალია, რომელიც მას უყვარს. მართალია, მხურვალე ტრფიალება დროთა განმავლობაში ცოტად გაუნელდა მორტალს და ნაწყენმა ამპარტავნებამ ასწავლა ისე მოიქცეს, რომ ვითომც აინუნშიაც არ მოსდის კლარას გულციობა, მაგრამ გულის სიღრმეში კი კიდევ ჰქონდა იმოდენა სიყვარული, იმოდენა გაუმაძღარი წადილი და თავმოწონება, რომ არ უნდოდა, კლარას ჰქონოდა ამაზედ ასეთი სამარცხვინო აზრი. ამ სახით, ხედავდა, რომ მისი საკუთარი ბედნიერება, ცოლ-ქმრობის მშვიდობიანობა და იქნება თვითონ მისი სიცოცხლეს საფათერაკოდ ხდება. ძალა რამ მოეხმარა, ვერ ბედავდა, ეშინოდა, რომ განწირულებამდე მიღწეული კლარა მარტო ერთს სიტყვას იტყვის და სრულებით დამღუპავსო. მხოლოდ ერთი ღონელა იყო, თავი გადერჩინა; ეგ ღონე მოტყუება იყო. ხედავდა, რომ ეხლა კლარა ყოველფერზედ მზა არის, არაფერზედ არ დაიზოგავს თავს და უნდოდა როგორმე მოებირნა. ამისათვის საჭირო იყო, რომ კლარას ეჭვი როგორმე გაუქარწყლოს და რაკი ეჭვი აღარ ექნებოდა, მაშინ რიდასი ეშინებოდა. მორტალმა, როგორც გამბედავმა და საქმიანმა კაცმა მაშინვე მოისაზრა, რომ როცა რამბერს საქვეყნოდ ვათქმევინებ, ლავერდაკი მე მოეკალიო, კლარა მარტო მაშინ აიყრის ჩემზედ ეჭვსაო, მაგრამ როგორ უნდა ეთქმევინებინა და რა გზით? დიდხანს იფიქრა მორტალმა და ბოლოს გადაჰსწყვიტა, რომ ეგ უნდა როგორმე ათქმევინოს თვითონ რამბერს და ამით ბოლო მოუღოს ამ საქმეს, რომელზედაც დამოკიდებული იყო მთელი მისი ბედი და სიცოცხლე.

ყველაზედ უწინარეს წვერი და უღვაში მოიპარსა. ამის გამო სრულად გამოეცვალა სახე. ასე რომ ქუჩაში მისი მახლობელნიც კი ვეღარა ჰსცნობდნენ; რაკი ესე ნახა თავის თავი და დარწმუნდა, რომ ვერა მცნობენო, წავიდა გამომძიებელთან, რომელსაც ძალიან კარგად იცნობდა და ჰსთხოვა, ნება მომეცო, მეც დავესწრაო, როცა რამბერის კითხვა იქნებაო; დაარწმუნა, რომ საშინლად მომინდა იმ უბედურის ნახვაო. გამომძიებელმა, რაღა თქმა უნდა, მაშინვე აუსრულა უცნაური წადილი ამ გავლენიანს კაცს. ამ სახით მორტალი შეხვდა რამბერსა და არამც თუ არხეინად ისმენდა საწყალის ჩვენებასა, არამედ გამომძიებელის ნებართვით, თვითონაც ორიოდჯერ ჰკითხა ამბავი იმ უცნობის კაცისა, რომელსაც, ნოელის სიტყვით, მოეკლა ლავერდაკი. აბა საბრალო რამბერი რას მოიფიქრებდა, რომ ეს კოხტა, გამოპრანჭული კაცი ლავერდაკის მკვლელია და გულწრფელად მოჰყვა და უამბო ყველაფერი.

ბოლოს დაუმატა, რომ თუმცა მკვლელის სახელი არ ვიციო, მაგრამ რომ ვნახო, კი ვიცნობო.

- რით იცნობთ? - ჰკითხა გამომძიებელმა. იმითი ხომ არა, რომ ამბობთ, შავი ხშირი წვერი ჰქონდაო და უწყალო და მხეცური სახის მეტყველებათ?

- არა, - უპასუხა ნოელმა. - ხმაზედ ვიცნობ.

- როგორ თუ ხმაზედ?

- სწორედ. აი, ეხლაც ასე მგონია, ყურში მიდგას-მეთქი იმისი რიხიანი, მრისხანი და ღვარძლიანი ხმა.

- მოწყალო ხელმწიფევ, - უთხრა მორტალმა რამბერს. - მე გამომძიებელი არა ვარ, ისე გარეშე კაცი ვარ, მაგრამ მაინც კი სასურველია ჩემთვის, რომ უსაბუთოდ კაცი არ დაისაჯოს. მაგრამ, აბა, როგორ გინდათ, თქვენ დაგიხსნან მაგ სუსტის საბუთის ძალით, აქაოდა ყურში ჩამრჩენიაო ხმა კაცისა, რომელიც რომ გაჩვენონ კიდეც, იქნება ვერც კი იცნოთ...

რამბერი გაოცებული ყურს უგდებდა ამ სიტყვებს, რომელიც წარმოთქმულ იყვნენ არხინად, თავმოწონებით და ცოტა დაციწვითაც. ყურს უგდებდა და ჰკითხავდა თავის თავს: "რა ვქნა, ეს ხმა რად მეცნობათ, თითქო ოდესღაც გამიგონიაო".

- მართალი ბძანებაა, - უპასუხა რამბერმა უიმედობის მოწიწებითა. - მაგ საბუთით თავის დასხნა შეუძლებელია. მაგრამ რა ვქნა? ბრალსა მდებენ და უბრალო კი ვარ.

ესა ჰსთქვა თუ არა, ხველა აუვარდა და წითელი ლაქები გამოუჩნდნენ ლოყებზედა.

- აი, ყველაზედ უფრო მტკიცე განაჩენს სიკვდილისას ეს დამიწერს, - დაუმატა რამბერმა, გაიქნია თავი და უღონოდ ჩამოჰყარა ძირს მკლავები.

შინ რომ მოდიოდა მორტალი მხიარულად იყო და ჰფიქრობდა:

- პირველი ბიჯი გადადგმულია. მე ახლა უშიშრად შემიძლიან იმასთან ლაპარაკი, არა მგონია, მიცნას. საწყალი! აბა რამდენი კაცი უნდა დალუპოს ხოლმე კაცმა, რომ ამ ქვეყანაში გზა გაიკაფოს! მაგრამ რა? ერთით მეტი იქნება, თუ ერთით ნაკლები სულ ერთია! თუნდ ეგ არ იყოს, აბა რა ეშველებოდა ჭკვიანსა და ძლიერს კაცს, თუ უღონო სულელებსაც კაცმა ყური უნდა ათხოვოს?

იმავე საღამოს მორტალმა გამარჯვებულის სახით უამბო კლარას, რომ რამბერი ვნახეო. ერთი უბრალო რაღაც ქურდბაცაცა კაცი ყოფილაო, იქნება ბუნებით არც ცუდი კაცი ყოფილიყო, მაგრამ გარემოებას ავ-კაცად გაუხდიაო. კლარამ ცივად და შეწუხებულის სახით მოუსმინა და ნაღვლიანად უთხრა:

- მე გთხოვთ, ნუღარას მეტყვით იმ კაცზედ, ნამეტნავად თუ მართლა დამნაშავეც არის. მე მეშინიან, როცა კაცის კვლაზედ მელაპარაკებიან და მე ძალიან მადლობელი ვიქნები, თუ მაგგვარს რასმეს აღარ მომაგონებთ.

- თქვენი სურვილი ჩემთვის ბძანებაა, - უპასუხა მორტალმა, გამოიცვალა რა უეცრად კილო. - რატომ არას მეუბნებით, რომ წვერ-ულვაში მოვიპარსე. მე მომაგონდა, რომ თქვენ გეჯავრებოდათ ჩემი გრძელი წვერი, ამიტომ

მოვიპარსე და იმედი მაქვს, ეს ამბავი თქვენი სასიამოვნო იქნება და ამასთანავე ჩვენი შემრიგებელიცა.

ხელი მოჰკიდა კლარას ხელს, მაგრამ კლარამ სწრაფლვე გამოაცალა შიშითა და ზიზღითა.

- ბრძანდებოდეთ, რამდენიც გნებავდეთ, ეგრე მიუკარებელ მზეთუნახავი ქალად, - უთხრა მორტალმა ისევ უწინდებულად და ცივად და დაცინვითა. - მე მოგიტანეთ ახალი ამბები იმ კაცის მკვლელობედ იმიტომ, რომ მიწოდდა დამემტკიცებინა თქვენთვის, რამოდენად უსამართლოა და საწყენი თქვენი ჩემზედ ეჭვები. ეხლა კი, რაც გნებავდეთ, ის იფიქრეთ. მშვიდობით.

დაცინებით თავი დაუკრა და მაშინვე გავიდა ოთახიდან.

საწყალმა კლარამ არ იცოდა, რა ექმნა. პირვანდელი ეჭვი მორტალის დამნაშაობაზედ თანდათან უქრებოდა. ეხლა სამყოფი საბუთი აღარა ჰქონდა, რომ ამ საგანზედ მტკიცედ ან ჰო ეთქვა, ან არა. მისი ჩხვილი, სათუთი ბუნება ერთს იფეთქებდა ხოლმე, როცა ბოროტს ხედავდა და ხანგრძლივად კი ბრძოლას ვერ იტანდა. კლარა ეხლა ჰგრძნობდა, რომ ღონე მიეხადა, დაიღალა და მორტალი ისევ მის ბძანებულად შეიქმნა. კლარას მაინც კიდევ ჰსძულდა თავისი ქმარი, მაინც კიდევ ჰსწამებდა ბრალს და ეზიზღებოდა, მაგრამ იმოდენა მხნეობა აღარა ჰქონდა, რომ ის ზიზღი, მძულვარება და ბრალი პირდაპირ წაეყენებინა ქმრისათვის პირში. ამასთანავე ცოტაოდნად ეჭვიც შეეპარა გულში, იქნება ჩემმა ქმარმა მართალი ჰსთქვა და რამბერი იყოს ლავერდაკის მკვლეელიო. საწყალმა ქალმა თავი მოიხარა და მოწიწებით დაემორჩილა ბედს.

მორტალიცა ხედავდა, რომ კლარა აქამდინაც მტრულის თვალით იყურებოდა, მაგრამ ეგ მტრობა ეხლა დამორჩილებულ იყო და არაფერს საშიშარს არ მოასწავებდა. რაკი კლარას ფიქრი აღარა ჰქონდა, იგი თავისუფლად შეუდგა საქმეს და თავის დასასხნელად ამზადებდა საბუთებს. მართალია, შესაძლო იყო კლარას ხელახლად მოჰბრუნებოდა მხნეობა, გამოსულიყო და საქვეყნოდ ბრალი დაედო მორტალისათვის, მაგრამ მორტალს იმედი ჰქონდა, თუ ოდესმე კლარა ამას გაბედავსო, გვიანლა იქმნებაო.

რამდენსამე დღეს შემდეგ დილით ნოელ რამბერმა, თავის ტახტზედ წამოწოლილმა, გაიგონა კარების ჭრიალი. წამოიხედა და ნახა, რომ მასთან შემოვიდა ვიღაცა მაღალის ტანის კაცი, კოხტად ჩაცმული, როგორც ეტყობოდა, დიდი კაცი იყო, იმიტომ რომ ყარაული ქუდმოხდილი მოჰყვა და მაშინვე უკანვე გაბრუნდა, როცა უბძანა:

- თქვენ წადით. მე ნება მაქვს, ამ პყრობილს ველაპარაკო. ყარაულის წასვლის შემდეგ უცნობი სტუმარი რამდენსამე ხანს ხმამაოულელებლივ იდგა და დაკვირვებით სინჯავდა საწყალს რამბერს, რომლის გამჭლევებულს და დამჭკნარს სახეს კიდევ ეტყობოდა ნაღვლით მოცული ამაყი სილამაზე.

- ვერა მცნობთ? - ჰკითხა მან ბოლოს წყნარად და რიხიანადა.

- ვერა, - უპასუხა გულგრილად რამბერმა, თითქო ამის თქმა უნდაო. -

ავადა ვარ, თავი დამანებეთო.

- შევხვედრილვართ კი ერთმანეთს, - უთხრა უცნობმა, რომელიც დანიელ მორტალი იყო.

- არ მახსოვს, - უპასუხა ნოელმა.

- მე ერთხელ დავესწარი, როცა თქვენ გკითხავდათ გამომძიებელი, - უთხრა მორტალმა და თვალს არ აშორებდა რამბერის სახეს.

- ჰო, ჰო!... - წარმოსთქვა ნოელმა, ანიშნა მორტალს სკამი და თვითონ კი მიეყრდო კედელს ხველება ატეხილი.

მორტალი ცოტას ხანს ჩაჩუმდა. საშინლად იყო გაფითრებული, მის სახეს ეტყობოდა, რომ რაღაც რამ აწევს გულზედ ლოდსავით, სტანჯავს და უნდა ამ ტანჯვას როგორმე მალე ბოლო მოუღოს.

- რამბერ, - უთხრა მან ბოლოს. - იცით თუ არა, რომ რაც უნდა კარგი ადვოკატი იშოვოთ, თქვენი საქმე წასულია, ყოველიფერი თქვენ გამტყუნებთ და წინადვე მიჩნეული ხართ დამნაშავედ?

- ვიცი, - უპასუხა რამბერმა უიმედობის გულდინჯობითა.

- დამნაშავე კი არა ხართ?

- არა ვარ, - უპასუხა საწყალმა და არც კი გაინძრა.

- იცით კი, ვინ მოკლა ლავერდაკი?

- რომ ვიცოდე, ვიტყოდი.

- მაშ, დალუპულხართ.

- სრულეებით.

- მაშ ეგრე უდრტვინველად ემორჩილებით ბედს, ეგრე ხმაამოუღებლად კისერს უწვდით ჯალათის ნაჯახსა?

- მე!... მე ჩემი თავი მივანდე ადამიანთა, დეე, რაც უნდათ ისა ჰქმნან. მე ერთი იმათგანი ვარ, რომელთაც ბედი ჰსჩაგრავეს. ქვეყანაზედ არიან უბედურები, ლატაკნი, დევნილნი. მე ერთი იმათგანი ვარ. დეე, დამსაჯონ სიკვდილითა. ვის მოჰსცხობს ჩირქს უსამართლო განაჩენი. კაცთა მართლმსაჯულებას და სხვას არავის. რაც იქნება, იყოს.

- როგორ, არცა ნანობთ, არც იმდურებით?

- რაო, მითამ ვიტურო? ჩემი ცრემლი მარტო სამასხაროდ გამხდის მე.

- შვილები არა გყავთ?

- ერთი შვილი მყავს, უპასუხა რამბერმა და, რა მოაგონდა თავისი ჟაკი, ხელახლად მოეცა წინანდებური მხნეობა. პატარა ბალლი მყავს, ლამაზი, როგორც ანგელოზი; ამ წუთის სოფელს რომ ვშორდები, მარტო ის ჩემი ბალლი მენანება და კიდევ ერთი სხვა ადამიანი.

- თქვენს შვილს რა ეშველება?

- აი, ეგა მკლავს კიდევ, - უპასუხა რამბერმა და მწუხარედ გაიქნივა თავი.

- ჩემს ბალლს არტესი ჰყავს, მაგრამ შესაძლოა არტესიც მოკვდეს და მაშინ სულ მარტოდმარტო დარჩება, ეჰ, მაგაზედ რად მელაპარაკებით, წყლული ხელმეორედ რად ამატკივით? ნუთუ გგონიათ, ჩემთვის ძნელი იქმნებოდა კისერი გამეწვდია თავის მოსაჭრელად ჯალათისათვის, რომ არა მრჩებოდეს

პატარა ბაღლი, რომელსაც დღეს დაუმწარებს სიცივე, შიმშილი, წყურვილი და მარტოობა. სიკვდილი კი არ მაშინებს, მე მაშინებს სიღარიბე, ის საშინელი სიღატაკე, რომელსაც მე ვუგდებ სამკვიდროდ ჩემს საწყალს ბაღლსა?

- გინდათ კი, რომ თქვენმა ბაღლმა არა ნახოს არც შიმშილი, არც გაჭირება?

- ცივად წარმოჰსთქვა მორტალმა, მიხვდა რა მაშინვე რამბერის გულისტკივილსა.

- მინდაო! - დაიძახა რამბერმა და სიხარულით სავსე თვალით დააცქერდა მორტალსა. - განა შესაძლოა? რად მეუბნებით მაგასა? ხომ თქვენც იცით, რომ ეგ ფიქრადაც მოსასვლელი არ არის.

- რატომ? ძალიან შესაძლოა.

- კარგით ერთი, სირცხვილია ჩემისთანა უბედურის ეგრე მასხარად აგდება.

- მე თქვენ გეუბნებით, რომ თქვენი შვილი მდიდარი იქნება, თუ თქვენ მოინდომებთ.

- ჩემი ჟაკი მდიდარი იქნება, თუ მე მოვინდომებ? აბა, მითხარით, რა არის მაგისტვის საჭირო? - დაიძახა რამბერმა, შეეპარა რა გულში დაუჯერებელის დაჯერება. რა უნდა შევწირო? ხელი, ფეხი, თავი თუ რა? ოღონდ მითხარი, რა უნდა ვქმნა, და გეფიცებით ყოველსფერს, რაც კი მწამს, გეფიცებით ჩემს ბაღლს, რომ არასფერს დავზოგავ და ყოველისფრისათვას მზათა ვარ!

- უნდა დაიბრალოთ, რომ თქვენ მოჰკალით პოლ ლავერდაკი, - წარმოჰსთქვა მორტალმა კადნიერად და მოჭრით.

- მე! - დაიძახა რამბერმა და გაშტერდა, თითქო ზარი დაეცაო.

რამდენსამე ხანს გიჟსავით დააცქერდა ფერმკრთალს და უგრძობელს სახეს მორტალისას; თავის თავსა ჰკითხავდა მართლა მითხრა, თუ მე მომესმაო ის ბედკრული სიტყვებიო. მისმა სწულეებისაგან დასუსტებულმა თავმა ვერ დაიტია ისეთი ყოვლად შემმუსვრელი აზრი; გონება დაეზნია, საჭირო იყო დრო, რომ ისევ გონება მოეკრიფა, მოეფიქრა, მოეაზრა.

- ეგ შეუძლებელია, უგუნურებაა! - ჰსთქვა რამბერმა ბოლოს ხმადაბლა, იქნევდა რა თავს, როგორც ბაშვი, უნუგეშოდ. - როგორა ვჰსთქვა, რომ კაცი მოვკალ მეთქი? განა მე მოვკალი? ან რად ვიტყვი მაგას? რაო ჩემო... რის გულისთვის, რას გამოვრჩები. ან თქვენთვის რა საჭიროა, რომ მაგისთანა პირობას მიდებთ?

- კაცი, რომელმაც პოლ ლავერდაკი მოჰკლა, ჩემი მეგობარია, - უპასუხა მორტალმა გულგრილად და არ მოაშორა კი თვალი ნოელსა. - და მე მინდა, ის დავიხსნა. მე მინდა, სხვამ დაიბრალოს და ჩემი მეგობარი განათავისუფლოს ყოველის ეჭვისაგან.

- განა მე ვილა დამარწმუნებს, რომ ლავერდაკის მკვლელი თვითონ თქვენ არა ხართ?

- აი, დამაცქერდით, თუ მე ვარ. ჰსთქვა თუ არა ეს მორტალმა, მივიდა რამბერთან ახლო, გულხელი დაიკრიფა და დადგა უძრავად, არხეინად, ერთი მარღვიც არ აუტოკდა. იდგა ისე და ელოდა ბედისწერის განაჩენსა.

ეს კაცი, ქვისაგან თუ ყინულისაგან გამოჭრილი, აოცებდა რამბერს, რომელიც ამაოდ ცდილობდა ეპოვა ამ უძრავ, უგრძნობელ, მოპარსულ სახეზედ ნიშანი იმ შავ-წვერა კაცისა, რომელმაც ლავერდაკი მოჰკლა. ან როგორ უნდა დახსომებიყო ნიშნები კაცისა, რომელიც ერთ წუთს ელვასავით თვალწინ გამოუკრთა და გაუქრა; მერე იმისთანა საშინელ ამბავშია? მარტო ერთი რამ ჩარჩა სახსოვარში მკვიდრად; ეგ ერთი რამ, - ხმა იყო ხაზიანი, ზარიანი და მრისხანე. ეგ ხმა ეხლა როგორღაც ეცნობოდა: „მაგრამაო, ფიქრობდა რამბერი, თუ მართლა ეს ის კაციაო, შიშით აქ, ჩემთან როგორ მოვიდოდაო, ხომ ვიცნობდი და გავცემდიო. უსათუოდ ვჰსტყუვდებო, ეს ლავერდაკის მკვლეელი არ უნდა იყოსო.

- აბა - უთხრა მორტალმა თავის დამცინებელის და ხაზიანის ხმით. - გეცნობით თუ არა?

ამ ხანად კი ხმაშიაც და სახის მოძრაობაშიაც რაღაც ენიშნა რამბერს, ასე რომ გაოცებით უკან დაიწია. ისეთნაირად მიაბჯინა თვალები მორტალს, რომ მორტალი ცოტა არ იყო შეძრწუნდა და აირია. თუმცა წუთის შემდეგ მორტალმა ხელახლად მოიბრუნა წინანდებური სითამამე და გამბედაობა, მაგრამ გვიანდა იყო. რამბერმა მის თვალში ამოიკითხა ყოველისფერი და იცნო პოლ ლავერდაკის მკვლეელი.

- ვიპოვე მკვლეელი, ვიპოვე! - დაიძახა რამბერმა რაღაც უცნაურის და გიჟურის სიხარულითა. - შენა ხარ მკვლეელი, შენ!

- მართლა? - უთხრა მორტალმა აუმღვრეველის გულდინჯობითა.

- ჰაი, ჰაი! - განაგრძო რამბერმა. - მე ვიცოდი, რომ ეს უწყალო სიზმარი წავა, ეს მძიმე ლოდი, როცა იქნება, ამეხდება! მე მაბრალეებდნენ, მე მარცხვენდნენ, მე მეუბნებოდნენ კაცის მკვლეელი ხარო, ავაზაკი ხარო! აი, ვინ არის ავაზაკი, ვინ არის კაცის მკვლეელი! მე ვიპოვე, მე! აქ არის, აქა დგას ჩემ წინ. ეხლა მე რა მიჭირს, რა! მოვრჩი ამ ვაეზას!

გიჟსავით ატაცებული სიხარულით ეცა კარებს, რომ ყარაულს დაუძახოს, მაგრამ მორტალმა, ფერმიხდილმა და გამბედავმა, ხელი წაავლო და ხმადაბლა უთხრა: - ნუ ეძახით ნურავის, თქვენი ყვირილი უქმია. მე თქვენთან მოლაპარაკება მინდა, მარტო თქვენთან, გესმით თუ არა?

- აი დალახვროს ეშმაკმა! ერთი ვინმე ხომ მაინც გამიგონებს! - დაიძახა რამბერმა და ცდილობდა ხელიდამ როგორმე გამოუსხლტეს მორტალსა, მაგრამ ამ დროს აუვარდა ხველა, ტუჩებზედ მოადგა გასისხლიანებული დუჟი და საცოდავი ღონემილეული დაეშვა თავის ხმელს საწოლზედა.

- ყური მომიგდეთ, - უთხრა მორტალმა გარკვევით და ბძანებლობის ხმით. - აქ ეხლა ორი კაცია: ერთი სასიკვდილოდ გადუდვია უკურნებელის სენის განაჩენსა, მეორეს კი ჯანიცა აქვს და წყურვილიც სიცოცხლისა. თქვენი მსაჯული - შეუბრალელებელი და შეუწყნარებელი სიჭლექეა. თქვენს ხველას სისხლი ამოსდევს და დღენი დათვლილი გაქვთ. მე კი ჯანმრთელი ვარ და მსურს ყოველივე ამოვნება სიცოცხლისა ვიგემო. თქვენ მეუბნებით, რომ მიცანით, ვითომ ლავერდაკის მკვლეელი ვარ. მართალია, გესმით თუ არა, მე

მოვკალი ლავერდაკი. თქვენს წინაშე ვალიარებ ამასა. მე მეჯავრებოდა ის კაცი და მოვკალი კიდეც. ეს ყველა კარგი. ხოლო მოწმები ამისი არიან სადმე? მარტო ერთადერთი მოწამეა და ეგ მოწამე თქვენა ხართ, მაგრამ თქვენ თვითონ გაბრალდებენ მაგ დანაშაულობას. თქვენ ბრალდებული ხართ და ბრალდებულადაც დარჩებით. თქვენ ამბობთ, რომ მიცანით, ძალიან კარგი. აბა ერთი გაბედეთ და ჰსთქვით, რომ პოლ ლავერდაკის მკვლელი ის კაცია, რომელსაც თვითონ გამომძიებელი ნებას აძლევს ტუსაღებთან მისვლა-მოსვლისას. მე თქვენის მსაჯულების მეგობარი ვარ და, აბა რა თქმა უნდა, ჩემგან კაცის მკვლელობა ფიქრადაც არ მოუვათ. თქვენი შეწამება მე არას დამაკლებს და თქვენვე დაგიმძიმებთ სასჯელსა. ხომ გესმით, რომ არავინ არ დაგიჯერებთ, არავინ ყურსაც არ გათხოვებთ... თქვენი დანაშაულობა დამტკიცებულია და ამაოლა იქნება თავი გამოიდოთ. აბა, ჯიბეში ფული გიპოვებს და თითქმის სატევართ ხელში ზედ მკვდარზედ მოგასწრეს. თუ ჩემს თავს სამართალში მიაყვანინებთ, მე თქვენზედ ვიტყვი, რომ ამან მოკლა-მეთქი და მე ყველანი დამიჯერებენ. გეუბნებით-მეთქი, რომ თქვენი დახსნა შეუძლებელია. აბა, გაისინჯეთ თავი. თქვენ ასეთი სნეულება გჭირთ, რომ ვერც მაგას გადურჩებით. პირდაპირი თქმა ჰსჯობია: თქვენ ორი ასეთი უღმობელი ჯალათი გადგათ თავზედ, რომ თავის დღეში არ შეინდობენ ხოლმე კაცს: ერთი გილიოტინაა და მეორე სიჭლექე. თქვენი სასიკვდილოდ მიღებული აგებულება ამ ორთ ეკუთვნის მთლად; ხომ გესმით, რასაც გეუბნებით? მე ვხედავ, რომ თქვენ მხდალი კაცი არა ხართ.

- თქვენ თვითონვე მიცანით ეგრე? მომილოცავს, მერე? - უთხრა რამბერმა და უკვირდა ამისთანა გონებამიუწვდომელი კადნიერება და უსირცხვილო ლაღობა.

- თქვენ ეს იყო, - განაგრძო მორტალმა. - წარმოჰსთქვით საიდუმლო თქვენის ცხოვრებისა, თქვენი გულისტკივილი და წყლული. თქვენი ტკივილი თქვენი შვილია. თუნდა გამართლებული გამოხვიდეთ კიდეც სასამართლოდამ, ზედ კარებზედ დაგხვდებათ სიღარიბე - ყველაზედ უარესი და საშინელი სულთამხუთავი. მე ვიცი, რომ თქვენი მწუხარება თქვენის შვილის ბედია, როცა თქვენ აღარ ეყოლებით. რა თქმა უნდა, რომ მას მელის უწყალო სიღატაკე, წვალება და ტანჯვა ლუკმა-პურისათვის. მეც თვითონ გამომივლია მრავალი ჭირი, მაგრამ მარტო ერთი მათგანი მაძრწოლებდა. ეგ სიღატაკე იყო. რომ იგი ამეცდინა, მე არა დავზოგე რა და არასფერს შევუშინდი, არას მოვერიდე და ყოველივე ვიკადრე. აი, დაილახვროს! მე მესმის, რა გაშინებთ თქვენ, რა სწავს და ჰსწყლავს თქვენს გულსა. სიკვდილი არაფერია, მაგრამ ლატაკად ცხოვრება კი, მკლავის ძარღვების ჭიმვა, ქედის დრეკა, გონების ჩახჩობა უმადურის და მწირის ჯაფის უღლის ქვეშ - მეტად ძნელი რამ არის. მაგ სატანჯველს, მაგ ჯოჯოხეთს მიჰყავს ხოლმე მოუსვენარი კაცი ჭკუის შემლამდე, სახჩობელამდე.

- მე არ ვიყავ მოუსვენარი კაცი, - სთქვა რამბერმა ნალვლით სავსეს ხმით. - მე მინდოდა მშვიდობიანად, მოსვენებით მგცზოვრა და აი, ბედმა

სახრჩობელას წინ დამაყენა. მე უბრალო და მართალი.

- აბა, ვის ძალუმს გულდაჯერებით გითხრათ, რომ თქვენი შვილიც მაგ დღეში არა ჩავარდება?

- ჩემი ჟაკი? - დაიძახა ელდაცემულმა რამბერმა.

- ლატაკად დაბადებული ლატაკადვე მოკვდება.

- იმუშავენს, დრო გამოიცვლება, - უპასუხა რამბერმა, ცდილობდა რა როგორმე დაარღვიოს სატანებრივი ლოდიკა მორტალისა.

- ეჰ, რამდენი საუკუნეა, რაც მაგ იმედზე არიან.

- არა და ჩემი ჟაკი მოკვდება პატიოსან მუშა კაცად, როგორც მე.

- დიახ, მოკვდება და, ვინ იცის, იქნება მოკვდეს ისე, როგორც თქვენა კვდებით - ავაზაკის სახელითა.

- ერთი მითხარით, ვინა ხართ თქვენ?! - დაუკვივლა რამბერმა. - იქ კაცისმკვლელი იყავით და აქ ჩემ შესაცდენად მოსულხართ! თავი დამანებეთ. მე გავამხელთ, ვინცა ხართ. მე დამიჯერებენ, მომცემენ სამართალსა.

- აბა, სცადეთ და ნახავთ.

- გგონია, არა იქ თუ? თქვენა გგონიათ, რომ ცხვარსავით დავეხჩობინები თუ? გიჟი ყოფილხართ.

- არა, მე სრულ ჭკუაზედა ვარ.

- მა რა გინდათ ჩემგან? - ჰკითხა ქანცგაწყვეტილმა რამბერმა.

- მე მინდა თქვენი შვილის ბედნიერება. მე მინდა, ეგ ბალდი, რომელსაც ბედი უქადის მარტო ტანჯვას და მწუხარებას, მდიდარი და ბედნიერი კაცი გავხადო. გესმით? თქვენის შვილის ბედი ჩემს ხელშია. საქმე იმაშია, რომ მე მოვალ კაცი და ქვეყანას კიდევ დამნაშავეს დასჯა უნდა. ჰსთქვით მარტო, რომ მკვლელი თქვენა ხართ და თქვენი შვილი მდიდარი იქნება, ნება ექმნება უყვარდეს, აზროვნობდეს, მოქმედობდეს, სულდგმულობდეს, ერთის სიტყვით, იმისთანა ყოფა ჰქონდეს, რომელიც თქვენ არ შეგეძლოთ გქონოდათ და ისა ჰქმნას, რაც თქვენ არ შეგეძლოთ გექმნათ. მგონია, გულგამლით გელაპარაკებოდეთ. თანახმა ხართ ჩემს პირობაზედ? გინდათ თუ არა?

- რა?

- სიმდიდრე.

- თუ სირცხვილი! თქვენ გინდათ, რომ სთქვა, კაცის მკვლელი ვარ-მეთქი!

- თქვენ კი ის გინდათ, რომ ბრალმდებელმა დაამტკიცოს თქვენი დანაშაულობა, თავი მოგკვეთონ ისე, რომ თქვენ შვილს მაინც სიკეთე არ მოუტანოთ?

- თქვენ პირობად მიდებთ სამარცხვინო საქმეს.

- აქ ვაჭრობაა. მე ვყიდულობ თქვენგან ჩემს ბედს. მე გეუბნებით, თქვენ დაიბრალებთ-მეთქი და ამაში ნაღდს ფულს გაძლევთ.

- იცით რა? - უთხრა გულმოსაკლავის ხმით საწყალმა და პატიოსანმა წამებულმა. - თქვენ საშინელი რამა ხართ!

- ნუთუ თქვენს სიცოცხლეში მარტო ბატკნები შეგხვედრიათ, რომ მგლის დანახვაზედ ეგრე შიშობთ? - სთქვა დაცინებით პორტალმა.

მორტალი ცოტა ხანს ჩაჩუმდა და მერე ისევ განაგრძო:

- კიდევ გიმეორებთ, მე კარგს და გამოსადეგს პირობას გიძებთ. მე თქვენ სულს ხომ არა ვყიდულობ, მე ბევრს გაძლევთ, ძალიან ბევრს თქვენს ხორცში, რომელიც თქვენ აღარ გეკუთვნით. სულ ამაოდ გამოიღებთ თავს. თქვენ ადამიანი აღარა ხართ, თქვენ ბრალდებული ხართ, რომლის გამართლებაც შეუძლებელია. თქვენ ეხლა უსულო საგანი ხართ კანონის ხელში, რომელიც თავის ბრწყალებიდან აღარ გამოგიშვებთ. ყოველისფერი თქვენ გამტყუნებთ: თქვენი სიღარიბე, თქვენი სილატაკე, თქვენი კავშირი დედაკაცთან, რომლისაგანაც შვილი გყავთ, თქვენი დაუჯერებელი ჩვენება და არავინ მიგიხვდებათ, რომ მაგ დათენთილ და გათელილ სახის ქვეშ პატიოსანი გულია დაფარული. მაშ თქვენის ნებითვე გარდაეცით კანონს თქვენი სიცოცხლე, რომელსაც უიმისოდაც წაიღებენ და რომელიც დღე-და-დღე დნება უკურნებელი სენისაგან. ვქვენ დაიბრალეთ ლავერდაკის სიკვდილი და თქვენი შვილი, ოცის წლისა რომ გახდება, მიიღებს ნოტარიუს ნობლესაგან ორასი ათას ფრანკსა და, თუ გნებავთ, დღესვე მაგ ფულის პატრონად გავხდი.

- ორასი ათასი ფრანკი, - განიმეორა უაზროდ რამბერმა.

- დიახ, ათი ათასი ფრანკი სარგებელი ექმნება, - უპასუხა მორტალმა. - და მინამ თქვენი შვილი გაიზრდება, თავნი და სარგებელი დიდს ფულს შეადგენს.

ამ სიტყვებზედ ამოიღო ჯიბიდან ნოტარიუს ნობლეს მოწმობა, რომ ორასი ათასი ფრანკი აბარია, რომელიც რამდენსამე წელიწადს შემდეგ უნდა გადაჰსცეს მას, ვისაც მორტალი ეხლა დაუნიშნავს.

- ეგ რა არის? - იკითხა რამბერმა გაოცებით.

- ქალაქია, - უპასუხა მორტალმა. - ეხლა ამისი ფასი ორასი ათასი ფრანკია და რამდენსამე წელიწადს შემდეგ თითქმის ერთი-ორად ეღირება. დაღვრილის სისხლის სამაგიერო სასჯელი თქვენ იკისრეთ და ეხლავ ჩავწერ ამ ქალაქში თქვენის შვილის სახელს. რამდენის წლისაა?

- ხუთისა და მეექვსეში ჩადგა. ჩემი საცოდავი ჟაკი! - წარმოჰსთქვა რამბერმა, თითქო თვალწინ წარმოუდგაო გაცრეცილი, გამხდარი სახე ბავშვისა.

- ჰა, რას იტყვით? - ჰკითხა მორტალმა.

- არა ვიქ, არა! - უპასუხა ნოელმა, რომლის მთელი ბუნება წინა აღუდგა საშინელს მაცდურებას, მაგ მხოლოობით მაცდურებას, რომელსაც თითქმის ძლივს უძლებდა მისი მშვიდობიანი, პატიოსანი და ჯაფისმოყვარე გული.

- მაშ არ გინდათ?

- ეგ ქალაქი რომ ტყუილი იყოს, თავდები ვინ არის?

- ნოტარიუსი ნობლე, რომელსაც ხელი უწერია. ჩემს ხელს აღარ ვამბობ.

- მოწყალეო ხელმწიფევ, - უთხრა რამბერმა კანკალით (ცივმა ოფლმა დაასხა და წვეთ.წვეთად დაუწყო დენა ლოყებზედ). - პაემანი მომეცით, რომ მოვიფიქრო.

- ორი დღე მომიცია.

- მე რომ კაცი გამოგიგზავნოთ მაგ ქალაქს გამომიგზავნით?

- ვის გამოგზავნით?
- ერთს პატიოსანს კაცს, რომელიც ეხლა კაი კაცად მიცნობს და იქნება ამ ცოტას ხანში ისე შემოიზიზღოს, როგორც სხვებმა, - პასკალ არტესსა.
- მე იმას ვიცნობ, - ჰსთქვა ღიმილით მორტალმა.
- მამ კარგი, - ჰსთქვა რამბერმა ყრუდ, მაგრამ კი საზარო ხმითა. - ეხლა წადით და დამანებეთ თავი.

- ნახვამდის, - ჰსთქვა მორტალმა და რომ გამოდიოდა საპყრობილედამ, გაიფიქრა ღიმილით. - აბა, თუ გნებავს, ეხლა გამამხილე, აი!

მოულოდნელმა, დაუჯერებელმა, დამთხვეულმა პირობამ მორტალისამ საშინლად შეაწუხა საცოდავი ნოელი. მისმა ამოდენა სულისა და ხორცის ტანჯვისაგან დაუძლურებულმა გონებამ ვერ მოითავსა ნამდვილი აზრი ამ საშინელის პირობისა. ერთის მხრით, კაცის მკვლელობის დაბრალება სამარცხვინოდ გახდიდა მის სახელს საუკუნოდ, თუმცა კი უამისოდაც კაცის მკვლელად მიაჩნდათ ყველას და საზოგადოება დარწმუნებული იყო ამის დანაშაულობაზედ; მეორეს მხრით - მტლად დადება თავის თავისა, ეგ დიდი თავგანწირვა, რომელსაც ურჩევდნენ, საუკუნოდ უბედნიერებდა შვილსა. თუნდაც გაემართლებინათ კიდეც, სადღა იშოვიდა სამუშაოს? ვილა მიიკარებდა? არცერთი ქარხანა არ მიიღებდა ერთხელ კაცის მკვლელობაში შეწამებულს ვაცსა, რომელმაც თავი გადირჩინაო, იტყოდნენ, ეშმაკობით და მოტყუებითაო. მართალია, არტესის შემწეობით, კიდეც იქნება როგორმე მოეხერხებინა და ეშოვნა სამუშაო და ისე ერჩინა ვაი-ნაჩრობით თავის თავი და შვილი, მაგრამ მუშაობას ჯანი უხდა და ღონე. მორტალმა მართალი უთხრა, სიჭლექე შეუწყალელებელი მტერია, სიჭლექე ხომ არ დაზოგავდა, მაინც ბოლოს მოუღებდა და ჟაკი დაჰრჩებოდა უმწეოდ, უნუგემოდ და ულუკმაპუროდ. ამ სახით, გამართლდებოდა თუ გამტყუნდებოდა სამართალში, ერთი ბოლო იყო - სიკვდილი, - და რაკი სიკვდილი აუცილებელია, ფიქრობდა საცოდავი კაცი, განა სულ ერთი არ არის, რითაც უნდა მოკვდეს კაცი, გილიოტინითა თუ სიჭლექითა! გილიოტინით სიკვდილი იმით მაინც არის კარგიო, რომ ჩემს ჟაკს სარგებლობას მოუტანს. ნუთუ ჟაკი იმოდენად არა ღირს, რომ მის გულისათვის ორი სიტყვა ვსთქვაო: "მე მოვკალიო!"

- ყველა ყველა და განა მართლა ისე ავადა ვარ, რომ იმედი აღარ უნდა მქონდეს! - დაიძახა რამბერმა ხმამალლა, იმ საშინელი ფიქრებით გარე მოცულმა.

მოითხოვა საპყრობილის ექიმი და ჰკითხა, ჭლექი ვარო თუ არა? ექიმი კეთილის გულის კაცი იყო და თავის დღეში არ იმეტებდა კაცს, რომ ამისთანა შემთხვევაში მართალი ეთქია, ამიტომაც პირზედ ღიმილით უთხრა საცოდავს, რომ ჯერ სად არისო, თუნდ ასს წელიწადს კიდეც იცოცხლებთო, თუ ნამეტნავად კარგს ჰავაში იცხოვრებთო და კაი სასმელ-საჭმელი გექნებათო, ოთახიდან კი რომ გავიდა, ტუსალების ზედამხედველს უთოხრა, მალე გაასამართლეთო, თორემ ეგ წინადვე თავისის სენით მოკვდებო.

- მაგ სულელს არ გაეგება რა, - იფიქრა რამბერმა. - მერე ითხოვა, რომ ნება

მიჰსცენ, პასკალ არტესი ინახულოს. პასკალ არტესი მოუყვანეს და რომ ნახა, უთხრა ნაღვლიანად.

- არტეს, ერთი მძიმე საკითხავი მაქვს თქვენთან; ნუ დამიმალავთ, როგორც ყოველთვის მართალის მიქმელი იყავით, ეხლაც მარტო მართალი მითხარით: თუ თავი არ მომჭრეს კიდევ რამდენს ვიცოცხლებ?

- რამდენსაო?

- დიალ. მე ვგრძნობ, რომ ჩემი აღსასრული ახლოა. გაბა მართალი არ არის, რასაც ვამბობ?

- თქვენ ძალიან ხართ ავად.

- რომ მოვრჩე, ფულია განა საჭირო და გაუჭირებელი ყოფა-ცხოვრიბა?

- რა თქმა უნდა, რომ არც ერთს და არც მეორეს მე ვარ გელირსები, ტყუილია თუ?

- მართალია. -

- ერთი კიდევ. მაგაებით კი უსათუოდ მოვრჩები?

- ნეტა მაგაებს რათა მკითხავთ?

- ეგ მე ვიცი, რათაც. ჩემთვის საჭიროა, მართალი შევიტყო, რაც ენდა მწარე იყოს.

- რამბერ, - უთხრა არტესმა. - თქიენი ჟაკი ჩემთან არის. გული დამშვიდეთ და თავს ნუ იწუხებთ.

- ეგ იმას ნიშნავს, რომ ჩემი იმედი აღარ არის.

არტესა ხმაამოუღებლივ შეხედა რამბერს.

- მე ჭლექი მჭირს თუ არა?

არტესმა კიდივ მაინც ხმა არ გაჰსცა.

- მე ეგ ვიცოდი თვითონაც, - უთხრა რამბერმა: - რამოდენა ხანი კიდევ გავსძლებ?

დიდი მწუხარება და სიბრაღული გამოჰსთქვა არტესის სახემ მაინც ხმა არ გაჰსცა.

- ერთი წელიწადი?

არტესმა მაინც კიდევ ხმა არ ამოიღო და საშინელი, გულმოსაკდომი პასუხი ენაზედ შეაკვდა.

- ნაკლებ? - იკითხა ხელახლად ნოელმა და გიჟსავით გაიცინა, თითქო იწვევსო, თქვი რაღაო: იქნება რამდენიმე თველა დამრჩომია, იქნება თვეც აღარ არის, რამდენიმე დღისაღა სიაოცხლე მაქვს? ნუთუ ეგლა დამრჩომია? ეგ არის რაღა მთელი ჩემი ავლა-დიდება? დიდი თანხაა, სწორედ მოგახსენოთ! ჰოდი და ნუ გაიცინებ ამისთანა ბედზე!

მერე საცოდავს რამბერს წარბი შეეჭმუხვნა, სახეზედ გამოეხატა სიამაყე და გამბედაობა და ჰსთქვა ალერსიანად და სევდიანად:

- გმადლობთ, ბატონო არტეს!

დიდხანს ჩაჰრჩა ყურში არტესს ის მწუხარის სმით ნათქვამი მადლობა საცოდავისა. დიდხანს ცდილობდა გამოეცნო, რისთვის მკითხავდა თავის სენის ამბავსა ეგრე დაჟინებითაო, და რას ნიშნავდა ის გულსაკვდავი

ხუმარსიტყვაობაო, ის უეცარი რიხი და გამბედაობა ნოელ რამბერისაო.

V

ბოლოს მოვიდა სასამართლოში განკითხვის დღეცა, მხიარულმა აპრილის მზემ თითქო დამაცინარის ღიმილით მოჰფინა თავისი ბრწყინვალე შუქი ბნელს, შემქვარტლულს სასამართლოს დარბაზს, ჭედით გატენილს ხალხითა. ნოელ რამბერმა იცოდა, რომ რამდენსამე წუთს შემდეგ უნდა წავიდეს და წარსდგეს ნაფიცთა და მსაჯულთა წინაშე; ფერი მიხდოდა და ტუჩებს? მღელვარებით იკვნეტდა, ჟანდარმებიც, რომენიც მოვიდნენ მის წასაყვანად, თვალს უშვრებოდნენ ეთმანს, თითქო ამბობენო: "რაო? დაგიწყო გულმა ძგერა თუ არა?"

მართალიც იყო. გული ძალიან შეწუხებით უძგერდა. იგი პატიოსანი, გულუბრყვილო კაცი, გულადი სხვისათვის თავდადებამდე, კეთილი სხვისათვის თავგაწირვამდე, უნდა დამნაშავეთა სკამზე გამოცხადებულიყო და მოთმინებით ყური ეგდო, როგორ ჰკიცხვენ საქვეყნოდ, საჯაროდ ავაზაკს უძახიან, კაცის მკვლელად ხდიან. მოდი და ამისთანა ყოფაში გული გულის ადგილას გქონდეს! როცა ციხიდან გამოიყვანებ სასამართლოში წასაყვანად, როცა ფეხი დაადგა პატარა და ვიწრო ჩამოსავალ კიბესა, ნოელ რამბერმა თვალეზი დახუჭა და ყოვლად შემძლების სიყვარულის ძალით გონების თვალწინ გამოიხატა სახე თავის პატარა ჟაკისა. მაგ უბედურს მამას, რომელსაც თავისი ბაღლი ისე უყვარდა, რომ ყოველსფერვს ქვეყანაზედ მას ანაცვალეზდა, სხვა ნუგეში, სხვა მისაყრდომი არა მქონდა რა, გარდა იმისა, რომ შვილი მუდამ გულში გამონახული ჰყვანდა.

როცა შეაღეს ხასამართლოს კარი, საიდანაც შეჰყავთ ბრალდებულნი, ხმაურობა ხალხისა სრულიად შიჰსწყდა და ათასი თვალი მიაჩერდა ნოელ რამბერსა. პირვილ ხანში ნოვლს შერცხვა, ჟრჟოლამ დაურბინა ტანში; თავი ჩაჰკიდა და დააცქერდა მოაჯარსა, რომელიც გარს ერტყა ბრალდებულთა სკამს. მაგრამ მალე მოუბრუნა გული, ჰსთქვა, ბოლომდე უნდა ვიბრძოლო და ბედის უღელი ვწიოო, აილო მალა თავი და გულდამშვიდებით აქეთ-იქით ყურება დაიწყო. გრძნობის რაღაც უცნაურის ცდუნებითა, ახლა თავის თავი ბრალდებულად აღარ ეჩვენა; ეგონა, მე თვითონ მაყურებელი ვარო და ის საზარელი დრამა, რომელზედაც დამოკიდებული იყო მისი სიკვდილ-ხიცოცხლე, ეგონა ტყუილი სიზმარიო, თეატრის წარმოდგენაო.

ამ გრძნობათა ცდუნებამ გული, გაულო რამბერსა. ღიმილით შეხედა ლუდოვიკე XVI დროინდელს ხვამლსა, რომელიც დარბაზის შუა ჩამოკიდებული იყო, უშველოებელს ძველს ბუხარსა, ჰვარტლიანს ჰერსა, მსაჯულებს, რომელნიც მწკვრივად ისხდნენ წითელის მანტიებით, გადახედა ხალხსაც - სეირის საყურებლად მოსულსა, მხიარულმა თბილმა სხივმა აპრილის მზისამ, რომელნიც ფარდებშუა გამომჰვირვალეზდა და თამაშიობდა ქალების ტანისამოსზე და კაცების მოტვლეპილს თავებზედ, სხვაგან გაიტაცა

რამბერის გონება. რამდენი ხანია არ ენახა მზის შუქს და უნებლიედ გაიფიქრა.

- რა კარგი რამ იქნება ეხლა ვენსენის ტყე! დღეს ხუთი აპრილია. ყველაფერი ახლად ამწვანებული იქნება და გაცოცხლებული. რამდენი ხალხი იქნება ეხლა იქ სახეიროდ, რარიგად ეთბილება, რამდენს სიტკბოებას იგემებს იქ კაცი!

ბრალმდებელმა ოქმმა გაუფანტა საწყალს რამბერს ეს ტკბილი ოცნება და კვლავ წინ დაუყენა ის საზარელი ყოფა, რომელშიაც ასე უღვთოდ ჩავარდნილი იყო. პირისპირ ედგა უკანასკნელს მოქმედებას დრამისას, უკანასკნელ სიტყვას უსამართლო დევნისას, რომელიც წინდაუხედავმა ბედმა აწვია. ყოველივე ეხლა უნდა გათავებულიყო. ეს არის, რით გათავდებოდა? რამდენსამე საათს ან აღიარებდნენ დამნაშავედ, ან გაამართლებდნენ!... ნუთუ ეგ შესაძლებელია? ნუთუ ეღირსებოდა განთავისუფლება ციხიდან? ნუთუ კიდევ წმინდა ჰაერს ჩაბლაპავდა? ნუთუ კიდევ გადაეხვეოდა თავის შვილს, თავის პატარა ჟაკსა! თუნდ რომ შესაძლო ყოფილიყო განთავისუფლება, განა დიდხანს გასწევდა ეგ ბედნიერება? ვინ იცის, განა სიჭლექეს წინადვე არ დაეწერა თავისი განაჩენი, მსაჯულთა განაჩენზედ უფრო მეტად შეუბრალებელი? ამ ფიქრებმა ციცილი წაუკიდეს უიმისოდაც იმ მწვავს ეჭვსა, რომელიც ჰსჯიჯგნიდა ამ უკანასკნელს დროს მის გულსა. ეხლა წარმოუდგა თვალწინ თავისი უიმედო, უნუგემო ყოფა ცხადად და ნათლად. ეხლა გრძნობდა სრულიად, რომ ორ საშინელ ცეცხლშუა იყო: ერთ მხრივ განთავისუფლება და სილატაკე ჟაკისა და მეორეს მხრით - სამარცხვინო სასჯელა და ჟაკის სიმდიდრე.

ამ სამწუხარო ფიქრებში წასული, იგი მხოლოდ შიგადაშიგ ათხოვებდა ხოლმე ყურს ბრალმდებელსა ოქმსა, რომელსაც უკითხავდნენ. ამ დროს უცებ მისმა მოსარჩლემ ხელში მიაჩეჩა რაღაც ბარათი. ნოელმა თვალი გადაავლო ნაწერსა და ამოიკითხა შემდეგი ბედისწერის სიტყვები, რომელთა აზრიც სხვისათვის გაუგებარი იყო და რამბერისათვის კი მეტად ცხადი: „ერთი, ერთადერთი სიტყვა და ყოველივე დღესვე გარდაცემული იქნება“.

თავის დღეში ამისთანა საზარელი და მწარე გრძნობა არ გამოუცდია ნოელ რამბერს, როგორც ამ წუთსა. თითქო უშველებელი ქვა გულზედ დააწვა, სული შეუგუბდა და ძლივსდა იბრუნებდა და ვინ იცის, იქნება თავის სიცოცხლეში პირველხერ იგრძნო რაღაც გაუგებარი შიშიცა. ემინოდა, გული არ შემეჩუხდესო და არ გადავიქცეო და ამ სახით ამოდენა უსაქმო და ენაჭარტალა ხალხს მიზეზი არ მიცეო, რომ ქალაჩუნობა შემწამონო.

- ეჰ, რაც მომივა, მომივიდეს! - ჰსთქია თავის გულში - ერთი განსაცდელი კიდევ და ყოველივე გათავდება. კაცი კაცად უჩდა იყვეს.

საშინელი ძალა იხმარა თავის თავზიდ, მთელის ტანით გაიმართა, თავი მაღლა აიღო, ხელით დაებჯინა მუაჯარს, რომელზედაც დაბჯენილა იმდევნი სისხლით შესვრილი ხელი, დაუწყო პირდაპირ ყურება ხალხსა, არა კადნიერებით, არამედ გულახდილად.

- ბრალდებულო, იქვენი სახელი? - ჰკითხა სასამართლოს თავმჯდომარემ.

- ლუი ფრანსა ნოელ რამბერი.

- რამდენის წლისა ხართ?
- ოცდაათობმეტისა, - უპასუხა უბედურმა, რომელიც თვალად ორმოცდაათის წლის კაცსა ჰგვანდა.
- რა ხელობის კაცი ხარო?
- ქარხანაში ვმუშაობდი.
- საწყალი რამბერი ლაპარაკობდა ნელა, დაყუდებულის ხმით სწორედ ისე, როგორც ჭლექები ლაპარაკობენ.
- სამართლის ქვეშ ყოფილხართ როდისმე? - ჰკითხა თავმჯდომარემ.
- გხლებივართ, საპოლიტიკო მიზეზის გამო, - უპასუხა რამბერმა და მის პასუხმა ცუდად იმოქმედა მსმენელებზედ.
- თქვენც ერიენით ხალხის არეულობაში, თქვინც გიომნიათ ქუჩებში?
- დიად, შეცდომა იყო ეგ ჩემის მხრით, თოფი და ხმალი ვირაფერი წამალია სატკივარიხა.
- მაშ, აღიარებთ, რომ ჰსცდებოდით?
- დიად, მე ეგ წინადაც მიღიარებია.
- როცა გაპატივეს პარიჟში მოხვეთით, ისევ თქვენს საქმეს მოჰკიდეთ ხელი და ყოველთვის იმასა ჰსცდილობდით, რომ თქვენს ამხანაგებში აგეძრათ გრძნობა შურისძიებისა და მძულვარებისა. მუშაობის დროს იმისთანა სიმღერებს ვმღეროდით, რომელთაც მღერიან ხოლმე ჩვენის ისტორიის საუბედუროდროსა?
- მე იმას ვმღეროდი ხოლმე, რაც ჩემი ნება იყო, რაც მომწონდა, მაგრამ დიდხანს არ მიმღერია. მძულვარების შესახებ კი ამას ვიტყვი, რომ გეფიცებით ქვეყანაზედ კაცი არ არის, რომ მე მძულდეს.
- დიად, მე ვიცი, გინდათ გულკეთილ კაცად გამოიჩინოდ თავი.
- მე სხვაზედ კეთილი კი არა სხვაზედ უბედური ვარ.
- არიან მოწმენი, რომელნიც ამტკიცებენ, რომ თქვენ ყოველთვის თქვენს ამხანაგებს ამღვრევდით.
- მოწმებო?
- დიად თქვენივე ამხანაგები - მუშა კაცნი.
- ჩემი ამხანაგები მე მამტყუებენ? საწყლები! შესაბრალისნი არიან და არა გასაკიცხველნი!
- თავმჯდომარემ უბრძანა, ჯეროვანი პატივისცემა იქონიეთ სასამართლოსი და მოწმებისაო.
- თქვენ მერე გიცდენიათ ახალგაზრდა გასათხოვარი ქალი, სახელად გარდი, განაგრძო თავმჯდომარემ.
- გიცდენიაო? - სთქვა რამბერმა და ძლივს იჭერდა თვალში ცრემლებსა. - მაშინ ჩვენ ერთმანეთი გვიყვარდა, ჩვენ სიყვარულით ვიყავით შეერთებულნი. რამდენსამე ხანს ნეტარებით ვცხოვრობდით, მერე უბედურება გვეწია, განვშორდით და ერთმანეთი დავივიწყეთ.
- მას, რასაც თქვენ სიყვარულის კავშირს ეძახით, მრუშობა ჰქვია. ასეა თუ ისე, თქვენ ერთს მშვენიერს დღეს გაგიგდიათ თქვენი მეგობარი, დედა თქვენის

შვილისა.

- მე არ გამიგდია, არა - უპასუხა რამბერმა. - ის თვითონ მიმოწმებს.
- მართა გარდმა გამოძიების დროს აჩვენა, რომ უწყალოდ ექცეოდით.
- მართლა? - ჰსთქვა გაოცებით რამბერმა.

- ხოლო თქვენდა სასარგებლოდ ეს უნდა ითქვას, რომ თქვენი უკანონო შვილი თქვენ შეგიწყნარებიათ. როგორა ჰზდით?

- როგორა? ისე, რომ მართლა კაი ბალლი დადგა. ბოლოს კაცადაც კი გამოვიყვანდი (ხალხმა გაიხარხარა). დიად, მე იმას მართლადა კაცად გამოვიყვანდი! როგორა ჰზრდიო? ისე ვზრდი, როგორც ზრდის შვილის ტრფიალი მამა. მე იმისათვის ოთხის კაცის ოდენა ვმუშაობდი ხოლმე.

- თქვენ არ გესმით, რის თქმა მინდა. მე გკითხავთ, შკოლაში სადმე გიხარიათ თუ არა.

- შკოლაშიო? არა, მე თვითონ ვასწავლიდი. ჯერ სულ პაწაწაა და წერა-კითხვა კი იცის.

- არა მგონია, თქვენ იმისათვის გესწავლებინათო რამ.

- მე რომ დამცალეზოდა, ყველაფერს ვასწავლიდი, რაც მე თვითონ ვიცი. ხალხმა გაბოროტებით ხმაურობა შეჰქმნა.

- მართალნი არიან, - ჰსთქვა თავის გულში რამბერმა. უნებლიედ სირცხვილმორეულმა. - მართლადა, აბა მე რა ნება მაქვს, რომ ასე ვლაპარაკობ. ეს სიტყვები, რომელნიც აქა ვსთქვი, ჩემთვისვე სამარცხვინონი შეიქმნენ. ვიცი, ეხლა თავი როგორ უნდა დავიჭირო.

ამის თქმაზედ საშინელმა ცეცხლმა თვალებში გამოუელვა.

რაც კი რამა ჰკითხეს პოლ ლავერდაკის მოკვლის თაობაზედ, მასზედ, თუ როგორ გაატარა პირველ იანვრის დამე და რას აკეთებდა იმ სახლში, საცა ლავერდაკი მკვდარი იპოვეს. რამბერმა არაფერი პასუხი აღარ მიჰსცა.

- ერთი მითხარით, რას აკეთებდით პირველ .იანვარს? - ჰკითხა თავმჯდომარემ.

- ქუჩებში დავწანწალებდი, ვეძებდი ლუკმა-პურს, მშიერი ვიყავ.

- მგონია, იმ საღამოზედ თქვენ სასმელიც გიშოვიათ. თქვენის სახლის კარის მცველმა გიამბო, რომ იმ საღამოს, შინიდან რომ გამოსულხართ მეტად არეული ყოფილხართ, თითქო მთვრალი იყოვო. სად წახვედით მაშინ შინიდან?

- არ მახსოვს.

- სულ ერთია, საცა უნდა წასულიყავით დიდი არაფერია. საქმე იმაშია, რომ თქვენ იქ მოგასწრეს და დაგიჭირეს, საცა ლავერდაკი იყო მოკლული; თქვენ ის-ის იყო, კაცი მოგეკლათ, მიზეზი ავკაცობისა ცხადია: თქვენ მოგიკლავთ იმისათვის, რომ ის უბედური გაგეცარცვათ.

- გამეცარცვაო?! - დაიმახა რამბერმა და ამ ძახილში გამოთქვა გულტკენილი და გაუპატიურებული ამპარტავნება პატიოსანის მუშაკისა.

მან თამამად, ამაყად და წყრომით შეხედა კაცსა, რომელმაც გაზედა და აკადრა ამისთანა სიტყვა. თავმჯდომარე, მსაჯულნი და ბრალმდები თითქო

ყურს სულაც არ უგდებენო; ერთი ბრჩხილებს იწმენდა, მეორე ყურთ უკან იფხანდა და სხვები ამთქნარებდნენ. უბედური რამბერი გამრა და მოკლული იყო ამისთანა გულგრილობის გამო, რომელიც იმის ნიშანი იყო, რომ რამბერის დანაშაულობაზედ ეჭვი აღარა აქვთ.

ეს რომ ნახა, მაშინ კი განიზრახა, პირობაზედ დავეთანხმებო, გავიყიდი თავსო... მძიმედ დაეშვა სკამზედ და მთელი ტანი აუცახცახდა. მერე გადაგდო თავი უკან და საშინელი ირონიით დაიძახა:

- დიად, მე მოვკალ და მოვკალ იმისათვის, რომ გამეცარცვა. მის ხმაში ისმოდა რაღაც საზარელი, ხმაგაკმენდილი ქვითინი და გაოცებულს ხალხს კი ეგონა, რომ თავდაჭერილი ხარხარიაო.

- მაშ, აღიარებთ რაღა თქვენს დანაშაულობას? - ჰკითხა ცივად თავმჯდომარემ.

- აღიარებო? - უპასუხა რამბერმა. - რას? იმას რომ მე მოვკალ? თქვენ ხომ ამას უჩემოდაც დაამტკიცებდით. განა მართლმსაჯულობა ყოვლად მცოდნე არ არის, ყოვლად მხედველი, ყოვლისფრის გამომცნობელი? ოთახში ორ კაცსა ხედავთ: ერთი მკვდარია, მეორე ცოცხალი. აქ რა დიდი ლარი და ხაზი უნდა, აიღეთ და ჩამოახჩეთ კაცის მკვლილი! ჩამოახიეთ, ქურდი და კაცის მკვლელი, ჩამოახიეთ! ბევრი ჩიჩინი რად გინდათ, თქვენ, ყველაფრის მცოდნენო, ყველაფრის დამნახველნო, ყველაფრის გამომცნობელნო!

ამ სიტყვებს რომ ამბობდა, რამბერი საშინელი რამ იყო. დიდებულად საშინელი და ყველანი ვინც კი მაშინ იგი ნახა, უნებლიეთ შეკრთნენ. ხალხს რაღაც თავზარი დაეცა. ფერმკრთალი, ჩამომხმარი, იგი ლაპარაკობდა ისე თითქო ძილშიაო, თითქო ჰბოდავხო, იგი ლაპარაკობდა ისე, თითქო ვიღაც უხილავს, იქ არ მყოფს ეუბნებაო და ანუ მომავალს საუკუნოებს შეჰჩივისო.

- მაშ, ტყდებით რაღა? - გაუმეორა თავმჯდომარემ და ცდილობდა, სიტყვაში რაშიმე დაიჭიროს.

- თქვენ ამტკიცებთ ჩემს დანაშაულობას და რაღა მეთქმის, - უთხრა რამბერმა.

- ეხლა თქვენ თვითონვე არ გამოგვიტყდით?

- მაშ, კარგი! მართალია, გამოვტყდი, მოვკალ.

ნოელ რამბერმა ამ სიტყვებით თავისი თავი ჯალათის ხელში ჩააგდო. საკუთარის ნებით, გმირულად, კადნიერის გამბედაობით ზურგი შეუქცია ყოველისფერს: თავის პატიოსნებას, თავის წარსულსა, თავის კაიკაცობას. ყველასფერი უარყო და თავი მისცა ჯალათსა. იმ ეშმაკეულს მაცდურების ველარ გაუმაგრდა და შესწირა თავის შვილის ბედნიერებას ყოველისფერი, რაც კი მის ღირსებას, მის კაცურ-კაცობა შეადგენდა. ქვებნის საწყევლეულად ხდიდა თავის თავს, კაცის სისხლის ცოდვას იღებდა ქვეყნის წინაშე და სულ ვისთვის? თავის პაწაწა ჟაკისათვის. იგი მოურიგდა კაცის მკვლილს, მის ადგილას ჩადგა და თავის თავზედ მიიღო ყოველისფერი: სირცხვილი და სასჯელი. რაღაც გაშმაგებულის სიტკბოებით მან დაარღვია, მან დამიწა თავისი პატიოსანი, ჯაფის მწევი ოცდაათის წლის ცხოვრება და ამ დარღვევას და დამიწებას

შეაკლა მთელი თავისი უკანასკნელი ძალღონე. ჰფიქრობდა, თუ წასახდენი ვარ, დიდებულად მაინც წავხდეო, ისე, როგორც ვაჟკაცსა ჰშვენისო.

ამის გამო სასამართლოში მოგროვილს ხალხს ეხლა კადნიერებით და გამბედაობით დაუწყო ყურება, თითქო საომრად ითხოვსო. რაკი რამბერმა თავისი თავი აღიარა ლავერდაკის მკვლელად, საქმე გათავებული იყო. აღარც მოწმებს, აღარც ბრალმდებელს, აღარც მოსარჩლის მოკმაზულ სიტყვებს ყური აღარავინ არ ათხოვა. ყოველივე ეს გაუქმდა იმ საშინელ განაჩენის წინაშე, რომელიც თვითონ რამბერმა თავის თავზედ წარმოსთქვა.

- ჭკუიდან შეშლილია! - ჰსთქვა ერთმა იქ დამსწრემა. - არაფერი გეში და საბუთი არ იყო მის გასამტყუნებელად. ბევრი-ბევრი ციხეში ჩასვამდნენ ან ტულონში გაისტუმრებდნენ. ეხლა კი თვითონ გაუწვდინა კისერი ჯალათსა. ეს რა ქნა, თქვენი ჭირიმე! ეგ ადამიანის შვილი არ არის.

რამბერთ კი გატაცებული იმითი, რომ თავი დასდვა შვილისათვის, ამბობდა თავისთავად: ჟაკი გამიბედნიერდება! ჟაკი მდიდარი მეყოლება!

და სახეზედ ამოებეჭდა გმირული თავგანწირვა. რამბერი იმ ჯურის ხალხს ეკუთნოდა, რომელნიც მზად არიან მარღვი გაიხსნან, რომ მწყურვალს ამხანაგებს თავისი ხისხლი ასვან და იმითი წყურვილი მოუკლან, რომელნიც მთლად მიეცემიან ხოლმე მსხვერპლად იდეას, ანუ საყვარელს არსებასა. ეგ უჩუმარნი, წამებულნი და გმირიბი, რომელნიც უხილავად თავსა ჰსდებენ ხოლმი სხვისათვის, უფრო ხშირად დატაკთა რაზმში მოიპოვებიან.

ნოელ რამბერი გრძნობდა თავისის გულის სიღრმეში, ჰგრძნობდა მთელის თავის არსებით განუსაზღვრელს უზომო სიყვარულს თავის შვილისადმი, სიყვარულს განუსჯელს, როგორც პირუტყვის სიყვარულია და სათუთოს და ნაზს, როგორც ქალის სიყვარულია. რამბერი იყო ნამდიილი და ჭემმარიტი მამა. დედა ვერ იგრძნობდა იმ აუარებელს, გიჟურს სიხარულს, რომელიც თავიდან ფეხამდი ტანში დაუვლიდა ხოლმე ამ კაცს, როცა კი თავის პაწაწა შვილს კანკალით გულზე მიიკრავთ. რაღაც დიდიბულიბა იყო ამ შვილისადმი მამის სიყვარულში. ამატომაც რად უნდა გვიკვირდეს ამისი თავდადება შვილისათვის. რაო? სიცოცხლეს სწირავდა! ბატონებო, სიხარულით შეჰსწირავდა არა ერთხელ, ათასჯირ, თუ შესადლო იქნებოდა. ჯალათის ნაჯახს გაუშვირა კისერი. ამით მითამ რაო? შვილს მოუპოვა ლუკმა-პური, მოუპოვა ბინა, თავისუფლება, კაცური ცხოვრება. დიად, შვილის საბედნიეროდ გაიწირა თავი სასიკვდილოდ. მაინც უიმისოდაც ხომ უნდა მომკვდარიყო სიჭლექისაგან რამდენიმე თვის შემდეგ. რა უყოთო, ფიქრობდა გულში; უამისოდაც შემოდგომაზე უნდა მოვმკვდარეყავო, ეხლა კი გაზაფხულის პირზე მოკვდებო, სხვა ხომ არაფერიო. ნოელ რამბერს სახეზედ გამოეხატა სიხარული და თავმოწონებული ამპარტავნება. როცა სამართალმა გამოუცხადა თავისი საშინელი განაჩენი, ამაყად თავი მალა აიღო და გიჟურმა სიხარულმა უელვა თვალში ამ კაცსა, რომელიც თავის თავსა სდებდა წამებულთათვის გმირულად და დიდებულად.

დანიელ მორტალი სიხარულით ფეხზედ არ იდგა. მან შეუძლებელი

შეჰსძლო და ალაღმართალს კაცს კაცის კვლა აკისრებინა, თავისი დანაშაული სხვას აჰკიდა. ეხლა კი გული.დააჯრა, რომ გამბედაობა და მედგრობა ყოვლად შემძლებელი ყოფილა, ეხლა შეემლო გულდადებით ეფიქრა, რომ ზნეობითი კანონი ფუჭი და უღონო სიტყვაა ამ ქვეყანაში, რადიანაც ამ საშინელს და ერთმანეთთან შეუწონებელს ბრძოლაში გამარჯვება თვითონ დარჩა, მაშინ, როდესაც ყოველი სხვა უიმისო კაცი დამარცხდებოდა. თავმოწონებით გამოვიდა სასამართლოდამ, ურცხვად გადახედა ხალხს, რომელიც უცოდინარობისა გამო ქოქვით და წყევლით იხსენიებდა სასიკვდილოდ დანიშნულ ღატაკსა. მორტალი შინ მივიდა და გახარებულმა უამბო ყოველისფერი თავის ცოლსა. კლარამ გულცივად და ხმაამოუღებლივ მოისმინა მისი ლაპარაკი!...

- ჰსჩანს, შემცდარი ვყოფილვარ! - უთხრა კლარამ თავის ქმარს, როცა ამან სიტყვა გაათავა. - ტყუილად დამიბრალებია. იმ კაცს მოუკლავს ლავერდაკი და არა თქვენ. მკვლელი აღმოჩნდა. თვითონ გამოტეხილა. მე თავის დღეში ლავერდაკის სახელს თქვენს წინაშე აღარ ვახსენებ. ნოელ რამბერი დამნაშავედ ცნობილია და სიკვდილით სასჯელი განუწესებიათ. ეგ საკმაოა ჩემთვის. მაგრამ მაგვარი დაბოლოვება საქმისა ჩვენს ყოფასა არაფრით არა სცვლის. რაკი თქვენზედ იმისთანა საშინელი ეჭვი შემოვიტანე, ჰსჩანს გულში ბევრი ბაღდაძე მომკრეფია. თქვენ შემწამეთ, რომ მე ის კაცი მყვარებია და მე შეგწამთ, რომ ის კაცი თქვენ მოგიკლავთ. ძალიან უნდა გვპულდეს ერთმანეთი, რომ ჩვენმა იჭვენულობამ მაგნობამდი მიგვაწვეინა. ჰსჩანს, ჩვენ ერთმანეთისათვის უცხონი შევიქენით, ჩვენ ამას იქით თუმცა ერთს ჭერსქვეშ ვიცხოვრებთ, მაგრამ ჩვენ შუა ხიდი ჩატეხილი იქნება სამუდამოდ.

- მაგითი რის თქმა გინდათ, მითამ? - ჰკითხა ქმარმა.

- იმის თქმა მინდა, რომ მე თქვენს გვარს კი ვატარებ ამას იქით, მაგრამ ცოლი კი აღარ ვიქნები.

- ეე!... - ჰსთქვა ღიმილით მორტალმა. - ეგ გაბუება თვისებაა ლამაზის ქალისა! მალე გაივლის, როგორც ყოველისფერი ამ წუთის სოფელში.

- მე თქვენ არ მიყვარხართ, - უთხრა გადაწვეტილად კლარამ. - და თუ რამ კავშირია კიდევ ჩვენს შორის, იმის მადლობელი იყავით, რომ მე ჩემი მოვალეობა ვიცი და მწამს.

- მე მაგასაც ვიკმარებ, ვიდრემდი სხვა ბძანებას გამოსცემდე, - უთხრა მორტალმა და დამაციინარის ზრდილობით თავი დაუკრა და გამოეთხოვა.

რამბერის გამოტეხის ამბავმა მალე მოიბრინა მთელი ქალაქი. ხალხი ბევრს რასმეს მოელოდა სასამართლოში გარჩევის დროს, მაგრამ ლოდინმა ამაოდ ჩაუარათ. რაკი ნოელი გამოტყდა, ხალხისათვის საინტერესო რაღა უნდა ყოფილიყო, ყველას აზრით, რამბერი სხვებისათვის წვრილმანი, გულამხდარი კაცის მკვლელი გამოდგა, რომელსაც იმედი ჰქონია, გამოვტყდებო და იქნება სასჯელი შემიმცირონო.

რამბერის ამხანაგებს უკვირდათ. ზოგი ამბობდა, მოდი და დაუჯერე ადამიანის სახესაო; ზოგი - ბევრი რამ არის ქვეყანაზედ უცნაური და

გაუგებელიო. ზოგი - არ დავიჯერებთო, აქ რაღაც სხვა ამბავი უნდა იყოსო. მხოლოდ ერთმა კანტორაში მოსამსახურემ შენიშნა გულისხმიერობით:

- მე წინადავე ვიცოდით, რომ რამბერის ბოლო ეგ იქნებოდაო; რესპუბლიკელი იყოო.

ამ ამბავმა ყველაზე უფრო პასკალ არტესი გააოცა. სამართალს, შესაძლო იყო, რამბერი დამნაშავედ ეცნო, შესაძლო იყო, რომ კაცობრივი მართლმსაჯულება შემცდარიყო, მაგრამ რომ რამბერმა თვითონ აღიარა დანაშაულობა, ამას არტესი თავის დღეში არ მოელოდდა, ამას თავის დღეში არ დაიჯერებდა. ან მე არა მესმის რაო ქიეყნიერობისაო, ამბობდა გულში არტესი; ან რამბერი კაცის მკვლეელი არ არისო. მაგრამ რას იზამო? თვითონვე გამოტყდაო. ის წუთი, როცა არტესმა ეს საშინელი ამბავი შეიტყო, იმისთანა წუთი იყო მისთვის, რომ ამაზე უმწარესი თავის სიცოცხლეში არ ენახა. ისე სწამდა ნოელ რამბერის კაი კაცობა, რომ მთელის ქვეყნის წინაშე მის სარჩელს არ ითაკილებდა, წინა აღუდგებოდა თვით სასამართლოს განაჩენსა, მაგრამ რა ვუყოვო, რომ თვითონვე აღიარა თავისი ავკაცობაო. არტესს გული აემღირა მთელს კაცობრიობაზედ, რაღაც თავზარი დაეცა და კანკალმა აიტანა. ვინლა და რაღა უნდა ეწამებინა ამას იქით? ვილას და რაღას უნდა ჰნდობოდა?

არტესს არამც თუ უკვდებოდა საუკუნოდ ჩირქმოცხებული ერთი პატიოსანი კაცი და კეთილშობილი ამხანაგი, არამედ უკვდებოდა მასთან ერთად თვით რწმენაც ადამიანის სიკეთისა და ამ რწმენის დაკარგვაზედ უარესი განა არის რამე ქვეყნიერობაზე!

ატეხს უნდოდა, რამბერი ენახა და თვითონ გამოემია რამოდენად სარწმუნო იყო რამბერის გამოტეხა. ნება მიჰსცეს რამბერის ნახვისა. ნოელი სულ გამოცვლილი იყო, წვერი მოეპარსნათ, თმები საფეთქლებთან გაჰსთეთრებოდა, თვალეები ჩაჰსცვივნოდა და რაღაც მხეცურის ცეცხლით უელავდა.

- ნუთუ, რამბერო, შენა ხარ? - უთხრა არტესმა რამდენსამე ხანს შემდეგ.

- მე ვარ, მე, - უთხრა უბედურმა. - მე ვარ სასიკვდილოდ დანიშნული, რას იტყვით ამაზე?

- მართლა თქვენ თვითონ აღიარეთ? - ჰკითხა არტესმა მკვახედ და უწყალოდ.

- მე თვითონ, - უპასუხა ნოელმა გადაწყვეტილად.

- მამ თქვენ მოჰკალით?

- თქვენ მოჰკალით? - დაიძახა რამბერმა და ტუჩებზედ იკვნიტა, შიშობდა, მართალი არ წამო მცდესო, ეროს წუთს შემდეგ დაბლახმით დაუმატა: - მე არ ვიცი, მე მოვალ თუ არა, მხოლოდ ის კი ვიცი, რომ სასჯელი მე დამდეს და მიხარიან. ეხლა ყველაფერი გათავებულა.

- არა, არა! - დაიძახა არტესმა. - არ დავიჯერებ, თქვენ კაცს არ მოჰკლავდით, თქვენი ნათქვამი არ იქმნება, მე მოვკალიო. როგორ ეტყოდით მაგას მსაჯულებასა! აბა, მე შემომხედეთ და ხელმეორეო წარმოჰსთქვით ჩემს პირისპირ ეგ საშინელი სიტყვები.

- მე ვსთქვი სამართლის წინ, რომ მე მოვკალ-მეთქი.
- მაშ, მე მოგიტყუებოვარ, რომ მეფიცებოდით უბრალო ვარო.
- მართალია, ორში ერთი მომიტყუებხართ: ან თქვენ, ან სამართალი.
- თქვენ ან გაგიჟებულხართ, ან ძალიან უბედური ხართ. თქვენ მე არ მომატყუებდით, დარწმუნებული ვარ. თქვენ არ მოგიკლავთ ის კაცი, არა, და არა!

- მე თვითონ გამოვტყდი, და საქმეც ამაშია, - უთხრა რამბერმა რაღაც გაბოროტებულის დაცინებითა.

- ჰო, თქვენ თვითონ გამოტყუებხართ, - დაიძაბა არტესმა. - თქვენ თვითონ მიგიციათ თქვენი თავი მსაჯულთა ხელში, მხოლოდ იცით, რისთვის მოვსულვარ მე აქ? თუმცა თქვენ თვითონ გიღიარებიათ, მაგრამ მე მაინც დარწმუნებული ვარ, რომ თქვენ კაცის კვლას არ იკადრებდით. კაცის მკვლელი უნამუსო კაცია და თქვენ უნამუსო არა ხართ. მე თქვენ კარგად გიცნობთ, რამბერ! მითამ თქვენ მოჰკალით კაცი იმისათვის, რომ გაგეცარცვათ! თქვენ, ეგრე პატიოსანმა კეთილშობილმა, წმინდამა და სულგრძელმა კაცმა! არა, არა! მთელი ჩემი არსება ამას ეწინააღმდეგება და ათასი რომ ჰსთქვათ „მე ვარ კაცის მკვლილი“, მე პირში მოგახლით: "სტყუი და ცრუობ-მეთქი".

ნოელი იდგა და ცდილობდა გული არ ამოსჯდომოდა და სული არ შეხუთოდა. აწითლებული თვალები ცრემლებით აევსო. მთელის ტანით კანკალებდა და თითქო უნდოდა, გადახვეოდა არტესსა და ეთქვა: "ჰო, მართალი ხართ, მე ვიტყუე, მე დამნაშავე არა ვარ". ხოლო ჟაკი მოაგონდა, ამან შეაყენა. მწუხარების ღიმილი გამოესახა ტუჩებზე და იფიქრა: "რისთვის". დეე, ამანაც ის იფიქროს ჩემზე, რასაც სხვანი ფიქრობენ", - და მერე დაბლა ხმით უთხრა არტესსა.

- მაგაზედ ნულარას მეტყვით ბატონო არტესს. თუ გინდათ რომ ამაზე მეტად უფრო არ გამაუბედუროთ. განა შეუშლიან ვისმეს სხვის გულში ჩახედვა? არავის. მალე შეიტყობენ ყველანი, რად მოვიქეცი ესე და არა სხვა რიგად. ეხლა კი ნულარასა მკითხავთ. თქვენ ჩემი ავკაცობა არა გჯერათ. მადლობელა ვარ ამისათვის, თქვენ ყველაზეთ პატიოსან კაცად გიცნობთ, თქვენ მეტ-ნაკლებობით სიყვარული არ შეგიძლიათ, თუ გიყვართ ვინმე, სრულად გიყვართ. თქვენ არა გჯერათ ავკაცობა მათი, ვინც თქვენთან ერთად გულმართლად ირჯებოდა და იბრძოდა თავისუფლებისა და სიმართლისათვის. ვინ იცის, იქნება მართალიც იყოთ მაგაში. ვინ იფიქრებდა, რომ ნოელ რამბერი, მხიარული, პატიოსანი ლეკი ბიჭი აგრე სამწუხაროდ გაათავებდა თავის სიცოცხლესა! ოჰ, ღმერთო! რა გულუბრყვილო ვიყავ, რა უმეცარი, რა კეთილი! მე ამ ქიეყნისა ყველაფერი მწამდა და ყველაზედ გულდანდობილი ვიყავ. მე იმისთვის ვიყავ გაჩენილი, რომ მყვარებოდა ყოველი: კეთილი, ყოველი მშვენიერება! ჩვენს სამშობლო ქვეყანას შევწირე ჩემი თავი და ყოველივე ჩემი ზრუნვა და ფიქრი. მხოლოდ ბოლოს ჟამს ამიჩნდა ერთი სხვა საგანი სიყვარულისა, თქვენც იცით, მართა (საწყალი ქალი!) და პოლიტიკა გულიდამ ამოვიღე. აი დამნაშავე რაში ვარ. მე

ვფიქრობდი, თავისუფლება ძვირად უჯდება მეთქი კაცსა. კმარა, რაც სხვისთვის ვიტანჯე მეთქი, სხვისთვის ფიქრი გვეყოფა-მეთქი, დროა ჩემს საკუთარს თავსაც მოგხედო-მეთქი, გაუმარჯოს-მეთქი სიყვარულსა და ბედნიერებასა! დიად, მე მიყვარდა მართა! მხოლოდ ბედნიერება კი ვერა ვნახე და იმ დღიდან დავიღუპე. მას აქეთ მწუხარება, ვაება მეწვია, სიცოცხლე მომბეზრდა, ერთის სიტყვით, მომესია ყოველივე ის, რაც კაცს მიიყვანს ხოლმე იქამდე, რომ აილოს და თავი მოიკლას. რამდენჯერ მომდომია თავი დამეხჩო წყალში, მაგრამ ჩემი პაწაწა ჟაკი მაგონდებოდა ხოლმე და ის მისხნიდა. ბევრიც არა უნდოდა რა. ხიდიდან თავდაყირა დავეშვებოდი და ყველაფერი გათავდებოდა. მართალია, ამბობენ მაგისტანა სიკვდილი უნამუსობაო, ეგ სიკვდილი მხდალის სიკვდილიაო; შეიძლება უფრო უკეთესის სიკვდილით მოჰკვდეს კაცი და ეგ უკეთესი დღეს მე ამომირჩევია. როდესმე ეს ძალიან გაგიკვირდებათ და ეხლა კი საკვირველი არა არის რა. მე კაცის კვლა დამაზრალეს, მითხრეს, შენა ხარ დამნაშავე და მეც ვუთხარი: კარგი, ვჰსთქვათ, რომ მე მოვკალი-მეთქი. ეხლა ისლა დამრჩენია, რომ ეშაფოტზედ ავიდე და ადამიანთა მართლმსაჯულება გულმოგებული იქმნება.

- ერთი ეს მითხარით, - დაიყვირა არტემა გაცხარებით. - თქვენა ხართ კაცის მკვლელი, სწორედ თქვე, რამბერ?

- მე გთხოვთ, ნუღარას მკითხავთ, - უპასუხა რამბერმა ქალადსავით ფერგაცრეცილმა. - ნუღარა მკითხავთ, ნუ, გეხვეწებით. თქვენ ყოველთვის ჩემი გულშემატკივარი ბრძანებულხართ და ეხლა გულმტკივნეულებთ ჩემის შილისათვისაც. მაშ ნება მომეცით, ორი რამა გთხოვთ, მხოლოდ წინადავე კი აღმითქვით, რომ ამისრულებთ.

- ჯერ ეს მინდა ვიცოდე, ვინ მელაპარაკება: მამულის შვილი რამბერი თუ კაცის მკვლელი რამბერი?

- თქვენ კეთილი ხართ და კაცთმოყვარე, ბატონო არტეს, - უთხრა რამბერმა და თრთოლით მიაბჯინა თვალები. ვიცი, გიყვართ ჩემი შვილი, შვილი რა პასუხისმგებელია მშობლის ავკაცობაში. მპირდებით თუ არა, ჩემს პაწაწა ჟაკისათვის ის ამისრულოთ, რასაც გთხოვთ... თუნდ მართლაც ლავერდაკის მკვლელი ვიყო.

- როგორ თუ "თუნდ მართლაცაო?" სამართალს თვითონ არ უთხარით, რომ...

მე გეუბნებით, თუნდ მართლაც მე ვიყო კაცის მკვლელი" მეთქი, - განუმეორა რამბერმა.

ატესს ეოცა, რომ რამბერი ასე გულგრილად ლაპარაკობს იმ საშინელს ავკაცობაზედ, რომელიც მას მიეღო თავის თავზედ სამართლის წინაშე. არტესს ეჩვენა, რომ ამ კაცის სიტყვებში ისმის დიდი ტანჯვა, ისმის, რომ ეს კაცი მართალია. არტესს ჟრჟოლა მოუვიდა. შიშობდა, ვაი თუ ან მართლა კაცისმკვლელი იყოსო, ან სხვისგან ვისგანმე გაწირულიო. ერთიცა და მეორეც თავზარსა სცემდა არტესსა.

- მე აგისრულებთ ორივე თხოვნას, - უპასუხა არტესმა.

მაშინ რამბერმა, ხმადაბლა, ხველებით ძლივ-ძლივ უთხრა, სილვიო პელიკეს წიგნი გამომიგზავნეო, ჯერ კი საწამლავით გაჟენთე უკანასკნელი ფურცელიო, ასე რომ მშვიდობიანად მოგვკდე ციხეშიო და არა სამარცხვინო სიკვდილით მოედანზედ დავლიო სულიო. არტესმა პირობა მიჰსცა. მეორეს ამასა გთხოვო, წახვიდეთ დანიელ მორტალისას და ჟაკის სახელზედ დაბეჭდილი წირილი გამოართვათო. როცა. ჟაკი. ოცის წლისა შესრულება, მაშინ შიუძლიან ის წერილი გახსნასო. ეს თხოვნა ძალიან ეოცა არტესსა, თუმცა დაჰპირდა კი აგისრულებო. მით უფრო, რომ რამბერისაგან გაეგო, რომ მორტალს უნდაო, რაიმე სიკეთე უყოს ჩემს შვილსაო.

- მადლობელი ვარ, - განაგრძო რამბერმა. - ეხლა ერთი სურვილი კიდე მაქვს; მე არ მინდა, რომ ჩემმა შვილმა ატაროს გვარი კაცის მკვლილის რამბერისა. მაშინ მიიღოს ეგ გავრი. როცა დარწმუნდება...

- რაში დარწმუნდება, რაში? - დაიძახა არტესმა, რაკი შეამცნია, რომ რამბერი ჭოჭმანობს.

- მასში, უპასუხა რამბერმა: რომ მაგისტანა ტვირთის ტარება შეეძლება. იმ დრომდს სხვა გვარი დაარქვით. მხოლოდ დედის გვარს კი ნუ, თუ დედა მოიწადინებს ჟაკის თავისთან წაყვანას, არ დაანებოთ. არ მინდა რომ იმისთანა სადაგელი გამოვიდეს, როგორც მისი უნამუსო... ნუ დაანებებთ, უთხარით: ეხლა გვიანდა არის თქო, შვილი თქვენი აღარ არის თქო.

- ნოელ გინდათ რომ თქვენი ჟაკი მი ვიშვილო? უთხრა არტესმა.

- მინდაო? დაიძახა რამბერმა და თვალები აუწერელის სიხარულით აენტო.

- მაშ, მითხაროთ რომ თქვენ ლავერდაკი არ მოგიკლავთ.

- მე ვაღიარე და მოვრჩი, ჰსთქვა გულდაწყვეტილად და დაბლა ხმით რამბერმა.

- მაშ, მართლა მოჰკალით?

- მე ვაღიარე მეთქი, განიმეორა უბედურმა.

- ვაი, უგუნურო! უთხრა არტესმა: თქვენის გულის საღრმეში რაღაცაა დაფარული და ის რაღაცა ვერც წამიკითხავს და ვერც გამომიცვნია. თქვენ სულს გიხუთავთ რაღაც საიდუმლო, რაღაც მწუხარება. ნოელ რამბერ, თქვენ მართალი მითხარით წელან. დამნაშავე ხართ, თუ არა, თქვენი ხელი კაცის სისხლშია მოსვრილი, თუ ისეთივე წმინდაა და უჩირქო, როგორც მე ჩემს ხელში ასე ხშირად ძმურად მჭერია და რომელმაც იცოდა მარტო მუშაობა და ბრძოლა სამშობლო ქვეყნისათვის, მაგაების გამოკითხვა ეხლა გვიანდა არის. მხოლოდ ამას კი ვიტყვი, რომ თქვენ გრჩებათ შვილი, პატარა, უმანკო ბაღლი, იმას არ უნდა გადახდეს ის დანაშაულობა, რომელსაც თქვენ დღეს სიკვდილით იხდით. რამბერ, შეგიძლიანთ სული მშვიდობიანად დალიოთ. ნოელ, პაწაწა ჟაკს ლოყებს არ აუნთებს სირცხვილით გვარი რამბერისა, გვარი ლატაკის მუშა კაცისა, რომლის სახელითაც შეიძლებოდა, რომ თავიც მოეწონა, თქვენი ჟაკი ჩემი შვილი იქნება, თქვენს ჟაკს ჩემი გვარი ერქმევა.

- ჰოი, ბატონო არტეს! - დაიძახა ნოელმა. - მაგ სიტყვებისათვის მთელ

სიცოცხლეს მივცემდი, მთელს ჩემს სისხლს დავანთხევდი! თქვენმა სიკეთემ გული დამიამა და მე სასიკვდილოდ დანიშნული კაცის მკვლელი, გაუპატიურებული, ყველასაგან შეჩვენებული ეხლა ჩემს თავს ყველაზედ უბედნიერეს კაცადა ვჰსთვლი! ჩემი კაცი! ჩემი პაწაწა ჟაკი თქვენს ხელში გაიზდება! კაცი იქნება, კაცი!

- მაგრამ ფიქრად მოუვიდა თუ არა, რომ არტესი გაუზდის შვილსა, საწყალს რამბერსა თავზარი დაეცა. მაშ რაღად გაიწირა თავი, რაღა საჭირო იყო ის დიადი და დიდებული უგუნურება, თუ პასკალ არტესი ეყოლებოდა პატრონად მის შვილსა? ახალი, უფრო საზარელი განსაცდელი წარმოუდგა ნოელს. უნდოდა, ყველაფერი ეთქვა, ყველაფერი აეხსნა, ყველაფერი გაემჟღავნებინა და ერთის სიტყვით დაერღვია სამარცხვინო პირობა, შეკრული პორტალთანა. მაგრამ არტესმა უნებლიედ გაუქარწყლა - გულის წადილი და მოაგონა უწყალო ცხოვრება ლატაკისა.

- დიახ, კაცი იქნება, კაცი, - უპასუხა არტესმა. - მაგრამ ღარიბი და დამარცხებული როგორც მე. ვინ იცის, შევიძლებ იმის გაბედნიერებას თუ არა?

- ღარიბი! დამარცხებული! - განიმეორა რამბერმა და მერე თავისთავად გაიფიქრა გულში. ჰო, ღარიბი იქნება.

- რა უყოთ, რომ ღარიბი იქნება. დეე, იყოს ღარიბი და პატიოსანი კი, - განგრძო არტესმა.

- კარგი! - ჰსთქვა თავის გულის სიღრმეში რამბერმა. - ჟაკი მდიდარი იქნება, მდიდარი! ნუთუ შენ ცოცხალ-მკვდარო მამავ, შვილს იმოდენად გამოიმეტებ, რომ შენს სიცოცხლეს იმის ბედნიერებას არ ანაცვალე! არა, არა! ჟაკი მდიდარი უნდა აყოს და იქნება კიდევ!

- სხვა არაფერი გაქვთ სათქმელი რამბერ? - უთხრა არტესმა კარგა ხნის დუმილის შემდეგ და მწუხარებით შეჰსცქეროდა უბედურს ლატაკსა.

- აღარაფერი.

- მაშ ისინი მართალნი არიან, თქვენ კაცი მოჰკალით?

რამბერმა ხმა არ გაჰსცა.

- მე მივდივარ, - უთხრა არტესმა. - რაც დაგპირდი, ყველაფერს აგისრულებ; მაგრამ გთხოვთ კი, გეხვეწებით, მართალი მითხარით, ნოვლ რამბერ, მართალი მითხარით.

მართალიც ის არის, რომ მე თქვენ პატივსა გცემთ და მიყვარხართ ისე, როგორც ჩემი შვილი მიყვარს. მართალიც ის არის, რომ მე ლატაკი, უბედური მარტო ერთმა კაცმა მიცნოდა და ერთმა კაცმა შემინდო. ის კაცი თქვენა ხართ. მართალიც ის არის, რომ სიკვდილი მწყურია, რომ სული გვამში აღარ მიდგება, სიცოცხლე მომბეზრებია. მართალიც ის არის, რომ მე ისე ვკვდები, რომ არც მილალატნია და არც ვლალატობ არცერთს იდეას ჩემის ყმაწვილკაცობისას! ოჰ, ბატონო არტესს! ჩემი უკანასკნელი ვედრება ეს არის; ჯერ მოიცათ, წინასწარ ნუ მომიძულებთ! დრო თავისას იტყვის.

- რაო? დრო თავისას იტყვისო? - დაიძახა არტესმა.

- მშვიდობით, უპასუხა რამბერმა.

ციხიდან გამოვიდა თუ არ არტესი, გული ეუბნებოდა, შენ გამოეთხოვე კაცის მკვლელს კი არაო, არამედ ტანჯულსა და წამებულსაო.

მეორე დღესვე აუსრულა ორივე თხოვნა: მორტალს გამოართვა დაბეჭდილი წერილი ჟაკ რამბერის სახელზე და ციხეში გაუგზავნა სილვის პელიკოს თხოვნა, რომლის უკანასკნელი ფურცელი გაჟენთა საწამლავით. მაგრამ ვერ მოუხდათ დანაპირები. რამდენსამე დღეს შემდეგ დაუბრუნეს წიგნი ზედ წარწერით, „არ შეიძლება“.

ამის შემდეგ ერთს სადამოზედ მთელმა პარიჟმა შყიტყო, რომ მეორე. დღეს რიჟრაჟზედ ლაროკეტის მოედანზედ გილიოტინა იქნება დადგმული და თავს მოჰხსჭრიან ნოელ რამბერსა, პოლ ლავერდაკის მკვლელსაო.

დანიელ მორტალმა ეს ამბავი კლუბში შეიტყო. დიდი ხანია წინადავე ეშოვნა ბილეთი, რომ ამ ამბავს დასწრებოდა, რადგანაც გულში მაინც შიში ჰქონდა ვაითუ გადათქვასო და გამამხილოსო, უნად იქ ვიყოვო, რომ იქე როგორმე ვუშველო რამე ჩემს თავსაო.

შუადამის ერთი საათი იქნებოდა, როცა ხალხი მოგროვდა ციხის ახლო ერთი კასკასით, სიცილით და ხმაურობითა. ალაყაფის კარებთან იდგა გილიოტინა. ჯარისკაცნი მორიგებულჩი იყვნენ, რომ ხალხი ახლო არ მიეშვათ. მორტალიც მოვიდა და რაკი ბილეთი აჩვენა, ნება მიჰსცეს გილიოტინასთან ახლო მისულიყო; რომ მივიდა და ნახა გილიოტინა, შეეხარა, მაგრამ არ შეიმცნივა და გაიღიმა.

გარშემო ისმოდა უფროსების ბარძანების ხმა, ცხენის თქაფა-თქუფი და მუნიციპალიის გვარდიის ხმლების ჩხარა-ჩხური. ეს გვარდია მორიგებული იყო, რომ ხალხი გილიოტინასთან არ მიეშოთ. მორტალს კი ნებართვის ბილეთი ჰქონდა და ამიტომაც ნება მიჰსცეს გილიოტინასთან მისვლისა. თვლი მოჰკრა გილიოტინას თუ არა, უნებლიეთ ჟრჟოლა მოუვიდა, მაგრამ წუთს შემდეგ გულში ზიზღით ჩაიცინა და ავიდა ბაქანზედ, საცა ის საზარელი მაშინა იდია. მერე თვალი შეასწრო ყუთს, საცა ჩავარდება ხოლმე თავმოჭრილი ტანი დასჯილისა. უნდოდა აქაც გაეღიმანა და წარმოედგინა რას ვიგრძნობდით, რომ ჩემთვისაც ბედს ამ მაშინის ქვეშ სიკვდილი დაენიშნაო.

- საკვირველია, - იფიქრა თავისთავად მორტალმა, - რადგანაც თმები თავზედ აეშალნენ რაღაც უცნაურის გრძნობის გამო; მე თითქო ტანში ჟრჟოლა მივლისო.

ამ ყოფაში იყო მორტალი. დაჰკრა საათმა ხუთი. თუმცა მთელი მისი არსება რაღაც უცნაურის გრძნობით იყო შეპყრობილი, მაგრამ მაინც თვალი ვერ მოეშორებინა მაშინისათვის. თითქო ჰგრძნობდა, რომ ამისთანავე განსაცდელი დღესა თუ ხვალი ამასაც ჩაითრევს და ამიტომაც ჰსწყურია, რომ ამ საშინელს თამამას მალე მოჰდებოდა ბოლო და გათავებულიყო, შინ წასულიყო და იქ ელოდა რით გათავდებოდა საქმე. ამისი ქმნა ვერ შეჰსძლო.

ამასობაში ნოელ რამბერს ჯერ კიდევ ეძინა. ბოლოს გააღვიძეს და უთხრეს: „დღეს არისო“.

– რა არის დღესაო? – იკითხა რამბერმა, რადგანაც პირველ ხანში ვერ მოისაზრა, სად არის და რა ყოფაშია. ხოლო ერთის წუთის შემდეგ კი მოაგონდა, თავი გაიქნია და ჰსთქვა: ჰო, მართლა! დღეს არის, დღეს! უფრო კარგი! გული ისეთის ცეცხლით მეწვის, რომ ოღონდ მოვრჩენილვიყავ და მე თითონ გადავარდებოდი ცეცხლში. გილიოტინა კი მზათ არის? მე ვერა გავიგე რა, მიკვირს. ჰსჩანს, ხმაურობამ კედლებს ვერ შემოატანა. ესეც კია, დღეს ძალიან ჩამძინებოდა. ამ ბოლოს დროს ასე იშვიათად მძინებია.

ამას რომ ამბობდა მთელი ტანი უთრთოდა, შიშის გამო კი არა, იმ სირცხვილის გამო რომ საჯაროდ დასჯიან.

– წიგნი ხომ არ მოუტანიათ რა ჩემთან? – იკითხა უბედურმა.

– წიგნიო?

– დიად, თხზულება სილვიო პელიკოსი. მე მინდოდა, ერთხელ კიდევ წამეკითხა.

ყველანი იქ დამსწრენი გაკვირვებას მიეცნენ. კაცი კვდებაო და წიგნი აგონდებაო, ხომ არ გაგიჟებულაო. ამ უკანასკნელს დროს ყოველთვის ამ წიგნზედ ლაპარაკობდა ხოლმე.

ამ დროს მღვდელიც შემოვიდა.

– მადლობელი ვარ, – უთხრა რამბერმა მე მარტოდ მინდა ჩემს აღსასრულს შევეყარო.

მღვდელმა დაუწყო ლაპარაკი სინანულზედ, ღვთის მოწყალეობაზედ, ცოდვისაგან დახსნაზედ, მაგრამ რამბერმა სიტყვა გააწყვეტინა.

– მამაო, – უთხრა კეთილსულობითა. ხშირად გინახავთ განა დამნაშავე ასე გულდამშვიდებულად და, მგონია, პატიოსანადაც მაყურებელი?

მღვდელი შეჩერდა, ვერ გაუძლო რამბერის თვალთა მართლადა პატიოსანს და მშვიდობიანს მეტყველებას. მერე ყველას უამბო თურმე, რომ რამბერი დამნაშავედ კი არ მეჩვენაო, არამედ წამებულადაო.

– მაშ, აღსარების თქმა არა გსურთ? – უთხრა მღვდელმა.

– არა, მადლობელი ვარ.

– თქვენი ცოდვა, დანაშაულობა...

– მე არავისთვის არა დამიშავებია რა.

– შვილო ჩემო, სინანული...

– მე მარტო იმის სინანული მაქვს, რომ აქამდინაც ცოცხალი ვიყავ, – უთხრა რამბერმა და მერე დაუმატა. – მე მინდოდა, სილვიო პელიკოს წიგნი მქონოდა. დაპირებული იყვნენ გამოგიგზავნითო.

ჯერ კიდევ იმედი ჰქონდა, რომ საწამლავს მიიღებდა, მაგრამ მღვდელმა გაუცრუვა იმედი და უთხრა, რომ წიგნი, მართალია, მოიტანესო, მაგრამ ციხის ზედამხედველმა ნება არ მიჰსცა თქვენთვის გადმოეცათო.

– მაშ, ეგრე ყოფილა! – ჰსთქვა მწუხარებით რამბერმა და დაბლა ხმით დაუმატა თითქო თავის თავს ეუბნებაო. – ალბათ ჩემს ბედს ასე ჰსდომებია! რაღა ეშველება! სიმწარე ბოლომდინ უნდა დავლიო. აბა, ჟაკ, ჩემო პაწაწა ჟაკ,

მშვიდობით. მტკიცედ გიყვარდეს მამაშენი. ვაი, რომ თავის დღეში გულზედ ველარ მოგიკრავ...

ზოგიერთს იქ დამსწრეს თვალეში ცრემლი მოერიათ, ნოელს ხველება ამოუვარდა და ტუჩებზედ სისხლი გამოუჩნდა. ერთმა ამხანაგმა ჯალათისამ სისხლი ხელცახოცით მოჰსწმინდა.

– ეგ ლავერდაკის სისხლია, – ჰსთვა ერთმა ვიღაცამ დაბლა ხმით, მაგრამ რამბერი ისე იყო აღელვებული, რომ ვერ გაიგო ეს მხეცური შენიშვნა და ხმაამოუღებლივ შეხედა მთქმელსა.

ამის შემდეგ შეუდგნენ დამნაშავეის კმაზვას და მორთვას: შეჰკრიჭეს კეფაზედ თმები და შეაკვეცეს პერანგის საყელო. იგრძნო შეხება ცივის მაკრატლისა თუ არა, რამბერს ჟრჟოლა მოუვიდა და დაბლა ხმით წარმოსთქვა:

– სხვისთვის თავდადება ადვილი არ ყოფილა!

მერე უთხრეს, დალიე რამე ან არაყი ან კონიაკიო, გულს გაგიმაგრებსო.

– მადლობელი ვარ, მე არ მეშინიან.

ძალიან დასუსტებული იყო და ძლივს იდგა ფეხზედ, მაგრამ თავის თავს ძალა დაატანა და დაიბრუნა ყოველივე ის, რაც ესე უცხად ხელიდამ მიჰსდიოდა: სიცოცხლე და ძალღონე. ამაყად გასწორდა ტანში და ისე გამოვიდა ციხიდან. ეზოში რომ მიდიოდა, ნახა რომ იასამანს ყვავილი გამოეტანა.

– ეს ყვავილები ჩემზედ მეტს იცოცხლებენ, – გაიფიქრა საწყალმა.

მერე მოუბრუნდა მღვდელს, რომელიც გვერდთ მოზდევდა და ჰსთხოვა, ჩემს ლეიბს ქვეშ ბარათიანო ყარანდაშით დაწერილიო. ის ბარათი გარდაეციო დოკტორს არტესს, ჩემის შვილის პატრონსაო. მღვდელი დაჰპირდა აღსრულებას ამ უკანასკნელის თხოვნისას და მაშინ რამბერმა ჰსთქვა:

– მე ვკვდები გულდამშვიდებული და კმაყოფილი.

ამ დროს უშველებელი ალაყაფის კარი გაიღო და ნოელ რამბერმა დაინახა საშინელი სურათი: გილიოტინა, ხალხი, ხეები და ქუჩის იქით აყუდებული სახლები. ერთის შეხედვით, ერთის მომაკვდავის შეხედვითა თვალი გადაავლო ყოველს ამასა, ამაყად თავი მალლა აილო, თითქო ამის თქმა უნდაო:

– ეს არის და სხვა არაფერი!

მერე თვალეში ძირს დაუშვა და გზადაგზა ხმადაბლა იგონებდა თავის ძვირფასს, საყვარელს ჟაკს, რომლის მოგონებაც ანუგეშებდა.

მღვდელი, გაფითრებული რამბერზედ უფრო მეტად, გამოეთხოვა რამბერს. როცა გილიოტინასთან მივიდნენ, ავიდა რა თამამად ბაქანზედ, რამბერს ხველა აუვარდა.

– მე ხომ უამისოდაც მოკვდებოდი, იფიქრა. კარგად ვივაჭრე, კაი ფასად გავიყიდე თავი!

და მწარედ გაიღიმია.

ეგ ღიმილი სნეულისა, ღიმილი გიჟურად ატაცებულისა და თავდადებულისა რამბერს გილიოტინის ნაჯახის ქვეშაც შერჩა ტუჩებზედ. ჯალათს არ ეურჩა და ნებით ყოველისფერში და ემორჩილა. მხოლოდ

აღტაცებული მით, რომ შვილის ბედნიერებას შექსწირა თავისი თავი, გულში სულ ამას ამბობდა: – ჟაკი მდიდარი იქნება, მდიდარი!

ხალხს ხმა ჩაუვარდა იმ საშინელის კვნესის შემდეგ, რომელიც აღმოხდა ათასის კაცის გულიდამ იმ წუთს, როცა ბაქანზედ გადმოვარდა თავი უბედურის რამბერისა. მოჰკვდა კაცი, რომელმაც თავისი სიცოცხლე შექსწირა და რომელსაც ეგ თავგაწირვა შთააგონა ყველაზედ უმაღლესმა, ყველაზედ უდიდებულესმა, ყველაზედ უწმინდესმა ადამიანობრივმა განუსჯელობამ; საზაროდ საოცარმა თავდადებამ მამისამ შვილის ბედნიერებისათვის.

ხალხი დაიშალა, ზოგი იცინოდა ამ თამაშის შემდეგ, ზოგი მღეროდა. მარტო ერთი კაცი იყო გაცრეცილი, გაფითრებული, თითქო მკვდარიო, იგი ცივს ოფლში იწურებოდა და თავზარდაცემულსავით უყურებდა საკაცეს, რომელზედაც დასდეს მკვდარი დამნაშავე. ეგ კაცი იყო დანიელ მორტალი.

შინ რომ მოვიდა თავიდამ ფეხამდე მოშლილი იყო, თითქო ნაგვემიო. ცივ წყალში იბანა, ცოტად მოჯობიანდა და წავიდა რესტორანში საუზმის საჭმელად. მადიანად ისაუზმა.

– უჰ, ძლივს მოვრჩი, – უთხრა თავის თავს, როცა ერთი ჭიქა ღვინო დალია და სიგარას მოუკიდა. – გამოვიხსენ ლავერდაკის ბარათი ორასი ათას ფრანკად. ძვირად კი დამიჯდა! მაგრამ რა ვუყოთ, თავი ხომ გადვირჩინე!

არტესმა რომ შეიტყო რამბერს თავი მოსჭრესო, იფიქრა, მორტალი ყოვლად ბედნიერია და რამბერს კი თავი მოჰსჭრეს, კაცი მოჰკალიო! ამის შემდეგ რაღაა ამ ქვეყანაზედ! მოდი და ყველაფერზედ იმედს ნუ გადიწყვეტ! მაგრამ რათა? კაცობრიობას იდეა დაჰსტრიალებს. სიმართლე თავისას გაიტანს. სულის სიდაბლე ადამიანისა დღესა თუ ხვალ თავის სასჯელს მიიღებს. ვინ იცის, რა დაემართოს მორტალსა!

შინ რომ მოვიდა, გადებხვია მამობრიულად ჟაკსა და გრძნობით უთხრა:

– ჩემო ჟაკ! მე შენ მეყვარები შვილსავით, შენ ამას იქით მე...

– ვიცი, ვიცი, – უთხრა ბალღმა ტირილითა, – ამას იქით თქვენ ჩემი მამა იქნებით.

დანიელ მორტალი გახარებული, რომ ავკაცობამ ეგრე კარგად ჩაუარა, მიეცა ისევ უწინდებულად ხელგაშლილ ცხოვრებასა და ყოველს მეცადინეობას ხმარობდა, რომ კლარას გული თავისაკენ ხელახლად მოებრუნებინა.

– ჩემო კარგო კლარავ, მონასტრად ხომ არ გინდათ გადაიქციოთ ჩემი სახლი!

– თითქმის, – უპასუხა კლარამ.

– თუ ეგრეა, სულის საქმეს შეუდექით. ეგ გაგართობთ. გნებავთ, მოვიწვიო აბბატი დოლინიაკი? საკვირველი მქადაგებელიაო, ამბობენ.

– გმადლობთ, მე მარტოდ ყოფნა მინდა. მე მიყვარს მარტოობა და მყუდროება. ჩემი ნუგეში მაგ ყოფაშია.

– მართალია, დაკოდილს გულს ნუგეშად მარტოობა და მყუდროება აქვს ხოლმე, – ჰსთქვა დაცინვით მორტალმა. – რაღა თქმა უნდა, ერთიც და მეორეც კარგი რამ არის!

– გული ჩემი დაკოდილი კი არა, მკვდარია, – უპასუხა კლარამ.

ამ დღიდან მორტალმა გადაჰსწყვიტა, რომ სულელობააო ჩემი დღენი ამის სიყვარულის ძებნაში დავლიოო და მას მერმედ დიდი ხანი აღარ გამოსულა, რომ მთელმა პარიჟმა შეიტყო, დანიელ მორტალი გადევნიდაო ერთს ვენგრიელს მომღერალს ქალსაო, რომლის მდიდრული ცხოვრება და ფარფაშობა გაითქვა მთელს ქალაქში.

არტესმა დაამარხვინა ნოელ რამბერი კლამარის სასაფლაოზედ, სწორედ იმ ადგილას, საცა დასჯილს ავაზაკებს მარხავენ ხოლმე. საფლავზედ ჯვარიც აამართვინა. ჯვარზედ სახელი არ იყო დაწერილი. მხოლოდ ეს ეწერა: “განუსვენე, უფალო, სულსა მონისა შენისასა. 1859 წ.”

ხშირი ბალახი, მინდვრის ყვავილებით შეხამებული, ჰფარავს ეხლა იმ უცნობს სამარეს, რომელშიაც განსვენებულია მტკერი უბედურის ლატაკისა.

[1879 წ.]

“ლექსიკონი პროზითა“

(ტურგენიევისა)

მუსაიფი

აღპების მწვერვალებია... მთელი კედლებია ფრიალო კლდეებისა... თვით შუა გულია მთებისა.

მთებს გადმოჰფენია ციაგი, ფუსტული, ნათელი ცა. ძლიერი, მწვავე სუსხია ყინვისა. თოვლიდამ ზოგან თავები ამოუყვია გაყინულს, ნაქარევს წვეტებს კლდეებისას.

ორი უზარმაზარი, ორი გოლიათი მთა ცის კალთებზედ ორივე მხრივ ამართულა: ერთი იუნგფრაუ და მეორე ფინსტერნაარგორნი.

იუნგფრაუ ეუბნება თავის მეზობელს:

– რას იტყვი ახალს? შენ უფრო დაინახავ, რა ამბავია იქ, ქვევით?

გადის რამდენიმე ათასი წელიწადი: ერთი წუთი. აჰა გრგვინავს პასუხად ფინსტერნარგორნი: – მთლად ზედ წაჰბურებია ღრუბელი დედა-მიწას. თვალი არა სჭრის... დაიცა პატარა!

გადის კვლავ ათასობით წელიწადები: ერთი წუთი.

– აბა ეხლა-ღა? ჰკითხავს იუნგფრაუ.

– ეხლა კი ვხედავ. იქ, ქვევით ისევ ისეა: აჭრელებული, დანამცეცებული. მოჩანან წყალნი ლურჯად, ტყეები შავად, თავგისფრად უშველებელი გროვა ქვისა. მათ ახლო-მახლო ჰფუსფუსებენ ჭია-ჭუანი, აი ხომ იცი, ორფეხანი, რომელთაც ჯერ აქამომდე ჩვენამდე ვერ ამოუღწევიათ და მწიკვლი არ მოუცხიათ არც შენთვის და არც ჩემთვისა.

– ადამიანებს ამბობ?

– ჰო, ადამიანებს.

გადის კვლავ ათასობით წელიწადები: ერთი წუთი.

– აბა ეხლა? ჰკითხავს იუნგფრაუ.

– თითქო ჭია-ჭუა შეცოტავებულა, ცოტანილა სჩანან; – ჰგრგვინავს ფინსტერნარგორნი: იქ, ძირს ნათელია, თვალი ეხლა კარგად სჭრის უფრო. წყალნი დაპატარავებულან, ტყენი გათხელებულან.

გადის კვლავ ახალი ათასი წელი: ერთი წუთი.

– ეხლა რაღას ჰხედავ? ეუბნება იუნგფრაუ.

– ჩვენს გარემო, ჩვენს ახლო ყველაფერი თითქო ჩაირეცხაო, – უპასუხა ფინსტერნარგორნმა: აბა იქ კი, შორს მინდვრებზედ კიდევ ეტყობა შიგადაშიგ ჭუჭყი და რაღაც მოძრაობს.

– აბა ეხლა? – ჰკითხავს იუნგფრაუ, რაკი კიდევ გაიარა სხვა ათასმა წელმა: ერთმა წუთმა.

– ჰო, აბა ეხლაა კარგად, – მიუგო ფინსტერნარგორნმა: ყველგან სისუფთავეა, ყველგან სულ გასპეტაკებულია, საითაც კი მიიხედავ... ყველგან ჩვენი თოვლია; ერთნაირი, თანაბარი თოვლი და ყინული. ყოველისფერი გაყინულა. ეხლა კარგია, ყველა დადუმდა, ყველამ მოისვენა.

– ძალიან კარგი, – სთქვა იუნგფრაუმ: შორიშორს სიტყვა კია, მაგრამ ჩვენ ძალიან გავებით ლაპარაკსა, ბებერო! დროა ჩავთვლიმოთ.

– დროა.

სძინავთ უშველებელს მთებს; სძინავს ფუსტულს, მოწმენდილს ცას, სამუდამოდ დადუმებულის დედამიწის ზემოდ წამოდგმულსა.

ბებერი დედაკაცი

ერთს ტრიალს მინდორზედ მარტოკა მივდიოდი. უეცრად მომელანდა, თითქო რაღაც ქურდული, ფრთხილი ფეხის ხმა მომესმა უკანით. ჩემს ნავალს ვიღაცა მოსდევდა.

უკან მივიხედე და დავინახე ერთი პატარა, ტანშიმოხრილი დედაბერი. თავისფერ ძონძებში იყო შეხვეული. ძონძებში მარტო პირის სახელა უჩანდა: ყვითელი, დამჭკნარი, ცხვირწვეტა, კბილებჩაცვივნილი პირისახე.

მე მივედი... იგი შედგა.

– ვინა ხარ? რა გინდა? მთხოვარა ხარ? მოწყალებას ელი?

დედაბერმა ხმა არ ამოიღო. დავაკვირდი სახეს და ვნახე, რომ ორსავ თვალეზუდ უსინათლო, მოთეთრო ლიბრი გადაჰკროდა, როგორც ზოგიერთს ფრინველსა აქვს ხოლმე. ფრინველი მაგ ლიბრსა ჰხმარობს, რომ მეტმა ნათელმა თვალი არ შეუწყუხო: ხან იფარებს ლიბრს, ხან აიცლის ხოლმე.

ხოლო დედაბერს კი ის ლიბრი არ ეძროდა, თვალთა გუგას არა ჰშორდებოდა... ამით დავრწმუნდი, რომ იგი ბრმაა, უსინათლო...

– მოწყალება გინდა? ვკითხე ხელმეორედ: რად მომდეგ უკან?

ბებერმა უწინდებურად ხმა არ გამცა და ცოტა არ იყოს მოიკუნტა მხოლოდ.

მე გამოვბრუნდი და გავუდექ ჩემს გზასა.

ხელახლად მომესმა იგივე ქურდული, ფრთხილი ხმა ფეხისა.

– კიდევ ის ბებერია! ვიფიქრე მე: რას გადამკიდებია? გულში გამიარა, – – ვერასა ჰხედავს, ბრმაა, უსათუოდ გზა არევიდა და ჩემს ფეხის ხმას მოსდევს, რომ ჩემთან ერთად ადამიანის სადგურს სადმე მიაღწიოს. დიად, სწორედ ეგრე უნდა იყოსმეთქი!

მაგრამ რაღაც უცნაურმა შიშმა ცოტ-ცოტად ამიტანა და დაინებია ჩემი.. ფიქრები: ეხლა ისე მეჩვენა, ვითომც ბებერი მე კი არ მომდეგს, არამედ მე თითონ იმას მივყევარ, ხან აქედ მიმატრიალებს, ხან იქით და ძალაუნებურად თავის ნებაზედ მატარებს.

მანც კიდევ გული არ გავიტეხე და ჩემს გზას გავუდექ... ჩემ წინ, აიქ შორს, გზაზედ ეს რა გამოჩნდა შავად? თანდათან დიდდება და დიდდება... რაღაცაა, ორმოსა ჰგავს... „სამარეა, სამარე!“ გამიელვა თავში ამ ფიქრმა: „აი სად მივყევარ თურმე ბებერსა!“

უცბად მოვტრიალდი და გამოვწიე უკან. ბებერი ისევ თვალწინ ამეტუზა. ეხლა თვალი აეხილა! დამიწყო ცქერა თავისის დიდრონის, ბოროტის და უბედურობის მომასწავებელის თვალეზითა... სისხლთა მსმელის სვავის თვალეზი იყო სწორედ. ახლო მივედი, კვლავ დავაკვირდი იმის პირისახეს, იმის თვალეზს... ხელახლად იგივე უსინათლო ლიბრი, იგივე დამჭკნარი და მკვდარი სახე დავინახე.

– “ეჰა! ვიფიქრე მე: ეგ ბებერი ჩემი წერაა, სვე-ბედია-მეთქი. იგი წერა, იგი სვე-ბედი, რომელსაც ადამიანი ვერასად ვერ წაუვა ხოლმე”.

– “ვერსად წაუვა, ვერა, ვერა, ვერა!... – ეჰ, რა სულელობაა!... რატომ ვერა?... ცდაა საჭირო, ცდა!...”

მაშინვე გადვუხვიე გზას, სხვა მხარეზედ წავედი.

მივდივარ, რაც შემიძლიან, ჩქარა... მაგრამ იგივე ქურდული ხმა ფეხისა არ მეშვეება... მომდევს, ზურგით უკან უფრო ახლოსა და ახლოს. წინ იგივე შავი თხრილია...

ხელახლად გადვუხვიე გზას, სხვა მხარეს ვეცი. მაინც კიდევ იგი ფეხის ხმაა უკანით და წინ იგივე საშინელი თხრილია.

ხან იქით ვეცი, ხან აქედ, გავრბოდი და გამოვრბოდი, როგორც გამოფთხალი კურდღელი... მაგრამ მაინც კიდევ იგივე ფეხის ხმაა უკან, იგივე ორმოა წინ.

– “მამ კარგი! ვიფიქრე მე: მოდი ჩავჯდები. ვნახოთ რას იზამს ბებერი?” მაშინვე ჩავჯექი იქვე დედამიწაზე.

ბებერი უკანიდამ თავს წამომადგა, სულ ორი ფეხის გადადგმა არ იქნებოდა, ისე ახლო. ხმა, კრინტი მისი არ ისმის, მაგრამ მესმის, ვგრძნობ, რომ ჩემს ახლოა.

უეცრად დავინახე: ის თხრილი, რომელიც შავად მოჩანდა შორს, ჩემკენ მოდის, ჩემკენ მოცურავს!

– აჰა, ღმერთო ჩემო!... მივიხედე უკან... ბებერი პირდაპირ მე ჩამომშტერებია და უკბილო პირი დაჰგრეხია დაცინების ღიმისაგან...

– ვერ წამიხვალ, ვერა!

ძ ა ლ ლ ი

ჩვენ ორნი ვართ ოთახში: ჩემი ძაღლი და მე... გარედ საშინელი ქარი ჰქრის და ჰღმუის.

ძაღლი წინ მიზის და თვალებში შემომცქერის.

მეც თვალებში შევცქერი.

თითქო რიდაცის თქმა უნდაო... იგი მუნჯია, პირუტყვია, თვითონაც არა იცის-რა თავის თავისა, მაგრამ მე კი ვიცი, მე ვგრძნობ...

მე მესმის, რომ ამ წუთს იმასაც და მეც ერთი და იგივე გრძნობა გვიღვივის, რომ ჩვენს შორის არაფერი განსხვავებაა... ჩვენ ერთნი ვართ, თვითვეულს ჩვენგანს ათბობს და ანათებს ერთიდაიგივე ცეცხლი.

სიკვდილი წამოგვიქროლებს, მოგვისომს თავის ცივსა და განიერს ფრთასა...

და მშვიდობით კიდევ!...

ვინ გაარჩევს მერე: თვითვეულს ჩვენგანში რა გვარი ცეცხლი ენთო სახელდობრ.

არა! აქ პირუტყვი და ადამიანი კი არ შეჰყურებენ ერთმანეთს თვალებში... ორი წყვილი ერთნაირი თვალი ერთმანეთს შესცქერიან.

ეგ ორი წყვილი თვალი პირუტყვისა და ადამიანისა – კრძალვით აწვდიან ერთმანეთს ერთსადიამავე სიცოცხლესა.

მ თ ხ ო ვ ა რ ა

მე ქუჩებში დავდიოდი, ჯანმიღებულმა მოხუცმა მთხოვარამ შემაყენა.

ჩაწითლებული თვალთა ბუდენი, სველი, წირპლმორეული თვალები, გალურჯებული ტუჩები, აბურძგნული თმები, ჩირქიანი წყლულები... ოჰ, რა საშინლად გამოუხრავს სიღარიბეს ეს საცოდავი ადამიანი!

გამომიწოდა აბურცებული, დასიებული, ჭუჭყიანი ხელი. შემომკვნესა, ძროხასავით შემომბლავლა.

მე მაშინვე ჯიბეს ვიკარ ხელი... ჯიბე-უბეები სულ გადმოვაბრუნე და ღვთისაგან განაჩენი ვერა ვიპოვერა... არც ქისა, არც საათი, ხელთსახოციც კი არ გამომყოლოდა შინიდან.

მთხოვარა მიცდიდა, გამოწვდილი ხელი უკანკალებდა, უთრთოდა.

მე დაბნეულმა, სირცხვილეულმა ჩამოვართვი მთრთოლვარე ჭუჭყიანი ხელი, მაგრა მოვუჭირე და ვუთხარი:

– ნუ მიწყენ, ძმაო! არაფერი არ მაქვსრა, ძმაო!

მთხოვარმა გამისწორა თავისი ჩაწითლებული თვალები. მისთა ჩალურჯებულთა ტუჩთა შემომცინეს გულისტკენით. მაგრა მოკუმშა თავის ხელში ჩემი გაცივებული თითები.

– რა ვუყოთ, ძმაო! წაიწმუკუნა მთხოვარამ: მაგისათვისაც მადლობელი ვარ, ეგეც გაკითხვაა, მოწყალებაა, ძმაო!

მე შევიგენ, მე ვიგრძენ, რომ მეც განკითხულ ვიქმენ, მეც მოწყალება მივიღე ჩემის ძმისაგან.

*

* *

“გაიგონებ მსჯავრსა სულელისასა”

პუშკინი

“გაიგონებ მსჯავრსა სულელისასაო”... შენ ყოველთვის მართალს ამბობდი ხოლმე, ჩვენო დიდებულო მწერალო! ამ ხანადაც მართალია ეს შენი ნათქვამი. “მსჯავრი სულელთა და კირთად აგდება ხროვისაგან”. ვის არ გამოუცდია ერთიცა და მეორეც?

ყოველივე ესე შესაძლოა და საჭიროცა კაცმა აიტანოს და, ვისაც ძალღონე შესწევს, ილიზლოს კიდეც, ყური არ ათხოვოს.

მაგრამ არის ისარი, რომელიც შიგ გულში მოხვდება ხოლმე კაცსა და ყველა კვეთებაზედ მწვავია... კაცმა ჰქმნა ყოველი, რაც კი შეეძლო. დღედაღამ მუშაობდა, სიყვარულიანად, პატიოსნურად... და პატიოსანი კაცნივ საძაგლად პირს არიდებენ. პატიოსანი გვამნი აინთებიან ხოლმე წყრომისაგან იმის

სახელის ხსენებაზედ. წარვედი ჩვენგან! გადი, გადი! მისძახის პატიოსანი ყმაწვილკაცობა. შენ ჩვენთვის არაფრის მაქნისი ხარ, არც შენი ნაშრომი, ნაჯაფევი... შენ ჰბილწავ ჩვენს სადგურსა – შენ ჩვენი არა იცი რა, ჩვენი არა გაგეგება რა... შენ ჩვენი მტერი ხარ!

რა ქნას მაშინ იმ კაცმა? უნდა განაგრძოს თავისი შრომა, არამც და არამც არ ინდომოს თავის მართვლა და არც მოელოდებოდეს უფრო სამართლიანს განსჯასა.

ერთს დროს მხვნელნი და მთესველნი სწყევლიდნენ მოგზაურსა, რომელმაც კარტოფილი პირველად მოუტანა, რომ თუ არ პურით, იმით მაინც იკვებოს თავი ღარიბმა. გაწვდილ მათ მიმართ ხელიდამ გააყრევინეს იგი ძვირფასი საჩუქარი, გადაჰყარეს ლაფში, ფეხით დაუწყეს სრესა.

ეხლა იგინი იმით იკვებებიან, – და არც კი იციან სახელი თავისის კეთილმყოფელისა.

ნუ იციან! რად უნდოდათ იმისი სახელი? იგი უსახელოდაც შიმშილისაგან იხსნის ხალხსა.

ჩვენ მარტო ის ვეცადოთ, რომ ჩვენი მოტანილი, მართლა და, სასარგებლო საზრდო იყოს.

მწარეა უმართლო მდურვა იმათგან, ვინც გიყვარან... მაგრამ, შესაძლოა, კაცმა ესეც აიტანოს...

“მცემე, ოღონდ კი მომისმინეო”. – ეუბნებოდა ათინელი მხედართმთავარი სპარტანელსა.

“მცემე, ოღონდ კი შენ იყავ ჯანმრთელ და მამდარ” – უნდა ვსთქვათ ხოლმე ჩვენცა.

ს უ ლ ე ლ ი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი სულელი.

დიდხანს მიდიოდა იმისი ცხოვრება ქეიფითა დ შვებითა. ბოლოს ცოტ-ცოტად მოაწია იმის ყურამდინ, რომ ყველანი ქარაფშუტას ეძახიან.

ეწყინა სულელს და დაიწყო ზრუნვა მასზედ, რომ როგორმე კრიჭა აუკრას ამ უსიამოვნო ხმებსა.

უცბად ამისი ბნელი ტვინი გაანათა ერთმა აზრმა. ერთს წუთს აღარ დაყოვნებულა და ის აზრი განახორციელა.

ქუჩაში შეხვდა ერთი თავისი ნაცნობი. ამან უქო ერთი გამოჩენილი მხატვარი...

– რას ბრძანებთ!... შეჰყვირა სულელმა: ამ მხატვარს დიდი ხანია აზრუ გაუტყდა, დაძველდა... ნუთუ არ იცოდით? მე ეგ თქვენგან არ მეგონა... თქვენ, ერიკა! საიდამ სად ჩამორჩენილხართ ქვეყნიერობას!...

ნაცნობი შეშინდა და მაშინვე თანახმა გაუხდა სულელსა.

– რა მშვენიერი წიგნი წავიკითხე დღეს! ეუბნება მასვე სულელს მეორე ნაცნობი.

– რას ბრძანებთ! შეჰყვირა სულელმა: როგორ არ გრცხვენიათ? რის მაქნისია ის წიგნი!... რამდენი ხანია, რაც ზედ არც კი აფურთხებენ... ნუთუ ეგ არ იცოდით? ერიჰა! საიდან სად ჩამორჩენილხართ ქვეყნიერობას!

ეს ნაცნობიც შეშინდა და თანახმა გაუხდა სულელსა.

რა კაი კაცია ჩემი მეგობარი NN! ეუბნებოდა სულელს მესამე ნაცნობი: აი, მართლა-და, კეთილშობილი კაცი ის არის!

– რას ბრძანებთ! შეჰყვირა სულელმა: NN ხომ გაქნილ, უნამუსო კაცად არის ყველგან და ყველასაგან ცნობილი. მთელი თავისი გვარეულობა გაყვლიფა. ვინ არ იცის ეს ამბავი? ერიჰა!... საიდან სად ჩამორჩენილხართ ქვეყნიერობას!

მესამე ნაცნობიც შეშინდა, თანახმა გაუხდა სულელსა და მეგობარს გადაუდგა. ვინც და რაც კი უნდა გექოთ სულელის წინაშე, ყოველზედ და ყველაფერზედ ერთი და იგივე პასუხი ჰქონდა.

ხანდისხან, დრო გამომშვებით, ამასაც ჩაუმატებდა ხოლმე კიცხვით: ნუ თუ აქამომდე თქვენ ავტორიტეტები გწამთ?

“გესლიანი კაცია! წიწლაკიანია!” დაიწყეს ლაპარაკი სულელის ნაცნობებმა: მაგრამ რა ჰკუაა, რა გოგრა!”

“რა ენის პატრონია, უმატებენ სხვანი: უეჭველი ნიჭია, უეჭველი ტალანტი!”

ბოლოს ისე გათავდა საქმე, რომ ერთმა რედაქტორმა გაზეთისამ მიიწვია იგი სულელი და ჩააბარა კრიტიკის ნაწილი გაზეთისა.

სულელმაც დაიწყო კრიტიკა ყველასი და ყველაფრისა. ერთი სიტყვა არ გამოაკლო თავის ჩვეულებრივს სიტყვა-პასუხსა, სულ ერთსა და იმავეს გაიძახოდა.

ეხლა იგი, უარმყოფელი ავტორიტეტებისა, თვითონ შეიქმნა ავტორიტეტად და ყმაწვილი კაცნი თაყვანს სცემენ, მისი დიდი შიში და რიდი აქვთ. მამ სხვას რას იქმოდენ საცოდავნი ჰაბუკნი? თუმცა – საზოგადოდ რომ ვსთქვათ – თაყვანება რიგი არ არის... მაგრამ რასა იქმ აქა... არა სცემ თაყვანს, ძველებში, უკან ჩამორჩენილებში ჩაგთვლიან!

მხთალთა შორის სულელების ბედს ძალიც არა ჰყევს.

ბელურა

მე ნადირობიდან მოვდიოდი ბად და ბად. მეძებარი ძალი წინ მიძუნძულებდა.

უცხად ძაღლმა სიარული იკლო. ფეხაკრევით დაიწყო მიპარება, თითქო ნადირის, თუ ფრინველის ალღო აიღოვო.

გავიხედე წინ, ვითვალთვალე და დავინახე ბლარტი ჩიტისა: იგი ბუდიდამ ჩამოვარდნილიყო (ქარი ძალიან არხევდა ხეებსა) და უძრავადა იჯდა, ახლად აშლილი ფრთები გადაეფოფხა აქეთ-იქით უნუგეშოდ.

ჩემი ძალი მძიმედ ეპარებოდა ბლარტსა. უეცრად გადმოქანდა იქავ ხიდამ ხნიერი შავგულმკერდა ბელურა და შურდულის ქვასავით ძალის ცხვირწინ დაეცა. აბურძგნულმა, გაკაპასებულმა, იმედ-დაკარგულის და საცოდავის ხმით, ერთი ორჯერ ისკუპა პირდაპირ პირდაღებულ, დაღრენილ ძალისაკენ.

ეცა გამოსახსნელად და წინ აეფარა თავის შვილსა... მაგრამ მაინც კი პატარა ტანი უთრთოდა შიშისაგან, პაწია ხმა გაუხრინწიანდა, გაუბოხდა, იგი თრთოდა, გული ელეოდა, იგი თავგანწირული იყო შვილისათვის!

რა უშველებელ ვეშაპად უნდა სჩვენებოდა ძალი! მაინც კიდევ არ დადგა იგი, მაღალ ტოტზედ უშიშრად მჯდომარე... ძალმა, ნებაზედ უფრო ღონიერმა, გადმოაქანა იგი მაღალ ხიდამა.

ჩემი ტრეზორა შედგა, უკან დაიწია... სჩანს, იმანაც იცნა იგი ძალი.

მე ვუხმე გაშტერებულს მყეფარს და წამოვედი, ბელურის მიმართ თაყვანისცემით გულ აღვსილი.

ღიად! ნუ გაგეცინებათ. მე მოწიწებით თაყვანისცემა ვიგრძენ იმ პაწია და თავგანწირულ ჩიტის წინაშე, წინაშე მისის სიყვარულის ადფრთოვანებისა!

სიყვარული, ვიფიქრე მე: სიკვდილსაც და სიკვდილის შიშსაც სძლევს. მარტო მითი, მარტო სიყვარულით მძლეობს და მოძრაობს ცხოვრება.

[1883]

დრამა

მეფე ლირი

ტრაგედია

ვილლიამ შექსპირისა

ინგლისურიდამ გადმოღებული

ივ. მაჩაბლის და ილ. ჭავჭავაძის მიერ

მოქმედნი პირნი

ლირი, მეფე ბრიტანეთისა.

მეფე საფრანგეთისა.

მთავარი ბურგუნდიისა.

მთავარი კორნვალისა.
მთავარი ალბანიისა.
გრაფი კენტი.
გრაფი გლოსტერი.
ედგარი, გლოსტერის შვილი.
ედმუნდი, გლოსტერის ბუმი.
ბერიკაცი, გლოსტერის მამულზედ მდგომი ხიზანი.
ექიმი.
ხუმარა.
ოსვალდი, გონერილას მსახურთ უფროსი.
ასისთავი, ედმუნდის ხელქვეითი.
აზნაური, კორდელიას თანამხლებელი.
კარის გზირი,
გონერილა, }
რეგანა, ლირის ასულნი.
კორდელია. }
კურან, კარის-კაცი.
რაინდნი, ლირის თანამხლებელი, ასისთავნი.
შიკრიკები, მხედარნი და მეფის ამალა.
(ასპარეზი მოქმედებათა არის ბრიტანიაში).

მოქმედება პირველი

სასახლევი I

მდიდრულად მორთული ოთახი მეფე ლირის სასახლეში. შემოდინ კენტი, გლოსტერი და ედმუნდი.

კენტი

მე მეგონა, რომ მეფეს ალბანიის მთავარი უფრო მეტად უყვარს, ვიდრე კორნვალი.

გლოსტერი

ყველას ეგრე გვეგონა, მაგრამ ეხლა, როცა მათ გაუნაწილა სამეფო, გამოჩნდა, რომ ერთი მეორეზედ მეტად არ მიაჩნია. მათს შორის სამეფო ისეთის სისწორით არის გაყოფილი, რომ კაცი ერთს წილს მეორეს ვერ დაამჯობინებს.

კენტი

ეს ყმაწვილი კაცი თქვენი შვილი ხომ არ გახლავთ?

გლოსტერი

დიაღ, ბატონო, იგი ჩემის შრომითა და ღვაწლით გაჩენილია. მაგის ჩემს შვილად ხსენებაზედ ისე ხშირად წამოვწითლებულვარ, რომ ეხლა სიწითლეც აღარ მეკიდება.

კენტი

მე, ბატონო, თქვენი საუბარი არ მესმის.

გლოსტერი

ამ ყმაწვილ კაცის დედას კი ძალიან კარგად ესმოდა... და დაუსხვილდა წელი კიდევ ისე, რომ ჩვეულებრივი სარტყელი აღარა ჰსწვდებოდა. ბოლოს ასეთი საქმეც დაემართა, რომ ჯერ ქმარი საწოლში არა ჰყოლოდა და შვილს კი აკვანში რწევა დაუწყო. ეხლა ხომ მიმიხვდით, რა ცოდვაც მდევს?

კენტი

თუ ცოდვას ამისთანა მშვენიერი ნაყოფი მოსდევს, მაშ კაცთა უცოდველობა აღარ უნდა იყოს სანატრელი.

გლოსტერი

მე, ჩემო ბატონო, კანონიერი შვილიცა მყავს, ამაზედ ცოტა უფროსია, მაგრამ ორივე ერთნაირად მიყვარს. მართალია ამ თავლაფიანმა მაშინ გამოჰყო ქვეყანაზედ ურცხვად თავი, როცა არავინ ეპატიჟებოდა, მაგრამ მაინცა და მაინც უნდა ვჰსთქვა, რომ ამისი დედა მშვენიერი რამ იყო... მაგის ჩასახვაში მე ბევრი სიამოვნება მიმიღია. ცოდვაც არის, რომ ეგ ცოდვის შვილობით დავიწუნო! ედმუნდ! შენ ამ კეთილშობილს პირს არ იცნობ?

ედმუნდი

არა, ბატონო!

გლოსტერი

გრაფი კენტი ბძანდება. დაიხსომე, რომ ეგ ჩემი უკეთესი მეგობარია.

ედმუნდი

მიგულეთ მე, თქვენო ბრწყინვალეზავ, ყოველთვის მზად თქვენის სამსახურისათვის.

კენტი

მე ყოველთვის მეყვარებით და ვეცდები, უკეთ გაგიცნოთ.

ედმუნდი

მეც ვეცდები, რომ თქვენი სიყვარულის ღირსი გავხდე.

გლოსტერი

ეგ ცხრა წელიწადი იყო სამზღვართ გარედ და ეხლაც იქით აპირობს წასვლას. – აგერ ჩვენი ხელმწიფეც მობძანდება. (საყვირის ხმა ისმის).

შემოდინან ლირი. კორნვალი, ალბანი, გონერილა, რეგანა, კორდელია და მეფის ამალა.

ლირი

იახელ, გლოსტერ, ფრანგთა მეფეს და ბურგუნდთ მთავარს, ჰსთხოვე, მობძანდნენ!

გლოსტერი

აღვასრულებ ბძანებას თქვენსას. (გადის).

ლირი

ვიდრემდე მოვლენ, ჩვენს დაფარულს განზრახვას ვიტყვით. მომართვით მე აქ სამეფოსი ჩვენისა რუკა.

ისმინეთ ჩემი: მე სამეფოს სამს ნაწილად ვყოფ, რათა ყოველი მასზედ ზრუნვა, ფიქრი, ნაღველი სიბერის ჟამსა ჩვენსა თავსა ჩვენ მოვაშოროთ და კისრად დავსდვათ უფრო ჭაბუკს ძალსა და ღონეს. ჩვენ კი მოხუცნი, ტვირთახსნილნი, ნელ-ნელა გოგვით

ვივლით, ვიდრემდე ქვეყნის ჟამთ-ცვლა სიკვდილს შეგვყრიდეს.
შენ, საყვარელო შვილო კორნვალ და შენც ალბანი,
არა კორნვალზედ ნაკლებ ჩვენგან შეთვისებულო!
გიცხადებთ მე დღეს უცვალბელს ჩემს მტკიცე ნებას
მასზედ, რაზომსა მზითევსაცა მე ჩემთ ქალთ ვაძლევ,
რომ მით მოგისპოთ მომავალში შუღლის მიზეზნი.
საფრანგეთისა ხელმწიფე და ბურგუნდთ მთავარი,
ჩვენის უმცროსის ქალის თხოვად ჩვენად მოსულნი,
დიდნი რაყიფნი ურთიერთის და მოცილენი
ჩვენს სასახლეში ბედს უცდიან დიდი ხანია.
დღეს მიიღებენ იგინიცა ჩვენგანა პასუხს.
ასულნო ჩემნო! იცოდეთ, რომ დღეს ავიხადეთ
სუფევა ჩვენი, გამგებლობა, ჩვენი უფლება,
და აწ მითხარით, რომელს თქვენგანს მეტად ვუყვარვარ,
რომ სიყვარულის კვალობაზედ მეც განგიწილოთ
დიდება ჩვენი და მოგიწყოთ ზომა-ზომაზედ.
შენ, გონერილავ, უფროსი ხარ და შენ დაიწყე.

გონერილა

ბატონო ჩემო! მე მიყვარხართ ესდენ ძლიერად,
რომ კაცთა ენას არა ძალუმს გამოთქმა მისი.
თქვენ ჩემთვის მეტ-ხართ, ვიდრე თვალთა ჩემთა ნათელი,
ვიდრე სამყარო, ჟამი, სივრცე, თავისუფლება.
თქვენ ჩემთვის მეტ-ხართ ყოველს მასზედ, რაც კი კაცთათვის
ღირებულია, ძვირფასი და სანატრელია,
და არა ნაკლებ ძვირფასი ხართ იმ სიცოცხლეზედ,
რომელს სავსეა ნეტარებით, მშვენიერებით,
დიდებულებით, დიდებით და სიტკბოებითა!...
მე თქვენ მიყვარხართ, ჰე მაღალო ხელმწიფე ჩემო,
ისე რომ სხვა შვილს მამა თავისი არ ჰყვარებია!
მოზღვავებულა სიყვარული თქვენი ჩემს გულში
ესდენ, რომ ნიჭი მეტყველების უქმადა მრჩება
და ხმაც არ მომდევს აღმოქმენად სიტყვათა ჩემთა.

კორდელია (თავის თავს ეუბნება)

მე რაღა მშთება? მხოლოდ ის, რომ უნდა მიყვარდეს და ბაგეთ ჩემთა ვერ
აღმოსთქვან ეს სიყვარული...

ღირი

ამა მიჯნიდამ აქამომდე სრულ მთა და ბარი
თავისის წყლითა, ტყითა, მინდვრით და სამოვრებით
გვიბოძებია, და შენ გხადით დღეს მათ მფლობელად.
იყოსმცა იგი კუთვნილ შენი და ალბანისა
საშვილიშვილოდ. – აწ რას იტყვის ჩვენი ძვირფასი
მეორე ქალი რეგანაი, კონვალის ცოლი?
რიგი შენია.

რეგანა

მე იმავე ნაკვეთისა ვარ,
რისაც და ჩემი; ფასი დამსდეთ მისდა კვალადა.
მხოლოდ კი ვიტყვი გულწრფელადა, რომე ჩემს გულში
მისგან გამოთქმულს სიყვარულზედ უფრო მეტსა ვგრძნობ.
უთქვენოდ არ მრწამს სიხარულნი ამა სოფლისა,
არ მრწამს ყველა ის, რაც კი გრძნობას განატკბილებდეს
და ცხოვრებისა ჩემის სვესა მე ვხედავ მხოლოდ
თქვენს სიყვარულში, დიდებულო ჩემო ხელმწიფევ!

კორდელია (თავის თავს ეუბნება)

ვაი, სიტყვით ღარიბს კორდელიას! მაგრამ რა ვაი!
მე ვარ მდიდარი გულწრფელითა სიყვარულითა,
რომელიც სიტყვით კმაზულს გრძნობას გარდემატების.

ლირი

შენა და შენთა მემკვიდრეთა ჩვენ გიწყალობებთ
მესამედს ჩვენის მშვენიერის სამეფოისას.
ეს მესამედიც სიდიდით თუ შემკულობითა
გონერლიის წილადხდომილს არ შთამოშთება.
ეხლა შენ, ჩემო სიხარულო, უმცროსო შვილო,
არა უმცროსო სხვათა შორის მამის გულშია,
შენ, რომლის წინაც ბურგუნდიის და საფრანგეთის
გვირგვინოსნები ტრფიალებით თავსა იხრიან,
აბა რას იტყვი ისეთს, რომე შენს დებზედა
დღეს უკეთესი წილი ჩემგან დაიმსახურო?

კორდელია

მე, არარასა.

ლირი

არარასა?

კორდელია

დიაღ, არარას.

ლირი

არარაისგან არ იქმნების არარაიცა!...
ჰსთქვი რამე-მეთქი.

კორდელია

ვამე ბედკრულს?!... რა ვსთქვა? არ ძალუძთ
ბაგეთა ჩემთა გული ჩემი ზე აღმობეჭდონ.
მე თქვენ მიყვარხართ ისე, როგორც მე ეგ ვალად მდევს,
მასზედ არც მეტად, ხელმწიფეო, და არცა ნაკლებ.

ლირი

რას ამბობ, რასა, კორდელიავ, კილო შეჰსცვალე
თუ რომ არ გინდა, ბედსა შენსა გამოესალმო.

კორდელია

ჩემო ხელმწიფევ! ეს სიცოცხლე მე თქვენგანა მაქვს,
თქვენ გაგიზდივართ, გყვარებივართ მამაშვილურად
და ვალსა ამას გიხდით ისე, როგორც რიგია,
პატივისცემით, სიყვარულით და მორჩილებით.
თუ ჩემს დებს მხოლოდ თქვენ უყვარხართ, როგორც ამბობენ,
რად თხოვდებოდნენ, რად ირთავდნენ იგინი ქმრებსა?
თუ გავთხოვდები, ქმარი ჩემი უეჭველია
თანა წარიღებს ნახევარსა ჩემსა თქვენდამი
გულისტკივილსა, სიყვარულსა, მოვალეობას.
მე რომ მარტო თქვენ მყვარებოდით, მხოლოდ მარტო თქვენ,
არ ოდეს ქმარსა ჩემს დებსავით არ შევირთავდი.

ლირი

მაშ რასაც ამბობ, სწორედ ამბობ, წრფელის გულითა?

კორდელია

სწორედ, ხელმწიფევ.

ლირი

ჰმ, ასე ნორჩი და ასე გულქვა!

კორდელია

ასე ნორჩი და ასე გულწრფელ.

ლირი

მაშ ეგრე იყოს!

მზითვად გეყოს შენ ამას იქით ეგ გულწრფელობა.
ვფიცავ მე ღვთიურს მზის შარავანდთ სხივოსნობასა,
ვფიცავ წყვდიადსა და ჰეკათის საიდუმლოებს,
სიკვდილ-სიცოცხლის მომვლინებელს სფერათა ბრუნვას,
რომ დღეის იქით აგვიყრია შენზედა გული,
უარგვიყვია ჩვენთა შორის მამაშვილობა.
განგდებულ იქმენ საუკუნოდ ჩემის გულიდგან!
ბარბაროზ სკვითი, ან თვისთ შვილთა ხორცისმჭამელი
იქმნეს ჩემ მიერ უფრო მეტად შეთვისტომებულ,
დაახლოებულ, შეწყნარებულ და შეყვარებულ,
ვიდრე შენ, ჩემო უწინდელო, ყოფილო შვილო!

კენტი

მეფეო ჩემო...

ლირი

ჩუმად, კენტო! სუ! ნუ ჩასდგები
ვეშაპისა და მის რისხვის შუა! – მე ეგ მიყვარდა
ყველაზედ მეტად, მსურდა, ჩემნი ნაშთენნი დღენი
მაგისა შვილის აკვანზედა მე დამელია.

(კორდელიას)

წარველ, მომშორდი, თვალით ნულარ დამენახვები!
საფლავისა ქვა ნეტა ისე გამიმსუბუქდეს,
როგორც ადვილად გულით ჩემით შენ განგარინე.
ვინა ხართ, მანდა? გიბრძანებთ თქვენ, აწ მოიწვიოთ
საფრანგეთისა ხელმწიფე და ბურგუნდთ მთავარი.
კორნვალ და ალბან, თქვენთა ცოლთა უხვსა მზითევსა
ეს წართმეული მესამედიც ზედ დაუმატეთ.
ამპარტავნობა, რომელიც მას გულწრფელობად სწამს,
ეყოსმცა მაგას მზითვად და მით იგი გათხოვდეს.
გარდმომიცია თქვენთვის ყველა უფლება ჩემი,
ყველა სიმართლე მეფეთანი, მეფეთ მთავრობა,
ხოლო ვიახლებთ ჩვენ ასს რაინდს, რომელთაც თქვენა
მე შემინახავთ თქვენის ხარჯით ღირსებისამებრ.
თვისა და თვის თავს საცხოვრებლად თვითონ გეწვევით.
მე ვიშთენ მხოლოდ მეფის სახელს, მეფის ღირსებას,
სხვა კი ყოველი: ქვეყნის მართვა, შემოსავალი
თქვენ მოგანიჭეთ, საყვარელნო სიძენო ჩემნო!
დასამტკიცებლად ყოველ ამის, აჰა გვირგვინიც!
(აძლევს გვირგვინსა).

კენტი

ჰოი მაღალო, დიდებულო, ჩემო ხელმწიფევ!
როგორც ხელმწიფეს მე ყოველთვის შენ თაყვანს გცემდი,
როგორც მამასა დაგხაროდი, თავს გველებოდი,
როგორც მფლობელსა გმორჩილებდი ვით ერთგული ყმა,
გიხსენიებდი ჩემს ლოცვებში ვით ჩემს მეოხეს...

ღირი

მოზიდულია მშვილდი, კენტო, უფროთხილდი ისარს!

კენტი

მსტყორცნე ისარი! სჯობს, განაპოს მან მკერდი ჩემი,
ვიდრე მლიქვნობამ ღრღნა დაუწყოს ჩემს სინიდისსა.
ვკადნიერდები, მაგრამ ეგე მე მომეტევოს
იქ, საცა მეფეს გზას უკვალავს უგუნურება.
ნეტა რას ჩადი, ბერო კაცო? ნუთუ გგონია,
რომ იქ დადუმდეს ერთგულება, სადც მეფის ძალი

პირფერობამ და მლიქვნელობამ დაიმორჩილა?
როდესაც მეფეს აერევა მის გზა და კვალი,
ყმის ერთგულება მაშინ უნდა იქ ღალატდებდეს.
უარ-ჰყავ შენი განაჩენი და დამჯდარი ჭკვით
ეგ უსამართლო გულსწრაფობა უკუირიდე.
მე ჩემს თავს დავსდებ სასიკვდილოდ, თუ ამ უმცროსს ქალს
სხვაზედა ნაკლებ უყვარდე. მეფევ, მერწმუნე,
არ არის სრულად ის უგულო, ვისიც წყნარი ხმა
ვერ სძლებს აღმოსთქვას თვისის გულის შემსჭვალულება.

ლირი

სუ! ხმა გაკმინდე, თუ გინდა, რომ სიცოცხლე შეგრჩეს!

კენტი

ჩემს სიცოცხლესა ჩაღად ვხადი, ოდეს შენს მტერთან
მე ვიბრძვი ხოლმე. არ მალონებს მე მის დაკარგვა,
როდესაც შენი სიკეთე მე წინ მიმიძღვება.

ლირი

გა, გამეცალე! მიმეფარე თვალთა ჩემთაგან!

კენტი

აღახვენ თვალნი!... ლირო, ლირო, მიმოიხედენ
და თვალთაგანა ნუ იშორებ შენს ერთგულს ყმასა.

ლირი

აპოლონს ვფიცავ... .

კენტი

მეცა ვფიცავ იმავ აპოლონს,
რომე ამაოდ იხსენიებ შენ ღმერთთა შენთა.

ლირი (ხმაღედ ხელს იწვდენს)

ჰოი ორგულო!...

ალბანი და კორნვალი

ხელმწიფეო, გთხოვთ, რომ დამშვიდდეთ.

კენტი

განმგმირე აწ მე! მოჰკალ, მოჰკალ შენი მკურნალი
და საზაროსა სენსა შენსა მიმეცი საზრდოდ.
უკუვ-უქციე, რად წაართვი შენს უმცროსს ქალსა,
თვარემ ვიდრემდე მე, კენტს, პირში სული მიდგია,
ვიტყვი ყოველთვის, რომ დღეს შენ ჰქმენ უსამართლობა.

ლირი

ისმინე ჩემი, განდგომილო და მოღალატე!
მეუფებისა სახელითა შენ, ყმას, გიბრძანებ:
მისთვის, რომ სცდილობ ალთქმა ჩვენი დაგვარღვევინო,
მით გვაქმნევინო ის, რაც ჩვენთვის უკადრისია;
მისთვის, რომ გსურს შენ სამარცხვინო ამპარტავნობით
ჩვენის ნების და განჩინების შუა ჩამოსდგე,
მით შეურაცხყო ხარისხი და დიდება ჩვენი, –
შენ აწ გინიშნავს სათნოება სუფევის ჩემის
ხუთ დღეს პაემნად, რომ მომზადდე განსაცდელთათვის,
მეექვსე დღეს კი განერინო ჩვენის ქვეყნიდგან.
თუ მეათე დღეს სახე შენი კვლავ აქ ვიხილეთ,
წამსვე რისხვამან ჩვენმან შენი სიცოცხლე მოსპოს.
გა!... ვფიცავ ზევსსა, არ გადიდთქვას ეს სიტყვა ჩვენი!

კენტი

მშვიდობით მეფევ! დღეს გვაჩვენე, რომ შენსა ახლოს
თავისუფლება და სიმართლე ვერ ისადგურებს.

(კორდელიას),

მეფის ასულო, გულმართლობით აღმომეტყველო!
იყოსმცა ღმერთი ჩვენი მფარველ და მეოხ შენი,

(გონერილას და რეგანას)

მსურს, გრძელს საუბარს თქვენსას მოჰყვეს სულგრძელებაცა
და ტკბილთა სიტყვათ ზედ ჩაერთვას სათნო საქმენი.
ბატონის შვილნო, გეთხოვებათ თქვენ ყველას კენტი,
უცხო ქვეყნადაც ის დაშთების იმავე კენტად. (გადის)

(შემოდინან გლოსტერი, ხელმწიფე საფრანგეთისა, მთავარი ბურგუნდიის და
ამალა)

გლოსტერი

საფრანგეთისა ხელმწიფე და ბურგუნდთ მთავარი
მობძანდნენ თქვენთან, დიდებულო ჩემო ხელმწიფევ.

ღირი

ბურგუნდთ მთავარო! ჩემსა სიტყვას ჯერ თქვენ მოგმართავთ,
თქვენ ეცილებით ფრანგთა მეფეს ჩემს უმცროსს ქალსა,
და აწ მიბრძანეთ, გსურსთ თუ არა თქვენ მისი შერთვა
და ან რაოდენს მზითევსაცა თქვენ ჩემგან ითხოვთ?

ბურგუნდთ მთავარი

მაღალო მეფევ! მე არ ვითხოვ იმაზედ მეტსა,
რაცა აღუთქვა თქვენს ქალს თქვენმა დიდებულებამ
და მაზედ ნაკლებ ბოძებასა არც თვით ინებებთ.

ღირი

კეთილშობილო, სვემაღალო ბურგუნდთ მთავარო!
ოდეს ასული ეგე იყო ჩვენთვის ძვირფასი,
ძვირფასადაცა მას ვხადოდით. წარვიდა ის დროც...
ეხლა მის ფასი ჩვენ თვალთა წინ შემცირებულა.
აგერ თვით იგიც. თუ თქვენ იგი მოგეწონებათ
მარტო მისისა გარეგნობის ჰაეროვნებით,
რომელსაც წყრომა ჩვენი ზედა დაემატების
და სხვა არარა, წაიყვანეთ, იგი თქვენია.

ბურგუნდთ მთავარი

მე არ ვიცი, რა გიპასუხოთ.

ღირი

ჩემო ხელმწიფე!

თუ გსურსთ თქვენ ცოლად იგი ყოველ იმა ბიჭითა,
რომელიც მას ეგრე უხვად მინიჭებია,
იგი, რომელსაც არ ჰყავს ტოლი, არც მეგობარი,
იგი, რომელსაც მზითვად ვაძლევთ ჩვენს მძულვარებას
და რომელიც წყევლით ჩვენგან განდევნილია,
აგერ შეირთეთ, თუ არა და უარი-ჰყავით.

ბურგუნდთ მთავარი

მომიტევით მე, ხელმწიფეო, მაგ წყრომის შემდეგ
არ შეიძლება ქალი თქვენი ცოლად ვითხოვო.

ღირი

მაშ უარჰყავით. ვფიცავ ძალთა, ჩემთა გამჩენელთ,
რომ ყოველივე მის სიმდიდრე ჩამოგითვალეთ.

(საფრანგეთის ხელმწიფეს)

თქვენ კი, მეფეო, ამას გეტყვით, მე არ მსუროდა,
რომ სიყვარული თქვენი იქა შთანერგილიყო,
სად მძულვარებამ ჩემმა ფესვი თვისი გაიდგა.
არ ვიცანდომებ თქვენთვის ესეთს ქორწინებასა
და ამისთვის გთხოვთ, სიყვარული თქვენი მიჰმართოთ
უფრო ღირსეულს არსებასა, ვიდრე ამ ბედკრულს,
რომლისაც ცნობა თვით ბუნებას ეთაკილება.

საფრანგეთის ხელმწიფე

მაოცებს მე ეგ!... იგი, ვინცა დღეს აქამომდე
იყო თქვენისა სიყვარულის პირველ საგანი,
საგანი თქვენის სიქადულის და სასოების,
ნუგეში თქვენის სიბერისა, თქვენი საუნჯე, –
ნუთუ იქმოდა იმისთანას საზაროს რასმეს,
რომ ერთს წუთზედა შეეცვალა მას გული თქვენი
და მოწყალება მრისხანებად გარდაექცია?
ან ბრალი მისი უნდა იყოს ესდენ საშინელ,
ესდენ დამრღვევი ბუნებისა წესის და რიგის,

რომ ქალი თქვენი მისგან იქმნეს შემაზრზენებელ,
ან უწინდელი სიყვარული თქვენი მისდამი
ყოფილა მხოლოდ მარტო ერთი თვალთმაქციობა.
მაგრამ გონებას და გულს ჩემსას ვერ ურწმენია,
რომ თქვენს უმცროსს ქალს ბრალი დიდი რამ მოეხდინოს.

კორდელია

დიდებულებას თქვენსას ერთსა ვსთხოვ, თუმც ენა ჩემი
არ არს გაქლესილ და გაპოხილ პირფერობითა
და ვრჩევობ ჯერედ საქმე იყოს და მერე სიტყვა,
მაგრამ მაინც გთხოვთ, აღიაროთ, ჩემო ხელმწიფევ,
რომე მიზეზი თქვენის წყრომის და გულის აყრის
არ არის არცა ბიწიერი ქცევა რამ ჩემი,
არცა კაცისკვლა, ავსულობა, ნამუსდამხოზა,
არც ქალწულების ჩემის რითმე შეურაცხყოფა
და არცა სხვაი სამარცხვინო რამ საქციელი,
არა, არც ერთი საზიზღარი უწმინდურება
ვერ გაბედავს ჩემს ყოფაქცევას მოაცხოს რამე.
თუმც რაც მაკლია, მე იმით ვარ მხოლოდ მდიდარი,
მაგრამ ეგ ნაკლი მე გამიხდა წყრომის მიზეზად;
მე არ მაქვს თვალნი მათხოვარნი და ენა მლიქვნი
და არ ქონვა ეგ მე მახარებს და მასულმდგმარებს,
თუმც მაგ არ ქონვამ მამის გული დამაკარგვინა.

ლირი

თუ არ მაამებ, ის ჰსჯობდა, რომ არ შობილყავ.

საფრანგეთის ხელმწიფე

მისთვის უწყრებით? ეგ ხომ მხოლოდ კრძალულებაა,
რომელიც ხშირად კაცს წადილსა ვერ ათქმევინებს.
ბურგუნდთ მთავარო, თქვენ რას ეტყვით პასუხად ამ ქალს?
ის სიყვარული სიყვარულად არ იხსენება,
როს ანგარება, ანგარიში მას ზედ დაერთვის.
თუ სიყვარულში სიყვარულზედ მეტს რასმეს გავრევთ,
მაშინ დაბლდება სიყვარული და უკუ დგება.
გსურთ იგი თუ არ? თვის მზითევი ეგ თვითონ არის.

ბურგუნდთ მთავარი

გვირგვინოსანო, დიდებულო ხელმწიფევი ლირო!
რაც აღუთქვით თქვენ, თუ კვლავ მისცემთ ასულსა თქვენსა,
მე ვირთავ მას და აღვიარებ ბურგუნდთ დედოფლად.

ლირი

არარას მივცემ! ფიცი მითქვამს და არ გავსტეხავ.

ბურგუნდთ მთავარი

მე დიდად ვსწუხვარ, რომ მამასთან საქმროც დაჰკარგეთ.

კორდელია

მადლობელი ვარ! ნუ სწუხდებით, ბურგუნდთ მთავარო.
მას, ვისაც გულში ჰქონდა მხოლოდ მზითვისა შოვნა,
თვით კორდელიაც თავის დღეში ქმრად არ ინდომებს.

საფრანგეთის ხელმწიფე

სიტურფით სავსევი, კორდელიავ, რა კარგი რამ ხარ!
შენ ხარ მდიდარი თვითონ ემაგ სიღარიბითა.
განგდევენს შენა და უარგყვეს, – მე აღვირჩიე,
შეგიძულეს შენ და უფრორეს მე შეგიყვარე.
შენა და შენმა სათნოებამ შემიპყრა მე დღეს,
და შენ, სხვათაგან უარყოფილს, მე ცოლად გხადი.
ოჰ, ღმერთნო ჩემნო, საოცარ და საკვირველია,
რომე რაც მეტად იგი ამათ აითვალწუნეს,
მით უფრო მეტი სიყვარული ჩემს გულს ეგზნების.
მეფევი, უმზითვო ქალი შენი ბედმა მარგუნა,
იყოსმცა იგი დღეს მფლობელად და მბრძანებელად
ჩემი და ჩემის მშვენიერის საფრანგეთისა.
მრავლწყლიანმა ბურგუნდიამ და მის მთავართა
ესე ობოლი მარგალიტი ვეღარ იყიდონ,
ეს, რომელიცა უფასოა და ვერ აფასებთ.
თუმცა სასტიკად, ულმობელად შენ აქ მოგეპყრნენ,
მაინც მათ ყველას, კორდელიავ, გამოეთხოვე,
დასტოვე ყველა, რომ უკეთესს ბედსა შეგყარო.

ლირი

მაშ ეგ შენ მიგყავს, ხელმწიფეო საფრანგეთისავ?
ძალიან კარგი, წაიყვანე. იყოს ეგ შენი!
ჩვენ კი მას შვილად დღეის იქით აღარა ვხადით
და მაგის სახეს აღარასდროს არ ვინახულებთ.
წარვედით ჩემგან უმოწყალოდ, უსიყვარულოდ
და დაულოცველ! – წამობრძანდით, ბურგუნდთ მთავარო.
(საყვირის ხმა. გადიან ლირი, ბურგუნდთ მთავარი, კორნავალი, ალბანი,
გლოსტერი და ამალა)

საფრანგეთის ხელმწიფე

გამოეთხოვე, კორდელიავ, შენსა დებსაცა.

კორდელია

თვალცრემლიანი კორდელია გეთხოვებათ თქვენ,
მამისა ჩემის საუნჯენო! ვიცი, რაცა ხართ,
მაგრამ ვით დასა გამხილება თქვენი მე მიმძიმს.
გემუდარებით მამაჩვენსა თქვენ უპატრონოთ.
მსურს, არ გამტყუნდეს სიტყვა თქვენი სიყვარულისა
და რაც სიტყვით სთქვით, იგი საქმით თქვენ აღასრულოთ.
ვამ, რომ მე არ დამაშთინა მამამ თავისთან;
მასთან მე ჭირსა ვირჩევნიდი, ვიდრე სხვაგან ლხინს.
მშვიდობით დანო.

გონერილა

შენ თავს მიეც ეგ დარიგება.

რეგანა

ის ჰსჯობს, ეცადო, რომ აამო შენ შენსა ქმარსა,
რომელსაც ეგრე სამადლოდა დღეს თან მიჰყევხარ.
შენ მორჩილება არა გქონდა და ჩამოგერთვა
იგი ყოველი, რისაც ღირსი შენ არ იყავი.

კორდელია

რა ორპირობაც, ცბიერობაც აქ თავს იმაღავს,
დრო გამოაჩენს; ბოროტება არ დადუმდება,

და თვით სირცხვილი ფარდას ახდის მზაკვარებასა.
მშვიდობით დანო! მსურს მე თქვენთვის ბედნიერება!

საფრანგეთის ხელმწიფე

ეხლა კი, ჩემო კორდელიავ, დროა, წავიდეთ.

(გადიან საფრანგეთის ხელმწიფე და კორდელია)

გონერილა

მე მსურს, ჩემო დაო, მოგელაპარაკო ისეთს საქმეზედ, რომელიც ორივეს დიდად შეგვკვება. ვგონებ, მამაჩვენი ამაღამ აქედგან მიდის.

რეგანა

მართალია. ჯერ შენთან მოდის და მეორე თვეს კი მე მეწვევა.

გონერილა

ხედავ, ამ სიბერეში რა დაუდგრომელი ხასიათი დაიჭირა? ჩვენი უმცროსი და ხომ ჩვენზედ მომეტებულად უყვარდა, მაგრამ ნახე, რა ცუდ-უბრალოზედ შემოსწყრა და აითვალწუნა? ეს ყურადღების ღირსია.

რეგანა

მაგგვარი სენი სიბერეში აუცილებელია. ეგეც რომ არ იყოს, სწორე გითხრა, მამაჩვენს თავისი თავი მის დღეში რიგიანად არა ჰსჭერია.

გონერილა

ჯერ როცა უფრო უკეთესი დრო ჰქონდა, მაშინაც კი თავს ვერ იმაგრებდა და ეხლა, როცა წელთა სიმრავლემ განუმტკიცა მას ავზნეობა, არამც თუ ბევრი მოთმინება დაგვჭირდება, არამედ ბევრს ტანჯვასაც მოგვაყენებს ის მოუსვენარი გულის აფეთქება, რომელიც მოსდევს ხოლმე უძლურს, დაღვრემილს და ზაფრამორეულ მოხუცებულებას.

რეგანა

მაგის ჭირვეულობისაგან რატომ ჩვენ კი არ უნდა მოველოდეთ კენტის გაგდების მზგავსს რასმეს.

გონერია

ან კიდევ იმას, რაც ყოფა დააწია დღეს საფრანგეთის ხელმწიფეს
გამოთხოვების დროს. ჩვენ, ჩემო დაო, ერთს პირზედ უნდა ვიდგეთ, თვარემ
თუ მაგ სიანჩხლესთან ძალაც შერჩება, რა ხელსაყრელი იქნება ჩვენთვის ის,
რაც დღეს მოგვცა?

რეგანა

მაგაზედ მერეც ვიფიქრებთ.

გონერია

ჰსჯობს, ვიდრე არ დაგვიანებულა, მოვაგვაროთ რამე.
(გადიან).

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი II

ოთახი გრაფი გლოსტერის ციხე-დარბაზში
(შემოდის ედმუნდი, ხელში ბარათი უჭირავს).

ედმუნდი

შენ, ბუნებაო, მე ჩემს ღმერთად მიწამებიხარ,
მე ვმონებ მხოლოდ კანონს შენსას და თაყვანსა ვცემ.
რად მოვუხრი თავს უსამართლოს კაცთ ჩვეულებას
და კაცთ კანონის ცთომილებას მუხლს რად მოვუდრეკ?
ნუთუ მად, რომე თორმეტის თუ თოთხმეტის თვითა
ჩემს ძმად გვიან დავიბადე? უკანონო?!
რითა ვარ აბა უკანონო? რა მაკლია მე?
ჭკვის სითამამე, ძალ-ღონე თუ ჰაეროვნება?
ყოველ ამითი მდიდარი და შემკული მე ვარ
ისე, ვით შვენის პატიოსნის დედისგან შობილს.
მაშ რალად გვძრახვენ და გვარქმევენ ურცხვთა სახელთა?
უკანონო! ღლაპო! ბუშო! ნაბიჭვარო!
რაში შემფერის მე ამგვარი სახელთწოდება,
მე, ვინც ჩამსახა უტკბოესმა ვნებათ ღელვამა
და საიდუმლო ტრფიალებამ შთამბერა სული,

მე, რომლისთვისაც თვით ბუნებას კრძალვით წარსტაცეს
სულისა ღონე და სიტურფე თვალტანადობის?
ესრედ ნაყოფის გამოღება ნუთუ არ სჯობდეს
ჩვეულებრივის გაცვეთილის გრძნობით გაჩენას,
რომელიც კანონთ ნებადართვით, თვლემით, მთქნარებით
ბადავს ამ ქვეყნად ამდენ ტუტუცთ და სულელთ გროვას?
მაშ კარგი, ედგარ, კაცთ კანონით კანონიერო,
იმედია, რომ მე ბუმს დამრჩეს ქონება შენი.
ორნივ ერთ რიგად მივაჩნივართ მამასა ჩვენსა,
მე – უკანონო და შენ – შვილი კანონიერი.
კანონიერი!... ვიშ რა სიტყვა მოუგონიათ!...
ჰო, კარგი ჩემო ბედნიერო კანონიერო,
თუ ამ წერილმა არ მიმტყუნა და გაიმარჯვა,
თუ მოგონილი მანქანება არ გამიცუდდა,
მაშინ ამ ბუმის უკანონოს ედმუნდის ხვედრი
კანონიერის ედგარის ხვედრს გადააჭარბებს,
მაშინ გავკეთდე, ავმალდე და გავბედნიერდე!
ოჰ, ღმერთო ჩემო, შეგვეწიეთ უკანონოებს.

(შემოდის გლოსტერი)

გლოსტერი

კენტი განდევნეს!... ფრანგთა მეფე გულნაკლ წავიდა!...
ხელმწიფე ჩვენიც წუხელისვე გზად განემგზავრა!...
თვისი უფლება სხვას გადასცა... სხვის კერძად დარჩა...
ყოველი ესე უცნაურად, უცბად არ მოხდა?!
ოჰ, ედმუნდ, აქ ხარ, ახალი ამბავი რა იცი?

ედმუნდი (ვითომც ბარათსა მალავს)

მე ახალი ამბავი არა ვიცი რა, თქვენო ბრწყინვალეზავ.

გლოსტერი

რატო აგრე ძალიანა ცდილობ მაგ წერილის დამალვას?

ედმუნდი

მე, ბატონო ჩემო, ახალი ამბავი არა ვიცი რა.

გლოსტერი

ეგ რა წერილსა კითხულობდი?

ედმუნდი

მე? არაფერსა.

გლოსტერი

როგორ არაფერსა? მაშ ეგრე სწრაფად რად უკარ თავი ჯიბეში, თუ არაფერსა? არაფერს დამალვა არა სჭირია. აქ მაჩვენე, მოიტა, თუ მართლა არაფერია, სათვალეებიც აღარ დამჭირდება.

ედმუნდი

მომიტევით, ბატონო ჩემო, ეს წერილი ჩემის ძმისგან არის და თუმცა ჯერ ბოლომდინ არ გადამიკითხავს, მაგრამ რის წაკითხვაც მოვასწარ, იქიდან ვსცან, რომ იგი თქვენი წასაკითხი არ არის.

გლოსტერი

მოწყალეო ხელმწიფევ, აქ მომეც-მეთქი.

ედმუნდი

მოგართვათ თუ არ მოგართვათ, ორივე თქვენთვის ერთნაირად საწყენი იქნება. რაოდენადაც მე ეგ წერილი წავიკითხე, ვსცან, რომ რაც მასში სწერია, არაფრად მოსაწონი გახლავთ.

გლოსტერი

მაჩვენე, მაჩვენე-მეთქი ეგ წერილი.

ედმუნდი

ჩემის ძმის გასამართლებლად ეს კი უნდა მოგახსენოთ, რომ ვგონებ, ეგ წერილი იმას ჩემის ერთგულების გამოსაცდელად მოუგონია.

გლოსტერი (კითხულობს წერილს)

„ამგვარი მორჩილება და ერთგულება მოხუცებულობისადმი ჩვენს უკეთეს ცხოვრების დროს გვიმწარებს. მაგ მორჩილების და კრძალულების გამო ხელიდამ გვეცლება ქონება და მხოლოდ სიბერის დროს მოგვეცემა, ესე იგი მაშინ, როდესაც ცხოვრებით დატკბობა აღარ შეგვეძლება. მე ეხლა მივხვდი, რომ სულელობა და უხეირობა ყოფილა, კაცმა თავი შეივიწროოს და ექვემდებაროს გამოჩერჩეტებულს სიბერის მძლავრობასა, რომელიცა მეფობს არა თვისის ძლიერებითა, არამედ კაცთა ჩვეულების ძალითა. მოდი ჩემთან, რომ ამ საგანზედ უფრო დაწვრილებით მოგელაპარაკო. თუ მამა ჩვენი ისეთის ძილით დაიძინებს, რომ აღარ გაიღვიძოს, ვიდრე მე არ გავაღვიძებდე, მაშინ შენც სამუდამოდ გერგება ნახევარი მისის შემოსავლისა და იქნები საყვარელ ძმად შენის ძმის ედგარისა”. რაო?! არ გაიღვიძოს, ვიდრე მე არ გავაღვიძებდეო? შენ ნახევარი გერგებაო? ედგარ, ჩემო სისხლო და ხორცო? ნუთუ ეს შენმა ხელმა დასწერა? ნუთუ ეს ფიქრები შენმა ტვინმა და გულმა გამოზარდა? როდის მოგივიდა ეს წერილი? ვინ მოგიტანა?

ედმუნდი

ეს, ბატონო, არავის მოუტანია, აქ სხვა ხერხი უხმარიათ. ეს ჩემის ოთახის ფანჯარაზედ დაეგდოთ და იქ ვიპოვე.

გლოსტერი

მერე შენ იცი, რომ ეს სწორედ შენის ძმის ხელია?

ედმუნდი

ამ წიგნში რომ კარგი რამ ეწეროს, მე თავს დავსდებდი, რომ ეს სწორედ ჩემის ძმის ხელია, მაგრამ ეხლა კი დიდის სიამოვნებით დავბრძავდებოდი, რომ იმის ხელი არ მეცნო.

გლოსტერი

მაშ სწორედ იმის ხელია?

ედმუნდი

დიაღ, ბატონო, სწორედ იმის ხელია, მაგრამ მე დარწმუნებული ვარ, რომ ამ წიგნის წერაში იმის გულს მონაწილეობა არ მიუღია.

გლოსტერი

მაშ აქამდინ შენთვის იმას ამ საგანზედ არა გაუხსენებია რა?

ედმუნდი

ხმაც არ ამოუღია. მხოლოდ ეს კი ხშირად გამიგია იმისაგან, რომ როცა მამა ბერდება და შვილი ასაკში შედის, უმჯობესი იქნებაო, რომ მამამ შვილს დაუთმოს თავისი ქონება და კისრად დასდვას თავისის მოვლისა და შენახვის მზრუნველობაო.

გლოსტერი

ოჰ, შე არამო, გველის წიწილო! ეგევ აზრია ამ წერილში გამოთქმული. ჰოი, საზიზღარო არამზადავ! შე ბუნების შემარყველო, ფლიდო, გაქნილო, მხეცო და მხეცზედ უარესო! წადი, მონახე! მე იმას საპყრობილემი სულს ამოვართმევ! სად არის ეხლა ის ბოროტი არამზადა?

ედმუნდი

რა მოგახსენოთ, ბატონო. გავკადნიერდები და ვიტყვი, რომ ურიგო არ იქნებოდა თქვენი რისხვა მცირეს ხანს შეგეკავათ, ვიდრე ჩემის ძმის განზრახვას კარგად არ გამოიკვლევდეთ. ვინ იცის, იქნება უბრალოც იყოს და მაშინ თქვენი ეხლავე სასტიკად მოპყრობა ცუდად ჩამოგერთმევათ და იმის მორჩილს გულსაც განგლეჯს და შეზარავს. მე ჩემს თავს თავდებად გაძლევთ, რომ ჩემმა ძმამ ეს ბარათი მომწერა ჩემის თქვენდამი ერთგულების და სიყვარულის გამოსაცდელად და არა სხვა რაიმე ბოროტის განზრახვითა.

გლოსტერი

მაშ შენ ეგრე გგონია?

ედმუნდი

თუ თქვენის ბრწყინვალეებისათვის სათაკილო არ იქნება, მე დაგმაღავთ თქვენ იმისთანა ადგილს, საიდანაც შეგეძლებათ მოისმინოთ ჩემი და ედგარის ამაზედ საუბარი. მაშინ თქვენ თქვენის საკუთარის ყურით ნამდვილსა ჰსცნობთ. თუ მიბძანებთ, ამას დაუყოვნებლივ დღეს საღამოზედვე მოვახდენ.

გლოსტერი

არა, ის ამისთანა გველი არ იქნება.

ედმუნდი

სწორედ რომ არ უნდა იყოს.

გლოსტერი

მე უნდა მღალატობდეს? მე, რომელსაც ისე სათუთობით და ისე განუსაზღვრელად მიყვარდა. ჰოი, ძალნო ცისა და ქვეყნისაო! ედმუნდ, მონახე იგი, ერთი იმის გული გამაქეჩინე, ერთი იმის სულში ჩამადვრინე! გეხვეწები ამას. ისე მოახერხე ეს საქმე, როგორც შენის ჭკუისაგან ვიცოდე. ოღონდ კი მართალი შევიტყო და თუნდა ხელს ავიღებ ყველაფერზედ, რაც კი მაბადია.

ედმუნდი

მე ეხლავ გაიხლებით და მოვნახავ. ვეცდები, შეძლებისამებრ საქმე ისე მოვაგვარო, რომ თქვენ ყველაფერი მართალი ჰსცნოთ.

გლოსტერი

ეს უკანასკნელი მზისა და მთოვარის დაბნელება კარგს არას მოასწავებდა. მართალია, ამ მოვლენას ბუნებისმეტყველება ხან ასე ხსნის, ხან ისე. მაგრამ მაინცადამაინც აშკარაა, რომ კანონნი ბუნებისანი ირღვევიან: სიყვარული განქრა, მეგობრობა დაემხო, ძმა ძმაზედ აღსდგა, ქალაქებში შფოთია და არეულობა, სოფლებში განხეთქილება, მეფეთა სასახლეში ღალატი, მამასა და შვილს შუა სწყდება მამაშვილური კავშირი და ჩემი უკეთური შვილიც ამართლებს წინასწარმეტყველების სიტყვას, შვილი აღსდგეს მამასა ზედაო. ხელმწიფემაც დაივიწყა ბუნებითი მიდრეკილება და უარჰყო საკუთარი შვილი თვისი და აჰა, ესეც გამართლდა: მამა აღსდგეს შვილსა ზედაო. აიგავა ჩვენი უკეთესი დრო და მოისპო. მზაკვრობა, ფლიდობა, ღალატი და ყოველი დამამხობელი უწესობა განუწყვეტლად მოგვდევნ ჩვენ საფლავის კარამდინა. მონახე, ედმუნდ, ის ავაზაკი, გულმოდგინედ მოეკიდე შენ ამ საქმეს და წაგებაში არ იქმნები! – კეთილშობილი და ერთგული კენტი განდევნეს! მისი ბრალი მხოლოდ პატიოსნება იყო! მიკვირს, მაოცებს!

(გად

ის).

ედმუნდი

სასაცილოა კაცთა სულელობა! როდესაც უბედურება გვეწვევა რამე, მაშინ ჩვენს უბედურებას, თუნდ რომ ჩვენი ბრალიც იყოს, გადავაბრალებთ ხოლმე მზეს, მთოვარეს და ვარსკვლავებს. თითქოს ჩვენ ვიყვნეთ

გულმურტალნი მარტო იმისათვის, რომ ეგ ეგრე გვაქვს დანიშნული, ვიყვნეთ სულელნი ზენარის ძალდატანებით; ფლიდნი, ქურდნი, ავაზაკნი სფერათა ბრუნვისა გამო; ლოთნი, ცრუნი, მლიქვნი ვარსკვლავთა ზედმოქმედებისაგან და თითქოს ყოველივე ბოროტება ზენარის განგებისაგან წარმოსდგებოდეს. ძალიან ოსტატური თავის გამართლება არ იქნება მეძავ-მრუშე კაცისაგან, რომ თვისი ძალღური მსუნაგობა ვარსკვლავებს გადააბრალოს?! აქაო და ესა და ეს ვარსკვლავი იყო ცაზედ, როცა დედაჩემმა მამაჩემთან შესცოდაო და ამა და ამ ვარსკვლავზე დავიბადეო, – ამისთვის უსათუოდ მხეცი და მრუში უნდა ვიყოო.¹⁷ მე კი ასე მგონია, რომ თუნდა თვით უქალწულესს ვარსკვლავს განებრწყინებინა ჩემი უკანონო ჩასახვა, მე მაინც ის ვიქნებოდი, რაცა ვარ. (ედგარი შემოდის), აი ედგარიც! სწორედ მოსწრებაზედ არ მოვიდა! ეს ამბავი ძველ კომედიას მომაგონებს. ეხლა მე თომა ბედლემელსავით თავი ძალად უნდა მოვიწყინო, ოხრვას და კვნესას მოვყვე. – ოჰ, ეს დაბნელება ამ შფოთთებს მოასწავებდა! ფა, სოლ, ლა, მი.¹⁸

ედგარი

რა ამბავია, ძმაო, რატომ აგრე ოცნებას წაუღიხარ?

ედმუნდი

მე იმაზედ ვფიქრობდი, რაც ამ დღეებში წავიკითხე, დაბნელება კარგს არაფერს მოასწავებსო.

ედგარი

განა შენ მაგისტანაეზიცა გჯერა?

ედმუნდი

მე გარწმუნებ, რომ რაც წამიკითხავს, ჩემდა სამწუხაროდ, სულ მართლდება. მაშ რა არის ეს სიძულილი მამისა და შვილის შუა, ეს ჭირიანობა, ეს შიმშილი, ეს ძველი და მტკიცე მეგობრობის დარღვევა, სახელმწიფოში ამბოხი, დიდებულთა და მეფეთა ავად ხსენება და მუქარა, უმიზეზო მიუნდობლობა, მეგობართა განდევნა, აკაცობის გამრავლება, ცოლ-ქმართა შუა შფოთი და განხეთქილება და ათასი სხვა ამისთანა.

ედგარი

¹⁷ აქ დედანში დასახელებულია ვარსკვლავები მრავალი და ვეშაპის ბოლო.

¹⁸ ევროპული სამუზიკო ხმების ნიშნებია.

როდის აქეთ მიჰყავ შენ ვარსკვლავთმრიცხველობას ხელი?

ედმუნდი

ეჰ, რა დროს ეგ არის? ერთი ეს მითხარ, უკანასკნელად როდისა ნახე მამაჩვენი?

ედგარი

მერე რაო?.. წუხელისა ვნახე.

ედმუნდი

ელაპარაკე კიდევ?

ედგარი

მთელი ორი საათი.

ედმუნდი

მერე მშვიდობიანად მოსცილდით ერთმანერთსა? ხომ უკმაყოფილობა რამ არა შეგიმცნევია რა, ან სახეზედ, ან ლაპარაკში?

ედგარი

სრულიად არაფერი.

ედმუნდი

აბა კარგად ჩაფიქრდი, ხომ არა გიწყენინებია რა? თუ გიყვარდე, ცოტას ხანს მოერიდე და ნუ დაენახვები, ვიდრე ბრაზი არ გადუვლის. ეხლა ის შენზედ ისე გაჯავრებულია, რომ მოგკლას კიდევ, გული არ დაუშოშმანდება.

ედგარი

ეს რა მესმის? სწორედ ერთს უმზგავსოს ვისმეს დაუბიზღებივარ.

ედმუნდი

მეც მაგისი ფიქრი მაქვს. გთხოვ, ძმაო, პატარა ხანს მოერიდო, ვიდრე იმას რისხვის ცოფი გადუვლიდეს. ჩემს ოთახში წამომყევ. მე იქ ისე მოვახერხებ, რომ შენის ყურითვე გაიგებ, რასაც მამაჩვენი ილაპარაკებს. გეთაყვა, ჩემს ოთახში შედი. აი გასაღებიც. თუ შინიდგან კარში გამოხვიდე, უიარალოდ ფეხი არ მოიცვალო.

ედგარი

უიარალოდაა?! რაო, რას ამბობ, ედმუნდ?

ედმუნდი

მე, ჩემო ძმაო, რასაც გეუბნები, შენის სიკეთისათვის გეუბნები. ფეხს ნუ მოიცვლი-მეთქი უიარალოდ, დამიჯერე. შერცხვენილი ვიყო, თუ აქ ბოროტი რამ განზრახვა არ იყოს. მე მარტო ის გითხარ, რაც ვნახე და გავიგონე, მაგრამ ეს იმის ჩრდილიც არ არის, რაც მოსალოდნელია. გთხოვ, რომ აქედგან წახვიდე.

ედგარი

როდისღა ამიხსნი ამ გამოცანას?

ედმუნდი

მე ერთის სიტყვით კარგად წავიყვან ამ საქმეს

(ედგარი გადის)

მამაა ასე გულდამჯერი, ძმა გულმართალი, ისეა იგი უბოროტო, გულწრფელი, უბრალო, რომ სხვის ბოროტსაც ვერ მიმხვდარა, ვერ მიუგნია. იგი თავისის სულელურის პატიოსნებით მალე მოხვდება ჩემს ბადესა და თავს გაიბამს. ეხლა ცხადია, თუ არ მოდგმით, ჭკუით მაინცა ვპოვებ ქონებას და სიმდიდრეს ხელში ჩავიგდებ. ყველას ვიკადრებ, რაიც კი მე ხელსა შემიწყობს.

(გადის).

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი III

ოთახი ალბანის სასახლეში
(შემოდინან გონერილა და მის მსახურთ უფროსი ოსვალდი)

გონერია

მართლა მამაჩემმა ჩემი აზნაური გალახა იმისათვის, რომ ხუმარა გალანძლა?

ოსვალდი

დიალ, ბატონო.

გონერია

დღე და ღამისა ერთი წუთიც ისე არ გავა,
რომ რამე წყენა მამაჩემმა არ მომაყენოს.
მან გაგვიწვრილა ყველას გული, აბეზარსა ვართ.
ხან იქ მოახდენს და ხან აქა ერთს რასმეს შფოთსა,
ამდენს ვაგლახსა, უზომობას ვეღარ მოვითმენთ!
მისი მხლებელნი ურცხვად სრულსა გარყვნას მიეცნენ
და თვითონც მოჰყვა წყრომას, სტუქსვას ცუდუბრალოზედ.
როს მოვა იგი ნადირობით, არ ვინახულებ;
უთხარი, რომ მე შეუძლოდ ვარ და თვითც კარგს იზამ,
რომ სამსახური შენი იმას ცოტად მოუკლო.
თუ გიწყინოს რამ, ნუ გეშინის, მე გავცემ პასუხს.

ოსვალდი

აგერ თვით იგიც გაიხლებათ! მგონი ხმაც ისმის.
(საყვირის ხმა).

გონერია

შენცა და სხვათა ჩემთა მხლებელთ მე დღეს გიბძანებთ,
რომ რაც შეგეძლოთ, უზდელადა მას მოექცეით,
ნეტა არ მიინდა ამაზედა მან მითხრას რამე
და მით ყოველი, რაც გულში მაქვს, სულ მათქმევინოს.
თუ წუნი დამდვა, მიბძანდეს და ჩემს დასთან დარჩეს.
მაგრამ ჩემი დაც ჩემს აზრს ადგა ამ შემთხვევაში,
არც იმას უყვარს ჩემსავითა სხვის ბატონობა.
ეგ ბებრუცანა და ჩერჩეტი თავს არ ანებებს
იმ დედებასა, რომელიცა მან სხვას გადასცა.
სწორედ რომ უჭკვო ბავშვსა გვანან მოხუცებულნი,
თუ გაიბუტვენ და ალერსით ვერას უშველი,

გაწყრომა უნდა. – რაც გითხარი, არ დაივიწყო.

ოსვალდი

არა, ბატონო.

გონერილა

მის რაინდთაც ყურს ნუ ათხოვებთ,
რაც უნდა იმათ დაემართოს არას ვინაღვლი;
სხვებსაც უთხარ შენ, რომ ყველანი ცუდად მოეპყრნენ.
მიზეზს ვეძებ, რომ რაც ეხლა ვსთქვი, ის შევასრულო.
ჩემს დასაც მივსწერ, რომ იგიცა ჩემებრ მოიქცეს.
ეხლა კი წადი და სადილი მოგვიმზადე ჩვენ.

(გადიან).

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი I V

სხვა ოთახი იმავე სასახლეში
(შემოდის კენტი სხვარიგად ჩაცმული)

კენტი

თუ მოვახერხე ხმის და კილოს ჩემისა შეცვლა,
რომ საუბარი ჩემი სხვისას ემზგავსებოდეს,
მაშინ აღსრულდეს ის კეთილი ჩემი სურვილი,
რომლისათვისაც სახე ეგრედ გამოვიცვალე.
მაშინ მივხვდები მეც ჩემს წადილს. – განდევნილ კენტო!
თუ სამსახური გაგივიდა იმა ადგილსა,
სადაც დაგსაჯეს, მაშინ მეფე, რომელიც გიყვარს,
გულს დააჯერებს, რომ შენ მხოლოდ მისთვის ჰსცდილობდი.

(საყვირის ხმა. შემოდინ ლირი, რაინდნი და თანამხლებელნი)

ლირი

სადილი, ჩქარა სადილი! მე ცდა არ მიყვარს (მხლებელი გადის.) შენ
ვინდა ხარ?

კენტი

ადამიანი, ჩემო ბატონო.

ღირი

რა ხელობის პატრონი ხარ? რას ითხოვ ჩვენგან?

კენტი

მე იგი ვარ, რასაც მხედავთ, არც მეტი და არც ნაკლები. ვინც მომენდობა, მას ვემსახურები; ვინც პატიოსანია, მას შევიყვარებ; ვინც გონიერია და ცოტას ლაპარაკობს, იმას მეგობრობას გავუწევ; სამსჯავროს შიში მაქვს, ჩხუბიც ვიცი, როდესაც სხვა გზა არ არის და თევზს კი, სწორედ მოგახსენოთ, არ გაიხლებით.

ღირი

მაინც ვინა ხარ?

კენტი

პატიოსანი გულის კაცი და ისე ღარიბი, როგორც მეფე.

ღირი

თუ როგორც მეფეა ღარიბი მეფობის კვალობაზედ, მაშინ ისე ხარ – გლეხობის კვალობაზედ, მაშინ მართლა რომ ღარიბი ყოფილხარ. ჰსთქვი რა გინდა?

კენტი

სამსახური.

ღირი

ვისთანა გსურს სამსახური?

კენტი

თქვენთან.

ღირი

მერე იცი, მე ვინა ვარ?

კენტი

არა. მაგრამ ისეთი სახისმეტყველება გაქვთ, რომ სასიამოვნო იქნება ჩემთვის თქვენისთანა ბატონის ყოლა.

ლირი

მერე იმისთანა რა იპოვე ჩემს სახისმეტყველებაში?

კენტი

მეუფების ნიშანი.

ლირი

რა სამსახური შეგიძლიან?

კენტი

შემიძლიან რიგიანი რჩევა მოგცეთ, ქვეითად აქეთ-იქით ვირბინო და ცხენით გავქანდე და გამოვქანდე; საამური ამბავი უგემურად გიამბოთ, წვრილმანი საქმე რიგიანად შევასრულო, ერთის სიტყვით, რაც ერთს საწყალს კაცს შეუძლიან, მეც შემიძლიან. ჩემში კარგი კიდევ ის არის, რომ ყველაფერში გულმოდგინე და ხალისიანი ვარ.

ლირი

რა ხნისა ხარ?

კენტი

არც ისე ყმაწვილი ვარ, რომ დედაკაცი მარტო სიმღერისა გამო შევიყვარო, არც ისე ხნიერი, რომ ყველაფერზედ სიყვარულით ავპილპილდე. მე ზურგთა მკიდია ორმოცდარვა წელიწადი.

ლირი

მაშ კარგი. ჩემთან დარჩი და მემსახურე. თუ სადილს შემდეგაც ეგრე მომაწონებ თავს, მაშინ ჩემგან არ მოგიშორებ. ეი, სადილი მეთქი! არ

გეყურებათ? სად არის ჩემი მახვილაკი ხუმარა? აქ დამიძახეთ (შემოდის ოსვალდი). ეი, ბრიყვო, ჩემი ქალი სად არის?

ოსვალდი

ნურას უკაცრავოდ... (გადის).

ლირი

ეგ რა მიჰქარა! ერთი აქ დამიძახეთ ეგ უზღველი! სად არის ჩემი ხუმარა? ეს რა ამბავია, თითქო ყველასა სძინავსო? რაო? რა იქმნა ის გაცვეთილი?

რაინდი

იგი მოგახსენებთ, რომ თქვენი ქალი შეუძლოდ ბრძანდებაო.

ლირი

თვითონ რატომ აღარ იკადრა მობრუნება, როცა მას ვუხმე?

რაინდი

ხელმწიფეო, მან პირდაპირ მითხრა, რომ ჩემი ნება იყო და არ მოვბრუნდიო.

ლირი

ჩემი ნება იყო?!

რაინდი

ხელმწიფეო, მე არ მესმის მხოლოდ მე ვგონებ, რომ თქვენს დიდებულებას პატივისცემით აღარ ეპყრობიან, არც მოსამსახურეები, არც თვითონ მთავარი და არც თქვენი ქალი უწინდელეებ მოწიწებით აღარ იქცევიან.

ლირი

ჰმ, შენც მაგას ამბობ?!

რაინდი

მომიტყვეთ, ხელმწიფეო ჩემო, თუ ამაში მე ვცდებოდე. მოვალეობა ჩემი არ მაძლევს ნებას დავდუმდე მაშინ, როდესაც მე ვხედავ, რომ თქვენ უკადრისად გექცევიან.

ღირი

რასაც შენ ანბობ, ის მეც თვითონ შემინიშნავს. ამ უკანასკნელს ჟამს მეც თვითონ შევამჩნიე, რომ მე აქ ყურს აღარ მათხოვებენ, მაგრამ ეგ ცუდი მოქცევა ჩემდამი მათ ბოროტს განზრახვას კი არა, ჩემს საკუთარს იჭვენეულებას შევწამე. მაინცდამაინც ვნახავ კიდევ რა იქნება. ნეტა სად არის ჩემი მასხარა? ეს ორი დღეა, რაც თვალით აღარ დამინახავს.

რაინდი

მას შემდეგ, რაც ჩვენი უმცროსი ბატონიშვილი საფრანგეთში წაბმანდა, იგი მეტად დაღონებული და გულჩათუთქვილია.

ღირი

მაგას ნულარ მომაგონებ... ეგ მეც თვითონ შევნიშნე... წადი და უთხარი ჩემს ქალს, რომ მე მასთან ლაპარაკი მსურს. ჩემს ხუმარასაც აქ დამიძახეთ (შემოდის ოსვალდი). ოჰ, ბატონს ჩემს გაუმარჯოს! ერთი აქეთ მობმანდი, ერთი მიბმანე, მე ვინა ვარ?

ოსვალდი

თქვენ ჩემის ქალბატონის მამა ხართ.

ღირი

მამაო! მარტო მამა და სხვა არაფერი! აი, შე მურტალო! შე ძუკნა ძაღლო! შე ყურმოჭრილო მონავ! შე ქოფაკო!

ოსვალდი

უკაცრავოდ, მე არც ერთი ვარ, არც მეორე და არც მესამე.

ღირი

სიტყვასაც მიბრუნებ მე? როგორ ბედავ მაგას შე წუწკო, წუწკის შვილო!
(ცემას დაუწყებს).

ოსვალდი

უკაცრავად, მე გასალახი კაცი არ გახლავართ.

კენტი

არც ფეხწამოსაკრავი ხარ, შე ნაბიჭვარო! წიხლით სათელო! შე ტაკიმასხარავ!
(ფეხს წამოსდებს და წააქცევს)

ღირი

მე, ჩემო ძამიავ, მადლობელი ვარ შენი. შენ მე დღეს კაი სამსახური გამიწიე და ამის შემდეგ მეყვარები.

კენტი

აბძანდი და გაეთრიე! მე შენ გასწავლი, სად როგორ უნდა მოიქცე. გაეთრიე, გაეთრიე-მეთქი, თუ არ გინდა ხელმეორედ გაიშხლართო. ეხლავ აქედგან გაეთრიე! გადი მეთქი, თუ ჭკუა გაქვს! არც ეხლა გახვალ?
(კინწისკვრით გააგდებს ოსვალდს).

ღირი

მადლობელი ვარ, ჩემო მეგობარო! აი წინ გასაღები შენის ჯამაგირისა.
(აძლევს კენტს ფულსა).

(შემოდის ხუმარა)

ხუმარა

მეც არ ჩამოგრჩები უკან, მეც მივცემ წინ გასაღებს და მოჯამაგირედ დავიჭერ. აჰა, ჩემი ჩაჩი.
(აძლევს კენტს ჩაჩსა).

ღირი

ოჰ, შენც მოხვედი, კუდიანო! როგორა ბძანდები?

ხუმარა

რატომ არ ინებე ჩემი ჩაჩი?

კენტი

ჩაჩი რად მინდა?

ხუმარა

როგორ თუ რად გინდა? შენ ეგ დაგჭირდება ჯერ იმიტომ, რომ შენ იმას თავს ევლები, ვისაც ეხლა თავს ივლებენ და მეორე იმიტომ, რომ როცა ქარი ჰქრის, ზურგს არ მიაქცევ ხოლმე და პირდაპირ უდგებარ, ხომ სურდო შეგეყრება. აი ჩემი ჩაჩი ამისათვის არის შენთვის საჭირო. დამიჯერე, წაილე მეთქი. აი, ხო ხედავ ამ ჩერჩეტას. ეს ის ბძანდება, რომელმაც თავისი ორი ქალი გააგდო და მესამე კი დალოცა, თითონაც არ იცის როგორ. თუ ამის აყოლა და ხლება გინდა, უსათუოდ ჩემი ჩაჩი უნდა გეხუროს. აბა, შენ როგორღა ხარ, ჩემო ბიძია? აი, ნეტაი ორი ქალი მყოლოდა და თანაც ორი ჩაჩი მქონოდა!

ღირი

მერე რად გინდოდა, შე კუდიანო?

ხუმარა

როგორ თუ რად მინდოდა? თუ ყოველს ჩემს ქონებას ქალებს მივცემდი, ჩემთვის ჩაჩებს მაინც დავირჩენდი. აი, ერთი ხომ მე მაქვს, მოდი, თუ ღმერთი გრწამს, მეორე შენს ქალებს მოსთხოვე.

ღირი

შენ ეი, გამიფრთხილდი, თორემ ამ მათრახს ხედავ!

ხუმარა

ეგ არის და! სიმართლე ქოფაკი ძაღლია, იმას ცემა-ტყეპით კარში გააგდებენ ხოლმე და თავმოწონებულ ფინიას კი ნებას მისცემენ, რომ ბუხრის წინ გაიშხლართოს და ინებიეროს.

ღირი

მოსწრებული, მაგრამ შხამიანი სიტყვაა!

ხუმარა

გინდა, ბიძია, ერთი კაი შაირი გასწავლო?

ლირი

აბა.

ხუმარა

ყური კარგად მათხოვე:

რაც რამა გაქვს, სჯობს, რომ იმას ჰფარვიდე,
რაც რამ იცი, სჯობს, რომ იმას არ ჰსთქმიდე.
გაცემასა ყველაფრისას არ ჰქმიდე,
ცხენზედ იჯდე და ფეხით არა ვლიდე,
რაცა იცი, მასზედ მეტს ისწავლიდე,
არვის ენდო, ვიდრე არ გაიცვნიდე,
ლოთობას და ქალთ დევნას დაიშლიდე,
შინიდგანა კარში აღარ გახირდე.
მაშინ იქმნე მდიდართ თანასწორია,
როგორც სწორედ ოცი ათჯერ ორია.

ლირი

მაგ შაირში აზრი არ არის.

ხუმარა

როგორც მუქთის ვექილის სიტყვაში. რასა სწუხარ? ფასი ხომ არ გაგიღია? შენ ერთი ის მითხარ, ნათლია ჩემო, არაფერიდამ განა არა გამოვა რა?

ლირი

როგორ არა? არაფერიდამ გამოვა არაფერი.

ხუმარა (კენტს)

ერთი, თუ ძმა ხარ, მაგას უთხარი, რომ მაგას ეხლა სწორედ მაგოდენი შემოსავალილა აქვს. მე ვეტყოდი, მაგრამ მე ხუმარა ვარ, როდი დამიჯერებს.

ლირი

მწარედ მომდო ამ გესლიანმა ხუმარამ.

ხუმარა

მერე, იცი გარჩევა გესლიანისა და უგესლო ხუმარისა?

ლირი

არა, შენ გელი, მასწავლე.

ხუმარა

ის ბატონი, ვინც გირჩია
ქონების სულ გაბოდება
ჩემთან დადგეს, თუნდ შენ დადეგ,
ეგ ორივე ერთი იქნება.
მაშინ ორივე ის ხუმარა
უგესლო და გესლიანი
მე გაჩვენო: ერთი აგერ, (ლირზედ უჩვენებს).
მეორე ჭრელკაბიანი (თავის თავზედ უჩვენებს).

ლირი

ხუმარასაც მეძახი, შე ურცხო?

ხუმარა

მაგ სახელის გარდა, რაც დედის მუცლიდამ სახელი და ხარისხი დაგყვა,
სულ სხვას გაუბოძე და მე რაღა დაგიძახო?

კენტი

ხელმწიფეო, ეს სულელი მთლად სულელი არ ყოფილა.

ხუმარა

შენც არ მომიკვდე!... მე რომ მთლად სულელი ვყოფილვიყავ, განა დიდი
კაცნი მაგას მიყაბულებდნენ? შენგან არ მიკვირს? თითონ რაღა ეშველებოდათ,
რომ მთელი სულელობა მე დამეჩემა. დიდკაცთა ცოლები და ქალები ხომ სულ
გაიჭაჭებოდნენ, რომ სულელობას მარტო მე დავპატრონებოდი. აბა, ნათლი,
ერთი კვერცხი მომეცი და ორს გვირგვინს მოგცემ.

ლირი

რა გვირგვინზედ ყბედობ?

ხუმარა

იმაზედ, ჩემო ბიძიავ, რომ როცა შენგან ბოძებულს კვერცხს ორად გავყოფ და გულს გადავყლაპავ, შენ ის კვერცხის ნაჭუჭები მაინც შეგრჩება და გვირგვინად მოიხმარებ, თორემ ამას წინად რომ შენი გვირგვინი შუაზედ გაჰყავ და სულ ერთიანად შენს ქალებს გადააყლაპე, შენ რა გარგუნეს? ვაი, შენ ჩემო თაო! მეფეს ვირი ზურგზედ აგვიდეს და ტალახში გაგაყვანეს. არა, მაგ მოტვლეპილს კეფაში ტვინი არა გქონდა, რომ ოქროს გვირგვინი გადიგდე?¹⁹ მე მართალია ხუმარა ვარ, მაგრამ ვინც ამ ჩემს თქმულს მართლად მასხარობაში ჩამომართმევს, აბა მათრახი იმას უნდა. აი! (მღერის)

წელს ხუმარებს ლილახანა წაუხდათ,
მასხარობას ბრძნები გვეცილებიან,
ჭკვა რომ ძნელი მოსავლელი გაუხდათ,
პამპულად და მაიმუნად ხდებიან.

ღირი

შენ როდის აქეთია შეეჩვიე სიმღერასა?

ხუმარა

მას აქეთ რაც შენი ქალები ბატონებად გაიხადე, სკიპტრა და გვირგვინი ჩააბარე და მეუფება დასთმე (მღერის).

მაშინ იმათ ატირებდა
უეცარი სიხარული
და მე კი ამამღერებდა
მწუხარება დაფარული,
მისთვის რომ ბრძენს ჩვენსა მეფეს
ჭკვა-გონება აერია.
თვალ ხუჭანის თამაშს მოჰყვა
მასხარებში გაერია.

ნათლი! შენს ხუმარას ერთი ოსტატი დაუჭირე, რომ ტყუილი ასწავლონ. მე დიდის ხალისით ვისწავლიდი ყოველგვარს სიცრუესა.

ღირი

¹⁹ ანგლიურად აქ ზმაა ხმარებული კროუნ (crown) ფულიც არის შვიდაბაზ უხალთუნიანი, გვირგვინიც და კეფაც. ხუმარა ამბობს: ერთი კვერცხი მომეცი და ორს კროუნს მოგცემო.

თუ ტყუილს მოჰყვები, მათრახიც მოგხვდება.

ხუმარა

მე მიკვირს ერთის სისხლისა და ხორცისა როგორა ხართ შენა და შენი ქალები. ისინი მართლის თქმისათვისა მცემენ და შენ კი ტყუილისათვის; ზოგჯერ ჩუმად ყოფნობისათვისაც კი მომხვდება ხოლმე. რო იტყვიან: “გავიქცევი ქარიანი მქვიან, დავდგები ლაჯიანიო”, აი ეს არის, აი! ხუმარად ყოფნა სწორედ რომ საძაგლობაა, მაგრამ მაინც შენს ყოფაზედ არ გავცვლი. შენს ჭკვას გვერდები იმოდენად ჩამოათალე ორივე მხრით, რომ შუაში აღარა დაინარჩუნე რა. აგერ, გაიხედე შენგან ჩამონათალი ნაფოტიც მოდის.

(შემოდის გონერილა)

ლირი

ოჰ, ასულო ჩემო, რატომ აგრე წარბი შეგიკრავს? ამ უკანასკნელს დროს მგონი შენ როგორღაც ავ გუნებაზედა ხარ.

ხუმარა

ეჰე, დაგადგა სუსხი თუ არა?... დრო იყო, ჩემო ძამიავ, როცა შენ ყურსაც არ იბერტყავდი, ავ გუნებად ბძანდება ეს ქალბატონი, თუ კარგ გუნებადა. მაშინ შენ კაცად-კაცი იყავ და ეხლა კი არც გუდაფშუტა ხარ. ეხლა შენ მეც კი გჯობივარ, მე ხუმარა მაინცა ვარ და შენ ეგეც არა ხარ. ეხლა კი დროა, ხმა გავიკმინდო. (გონერილას). თუმცა შენ არაფერს მეუბნები, მაგრამ სახეზედ კი გატყობ, რომ ჩემი დაჩუმება ძალიან გულით გინდა. დავჩუმდები, ბატონო, დავჩუმდები, აი მმ... მმ...

ვინც სხვა მისცა თავის საზრდო, ქონება
ყველას ჩხირად თვალში გაეწონება!

(უჩვენებს ლირზედ).

აი, ბატონებო, თუ გინდათ, ცარიელი ცერცვის ჩენჩო ეს არის, აი.

გონერილა

არამცა თუ ეს თავგასული სულელი ღლაპი,
არამედ თქვენი განრყვნილი და ურცხვი ამაღაც
თავ-საცილობენ, ქიშპობენ და ჭირვეულობენ,
აურზაურად ყოველს ჩვენგანს ეკიდებიან.
მათს ურცხვად ქცევას, შფოთს და ჩხუბსა ჩვენ ვედარ ვუძლებთ.

მე ვგონებდი, რომ როცა ამას თქვენ შეიტყობდით,
გაუწყებოდით და მოსპობდით ამით ყოველსა,
მაგრამ თქვენ თვითონ თქვენის სიტყვით და თქვენის ქცევით
ცხადად გვამცნებთ, რომ ხელს აფარებთ მათს საძაგლობას
და მით აქეზებთ თავადებულთ თქვენთა მხლებელთა.
თუ ყოფაქცევა ესე მათი კვლავ განგრძობდება
და რისხვა თქვენი ძირიანად მას არ აღმოჰკვეთს,
მაშინ ჩვენ ვიხმართ ჩვენს ღონეს აწ დაძინებულს.
ეს სათაკილო ქცევა მათი თქვენც შეურაცხყოფთ
ამ ჩვენს კეთილად განწყობილსა სახელმწიფოში;
და ამით უფრო საჭიროა მივიღოთ ზომა
ასე სასტიკი, რომ შემდეგში ეგ აღარ იყოს.

ხუმარა

ვერ გეჭაშნიკა განა, ნათლია ჩემო?
ჩიტსა, გუგულის მზრდელსაო,
გუგული თავს მოკვნიტსაო,
სანთელი რო გარედ გაიტანე, არ იცოდი, რომ ბნელაში დავრჩებოდით.

ღირი

ნუთუ შენ ჩემი შვილი ხარ?

გონერილა

კარგი, კმარა, ბატონო! სასურველია, რომ კვლავ იმ მაღალს
მსჯელობაზედ დადგეთ, რომელიც თქვენ ეგრე უხვად მონიჭებული გქონდათ
და თავი დაანებოთ იმისთანა უცნაურს ქცევას, რომელიც თქვენ აღარ
შეგფერით, რადგანაც თქვენ ის აღარა ხართ, რაც უწინ იყავით.

ხუმარა

მიგიხვდა ვირი თუ არა: მუხას ვაშლი არ ასხიაო? – ყოჩაღ, გოგრაავ!
მაგისტვის მიყვარხარ, აი!

ღირი

ნუთუ აქ მე აღარავინა მცნობს?.. არა, მე ღირი არა ვარ? ღირი ასე არ
დადის? ასე არ ლაპარაკობს? რას აუბმია იმისათვის თვალები? გონება
გაფთხოვია, თუ ცნობა მიხდია? სძინავს, თუ ღვიძავს? არა, აქ სხვა რამ უნდა

იყოს. ერთი მითხარით, მე ვინა ვარ? ლირის აჩრდილი?²⁰ მე ვხედავ, რომ ყოველივე ჩემთან არის: ძლიერება, ჭკვა, გონება, მაგრამ იმას კი ვერა ვხედავ, რომ მე ქალისშვილები მყავს.

ხუმარა

შენ ვერც იმას ხედავ, ძმობილო, რომ იმათ მშობელი მამა ყურმოჭრილ ყმად გაიხადეს.

ღირი

თქვენი სახელი, მშვენიერო მანდილოსანო?

გონერილა

კმარა, ბატონო, თავ-საცილი თქვენი ამგვარი, ჩამოჰგავს თქვენსა ახირებულს გარეწრობასა, დროა, ბატონო, ჩემი სიტყვა სწორედ ასწონოთ და ვით თქვენს ხანსა შეჰვეროდეს, ისე მოიქცეთ. თქვენდა მხლებელად დაგიგდიათ ასი რაინდი, რომელთ ურცხვობამ, მეძაობამ, უწესოებამ პალატნი ჩვენნი შებილწა და გააბინძურა და გარყვნილობის ქარვასლადა გარდააქცია. მათის მრუშობით, ბინძურობით სასახლე ჩვენი უფრო ემზგავსის ყავახანას და საროსკიპოს, ვიდრე კეთილად განწყობილსა სამეფო პალატს. რომ თვით არ შერცხვეთ, მათ სასტიკად მოჰყრობა უნდა. თუმცა უთქვენოდ მეც შემემლო, მაგრამ თქვენვე გთხოვთ, რომ ცოტაოდნად შეამციროთ ამაღა თქვენი და იახლოთ თან იმათგანი მარტო ისეთნი, რომელნიც თქვენთან წლოვანებით სწორნი არიან და რომელთც ძალუმსთ თქვენი ცნობაც და თვის თავისაც.

ღირი

ჰოი, წყვილიადო ჯოჯოხეთო და ტარტაროზნო!... ჩქარა ცხენები!... მიხმეთ აქა მხლებელნი ჩემნი!... ჩემის აქ ყოფნით არ შეგზარავ, შე ავო სულო! მე მოგმორდები! ერთი ქალი კვლავ დამრჩენია.

²⁰ ზოგიერთს დაბეჭდილში სიტყვებს "ღ ი რ ი ს ა ჩ რ დ ი ლ ი" ხუმარა ამბობს.

გონერილა

თქვენ ჩემთა მხლებელთ მილახავთ მე, და თქვენი ხროვა
უკეთესთ ჩემთა მსახურთ თვისდა მონად იხდიან.

(შემოდის ალბანი)

ლირი

ვაი მას ვინცა გვიან შევა სინანულშია! (ალბანს).
ოჰ, თქვენც მობმანდით!... თანა უგრძნობთ ამ თქვენს მეუღლეს?
მითხარით რაღა! მომიმზადეთ სწრაფად ცხენები!
უმაღურებავ, შე გულქვაო შავო სატანავ!
როს შვილის გულში ჩაისახვი, შენ შეიქმნები
გველემპისა სახეზედაც უფრო საზიზღარ!

ალბანი

რამ აღგაშფოთათ, ხელმწიფეო, გთხოვთ, რომ მიბმანოთ.

ლირი (გონერილას).

სტყუი, მიჰქარავ, სულდაბალო, სისხლმსმელო სვავო!
მე მახლავან სულ დარჩეულნი დარბაისელნი.
მათ კარგად ესმით თვისი ვალი, პატიოსნება,
არ შეირცხვენენ კეთილშობილს სახელსა თვისსა.
მცირედი იგი შეცოდება კორდელიასი
ვით მეჩვენება მე ესდენ დიდად, ესდენ საზაროდ!
ვით დაარღვია მან სიცოცხლის ჩემისა წყობა!
ვით ამოაფთხო თვის ბუდიდამ მიდრეკილება
მამაშვილური, ბუნებრივი ჩემი მისდამი!
ვით ამოსწოვა სიყვარული ჩემის გულიდამ
და მის მაგიერ ჩამაწვეთა ზაფრა-ნალველა! (თავში ხელს ირტყამს).
ვაი, ლირ! ლირ! ლირ! ურაკუნე ეხლა იმ კარსა,
რომლიდამაც შენ გამოდევნე გონება შენი
და უჭკუობა შიგ შეუშვი! წავიდეთ ჩემნო!

ალბანი

მე უბრალო ვარ და არ ვუწყვი, ვინ გაწყინათ თქვენ.

ლირი

ეგ შესაძლოა! მაშ მისმინე, ჰოი, ბუნებავ,
შენ, კეთილმყოფო ჩემო ღმერთავ, გამიგონე მე!
თუ ამ აფთარსა განუჩინე შენ შვილოსნობა,
გააუქმე ეგ განაჩენი და უარჰყავი.
გაუწყალე და გაუცოფე მუცელში თესლი,
დასწვი, დასდაგე, დაუხრაკე საშოთა ძარღვნი,
რომ თავის დღეში ბიწიერის მის სხეულისგან
არ იშვას ბავშვი მის ნუგეშად, სასიხარულოდ!
მხოლოდ თუ მისთვის შვილის ყოლა ბედს განუგია,
მიეცეს შვილი ბალღამით და შხამით შეთხზნილი.
დაუშაშროს მან თავის დედას გულმკერდი, სახე,
ატროს ისე, რომ ცხარე ცრემლთ მწვავმა დენამა
ჩაუთხაროს და ჩაულრუტნოს სერ-სერად ღაწვნი!
მშობლიურს მისსა ყოველს ალერსს, ყოველს ამაგსა
ის თაკილობდეს, ზიზღობდეს და შეურაცხყოფდეს!
დეე, ჰსცნოს მაგან შვილებისა უმადურება,
რაოდენადაც გველის კბილზედ უფრო ბასრია!
შორს, შორს აქედგან! ფეხი ჩვენი აქ აღარ იყოს!

(გადის).

ალბანი

ჰოი, მაღალნო ღმერთნო ჩემნო, რას ნიშნავს ესა?

გონერილა

რაზედა სწუხხარ? თავს რად იტკენ ტყუილუბრალოდ?
თავი ანებე, იშმაგოს მან ვიდრე მოსწყინდეს.

(ლირი დაბრუნდება).

ლირი

როგორ! შუაზედ გაუყვიათ ჩემთ მხლებელთ რიცხვი!
ორმოცდაათი კაცი ჩემი დაუთხოვნიათ.

ალბანი

რა ამბავია? გთხოვთ მიბძანოთ, ჩემო ბატონო.

ლირი

რაც ამბავია გეტყვი მე შენ, სიკვდილ-სიცოცხლევ!
ოჰ, შე არწივო! მრცხვენის, მრცხვენის, რომ შენ შესძელი
ძალ-გულის ჩემის ესდენ რყევა, დაძაბუნება,
რომ თვალთა ჩემთა წამოღვარნეს შენს წინა ცრემლნი,
თითქოს ღირს იყო, შე უღირსო, ჩემის ცრემლისა!
შეგმუსროს მეხმა, შეგსვას, შეგნთქას ნისლმა, ბურუსმა!
მამისა წყევლამ დაგშალოს შენ და ყველა ძარღვნი
უკურნალისა იართთა დაგიწყლოლოს შენ!
თქვენ, ჩემნო თვალნო უძღურნო და მიბერებულნო!
ნულარა სტირით, თვარემ ხელით ჩემით აღმოგთხრით,
გაგსრესთ და თქვენგან ნაწურის წყლით მიწას მოვალხობ.
ესეა საქმე!... ესეც ვნახე!... მაშ ეგრე იყოს!...
მე ერთი შვილი კიდევა მყავს! ის კეთილია,
მაამებელი, მოთავაზე, მოსიყვარულე.
მან რომ შეიტყოს უღმობელი ეს შენი ქცევა,
მაგ ცოფით სავსეს მგლურსა დინგსა ბრჭყალით დაგიხოკს.
მე დავიბრუნებ ისევ იმა ჩემს მეუფებას,
რომელ გგონია საბოლოოდ ჩემგან თმობილი.
მე შენ გაჩვენებ, დაგიმტკიცებ ამ ჩემს მუქარას.
(გადიან ლირი, კენტი და ამაღა)

გონერია

აი, ხომ შენის თვალთ ნახე, რასაცა ჰსჩადის?

ალბანი

თუმცა შენდამი, გონერიავ, დიდს სიყვარულს ვგრძნობ,
მაგრამ არ ძალმიძს, ამ საქმეში მე შენ მოგკერძო.

გონერია

გთხოვთ, დაგვეხსნათ და დაგვაცალოთ, – ეი, ოსვალდო!
(ხუმარას).

შე ხუმარა და ვირ-ეშმაკავ, გაჰყევ შენ ბატონს.

ხუმარა

ბიძია, აი, ბიძია ლირო! შენს ხუმარასაც აღარ უცდი? რაო, თან აღარა მიგყევხარ?

ვინც ცბიერსა მელასა,
შვილს ამის მზგავსს ყველასა
ერთად შეჰკრავს, შებოჭავს
და გაუგლის კარგად თავს,
ჩემს ჩაჩს დავხურავ თავზედ,
და მე წავალ ჩემს გზაზედ.

(გადის)

გონერია

ასი რაინდი!... ლაშკარია, ხუმრობა არის!...
მას თვისი საქმე ურიგოდ არ დაუჭერია.
კარგს არ ვიზამდით ასის კაცის ნება მიგვეცა,
რომ როცა თავში ფიქრი რამე მოუვიდოდა
ან შეგვასმენდა ვინმე ბეზღით, ცილისწამებით,
ან ყურში რასმეს ჩვენზედ ავსა წასჩურჩულებდა,
ან თვით მოსვლოდა უმიზეზო ჟინი და ბრაზი,
ეჭირვეულნა და მუქარით თავი წაეღო.
ასის კაცისა იარაღით გაზვიადებულს
სიცოცხლე ჩვენი სრულად ხელში ეჭირებოდა!..
ოსვალდ, არ გესმის?

ალბანი

მეტისმეტი შიშია ეგე.

გონერია

მეტს დანდობაზედ ფრთხილი შიში უმჯობესია.
ჯერ უნდა კაცმა განსაცდელი უკუირიდოს
და მერე მხოლოდ განუტეოს გულიდგან შიში.
რა ზნისაც არის კარგად ვიცნობ მე მამა ჩემსა...
რაც ჩაიდინა ყველაფერი ჩემს დას მივწერე
და ვაცნობე მე ყველა იგი, რაც თავს არ მოდის.
იმასაც ვნახავთ მას ჩემი და ვით მოექცევა,
ვით შეუნახავს ასსა რაინდს? – ოსვალდ, არ გესმის?

(შემოდის ოსვალდი)

წიგნი მზად არის ჩემს დასთანა?

ოსვალდი

დიალ, ბატონო.

გონერილა

იახელ ვინმე თან და ეხლავ გზას შეუდექი.
უამბე ჩემს დას ყველა იგი, რის შიშიცა მაქვს
და შენც შენი რამ საბუთები ზედ დაუმატე.
მარჯვედ იარე, რომ მარჯვედვე უკან დაბრუნდე.
(ოსვალდი გადის)

დამიჯერე მე, ჩემო ქმარო, ეგრე არ ვარგა.
თუმცა ეგ შენი ღმობიერი გულკეთილობა
და უბოროტო საქციელი არ დაიმრახვის,
მაგრამ მაინც კი, მომიტევე, მე უნდა გითხრა,
რომ შენ გაკლია ცოტაოდნად შორსმხედველობა.
მაგ ნაკლისათვის შენ უფრორე საკიცხავი ხარ,
ვიდრე საქები შენის მავნე გულჩვილობისთვის.

ალბანი

რამოდენადაც შენ შორს ხედავ, მე ეგ არ ვიცი.
ეს კია, ხშირად ბევრის ნდომით ცოტასაც ვკარგავთ.

გონერილა

მამ შენის სიტყვით...

ალბანი

კარგი, კმარა, ბოლოსაც ვნახავთ.

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი V

ალბანის სასახლის ეზო

(შემოდინ ლირი, კენტი და ხუმარა)

ღირი

შენ წინ წადი და ეს წერილები გლოსტერს ჩააბარე. ნურაფერს ნუ გაუხსენებ ჩემს ქალს, რაც იცი. თუ წერილის წაკითხვის შემდეგ შენ გკითხოს რამე, მხოლოდ მაშინ კი მიეცი პასუხი. ძალიან აუჩქარე, თვარემ მე წინ მიგისწრობ.

კენტი

ვიდრე ამ წერილებს არ ჩავაბარებ, თვალსაც არ მოვხუჭავ, ხელმწიფეო ჩემო!

ხუმარა

კაცის ტვინი რომ ფეხის ქუსლებში იყოს, ნეტა ვიცოდე არ გაილახებოდა?

ღირი

მა რა მოუვიდოდა, ჩემო კარგო?

ხუმარა

მაშ მომილოცავს, შენი ტვინი გაცვეთილს ქალამანში აღარ მოექცევა.

ღირი

ჰა, ჰა, ჰა!

ხუმარა

შენ ეგრე იცინე და მე ეს უღვაში მომპარსე, თუ შენი მეორე ქალი პირველისავით კარგად არ მოგექცეს. თუმცა ის ამას ისე ჰგავს, როგორც მაჭალო ვაშლსა, მაგრამ მაინც სათქმელი უნდა ითქვას.

ღირი

რა სათქმელი უნდა ითქვას, შე გაქნილო?

ხუმარა

ისა, რომ ორივე ერთნაირი მაჟალოები არიან... ერთი ეს მითხარ, ბიძია, ცხვირი შუა პირისა სახეზედ რად არის?

ღირი

არ ვიცი.

ხუმარა

მად, რომ ერთი თვალი აქეთ უჯდეს და მეორე იქით: რასაც კაცი სუნით ვერ აიღებს, ის თვალით დაინახოს.

ღირი

მე დავჩაგრე იგი და შეურაცხვყავ...

ხუმარა

არ იცი, სადაფი სადაფს როგორ იკეთებს?

ღირი

არ ვიცი.

ხუმარა

არც მე ვიცი. ეს კი ვიცი, რისათვისაც იკეთებს.

ღირი

რისთვის?

ხუმარა

მისთვის, რომ თავი შიგ შეაფაროს და არა იმისთვის, რომ ის თავის ქალებს მიუბოძოს და თითონ კი თავშეუფარებელი დარჩეს.

ღირი

ბუნებას ჩემსას მე თვითონ ვგმობ და დავივიწყებ!... მერე ვინა?... ასეთი კეთილი მამა!.. მზად არიან ცხენები?

ხუმარა

შენი ვირები წავიდნენ ცხენების მოსაყვანად. ერთი ეს მითხარ, ცაზედ როცა შვიდი ვარსკვლავია, შვიდი რად რის?

ღირი

იმიტომ რომ რვა არ არის.

ხუმარა

ეგ კარგი მოგივიდა, შენ კარგ ხუმარად გამოდგებოდი.

ღირი

ძალით უნდა უკან დაბრუნება, ძალით!... ჰოი, შე საზარო უმადურებაგ!...

ხუმარა

ბიძია, იცი, რას გეტყვი? შენ რომ ჩემი ხუმარა ყოფილიყავ, ერთ ლაზათიანად მიგტყებდი, რომ ეგრე უდრო-უდროოდ დაჰბერდი.

ღირი

როგორ თუ უდრო-უდროოდ!

ხუმარა

ისე, რომ ჯერ ჭკუა უნდა გესწავლა და მერე დაბერებულიყავ.

ღირი

მადლო ზეცისავ, მომეც, მომეც მე მოთმინება!
ტვინს ნუ შემირყევ, დამიფარე ჭკვიდამ შეშლისგან!
ჭკვისა დაკარგვა მაძრწუნებს მე. (შემოდის რაინდი).

რაო? ცხენები

მზად არიან თუ?

რაინდი

მზად გახლავან, ჩემო ხელმწიფევ.

ღირი

წამო, შვილო წავიდეთ.²¹

(გადიან)

მოქმედება მეორე

სანახავი I

გრაფის გლოსტერის ციხე-დარბაზის ეზო.
(ედმუნდი და კურანი შემოდიან და ერთმანერთს შეხვდებიან).

ედმუნდი

კურანს გაუმარჯოს.

კურანი

ღმერთმა გაგიმარჯოს, ბატონო. ეს-ეს არის ეხლა მამათქვენს ვახლდი და მოვახსენე, რომ მთავარი კორნვალი და მეუღლე მისი რეგანა ამაღამ აქ მობძანდებიან.

ედმუნდი

ნეტა მიზეზი რა უნდა იყოს?

კურანი

არ ვიცი, თქვენმა მზემ. თქვენ, რასაკვირველია, ეს უკანასკნელი ამბავი გაგონილი გექნებათ. მე იმ ამბავზედ მოგახსენებთ, რომელზედაც ჯერ მხოლოდ ხმადაბლა ლაპარაკობენ. მართლაც ეს ისეთი ამბავია, რომ ჯერ მარტო ყურში თუ ითქმის.

ედმუნდი

მე არა გამიგონია რა. მიაძებ, თუ გიყვარდე.

²¹ ამის შემდეგ ხუმარა ორსტრიქონიანს შაირს ამბობს. ეგ შაირი ისეთი უაზროა, რომ სრულიად არ უხდება არც ხუმარას და არც ტრაგედიის გარემოებასა. გამოჩენილი კრიტიკოსი შექსპირისა სტივენსი ამბობს ამ შაირზედ, რომ სხვისაგან ჩამატებულიაო. ჩვენც სტივენსს დავუჯერეთ და არა ვსთარგმნეთ.

კურანი

მაშ იმისთანა რამ არა გაგიგონიათ რა, რომ ვითომც კორნვალი და ალბანი ერთმანერთში ომს აპირობენ?

ედმუნდი

ერთი სიტყვაც არ გამიგონია.

კურანი

მაშ, მალე გაიგებთ. მშვიდობით ბძანდებოდეთ.

(გადის).

ედმუნდი

კორნვალი მოვა აქ ამაღამ... ეს კარგი არის!
ჩემს საქმეს თვითქმის თავისთავად ხელი ეწყობა...
მამაჩემმაცა ბძანა ჩემის ძმისა დაჭერა...
სხვა რალა მინდა?... მარტო ის, რომ მეც ხელი გავძრა
და არ დავყონდე, როცა ბედი ამრიგად მშველის.
ყური მომიგდე, ედგარ!... ერთი აქ ძირს ჩამოდი!...
გამიგონე და!... ჩამოდი-მეთქი. სათქმელი რამ მაქვს.

(შემოვა ედგარი).

წადი აქედგან, მამაჩვენი ყველგან დაგეძებს,
კიდევ უამბეს სადაც იყავ შენ დამალული...
ვიდრე ღამეა მე შენ გირჩევ, რომ გაიპარო.
ერთი დაფიქრდი, კორნვალზედა წინააღმდეგი,
ან ძვირი რამე ხომ არსად არ წამოგცდენია?
ის და რეგანა ამაღამ აქ მოისწრაფიან...
ანუ იქნება სადმე ვისმეს შენ გაუმჟღავნე,
რომ ის ალბანის წინააღმდეგ ომსა აპირობს!?

ედგარი

გეფიცები, რომ არსად სიტყვაც არ წამცდენია.

ედმუნდი

აგერა მამაც!... რომ შენს მომხრეთ მე არ ვეგონო,

მე შენზედ განგებ, არ გეწყინოს, ხმალს ამოვიწვდენ
და შენც ხმალდახმალ დამიდევ, თვითქოს მიგერებ.
ვითომ მექცევი, უკუ წადევ. (ხმამალა) დამნებდი ძმაო!...
მამას იახელ... მომინათეთ!... ჩქარა სანთელი!...
(ხმადაბლა) გამექეც ედგარ! (ხმამალა) მომინათეთ!.. (ხმადაბლა)
გასწი, მშვიდობით!
(ედგარი გადის).

ცოტა რამ სისხლი რომ მდიოდეს, დამიჯერებენ,
რომ თავდადებით და მედგრადა მე მიბრძოლია.
(ხელს იკაწრავს).

ბევრჯერ მინახავს ლოთი ბიჭი, რომ უფრო მეტად
ცუდუბრალოზედ სალალობოდ ხელი ეკაწროს.
(ხმამალა) მამავ, მიშველე! დადეგ!... დადეგ!... არავინ მშველის?
(შემოდინან გლოსტერი და მოსამსახურეები, რომელთაც ხელში მამხალეები
უჭირავთ.)

გლოსტერი

რა იქმნა, ედმუნდ, ის ფლიდი და ის ავაზაკი?

ედმუნდი

ეხლა აქ იყო ამ ბნელაში ხმალამოწვდილი
და მთვარეს რაღაც ჯადოქრობით იგი იწვევდა
შესაწევნელად და მეოხედ.

გლოსტერი

ეხლა რა იქმნა?

ედმუნდი

აი, ბატონო, სისხლიცა მდის...

გლოსტერი

რა იქმნა-მეთქი

ის ავაზაკი?

ედმუნდი

აი, აქეთ გაიქცა იგი.

როცა ვერასგზით... ..

გლოსტერი

დამიჭირეთ ის დაწყევლილი!...

გზა შეუკარით! – (ერთი მსახური გადის) რა ვერასგზით, რა უნდა გეთქვა?

ედმუნდი

როს თქვენს სიკვდილზედ ვერასგზით ვერ დამიყოლია,
მე ვუპასუხე, რომე ღმერთნი სისხლის მზღვეველნი
მთელს თვისს რისხვასა მიაქცევენ მამისა მკვლელსა;
რომ ღვთიურია მამა-შვილთა შორის კავშირი...
და რა ბოლოს ჰსცნო, რომ მე მედგრად წინააღმდეგ
მისსა განზრახვას ბუნებისა შემარყეველსა,
იგი გააფრდა და იშიშვლა მყის ხმალი თვისი,
შემომიტივა გაცოფებით უიარაღოს
და ხელში დამჭრა. მაგრამ როცა მე იმან მნახა
მისისა ქცევით საშინელის რისხვით ანთებულ
და გამზადებულ სიმართლისთვის თავდასადებად,
ანუ იქმნება შეუშინდა ჩემს ხმაურობას,
მაშინვე გაფთხა და გაიქცა.

გლოსტერი

დეე, გაიქცეს!

ჩვენს ადგილებში იგი ვერსად დაგვემალება...
და თუ მას სადმე მოასწრობენ, მაშინ გათავდა!...
აქ მობრძანდება ამაღამა ჩვენი მთავარი,
იგი მე მწყალობს, ყოველსფერში მე ნებას დამრთავს...
მე მის სახელით საქვეყნოდა გამოვაცხადებ,
რომ ვინც იმ მამის მგმობელს პირუტყვს სადმე გვიპოვის
და ხელში მოგვცემს დასასჯელად, დავაჯილდოებთ,
და ვინც დამალავს, მას სიცოცხლე თვით მოესპობა.

ედმუნდი

მე ჩემი ვქმენი და ვეცადე, რომ უარეყო
და დაეშალა საშინელი თვისი განზრახვა,
მაგრამ არ იქმნა!... იგი მტკიცედ იდგა მასზედა.

მაშინ მუქარით მე ვუთხარი, – გაგამხელ-მეთქი.
მან მიპასუხა: ”შე ბოგანავ, შე ნაბიჭვარო!...
ნუთუ გგონია, გაიტანო შენ რამე ჩემგან
მაგ ერთგულობით, სიმართლით და პატიოსნებით!?
როცა მე და შენ პირისპირად დაგვაყენებენ,
მე უარყოფო ყოველსფერსა, თუნდ რომ წერილი,
რომელიც მეო შენ მოგწერე, წამომიყენო.
მეო ყოველფერს შენ თვითონვე გადმოგაბრალებ,
ვიტყვიო, რომ შენ მიბირებდი, მითათბირებდი
მამისა ჩემის განდგომისა და ღალატისთვის;
თვით შენ გაგხდიო მამის მტრად და მამის მგმობელად.
ნუთუო ეგრედ სულელია ესე ქვეყანა,
რომ ყველა ესე შენს სიხარბეს არ მიაწეროს?!
ვინ არ ირწმენსო, რომ თვით შენ მე გადმომემტერე
მხოლოდ იმისთვის, რომ სიკვდილი ჩემი შენ გინდა,
რათა ჩემს შემდეგ მემკვიდრობა უცილოდ დაგრჩეს?!
ვინ არ ირწმენსო, რომ სიხარბეს, შურიანობას
შენ უცდენიხარ, წაუღიხარ ამ შემთხვევაში?!”

გლოსტერი

გაჯიქებული და გულმრუდე ის ავაზაკი!...
თავის საკუთარს წერილსაცა განა უარჰყოფს?! –
არა, – არ არის იგი ჩემი სისხლი და ხორცი!
(საყვირის ხმა მოისმის).
სუ!... საყვირის ხმა!... მობძანდება ჩვენი მთავარიც!...
ნეტა რა უნდა იყოს იმის მოსვლის მიზეზი...
ყოველგან გზებსა ხმელეთისას თუ ზღვის პირისას
მე მას შევუკრავ, – სად წამივა იგი პირშავი...
და თვით მთავარიც მე ამაში ხელს მომიმართავს.
საცა მივსწვდები, იმის სახეს ყველგან გავგზავნი,
რომ ყველამ, ვისაც შეხვდეს იგი, მაშინვე იცნოს.
მერე შენც, ჩემო ნამდვილო და ერთგულო შვილო,
მოგიხერხებ, რომ ჩემს სიმდიდრეს დაგაპატრონო.

(შემოდინ კორნვალი, რეგანა და თანამხლებელნი).

კორნვალი

ჩემო ერთგულო მეგობარო, რა დაგმართვიათ?
შემოვდგი ფეხი თუ არ, მყისვე მე დამახვედრეს

გასაოცარი რამ ამბავი. რაო? რა მოხდა?

რეგანა

თუ ეგ გამართლდა, ყოველგვარი ტანჯვა, სასჯელი ცოტა იქმნება იმ საზარელ მგმოზელისათვის. საშინელი რამ ამბავია! – თქვენ ვითლა სუფევთ?

გლოსტერი

ოჰ, დედოფალო, გული ჩემი დაბერებული განგმირულია და მკვდარია ამგვარის ამბით.

რეგანა

ნუთუ ის, ვისაც ნათელი ჰსცსო მამამან ჩემმან, ვისაც უწოდა მან სახელი, თქვენ გადაგიდგათ? ნუთუ ედგარი, თქვენი შვილი მას გაბედავდა, რომე სიკვდილი თქვენი იმას გულს განეზრახოს?

გლოსტერი

ოჰ, დედოფალო, დედოფალო! მეც თვითონ მრცხვენის, მაგრამ არ ვიცი, სად გავექცე ამა სირცხვილსა!...

რეგანა

ხომ არ უვლია იმ ვერაგთა მხლებელთა თანა, რომელიც ახლავს მამაჩემსა ამაღად თვისად?

გლოსტერი

რა მოგახსენოთ. – ოჰ, რა ცოდვა გარდამეკიდა!...

ედმუნდი

დიაღ, ბატონო, იგი მათთან ხშირად ყოფილა.

რეგანა

მაშ რაღად გიკვირსთ, რომ ბოროტი მას განუზრახავს?
ის მათგან არის უსათუოდ წაქეზებული
ამა მოხუცის მოსაკლავად, რათა მის შემდეგ
ხელი ჩაჰკიდონ მის ქონებას და სრულ გაჰფლანგონ.
მე ამ სადამოს ჩემის დისგან წიგნი მივიღე,
მწერს მამის ჩემის ამაღლისას ისეთსა ქცევას,
ვერაგობას და ამბოხებას, რომ როცა მოვლენ,
აღარ დავხვდები მე ჩემს სახლში.

კორნვალი

არც მე დავხვდები.
მომხსენდა, ედმუნდ, რომ ვითომც შენ მამიშენისთვის
მამაშვილური სამსახური გაგიწევია.

ედმუნდი

რაც ვალად მედო, მე იგი ვქმენ, ბატონო ჩემო.

გლოსტერი

როცა ამან ჰსცნო მის ბოროტი განზრახულება
და შესაპყრობლად მიიზიდა, – დაიჭრა კიდევ.
აი, თვით თქვენმა ბედნიერმა თვალმა იხილოს.

კორნვალი

მერე მდევარი გაუსიეთ?

გლოსტერი

დიაღ, ბატონო.

კორნვალი

ოღონდ შეიპყრან და ჩვენ ასეთს საქმეს დავმართებთ,
რომ მის მზაკვრობამ აღარავინ არ შეაშინოს...
თქვენც თქვენი ჰქმენით, – რაიც გსურდეთ, – ჩემის სახელით,
და შენ კი, ედმუნდ, მამისადმი მორჩილებისთვის
და სიმტკიცისთვის, რაიც შენ დღეს გამოაჩინე,

თან გახლებთ ჩვენ. ჩვენთვის მეტად საჭირო არის
შენებრ მტკიცე და პატიოსნის გულის მექონი
და ამისთვისაც მიმეყვხარ შენ.

ედმუნდი

ხელმწიფევე ჩემო!
რაც შემეძლება მე თავს დავსდებ თქვენს სამსახურზედ.

გლოსტერი

მისდა მაგიერ მაღლობასა მე მოგახსენებთ.

კორნვალი

მგონა ვერ მიხვდით, რა მიზეზით დღეს გეწვივენით...

რეგანა

ასე უდროოდ, ამ საშინელს ბნელა ღამეში.
მძიმე მიზეზმა გვაიძულა ჩვენ აქ მოსვლადა
და გაგვიხადა საჭიროდა ჩვენ რჩევა თქვენი.
მამაჩემი და ჩემი დაი – ორივე მწერენ,
რომ ერთმანეთში უთანხმოება ჩამოვარდნიათ
და ვირჩივე მათ ვუპასუხო თქვენის სახლიდგან.
მათნი შიკრიკნიც აქ ელიან ჩვენგან პასუხსა.
დიდი ხნის ჩვენო მეგობარო, კეთილო გლოსტერ!
ცოტას ხანს გულით გადიყარეთ ეგ მწუხარება
და თქვენს საჭიროს რჩევას ჩვენთვის ნუ დაიშურებთ;
გვირჩივეთ რამე ამ სასწრაფო, მძიმე საქმეში.

გლოსტერი

მზადა ვარ თქვენის, დედოფალო, სამსახურისთვის
და სიხარულით მოვეგები თქვენს მობძანებას.
(გადიან ყველანი).

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი II

გლოსტერის ციხე-დარბაზის წინა
(შემოდინ კენტი და ოსვალდი სხვადასხვა მხრით)

ოსვალდი

გამარჯვება შე კაიკაცო! შენ აქაური ხარ?

კენტი

აქაური.

ოსვალდი

ერთი ეს ცხენები სად დავაყენო?

კენტი

წუმპეში.

ოსვალდი

სწორედ მითხარ, თუ გიყვარდე.

კენტი

მიყვარდე, რა საყვარელი შენა ხარ!

ოსვალდი

მამ თუ აგრეა, თავშიმც ქვა გიხლია.

კენტი

მე გახლიდი თავში ქვას სხვაგან რომ შემხვედროდი!..

ოსვალდი

კაცო, რას ჩამომეკიდე. მე შენ არც კი გიცნობ ვინა ხარ და!..

კენტი

მე კი გიცნობ, შენ რა წითელი კოჭიცა ბძანდები.

ოსვალდი

ვითომ ვინა გგონივარ?

კენტი

არამზადა, ნაცარქექია, ფეხთამლოკი, ნაბიჭვარი, დიდგულა, ფულურო, მათხოვარა, ორპირი, მყრალი, მურტალი, ლაჩარი, გაქნილი, ძაღლის გავარდნილი, თავლაფდასხმული, მელაძუა, პრანჭია, ლაწირაკი, გლახა, ლატაკი, მაჭანკალი. შეთითხნილი არამზადობისა, გლახა მათხოვარობისა, ლაჩრობისა და წუწკობისაგან; ძუკნა ძაღლის გავარდნილი! ნეტავი არ მინდა ამ სახელებში ერთს ასოზედ მაინც უარი ჰსთქვა, ამდენს მოგარტყამდი, რომ ჭყვივით აქაურობა აგეკლო.

ოსვალდი

ვინა ხარ, ეი!.. რა ოხერ-ტიალი რამა ყოფილხარ. არ მიცნობ, არ გიცნობ და ეგრე კი იგინები.

კენტი

ვერ უყურებთ ამ ვირის თავს არამზადას!.. არ გიცნობო. მაშ ის ვინ იყო, რომ ამ ორის დღის წინად ხელმწიფის თვალწინ გაგშლართა და მიგბეგვა. – გაიძერ ხმალი, შე წუწკის შვილო! მართალია ღამეა, მაგრამ მთვარე კიდევ იმოდენად ანათებს, რომ ლუკმა-ლუკმად აგკუწო და ძვალი და რბილი ერთმანეთში დომხალსავით აგირიო. ამოიღე ხმალი, შე მურტალო ნაბიჭვარო! ამოიღე-მეთქი!

(თვითონ ხმალს იღებს).

ოსვალდი

გადი, დამეკარგე, მე შენი თავი არ მაქვს!..

კენტი

გაიძერ ხმალი-მეთქი, შე ყურუმსალო! მე შენ გიჩვენებ ჩვენის ხელმწიფის წინააღმდეგ ბარათების ტარებას. როგორ გაბედე, რომ თოჯას მიჰკერძე და იმის გვირგვინოსან მამას კი გადუდეგი!... ამოიღე ხმალი, შე ვირეშმაკავ, თორემ სულ სუკებს ამოგათლი! ამოიღე, შე ნაცარქექიავ, შენა!... გამაგრდი მეთქი, შე მხდალო დ ლაჩარო! –

ოსვალდი

ვაი, მიშველეთ! მიშველეთ!.. მკლავენ!

კენტი

გამაგრდი, შე წუწკო! დადეგ! დადეგ, შე არამზადავ!... გამაგრდი-მეთქი, შე ყურმოჭრილო მონავ!

ოსვალდი

მიშველეთ! მკლავენ! მკლავენ!
(შემოდინან ედმუნდი, კორნვალი, რეგანა, გლოსტერი და მოსამსახურეები).

ედმუნდი

რა არის? რა ამბავია? გაშორდით ერთმანეთსა!

კენტი

არც შენ გაგექცევი, თავმოძრონევ ვაჟბატონო! თუ გული გერჩის, მობძანდი, შენც გარგუნებ შენს კერძსა.

გლოსტერი

ხმალსაცა ხმარობენ!... რა ამბავია?

კორნვალი

შეჩერდით, თუ რომ სიცოცხლე არ მოგძულეზიათ... ვინც გასძრავს ხელსა, ის მოკვდება. რაზედა სჩხუბობთ?

რეგანა

ეგენი ჩემის დისა და ხელმწიფის შიკრიკნი არიან.

ოსვალდი

მე, აი, ხელმწიფეო ჩემო, ძლივსლა ვიბრუნებ სულსა და!...

კენტი

მაშ, რა მოგივიდოდა? შენ იმდენი ძალგულოვნობა გქონია, რომ ყელშიაც მოგებჯინა. აი, შე თავლაფიანო ლაჩარო! თითონ ბუნებასაც კი ეზიზღები... შენ თერძის შეკერილი ხარ.

კორნვალი

რას სულელობს!.. თერძისაგან კაცის შეკერვა გაგონილა!

კენტი

ეგ კი სწორედ თერძისაგან არის შეკერილი, თორემ ხარატი და მხატვარი ამისთანა მახინჯს ვერ შეჰქმნიდენ, თუნდ რომ ორი საათიც ესაქმათ.

კორნვალი

იტყვით თუ არა რაზედ წაეკიდენით ერთმანეთსა?

ოსვალდი

ეს ბებერი ავაზაკი, რომლის სიცოცხლაც მაგის ჭაღარა წვერს ვაპატივე...

კენტი

აი, შე ანბანის უმხარო ასოვ! შე ხორცმეტა შენა! – ნებიტა თქვენიტა, ბატონო ჩემო, მე ამ უზდელს წუწკსა როდინში დავენაყავ, ტალახსავით ავზელ და იმით ფეხის ადგილის კედლებს გავლესავ. ჩემი სიცოცხლე ჩემს ჭაღარა წვერს აპატივა!.. აი, შე ხე-კაკუნა კოდალაჲ!..

კორნვალი

ხმა დაიკმინდე, შე უმსგავსოვ!.. რად არა იცი, ვისთან როგორი ქცევა უნდა.

კენტი

ვიცი, ბატონო!

მაგრამ აქვს თვისი ნებისყოფა გულისწყრომასაც.

კორნვალი

რამ გაგაწყრომა?

კენტი

მან, რომ ამგვარს წუწკსა მონასა
ხმალი ჰკიდია, კაცობა კი არ გააჩნია.
ამგვარნი კაცნი გაქნილნი და ღრეჭით მღიმარნი,
ხშირად, ვით თავგნი, შუა სჭრიან იმ წმინდა კავშირს,
რომელიც ისე შეკვანძილ და შებეჭვილია,
რომ შეუძლებელ არის მისი გახსნა, დარღვევა.
ეგენი თვისის მლიქვნელობით და პირფერობით
თვის მბრძანებელის წყენას, შფოთვას აძლიერებენ,
ცეცხლზედ ზეთს ასხმენ და ცივს გულზედ თოვლსა აყრიან;
ჰოსაც ამბობენ და არასაც ერთს და იმავე დროს,
ამყოლს ასდევენ და ჩამომყოლსა ჩამოჰყვებიან,
რადგანც ძალსავეთ უკან დევნა იციან მხოლოდ.
მეხიმც დაგეცა მაგ ბრიყვს თავზედ! რას იღრიჭები?
ისე ჰკრეჭ კბილებს, თითქო ჰკვიდამ შეშლილს მხედავდე.
ნეტა არ მინდა ტრიალს მინდორს სადმე შემყროდი...
მე შენ ბატსავით ხალხათი წინ გამოგიგდებდი
და სულ ყივილით მიგარბენდი შენს საბუდრამდინ.

კორნვალი

რაეხსა ბოდავ, ბერო კაცო? რამ გაგაგიჟა?

გლოსტერი

რამ წაგკიდათ თქვენ ერთმანერთსა? იტყვით თუ არა?

კენტი

არცერთსა მტერსა თვისი მტერი ისე არა სძულს,
როგორც რომ მე მძულს ამისთანა გაქნილი კაცი.

კორნვალი

რის გამო ჰსწამობ გაქნილობას? რა დაგიშავა?

კენტი

მე მაგის სახე, ერთის სიტყვით, თვალში არ მომდის.

კორნვალი

იქმნება ჩვენი სახენიცა თვალში არ მოგდის?!...
ვთსქვათ ჩემი სახე, ან ამისი, ანუ იმისი...

კენტი

ბატონო ჩემო! მართლის თქმასა დაჩვეული ვარ.
ამ სახეებზედ, რომელთაც მე ეხლა აქ ვხედავ,
ჩემს სიცოცხლეში უკეთესი ბევრი მინახავს.

კორნვალი

ეს კაცი სწორედ ჰგავს ზოგიერთს ვირემშაკასა,
რომელიც თუ კი აქე სადმე პირში თქმისათვის
თავს მოიბრიყვებს, კადნიერად მოჰყვება როტვას
და მთელს გაუთლელს თვის ბუნებას წინ გადმოგიშლის.
მაგას რო ჰკითხოთ, პირფერობას როდი იკადრებს,
ეგ პატიოსნის აზრისაა, სწორედმთქმელია!...
თავს ნებას მისცემს ყველას პირში მართალი უთხრას.
თუ გაუვიდა, – ხომ რა კარგი, და თუ კი არა, –
მარტივის გულის უმეცრებად ჩამოერთმევა.
მე კარგად ვიცნობ ამგვარს ცბიერს და გაქნილს ხალხსა!...
ყველა მათგანი მართლისმთქმელის სახესა ქვეშე
ჰფარავს უფრო მეტს ავ განზრახვას და მზაკვარებას,
ვიდრე ქვემპრომი ოცი მონა დაბლად თავმხრელი,
რომელნიც ყველას ხელთ ულოკვენ, ფეხთ ეშლებიან,
გულში კი მალვენ ათასნაირს გესლიანს წადილს.

კენტი

სრულის სიმართლით, პირუთვნელის ჭემმარიტებით,
ნებითა თქვენის დიადობის სხივოსნობისა,
რომლისაც შუქთა შარავანდი მიემზგავსების
ფეხისა თავზედ ბრწყინავთ სხივთა ელვარებასა...

კორნვალი

მაგითი მერე რა გინდა ჰსთქვა?

კენტი

მე მინდა გადავეჩვიო ჩემს ჩვეულებრივს ლაპარაკსა, რომელიც თქვენ ეგრე ძლიერ არ მოგეწონათ. ბატონო ჩემო, მე პირმოთნე კაცი არ გახლავართ. ვისაც პირში თქმით თქვენი მოხიბლვა სდომებია, ის სწორედ პირში მთქმელი გაქნილი კაცი ყოფილა. მე კი მაგ ხელობას ვერ ვიკისრებ, თუნდა ამის გამო თქვენი წყრომა და რისხვა ზედ დამერთოს.

კორნვალი

რა დაუშავე შენ ამ კაცსა?

ოსვალდი

მე? არაფერი.

ამ ეხლახანსა ხელმწიფემა, მაგის ბატონმა ტყუილუბრალოდ მოინდომა ჩემი გალახვა. ეგეც იქ გახლდათ, – და მის გულის საამებელად ფეხი წამომდო უკანიდგან და წამაქცია. მეფის წინ ხელის გამოღება რომ ვერ გავბედე, უფრო წაქეზდა, მომყო ხელი, დამიწყო ცემა და მეფის ქება მართო იმით დაიმსახურა, რომ მეფის ხათრით ხელშეკრულსა მაგან მაჯობა. აქაც ეგონა ხელუხლებლად გადამრჩებოდა და რაკი მნახა, გავაჟკაცდა, იშიშვლა ხმალი.

კენტი

მაგ უსირცხვილო ლაჩარს თქვენ რომ ყური ათხოვოთ, თვით აიაქსეც ამასთანა ფეხის მტვერია.

კორნვალი

მოიტათ ხუნდი!... მე გიჩვენებ შენს თამაშასა!... ჭკვას გასწავლი შენ, გაცვეთილს და ქოფაკს ტრაბახას!...

კენტი

ჩემი სწავლება გვიანდაა, ბატონო ჩემო!

ამ ჩემს ჭადარას ეხლა სწავლა აღარ შეჰფერის.
ხუნდი მეტია... გთხოვთ, შეჰსცვალოთ ბძანება თქვენი...
მე დღეს ვახლავარ ჩემს ხელმწიფეს და მის საქმეზედ
მისგან შიკრიკად თქვენს წინაშე წარმოგზავნილვარ.
და თუ მის შიკრიკს არ დაინდობთ და ხუნდს შეუყრით,
თქვენ დაამტკიცებთ, რომ თქვენ ჩემის მაღალის მეფის
არ გაქვსთ არც რიდი, არცა კრძალვა, არცა თავაზა –
თქვენ შეურაცხყოფთ მას მაგგვარის კადნიერებით.

კორნვალი

ხუნდები-მეთქი!... ვფიცავ თავს და პატიოსნებას,
რომ შუადღემდინ ხუნდშეყრილი მე მეყოლები...

რეგანა

შუადღემდინო!?... სალამომდინ!... გათენებამდინ!...

კენტი

რაო, რას სჩადით, დედოფალო? როგორ კადრულობთ!
ძალიც რომ ვიყო, მამის თქვენის უკანასკნელი,
არ იყო რიგი, რომ ამგვარად მე მომპყრობოდით.

რეგანა

არამც თუ ძალი, შენ ძალღებდაც უარესი ხარ
და ამის გამო როგორცა მსურს, ისე გეპყრობი.

კორნვალი

სწორედ ეს კაცი იმ ავაზაკთ ჯურისა არის,
რომელთა ზედაც გონეროლა თავის წიგნში გვწერს.
არ გეყურებათ! ხუნდი-მეთქი!... რას აგვიანებთ!

გლოსტერი

ნება მიბოძეთ, ვსთხოვო. თქვენსა უმაღლესობას,
რომ მაგ წყრომისა აღსრულება არა ინებოთ.
თუმც მართალია ეგე დიდად ბრალეულია,
მაგრამ, გარწმუნებთ, თვითონ მეფე, მაგის ბატონი

გაუწყრება მას და დასტუქსავს მაგ ბრალისათვის.
ეგრე ნუ დასჯით. – სამარცხვინო მაგა სასჯელით
სჯიან მხოლოდ ქურდს, ნამუსმიხდილს და გულმოთხრილსა,
ანუ თვით ქურდზედ უარესად წამხდარს და წარყვნილს.
თუნდ ეგ არ იყოს, დიდად იწყენს თვითონ ხელმწიფე,
რომ მის სახელმაც ვერ დაიხსნა მისი შიკრიკი
ამ სამარცხვინო სასჯელისგან.

კორნვალ

პასუხს მე გავცემ.

რეგანა

ჩემს დას უფრორე ეწყინება, რომ მის აზნაურს,
იმის საქმეზედ წარმოგზავნილს თავზედ ესხმიან,
ლანძღვენ, ათრევენ, აგინებენ. გაუყარევით
ფეხებში ხუნდი (კენტს ხუნდს გაუყრიან). ჩემო ქმარო, ჩვენ
კი წავიდეთ.
(გადიან რეგანა და კორნვალი)

გლოსტერი

დიდად მაწუხებს, ჩემო ძმაო, ეგ შენი ყოფა,
მაგრამ ეგ მთავრის ნებაა და უნდა აღსრულდეს.
მთელმა ქვეყანამ იცის, რომ მის განკარგულებას
ვერავინ შეჰსცვლის, წინ ვერავინ გადაუდგება.
მე ვთხოვ მთავარს, რომ გაპატიოს.

კენტი

მე გთხოვთ, ბატონო,
მაგას ნუ იზამთ. მე მაინცა დაღალული ვარ,
გზაც ძნელი იყო და ძილის დროც არა მქონია,
ცოტას ჩავთვლემავ და მერე თუნდ შტკენით გავერთვი.
ეგრეა თურმე, კეთილ სულთა ბედი არ შესწევთ.
დილა მშვიდობის გაგითენოთ ღმერთმა, ბატონო!

გლოსტერი

მთავარს ამ ქცევას არა კაცი არ მოუწონებს...

მე ვიცი, რომ ეს საქმე ცუდად დაბოლოვდება.

(გადის).

კენტი

ხელმწიფევ ჩვენო, გულკეთილო! მე მეშინიან,
შენზედ არ ახდეს, არ გამართლდეს გლეხის ანდაზა:
ვაის გავეჩეც და ვუისა შევეყარეო.
მომიახლოვდი შენ, კანდელიო ქვეყნიერების
და მომაფინე სხივნი შენნი მაამებელნი,
რათა წაკითხვა ამ წერილის შესაძლო მექმნას.
ყველა კეთილი ბედკრულთათვის სასწაულია
და მეც დღეს ვხადი სასწაულად ამა წერილსა...
დიაღ, ეს სწორედ კორდელიას ნაწერი არის.
მას შეუტყვია, რომ ვახლავარ მე ჩემს ხელმწიფეს
და მის სიკეთის გულისათვის აქ თავს ვიმაღავ.
მას შეუტყვია, რა ბედშია ჩაცვივნულნი ვართ
და ჩვენის დახსნის შემთხვევასა ის არ დაჰკარგავს,
ამ საშინელის ყოფისაგან გამოგვიხსნის ჩვენ.
მიმელაღენით, დამიმძიმდით თქვენ, თვალნო ჩემნო?
მაშ რაღას ელით?... მილულდით და მიიძინევით,
რათა ეს სახლი სამარცხვინო აღარ იხილოთ.
ღამე მშვიდობის!... აბა ბედო, კვლავ გამიღიმე
და ჩარხი შენი ჩემკენ კიდევ მოატრიალე!...

(იძინებს).

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი III

ტრიალი მინდორი (შემოდის ედგარი)

ედგარი

რა სასჯელიცა განმიჩინეს მე დღესა ვსცანი,
და რომ ხის ღრუვში თავი ჩემი არ მიმემალა,
მამისა ჩემის მდევარს ვერსად წავუვიდოდი.
ზღვისა და ხმელის ყოველი გზა ჩემთვის შეუკრავთ,
არ არის კუთხე, სად მზვერავი ჩემი არ იყოს
და სადც მდევარი შესაპყრობლად მე არა მდევდეს.
სიფრთხილე მმართვეს, რომ მე თავი გადავირჩინო.
მივიღებ სახეს იმ საზიზღარ სილატაკისას,

რომელიც ესდენ რყვნის კაცისა სანახავობას,
რომ ადამიანს, ამ ღვთის კერძოს, სრულად მხეცად ხდის.
თავს გავითხუპნი ტალახით და უწმინდურებით,
მოვბინძურდები და ძონძებში გამოვებხვევი,
თმასაც საზარლად, შესაშიშრად მე ავიბურძგვნი,
ეგრედ უმწეოდ დაშთომილი წინ დავუდგები
ცისა ქარ-ცეცხლსა, ცისა გრგვინვას, ჭექა-ქუხილსა.
ამ ქვეყანაში ყოფილან და კვლავაც არიან
გლახა მთხოვარნი ბედლემელნი მხეცებრ მბრდღვინავენი,
რომელნიც ხიჭვთა, ნევსთა, ლურსმანთ და ჯაგის ეკალთ
თვის გაშეშებულთ და წყლულეზულთ ხელთ განიყრიან.
ესრედ საბრალო სახის მქონნი და საზიზღარნი
მეცხვარეთ შორის, გომურებში და წისქვილებში
ან მიყრუებულ სოფლებ შორის დაწანწალებენ
და ხან ბლავილით, წყევლით, ქოლვით და ხან ვედრებით
კაცთ მოწყალების თვალს თავისკენ მიიზიდავენ.
საბრალო თომავ და ტერლიგუდ... მაგრამ რას ვამბობ?!
თქვენ ხართ რამ მაინც!... მე, ედგარი აღარა ვარ რა...
(გადის).

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი IV

გლოსტერის ციხე-დარბაზის წინა
(შემოდინ ლირი, ხუმარა დ აზნაური)

ლირი

მიკვირს სახლიდამ ისე უცხად აქ წამოსულან,
რომ ჩემის კაცის დაბრუნებაც არ უფიქრიათ.

აზნაური

ჩემო ხელმწიფევ, მე შევიტყე, რომ გუშინ თურმე
შინიდამ წასვლა მათ ფიქრადაც არა ჰქონიათ.

კენტი

დღე მშვიდობისა, ხელმწიფეო!

ლირი

ამას რას ვხედავ...

შენ თვითონ ხომ არ იცუღლუტე თავ-გასართობლად
და ხუნდები ფეხში გაიყარე?

კენტი

არა, ბატონო!

ხუმარა

აი, გიდი, ჰა!... ვერა ხედავთ რა მაგარი წვივსაკრავი შემოუკრავს!...
საკვირველია ღმერთმა ნიცის, ცხენს თავით ამბენ ხოლმე, ძაღლსა და დათვისა –
კისრითა, მაიმუნს – წელითა და კაცებს კი – ფეხებითა. ვინც ნამეტანად ფეხებს
აფათურებს და თოხარიკობს, სწორედ ამისთანა ხის პაჭიჭები ჰსდომებია.

ლირი

ვინ იყო იგი რომ ჩემს მხლებელს პატივი არ გსდვა და ამრიგად
შეურაცხეყო?

კენტი

ორნივ, ბატონო!

არამც თუ მარტო თქვენი სიძე, თქვენი ასულიც.

ლირი

ისინი მაგას არ იქმოდენ!

კენტი

ჰქმნეს, ხელმწიფეო!

ლირი

მე ვამბობ, არა!

კენტი

დიალ-მეთქი, მე მოგახსენებთ.

ლირი

მე გეუბნები არ იქმოდენ!... არა და არა!...
უპატივრობას ესრეთს მე ვერ შემომბედავდენ!...

კენტი

შემოგბედესთ და მორჩნენ კიდევ.

ლირი

არა, ჰსტყუი შენ!

იუპიტერის სახელს ვფიცავ არ გაბედავდენ!

კენტი

მე იუნონას გეფიცებით, გაბედეს-მეთქი.

ლირი

არ გაბედავდენ!... არ იქმოდნენ!... არ ინდომებდნენ!...
არ შეარცხვენდნენ სახელს ჩემსას ეგრეთის ქცევით!...
ეგრედ შერცხვენა თვით სიკვდილზედ უარესია...
ჩქარა მიამბე დაწვრილებით და დალაგებით, –
რა დააშავე სამაგისო, რომ შენ ჩემს შიკრიკს
ემაგისთანა სამარცხვინო სასჯელი დაგდვეს.

კენტი

მივედ თუ არა თქვენის სიძის სასახლეშია,
მყის მივართვი მათ მუხლმოდრეკით თქვენი წერილი,
და წამოდგომაც ვერ მოვასწარ, რომ მსწრაფლ მოიჭრა
გაოფლებული, დაქანცული ერთი შიკრიკი.
გონერლიის მოკითხვა მან მათ მოახსენა
და ამასთანვე მიართვა მათ მისი წერილიც.
თქვენი წერილი უკუაგდეს, მის კითხვას მოჰყვნენ
და რომ შეიტყეს რაც ეწერა, უხმეს მსახურთა.
შესხდნენ ცხენებზედ და აქეთკენ გამოემგზავრნენ.
მე კი გულცივად მიბმანეს, რომ თან გამოგვეყო,
გვდიე, ვიდრემდე მოვიცლით და პასუხს მოგცემთო.
აქ რომ მოვედით, აქაც დამხვდა კიდევ შიკრიკი.

მის დანახვაზედ ავიმღვრივე, ცეცხლებრ ავენთე. –
ის გახლდათ იგი, რომელიცა ამას წინადა
გაკადნიერდა თქვენს წინაშე და გაწყენინათ.
გონი არ შემრჩა, მეც კაცი ვარ, გულზედ მოვედი,
ვერ მოვითმინე, წავეკიდე, ვიშიშვლე ხმალი.
შემიშინდა მე ის ლაჩარი და მოჰყვა ღრიალს.
იმის ღრიალზედ ბატონი, ყმა თავზედ დაგვესხა...
სიძემან თქვენმან და ასულმან ეს ჩემი ბრალი
ამ სათაკილო სასჯელისა ღირსი გახადეს.

ხუმარა

გარეული ბატები რომ აქეთ მოფრინავენ, ეტყობა ჯერ კიდევ ზამთარს არ
გაუვლია.

მამას ღარიბსა, ღატაკსა
შვილები მოიძულეებენ,
პატარა ჯიბე მოზდილს კი
თავის თავს ფეხქვეშ უგებენ.

ბედი სწორედ უნამუსო ქალია,
ღარიბი სძაგს, მდიდრის ეშხით მთვრალია.

მაშ, აბა ნულარ გაგიკვირდება, რომ შენმა ქალებმა ამდენი ვაი გაყვირონ,
რომ მთელი წელიწადი თვალო, ვერ დათვალო.

ღირი

ჰოი, რა რიგად მომადგა მე ყელში ნაღველა!...
ეშმაკეულნო სალმობანო, წარვედით ჩემგან
და შენც, ნაღველავ ყელთ მომდგარო, მირსვე დაეშვი!...
სად არის იგი ქალი ჩემი?

კენტი

აქ, გრაფთან გახლავთ.

ღირი

მე მათთან წავალ. თქვენ აქ დარჩით, ნუ გამომვებით.
(გადის).

ხუმარა

მაშ რაც სთქვი შენა, მეტი ბრალი არა გქონია?

კენტი

მაგაზედ მეტი არაფერი. ერთი მითხარით,
ჩვენს მეფეს ეგრე ცოტა ხალხი რად მოჰყოლია?

ხუმარა

აი, მაგ კითხვისათვის რომ გაეყარათ შენთვის ხუნდები. ახი მაშინ
იქმნებოდა.

კენტი

მაგ კითხვაში მერე სამაგისო რა ნახე, შე ლაზღანდარავ!

ხუმარა

ისა ვნახე, რომ ჯერ შენ კიდევ ჰქვა გაკლია და ჭიანჭველასთან
შაგირდად მისაბარებელი ხარ, რომ ჰქვა ისწავლო. აბა, ისიც კი გეტყვის, რომ
ზამთარში მუშაობა მუშაობად არა ღირს. კაცი რომ დადის, ცხვირი წინ
მიუძღვის და თვალებს კი დაჰყავთ, რასაკვირველია, ბრმის გარდა. და ოცს
ცხვირში ერთს იმისთანა უხეირო ცხვირს ვერ იპოვნი, რომ ვერ გაიგოს,
მყრალი სუნი საიდან მოდის. თავ-თავქვე რომ დაქანდება ურმის თვალი, ხელი
როდი უნდა ჩაჰკიდო, თორემ ჩაგითრევს და ცუდად მოგიტელს მაგ
კინკრიხოსა. აღმა კი რომ ადის, მაშინ ხელი მაგრა ჩაჰსჭიდე, ზედ წვერზედ
მოგაქცევს. როცა ჰკვიანმა კაცმა ამაზედ უკეთესი რჩევა მოგცეს, მაშინ ეს ჩემი
რჩევა უკანვე დამიბრუნე კუთვნილებისამებრ. მე მინდა, რომ ამ რჩევას მარტო
უნამუსო კაცი აჰყვეს იმიტომ, რომ ეგ რჩევა სულელის რჩევაა.

ფლიდი ბრძენი სარფისათვის მსახურებს,
იგი ჭირში შენ არ გამოგადგება.

სარფის მდევნი ჰკვიანი გიღალატებს,
ჩემისთანა სულელი კი შეგრჩება.

ფლიდი ბრძენი ჭირში გასულელდება,
სულელი კი, – მოჰკლა, – არ გაფლიდდება.

კენტი

ვინ გასწავლა ეგენი შენ, მართლაცა სულელო!

ხუმარა

ვაი, მაგ გამხმარ გოგრას!... სწორედ ხუნდებმა მასწავლეს, – ჰო, თქვენმა მზემ.

(შემოდინან ლირი და გლოსტერი)

ლირი

ისინი ჩემთან ლაპარაკსაც არ კადრულობენ?!...
გზამ დაგვღალაო!... შევწუხდითო!... ავად ვართო!...
ეგ ხომ ტყუილი მიზეზია!... ეგ ნიშანია
მათის ჩემდამი ამბოხების, უპატივრობის!...
წადი და იმათ უკეთესი პასუხი ჰსთხოვე!

გლოსტერი

მეფევ, თვი უწყით, რომ მთავარი გულფიცხი არის,
ახირებული და უჯათის ხასიათისა,
და რასაც ერთხელ დაიჟინებს, მასზედ მტკიცედ სდგას...

ლირი

ეჰა, წარწყმედა!... წყევლა! ქოქვა! ჭირი! ვაება!...
გულფიცხიაო!... მერე რაო, რომ გულფიცხია!
ოჰ, გლოსტერ!... გლოსტერ!... ნახვა მეთქი მათი მინდა მე!
ლაპარაკი მსურს კორნვალთან და მის მეუღლესთან!...

გლოსტერი

როგორც მიბმანეთ, ნება თქვენი ისე ვაცნობე...

ლირი

მაშ სწორედ ისე აცნობე შენ? შენ ეს მითხარი,
თვით კი გაიგე, რაც გიბმანე?

გლოსტერი

დიაღ, ხელმწიფევ!

ლირი

ხელმწიფესა სურს ლაპარაკი კორნვალთან მეთქი!
მშობელს მამასა თვის ღვიძლს ქალთან სიტყვის თქმა უნდა!...
მამა შვილს უხმობს!..., ესე ყველა ესრედ აცნობე?!
გულფიცხიაო?!... სისხლი შრება!... სული გუბდება!..
მაშ, წადი, უთხარ იმ შენს გულფიცხს, უჯათს მთავარსა...
მაგრამ მოიცა, ჯერ ნუ წახვალ, ჯერ ნურას ეტყვი...
იქმნება მართლაც ავად იყოს, მაშინ სხვა არის.
როს ავადა ვართ, აღარ გვახსოვს ჩვენ იგი ვალი,
რომელსაცა ჩვენ სიმრთელეში კისრად ვღებულობთ.
ჩვენ ჩვენი არ ვართ, როცა გვამში სენი რამ გვიდგა,
მაშინ ბუნება სხეულთანა სულსაცა ჰქენჯნის.
ჰსჯობს მოვითმინო. მეტისმეტი გულსწრაფობაა
სნეულს ის ვსთხოვო, რაც კარგამყოფს მოეთხოვება.
(კენტს შეხედავს).

არა!... სტყუიან!... ეს სიცოცხლე წყეულიმც იყოს!...
ჩემი თავაზა, ჩემი რიდი მათ არ ჰქონიათ!
ეგ ცხადი არის. მაშ, ეს კაცი ხუნდში რადა ზის?!
ეს მიმტკიცებს მე, რომ ყოველსფერს განზრახ ჰსჩადიან,
ეს აქ წამოსვლაც იმათ განგებ მოუხდენიათ.
გიბრძანებთ, ეხლავ ჩემს მხლებელსა ხუნდი აჰყაროთ!
წადი და უთხარ იმ შენს მთავარს და მის მეუღლეს,
რომ ეხლავ, ამ წუთს მათთან მნებავს ლაპარაკი მე!...
უთხარ, მოვიდენ, მოისმინონ სიტყვანი ჩემნი,
თორემ ვუბძანებ, რომ იმათის საწოლის კართან
ასტეხონ ერთი საშინელი ნაღარის ცემა,
რომ თვით ნაღარა ყურში ამას ურახუნებდეს:
“მაშ თუ ეგრეა, – დაიძინეთ მკვდრისა ძილითა”.

გლოსტერი

ღმერთო, კეთილო ბოლო მოეც ამათ სამდურავს!...

(გადის)

ლირი

აზვავდა გული!... ამომიჯდა!... ყელთ მომებჯინა!...

ვაი, გლახ-გულო! ძირს, ძირს წადი, ნუ ამოდიხარ!

ხუმარა

ერთი დედაკაცი სწორედ მაგას ეუბნებოდა გველთევზაებს, როცა იმა ცოცხლივ კუპატებში ჰსჩრიდა: “ძირს, ძირს, თქვე ცელქებო”, და თანაც წკეპლას თავში ჰსცემდა. იმ დედაკაცს ისეთი ძმაც ჰყვანდა, რომელსაც ისეთნაირად უყვარდა თავისი ჯაგლაგი ცხენი, რომ თივაზედ კარაქს უსვამდა და იმას მიაართმევდა ხოლმე საჭმელად.

(შემოდინ კორნვალი, რეგანა, გლოსტერი და მოსამსახურეები).

ღირი

დილა მშვიდობისა, ბატონებო!

კორნვალი

სალამი ჩემი

მომართმევია თქვენთვის, თქვენო დიდებულეზავ!

(კენტს ხუნდს გამოუყრიან)

რეგანა

დიდად მიხარის, რომ ვხედავ თქვენს დიდებულეზას.

ღირი

მჯერა, რეგანავ!... ისიც ვიცი, რისთვისაც მჯერა...

ჩემი ნახვა რომ შენ, ჩემს ქალსა, არ გიხაროდეს,

თვით დედის შენის საფლავს მაშინ შეურაცხყოფდი,

როგორც საფლავსა უნამუსო დედაკაცისას.

(კენტს) აჰა, შენთვისა ხუნდი კიდევ გამოუყრიათ?!

მაგრამ ამაზედ ლაპარაკი მერეც მექმნება.

ჩემო რეგანავ!... დაი შენი ფინთი რამ არის!...

რეგანავ!... შვილო!..., შენმა დამა, იცი, რა მიყო?

აქ, აქ (უჩვენებს გულზედ) ჩამვიდა მან კბილბასრი უმადურება

და არწივისა ბრჭყალებსავით შიგ განმიწონა...

განა მას იტყვის კაცის ენა, რაც დამმართა მე?!

არ დაიჯერებ რა გულღვარძლი და პირშავია!

ოჰ, ოჰ, რეგანავ!...

რეგანა

გთხოვთ, ბატონო, გული დაიცხროთ.
მე უფრო მჯერა, რომ ჩემს დასა თქვენ ვერ აფასებთ,
ვიდრე იგი, რო იმას თქვენთვის რამ ეწყენინოს.

ლირი

როგორ თუ გჯერა!?!... ერთი კარგად გამაგებინე...

რეგანა

ფიქრად ვერ მომდის, რომ ჩემს დასა დავიწყებოდეს
მცირე რამეშიც თვის თქვენდამი მოვალეობა.
თუ მართლა მას სურს, რომ შელაგმოს თქვენი ამაღლა
და მითი მოსპოს მათი ლალვა, შფოთი, ამბოხი.
ამით ჩემი და არავისგან დაიდრახების.
აქ რავდენადაც მიზეზია პატივსადები,
იმოდენადაც თვით განზრახვა კეთილი არის.

ლირი

წყეულიმც იყოს იგი ჩემგან!...

რეგანა

ბატონო ჩემო!
თქვენ მოხუცდით და მიაღწიე იმა საზღვრამდე,
რაც ბუნებას დაუნიშნავს კაცთ აქ ყოფნისთვის.
იმ ხანში ხართ თქვენ, რომ თქვენთვისა საჭირო არის
სხვა გპატრონობდესთ, სხვა გივლიდესთ, თვალს გადევნებდესთ
და ხელმძღვანელად იგი გყვანდესთ, რომელიც ხედავს
საჭიროებას თქვენსას უკედ, ვიდრე თქვენ თვითონ.
ამისთვის გირჩევთ, რომ წაბმანდეთ ისევ ჩემს დასთან
და განუცხადოთ, რომ თქვენ თვითონ მას აწყენინეთ.

ლირი

რაო, ბოდიშიც უნდა ვსთხოვო?!... საჯე შენ თვითონ,
მართებულია მამისათვის, შვილთან მივიდეს,

დაუჩოქოს დ ესე უთხრას: (დაიჩოქებს) “ძვირფასო შვილო!
მოვუძღვრდი და სიბერე მჭირს კაცთ გარდუვალი,
მუხლმოდრეკითა მოწყალებას მე შენგან ვითხოვ,
მომეც ლოგინი, ტანსაცმელი, მასვი, მაჭამე?!”...

რეგანა

რას ჰსჩადით მაგას? რად ჰკადრულობთ მაგგვარს საქციელს?
მე მხოლოდ გირჩევთ, ჩემს დასთანა წაბრძანებასა.

ლირი

არ ვიზამ მაგას თავის დღეში!... მან შუა გაჰყო
ამალა ჩემი და პირმქუშად მე მეპყრობოდა,
მის ენამ გული როგორც გველმა მე დამიშხამა.
შურისძიებავ, ზეცას მისთვის გამზადებულო!
სრულისა შენის გულისწყრომით წარმოიქუხე,
მის უმადურს თავს ზედ დააწყდი და გაამტკვერე!...
და შენც ჰაერო, მოწამლულო შავის ჭირითა,
ძვლებში ჩაუდეგ, ღრღნა დაუწყე, ჩაფქვი, ჩაფშვნიტე!...

კორნვალი

უჰ, უჰ, რა მესმის!... გაგონილა ესეთი წყევლა!...

ლირი

შენც, მსწრაფლ მორბედო მეხის ელვავ, მწვავის ალითა
გასწვი, გაჰბუგე მის საზიზღთა თვალთა გუგანი,
წარხოცე ღონე მხედველობის და ააბრმავე!
შენც, მყაყე გუბეს კავშირთა ხრწნით შექმნილო სენო,
მუნით ომხივრად მზისა ძალით აღმონაქშენო,
გარდაედე მას, წაუბილწე შვენება სახის
და შეუმუსრე ის ზვიადი ამპარტავნება!...

რეგანა

ოჰ, ღმერთო ჩემო!... ნუთუ ეგრედ გულისწყრომის ჟამს
მეც გამიმეტებთ და დამწყევლით?!

ლირი

არა, რეგანავ!

შენ თავის დღეში შენს თავს მე არ დამაწყევლინებ...
შენ ხარ გულწყნარი, გულკეთილი, მშვიდობიანი,
შენ გული შენი ძვირს და ბოროტს არ გაქმნევიანებს...
არა, რეგანავ!... იმის თვალი ცოფით სავსეა,
შენი თვალი კი ნუგეშით ჰკრთის, ათბობს, არა ჰსწვავს.
რაც მიამება, მას შენ ჩემთვის არ დაიშურებ,
არ გამიდევნი, არ გაჰფანტავ ჩემს ამაღლას;
სიტყვას უკადრისს, სათაკილოს მე არ მაკადრებ,
არ მომაკლებ მე ჩემს შესაფერს ყოფაცხოვრებას,
არ გამიხიდე კარში ურდულს, როს მოვალ შენთან.
შენ უკედ იცი ბუნებისა წესი და რიგი,
მამაშვილური კავშირი და მოვალეობა,
რიდი, თავაზა, ზრდილობა და მადლის გადახდა.
შენ გახსოვს, რომ მე ნახევარი სამეფო მოგეც...

რეგანა

მერე რა გნებავთ? ბოლოც ბძანეთ, ბატონო ჩემო!
(საყვირის ხმა ისმის).

ლირი

ვინ გაბედა და ჩემი კაცი ხუნდში ვინ ჩასვა?

კორნვალი

საყვირის ხმაა... ეს რას ნიშნავს?

რეგანა

ვეჭვ ჩემი დაა, –
მწერდა მოვალო (ოსვალდი შემოდის) ქალბატონი შენი
მობძანდა?

ლირი

აი, ეგ არის იგი ყალბი და წუწკი მონა,
რომელსაც თავი დიდად მოაქვს შენის დის ჩრდილქვეშ
და რომელსაცა მარტო იმით გული ყელთ ჰსჩრია,

რომ მის ბატონის ცვალებადი წყალობა ჰფარავს.
წა, დამეკარგე თვალთაგანა, შე არამზადავ!

კორნვალი

მერე რა გნებავთ, ხელმწიფეო?

ლირი

მნებავს შევიტყო,
ვინ გაუყარა ჩემს მხლებელსა ფეხებში ხუნდი.
მე იმედი მაქვს შენ, რეგანავ, მას არ იქმოდი.
(გონერილა შემოდის).

ამას ვის ვხედავ?!... ჰოი, ძალნო ზენარისანო!
თუ შეგტკივთ თქვენ გული ჩემებრ მოხუცთათვისა,
თუ მორჩილებას კაცთა შორის თქვენ მადლად სახავთ
და თუ თქვენც თვითონ მოხუცნი ხართ, ჩამოდით ქვეყნად
და ჩემთან ერთად იღვაწეთ თქვენც ჩაგრულთათვისა.
(გონერილას) პირშიც მიყურებ! არა გრცხვენის ამ თეთრის
წვერის!

რეგანავ, მაგას ხელსაც აძლევ?!...

გონერილა

ვითომ რად არა?
რა შემიცოდავს? ყველა იგი ცოდვა არ არის,
რასაც ცოდვად ჰსცნობს განუსჯელი უხიაკობა.

ლირი

ოჰ, რას არ უძლებ კაცის გულო!... მაგრამ არ ვიცი,
გაუძლებ თუ არ შენ ამასაც! – მითხარით მეტეჟი,
ვისის ბრძანებით გაუყარეს ჩემს შიკრიკს ხუნდი.

კორნვალი

ჩემის ბრძანებით. – ეგ მაგისტვის კიდეც ცოტაა,
მაგის ავს ქცევას უფრო მეტი მოუხდებოდა.

ლირი

მაშ, შენა ჰქმენ ეგ!!!...

რეგანა

მამაჩემო, რაღადა ჰსწყრებით?

ვინც უღონოა, მისი წყრომა რა მუქარაა?
გაინახევრეთ ამაღა და ჩემს დასთან მიდით,
და როცა თვეს იქ შეასრულებთ, მობმანდით ჩემთან.
ეხლა მეც თვითონ სხვის სახლში ვარ, ვერ დაგიხვდებით,
რადგანაც არა მაქვს მომზადება თქვენს მისაღებად.

ლირი

რაო?! დავსთმო მე ნახევარი ჩემი ამაღა
და კვლავ შენს დასთან მე წავიდე საცხოვრებელად?!
ცის ქვეშ დავრჩები, წვიმა-ავდარს შიშველი ვებრძვი,
ბუისა და მგლის ამხანაგად გავხდი ჩემს თავსა
და მე შენს დასთან კი არ წავალ, ოჰ, გაჭირებავ!
შენ ხარ მარწუხი ჩაჭიდული კაცის გულშია...
ისევ შენს დასთან მე წავიდე?!... ის მირჩევნია,
რომ გულმხურვალეს საფრანგეთის მეფეს ვეახლო,
მას ყმად გავუხდე, მას, ვინც ჩემზედ გულნაკლულია
და ვინც უმზითვოდ ჩემს უმცროს ქალს შეექორწინა.
ის მირჩევნია, მის ტახტის წინ პირქვე დავემხო,
ვსთხოვო, თვის მსახურთ შორის მომცეს მეცა ადგილი
და ჩემს საბრალო ცხოვრებისთვის ლუკმა მაწვდიოს.
შენს დასთან მირჩევ მე წასვლასა?... ბარემ მირჩიე
(ოსვალდზე აჩვენებს) ამ სამაგელს და მყრალს მონასა ბიჭად
იახელ
და ტვირთთა მზიდველ სახედარად მას გაუხდი-თქო.

გონერია

თქვენი ნებაა.

ლირი

ჰკვას ნუ მირყევ, მამა გთხოვ შვილსა!...
ნუ გემინიან, დღეის იქით თავს არ მოგაწყენ,
მე მოგშორდები, რომ არ შევხვდეთ კვლავ ერთმანერთსა.
მშვიდობით, შვილო!... საუკუნოდ გეთხოვები მე!...

ვაი, რომ შენ ხარ ჩემი შვილი, ჩემი გულღვიძლი,
ჩემი ხორცი ხარ, ჩემი სისხლი!.. მაგრამ რას ვამბობ?!
ხორცი კი არა – შენ ხარ ჭირი ჩემის ხორცისა,
რომელსაც უნდა უნებლიედ ჩემად გხადოდე!...
სისხლი კი არა – შენ ხარ ჩირქი, სნეზა და შხამი
წყლულით, იარით შემწიკლულის ჩემის სისხლისა!...
თუმც ესეთი ხარ, მაგრამ მაინც აღარ გაგკიცხავ...
დეე, სირცხვილმა შეგანანოს შენ შენი ცოდვა
და თავის დროზედ სინიდისმა გაგამხილოს შენ.
მე კი ჩემის მხრით ამას იქით აღარას გერჩი...
მეხთა დამცემსა ისარს შენზედ არ მოვუწოდებ,
არარას გეტყვი იუპიტრის განკითხვის დღისას...
თუ მოცლა გქონდეს, შეინანე და გარდაკეთდი,
მე მოგიტმენ შენ, მე დავრჩები ჩემს რეგანასთან
ჩემისა ასის რაინდითა.

რეგანა

არა, ბატონო!

მე არ გელოდით და არცა ვარ მომზადებული,
რომ შესაბამად თქვენდა ეხლა მე თქვენ მიგიღოთ.
დაჰყევით ჩემს დას, ჰქმენით იგი, რასაც ის გირჩევთ.
ვინცა გონებას დააკვირვებს თქვენს დაჟინებას,
ის იტყვის თქვენზედ, მოხუცდაო და ამიტომაც...
ჩემმა დამ კარგად იცის იგი, რასაცა ჰსჩადის...

ლირი

შენც მაგას ამბობ, შენც რეგანავ!...

რეგანა

სწორედ მას ვამბობ.

ორმოცდაათი კაცი თქვენთვის განა არ კმარა?
მეტი რად გნებავთ, ჩემის ფიქრით ეგეც ბევრია,
მაგდენის ყოლას შიშიც მოსდევს და დიდ ხარჯიც.
ეგეც არ იყოს, აბა, როგორ მოთავსდებიან
ერთს და იმავე სახლში ორის ბატონის კაცნი?
უეჭველია შფოთი, ჩხუბი გამოერევათ.

გონერილა

რეგანას და მეც იმდენი გვყავს სახლში მხლებელნი,
რომ თქვენც და ჩვენცა სამსახური მათი თავს აგვდის,
მაშ, რაინდები რაღად გინდათ? ჩვენნი იმყოფეთ.

რეგანა

მართლა რად გინდათ? თუ თქვენ ჩვენნი არ გაამებენ,
ჩვენ აქ არა ვართ, დავტუქსავთ მათ და კიდევ დავსჯით.
ფიქრი მომეცა და ამისთვის მოგახსენებთ თქვენ,
თუ მოხვალთ ჩემთან, ნუ იახლებთ ოცდახუთის მეტს.
მე მაგაზედაც მეტს არ მივიღებ, არც ადგილს მივცემ.

ლირი

მე მოგეცით თქვენ ყველაფერი, რაც კი მეზადა...

რეგანა

კარგადაც ჰქმნით.

ლირი

თქვენ მოგყუდეთ მე თავი ჩემი
და მხოლოდ ასი კაცი მხლებლად მე შევირჩინე...
მაგასაც მართმევთ?!... მაგასაცა!... რა ჰსთქვი, რეგანავ!...
ოცდახუთ კაცზედ მეტით სახლში არ მიგიღებო!

რეგანა

კიდევაც ვიტყვი, – მასზედ მეტსა მე არ მივიღებ.

ლირი

ბოროტი სული უბოროტესს სულსა სჯობია!...
ვინც სხვაზედ ნაკლებ ბოროტია, – მითაც კარგია.
(გონეროილას). მაშ, შენთან მოვალ! ორმოცდაათ კაცს მე
მარჩენ შენ.
ორმოცდაათი ოცდახუთზედ ორჯელ მეტია,
ჰსჩანს, შენ ამაზედ ერთიორად მე გყვარებივარ.

გონერია

ნეტა რად გინდათ ოცდახუთი, მეტი ან ნაკლებ,
იქ, სადაც მსახურთ უმისოდაც ბევრს გაახლებენ.

რეგანა

ან თუნდა ერთიც, ნეტა მითხრა, რა საჭიროა?

ლირი

რა საჭიროა?!... ნუ ახსენებ საჭიროებას!...
გლახა ღატაკსაც მის განწირულ სიღატაკეში
უპოვი ისეთს რასმეს, რაიც მისთვის მეტია.
რაც საჭიროა, მასზედ მეტი რომ კაცს არ მივსცეთ, –
ადამიანი ხომ პირუტყვად გარდიქცევოდა.
აი, დღეს შენ ხარ ქალბატონი, მეფის ასული,
თუ სითბო გიჭირს და თბილად ხარ, – ისიც გეყოფა.
მაშ რაღად იცვამ და იხურავ ეგრე მდიდრულად,
მაშინ, როს ეგე მორთულობა შენ არც კი გათბობს?
სხვა არის, სულ სხვა ჭეშმარიტი საჭიროება...
ძალნო ციურნო, მოთმინება მომეცით აწ მე!...
საჭიროება ჩემთვის ეხლა მოთმინებაა...
ოჰ ღმერთნო ჩემნო!... ხომ მხედავთ მე უბედურს მოხუცს,
ხნიერობით და მწუხარებით ორგზით ბედკრულსა!...
თუ აუღმდრით ამათ გული ჩემ წინააღმდეგ,
მეც მიხვამიშნეთ, შემარჩინეთ გონი და ძალი,
ძალგულლოვანის რისხვით, წყრომით აღმჭურვით მეცა,
რათა მე ცრემლმა, – მაგ ფარ-ხმალმა დედაკაცისამ,
მამაკაცურნი ესე ღაწვნი არ შემირცხვინოს!...
ოჰ, თქვე ქაჯებო!... თქვე აფთრებო!... გველის წიწილნო!...
მე თქვენ გადგიხდით ისე, რომ მთელს ცას და ქვეყანას...
მე თქვენ დაგმართებთ!... რას დაგმართებთ, თვით მეც არ ვიცი,
მაგრამ კი ვიცი, რომ შევარყევ ქვეყნიერობას
და დედამიწას თავზარს დავსცემ და შევაძრწუნებ!...
თქვენ ჩემს ცრემლს ელიც? თქვენ გგონიათ, რომ ამატირებთ?
არ ავტირდები, თუმც ბევრი რამ მაქვს სატირალი...
რომ ასი ათას ნაჭრად იქცეს ეს ჩემი გული,
მაინცა ცრემლი თვალთა ჩემთა არ წამოჟონონ!...

(ხუმარას)

ერთგულო ჩემო, ლამის ჭკვიდამ შევიშალო მე...
(გადიან ლირი, გლოსტერი, კენტი და ხუმარა)

კორნვალი

შევიდეთ შინა, თვარემ აქ ჩვენ წვიმა მოგვასწრობს.
(შორიდამ ქუხილი მოისმის)

რეგანა

პატარა არის ეს სასახლე და მე არ ვიცი,
ამ ჩვენს ბებერს და მის ამაღას როგორ დაიტევს?

გონერილა

მისი ბრალია. ნეტა აქეთ რისთვის მორბოდა?
რად გამოექცა კმა-საყოფელს ჩემსა სახლ-კარსა?
დეე, თვითონვე თავის თავსა პასუხი გასცეს.

რეგანა

სიამოვნებით მივიღებდი მარტო მამაჩემს
და ამალით კი მის მიღება სწორედ ძნელია.

გონერილა

მეც მაგ აზრის ვარ. გრაფი გლოსტერ ნეტა რა გვექმნა?

კორნვალი

ბებერს თან გაჰყვა... აგერ იგიც, უკანვე მოდის.
(გლოსტერი შემობრუნდება).

გლოსტერი

ხელმწიფე მეტად გამწყრალია...

კორნვალი

ნეტა რას შვრება

გლოსტერი

ცხენები ბძანა და არ ვიცი, სად მიბძანდება.

კორნვალი

საცა ნებავდეს, იქ წაბძანდეს, – გზას თვით გაიგნებს.

გონერილა (გლოსტერს).

თქვენც ნულარა ჰსთხოვთ აქ დარჩენას, რა საჭიროა.

გლოსტერი

ღამე იბურვის, ცივი ქარიც ასტყდა და სუსხავს...
ჯაგიც არ არის ახლომახლო თავშესაფარი...

რეგანა

რასაც თავის თავს ცუდს დამართავს თვითორჯული კაცი,
მისთვის ახია, ჭკვას ისწავლის, მეორედ არ იქმს.
უბძანეთ, – თქვენი ციხის კარი ეხლავ ჩაკეტონ.
იმას ისეთი დამთხვეული ამაღა ახლავს,
რომ საკვირველიც არ იქნება, შემოგვბედონ რამ.
მაგისთანებში მამაჩემს ხომ ცოტა რამ უნდა,
მაგგვარს ბნედიანს ხალხს ყოველთვის უნდა უფროთხილდეს.

კორნვალი

ჩემი რეგანა მართალს ამბობს, კარი დაჰკეტეთ,
ღამე რამ მოდის საშინელი, შევიდეთ შინა
და შევეფარნეთ, თვარემ ლამის ავდარმა გვისწროს.
(გადიან).

მოქმედება მესამე

სანახავი I

ტრიალი მინდორი. გრიგალი ჰქრის, ჭექა და ქუხილია
(კენტი და აზნაური ერთმანერთს შეეყრებიან)

კენტი

ვინა ხარ ემანდ ამ საშინელს ვაი-ვაგლახში!

აზნაური

იგი, ვინც გულში ჰგრძნობს უფრო მეტს ვაი-ვაგლახსა.

კენტი

ჩვენი ყოფილხარ... სად ბძანდება ჩვენი ხელმწიფე?

აზნაური

იგი აწ ებრძვის გულგამწყრალთა ბუნების კავშირთ,
გრიგალს შეჰბლავის, აღგავეო ეს დედამიწა,
მიიტანე და ჩალუპეო ზღვისა სიღრმეში;
ან წამოღვარე თვითონ ზღვაო დედამიწაზედ,
რომ ეს ქვეყანა ან დაინთქას, ან ჩაირეცხოს.
თავზედ თმას იგლეჯს და ხელიდამ სტაცებს მას ქარი
და თვალთ უმაღეს სისწრაფითა, ვინ უწყს, სად ჰკარგავს;
ადამიანის სუსტის ღონით წინ დაჰსდგომია
ერთად მოსეულს მასზედ გრიგალს, წვიმას, ავდარსა.
ამ დროს, როს დათვიც შიმშილითა ძუძუგამშრალი
ლომი და მგელი შიმშილითვე ფერდ-ფერდზედ მცემნი
წვანან და ძრწიან და ვერ ბედვენ გარედ გამოსვლას,
ამ დროს ის-მეთქი თავშიშველი ცის-ქვეშე დარბის
და სიკვდილს იწვევს, ეს ქვეყანა წარღვნას, წარწყმიდოს.

კენტი

მარტოკაა თუ?

აზნაური

მას თან ახლავს მარტო ხუმარა.
საწყალი ცდილობს, განუქარვოს ის გულისქენჯნა,
რომელიც ესე უღმობელად მას მიაყენეს.

კენტი

შენ უცხო არ ხარ და მიცვნიხარ სანდო კაცადაც,
გაგენდობი შენ და მოგანდობ ერთს მძიმე საქმეს:
კორნვალს და ალბანს რაღაც მტრობა ჩამვარდნიათ,
მაგრამ ჯერხანად ეშმაკობით ამასა ჰფარვენ.
მათი მსახურნი, – ხომ შენც იცნობს დიდკაცთა მსახურთ, –
თვის ბატონებზედ არ არიან ნაკლებ ეშმაკნი,
ისინი ფრანგთა ხელმწიფესა ენას უზიდვენ,
ატყობინებენ ყოველისფერს, რაც კი აქ ხდება,
ისიც აცნობეს, რომ მთავარნი ერთმანერთს მტრობენ,
რომ ესეთს სასტიკს ტანჯვას მისცეს მათ მეფე ჩვენი
და სხვაც ბევრი რამ, რაც ამბობს და შფოთს შეუდგება,
ეს კი სწორეა, რომ ლაშკარი საფრანგეთისა
ჩვენსა განხეთქილს სამეფოსა კიდევ მოადგა,
შემოპარულა, დაუპყრია ნავთა სადგურნი
და საცა რაის დროშას გაშლის და ომსაც ასტეხს,
მაშ, გამიგონე: თუ გჯერა შენ ეს ჩემი სიტყვა,
ეხლავ დუვრს წადი, იქ შეხვდები იმგვართა პირთა,
რომელნიც დიდსა მადლობასაც გადაგიხდიან,
თუ მიუტან მათ სწორეს ამბავს მასზედ, რაც მეფეს
ქვეის შემარყევი ბოროტება გულსა უჯიჯგნის.
კეთილშობილის სისხლისა და გვარისა მეც ვარ,
შენც კეთილშობილს მისთვის განდობ ამ მძიმე საქმეს.

აზნაური

ცუდს არ იზამდი, რომ ზოგი რამ უფრო ვრცლად გეთქვა.

კენტი

ვრცლად თქმა რად გინდა? თუ არ გჯერა, რაც ჩემს თავზედ
ვჰსთქვი,

აჰა, გახსენი შენ ეს ქისა და რაც შიგ არის,
ამოიღევი და ვინცა ვარ, მაშინ შეიტყობ.
ვექვ, კორდელიას უსათუოდ შენ იახლები;
იმას მიაართვი ეს ბეჭედი და ის გიბძანებს,
ვინ არის იგი, ვინც ამჟამად გესაუბრება.
უჰ, რა ქარია!... ჩვენს ხელმწიფეს წავალ, მოვნახავ.

აზნაური

მაშ, მშვიდობითა. ხომ სათქმელი აღარა გაქვს რა?

კენტი

ცოტა ვსთქვი, მაგრამ ბევრი საქმე კისრად დაგდე მე...
დროა წავიდეთ და ხელმწიფე ჩვენი მოვნახოთ.
აი, ორი გზა: შენ იქით და მე აქეთ წავალ
და ხმა მივცეთ ჩვენ ერთმანეთსა, თუ შევხვდეთ მეფეს.
(სხვადასხვა მხრივ გადიან)

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი II

სხვა მხარე იმავე ტრიალის მინდვრისა, კიდევ ჭექა და ქუხილია
(შემოდინა ღირი და ხუმარა)

ღირი

იზუზუნე და იქროლე შენ, ქარო მსუსხავო,
უბერე, ვიდრე ღაწვნი ზედ არ დაგასკდებიან!
გარდმოენტხიეთ წყლისა ღვარნო და შენც, გრიგალო,
წამოუბერე, წამოღვარე ზვირთნი ზღვისანი
და სრულად შთანთქე ეს ქვეყანა ძირით თხემამდე!
თქვენც, ელდაზედა უმაღესნო ელვისა ცეცხლნო,
წინა მორბედნო ყოვლთ-შემმუსვრელთ მეხთა კვეთების,
ზედ მოესიეთ ამ ჩემს მოხუცს ჭაღარა თავსა!...
და შენც, ყოველთა შემარყევო ჭექა-ქუხილო,
რისხვით და გრგვინვით ქვე-ეკვეთე, დაიგრიალე
და განაპრტყელე ბურთებრ მრგვალი ეს დედამიწა!...
მილეწ-მოლეწე და შეშალე ამ ქვეყნის სახე,
განადგურე, განაბნივე და მტვრად აღგავე
თესლნი უმადურთ ადამიანთ დამბადებელნი!...

ხუმარა

ნათლი, ა ნათლი! ეხლა რა ჰსჯობია: მშრალს ჭერქვეშ წოლა, თუ ამ
ავდარში დგომა? ვეჭვობ, მშრალს ოთახში აიაზმის წყალით სხურება სჯობდეს
ტრიალ მინდორზედ წვიმის წყალით თავიდან ფეხამდე გაბანებასა. დამიჯერე,
წადი-მეთქი შენ ქალებთან, კურთხევა და ბოდში ჰსთხოვე-მეთქი, თვარემ ხო
ხედავ, ეს ასეთი ბაიყუში ღამეა, რომ არც შენისთანას ჭკვიანს ინდობს და არც
ჩემისთანა სულელსა.

ლირი

იჭექ-იქუხე, წვიმა ღვარნე, ცეცხლნი აფრქვიე!...
წვიმა, გრიგალი, ქარი, ცეცხლი, ჭექა, ქუხილი
ჩემი სისხლ-ხორცი ჩემი შვილნი როდი არიან!
თქვენ სტიქიონნო, მე არ გწამებთ ულმობელობას,
სამეფო ჩემი მე ხომ თქვენთვის არ მომიცია,
ხომ ჩემს შვილებად არ ოდეს არ მიწოდებიახართ!...
ჩემგან არარა გემადლისთ რა!... რაღა ნება მაქვს,
რომ მორჩილებას, შებრალებას თქვენგან ველოდდე!
მაშ ეგ საზარო რისხვა თქვენი დამეციოთ თავსა!...
აჰა, აქ ვდგევარ თქვენს წინაშე ქედმოდრეკილი,
ღონემიხდილი, შესაბრალი, მოძულეებული,
მე, – ბერიკაცი განდევნილი შვილთა ჩემთაგან!
მაგრამ, ფუ, თქვენს თავს!... თქვენ მიჰკერძეთ ჩემ წარწყმედილთ
შვილთ!..

ფუ!... თქვენ გაუხდით მოზიარე იმ ორს ბაიყუმს
და ყურმოჭრილი მონის მზგავსად ნებას უსრულებთ!
მათთან შეთქმულნი თქვენ ზემოდამ მე, – ბერ-კაცს მებრძვით!
სირცხვილი თქვენსა ძლიერებას!... ფუ, ძალთა თქვენთა!...

ხუმარა

იცი, ბიძიავ? ვისაც ეხლა თავშესაფარებელი აქვს, იმას თავიცა ჰქონია დ
იმ თავში ცოტაოდენი ტვინიცა.

თუ კაცი თავს არას დასდევს
და მარტო ფეხებს აჰყვება,

მაშინ თავი გლახასავით
მკბენარებით აევსება.

თუ ფეხებით შენ იქმ იმას,
რის ქმნაც შენის მარტო გულსა,

კორძი ფეხზედ გამოგივა
და გაყვირებს ვაის, ვუსა;

ძილს ღვიძილად გადაგიქცევს
გაკრუსუნებს უბედურსა...

იცი, კიდევ რას გეტყვი? ქვეყანაზედ ერთი ლამაზი ქალიც არ არის, რომ სარკეში ჩაიხედოს და არ დაიპრანჭოს.

(შემოდის კენტი)

ღირი

მოთმინებისა მაგალითად გავხდი ჩემს თავსა!...
აღარას ვიტყვი!... არა!... არა!...

კენტი

ვინა ხარ ემანდ?

ხუმარა

უმაღლესი მეფე და უმდაბლესი პაიკი, ესე იგი, ბრძენი და სულელი.

კენტი

ვაი, შენ, ჩემს თავს!... ხელმწიფეო, თქვენ აქ ბძანდებით?!
თვით იგი, ვისაც სიბნელე და წყვიადი უყვარს,
იგიც კი ამგვარს სასტიკს ღამეს მოერიდება.
ნადირნიც ღამით მოარულნი ამ გრგვინვის შიშით
შეცვივნულან თვის ბუნაგებში და იქა ძრწიან.
რაც თავი მახსოვს, არ მინახავს ესეთი ღამე,
ესე ცეცხლთფრქვევა, გველებრ კლაკვნა ცაზედ ელვათა!
არ მოვსწრებვიარ ამგვარს მგრგვინავს ჭექა-ქუხილსა,
ამგვარს საშინელს ქარის ბრდღვნასა და წვიმის ხუილს!...
კაცის ბუნებას არა ძალუმს რომ აიტანოს
ესდენ საზარო ზათქი, ზარი და შფოთვა ცისა!

ღირი

დეე, თვით ღმერთმა, რომელიც ცას აწ თავზედ გვაქცევს,
დღეს განიკითხოს მოსისხლენი და შემცოდველნი!...
თრთოდე, ბოროტო, შენ, რომელიც სასჯელს ამცდარხარ
მარტო იმით, რომ შენთა საქმეთ ჯერ ვერ ამხელენ!
მიმაღე ხელი, კაცის მკვლელო, სისხლში შესვრილი!...
ითრთოდეთ თქვენცა, ფიცთ-გამტეხნო და მემრუშენო,
სისხლის შემრევნო ნათესავთან შეცოდებითა!

ითრთოდე შენცა, საზიზღარო პირ-მოთნე სულო,
რომელიც ყალბ გულს სათნოების ფერთა ჰფერავ!...
და შენც გულ-მრუდევ, ვინც სიკეთის სახესა იღებ,
მაშინ როს გულში განგიზრახავს ძმისა სიკვდილი,
ათას-ნაჭრადა გაიფლითე და განადგურდი!...
ჰოი, ყოველნო მიმალულნო ბოროტებანი!
აღმოდით ხვრელთა აწ თქვენთაგან და განერთხენით
ყოველთა არსთა საშინელის გამკითხველის წინ, –
და შეავედრეთ თავნი თქვენნი მისატევებლად!...
გარნა მე...უფრო ტანჯული ვარ, ვიდრე მტანჯველი.

კენტი

ეჰა, რას ვხედავ!. თავ-შიშველიც თურმე ბრძანდებით!...
ხელმწიფევ ჩემო, აქავ ახლო რაღაც ქობია, –
მუნ შეეხიზნეთ ამ ავდარსა; მე კი მივმართავ
კვლავ იმ უღმობელს, განუკითხველს ციხე-დარბაზსა,
საცა ეხლახან მე გიკითხეთ და თქვენს კითხვაზედ
კარის დირეზედ ფეხი არც კი დამადგმევინეს.
წავალ და ძალით მათ აღვუძრავ ღმობიერებას.

ღირი

ტვინი მერყევა... შვილო ჩემო, წამო, წავიდეთ...
სიცივითა ჰტორთი შე საწყალო? მეც თვითონ მცივა...
(კენტს.) ჩალა კი არის, მეგობარო, ქვეშ გასაშლელად?
ბევრი რამ იცის გაჭირებამ, ზოგჯერ თვით ჩალას,
უბრალო ნივთსა უძვირფასეს ნივთად გარდგვიქცევს. –
აბა, გაგავიძელ, მიგვიყვანე იმ შენს ქობთანა. –
ჰოი, საწყალო, საცოდავო, ჩემო მასხარავ!...
ჩემს გულში კიდევ დარჩენილა მცირე ადგილი,
რომელიც შენთვის მტკივნეულობს და იტანჯება!...

ხუმარა

ვისაც კი თავში უჭყავის
ცოტა რამ მაინც ტვინია,

ის ეხლა წევს თავის ჭერ-ქვეშ,
იმისთვის ჭირიც ღხინია;

წვიმაცა და ქარიშხალიც
იმას ფეხებზედ ჰკიდია.

ლირი

მართალს ამბობ, ჩემო კარგო! – აჰა, მივდივართ იმ შენს ქოხში.

(გადიან ლირი და კენტი)

ხუმარა

ეს ისეთი ბაიყუმი ღამე ყოფილა, რომ მხურვალე ქალსაც კი გააგრილებს.
მე კი მაინც ისე არ წავალ აქედამ, რომ ზოგიერთი რამ არ
ვიწინასწარმეტყველო.

როს მღვდელი ლოცვის მაგიერ
ქადაგსავით აყბედდება,
რო ლოთს კაცსა, ღვინის მსუნაგს,
ღვინო ყელზედ დაადგება,
როს მეჯღანეს დიდი-კაცი
შაგირდად მიეზარება,
როს რჯულთ-გადამდგარის ნაცვლად
ბოზი ცეცხლში დაიწვება,
როს ყოველი კაცთ კანონი
მართლ-კანონად შეიქმნება,
როს თავადს და აზნაურსა
ვალი, ვახში მოშორდება,
როს კაცთ ცილის მწამებელსა
ენა ძირში მოეჭრება,
როს ქურდს იქ არ მიუშვებენ,
საცა ხალხი შეგროვდება,
როს კრიჟანგი, ძუნწი კაცი
დარდიმანდად გაგვიხდება;
როს ბოზი და მაჭანკალი
საყდრის შენებას მოჰყვება, –
მაშინ დიდი ალბიონი
ატოკდება, აღელდება,
ხალხსაც, ჭოჭინზედ ჩვეულსა,
ფეხი მაშინ აედგმება.

ეჰ, რას ვჩადი?!... გათენება ხომ მამალმა უნდა იყივლოს, – ჩემი რა საქმეა.

(გადის).

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი III

ოთახი გლოსტერის ციხე-დარბაზში
(შემოდის გლოსტერი და ედმუნდი)

გლოსტერი

არ მომწონს, ედმუნდ, ეს უღვთო და უწყალო საქციელი. მე ხელმწიფის სიბრაღულმა წამილო და მინდოდა, მეშველა რამე, მაგრამ იმათ არამც თუ ნება დამრთეს, ჩემს სახლში ამასზედ ხმაც არ ამომალეზინეს. მითხრეს, რომ თუ იმაზედ კიდევ გვეტყვი რასმესო, ან იმის შეწყნარებას მოგვთხოვო, ან შენ თვითონ იმას ხელს გაუმართავო, მაშინ შენზედ ჩვენს წყრომას საზღვარი არ ექმნებაო.

ედმუნდი

სწორედ უღვთობაა და მხეცური ქცევაა.

გლოსტერი

ნურავისთან კი ნურა გრჯის რა და ჩვენთა მთავართა შუა შუღლი ჩამოვარდნილა. შუღლიო?! შუღლი კი არა, ცოტა რამ მეტიც. მე წუხელის წერილი მომივიდა. ვშიშობ კიდევ, რომ ამაზედ ვლაპარაკობ. ის წერილი შიშით ჩემს ოთახში მაქვს დამალული. იწერებთან, რომ ვინც ხელმწიფეს ბოროტი დამართაო, იმას სამაგიეროს გადავუხდითო, ზოგიერთს ადგილას ჯარიც გამოსულა ჩვენს ხმელეთზედ. ხელმწიფეს ჩვენ მხარი უნდა მივსცეთ. მე წავალ იმის მოსანახავად, რომ ფარულად მაინც შევუმსუბუქო როგორმე მწუხარება. შენ კი წადი და მთავარი ლაპარაკით გაართე, რომ არ შემიტყოს ეს ჩემი ხვაშიადი განზრახვა. თუ მიკითხოს, უთხარ, ავად გახდა და წევს-თქო. თუნდ რომ თავიც მომჭრან, როგორც მემუქრებოდნენ, მაინც ვეცდები, რომ ჩემს მოხუცებულს ხელმწიფეს ვუშველო რამე. ჩემო ედმუნდ. ბევრ რამ ავი მოგველის, ფრთხილად იყავ.

(გადი

ს).

ედმუნდი

მაგ შენს დაფარულს სულგრძელებას მთავარს შევასმენ, წიგნსაც მოვნახავ და წარვუდგენ. საქმე თავს მოდის... რაც წაერთმევა მამაჩემსა მას მე შევიძენ.

მთელ მის სამკვიდროს მე გადმომცემს მთავარი ჩვენი.

წარწყმდეს სიბერე და აღყვავდეს აწ ჭაბუკობა!...²²

(გადის).

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი I V

სხვა მხარე იმავე ტრიალის მინდვრისა. მინდორზედ ქოხი ჰსდგას
(შემოდინა ლირი, კენტი და ხუმარა)

კენტი

აი, ის ქოხიც. შიგ შებძანდით, ჩემო ხელმწიფევ.

ეს დამე ისე ბოროტია, მძლავრი, უწყალო,
რომ ცის ქვეშ დგომას ვერ გაუძლებს ადამიანი.

ლირი

დამეხსენ. მე მსურს მარტოდ ყოფნა!

კენტი

კვლავ გთხოვთ, შებძანდეთ.

ლირი

ხომ არ გამიგლეჯ შუაზედ გულს!... არ დამეხსნები?!

კენტი

უწინამც ჩემი გული იქმნას შუა გაგლეჯილ...
გთხოვთ, გევედრებით, ხელმწიფეო, ქოხში შებძანდეთ.

ლირი

²² ეს მონოლოგი ედმუნდისა ზოგიერთს ნაბეჭდში არ არის, ბევრგან სხვაში კია.

ნუთუ გგონია, კაცისათვის დიდი რამ იყოს,
როცა მსუსხავი ქარიშხალი ძვალ-რბილში უვლის?
იქნება შენთვის ეგრეც იყოს, არ გაგამტყუნებ.
მაგრამ კი ვინცა თვის გულში ჰგრძნობს დიდსა ტკივილსა,
იგი მცირესა ტკივილს თვისას არარად იმცნევს.
დათვს რომ ექცევი და წინ გხვდება ზღვა აღელვილი,
უკუვ წამოხვალ და ისევ დათვს პირში ეცემი.
როცა გული აქვს ადამიანს დამშვიდებული,
მაშინ თვითონ მის სხეულიცა მგრძნობიერია.
ჩემს გულში აწ ჰქრის ვაებისა მძაფრი გრიგალი,
იგი სხვას, ერთის ტკივილის მეტს, არ მაგრძნობინებს,
ეს ტკივილია – შვილთა ჩემთა უმადურება...
ეს იმას ჰგავს, რომ პირმა კბენა და ღრღნა დაუწყოს
ხელსა, რომელიც აწვდის იმას საზრდოებასა.
მე ვაზღვევინებ!... მე საშინლად გადვუხდი იმათ!...
ცრემლით, ტირილით თავსა ჩემსა მე არ შევირცხვენ!...
ამ წყვდიადს ღამეს გამომავდეს მე იმათ კარში...
იგრიალე ცავ! წამოღვარე ეგ ნიაღვარი!
იწვიმ-იქუხე!... მე მოვითმენ!... ყველას ავიტან!...
ამ წყვდიადს ღამეს!... ოხ, რეგანავ!... ახ, გონერილავ!...
ესდენ თქვენდამი გულკეთილი მოხუცი მამა,
რომელმაც ყველა, რაც ებადა, თქვენ დაგილოცათ...
აღარას ვიტყვი, თვარემ ღამის ჭკვა შემეშალოს...
ღმერთო, მიხსენ მე!...

კენტი

გთხოვთ, ბატონო, ქოხში შებძანდეთ.

ღირი

შენ თვითონ შედი, მე გთხოვ ამას, თვით მოისვენე.
მე ქართა ქროლვას თან ვაყოლებ მტანჯავთა ფიქრთა...
მაგრამ შევიდეთ. (ხუმარას) ჩემო კარგო, ჯერედ შენ შედი.
შენ დაბინავდი, შე ღატაკო და უბინავო!...
მე კი ვილოცამ ჯერ და მერედ ძილს მივცემ თავსა. –
(ხუმარა შედის ქოხში.)
ტიელ-ოხერნო, უბედურნო, შიშველ-ტიტველნო!
რას შვრებით მაშინ, როს მოგასწრობთ ესეთი ღამე?...
მშიერ-მწყურვალნი, უმოსელნი, უსახლკარონი
ნეტა ვით იტანთ ამისთანა ვაი-ვაგლახსა?

ვაი, რომ ესდენ ცოტა თქვენზედ მე მიზრუნვია
კარგი ჯულაბი, სიმდიდრეო, შენთვის იქმნება,
რომ ჩაგრულ-ყოფა უბედურთა შენც განიცადო;
მაშინ მეტს ლუკმას შენსას იმათ განუზიარებ,
მით დაამტკიცებ, რომ სიმართლე ქვეყნად ყოფილა.

ედგარი (ქოხიდამ)

შვიდ ადღ ნახევარი! შვიდ ადღ ნახევარი! ვაი, შე საწყალო თომავ!

(ხუმარა ქოხიდამ გამოვარდება).

ხუმარა

ბიძია, ბიძია, – აქ ნუ შემოხვალ! ვაი, ვაი!... აქ ეშმაკი
მჯდარა.

კენტი

ხელი მომე! ეშმაკი კი არა, რას მიჰქარავ.

ხუმარა

ღმერთი, რჯული, ეშმაკია-მეთუი, ეშმაკი! მითხრა კიდევ, რომ სახელად
თომა მქვიანო.

კენტი

ვინა ბუდლუნებ ემანდ? გარედ გამოდი.

(შემოდის ედგარი გიჟად ჩაცმული).

ედგარი

მომეცალენით! შორს ჩემგანა! ავი სული უკან მომდევს!... კუნელის
ეკლებიდან ცივი ქარი მოზუის. ახტი, დახტი, ცივს ლოგინში ჩახტი და
გათბები.

ღირი

ნუთუ შენს ორ ქალს მიეც შენცა ყოველიფერი,

და იმათ შენმა ამ ყოფამდინ მიგაღწევინეს?!...

ედგარი

აბა, ვინ რას მისცემს საწყალს თომას!... საწყალი თომა ავმა სულმა ბევრგან ათრია, ცეცხლშიაც გაატარა, ალშიაც გაატარა, მორევიც გაატარა, ჭაობიც გაატარა, საფლობიც გაატარა; შიგ ბალიშში ხანჯლები დაუტანა, შეჭამადში დარიშხანა ჩაუყარა, საყდრის ნიშში სახრჩობელა დაუდგა; გული გაუზვიადა, წითელ იორღა ცხენზედ შესვა და ოთხგოჯიან ხიდებზედ არბენა, თავისი ჩრდილი თავის მოღალატედ დაანახვა და იმას უკან გამოუყენა. გიკურთხოს ღმერთმა თვალი, ყური, ხელი, ენა, ცხვირი!... თომასა ჰსცივა!... დადადადა!... დაგიხსნას ღმერთმა კუდიანის ქარისაგან, ჭირისა და ბნედისაგან!... გაიკითხეთ რითიმე საწყალი თომა! ავი სული ჩასდგომია და აწვალეზ... დამაცა, დამაცა... ეხლავ დაგიჭერ... აი, ის წყეული აქ არის, აი!... აქ არის!... აქა!... აქა!... აქა!... აი, აქა!...

(ქარი კიდევ ჰქრის).

ღირი

მისმა ქალებმა ეს დამართეს ამ უბედურსა?...
ნუთუ არარა შეირჩინე?... ყველა მათ მიეც?...

ხუმარა

ჩვენსავით გიჟი ხომ არ იყო, რომ ყველა მიეცა. ვერა ხედამ, რომ ძონძები შეურჩენია. ეგეც რომ არ შეერჩინა, ხომ ჩვენ გადაგვაჭარბებდა და შეგვარცხვენდა.

ღირი

დეე, ბოროტი, რაც ჭირიანს ჰაერში ბრუნავს
და დასტრიალებს განსაკითხად კაცთა ცოდვათა,
შენთა ქალთ თავზედ წამოეფრქვას, ზედ მოესიოს...

კენტი

ბატონო ჩემო, ქალიშვილნი მაგას არა ჰყავს...

ღირი

ჰსტყუი!... მიჰქარავ!.. თუ არ გულღვარძლ ქალიშვილებსა,

სხვას არვის ძალუმს კაცის ესდენ გათახსირება...
ნუთუ განდევნილს მამებს საქმე ისე გაუხდათ,
რომ თვის სხეულის გვემას, ტანჯვას აღარა ჰგრძნობენ?
სამართლიანი სასჯელია, ახია მათთვის,
ესდენ წყეულს და შეჩვენებულს შვილებს რად ჰბადვენ!...

ედგარი

პილიკოკი ჯდომილა პილიკოკის მთაზედა! ტიტლი, ტიტლი, ტიტლი,
ტიტლი, ტი-ი-ტლი!...

ხუმარა

ლამის ამ ბრიყვმა და გადარეულმა ღამემ ყველა ჭკვიდამ არ
გადაგვრიოს!

ედგარი

მოეცალენით! ეშმაკი მოდის! დედ-მამის მორჩილი იყავ, სიტყვაზედ
მტკიცედ დადეგ, ნუ ფიცულობ ხოლმე, სხვის ცოლთან ნუ შესცოდებ, შენს
ცოლს ფარჩით ნუ მორთავ. ჰსცივა თომასა, ჰსცივა!

ღირი

შენ ან ვინ იყავ? ან რა იყავ?

ედგარი

კაცი ვიყავ, ადამიანი, გულზვიადი, ჭკვა-ამაყი. თმას ვიხუჭუჭებდი,
საყვარლის ხელთათმანს ქუდის ქალამაში ვატარებდი, ჩემს საყვარელს ქვეშ
ვეთელინებოდი, იმასთან ცოდვის საქმეს ვჩადიოდი, ყოველს სიტყვაზედ
ვფიცულობდი და ყოველს შემთხვევაში იმ ფიცსა ვტეხდი. რაც ძილში
მურტალი ფიქრები მომდიოდა, მე იმას ღვიძილში ვასრულებდი. ღვინო
ძალიან მიყვარდა, იმაზედ მეტად კოჭის თამაში, ქალების უკან დევნაში კი
ოსმალოსაც გადავაჭარბებდი. მე ვიყავ გულითა მზაკვარი, ენითა – მახეზლარი,
ხელითა – სისხლის მღვრელი, ზარმაცობითა – ღორი, მპარაობითა – მელა,
მსუნაგობითა – მგელი, სიცოფითა – ძაღლი, მტაცებლობითა – ლომი. ერიდე,
ერიდე, რომ ქალის წუღების ბაკი-ბუკმა და აბრეშუმის კაბის შრიალმა შენი
გული არ დაატყვევონ. სამიკიტნოში ფეხს ნუ შედგამ, ქალის უბეში ხელს ნუ
ჩაჰყოფ, შენს მოვალეს თამასუქს ნუ მიჰსცემ, ნუ ენდობი ეშმაკსა. მაინც კიდე

კუნელის ეკლებიდან ცივი ქარი გამოზუის. აი, იძახის ზუ, ზუ, ზუო. თავი დაანებე, ჩემო პატარა ბავშვო, დეე, იზუზუნოს.

(ქარი კიდევ ჰქრის)

ღირი

ის არ გერჩინა, რომ ცოცხალი შავს მიწაში დამარხულიყავ და ეგრედ ტანშიშველი კი არ დასდგომოდი ამ ზეცის საშინელს გულისწყრომასა. – ნუთუ მართლა ეს ადამიანია და ადამიანი ამის მეტი არა არის რა?!... აჰა, ხომ ხედავთ, ამას ნათხოვარი არა აქვს რა. ამისთვის არც ჭიას უთხოვებია აბრეშუმი, არც მხეცს – ტყავი, არც ცხვარს – მატყლი, არც ყვავილს – სუნნელეზა. ჩვენ სამნივე ყალბნი, ფერადებით შეხამებულნი ვართ!... აი, ნამდვილი ადამიანი!... შეუხამებელი ადამიანი შიშველის ორფეხის ცხოველის მეტი არა ყოფილა რა. შორს ჩემგან ტანის სამკაულო! შენ ნათხოვარი ხარ და არ მინდიხარ!

(ტანისამოსს იგლეჯს).

ხუმარა

ჰოო, სწორედ ეგლა გაკლდა. არა, ტანისამოსს რომ იხდი, ამ ბნელა ღამეში ცურვას აპირობ თუ? – ეხლა ამ ტრიალს მინდორზედ ერთი ბეწვა ცეცხლი სწორედ ბებერი არშიყი კაცის გულს ეგვანება, იმიტომ რომ ბებერს არშიყს მარტო გულილა უბჟუტავს იმ ვეება გაციებულს ტანშია. აგერ ჩვენკენ ცეცხლიც მოტანტალებს.

ედგარი

ეგ მე ვიცი, ვინც არის. ეგ ეშმაკია. ფლიბერტი ჯიბბერტი ჰქვიან. მაგან ტანტალი იცის ხოლმე ბინდიდამ პირველ მამლის ყივილამდე. ეგ თვალში ლიბრს აკეთებს, კაცს აბრმავებს, ტუჩს სამად უყოფს, ხორბალს ამყაყებს და ყოველგვარ ტანჯვას აყენებს ამ დედამიწის შვილებსა.

წმინდა ვიტოლდმა ღელე
სამჯერ შემოიარა,

მაჯლაჯუნა და ალი
მას წინ შემოეყარა.

უბძანა: პირქვეშ ჩემ წინ
ეხლავე დაემხეთო,

რომ ბოროტს აღარა იქმთ,

ეხლავ შემომფიცეთო.

მიწასთან გაგასწორებთ,
თუ მე ფიცს გამიტეხთო.

კენტი

ხომ ძლიერ არ შესწუხდით ხელმწიფეო!

(შემოდის გლოსტერი, ხელში მაშხალა უჭირავს)

ღირი

ეს ვილა მოდის?

კენტი

ვინა ხარ ემანდ? რას დაეძებ?

გლოსტერი

თქვენ ვილა ხართ? თქვენი სახელი?

ედგარი

საბრალო თომა, მჭამელი ბაყაყებისა, თავკომბალებისა, ჯოჯოებისა, ხვლიკებისა, რომელიც, როცა ეშმაკი გულზედ მოიყვანს ხოლმე, თავებს და ძაღლის მძოვრებსა ჰსჭამს, ნეხვს წნილად ატანს და მყაყე გუბის წყალსა სვამს, რომელსაც ერთის სოფლიდამ მეორემდინ ჯოხით უკან ჰსდევენ, ჰსტანჯვენ, ციხეში ამწყვდევენ, რომელსაც ერთს დროს ჰქონდა სამი ჩოხა ზურგისათვის, ექვსი პერანგი – ტანისათვის, საჯდომი ცხენი – ტარებისათვის და იარაღი – ბაქი-ბუქობისათვის.

ეხლა კი მარტო თავგებსა ჰსჭამს, ჭია-ჭუასა,
შვიდი წელია ასე ირჩენს უბედურს თავსა.

მოეცალე ჩემს მწვალებელს და მტანჯავსა. ხმა გაიკმინდე! აღარ დადგები, ეშმაკო?! აღარ მომასვენებ საწყალსა?!

გლოსტერი

ვაი, შენ ჩემო თავო!... ნუთუ, ხელმწიფეო, ეს დღეც დაგადგათ, რომ ამისთანა კაცი მოსაუბრედ გაგხდომიათ?!...

ედგარი

მწყდიადთ უფალი ძლიერი თავადია, იმასა ჰქვიან მოდო და მაჰუ.

გლოსტერი

ესდენ გაბილწდნენ ჩვენნი შვილნი, ჩვენნი სისხლხორცნი, რომ თვისთ სიცოცხლის მომნიჭებელთ წინა აღგვიდგნენ?!...

ედგარი

ჰსცივა, ჰსცივა საწყალს თომასა!...

გლოსტერი

ჩემო ხელმწიფე! წამობრძანდით, ბინას გიშოვით...
ნებას არ მამლევს ერთგულება, რომ ყოველსფერში
მე დავმორჩილდე თქვენთა ქალთა სასტიკს ბძანებას.
თუმც მათ მიბძანეს, რომ არასგზით არ შეგიწყნაროთ
და მსხვერპლად მიგცეთ ამ საშინელს ვაი-ვაგლახსა,
მაგრამ გავბედე გამოჰარვა თქვენს სამეზნელად,
რომ წაგიძღვეთ და შეგახიზნოთ იქ, სადაც თქვენთვის
ყველა მზად არის, – ვახშამიც და თბილი ოთახიც.

ღირი

ჯერ დამაცალე, ვესაუბრო ამ ფილოსოფოსს.
ერთი მითხარი, – ეს ქუხილი რისაგან არის?

კენტი

ჩემო ხელმწიფე, უარს ნუ ჰყოფთ ამის თხოვნასა,
მიჰყევით მაგას...

ღირი

ამ სწავლულს და მეცნიერს ბერძენს
მინდა რამ ვკითხო (ედგარს) ერთი მითხარ, – რა სიბრძნეს

მისდევ?

ედგარი

მას, რომ მატლებსა ვჭყლეთ და ეშმაკთა შევაჩვენებ ხოლმე.

ღირი

ნება მომეცით, ცალკედ გითხრათ ორიოდ სიტყვა...

კენტი (გლოსტერს)

ნუ მოეშვებით, კვლავაც ჰსთხოვეთ, თვარემ ხომ ხედავთ, ჭკვა და გონება ერევა მას...

გლოსტერი

განა რად გიკვირს?

მის ღვიძლნი შვილნი სასიკვდილოდ მას იმეტებენ!
კეთილო კენტო!... ყოველი ეს მან წინად იგრძნო...
ვაი უწყალოდ განდევნილსა!... შენ მეუბნები,
რომ ხელმწიფესა ჭკვა-გონება ეკარგებაო...
მეც ამას გეტყვი, მეგობარო, მეც მაგ დღეში ვარ,
ლამის მეც ჭკვიდამ შევიშალო მწუხარებითა.
მეც ღვიძლი შვილი, დღეს ჩემგანა შეჩვენებული,
ეხლახანს სიკვდილს მიპირებდა... მენდე, ძმობილო,
ისე მხურვალედ მიყვარდა ის, რომ არცერთს მამას
არ ჰყვარებია თვისი შვილი, – და დამიჯერე,
რომ ამ სევდამა შეარყია ჩემი გონებაც (ქარი კიდევ ჰქრის.)
უჰ, რა ღამეა!... გთხოვთ, მეფეო...

ღირი

ოხ, უკაცრავოდ.

თქვენც წამოზბანდით ჩვენთან, დიდო ფილოსოფოსო.

ედგარი

ჰსცივა, ჰსცივა თომასა.

გლოსტერი

არა, აქ დარჩი, საცოდავო, შენს ქოხში შედი.

ღირი

თუ ეგრე არის, ჩვენც თან შევყვით, ჩვენც თან ვეახლნეთ.

კენტი

ბატონო ჩემო, ჩვენ მოგვეყვით.

ღირი

ამას გავყვები.

მე მინდა-მეთქი, დავრჩე ამ ჩემს ფილოსოფოსთან.

კენტი (გლოსტერს.)

ნუ აწყენინებთ, – თან იახლოს ეგ უბედური.

გლოსტერი

ეგ კაცი თქვენ თან იახელით, ჩემო ხელმწიფევ!

კენტი

წამოგვეყვი თან, შე საწყალო.

ღირი

თქვენც წამობძანდით,

ათინის ბრძენო.

გლოსტერი

ნურას იტყვი და თან იახელ.

ედგარი

გმირი რაინდი როლანდი
შავსა ციხეს მიადგაო,

ვაი, ვაი, დაიძახა,
აქ ბრიტო სისხლის სუნი სდგაო.
(გადიან).

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი V

ოთახი გლოსტერის ციხე-დარბაზში
(შემოდინ კორნვალი და ედმუნდი)

კორნვალი

ისე არ წავალ აქედამ, რომ იმას არ გადავახდევინო.

ედმუნდი

მე ამასა ვშიშობ, ბატონო, რომ ყველასაგან განკიცხულ ვიქნები,
რადგანაც ჩემი მამაშვილური გრძნობა თქვენდამი ერთგულებას შევსწირე.

კორნვალი

მე ეხლა ვხედავ რაც არის: შენმა ძმამ რომ მამის შენის სიკვდილი
განიზრახა, ეგ მარტო სიბოროტით არ მოსვლია, აქ მამიშენის გულმრუდობაც
ყოფილა მიზეზად.

ედმუნდი

ჩემმა უბედურმა ბედმა ორს ცეცხლს შუა ჩამაგდო: არ მეთქვა,
ორგულობა იქმნებოდა, ვამბობ და მამის ღალატი გამოდის. აი ის წერილიც,
რომელზედაც იგი მელაპარაკებოდა. აქედამ ცხადადა ჰსჩანს, რომ იმას გულში
მუხანათობა სდებია და ამის გამო მიწერ-მოწერა გაუმართავს საფრანგეთის
ხელმწიფესთან. – ოჰ, ღმერთო ჩემო!... ჯერ ნეტა ეს ორგულობა არ მომხდარიყო
და თუ მოხდა, მე მაინც გამამხელინებდი.

კორნვალი

წამომყევ, დედოფალი ვნახოთ.

ედმუნდი

თუ რაც ამ წერილში სწერია, სულ მართალი გამოდგა, მაშინ მრავალი
მძიმე საქმე გაგიჩნდებათ.

კორნვალი

მართალი გამოდგება, თუ ტყუილი შენ მაინც მაგ წერილმა გრაფ გლოსტერად გაგხადა. ერთი მიპოვე მამაშენი, მინდა დავაჭერინო.

ედმუნდი (თავისთავად)

თუ ღმერთმა მიშველა და მივასწარ რომ მამაჩემი ხელმწიფეს ეხმარება, მაშინ ამას უფრო მომეტებულად ავუმღვრევ გულსა. (კორნვალს) თუმცა ამ შემთხვევაში ჩემი მამაშვილური გრძნობა ძლიერ ებრძვის თქვენდამი ერთგულებასა, მაგრამ მაინც და მაინც თქვენს ერთგულებაზედ მე თავი დამიდვია.

კორნვალი

მე შენი დიდი იმედი მაქვს და თვითონც შენ ჩემში უკეთესს მამას იპოვი.
(გად
ის).

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი VI

ოთახი გლოსტერის ხიზანის სახლში, გლოსტერის ციხე-დარბაზის გვერდით.
(შემოდინან გლოსტერი, ლირი, კენტი, ხუმარა და ედგარი)

გლოსტერი

რაც უნდა იყოს, მაინც აქ ყოფნა ჰსჯობია ცის ქვეშე დგომას. ამისათვისაც მადლობელნი ვიყვნეთ. რაც შემეძლება, ვეცდები, რომ აქ ყოველი თქვენი სურვილი აღსრულდეს. თქვენ აქ ბმანდებოდეთ, მე წავალ და ეხლავ უკანვე გაიხლებით.

კენტი

გულფიცხობამ და მოუთმენლობამ შემუსრა ამის გონების ძლიერება...
(გლოსტერს). ღმერთმა გადაგიხადოთ, ბატონო, ეს სიკეთე.

(გლოსტერი გადის)

ედგარი

ემმაკი მეძახის და მეუბნება, რომ ნერონი საბნელეთის ტბაში ჩანგლით თევზს იჭერსო. (ხუმარას). შე უგუნურო მტრედო, მოერიდე ემმაკსა.

ხუმარა

ბიძია, ერთი მითხარი, – ნამდვილად სულელი ვინ არის? გლეხი, თუ თავადი?

ლირი

ხელმწიფეა, ხელმწიფე!...

ხუმარა

არა. ნამდვილად სულელი ის გლეხია, რომელმაც თავისი შვილი გაითავადა, ის გლეხია-მეთქი, რომელიც თვითონ კი გლეხად დარჩა და შვილი კი გაიბატონა.

ლირი

დეე, ათასთა გახურებულთ რკინის შამფურთა ის ღვარძლიანი გულ-მუცელი გაუწოს იმათ!...

ედგარი

ემმაკი მხარ-ბეჭში მკბენს...

ხუმარა

არა, სულელი ის არის, ვისაც სჯერა მორჩილება მგლისა, ალერსი – ცხენის წიხლისა, ტრფიალება – ბავშვისა და ფიცი – უნამუსო დედაკაცისა.

ლირი

მორჩა... სამსჯავროს განსაკითხად მე მივცემ იმათ!...
(ედგარს) აქეთ დაბძანდით, მეცნიერო მოსამართლეო,
(ხუმარას) შენც გვერდთ მოუჯეგ, დიდო ბრძენო! საჯეთ ისინი.
აბა მელებო, წარმოსდეგით განსაკითხავად.

ედგარი

შეხე, შეხე, როგორ დგას და იჭყიტება!... ქალბატონო, თვალს ტყუილად
ნუ გვიშვრები, შენი სილამაზე ჩვენ ვერ გვაცდენს, – ტყუილად ირჯები.
შენ, საბედო, ჩემთან მოდი, გამოცურდი ემაგ წყალსა.

ხუმარა

თვითონც უნდა, მაგრამ ცოტა ზიანი აქვს მაგის ნავსა.

ედგარი

ეშმაკმა ბულბულსავით შტვენითა ტვინი წაართვა საბრალო თომას.
თომას მუცელში გობდენს ერთი ყოფა გააქვს. მიუგდეთ ერთი ორი ქაშაყ-
თეუზა. რას ბუყბუყებ, შავო ეშმაკო, მე რა მაქვს, შენ რა გაჭამო!...

კენტი

რა გადგეკიდათ, ხელმწიფეო? რატომ ეგრე ხართ?
რამ გაგაცვიფრათ? გაშტერებით რად იყურებით?
გთხოვთ, რომ მცირე ხანს აქ წამოწვეთ და მოისვენოთ.

ღირი

არა, ჯერ მინდა სამართალი ამათი ვნახო.
რაღას უყურებ, მოიწვიე ჩქარა მოწმები.
(ედგარს) თქვენსა ადგილას თქვენ დაბძანდით, დიდო მსაჯულო, (ხუმარას)
შენც გვერდით მოუჯეგ მართლმსაჯულის თანაშემწეო,
(კენტს) შენც, როგორც მწევრი სამსჯავროის მაგათ მოუჯეგ.

ედგარი

ნურაფრის შიში გაქვს, კაი სამართლით გაგასამართლებთ.

გღვიძავს, თუ დაგიძინია,
ჩემო კარგო მეცხვარეო?
ცხვარი ყანას მოსდებია,
ადეგ და მოუარეო,
სალამური დაუკარი,
ცხვარს თავი მოუყარეო.

ღირი

ჯერ ამას დასდეთ სასჯელი. ამას გონეროლა ჰქვია. ამ პატივცემულის კრების წინაშე ფიცსა ვსდებ, რომ მაგან თავის საცოდავს, ხელმწიფე-მამას წიხლი ჰკრა და კარში გამოაგდო.

ხუმარა

წინ წამოდევით, მანდილოსანო! – თქვენ სწორედ გონეროლა გქვიათ?

ღირი

ვერ იტყვის მაგაზედ უარს!...

ხუმარა

უკაცრავად, ქალბატონო! მე თქვენ სკამად მიგიღეთ.

ღირი

აგერ მეორეც!... ზედ ეტყობა გარყვნილ სახეზედ რაგვარის გულის პატრონია, ნურსად გაუშვებთ. ხედავთ, რა ქმნეს ამ წყეულებმა?!... გაუშვეს კიდეც!... ცეცხლით დაგბუგავთ!... ეგ რა ჰქენით!... იარაღს ვიხმარ!... მთელი სამსჯავრო დაუქრთამავთ, შეუსყიდნიათ!... . შე ცრუ მსაჯულო, რად მიეცი გაქცევის ნება!...

ედგარი

გიკურთხოს ღმერთმა თვალი, ყური, ხელი, ენა, ცხვირი.

კენტი

ვაი ჩემს თავსა!... რა გექნათ თქვენ ის მოთმინება, რომლითაც ეგრედ ხშირად, მეფევ, თქვენ ქადულობდით!

ედგარი (თავისთავად)

ტირილი მომდის!... ლამის ცრემლთა ჩემთა მე გამცენ.

ღირი

შემომხვევიან გარს ძაღლები და მარტოს მყეფენ!...

ედგარი

საცოდავი თომა მაგ ძაღლებს თავის თავს ესვრის და ისე გაგიფთხობს. გადით, გადით, თქვე დინგ-ძაღლებო!...

თუნდა იყოს მეძებარი
თუნდ გომია, თუნდ მწევარი,

თუნდ კბილბასრი ცოფიანი,
თუნდ კუდა, თუნდ კუდიანი,

თომა ესვრის მათ თავის თავს
და მაგ ძაღლებს სულ გაჰფანტავს.

გაცით! გაცით! გაცით! ეხლა ჩვენ წავიდეთ და თრევა დავიწყოთ მეიდნებზედ, ბაზრებში, დღეობებში. საწყალს თომას ყანწში არა უდგა რა.

ღირი

აბა, ეხლა შუა გასჭერით რეგანა და ნახეთ, გულზედ რა აკრავს. ერთი გასინჯეთ, რა ბუნების ძალია იმისთანა, რომ ესე უქვავებს ადამიანს გულსა. (ედგარს). თქვენ, ყმაწვილო, შემირიცხავხართ ჩემის ასის რაინდის რიცხვში. ეს კია, რომ თქვენი სამკაული მე არ მომწონს. იქნება იმითი იმართლოთ თავი, რომ ეგ სპარსთა საცმელიაო, მაგრამ მაინც გთხოვთ, გამოიცვალოთ.

კენტი

გევედრებით, ხელმწიფეო, პატარა ხანს თავი მისდოთ და მოისვენოთ.

ღირი

სსსუ!... ხმა გაიკმინდე!... ფარდა ჩამოუშვი! ჰოო, ეგრე, ეგრე, ეგრე!... ვახშამი დილაზედ ვჭამოთ. ჰო, ეგრე, ეგრე...

ხუმარა

შენ თუ ვახშამს დილაზედა სჭამ, მეც შუადღისას ლოგინში ჩავეგდები.

(შემოდის გლოსტერი)

გლოსტერი

ერთი აქეთ მო. სად ბძანდება ჩვენი ხელმწიფე?

კენტი

ნუ შეაწუხებთ, აქ ბძანდება, ჭკვიდამ შეგვიცდა.

გლოსტერი

ეხლავ უშველე ხელმწიფესა. ასწი, წაილე.
მე ყური მოგვარ, რომ სიკვდილსა უპირობენ მას...
აქავ მზად არის საკაცეცა. შიგ ჩააწვინეთ,
ისე წაილეთ და გასწიეთ ღუვრისაკენა.
იქ ყველა კარგად მიგიღებთ თქვენ და შეგეწევათ.
აჩქარდი, თვარემ საცა არის თავს დაგვესხმიან.
მაშინ ხელმწიფეც, თვითონ შენცა და სულ ყველანი,
ვინც კი მაგისი მომხრენი ვართ, დავიღუპებით,
ჩქარა ასწიეთ, წამომყევით, ნუ დაყოვნდებით,
მე წაგიძღვებით და გაგიყვანთ ღუვრის გზაზედა.

კენტი

სძინავს ამ ტანჯულს და დაჩაგრულს ადამიანსა...
იქნება ძილმა დაგიამოს გულისა ქენჯნა
და აღგიდგინოს შერყეული გონება შენი.
და თუ ძილი და მოსვენება შენ არ დაგცალდა,
ეგ სენი შენი მაშინ ძნელად განიკურნების.
(ხუმარას). აბა ავწიოთ, გავიტანოთ, – შენც მომეშველე,
ვიცი, რომ აქაც შენ შენს ბატონს არ მოშორდები...

გლოსტერი

აჩქარდით-მეთქი. რას უყურებთ? ნუ იგვიანებთ.
(გადიან კენტი, გლოსტერი, ხუმარა და გააქვთ ლირი).

ედგარი

როდესაც ვხედავთ ჩვენზედ დიდთა ჩვენებრ ტანჯულთა,
მაშინ საკუთარს ჩვენს ტანჯვასაც ადვილად ვიტანთ.

უფრო მწვავია, როცა მარტო ჩვენ ვიტანჯებით
და გარშემო კი ყველა ხარობს, ყველა ფუფუნებს.
ხოლო თუ ტანჯულთ ჩვენთან ერთად სხვათაცა ვხედავთ,
გული მაგრდება და ტკივილსა არ ეპოება.
გამიადვილდა ეხლა თვითონ ჩემი წვალებაც,
რაკი რომ ვხედავ ერთნაირად ორივე ვიტანჯით, –
მეც და ხელმწიფეც... იგი შვილთა თვისთა განდევნეს
და მე მშობელმა... მაშ წადი შენც აქედამ, თომავ,
და ყოველს იმას, რაც მოხდება, თვალი ადევნე.
როს განიფანტვის იგი ცილი, რაცა დაგწამეს
და რამაც ესდენ შეამწიკვლა სახელი შენი,
როს ქვეყანა გულს დააჯერებს შენს სიმართლეზედ
და შეგირიგებს შენ უბრალოდ ტანჯულს, დაჩაგრულს,
მაშინ რაც იყავ, იმავ სახით გამოდი ქვეყნად.
თუმცა ესეთი ღამე არის, მე არ დავიშლი,
წავალ და მეფეს თან გავყვები, რომ ვუშველო რამ.

(გადის).

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი VII

ოთახი გლოსტერის ციხე-დარბაზში

(შემოდინ კორნვალი, რეგანა, გონერილა, ედმუნდი და
მოსამსახურენი).

კორნვალი

ეხლავ წაბმანდით თქვენს მეუღლესთან და ეს წერილი აჩვენეთ.
საფრანგეთის ლაშქარი ჩვენს ხმელეთზედ გამოსულა კიდევ. – მიპოვეთ ეხლავ
და აქ მომგვარეთ ის საძაგელი გლოსტერი.

(რამდენიმე მოსამსახურე გადის)

რეგანა

ეხლავ ჩამოახრჩეთ.

გონერილა

თვალები დაჰსთხარეთ.

კორნვალი

ეგ მე ვიცი, რასაც ვუზამ. – ედმუნდ, შენ ჩვენის ცოლის დას იახელ. რიგი არ არის, რომ დაესწრო იმ სასჯელის გადახდევინებაზედ, რომელსაც ჩვენ ვუპირობთ მუხანათს მამაშენსა. რაწამს მიხვალ, ჩააგონე მთავარს, რომ რაც შეიძლება დააშუროს საომრად მომზადება, მეც ეხლავ მაგ საქმეს შევუდგები. ჩვენ ერთმანერთთან კაცის ფეხი არ უნდა მოვსწყვიტოთ და ჩვენ ჩვენი ამბავი ხშირად ერთმანეთს უნდა ვატყობინოთ. – მშვიდობით, ჩემო საყვარელო დაო. მშვიდობით, გრაფო გლოსტერ. (შემოდის ოსვალდი) აბა, რას იტყვი, – ხელმწიფე სად არის?

ოსვალდი

აქედამ იგი გააპარა გრაფმა გლოსტერმა. ოცდახუთმეტი თუ თექვსმეტი მეფის რაინდნი აქ ჭიის კართან დახვდნენ მეფეს დათან ეახლნენ, და ორიოდე თვითონ გრაფის აზნაურიცა მათ მიემატა, – და სულ ერთად წავიდნენ დუვრსა. ქადულობდნენ, რომ იქ ვპოვებთო ჩვენს მომხრეებსა, კარგად გაწყობილთ იარაღით და სურსათითო.

კორნვალი

წადი, ცხენები მოუმზადე შენს ქალბატონსა.

გონერილა

მშვიდობით, ჩემო საყვარელო სიძეე და დაო.

კორნვალი

მშვიდობით, ედმუნდ (გადიან გონერილა და ედმუნდ)
თქვენ გლოსტერი მიპოვეთ-მეთქი,
გაბაწრეთ იგი როგორც ქურდი და მომითრიეთ!
(კიდევ რამდენიმე მოსამსახურე გადის).
თუმც ის სასჯელი, რომელსაცა მე მას ვუპირობ
მხოლოდ სამსჯავროს განკითხვითა განიწესების.
მაგრამ რა უშავს?... მე დავსჯი მას ჩემის ძალითა, –
დეე, კანონმა აქ დაუთმოს ჩემს გულისწყრომას.
ვითომ რას მიზმენ? სამართალში ხომ არ მიმცემენ?

იყაყანებენ და ბოლოს კი დაჩუმდებიან.

(მოსამსახურეებს გლოსტერი შემოჰყავთ)

ვინ არის მანდა? ხომ არ მოგყავთ ის მუხანათი?

რეგანა

ის მოჰყავთ, ისა!... უმადური, ბებერი მელა!...

კორნვალი

გაუბოჭეთ მაგ მუხანათსა მაგრად ხელები!

გლოსტერი

რაზედ მიწყობით, ბატონებო? რა ამბავია!

ნუ დაივიწყებთ, რომ დღეს თქვენ ხართ სტუმარნი ჩემნი,
პატივი დამდეთ ამით მაინც, – ნუ შეურაცხმყოფთ.

კორნვალი

შებოჭეთ-მეთქი, მე გიბძანებთ!

(მოსამსახურეები გლოსტერს ხელებს უკვრენ)

რეგანა

მაგრა შებოჭეთ! –

შე გულ-მურტალო მუხანათო!... შე მოღალატევ!...

გლოსტერი

მე კი არა ვარ მოღალატე, შენ ხარ უწყალო.

კორნვალი

შებოჭეთ-მეთქი და ემაგ ბოძს ზედ მიაკარით!

მე შენ გიჩვენებ, არამზადავ!...

(რეგანა გლოსტერს წვერს გამოაგლეჯს).

გლოსტერი

ღმერთმა გკითხოს შენ!...

რაზედ ირცხვენ თავს და თეთრს წვერსა მაგლეჯ მე ბერ-კაცს!...

რეგანა

წვერი გაქვს თეთრი და გული კი ამოჭვარტლული.
გლოსტერი

წყეულიმც იყავ!... ამ თეთრ-წვერის ყოველი ბეწვი,
რომელსაც ეგრე უწყალოდ შენ ეხლა მე მაგლეჯ,
ენას აიდგამს და ქვეყნის წინ შეგაჩვენებს შენ!...
მასპინძელი ვარ თქვენი-მეთქი, – და არა გრცხვენით,
რომ ავაზაკებრ შეაგინეთ თვით მასპინძლობაც!...
რასა სჩადით, რას?!

კორნვალი

გვითხარ ეხლავ, ამ მოკლე ხანში
ის რ წერილი მიგიღია ფრანგთ ხელმწიფისგან?

რეგანა

ჩვენ ყველა ვიცით და დამალვა აღარას გარგებს.

კორნვალი

გვითხარი-მეთქი, – შენ რა ზავი გქონდა ჩვენს მტრებთან,
რომელნიც ეხლა ჩვენს ქვეყანას შემოსევიან?

რეგანა

უჭკვო ხელმწიფე ვის გარდეცი, ვისა? – გვითხარი.

გლოსტერი

მე მაქვს წერილი, მართალია, მაგრამ იმაში
გადაწყვეტილად არარაა მოხსენებული.
გარეშე კაცი მწერს იმ წერილს და არა მტერი.

კორნვალი

ჰსცრუობ!...

რეგანა

მიჰქარავ!...

კორნვალი

შენ ხელმწიფე სად გაისტუმრე?

გლოსტერი

დუვრს გავისტუმრე.

რეგანა

შენ იმას დუვრს რას ისტუმრებდი,
მაშინ როდესაც შენ სასტიკად აკრძალულ გქონდა?...

კორნვალი

რად გაისტუმრე შენ იგი დუვრს? – დეე, ჯერ ეგ ჰსთქვას.

გლოსტერი

ბოძზე მიკრულსა მომხვევინართ და იღრინებით...

რეგანა

ჰსთქვი-მეთქი, – რისთვის გაისტუმრე შენ იგი დუვრსა?

გლოსტერი

მისთვის, რომ მე არ დამენახა ვით დასთხრიდი მას
შენის უწყალოს ბრჭყალებითა საცოდავს თვალებს.
არ დამენახა ვით შენი და გააფთრებული
თვის ბასრთა ეშვთა ჩაუყრიდა მას ცხებულ ტანში!...
მან თავშიშველმა იმ საშინელს ჯოჯოხეთს ღამეს
გამოვლო ესდენ ძლიერთ გრიგალთ, ქარიშხალთ ქროლვა.
რომელთ ძალ ედვათ, რომ თვით ზღვანი აღმოეზიდათ
და მათის ზვირთით დაეშრიტათ ცისა მნათობნი.
მას კი საცოდავს უნებლიედ ჰსცვივოდა ცრემლი,

რომელიც ცისა ნიაღვარსა ემატებოდა.
მგლებიც ღმუილით იმ ღამეს რომ კარს მოგდგომოდენ,
შენ უნდა გეთქვა, – “მეკარეო, კარი გაუღე”.
ყველა სიავე დასცხრებოდა იმ ბნელსა ღამეს... .
თუ დავრჩი, ვნახავ, რომ წყეულთ შვილთ ცა განგიკითხავთ
და თავზედ ღვთისა რისხვის ზარი წამოგერღვევათ!...

კორნვალი

მაგას ვერ ნახავ თავის დღეში! – მოდით, დამიჭით!
ჯერ მაგ შენს თვალეზს გაგისრესავ ჩემის ფეხითა.
(მოსამსახურეები გლოსტერს ბოძებდ მიაკვრენ, კორნვალი ერთს თვალს
გამოსთხრის და ფეხით გასრესს).

გლოსტერი

ჩემ დრომდინ მოყრა ვისაც გინდათ, მოდით, მიშველეთ!...
ჰოი, ჯალათო!... ვაი, ღმერთო!...

რეგანა

მეორეცა და!...
თვარემ დაშრეტილს თვალს დაუწყებს იგი დაცინვას.

კორნვალი

გინდა, სჯა ნახო ღვთისა ჩვენზედა!...

ერთი მსახური

ნუ იქმთ, ბატონო!
ხელს ნუღარ ახლებთ, – ვედრებით გთხოვთ, წყრომა დასთმევით,
და თუ ამ თხოვნამ გასჭრა, ვიტყვი, რომ ამისთანა
მე სამსახური თქვენთვის ჯერ არ გამიწევია,
თუმცა სიყრმითვე თქვენ გახლავართ და თქვენ გამსახურებთ.

რეგანა

რასა ბოდავ, შე ძაღლთ ნაშენო? ეგ რა მიჰქარე?!...

მსახური

კაცი რომ იყო, ჩემის ხელით სულ წვერს გაგლეჯდი!...
რაებსა სჩადი?!...

კორნვალი

ვერ უყურებთ ამ ჩემს ფეხის მტვერს!...
(მახვილს ამოიღებს და მსახურს მივარდება)

მსახური

თუ გნებავს, მოდი, მე კი ხელი დამიბანია.
(ამოიღებს მახვილს და ერთმანეთს ებრძვიან. კონვალი დაიჭრება).

რეგანა (მეორე მსახურს)

მომეც მახვილი! – წუწკიშვილი, ხედავ, რას ბედავს!...
(მახვილს გამოსტაცებს, პირველს მსახურს უკანიდამ მოუვლის და
დასცემს).

მსახური

ეჰა, მომკლეს მეც! – თქვენ, ბატონო, კიდევ გაქვსთ თვალი,
რომ დაინახოთ თქვენს ჯალათს მე ვით ვაზღვევინე.
(კვდება)

კორნვალი

რომ არც ეგ ნახოს, მეორესაც ეხლავ დავუშრეტ.
(გლოსტერს მეორე თვალსაც გამოსთხრის და ძირს დაანარცხებს)
გა და გაერთხი დედამიწას, მურტალო ლორწო!...
შენ აღარ გქონდეს ბრკიალება ჩვეულებრივი.

გლოსტერი

გარს დამიბნელდა და შიშით ვთრთი!... სადა ხარ ედმუნდ?
აღინთე, შვილო, წყრომის ცეცხლი, მეშურნობა...
ამ უღმობლობის მაგიერი გარდუხადე მათ!...

რეგანა

აი, მეხი კი დაგეცა მაგ მუხანათს თავზედ!
იმან დაგმართა ეს ამბავი, ვისაც აწ უხმოზ.
შენმა ედმუნდმა შეგვასმინა ღალატი შენი, –
ის იმოდენად ერთგულია და გულუბრყვილო,
რომ შენისთანა მუხანათსა არ შეიბრალებს.

გლოსტერი

ვაი, ამ ჩემსა სულელობას, უგუნურებას!...
ეხლა ცხადია, რომ ედგარი ცილმა დაღუპა...
ოჰ, ღმერთნო ჩემნო, შემინდეთ მე ეს ცოდვა ჩემი
და ჩემს შვილს ედგარს, ჩემგან ჩაგრულს, მეოხ ეყავით.

რეგანა

ჰანღური ჰკარით და გააგდეთ ეზოს გარედა,
დეე, სუნს აჰყვეს და დუვრის გზა ისე გაიგნოს.
რა დაგემართა? ეგ რა სახე დაგდებია შენ?

კორნვალი

დაკოდილი ვარ. – ჩემო კარგო, წამო, წავიდეთ.
გათრევივით ეს ბრმა კარში და ეგ ლეში კი
გაიტანეთ და სანეხვეზედ გადააგდევივით.
რარიგ მდის სისხლი!... უდროოდ დროდ დავიკოდე მე...
ჩემო რეგანავ, მომეშველე, ხელი მომეცი.

(რეგანა კორნვალს ხელს აძლევს და გაჰყავს, მოსამსახურენი გლოსტერს
ბოძიდამ ახსნიან, გაუხსნიან ხელებს და გარედ გაიყვანენ).

პირველი მსახური

თუ გადუხდელად ამ ჩვენს მთავარს ესეც ჩაუვლის,
მაშინ ხელს მივყოფ და ყოველს ფერს ბოროტს მეც ვიზამ.

მეორე მსახური

თუ იმის ცოლსა ღმერთმა კიდევ დღე გაუგრძელა
და სიბერემდი მშვიდობითა მიაღწევინა,
მაშინ ვეშაპად დედაკაცნი გარდიქცევიან.

პირველი მსახური

გრაფს უკან გავყვეთ და ვუშოვოთ მთხოვარა ვინმე,
რომ უსინათლომ საცა უთხრას, იქ მიიყვანოს.
მთხოვარანი ხომ მზად არიან ამგვარ საქმისთვის?

მეორე მსახური

შენ გაჰყევ, მე კი მჩვარს ვუშოვი და კვერცხის ცილას,
და დავადებ მის დასისხლებულს თვალთა ბუდესა.
ღმერთო, უშველე, დაიფარე ეს საცოდავი!...

(გადიან სხვადასხვა მხრით).

მოქმედება მეოთხე

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი I

ტრიალი მინდორი
(შემოდის ედგარი)

ედგარი

ესრედ ყოფნა ჰსჯობს!.. ჰსჯობს ვიცოდეთ, რომ ყველა
გვზიზღობს,
ვიდრე გვზიზღობდენ და პირში კი ქებას გვასხმიდენ.
ჩემებრ ჩაგრულსა, დათრგუნვილსა, დამდაბლებულსა
შიში აღარ აქვს არაფრისა, იმედით ჰსცხოვრებს...
ბედის ცვლილება დღეის იქით აღარ მეშინის.
ცვლილება არის სამწუხარო ბედნიერთათვის,
ბედკრულნი კი მას სიხარულით მიეგებიან.
მაშ შენ ჰე, სვეო ცვალებადო, აწ სალამს გეტყვი!...
შენ მე შთამაგდე უბედური ვაების ზღვაში
და რაც მიყავი ამაზედ მეტს ველარას მიზამ. –
ეს ვინ მოჩანან!

(შემოდის ბერიკაცი გლოსტერის ხიზანი დ თან გლოსტერი შემოჰყავს).

ვაი, ჩემს თავს!... მამაჩემია!...
როგორც მთხოვარა ისე მოჰყავთ!... ეჰა, საწუთროვ!

ცვლილება შენი შენს თავ ჩვენ რომ არ გვაძულებდეს,
ეგრე ხანგრძლივად სიცოცხლესაც კაცთ არ მიჰსცემდი, –
ხანგრძლივ გვაცოცხლებ, რომ ხანგრძლივად შენ გვტანჯო
ჩვენა...

ბერიკაცი

ჩემო კეთილო ბატონო! ეს ოთხმოცი წელიწადია, რაც მე თქვენს
მამულზედ ხიზნადა ვარ. ჯერ მამათქვენს ვემსახურებოდი და მერე თქვენ.

გლოსტერი

წადი შენ, ჩემო მეგობარო, უკან დაბრუნდი.
რამდენს თვით ივენებ, იმოდენად ვერას მიშველი.

ბერიკაცი

ბატონო, თვალნი აღარა გაქვსთ, გზას ვერ გაიგნებთ.

გლოსტერი

მე აღარც გზა მაქვს, – და თვალები რიდასთვის მინდა...
თვალხილულიცა ვყოფილვარ და მიბორძიკნია.
ვიდრე თვალნი გვაქვს მოხმარება მათი არ ვიცით.
და როს დავკარგავთ, – ცოდნა იგი მოგვევლინება.
ვაი, ძვირფასო შვილო ედგარ!... შენა ხარ მსხვერპლი
მოტყუებულის მამის შენის გულისწყრომისა!
ნეტა დღე-ჩემი იმა დრომდე მიღწეულიყო,
რომ შვილო ჩემო, ხელშეხებით მაინც მენახე!...
მაშინ ჩემთა თვალთ აღმოთხრასა არ ვინაღვლიდი.

ბერიკაცი

ეი, ვინა ხარ?

ედგარი (თავისთავად).

ღმერთო ჩემო!... განა კაცს ეთქმის, –
“რაც ჭირი მჭირსო უარესი აღარ იქმნება”.
აჰა, ესეცა უარესი მაზედ, რაცა მჭირს.

ბერიკაცი

ეხლა ვიცანი, საცოდავი გიჟი თომას.

ედგარი (თავისთავად).

რაცა ჰსთქვი, მაზედ უარესიც იქმნება ვიყო...
ვიდრე ცოცხალა ქვეყანაზედ ადამიანი,
ვერ ეთქმის, რომე “ჩემთა ჭირთა ბოლო ეს არის”.

ბერიკაცი

საით, ძმობილო?

გლოსტერი

მთხოვარაა?

ბერიკაცი

დიალ ბატონო,
მთხოვარაც არის უბედური, ჭკვა დაკარგულიც.

გლოსტერი

თუ თხოვნა იცის, ჰსჩანს ჭკვა სრულად არ დაჰკარგვია.
წუხელ ავდარში შევხვდი მაგვარს საცოდავს დატაკს,
მის დანახვაზედ კაცი სწორედ მატლად მეჩვენა.
და მას შემდეგა გამახსენდა მე ჩემი შვილი,
რომელზედაც მე მაშინ გული აყრილი მქონდა.
მას აქეთ ბევრი რამ შევიტყე და გავიგონე...
ღმერთნი ჩვენ ისე გვექცევიან, ვით ბავშნი ბუზებს,
გვტანჯვენ იგინი და იმითი შეექცევიან.

ედგარი (თავისთავად)

ორ ცეცხლ-შუა ვარ: თვალთა წინა მშობელი მიდგა
ესრედ ტანჯული, გულმწუხარე, და მე კი მაინც,
რომ არვინ მიცნოს, თავი უნდა მოვისულელო,
თვითონც შევწუხდე და სხვანიცა აბეზარი ვჰყო...
გაკურთხოთ ღმერთმა, ბატონებო!

გლოსტერი

შენ რომ მითხარი,
მთხოვარააო, ეგ ის არის?

ბერიკაცი

დიაღ, ბატონო.

გლოსტერი

მაშ, დამეთხოვე, ჩემო ძმაო, და უკან წადი...
მხოლოდ თუ გინდა სამსახური რამ დამავალო
და გაიხსენო ერთგულობა ძველი ჩემდამი,
წადი, მოუტა ამ საცოდავს საცმელი რამე.
ეგ გამიძღვება და წამიყვანს დუვრისაკენა.
თუ გაირჯები, დუვრის გზაზედ ჩვენ მოგვეწევი.

ბერიკაცი

ბატონო, სრულად სულელია.

გლოსტერი

ჟამთა ჭირია,
როდესაც ბრმანი სულელებსა წინ იმძღვარებენ...
იქმ იმას, თუ არ, რაც მე გთხოვე, შენი ნებაა, –
ოღონდ კი წადი, რომ შენ ჩემთან არავინ გნახოს.

ბერიკაცი

წავალ, უკეთესს საცმელს ჩემსას მაგას მოვუტან
და რაც მომივა მომივიდეს. (გადის).

გლოსტერი

აქ მო, საწყალო.

ედგარი

ჰსცივა თომას!... (თავისთავად) აღარ ძალმიძს თავის დამალვა!
ლამის სევდამა თავი ჩემი გამამხელინოს.

გლოსტერი

ძმობილო, აქ მო.

ედგარი (თავისთავად).

უნდა შევსძლო, მეტი რა გზაა!...
(გლოსტერს) გიკურთხოს ღმერთმა ეგ თვალები! საწყლებს
სისხლი ჰსწვეთსო.

გლოსტერი

ერთი მითხარ შე, კაი კაცო, დუვრის გზა იცი?

ედგარი

ვიცი, ვიცი! ყველა გზა ვიცი. თხრილზედაც გადაგატარებ, ჭიის
კარებშიაც გაგიყვან, ბილიკზედაც დაგაყენებ, საურმე გზაზედაც გატარებ.
საწყალს თომას ჭკვა და გონება დაუფთხეს. ღმერთმა დაგიხსნას, კეთილო
კაცო, ეშმაკისაგან. საწყალს თომას ხუთი ეშმაკი ერთად ჩაუძვრა სულში: ერთი
ობიდიკუტი – ეშმაკი მეძავ-მრუშობისა, მეორე გაბიდიდენ – მუნჯობისა,
მესამე მაჰუ – ქურდობისა, მეოთხე მოდო – მკვლელობისა, მეხუთე
ფლიბბერტი-ჯიბერტი – ფილენჯისა და წვალეებისა. ეს მეხუთე ეშმაკი
მბრძანებელია ყველა მოახლეებისა და გამდელებისა. ღვთის წყალობა მოგეცეს,
ბატონო ჩემო!

გლოსტერი

აჰა, მიიღე ქისა ჩემი შენ, რომელიცა
ცის გულისწყრომის კვეთებამა ეგრე ძირს დაგცა.
უბედურებამ ჩემმან დეე შენ ბედნიერ გყოს!...
ნეტა ყოველთვის ცისგან ესე განიგებოდეს...
დეე, მდიდარმა, რომელიცა განცხრომით არის
და განცხრომაში არად აგდებს ცის განკითხვასა,
ჰსცადოს, გამოვლოს ცისა წყრომა, ცისა სასჯელი.
მაშინ ნამეტანს თვისას იგი სხვას გარდასცემდა
და მით ყოველსა თვის სამყოფი მიეცემოდა
და მოისპოდა კაცთ წარმწყმედი სიღარიბეცა...

დღვრი გინახავს შენ როდისმე?

ედგარი

დიალ, ბატონო.

გლოსტერი

იქ ერთი კლდეა მაღალი და წვერგადახრილი,
იგი საზაროდ გადაჰყურებს მის წინ მბრდღვინავს ზღვას.
წამიყვანე და დამაყენე იმ კლდისა წვერზედ.
ოღონდ ესა ჰქმენ და ჯიბეში მე განძი რამ მაქვს,
მე მას შენ მოგცემ, გასამსჯელოდ იგი გეყოფა.
იგი დაგიხსნის სამუდამოდ სიღარიბისაგნ. –
იქ დაგიტხოვ შენ... იქ მეც თვითონ გავიგნებ ჩემს გზას!...

ედგარი

ხელი მოიტა და გამომყე, წინ გაგიძღვები.

(გადიან)

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი II

ალბანის მთავრის სასახლის წინა

(შემოდიან გონერილა, ედმუნდი და ოსვალდი წინ დახვდებათ).

გონერილა

მიკვირს მტირალა ჩემი ქმარი არ მოგვეგება.
შევიდეთ შინა (ოსვალდს), სად ბძანდება შენი ბატონი?

ოსვალდი

შინა ბძანდება, მაგრამ ისე გამოცვლილია,
რომ, ქალბატონო, ვეღარ იცნობთ. – როს მოვახსენე,
რომ მტრის ლაშკარი ჩვენ ხმელეთზედ გამოსულია,
მათ გაიღიმეს და როს თქვენი მოსვლა ვაცნობე,
მათ პასუხადა ეს მიბძანეს: ეგ უფრო ცუდი.
მერე ვაცნობე გლოსტერისა მუხანათობა
და მის უმცროსის ძის სიკეთე და ერთგულება;

მათ მიბძანეს მე: სულელი ხარ, შავს თეთრად ხედავ.
რაც საწყენია მათ მიიღეს საამურადა,
რაც საამური – საწყენადა მათ მიიჩნივეს.

გონერილა (ედმუნდს)

მაშ დაბრუნდით თქვენ. აწ მეტია თქვენი აქ ყოფნა.
ეგ მხოლოდ მისის ლაჩრის გულის მხთალი შიშია...
გულჯაბანია და იტანს იმ ბოროტებასა,
რომელსაც უნდა ვაჟკაცურად პასუხისგება.
ვეჭვ, გაგვიმართლდეს იგი, რაც ჩვენ გზაზედ დავაწყეთ...
დაბრუნდი, ედმუნდ, ჩემს სიძესთან და მის ლაშკარი
მოამზადევი და საომრად წინ წამოუძეღ.
მე, დედაკაცი, იარაღით შევიჭურვები,
ჩემს ლაჩარს ქმარს კი მივაჩეჩებ ხელში თითის ტარს.
ეს ერთგული ყმა შუამავლად ჩვენ გვეყოლება...
მარჯვედ იყავი, რომ საყვარლის აღთქმა აღსრულდეს...
აჰა, სახსოვრად იქონიე!... (სახსოვარს აძლევს) სუ! ნურას იტყვი!
ერთი აქეთ მო, ყურში მინდა ჩუმად რამ გითხრა.

(ჰკოცნის და ჩუმად ეუბნება).

ამ ჩემს კოცნას რომ მეტყველების ნიჭი ჰქონოდა,
იგი შენს გულსა წარიღებდა აღმაფრენითა.
რაც ველარა ვჰსთქვი, თვით შენ მიხვდი... მშვიდობით, ედმუნდ.

ედმუნდი

ვიდრე მოვკვდები, შენი ვარ მე (გადის).

გონერილა

ძვირფასო ედმუნდ!
ისიც კაცია და ესეცა!... ვიშ, ჩემო გლოსტერ!
ქალთ თაყვანების ღირსი შენ ხარ და ჩემს საწოლს კი
ეპატრონება ის მასხარა და ქალაჩუნა.

ოსვალდი

მთავარი ჩვენი, ქალბატონო, აქ მობძანდება.
(ოსვალდი გადის და ალბანი შემოდის)

გონერილა

მე მოვედი აქ და შენ ძალად არც კი ჩამაგდე,
ვგონებ ღირს ვიყავ, ჩემს მოსვლაზედ წინ დამხვედროდი.

ალბანი

შენ იმა მტვერის ღირსიც არ ხარ, რომელსაც ქარი
დედამიწისა ზურგიდამ ხვეტს და პირში გაყრის!...
საშინელია იგი საქმე, რაც თქვენა ჰქმენით...
იგი, ვინც თავის დასაბამსა ეგრედ იძულებს,
ვერ შეიმაგრებს თავისთავსა ველარასფერში.
შტო, რომელიცა მოსწყდეს თავის მშობელსა ხესა,
დაჭკნეს და გახმეს, ჯოჯოხეთის ცეცხლს შეეკეთოს.

გონერილა

ეგ რა იგავი მოიტანე! ნეტა რას როტავ!

ალბანი

სიბრძნე, სიკეთე ავსა სულსა როტვა ჰგონია.
ბილწი ყოველგან ბილწსა ხედავს და სხვას არარას.
ეგ რა ჰქმენით, რა, თქვე აფთრებო და არა შვილნო?!
შვილი მას იზამს, რაც ყოფა თქვენ მას დააწიეთ?!
პატივსაცემი, მოწყალე და ბებერი მამა,
რომელს დათვიც კი ალერსითა ხელთ გადულოკდა,
თქვე ბარბაროსნო, თქვე არამნო, ჰკვიდან შეშალებთ!
მიკვირს მე, ქვისლმან ჩემმან ეგე ვით მოგიტმინათ?!
რაც უნდა იყოს კაცი არის, დიდგვარის კაციც
და მასთან ესდენ უხვად მისგან დამადლებული!...
თუ ცა-მოშურნე თვის ხილულთ ძალთ არ წარმოგზავნის,
რომე აღხოცოს შემაზრზენი ეგ ბოროტება,
მაშინ ერთმანერთს მგლებსავითა კაცნი დასჭამენ.

გონერილა

განა კაცი ხარ, ქუდი გხურავს შე, ქლაჩუნავ?
თავს ატარებ ზედ მარტო მისთვის, რომ ლაფი გასხან
და მაგ შესარცხვენს ლოყებს მისთვის, რომ სილები გცენ.
თვალიც არ გიჭრის, უბედურო, რომ დაინახო,

ვინ არის შენი მოყვარე და ვინ არის – მტერი.
არც ეს იცი, რომ მარტო სულელს ებრალება ის,
ვისაც კი გულში ბოროტება რამ განუზრახავს
და წინვე სჯიან, რომ განზრახვა ვერ აღასრულოს.
მტერი კარს გვადგა, ფრანგთ ხელმწიფემ დროშა გაშალა,
სიკვდილს გიქადის გულზვიადი მტერი მოსისხლე,
შენ აწ ნალარას უნდა ჰსცემდე, ჯარს აგროვებდე,
თავით ფეხამდე იარაღში ჩამჯდარი იყო
და მის მაგიერ, ზნემალალო, შე, ქალაჩუნავ,
აქ დამდგომიხარ და ბუდღუნებ: “ეს რა მოგვდისო”.

ალბანი

ერთი შენს თავზედ დაიხედე, შე, ტარტაროზო!
მაგ გულქვაობით რა საზარო, საზიზღარი ხარ!
გულქვა დიაცი სატანაზედ უარესია.

გონერილა

ვაი, მაგ შენსა ფულურო თავს, ნაცარქექიავ!

ალბანი

ოჰ, შე ბოროტო! გულში მაგდენს შხამს რომ ატარებ,
სირცხვილით მაინც ნულარ აჩენ! ნუ ჰრყენი შენს სახეს!
ადამიანი გველემაჰად ნუ გვეჩვენები!... .
რომ არ მრცხვენოდეს და გულისთქმას მე ჩემსას ავეყვე,
ჩემის ხელით ხორცს დაგაგლეჯდი, ძვლებს დაგიმსხვრევდი!
მაგრამ რა გიყო?! თუმც ეშმაკზედ უარესი ხარ,
გარნა დედაკაცთ სახე გდევს შენ და ეგე გფარავს.

გონერილა

ხედავთ ამ ჯაგლაგს, რა უნარი გამოიჩინა!
მაშ რას ამბობენ, – ვერაფერი ვაჟკაციო.
(შემოდის შიკრიკი).

ალბანი

რა ამბავია?

შიკრიკი

დიდებულო ჩემო ხელმწიფევ,
მთავარი კორნვალ გარდიცვალა, მსახურმა მოჰკლა,
როდესაც იგი გლოსტერს ჰსთხრიდა მეორე თვალსაც.

ალბანი

ეს რა მესმის მე!... გლოსტერსაო თვალსა ჰსთხრიდაო!...

შიკრიკი

მსახური იგი თვით მთავრისგან გაზდილი გახლდათ,
მაგრამ რა ნახა ეს მთავრისა სასტიკი ქცევა,
კბენა დაუწყო სინიდისმა, ვერ მოითმინა,
თვის დიდებულსა მებატონეს წინ გადაუდგა
და მახვილითა შეუტივა. მყისვე მთავარი
გააფთრებული მივარდა მას, იქვე გააფრთხო,
მაგრამ თვითონაც სასიკვდილოდ დაკოდილ იქმნა.

ალბანი

აჰა, ზენარის განკითხვისა ცხადი მოვლენა!
აჰა, ვით სწრაფად დაისაჯა ამქვეყნად ცოდვა!...
ულმრთოობაა!... მებრალეები, საწყალო გლოსტერ!...
ორივე თვალი გამოსთხარეს?

შიკრიკი

ორივ, ბატონო.
ესე წერილი, ქალბატონო, თქვენის დისაა,
მათ მოგართვეს თქვენ და სწრაფადვე პასუხს ელიან.

გონერილა (თავისთავად)

თუმცა ეს ამბავი ერთის მხრითა საამურია,
მეორეს მხრით კი ცოტაოდნად საწყენიც არის...
ეხლა ჩემი და ქვრივად დარჩა... ედმუნდიც გვერდთ ჰყავს...
ვშიშოთ, რომ ჩემი ოცნებანი არ ჩამეშალონ
და ეს სიცოცხლე უფრო მეტად არ გამიმწარდეს.
მაგრამ მაგ რიგად საშიშიც აქ არა არის რა.

აქ მომიცადე, წავიკითხავ და პასუხს მოგცემ.

(გადის)

ალბანი

თვალეებს რომ სთხრიდენ, მისი შვილი მაშინ სად იყო?

შიკრიკი

მან ის ვერ ნახა, თქვენს მეუღლეს თანა ხლებოდა.

ალბანი

აქ არ მინახავს. თუ თან ახლდა, მერე რა იქნა?

შიკრიკი

უკან დაბრუნდა, გზაზედ შემხვდა, რომ მოვდიოდი.

ალბანი

მერე იცის მან, რაც მამასა მისსა დამართეს?

შიკრიკი

იცის, ბატონო! თვითონ მანვე დააბეზლა ის და მსწრაფლად აქეთ წამოვიდა რომ თვის იქ ყოფნით ცოტა რამ რიდი არ აღეძრა იმათს გულშია.

ალბანი

თუ ცოცხალი ვარ, მე შენ, გლოსტერ, მადლს გადაგიხდი, რომ ხელმწიფისთვის ერთგულება გაგიწევია და შენთა თვალთა ამოთხრასა შევანანებ მათ. აქ გამომყევ და დაწვრილებით ყველა მიაგებ.

(გადიან)

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი III

საფრანგეთის ლაშკარის ბანაკი დუვრის სიახლოვეს.
(შემოდინ კენტი და აზნაური)

კენტი

საფრანგეთის ხელმწიფე ისე უეცრად უკან რად დაბრუნებულა? მიზეზი ხომ არ იცი?

აზნაური

ამბობენ, რაღაც მძიმე საქმე გახსენებია, რომელიც თურმე მარტო მისგან უნდა განიგოს და თუ თვით იქ არ წასულიყო, მის სამეფოში უსიამოვნო რამ ამბავი მოუხდებოდა.

კენტი

თვის მაგივრად ვინ დააგდო ჯართ წინამძღოლად?

აზნაური

საფრანგეთისა სპასალარი, ლეფერ რომ ჰქვია.

კენტი

წერილი ჩემი კორდელიამ როგორ მიიღო? ხომ არ შეწუხდა, არ აღელდა? რა შეამცნიე?

აზნაური

მან ის წერილი გამომართვა და კითხვას მოჰყვა. როს კითხულობდა, მის მშვენიერს, ნარნარს დაწვებზედ თვითო-ოროლად ხანდაზმობით ცრემლი ჰსცვოდა. ცხადი იყო, რომ იკავებდა გულისღელვასა და ხელმწიფეებრ ვით ურჩს მოყმეს იმორჩილებდა, მაგრამ კი გულის მისის ღელვა ეურჩებოდა და ცდილობდა, რომ ხელმწიფეება წაერთვა მისთვის.

კენტი

მაშ, იმ წერილმა შეაწუხა?

აზნაური

დიალ, მაგრამ კი

განწირულების აღმფოთებას არ მისცემია.
თმენა სევდასა ჰსთავაზობდა და სევდა – თმენას.
ენა ვერ იტყვის, რა სიტუფით უკრთოდა სახე!...
იცით რა არის, რომ იტყვიან, მზე პირს იბანსო?
მას ჰგვანდა იგი; მის ცრემლთ შორის ღიმილი თრთოდა...
თრთოდ ღიმილი ბედნიერი მის ტუჩთ დაკონვით,
თითქო არ გრძნობდა, რა სტუმარნიც მის თვალთ სწვეოდენ
და მუნით ვითა მარგალიტნი ვიდოდენ ოზლად.
რა გითხრა!... სევდა სანატრელად კაცთ ექმნებოდათ,
რომ ყველასათვის იყოს იგი ეგრედ მოსახდენ.

კენტი

არა ბრძანა რა!

აზნაური

როგორ არა. ერთხელ თუ ორჯერ
გულის კანკალით, გულის ფეთქვით ჰსთქვა: “ვაი, მამავ”, –
თითქო ეს სიტყვა გულზედ აწვა და აეხსნაო.
მერმე უეცრად აღმოკვნესით წარმოიძახა:
“ახ, დანო!... ჩემნო!... ვიშ, სირცხვილო დედაკაცისავ!...
ახ, დანო!... დანო!... კენტო!... მამავ!... ჩემო მშობელო!... .
ახ!... დანო!... როგორ!... იმ ბნელს ღამეს!... იმ ქარიშხალში!...
მამ აღარ არის სიბრალული!... ” – და რა ჰსთქვა ესა
მსწრაფლ მადლით სავსე ცრემლი მოსწყდა მის ციურთ თვალთა
და გულის კვნესა მიუყრუა. მერე გაბრუნდა,
მომერიდა მე, რომ მარტოსა ენადვლა ცალკედ.

კენტი

სწორედ ვარსკვლავნი განაგებენ კაცისა სვესა,
თვარემ ერთისა და იგივე დედ-მამისაგან
ეგრე სხვადასხვა ნაყოფი ვით გამოიღება.
მას შემდეგ მასთან ლაპარაკი აღარ გქონია?

აზნაური

აღარ მქონია.

კენტი

ფრანგთ ხელმწიფე მაშინ იქ იყო?

აზნაური

არა, წინადვე წასულიყო.

კენტი

მადლობელი ვარ.

საწყალი ჩვენი მეფე ლირი ეხლა დუვრშია,
ჭკვაზედ რომ მოდის, აგონდება რაც დაგვემართა
და კორდელიას ნახვაზედა დიდს უარზედ დგას.

აზნაური

ვითომ რათაო?

კენტი

სირცხვილითა ვერ ჰსჩვენებია.

აგონდება რომ ავგულად მას იგი მოექცა,
წყევლით განდევნა, გადაჰკარგა უცხო ქვეყნადა,
ყველა წაართვა და იმ გულძაღლთ ქალებს უბოძა,
ესე ყოველი ტვინში იმას გესლსა აწვეთებს
და უმწვავესის სირცხვილითა უდაგავს გულსა, –
ჰრცხვენის და თვის შვილს იგი ველარ დანახვებია.

აზნაური

ვაი, საწყალი!...

კენტი

რას შვრებიან კორნვალ და ალბან?
იმათი ჯარის ამბავი ხომ არა იცი რა?

აზნაური

მე გავიგონე, რომ ისინი აქეთ მოდიან.

კენტი

შენ ამას იქით ხელმწიფეს ღირს თან უნდა ახლდე,
მე კი ჯერ ხანად თავსა ჩემსა ვერ გამოვიჩენ...
როს გავიმხელ თავს, არ ინანებ ჩემს გაცნობასა,
წამო, წავიდეთ, წაგიყვანო ჩვენს ხელმწიფესთან.
(გადიან.)

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი I V

იგივე ბანაკი, სანახავი კარავშია

(შემოდინ კორდელია, ექიმი და ჯარისკაცნი)

კორდელია

იგი ყოფილა, სწორედ იგი! იგი უნახავთ,
გაგიჟებული დარბის თურმე ვით ღელვა ზღვისა,
დარბის და მღერის მაღალის ხმით, ყვირის, იძახის. –
მოუკრეფია ბალახები, მინდვრის ყვავილნი,
ჭინჭარი, მდოგვი, შხამ-ბალახა, ჟოლო, ჭიოტა,
ყაყაჩო და სხვა ღვარძლ-ბალახნი, ყანის მჩაგრავნი
და ყოველი ეს გვირგვინსავით ჩაუწნავს თმაში.
ეხლავ გაგზავნეთ მთელი დასტა ჯარისა კაცთა,
მინდვრები ყველგან დაიარონ, ყველგან მონახონ
და ნახვის უმაღ მოიყვანონ იგი ჩემთანა.
ნეტა ძალუმს კი კაცთა ცოდნას, მეცნიერებას,
რომ შერყეული მის გონება კვლავ აღადგინოს!?
ოღონდ გაჰკურნოს იგი ვინმემ, ოღონდ ეგ შეჰსძლოს
და თუნდ ყოველფერს მას დავუთმობ, რის პატრონიც ვარ.

ექიმი

არის, ხელმწიფევ, განკურნების ღონისძიება:
ძილია მთელის ბუნებისა ძიძა, მკურნალი, –
და გაჰვთხოვია იგი იმას, მაგრამ ხელთა გვაქვს
მრავალი ღონე, რომ თვით ტანჯვას ძილი მოვგვაროთ.

კორდელია

ნეტა რაც ძალი და მადლი აქვს ცას და ქვეყანას,
ჯერედ კაცთაგან არ ცნობილი, არ გამოცდილი,
ერთად შეიკრბენ, – მე ჩემთა ცრემლთ ზედ ვაწვიმებდი,
ვიდრე ყვავილსა სამკურნალოს გამოიღებდნენ,
რომ საყვარელი მამაჩემი მით გამეკურნა.
წადით, მონახეთ, რომ თავის თავს უხელთ-მძღვანელსა,
არ აუტეხოს რამ უსაზღვრო უგუნურებით.
(შემოდის შიკრიკი)

შიკრიკი

ჯარი დაძრულა ბრიტანიის და აქეთ მოდის,
ჩემო ხელმწიფევ!

კორდელია

ეგ წინათვე შეტყობილი მაქვს,
ჩვენც მზადა ვართ და ველით იმათ. – ოხ, მამაჩემო,
ჰოი, მშობელო საყვარელო! შენთვის ვიბრძვი მე.
ხელმწიფემ ჩემმან ნება დამართო შენდა საშველად...
მე ცრემლით, ხვეწნით მოვაბეზრე მას თავი ჩემი.
არა სახელის გათქმის ნდომა ბრძოლად გვიწვევს ჩვენ,
არამედ წმინდა სიყვარული და სამართალი
მოხუცებულის მამის ჩემის შვილთა წინაშე.
ნეტა როს ვნახავ და იმის ხმას როს გავიგონებ?!..
(გადიან).

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი V

ოთახი გლოსტერის ციხე-დარბაზში
(შემოდინ რეგანა და ოსვალდი)

რეგანა

რას შვრება ჩემის სიძის ჯარი? დაიძრა თუ არ?

ოსვალდი

დიახ, დაიძრა.

რეგანა

ჩემი სიძეც თვითონ ჯარშია?

ოსვალდი

დიახ, ბატონო! – ძლივს ძლიობით გაბედა ეგ მან.
ვაჟკაცობაში იმათ თქვენი და ჰსჯობნებია.

რეგანა

ედმუნდს და ალბანს ლაპარაკი სახლში რამ ჰქონდათ?

ოსვალდი

არა ჰქონიათ.

რეგანა

რად ჰსწერს წიგნსა ჩემი და ედმუნდს?
ნეტა რას ნიშნავს ეგე წიგნი!...

ოსვალდი

რა მოგახსენოთ.

რეგანა

აქედამ ედმუნდ გაეშურა მძიმე საქმისთვის...
ჩვენ დიდად შევცდით, რომ გლოსტერი თვალეზდათხრილი
არ მოვაკვდინეთ და ცოცხალი წავიდა ჩვენგან.
აწ საცა მივა, ყველას გულსა ჩვენზედ აუმღვრევს.
ვეჭვ, ედმუნდ მისთვის წავიდა, რომ ბოლო მოუღოს
და განაშოროს უსინათლოს სიცოცხლეს იგი.
მგონი, ამასთან საფრანგეთის ჯარსაც დაზვერავს.

ოსვალდი

მე ეხლავ უნდა გამოვუდგე გრაფსა ედმუნდსა
და ეს წერილი ჩავაბარო.

რეგანა

რას ეშურები?

დღეს აქ იყავი. ჩვენი ჯარიც ხვალ დილით გადის
და იმას გაჰყვე, თვარემ გზებზედ დიდი შიშია.

ოსვალდი

არ შემიძლიან, ქალბატონო, აქ დაყოვნება.
რაც მიბრძანეს, მე მოვალე ვარ მსწრაფლ აღვასრულო.

რეგანა

ნეტა წერილი რად უნდოდა? თუ საქმე ჰქონდა,
დაგაბარებდა და შენც ედმუნდს პირად ეტყოდი.
მაგრამ ვინ იცის? იქნება აქ სხვა ამბავია...
მე შენ ბედს შეგყრი, თუ მაგ წერილს ხელში ჩამიგდებ.

ოსვალდი

უწინამც მე თავს...

რეგანა

კარგი ერთი!... განა არ ვიცი,
რომ შენს ქალბატონს თავის ქმარი ვერაფრად უყვარს.
მე ყველა ვიცი. რას ეშმაკობ? ვითომ რას მალავ?
ამ ბოლოს დროსა რომ ჩემი და აქ ჩვენთან იყო,
თვალნი იმ რიგად უცნაურად მიაპყრა ედმუნდს,
რომ არა თქმული ითქვა იმით. მაგრამ რას ვამბობ.
ავანჩავანი მათი შენ ხარ, შენ უკედ იცი.

ოსვალდი

მე, – ქალბატონო?!

რეგანა

რაკი ვამბობ, ალბად მცოდნია.
ტყუილილაა აქ დამალვა. მაშ გამიგონე:
ქმარი აღარ მყავს, ქვრივი ვარ და თავისუფალი,

მე და ედმუნდი გავენდევით ერთმანერთს კიდეც...
ჩემგან ქრმის შერთვა უფრო ჭკვაში მოსასვლელია...
გესმის თუ არა? რაც ვერა ვჰსთქვი, შენ თვითონ მიხვდი.
ედმუნდ რომ ნახო, მიეცი მას ეს წერილიცა,
და თუ ჩემს დასთან შენ გამამხელ, ესე ურჩივე,
რომ ნუ სულელობს, თუ რამ უნდა ჯერ მოიფიქროს.
ეხლა წაბძანდი. თუ შეხვდე შენ იმ ბრმა მუხანათს,
გაიხსენე, რომ იმის მკვლელსა ჯილდო მოეღოს.

ოსვალდი

ნეტა კი შევხვდე, ქალბატონო, და მაშინ ჰსცნობდით,
ვისი ერთგული მსახურიც ვარ.

რეგანა

კარგი, მშვიდობით.
(გადიან)

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი V I

მინდორი დუვრის სიახლოვეს

(შემოდინა გლოსტერი და ედგარი. ედგარი გლეხის ტანისამოსშია).

გლოსტერი

ნეტა კლდის წვერზედ როდის ავალთ?

ედგარი

აკი ავდივართ.
ხედავ, აღმართზედ სიარულით რა ჯაფა მოგვდის!...

გლოსტერი

მე კი მგონია, რომ ისევ ის ვაკე გზა არის.

ედგარი

უზარმაზარი აღმართია, ზღვის ხმა არ გესმის?

გლოსტერი

საკვირველია, როდი მესმის!

ედგარი

ჰსჩანს გულისყური
თვალთა ტკივილის სიმწვავეთა დაგყრუებია.

გლოსტერი

შესაძლო არის. აი, ხმასაც შენსას ველარ ვცნობ,
თვითქო ხმაცა და ლაპარაკიც გამოგცვლიაო.

ედგარი

ძლიერ სტყუვდები. მე რაც ვიყავ, ისევ ისა ვარ,
ოღონდ ეს კია ტანსაცმელი გამოვიცვალე.

გლოსტერი

მე მაინც ვიტყვი, – ლაპარაკი ეხლა სულ სხვა გაქვს.

ედგარი

აჰა, ავედით... კლდის წვერზე ვართ... ფრთხილად იყავი...
რა სიმაღლეა!... თავბრუ მესხმის, ძირს რომ ვუყურებ!...
კლდის ნახევარის სიმაღლეზედ ყვავნი ფრინავენ
და მაინც კიდევ ბუზანკალის ოდნად მოჩანან.
მათ სისწრივ კაცი დაკიდულა კლდისა ფლატეზედ
და ზღვის კამას ჰკრეფს. – დიდი თავის გამეტებაა!...
რა პატარად ჩანს!... კაცის თავის ოდენილაა!...
აგერ ზღვის პირას მეზადურებს აქედამ ვხედავ, –
თითქო თავგები დადიან და დაფუსფუსებენ!
აგერ ზღვაში დგას დიდი გემი, ღუზით დაბმული, –
დიდი, მაგრამ აქედამ ჩანს პატარა ნავად, –
და თვითონ ნავი თითქო რაღაც ნაფოტიაო,
ასე რომ კაცის თვალსა ვერც კი გაურჩევია.
ისე მაღლა ვართ, რომ კლდეზედა ზღვისა შხაპუნი
ჩვენ არც კი გვესმის. – საშინელი სანახავია!...

თვალს მოვაშორებ, თვარემ ლამის თვალი ამებას,
თავბრუ დამესხას და აქედამ გადავიჩეხო.

გლოსტერი

მაშ, შენს ადგილას დამაყენე.

ედგარი

მომეცი ხელი,
აი, აქ დადეგ. კლდის პირამდე ერთი ბიჯია...
ცის ქვეშეთიც რომ მომცენ, მაგ ბიჯს მე წინ არ წავდგამ.

გლოსტერი

ეხლა კი ხელი გამიშვი მე. აი, ძმობილო,
ერთი სხვა ქისაც. შიგ ისეთსა განძსა იპოვი,
რომ შენისთანა ღარიბისთვის დიდი ლუკმაა...
წადი და ღმერთმა მშვიდობაში მოგახმაროს ეგ.
წადი, მშვიდობით, – და მეც ძმაო, გზა დამილოცე...
ფეხისა შენის ხმაურობით მე დამაჯერე,
რომ შენ აქედამ სწორედ წახველ.

ედგარი

ღმერთმა, ბატონო,
მშვიდობა მოგცეთ. (ფეხს აბაკუნებს ვითომც მიდის).

გლოსტერი

ღმერთმა მოგცეს შენც, ჩემო ძმაო!

ედგარი (თავისთავად)

სხვას რას ვიქმოდი? ამ წვალეზულს და უსასოოს
როგორც მოვექეც, მარტო იმით თუ გადავარჩენ.

გლოსტერი

ეჰა, ღვთაებავ!.. ამ უწყალოს ქვეყანას მე ვთმობ
და შენს წინაშე უდრტვინველად და მოთმინებით

ჩემის სიკვდილით მე თვითონ ვკვებ ჩემს დიადს ტანჯვას.
ამ ტანჯვის ზიდვა, რომ ჩემთვისა შესაძლო იყოს,
თქვენს უცვალეზელს ნებას მე არ გადუდგებოდი
და მოვითმენდი იმა დრომდე, ვიდრემდე ნამწვი
ჩემის ტანჯულის სიცოცხლისა თვით ჩაჰქრებოდა.
ამას კი გთხოვ შენ, – თუ ედგარი ცოცხალი არის,
მეოხ ეყავი და აკურთხე!... მშვიდობით, ძმავო!...
(გადასავარდნელად ისკუპებს და იქავ კი დაეცემა).

ედგარი

დახე, არ ხუმრობ!... გადიჩეხე?! მაშ მშვიდობითა! –
მიკვირს სიცოცხლის დღეებს კაცი რაღად იპარავს,
როს თვით სიცოცხლე უმისოთაც დღეთ მპარავია...
საცა უნდოდა, რომ მართლა იქ დაცემულიყო,
ეხლა ხომ ნდომა აღარაფრის არ ექმნებოდა.
რაო, ძმობილო? შეგრჩა სული კიდევ თუ არა?
ერთი ხმა გამე, კარგო კაცო!... რა დაგემართა?
(თავისთავად) იქნება კიდევ მართლა მოკვდა!.. არა... მობრუნდა...
(გლოსტერს). რა დაგემართა, აღარ იტყვი?

გლოსტერი

თავი მანებე,
დამეხსენ, ძმავო, სიკვდილს მინდა მივცე მე თავი...

ედგარი

რისაგანა ხარ შენ შექმნილი?! როგორ გაუძელ?
შენ ან ქარი ხარ, ან ზუმბული, ან აბლაბუდა.
იმ სიმალიდან გადმოეშვი... კიდევ ცოცხალ ხარ!...
შენ უნდა ისე გამსკდარიყავ, როგორც რომ კვერცხი
და კიდევ ფეთქავ? მიკვირს, ეგრე როგორ გადარჩი!
კანიც ზედ შეგრჩა, არც სისხლი გდის და ხმასაც იღებ
და როგორც გატყობ არაფერი დაგშავებია! –
ასეთი დიდი სიმალიდამ წამოხვედ შენ,
რომ ათი ანძა გადააბა ვერ ასწვდებოდა.
საკვირველია!... როგორ მოხდა, ერთი მიაბზე.

გლოსტერი

განა მართლა კი ჩამოვვარდი?

ედგარი

რაო, მართალო?!

კაცო, არ გესმის თავდაყირა წამოხველ მეთქი, –
აგერ შეხედე, – იმ ფრიალო კლდის წვერიდამა.
ერთი შეხე და!... თვით ტოროლის ზარიანი ხმაც
იმ სიმალიდამ აქ ჩვენამდინ ვერ ჩამოაწევს.
შეხედე-მეთქი.

გლოსტერი

რით შევხედო? თვალნი აღარ მაქვს...

ნუთუ ტანჯული სიკვდილსაცა ვერ ღირსებია?!
მსხვერპლი ნუგეში მარტო ერთი სიკვდილილა:
მსხვერპლი თვის მტარვალს მით უუქმებს ნებისყოფასა
და იმ წადილს, რომ ხანგრძლივ ჰსტანჯოს, ფუჭად უტარებს...
დღეს ეს ნუგეშიც მომკლებია...

ედგარი

აბა, წამოდეგ,

ხელი მომეცი... ჰა... ადეგი... წამოიწიე...
ჰა... როგორა ხარ? ფეხთ მაგრა ხარ? არა გტკივა რა?

გლოსტერი

არა მიჭირს რა, კარგადა ვარ.

ედგარი

ჰა, ჰა, ჰა, ჰა, ჰა!...

როგორ გადარჩი!... გვერდთ ვინ გედგა აიმ კლდის წვერზედ?
რალაც სხვანაირ სულიერად მეჩვენებოდა.

გლოსტერი

ვიღაც ლატაკი უბედური მთხოვარა იყო.

ედგარი

აქედამ კაცს რომ დაენახა, – უჰ, რასა ჰგვანდა!
თვალი ეჭყიტა როგორც ორი გავსილი მთვარე,
ათასი მეტი ცხვირი ჰქონდა და თავზედ რქები
ზღვის ტალღასავით ერეოდნენ, ეკლავნებოდნენ.
ემმაკი იყო, დამიჯერე, სწორედ ემმაკი!
ღმერთს დაუმაძღვე, რომ მაგ საფრთხეს გადაგარჩინა...
თუ ღმერთი არა, სხვა ვერავინ გადაგარჩენდა.
რაც კაცსა უმძიმს, ის ღვთისათვის ადვილი არის.

გლოსტერი

ეხლა კი მივხვდი და ვსცან, რამაც მე ამიყოლა...
რაკი ეგრეა, ამას იქით ჩემს ტანჯვას ვზიდავ
იმ დრომდე, ვიდრე თვით არ იტყვის: “ეხლა გეყოფა,
კმარა, მოკვდი და საუკუნოდ განისვენეო”.
თურმე ემმაკი არ ყოფილა?!... კაცი მეგონა.
მისთვისაც ხშირად ახსენებდა ემმაკის სახელს...
მან ამიყოლა, დამაყენა იმ კლდისა წვერზედ.

ედგარი

ბედს დაუწყნარდი, ბედს დაჰყევი. – ეს ვილა არის?

(შემოდის ლირი ყვავილებით, უცნაურად მორთული)
კაცის საღი ჭკვა თავის პატრონს ეგრე არ მორთავს.

ლირი

ხელმწიფე მე ვარ!... ფულის მოჭრა მარტო მე ძალმძიმს!...
აი, ჩემს უფლებას ისინი ვერ შეეხებიან.

ედგარი (თავისთავად)

ვაი, რა რიგად გულს მიწყლავს მე ეს სანახავი!

ლირი

ამ სახით ბუნება ხელოვნებაზედ მაღლა მდგარა. – ჯარი რომ
მომიგროვე, გასამსჯელო წაიღე და აჰა, ფული. – ის სულელი ისე ეპყრობა
თავის შვილდ-ისარს, როგორც ჩიტების საფრთხულს. ფეიქრის ადლი მაინც
მომეცით. აგერ ხედავთ – თავგია! ნელა! ნელა! დამაცათ. მე მაგას მოხარშულის

ყველის ნაჭრით მოვიტყუებ და დავიჭერ. აგერ ჩემი რკინის ხელ-ჯაგვი. თუნდა ბუმბერაზის ხელს დაატოლეთ. მომეცით მე აქ საომარი ნაჯახი... ხედავთ, – ჩიტი რა მარდად გაფრინდა? ნიშანში მიდის, ნიშანში! ჰოუ!... ნიშნად რას მეტყვი?

ედგარი

თავშავასა.

ლირი

მაშ, გაიარე.

გლოსტერი

ეგ როგორღაც მეცნობა.

ლირი

დახე, გონერილას თეთრი წვერი გამოსვლია. – როგორც გოშია ძაღლს ისინი ისე მიაღერებდნენ, თავზედ ხელს მისვამდნენ. ისინი მარწმუნებდნენ, – შენ ჭაღარა წვერი გაქვსო. მაშინ მე შავი წვერიც არა მქონია. ყოველ სიტყვაზედ ჰოსაც მეუბნებოდნენ და არასაც. “ჰო” და “არა” ვერაფერი სიტყვა ყოფილა. როცა წვიმამ თავით-ფეხამდე გამწუწა, როცა ციმა ქარმა კბილი კბილს მაცემინა, როცა ქუხილი ჩემს ბძანებას არ დაემორჩილა, მაშინ გავიგე იმათი გემო, მაშინ მივხვდი, რანიც არიან. დამეკარგნონ!... ვერაფერი სიტყვის პატრონნი ყოფილან! ისინი მეუბნებოდნენ, ყოვლად ძლიერი ხარო. სტყუიან!... ციება ჩემზედ ძლიერი ყოფილა!

გლოსტერი

სწორედ ნაცნობი ხმა მესმის მე... ნუთუ მეფეა?!...

ლირი

მეფე ვარ, მეფე! სწორედ მეფე თავით-ფეხამდე!
როცა წარბშეკრულს მხედავს ერი, – ნახე, როგორ თრთის!...
მე შეუღდე და სიკვდილითა აღარ ვსჯი ამ კაცს!
რა დააშავა? იმრუშაო? არა არ მოგკლავ...
მრუშობისათვის კაცი როგორ მოიკვდინების!...
აგერა ჩიტიც, აგერ მწერიც ოქროს ფრთოსანი

აქავ ჩემ თვალ-წინ ცოდვილობენ, მეძავ-მრუშობენ...
დეე, იხაროს ქვეყანაზედ მეძავ-მრუშობამ!
აი, გლოსტერის შვილი ედმუნდ ხომ ბუში არის,
უკანონოა, მაგრამ მამა მას უფრო უყვარს,
ვიდრე ჩემთა ქალთ, კანონიერს ლოგინზედ შექმნილთ.
მამ მეძაობამ ფრთა გაშალოს... მე ჯარი მინდა...
ვერა ხედავ ამ პრანჭია ქალს? თითქო თოვლია
ისეთი ცივი ღიმილი თრთის იმის ტუჩებზედ.
იგი წმინდანობს, ტრფიალისა სიტყვისა ჰრცხვენის
და ვნების ამშლელს სიტყვაზედა ცხვირს ზევით იწევს,
მაგრამ, აბა, შენ ნება მიეც... ნახავ, რას იზამს!...
მაშინ თვით ძაღლის და ულაცის ცხენის ხურვებას
მის თავგასული მსუნაგობა, გადააჭარბებს,
ცხენ-ქალა არის. წელზემოდამ ქალია ეგა
და წელ ქვემოდ კი ცხენი არის... ერთი შეხედე, –
რაც წელზევით აქვს, – ყოველივე ღვთაებრივია
და რაც წელ-ქვევით, – სულ ყოველი ეშმაკეული...
წელქვევით საბნელეთია, ჯოჯოხეთია!... გოგირდის ორმოა!... დულს! ყარს!...
ფუჰ, ფუჰ, ფუჰ!... მომეცი, ექიმო, ერთი დრამი მუშკამბარი, – ჩემს გონებას ეს
მყრალი სუნი მოვაშორო. აჰა, ფულიც.

გლოსტერი

ხელი მიბოძე, ხელმწიფეო, მინდა, გემთხვიო.

ლირი

ჯერედ გავიწმენდ, თვარემ მძოვრის სუნით მიყარს ის!...

გლოსტერი

აჰა, ბუნების აღნაგისა ნგრეული ნაშთი!...
ესე დიადი ქვეყანაცა ეგრედ გაცვდება
და არარადა შეიქმნება. (ლირს) ხელმწიფეე, მცნობთ მე?

ლირი

მე შენი თვალები ძალიან კარგად მახსოვან. რატომ ეგრე აღმაცერად
მიყურებ? რაც უნდა ეცადო, ბრმაო კუპიდონო, მე შენ არ შეგიყვარებ. აბა, ეს
გამოწვევის ბარათი წაიკითხე, თვალი დააკვირვე და შემიტყე ვისი ხელია...

გლოსტერი

ყოველი ასო მაგ ბარათის მზედ რომ გადიქცეს,
მაინც მაგათში მე ვერცერთსა ვერ გავარჩევდი.

ედგარი

სხვას რომ ეთქვა ეს, რასაც ვხედავ, – მე არ ვირწმენდი,
მაგრამ თვით ვხედავ... ეგ მაჯერებს და მიკლავს გულსა.

ლირი

წაიკითხე და!...

გლოსტერი

რით, ბატონო? თვალთა ბუდითა?!...

ლირი

ეჰე, შენც ეგრე ყოფილხარ!... თვალში სინათლე მოგკლებია და ქისაში
ფული. თუმცა თვალებს მძიმე საქმე მოსვლიათ, მაგრამ ქისა კი სუბუქად
დაგრჩენია. მაინცდამაინც შენ ხედავ ამ ქვეყნის უკუღმართობას?

გლოსტერი

გრძნობიერებით ვხედავ.

ლირი

ჭკვიდამ შეშლილხარ თუ? ქვეყნის უკუღმართობა უთვალოდაც
დაინახება. თუ თვალი არა გაქვს, ყურით უყურე. აბა უყურე, მსაჯული
საცოდავს ქურდს რარიგად სტუქსავს. ჩვენში კი დარჩეს და აბა ერთი მეორის
ადგილას დასვი, მაშინ თუ კაცი ხარ, გამოიცნობ – რომელია ამათში მსაჯული
და რომელი – ქურდი. გინახავს გლეხკაცის ძაღლი როგორ მივარდებოდა ხოლმე
მთხოვარასა?

გლოსტერი

მინახავს, ბატონო.

ღირი

ისიც გენახება, ძაღლს როგორ გაექცევა ხოლმე ის საცოდავი. მაშ, შენ გინახავს დიადი მაგალითი უფლებისა. ძაღლი თავის ადგილას უფლებაა და უფლებას კაცი უნდა ემორჩილებოდეს...

ჯალათო, ხელი სისხლშესვრილი შეიკავე შენ!...
ამ მატანტალა როსკიპს დიაცს ტყავს რისთვის ამრობ?...
ტყავგასამრობი თვითონ შენ ხარ... შენ თვითონ მზად ხარ
შენის ძაღლურის საწადელის აღსასრულებლად
მას აქმნევიო ის, რისთვისაც შენ ეხლა მას სხეპ...
აგერ მოვახშე ახრჩობს ფლიდსა და მატყუარსა... .
მცირე რამ ცოდვა კაცს ძონძებ ქვეშ თვალში ეცემა
და ფარჩის ქვეშ კი ყოველივე დაფარულია.
ოღონდ ოქროთი დაჰფერე შენ დანაშაული
და თვით ლახვარი სამართლისა ზედ შეემსხვრევა!...
ძონძში ხვეულს კი პიგმეოსის ჩალაც განჰგმირავს!
არავინ არის დამნაშავე ქვეყანაზედა!...
არავინ არის ბრალეული! არა, არავინ!...
მათი მოსარჩლე მე ვარ-მეთქი! ეს დაიხსომე!...
ყოველს ბრალმდებელს ჩემის ხელით პირში ბურთს ჩავჭრი!...
მინის თვალეზი იყიდევი და ჩაისხი შენ
და ვით გამოცდილს პოლიტიკოსს შეეფერება,
მანც ჰოქვი, – “ვხედავ”, – თუნდა ვერაფერს ვერა ხედავდე.
ეხლა კი... ეხლა... ფეხსაცმელი... გამხადევით მე...
გამწიეთ რაღა... მაგრა გასწით... ჰო, ეგრე, ეგრე...

ედგარი (თავისთავად)

აჰა, სიბრძნე და უქმი სიტყვა ერთად რეული!
აჰა, გონება სიშმაგეში, ვითა მზე ჩრდილში!...

ღირი

თუ გსურს იგლოვო და იტირო შენ ბედი ჩემი,
აჰა, გათხოვებ თვალთა ჩემთა, – იმით იტირე!
კარგად გიცნობ შენ... შენ სახელად გლოსტერი გქვიან...
უნდა ითმინო... ტირილთა ვიზადებით ჩვენ!
შენ თვითონ იცი, – პირველს ჟამს როს ჰაერსა ვყლაპავთ,
ვბლავით და ვტირით... ყური მიგდე, – მოძღვრებას გეტყვი...

გლოსტერი

ვაი, ამ შავის დღისა დამსწრეს!...

ლირი

როს ვიბადებით,
ვსტირით, რომ სულელთ თამაშაა კაცთა ცხოვრება
და გინდა თუ არ, უნდა ჩავსდგეთ და ვიტრიალოთ.
ეს ქუდი მოგწონს? უჰ, რა კარგი ხერხი იქნება,
რომ ერთი ჯოგი ცხენი ნაბდით დავაჭედინო!...
ამას გამოვცდი... ჩემს სიძეებს მივეპარები,
მაშინ მშვიდობით!... ჟლიტე, ჟლიტე, ჟლიტე და ჟლიტე!
(შემოდინა აზნაური და სხვა მსახურნი)

აზნაური

აქ ბძანებულა, ნუ გაუშვებთ, ხელი მოსჭიდეთ!
ხელმწიფევ, თქვენის სასურველის ქალის ბძანებით...

ლირი

არავინ მშველის? მაშ გათავდა!... ტყვედ დავრჩი ამათ!...
ბედისგან მუდამ მე მასხარად აგდებულ ვიყავ...
მე კარგად უნდა მომიაროთ, – სახსნელს მიიღებთ...
ექიმიც მიჭირს, თავში დამჭრეს... ტვინში წყლული მაქვს...

აზნაური

ხელმწიფევ, რაც კი საჭიროა, თქვენთვის მზად გახლავთ.

ლირი

მარტოდ დამაგდეს... ეს რა მიყვეს!... . არავინ მშველის!...
ამგვარი ყოფა ადამიანს იმდვენს ცრემლს ადენს,
რომ კაცის თვალსა ვემად გახდის და კაცს მარილად –
იმდვენს ცრემლს ადენს, რომ მტვრიანს გზას სარწყავად ეყოს.

აზნაური

ჩემო ხელმწიფევ... .

ღირი

მე მოვკვდები როგორც ვაჟკაცი,
როგორც სასიძო თავმომწონე, მე ლხენა მმართვეს...
მე ხელმწიფე ვარ... ეგ თქვენ უნდა კარგად იცოდეთ!

აზნაური

დიახ, ხელმწიფე ბძანდებით თქვენ, ჩვენ – ყმანი თქვენნი.

ღირი

აბა, სიცოცხლევ მაგაშია და!... თუ დაჭერა გინდათ, ჯერ უნდა
გამოუდგეთ. დაიჭი, დაიჭი, დაიჭი!...
(გაიქცევა და მსახურნი გამოუდგებიან).

აზნაური

ამ საცოდავის ყოფაშია არამც თუ მეფე
უკანასკნელი მონაც იყოს, საბრალისია!
მაგრამ ნუგეშად ერთი ქალი შენ დაგშთენია.
რაც ორმა შენმა ქალმა სცოდა მამაშვილობას,
ამ ერთის შენის ქალის მაღლი დაჰსძლევს, დაიხსნის.

ედგარი

გამარჯვება თქვენ.

აზნაური

გაგიმარჯოს. საქმე გაქვს რამე?

ედგარი

ერთი მიზმანე, – ეს ომის ხმა მართალი არი?

აზნაური

რომ მართალია, ყველამ იცის, ვისაც ყური აქვს.

ედგარი

თუ არ გწყინთ, ესეც მიბძანევით, – მტერი ახლოა?

აზნაური

აქ ახლო-მახლო თურმეაო და საცა არის
მის მეწინავე ჯარი ჩვენს ჯარს წინ შეეყრება.

ედგარი

გმადლობ, ბატონო! ეგ მინდოდა მარტო შემეტყო.

აზნაური

თუმც დედოფალი აქ დაბრკოლდა საქმისა გამო,
მაგრამ ჯარი კი გაისტუმრა.

ედგარი

კიდევაც გმადლობთ.
(აზნაური გადის).

გლოსტერი

აწ სული ჩემი თქვენ ხელთ იყოს, ღმერთნო მაღალნო,
მხოლოდ მაცდურის მაცდურება ამაცილეთ მე,
რათა არ მოგკვდე, ვიდრე თქვენი ნება არ იყოს.

ედგარი

ეგ ლოცვა შენი, ბერო კაცო, კარგი ლოცვაა.

გლოსტერი

ნეტა ვიცოდე, ვინა ხარ შენ, ჩემო ძმობილო!

ედგარი

მე ვარ ღარიბი, ბედისაგან დამდაბლებული...
მე განმიცდია, ბევრი ტანჯვა გამომივლია,
ასე რომ გულსა სიბრალულით მივსებს სხვის ტანჯვაც. –

მომეცი ხელი, მე შენ ბინას სადმე აგიჩენ.

გლოსტერი

მადლობელი ვარ, მადლობელი, ჩემო ძმობილო.
ღმერთი გადგიხდის მაგ სიკეთის სამაგიეროს.
(შემოდის ოსვალდი)

ოსვალდი

კაი ბედს შევხვდი!... ჯილდო ეხლა ჩემი იქმნება!...
ეგ ბრუციანი თავი შენი ღმერთთ შეუქმნიათ,
რომ ზეაღწევის საფეხურად ჩემს ბედს გაუხდეს.
შე, ბებრუცანა, მუხანათო, აჰა მოვიდა
შენის სიცოცხლის აღსასრული!... ღმერთს შეევედრე!...

გლოსტერი

მოკვლა გსურს ჩემი? ჩქარა მომკალ და გამათავე.
(ედგარი ოსვალდს წინ გადუდგება).

ოსვალდი

რას სჩადი, მხეცო? როგორ ჰბედავ, რომ ხელს აფარებ
ამ მუხანათსა, საქვეყნოდა გამოცხადებულს?
გამეცა, თვარემ მაგის დღესა შენც დაგაყენებ!
გაუშვი ხელი! გეყურება ჩემი თუ არა!...

ედგარი

ნუ გამიწყრები კი, შენი ჭირიმე, და მე ამას თავს ვერ დავანებებ.

ოსვალდი

იქით დაიკარგე-მეთქი, შე უმზგავსოვ, თვარემ აქავე სულს
გაგაფთხოვინებ.

ედგარი

ერთი თუ ღმერთი გწამს მოგვმორდი და შენს გზაზედ წადი. რა გინდა
ამ საწყალის კაცისაგან? გზაზე რას გაეხიდე? დეე, თავისთვის გაიაროს. ვითომ
რომ მემუქრები, რას მემუქრები? ყველა მაგისთანა მუქარაზედ რომ მე გული

გამეხეთქა, აქამდინ ხომ ათასჯერ დამიწებულებ ვიქნებოდნი. თავი დაანებე-მეთქი ამ ბებერ კაცს, თორემ მე ვიცი!... აი, ამ კომბალს ხო ხედავ! თუ ერთი თავისებურად დატრიალდა, მაშინ გამოჩნდება, ეს უფრო მაგარია, თუ შენი უხეირო გოგრა. მე ხო მხედავ, ბევრი მიდებ-მორდება არ ვიცი. რაც გულში მაქვს, იმას პირდაპირ გეუბნები.

ოსვალდი

დაიკარგე იქით-მეთქი, შე ნეხვის გუდავ!

ედგარი

ბიჭოს!... შენ როგორღაც ზურგი აგქავებია. რახან ეგრეა, მობძანდი. რატომ ეგრე შემომიტივე? გგონია, შეგიშინდე თუ?
(ერთმანეთს ეტაკებიან. ედგარი მოერევა და წააქცევს).

ოსვალდი

აკი არ მომკლა ამ უმზგავსომ!.. რაკი ეგრეა, აჰა, ეს ქისა, არამზადავ! კარგად დამმარხე... და თუ გინდა ბედ შეეყარო, ზედ წიგნები მაქვს, წაიღე და გრაფს გლოსტერისას – ედმუნდს გადაეც... იმას იპოვი ბრიტანიის ჯარის ბანაკში... რა ცუდს დროს ვკვდები ეს ოხერი!.. (კვდება).

ედგარი

კარგად გიცნობ შენ!... გულდადებული იყავ ყოველ სამაგლობაზედ! იმოდნად ეყმე ქალბატონის შენისა ბიწსა, რამოდენადაც თვითონ ბიწსა ეგე უნდოდა.

გლოსტერი

მოკვდა ეგ კაცი?

ედგარი

აქ დაჯეგი და შეისვენე. მე კი ჯიბეებს დავუჩხრეკავ, წიგნებს ვუპოვი, იქნება მართლა მე რაშიმე გამოვიყენო. –

დღიად მოკვდა ეგ და მე მარტო იმას ვწუხვარ,
რომ ჩემის ხელით მოკვდა იგი და არა სხვისით.
ერთი გავსინჯოთ... ავხსნათ ლაქა, რა დროს რიდია!...
კაცი მტრის აზრის შესატყობრად მის გულსაც გასჭრის
და რომ ქაღალდი მისი გახსნას, ვინ უკიჟინებს!

(კითხულობს.)

“გახსოვდეს ჩვენი ერთმანეთის აღთქმა და ფიცი. შენ ადვილად იპოვი
შემთხვევას, რომ იმ ერთს სულიერს ბოლო მოუღო. ოღონდ სურვილი შენი
იყოს, თვარემ დრო და ადგილი ბევრია. თუ ის ცოცხალი დაბრუნდა, ყოველივე
ჩვენი დაწყობილება ამაოდ ჩაივლის. მაშინ მე ტყვე ვარ და იმისი საწოლი
საპყრობილეა ჩემი. დამიხსენ იმა საპყრობილის სამაგლის ბუდისაგან და შენს
გასამრჯელოდ იმისი ადგილი დაისაკუთრე.

შენი ცოლი (ნეტავი შემემძლოს ამისი თქმა) და შენი

ერთგული გონიერილა.

აჰა, დედაკაცთ უსაზღვრელი თავგასულობა!...
პატიოსანის ქმრისა უნდა თურმე სიკვდილი
და მის მაგიერ შერთვა – ვისი? ჩემისა ძმისა!
შე კაცის მკვლელთ და მეძავ-მრუმეთ ხელის შემწყობო,
აქვე დაგმარხავ, აქ ქვიშაში ჩავფლავ შენს ლეშსა, –
ამ წერილით კი თავის დროზე მე გავაკვირვებ
მთავარს ალბანსა, რომელს ცოლი სიკვდილს უპირობს.
მას რომ ვუამბობ მაგ ყოველს შენს არამზადობას,
არა მგონია, გამიწყრეს მე შენის მოკვლისთვის.

გლოსტერი

მეფე ჭკუიდან შეიშალა!... რა რიგ გაჯიქდა,
რა რიგ გაკერპდა დაწყევლილი ჩემი გონება!
მით უფრო ვიწვი, რომ ვგრძნობ და ვცნობ ჩემს დიადს
ტანჯვას...

ნეტავი მეცა მისებრ ჭკვიდან შევშლილვიყავი,
რომ ვაით-ყოფა ჩემი აზრად მე ვერ ამელო,
და ჩემს ვაებას არ ჰქონოდა თვით-ცნობა თვისი.

ედგარი

მომეცი ხელი. ნაღარისა რაღაც ხმა მესმის...
ჩქარა წავიდეთ, ბინა უნდა გიშოვო სადმე.

საფრანგეთის ბანაკი, სანახავი შიგ კარავშია
(ლირი საწოლზედ წევს, ექიმი, აზნაური და სხვა მხლებელნი დგანან.
შემოდინ კორდელია და კენტი).

კორდელია

კეთილო კენტო! როგორ ვიყო, არ ვიცი, რა ვქმნა,
რომ მაგ სიკეთის მაგიერი გარდაგიხადო?
ყველა ცოტაა შენის მადლის გადასახდელად,
თვითონ სიცოცხლეც არ მეყოფა, რომ ვალი გიზღო.

კენტი

რაკი სიკეთე, დედოფალო, დამინახეთ თქვენ,
მე სასყიდელი ერთი ორად მიღებული მაქვს.
რაც მაშინ მე ვსთქვი, პირუთვნელი სიმართლე იყო,
მაზედ არც მეტი და არც ნაკლებ ბეწვის ოდენაც.

კორდელია

ეგ ტანთ საცმელი შენი ავთა დღეთა მაგონებს,
გთხოვ, სხვა ჩაიცვი.

კენტი

დედოფალო, ნუ გამიწყრებით,
ბრძანების თქვენის აღსრულება ჯერ მე არ ძალმიძს.
ეხლა რომ მიცნან, რაც დავაწყე ფუჭად ჩამივლის.
თვითონ თქვენცა გთხოვთ, რომ ვით უცხო დრომდე მიგულოთ.
როცა დრო მოვა გამხილების, მე მოგახსენებთ.

კორდელია

ნება შენია, ეგრე იყოს, ჩვენო ერთგულო! –
(ექიმს) როგორ ბძანდება ეხლა მეფე?

ექიმი

ძილშია კიდევ.

კორდელია

ღმერთნო ყოველთა, მოწყალენო, განუკურნეთ მას
გაწბილებულის სულის მისის დაკოდილება,
აქოთებულნი გრძნობანი მას დაულაგევით
და აღმიდგინეთ ბავშვად ქმნილი ხნიერი მამა!

ექიმი

თუ ეხლა ნებას დამრთავთ, თქვენო დიდებულეზავ,
გამოვადვიძებთ ხელმწიფესა. ძილი ეყოფა.

კორდელია

შენი ნებაა, – როგორც იცი, ისე მოიქეც.
ტანთ კი აცვია ხელმწიფესა?

აზნაური

დიაღ, ბატონო!
როცა ღრმა ძილში ბძანდებოდა, მაშინ შევმოსეთ.

ექიმი

როს გაიღვიძებს, დედოფალო, გვერდთ ბძანდებოდეთ.
მე გარწმუნებთ თქვენ, არ იშფოთებს, მშვიდად იქნება.

კორდელია

გვერდთ ვეყოლები, ბატონი ხარ.

ექიმი

ახლო მობძანდით.
(მემუსიკენი შემოდიან).
ცოტა ხმამაღლა დაუკარით.

კორდელია

ჩემო მშობელო!
ნეტავი ძალმა კურნებისამ ჩემს ბაგეს მოსცხოს

ისეთი რამ, რომ ამბორებამ ჩემთან განგკურნოს
და გაგიმთელოს ჩემთ დებთაგან დაკოდილება!...

კენტი

მადლი შენს გამჩენს, დედოფალო, რომ ეგრეთი ხარ!...

კორდელია

სწორედ მამაც არ ყოფილიყავ, მამა, მშობელი,
ამ თეთრის თმისთვის მაინც უნდა პატივი ეცათ!
განა ეგ სახე მძაფრს ქარიშხალს უნდა ელახნა?
განა შენ უნდა განგეცადა ზათუი და გრგვინვა
გულგამწყრალის ცის გულიდამა გამოჭექილი?
მაშინ, როდესაც მეხთ კვეთება არყევდა მიწას
და საშინელთა ელვათ ხლართვა კაცს თავს ზარს ჰსცემდა, –
ნუთუ შენ მაშინ კარში უნდა დაშთენილიყავ?
ნუთუ ეს თხელი მუზარადი გფარავდა მხოლოდ,
ვაი, ბედისგან განწირულო მშობელო ჩემო!...
ჩემის მტრის ძაღლსაც, ჩემს მაკბენარს იმ ბრდღვინავს ღამეს
კარს გავუღებდი, ჩემს კერასთან მივცემდი ბინას.
შენ კი, საწყალო მამაჩემო, იძულებულ გყვეს
უილაჯობით უბრალო ქოხს შეჰხიზნებოდი,
ღორებთან ერთად და გიჟებთან ღამე გეთია
და ქვეშ ლეიზად გაგეშალა ჩალა დამპალი.
ვიშ!... ვიშ!... რა გიყვეს!... მე ის მიკვირს, მე ის მაცოცებს,
რატომ ჰკვასთან შენ სიცოცხლეცა არ დაგკარგვია!...
აგერ იღვიძებს... ხმა გაეცით...

ექიმი

ხელმწიფევ ჩემო,
უმჯობესია, რომ თქვენ თვითონ მოახსენოთ რამ.

კორდელია

როგორ ბძანდებით ეხლა, თქვენო დიდებულეზავ!

ღირი

ეს რა მიყავით?.. საფლავიდამ რად ამომიღეთ?..

შენ ნეტარებით აღსავსე ხარ, სულო ნეტარო,
მე კი განვცემულვარ ცეცხლოვანსა ურმის თვალზედა,
რომელს მდუღარე ცრემლსა ვადენ, ტყვიებრ გამწველსა.

კორდელია

ბატონო ჩემო, მცნობთ თუ არა?

ლირი

დიაღაცა გცნობ,
შენა ხარ სული უსხეულო. რად გარდაცვლილხარ?

კორდელია

ჯერ მის გონება არ დამჯდარა, კვლავაც შორს ჰფრინავს...

ექიმი

ჯერ ბურანშია. მცირეს ხანსა ჰსჯობს, რომ მოშორდეთ.

ლირი

ან სად ვიყავი აქამომდე, ან ეხლა სად ვარ?..
ვიმ, ამ მშვენიერს დღისა ნათელს!.. ხომ არ ვტყუვდები!..
სხვა რომ მენახა ჩემს ადგილას და ჩემს ყოფაში, –
სიბრალებულითა მოვკვდებოდი... რა ვსთქვა არ ვიცი!..
განა ჩემია ეს ხელები?!.. ვერ დავიფიცავ...
აბა, გავსინჯოთ... მტკივა... დიად ქინძისთავი მჩხვლეტს...
ნეტა ვიცოდე, – რა ვარ ანუ სიდამ მოვედი!..

კორდელია

ბატონო ჩემო, შემომხედეთ და ხელნი თქვენი
დასალოცავად მომმართეთ მე. (ლირი მუხლს იდრეკს). ნუ, ნუ
ინებებთ!..

ლირი

გევედრები შენ, – სასაცილოდ ნუ ამიგდებ მე...
მე ვარ უმწეო, სულელი და უჭკვო ბებერი,

ოთხმოცს წელიწადს გადავმცდარვარ, – და სწორედ რომ
ვსთქვა,

სრულს გონებაზედ ვარ თუ არა, – ეგეც არ ვიცი.
ისე მგონია თვითქო, ქალო, მე თქვენ გიცნობდეთ...
თვითქო როგორღაც ეს კაციცა მემცნაურება...
გზა-კვალს ეს მირევს, ვერ მიმხვდარვარ, ეხლა სადა ვარ!
ტანისამოსიც სულ სხვა მაქვს ზედ... სიდამ? როგორ?
სად გავათიე წუხანდელი ღამეც, – არ ვიცი...
ნუ კი დამცინებთ, ამას ვიტყვი: თუ მე კაცი ვარ,
მგონი ეს ქალი ჩემი შვილი კორდელიაა...

კორდელია

კორდელია ვარ, კორდელია!...

ლირი

რაო? ჰსტირი შენ?
მართლა რომ ჰსტირი... გევედრები, – ნუ, ნუ იტირებ!
თუ საწამლავის მოწვედენა გასურს, მომეც, დავლევ მე!...
მე კარგად ვიცი... მე შენ აღარ უნდა გიყვარდე...
შენს დებს მიზეზი არა ჰქონდათ და შემძულეს,
შენ კი ათასი მიზეზი გაქვს... რად გამამტყუნებ!...

კორდელია

არა!.. მიზეზი არა მაქვს რა!

ლირი

საფრანგეთში თუ?
სადა ვარ ეხლა?

კენტი

თქვენ ბძანდებით თქვენს სამეფოში.

ლირი

ნუ, ნუ დამცინით!..

ექიმი

დედოფალო, მომილოცნია,
თქვენ თვითონ ხედავთ, რომ სიშმაგემ გადაუარა.
მაგრამ ჯერ კიდევ საშიშია, სიფრთხილე უნდა...
ნუ მოაგონებთ, რაც მას ჭირნი გარდახედია.
კარგი იქმნება, რომ მცირეს ხანს გაასეირნოთ,
წყენას არიდოთ, ვიდრე სრულად დამშვიდდებოდეს.

კორდელია

ხომ არ ინებებთ, ხელმწიფეო, გასეირნებას?

ღირი

შენთან? დიაღაც!... გთხოვ, დამითმო და შემინდო მე!..
აჰა, ხომ მხედავ!... მე ბებერი და სულელი ვარ!..
(გადიან ღირი, კორდელია, ექიმი და მხლებელნი)

აზნაური

განა მთავარი კორნვალისა მართლა მოუკლავთ?

კენტი

სწორედ მოუკლავთ.

აზნაური

მერე მის ჯარს წინ ვინ მოუძღვის?

კენტი

მე გავიგონე, ედმუნდიო, გლოსტერის ბუში.

აზნაური

და ედგარი კი მისი შვილი კანონიერი,
ამბობენ, ვითომც კენტთან არის გერმანიაში.

კენტი

ზოგი რას ამბობს, ზოგი რასა, ჭორი ბევრია.
მაგის დრო ვის აქვს, კარს მოგვადგეს ლამის მტრის ჯარი.

აზნაური

ომი მოხდება, და ძლიერიც. როგორც ეტყობა,
მრავალი სისხლიც დაიქცევა. – წავალ, მშვიდობით.
(გადის).

კენტი

ავად თუ კარგად გათავდება ჩემი თათბირი.
მას გამოაჩენს დღევანდელი ფიცხელი ომი.
(გადის).

მოქმედება მეხუთე

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი I

ბრიტანიელთ ჯარის ბანაკი დუვრის სიახლოვეს
(შემოდინან ედმუნდი, რეგანა, ასისთავნი, ჯარისკაცნი და სხვანი.
თან ნალარები და ბაირალები შემოაქვთ)

ედმუნდი

შემიტყეთ, მთავარს აზრი ხომ არ გამოუცვლია,
იქმნება ვინმემ სხვა ურჩია. ის ხომ სულ ტოკავს
და რასაც იტყვის ბოლოს ისევ თვითვე იწუნებს.
(ასისთავს) რა აზრზედა დგას ეხლა იგი, წადი, შემიტყე.

რეგანა

აღბად ფათერავს გარდეკიდა ჩემის დის კაცი.

ედმუნდი

მეც ეგ მგონია.

რეგანა

ჩემო ედმუნდ, თქვენ კარგად იცით,
რომ მე სიკეთე თქვენი მინდა. – ერთს რასმეს გკითხავთ
და იმედი მაქვს, მართაღს მეტყვით... გთხოვ, სწორედ მითხრათ:
ჩემი და გიყვართ?

ედმუნდი

ბატონყმურის სიყვარულითა.

რეგანა

მაშ ჩემის სიძის გზაზედ ფეხი ჯერ არ დაგიდგამთ?

ედმუნდი

მაგგვარის ეჭვის შემოტანას როგორ კადრულობთ!...

რეგანა

მე კი მგონია რომ თქვენ მასთან ისე ახლო ხართ,
რომ მეტი აღარ შეიძლება.

ედმუნდი

არა, ბატონო!
მე სიტყვას გაძლევთ, რომ ეგ ეჭვი ტყუილი არის.

რეგანა

მე ის დიდად მძულს და თქვენც გირჩევთ, ჩემო გლოსტერო, მოერიდეთ
მას და გულიდამ ამოიღევით.

ედმუნდი

თქვენ იჭვი ნუ გაქვსთ. – აგერ იგიც დ ამის მეუღლეც.
(შემოდინ ალბანი, გონერილა და ჯარისკაცნი.)

გონერილა (თავისთავად)

ოღონდ ჩემმა დამ და ედმუნდ არ გაგვაშოროს
და თუნდ დღეს ომში გამარჯვება ჩვენს მტერსა დარჩეს.

ალბანი

მშვიდობა თქვენი ნახვა, ჩემო საყვარელო დავ! –
მესმა ყმაწვილო, რომ თვის ქალთან ლირი მისულა,
მას მიჰყოლიან თან თურმე ბევრნი ჩვენგანნი,
აჯანყებულნი ჩვენზედ ჩვენის უსამართლობით.
საცა სიმართლე არ მიმიძღვის, – ხმალიც არ მიჭრის...
თუმც ეხლა ხმალი ამიღია, მაგრამ იცოდეთ,
რომ მე მტერს ვებრძვი ჩემს მამულზედ შემოსეულსა;
მეფისა ლირის მომხრეებს კი მე მტრად არ ვსახავ, –
არ ვსახავ მე მტრად მას, ვინც იბრძვის სიმართლისათვის.

ედმუნდი

მოსაწონია ფრიად ყველა, რაც ეხლა ბძანეთ.

რეგანა

მაგისტანები ნეტა აქ რა მოსატანია.

გონერილა

რა დროს ეგ არის! აქ თანხმობა საჭირო არის!...
ჩვენ უნდა ერთად წინ აღვუდგეთ შემოსეულს მტერს, –
რა დროს სიტყვების სროლა არის? რა დროს ბაასი?

ალბანი

მე შეეყრი სარდლებს და ომისთვის თათბირს დავაწყობთ.

ედმუნდი

მეც თვითონ ეხლავ გაიხლებით.

რეგანა

შენ ჩემო დაო,

ჩვენთან წამოხვალ?

გონერილა

თქვენთან? არა.

რეგანა

ჰსჯობს, წამოხვიდე,
უფრო მართებულ იქნებოდა, რომ ჩვენთან იყო.

გონერილა (თავისთავად)

მიგიხვდი მაგ ეშმაკობას!... (რეგანას) კარგი, წამოვალ.
(გასვლას რომ აპირობენ, შემოდის ედგარი სხვაგვარად
ჩაცმული)

ედგარი

თუ კი ოდესმე ღირსებია ჩემებრ საწყალსა,
თქვენთან, ბატონო, ლაპარაკი, მეც მომისმინეთ.

ალბანი

თქვენ მიბძანდით, მეც ეხლავ მოვალ. – რის თქმა გინდა
შენ?

(გადიან ედმუნდი, რეგანა, გონერილა, ასისტანტი, ჯარისკაცი და
მხლებელი)

ედგარი

გთხოვთ, რომ ომამდე ეს წერილი ქვენ წაიკითხოთ.
ვინცობაა გამარჯვება დღეს თუ თქვენ დაგრჩათ,
მაშინ უბძანეთ მეზუკესა, რომ ბუკი დაჰკრას
და ამ წერილის მომტანიც აქ გამოცხადდება.
თუმც ღარიბი ვარ, მაგრამ ფარ-ხმალს მეც კარგა ვხმარობ
და ამ წერილის სიმართლებსა ხმლით დავამტკიცებ.

თუ კი დავმარცხდით, ყოველივე უქმია თქვენთვის
და თვით იმათაც შეთქმულობა ფუჭად ჩაუვლის.
მე გიახლებით. ბედმა ხელი მოგიმართოთ თქვენ.

ალბანი

აქ მომიცადე, ვიდრე წერილს გადავიკითხავდე.

ედგარი

არ შემიძლიან, აკრძალულ მაქვს. როცა დრო მოვა,
უბძანეთ გზირსა, დაიძახოს და აქ გავჩნდები.

(გადის).

ალბანი

მაშ, მშვიდობითა. ამას ეხლავ გადავიკითხავ.

(შემოდის ედმუნდი)

ედმუნდი

მტერი მოდისო. ბძანეთ თქვენის ჯარის დაწყობა.
აჰა, ინებეთ ჩვენის მტრისა ლაშქრისა სია;
რაც მზვერავებმა შეგვიტყეს ჩვენ, აქა სწერია.
გთხოვთ, დაემუროთ.

ალბანი

მე ჩემის მხრით არ დაგაბრკოლებთ.

(გადის).

ედმუნდი

ორივ დებს ჩემის სიყვარულის ფიცი მივეცი...
ერთი მეორეს ისე სძულს ვით გველი დაშხამულს.
ვინ ავირჩიო? ორივ? ერთი? თუ სულ არც ერთი?
ვიდრე ორივე ქვეყანაზედ ცოცხალ არიან,
მნელია მათში ამორჩევა. თუ ქვრივს შევირთავ,
მაშინ იმის და გაცოფდება, დღეს გამიმწარებს;
თვით მის შერთვა კი არ იქმნება, ქრმიანი არის.
ჯერ იმის ქმარი საჭიროა ომისათვისა;
ომის შემდეგ კი თუ ცოლს ქრმისგან თავის დახსნა სურს,
რაც უნდა ის ჰქმნას, რომ დაიხსნას მით თავის თავი.
მის ქმარს ლირის და კორდელიის შეწყნარება სურს...
მაგასაც ვნახავთ!... ჯერ ერთი ეს ომი გადაწყდეს, –
და თუ ისინი მაშინ ხელში ჩამიცვივიან,

ჩემგანა იმათს შეწყნარებას ნურვინ მოელის.
მე ჩემის თავის დაცვა მიჭირს, სხვისას ვინ ჩივის!...
აქ ჭკვის თათბირი რაში მარგებს? დრო ხმლისა არის.
(გადის).

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი II

მინდორი ორ ბანაკ შუა. ნაღარის ხმა ისმის.
(მინდორზედ გამოჩნდებიან ლირი, კორდელია და იმათი ჯარი.
ნაღარის ცემით და ბაირალებით გადიან. შემოდიან ედგარი და გლოსტერი.)

ედგარი

აი, ამ ხის ქვეშ დაჯეგ, მამი, – კარგი ჩრდილია.
ღმერთს შეევედრე, რომ სიმართლემ დღეს გაიმარჯვოს.
თუ დავბრუნდები, უფრო კარგად დაგაბინავებ.

გლოსტერი

იყოსმცა ღმერთი შენი მფარველ და მწყალობელი.
(ედგარი გადის).
(ომის ხმაურობაა და ნაღარის ცემა. მერე უკან გამობრუნების ნაღარის
ცემა მოისმის. ედგარი უკუვ მოიქცევა).

ედგარი

ადეგი ჩქარა, ბერო-კაცო, წამო, წავიდეთ!
ხელმწიფე ლირი დაგვიმარცხეს. მომეცი ხელი!...
ლირიც და მისი ქალიც ორივ ტყვედ წაიყვანეს.

გლოსტერი

სადღა მიგყევვარ? განა აქ კი ვერ დავმიწდები!...

ედგარი

კიდევ ავ ფიქრს არ გარდეკიდე!... ჭირს რად უტყდები?
ზოგჯერ უკუღმა, ზოგჯერ წაღმა ბედი ტრიალებს, –
ორივეს კაცი უნდა დახვდეს გულმაგრა ხოლმე.
წამო, წავიდეთ.

გლოსტერი

მართალს ამბობ, ჩემო ძმობილო!...

(გადიან).

ს ა ნ ა ხ ა ვ ი III

ბრიტანიელთ ბანაკი დუვრის სიახლოვეს.

(შემოდინან გამარჯვებულნი: ედმუნდი, ასისტანტი და ჯარისკაცნი ნალარითა და ბაირაღებითა. ლირი და კორდელია შემოჰყავთ დატყვევებულნი).

ედმუნდი

ზოგმა ესენი წაიყვანეთ და ფთხილად გყავდეთ,
ვიდრემდე მაგათს ბედს გადასწყვეტს უმაღლესი სჯა.

კორდელია

ავად ახდომა კეთილისა, ვის არ მოსვლია!...
ჩვენ ხომ ამისი მაგალითნი პირველნი არ ვართ.
თუ გული მტკივა, შენთვის მტკივა, დევნულო მამავ!...
მე კი ავყია ბედის წყრომას ხელს შევუბრუნებ...
იმ ორსა დებსა, იმ ორ ქალებს – ჩვენ ვინახულებთ?

ლირი

არ ვინახულებთ!... არა! არა!... შვილო, წავიდეთ.
როგორც გალიას ერთად ჩავსხდეთ საპყრობილეში...
იქ გვრიტებსავით ვიღულუნოთ ნელად და ტკბილად.
როცა შენ მომთხოვ, – დამლოცეო, თვით დაგიჩოქებ
და თვით მე მოგთხოვ, შვილო ჩემო, მოტევენასა.
ეგრე ვიცხოვრებთ, ვიჭუკჭუკებთ და ვილაღობებთ,
ვილოცებთ კიდეც, ვიმღეროთ კიდეც, ზღაპრებსაც ვიტყვით.
ხან ფარვანას თვალს ავაცოლებთ და ვიკასკასებთ,
ხან ყურს დავუგდებთ კარის კაცთა ენა ჭარტლობას,
ტიკტიკს მოვყვებით, ვკითხავთ ამა ქვეყნის ამბავსა, –
ვინ მალლა ადის, ვინ ჩამოდის, ვინ მიდის, მოდის.
ჩვენ ყურს დავუგდებთ ამა ქვეყნის ხვაშიადს ტრიალს
ღვთისაგან ქვეყნად წარმოგზავნილ მზვერავებსავით.
საპყრობილეში ვისხდებით და იქაც ხმა მოვა,

რომ ერთი დასი გმირებისა მეორესა ჰსცვლის
და ვით ზღვის ღელვა მთვარის გამო მიდის და მოდის.

ედმუნდი

წაიყვანევით.

ლირი

კორდელიავ, შენც ჩემთანა ხარ!...
მაგ შენს მსხვერპლს ზეცით თვითან ღმერთნი გუნდრუკს აკმევენ.
აქა მყევხარ შენ!... რაღა გაგვყრის ჩვენ ერთმანეთსა!...
თვით ზეციდამ რომ მუგუზალი ჩამოიტანონ
და გვიხრჩოლონ ჩვენ, ვით სოროში მელას უხრჩოლვენ,
მანც ერთმანეთს დღეის იქით ვეღარ გაგვყრიან.
შვილო, ნუ სტირი!... ჯერ უწინამც მათ ჭირი შესჭამს,
ჯერ დამშეული სიკვდილი მათ ღრღნასა დაუწყობს,
ვიდრემდე თვალში ჩვენ იგინი ცრემლსა მოგვგვრიან!...
წავიდეთ, შვილო!... (ლირი და კორდელია გაჰყავთ).

ედმუნდი

ასისთავო, აქ მოდი ახლო.
აჰა, ბძანება. (ქალაღდს აძლევს) ეს წაიღე და იმათ გაჰყევ.
ჯილდო ხომ მოგეც და თუ იგიც შენ აღმისრულე
რაც აქ ჰსწერია, – უფრო ბევრი მოგენიჭება.
როგორიც დროა, კაციც უნდა ისეთი იყოს!
დღეს ხმალი გაკრავს, გულჩვილობა როდი შეგშვენის.
შენ იმ ხარისხის პატრონი ხარ, რომ რაც გიბრძანონ,
ყოველი უნდა აღასრულო უსჯელ-უთქმელად.
ან მითხარი, რომ რაც გიბძანე – მას აღასრულებ,
ან თუ არა და საცა გინდა, იქით მიბძანდი.

ასისთავი

მე ნებას თქვენსას აღვასრულებ.

ედმუნდი

მაშ, დაეჩქარე!
ეხლავე წადი და მაცნობე როს გაათავებ...

რაც შიგ ჰსწერია, ერთ ბეწვზედაც ნუ გადაჰსცდები.

ასისთავი

ურემს ვერ ვზიდავ, შვრიას ვერ ვსჭამ, შესაძლო კი ვიქმ.
(საყვირის ხმა. შემოდინ ალბანი, გონერილა, რეგანა, ასისთავნი და
მხლებელნი).

ალბანი

ყმაწვილო, დღეს თქვენ ვაჟკაცობა გამოაჩინეთ,
და მწყალობელი თქვენი ბედიც დღეს თქვენკენ იყო...
ვინც ჩვენ გვებრძოდა, დღეს იგინი თქვენ ტყვეთა გყვანან.
გადმოგვეცით ჩვენ, რომ ჩვენ იმათ ისე მოვეპყრათ,
ვით მათ ხარისხს და ჩვენის თავის სიფრთხილეს შეჰფერს.

ედმუნდი

მე საჭიროდა დავინახე, ჩემო ბატონო,
რომ უბედური მეფე იგი მოხუცებული
პატიმარ-მეყო და გუშაგნიც გარს მომეხვია.
იმის ხანსა და იმის ხარისხს ბევრი რამ ძალუმს...
ხალხის გულს ჩვენზედ აამღვრევს და თვით მიიზიდავს
და თვით ჩვენს ჯარსაც ხმაღს ჩვენზედვე ახმარებინებს.
ამ აზრით მასთან დედოფალიც პატიმარი-ვყავ...
ხვალ თუ ხვალზევით, როცა თქვენი ნება იქმნება, –
მათ თქვენს უმაღლესს სამსჯავროში წარმოვადგენ მე.
ეხლა არავის გული არ აქვს მათ განსაკითხად;
ჯერ ომის ოფლიც, ომის სისხლიც არ შეგვშრობია,
არ უგლოვნია ჯერ მეგობარს თვის მეგობარი, –
და თვით თქვენც იცით, პირველ ხანში თვით გამარჯვებაც
ომგადახდილთა დასაწყევად უხდებათ ხოლმე.
დიაღ, ბატონო, ეხლა მათთვის არვის სცალიან...

ალბანი

ნუ დაივიწყებთ, რომ დღეს ჩვენი ხელ-ქვეითი ხართ
და არა სწორი.

რეგანა

არა სწორი? ზოგი ჩვენც გვკითხეთ...
ჩვენის ნებართვით იგი თქვენი თანასწორია.
შორს რად მიდიხართ!... აქ არა ვარ? ჯერ მე მკითხავდით...
იგი, რომელიც ჩემს ლაშქარსა წინა უძღოდა,
რომელსაც ჰქონდა უფლება და ხარისხი ჩვენი,
ნუთუ ის თქვენი თანასწორი არ უნდა იყოს!...

გონერია

ნეტა რას ცხარობ? ეგ ამაღლდა თვისის ქველობით
და არა შენის მოწყალების მეოხებითა.

რეგანა

ყოველი ჩემი ხელმწიფება მე გარდავეც მას
და ეხლა იგი არავისზედ ნაკლებ არ არის.

გონერია

რა ყოფას გვაწევ? თვითქო შენი ქმარი იყოსო!...

რეგანა

დამცინი, მაგრამ ფრთხილად იყავ, ენა გიყვილებს.

გონერია

გული კი გითხრობს, სიზმარი კი არ აგიხდება.

რეგანა

ავად გავხდი მე... მე როგორღაც გული მეღევა,
თვარემ რაც გულში ნაღველი მაქვს ზედ დაგანთხევდი!...
(ედმუნდს) დღეს მე თქვენ გაძლევთ ტყვეებს, ჩემს ჯარს, ჩემს
სამფლობელოს
და ყოველს ამას და თვითონც მე დამეპატრონეთ.
ქვეყნის წინაშე ჩემს პატრონად და მეუღლედ გხდით.

გონერია

ვითომ გგონია შენ ეგ მაგით ბედსა შეჰყარო?!

ალბანი

ეგ შენი საქმე როდი არის.

ედმუნდი

არც შენი გახლავთ.

ალბანი

თუ ჩემი არა, მაშ ვისია, შე ნაბუშარო?

რეგანა

(ედმუნდს) ბძანე, ნალარა დაჰკრან და მით გამოაცხადე, რომ შენთვის ჩემი ხელმწიფება დამილოცნია.

ალბანი

ფეხიც არ გასძრათ!... აქ დადევით და მოისმინეთ!
(ედმუნდს) შენ და ამ (გონერილაზე უჩვენებს)
ოქროდ დაფერილ გველს დალატისათვის
მე პატიმარ-გყოფთ. – (რეგანას) თქვენ კი, ჩემო სასურველო დავ,
მაგას ვერ შეგრთავთ, ეგ ჩემს ცოლსა თქვენ დაუთმევით.
ცოლისთვის ვცდილობ, როგორც ქმარი, და ამის გამო
მას ვერ წავართმევ თავის საქრმოს და თქვენ ვერ მოგცემთ.
ქრმის შერთვა გინდათ? აქ არა ვარ!... მე შემირთევით...
ხომ ხედავთ, ეხლა ჩემი ცოლი სხვაზედ თხოვდება...
თქვენ ქმარი არ გყავთ და მე ცოლი – რაღა დაგვიშლის?

გონერილა

ნეტა ვიცოდე რაებს ბოდავს!...

ალბანი

გლოსტერ, მზად იყავ.
მიხმეთ მებუკე, ბუკი დაჰკრას – და თუ მის ხმაზედ
არვინ არ მოვა, რომ თვისის ხმლით შენ დაგიმტკიცოს
შენი უშვერი და აშკარა გამობა, სიმუხთლე,

თვითონ გამოვალ და მე თვითონ მას დაგიმტყვებ.
ჩემის მუქარის ნიშნად, აჰა, ჩემი ხალჯაგიც!...
(ხელჯაგს გადუგდებს).

პურსაც არა ვჭამ, ვიდრე რაც ვჰსთქვი, იმის სიმართლეს
ჩემის ხმლის წვერით არ ჩავაჭდე შენს გულის ფიცარს:

რეგანა

ოხ, სული მიგუბს და გულზედა რაღაც მაწვება! –

გონერილა (თავისთავად)

მაშ, რა გეგონა! საწამლავსა ძალა არა აქვს?!...

ედმუნდი

მაშ, აჰა ჩემიც!... (ხელჯაგს გადუგდებს) ვინც მე გმობას და
ლალატს მწამობს,
იგი ცილს მწამებს, იგი სტყუის, იგი მიჰქარავს!
ბუკი დაჰკარით!... ვინც გაბედავს და აქ გამოვა, –
შენ იქმნები, თუ სხვა იქმნება, – მე ჩემის ხმლითა
მას დავუმტყვიც ჩემ სიმართლეს, პატიოსნებას.

ალბანი

ჰეი, მებუკეე!

ედმუნდი

ჩქარა ბუკი!... ჰეი, მებუკეე!...

ალბანი

შენ ეხლა მხოლოდ შენის თავის იმედი გქონდეს, –
შენი ჯარი კი, ჩემის სიტყვით მოგროვებული,
ჩემის სიტყვითვე დაიშალა.

რეგანა

გულს მეჭიდება...
(კარის გზირი შემოდის).

ალბანი

შეუძლოდ არის; ჩემს კარავში წაიყვანევიტ.

(რეგანა გაჰყავთ).

აქ მო, მეზუკვე! ბუკი დაჰკარ და ეს ქალაღდი
წაიკითხევი შენ ხმამაღლა.

ასისთავი

ბუკი დაჰკარი.

კარის გზირი (კითხულობს)

“თუ ვისმე შთამომავალობით კეთილშობილს და ქველობით
სახელგანთქმულს სურს დაუმტკიცოს ედმუნდს, რომელიც გრაფის
გლოსტერის სახელს ირქმევს, – რომ იგი მრავალგვარის მუხანათობის
მომქმედია, მოედანზედ გამოვიდეს მას შემდეგ, რაკი ბუკი მესამედ ხმას
გამოსცემს. ედმუნდი მზად არის პასუხის საგებლად”.

ედმუნდი

დაჰკარ ბუკი! (ერთხელ დაუკვრენ ბუკს.)

კარის გზირი

კიდევ დაჰკარ. (მეორედ დაუკვრენ).

ერთი კიდევა. (მესამედ დაუკვრენ).

(შემოდის ედგარი იარაღში ჩამჯღარი. წინ მეზუკე მოუძღვის).

ალბანი

აბა, ჰკითხეთ მას – ბუკის ხმაზედ რისთვის მოვიდა?

კარის გზირი

ვინა ბძანდები? შენი გვარი, შენის სახელი?
და ბუკის ხმაზედ შენ რისათვის მობძანებულხარ?

ედგარი

ჩემი სახელი, ბატონებო, დაკარგულია,
ღალატის კბილმა იგი დაღრღნა და შეამწიკვლა.
გვარიშვილობით მე ნაკლები არა ვარ მასზედ.
ვისთანაც ეხლა გამოვსულვარ მე საბრძოლველად.

ალბანი

მერე ვინ არის იგი, ვისაც შენ ბრძოლად იწვევ?

ედგარი

ედმუნდ, რომელიც გრაფ გლოსტერის სახელსა ირქმევს.

ედმუნდი

აქა ვარ შენ წინ. რა გნებავს შენ?

ედგარი

მზად იყავ, ედმუნდ.

თუ ჩემი სიტყვა შენსა სახელს დღეს შეურაცხჰყოფს, –
შეურაცხეობა ეგ აგხადოს შენ შენმა ხმაღმა!
მეც ხმალი მზად მაქვს... მე აქ ბრძოლად გამომიყვანა
ჩემმა წოდებამ, ჩემმა აღთქმამ, პატიოსნებამ!...
შენ ხარ ჭაბუკი, ძლიერი და სახელოვანი,
ძლევს მოსილი, მხნე, გულადი ზე აღწეული,
აღმომავალის ბედის სხივით შუქ-მოფენილი, –
მაგრამ მაინცა მე შენ გეტყვი: მოღალატე ხარ!
შენ უღალატე შენს ღმერთს, შენს ძმას, შენსა მშობელსა,
შენ უღალატე ამ სვე მაღალს ბრწყინვალე მთავარს!...
უწმინდურებით ხარ შესვრილი, შემწიკვლებული
და როგორც ჯოჯო ლაქებში ხარ თავით-ფეხამდე!...
თუ შენ ამ ჩემს თქმულს უარსა ჰყოფ, მყის ხმალი ჩემი
და გულისწყრომა ჩემი, შენზედ აფეთქებული
აქავ შენს მკერდზედ დაამტკიცებს, რომ მტყუარი ხარ!...

ედმუნდი

რაინდთ წესია ჯერ მეკითხნა, ვინა ხარ შენა,
და თუ შენს თავს კვლავ დამალავდი, არ მებრძოლნა მე
და მით თავიდან შენთან ბრძოლა მე ამეცილა.

მაგრამ მე ამას არ ვიკადრებ... ვხედავ, რაცა ხარ...
შენს სიტყვა-პასუხს, სითამამეს, თვალ-ტანადობას
ეტყობა შენი სიკეთე და გვარიშვილობა.
რაც შენ აქა ჰსთქვი, ყოველივე უარმიყვია
და მაგ შენს ცილსა საზაროს და საჯოჯოხეთოს
შიგ გულში გახლი მე უკანვე, და თუ ზედ ასხლტა
შენს რკინის პერანგს, მე ჩემის ხმლით გზას შეუკაფავ,
რომ საუკუნოდ ცილი შენი შენს გულში დარჩეს! –
ბუკი დაჰკარით!...

(ბუკს დაუკვრენ. ედმუნდი და ედგარი იბრძვიან. ედმუნდი წაიქცევა).

ალბანი

ნუ მოაკვდენთ!

გონერილა

აქ ღალატია!...

გლოსტერ, შეგემლო მხედართ წესით შენ არ გებრძოლნა
მასთან, ვინც გიწვევს საომრად და თავს კი იმაღავს.
საფრთხე დაგიგეს, მოგატყუეს, მით დაგამარცხეს!...

ალბანი

სუ, შე წყეულო! ხმა გაწყვიტე! ენას ნუღარ ჰსძრავ!
თორემ ამ წიგნით მე დაგიბავ მაგ ჭარტალს ენას!...
(ედმუნდს) აჰა, წერილი, – წაიკითხე რა კაცი ხარ შენ!
(გონერილას) შენ კი... არ ვიცი, რა სახელი უნდა დაგარქვა, –
შენის თვალითვე უყურე შენს თავლაფდასხმასა!...
ხელში ნუ მწვდები! ამა წერილს შენ ისეც იცნობ!...
(ედმუნდს წერილს აძლევს)

გონერილა

რაა, რომ ვიცნობ?! აქ ვის ძალუმს დამიშალოს რამ?!
ჩემი კანონი აქ თვით მე ვარ და არა შენა!...

ალბანი

ოჰ, შე აფთარო! იცან განა შენ ეს წერილი!...

გონერილა

შენ რა საქმე გაქვს, რა ხელი გაქვს ვიცან თუ არა?!

(გადის).

ალბანი (ერთს ასისთავს).

უკან გაჰყევით!... გააფთრდა და გულმოსულია!...
უფთხილდით, რამ არ აუტეხოს მან თავის თავსა.

(ასისთავი გადის).

ედმუნდი

აწ აღვიარებ, რომ ყველა ის, რაც შენ დამწამე,
მართალი არის: მე იგი ვქმენ და მასზედ მეტიც!...
დრო გამოაჩენს ჩემსა ცოდვებს და განმიკითხავს...
დრო იგი ჩემი აწ წარვიდა და მეც მივდივარ!...
ხოლო ვინ ხარ შენ დღეს ჩემზედა ძლევამოსილი?
თუ გვარტომობით მაღალი ხარ, – სისხლს გაპატივებ...

ედგარი

მაშ, ვაპატიოთ და ერთმანეთს ცოდვა შევუნდოთ...
მე გვარტომობით შენზედ, ედმუნდ, ნაკლები არ ვარ
და თუ მეტი ვარ, მით უფრორე მკვდარი ვარ შენგან...
მე ვარ ედგარი, მე ვარ შვილი მამის შენისა!
მართლმსაჯულება ღმერთთა ჩვენთა ეგრედ განაგებს,
რომ უტკბოესა ბიწსაც ჩვენსას ჩვენს სასჯელად ხდის.
შენი გაჩენა იღუმალი და ცოდვიერი
თვალეების დათხრად დაუჯდა მას...

ედმუნდი

შენ მართალი ხარ...

სწორეა ყველა, რაც ეხლა სთქვი... ეჰა, აღსრულდა!
ჩემის ბედისა ბრუნვა შედგა!... აჰა, ხომ მხედავ...

ალბანი

შენს წარმოსადეგს და ახოვანს სანახავობას
ზედ ეტყობოდა ხელმწიფური პატიოსნება.

მომეცი ნება, გულს მიგიკრა და მოგეხვიო...
ჭირმა განგლიჯოს გული ჩემი, თუ ამ გულშია
ან შენი, ანუ მამის შენის მტრობა მქონოდეს.

ედგარი

ჩემო ხელმწიფევ, მე მაგაზედ ეჭვი არა მაქვს.

ალბანი

სად იყავ, ედგარ, აქამომდე მიფარებული
და სად შეიტყე მამის შენის უბედურება?

ედგარი

მე მამაჩემი თვით დამყვანდა და ვპატრონობდი.
თავს გარდასავალს ჩვენსას მოკლედ მოგახსენებთ თქვენ,
როს გავათავებ, დე, გათავდეს სიცოცხლე ჩემიც!...
ჩემს მოსაკლავად როს ყოველგან ბძანება გაჰსცეს
და ფეხის კვალზედ მომდევდენ მე დასაჭერადა,
მოვიგიჟმაჟე თავი ჩემი, ველად გავვარდი;
გლახა ღატაკის ძონძებშია გამოვებვიე
და ისე გავხდი, რომ თვით ძაღლსაც ვეზიზღებოდი.
ყველა ესე ვქმენ თავის ჩემის გარდასარჩენად.
სული ტკბილია... მეტად უმძიმს კაცსა სიკვდილი...
მას ურჩევნია, სიკვდილისა შიშით სულს ლევდეს
ყოველ-ჟამს და წამს, ვიდრე ერთხელ მოკვდეს და მორჩეს.
ამ ყოფით ვიყავ, როცა შევხვდი საწყალს მამაჩემს...
ძვირფასი თვლები თვალთ ბუდიდამ მას დაჰკარგოდა
და თვალთ მაგიერ სისხლიანი რგოლნიდა უჩნდნენ...
მე წინ გავუძეღ უსინათლოს ვით მთხოვარასა,
გამვლელ-გამომვლელს პურსა ვსთხოვდი, იმას ვაჭმევდი,
როგორც შემემლო ვაცილებდი ავსა ფიქრებსა
და გულს ამღვრეულს, გაწბილებულს ვუშოშმანებდი.
მაგრამ ვაი, რომ ვერ გავბედე მეთქვა, ვინ ვარ!...
იარაღი რომ ავისხი და აქ მოვდიოდი,
მაშინ კი ველარ მოვითმინე, თავი ვაცნობე...
რადგანც არ მწამდა, გავიმარჯვებ მე დღეს თუ არა,
თუმც ღვთის იმედი დიდი მქონდა, – კურთხევაც ვსთხოვე.
მას შემდეგ ჩემის წვალების და თრევის ამბავი
თავით ბოლომდე ყველა ვუთხარ, ყველა ვუამბე.

მაგრამ მის გული, უმისოდაც ძალ-მილეული,
შუა გააპო სიხარულმა ჩემის ნახვისამ
და ჩემის შავის დღისა ამბის მწუხარებამა.
ამ ორთავ კიდურთ გრძნობათ ბრძოლას ვედარ გაუძლო,
ფეთქვა შესწყვიტა და ღიმილით დალია სული!...

ედმუნდი

მაგ შენმა თქმულმა გული დამწვა და ამამღვრია, –
იქმნება ესე კეთილს რასმეს მოასწავებდეს...
განაგრძე სიტყვა... მგონი რაღაც დაგრჩა სათქმელად...

ალბანი

თუ გსურს ჰსთქვა რამე უფრო მწვავი, ნულარას იტყვი,
უიმისოდაც გული ჩემი ლამის გაირღვას!

ედგარი

ვისაც გული აქვს, რაც ვსთქვი, მისთვის ეგეცა კმარა,
რომ მიმიხვდეს მე, რა ღრმა ტანჯვაც გამომივლია, –
და ვინც გულქვია, ეს ამბავი მისთვის ცოტაა...
თუ ტანჯვა ტანჯვას ზედ არ დართე და ერთ სახითა
განუსაზღვრელი ბოროტება არ დაანახვე,
ვერარას იგრძნობს, გული მისი არ ატოკდება. –
ვიდრე მამაჩემს ჩემ წინ მკვდარსა მე დავტიროდი,
მოვიდა ჩვენთან კაცი ვინმე, რომელიც უწინ,
როცა მხედავდა მაწანწალად, მერიდებოდა.
ხოლო როს მიცნო და შეიტყო როგორ ვტანჯულვარ,
ძლიერნი ხელნი მომხვია და ყელს მომეჭდო;
ერთი საშინლად და საზაროდ მოჰყვა ქვითინსა,
თვითქო უნდაო ცის კამარა შეარყიოსო
და მამი ჩემის უსულო გვამს მსწრაფლ დაეცა ზედ.
თავის თავზედ და მეფე ლირზედ მოჰყვა ამბავსა
ესდენ გულსაკვდავს, რომ კაცის ყურს ჯერ არ სმენია,
მოჰყვა, მაგრამ გულის ტეხა ემატებოდა
და თანდათანა მოეშოდენ სიცოცხლის ძაფნი.
ამ დროს მომესმა მეორედაც ბუკის ძახილი,
მე აქ წამოველ, გონმიხდილი ის – იქ დავტოვე.

ალბანი

ვინ იყო იგი?

ედგარი

განდევნილი კენტი, ბატონო!
იგი სხვის სახით თავის მეფეს, მასზედ გულგამწყრალს,
თან ახლდა თურმე, როგორც მონა უკანასკნელი...
(შემორბის აზნაური, ხელში სისხლში შესვრილი დანა უჭირავს.)

აზნაური

ვაი, მიშველეთ! ჩქარა! ჩქარა!

ედგარი

რა ამბავია?

ალბანი

ჰსთქვი, რა მოხდა?

ედგარი

სისხლ-შესვრილი დანა რას ნიშნავს?

აზნაური

ჯერ კიდევ სისხლი არ შემშრალა, დანა თბილია!...
ეს ეს არის, რომ გულიდამა ამოართვეს მას...

ალბანი

ვის ამოართვეს გულიდამა?

აზნაური

თქვენს მეუღლესა.
თვით აღიარეს, რომ ჩემი და მე მოვწამლეო.

ედმუნდი

ორივე დასა ქმრობისა მე აღთქმა მივეცი
და ეხლა სამნივ შავ მიწაში დავქორწინდებით.

ალბანი

მკვდარნი არიან თუ ცოცხალნი, აქ მოასვენეთ. –
აჰა, განკითხვა ზენაარი!... ჩვენ ეგ გვადრწუნებს,
მაგრამ მათდამი სიბრალულს კი ჩვენს გულში არ ჰსძრავს.
(აზნაური გადის).

(შემოდის კენტი)

ედგარი

აი, კენტიცა, ჩვენი კენტი!

ალბანი

დიაღ, ის არის.
ვწუხვარ, დრო არ გვაქვს ღირსებისებრ მივილოთ იგი.

კენტი

მოვედი აქ, რომ ჩემს მეფეს და ჩემსა ბატონსა
სალამი მივცე, მოვახსენო “ღამე მშვიდობის”.
აქ არ ბძანდება?

ალბანი

ვაი, ჩემს თავს, რა დაგვავიწყდა!...
სადა გყავს, ედმუნდ, მეფე ღირი და კორდელია?
(გონერილა და რეგანა შემოაქვთ).
ხედავ ამ ამბავს, ჩემო კენტო?

კენტი

ეს რა მომხდარა!...

ედმუნდი

მართლა რომ ედმუნდ ჰყვარებიათ... ჩემის გულისთვის
დამ და მოსწამლა და მერე თვითც მოიკლა თავი.

ალბანი

არა, ჰსტყუი შენ!... წააფარეთ რამ სახეებზედ.

ედმუნდი

სიცოცხლე მიმდის... ჩემს სიავეს თუმცა არ შეჰფერის,
მაგრამ კი მინდა, სიკვდილის ჟამს კეთილი რამ ვქმნა...
ეხლავე კაცი გააქციეთ საპყრობილეში...
ჩქარა, თვარემა მე ბძანება მიცემული მაქვს,
რომე ლირი და კორდელია ორნივ დახოცონ...
ნულარას იცდით... ჩქარა-მეთქი...

ალბანი

ჩქარა, უშველეთ!
ჩქარა, გასწიეთ! ჩქარა! ჩქარა! აგებ მიუსწროთ!

ედგარი

ვისთან წავიდეთ? ვის მიეცი შენ ეგ ბძანება?
ნიშანი რამე გაგვატანე.

ედმუნდი

შენ მართალი ხარ.
აჰა, ნიშნად ჩემი ხმალი... ასისთავს მიეც...

ალბანი

ჩქარა გასწიე, თუ სიცოცხლე რადმე გიღირს შენ.
(ედგარი გადის).

ედმუნდი

მე და მეუღლემ შენმა ერთად გადავსწყვიტევით,
რომ კორდელია ჩამოგვეხრჩო საპყრობილეში...
და ხმა გაგვეგდო, რომ უსასო მწუხარებითა,
მან თვისი თავი თვით მოიკლა...

ალბანი

ღმერთო, დაიხსენ...

ეს კი თვალიდამ მოგვაშორეთ!... ჩქარა, გაიტათ!...

(ედმუნდი გააქვთ).

(შემოდინ ლირი, ედგარი, ასისტავი და სხვანი. ლირს ხელში მკვდარი კორდელია უჭირავს).

ლირი

იგლოვ-იტირეთ! თმა იგლიჯეთ და იქვითინეთ!...
გულის მაგიერ თქვენ ქვა გიდევთ!... რა კაცები ხართ...
მე რომ მაგვდენი თვალნი მქონდეს და მაგვდენი ხმა,
ჩემის ღრიალით და ვაებით ცას გავარღვევდი!...
ვიშ, საუკუნოდ განმშორდა მე... ვიშ, რა დავკარგე!...
მკვდრისა და ცოცხლის ერთმანერთში გარჩევა ვიცი, –
იგი მკვდარია, მკვდარი არის ვით დედამიწა!...
მომეცით სარკე... თუ დაორთქლდა... მაშ, ცოცხალია...

კენტი

აჰა, ეს არის, რომ იტყვიან მეორედ მოსვლას!

ედგარი

ეს ნიშნებია ამა ქვეყნის აღსასრულისა!

ალბანი

ამის მნახველი ბარემც მოკვდეს, ის ურჩევნია!...

ლირი

ფრთა შეანძრია... არ მომკვდარა... ჯერ ცოცხალია. –
ოღონდ შენ კიდევ გამიცოცხლდი, ოღონდ ხმა გამე
და რაც ვტანჯულვარ, ყოველივეს ლხინად ჩავითვლი.

(კენტი დაუჩოქებს).

კენტი

ვაიმე, ჩემო ხელმწიფეო!...

ღირი

იქით გამეცა!

ედგარი

ბატონო, ეგ ხომ კენტი გახლავსთ, თქვენი ერთგული.

ღირი

შავსა ჭირსაცა წაუღიხართ ყველანი ერთად!...
ეს რა მიყავით, თქვე მუხთაღნო და კაცისმკვლეღნო!...
რად დამიშალეთ!... სიკვდილიდამ ხომ დავიხსნიდი!...
ვაი, ეხლა კი საუკუნოდ გამშორდა იგი!...
ოჰ, კორდეღიავ!... კორდეღიავ!... ნუ გამშორდები!...
ერთს წუთსა მაინც ჩემთან დარჩი... კიდევ ერთს წუთსა...
რაო, ხმას იღებ?... გენაცვალოს შენ ჩემი თავი!...
იმის ხმა იყო მუდამ წყნარი, ტკბილი, ნარნარი...
მისებრივი ხმა ქალთათვისა საუნჯე არის...
შენის დამხრჩობი მონა ჩემის ხელით მოვკალ მე!

ასისტავი

მართალი ბძანა, მოჰკლა იგი.

ღირი

განა რომ მოვკალ!...

დრო იყო, როცა მათ ჩემის ხმლით წინ დავიფრენდი,
და როგორც ცხვრებსა გავფანტავდი ერთის შეტევით...
ეხლა დავბერდი... ამდვენ ტანჯვამ ბოლო მომიღო...
ვინა ხარ შენა? მე როგორღაც თვალი მერევა.

კენტი

თუ ბედს ჰყოლია კაცი ვინმე ზეაღწეული
და მერმე ძირსა დაცემული – აი, ეს არის.

ღირი

თვალთ მიბნელდება... მე მგონია, რომ შენ კენტი ხარ.

კენტი

კენტი გახლავართ, თქვენი ყმა და მოსამსახურე.
განა არ გახსოვთ, ხელმწიფეო, თქვენი კაიუს?

ლირი

კარგი ყმა იყო; მტრის დახვედრა კარგად იცოდა...
იგი მოკვდა და შავს მიწაში იხრწნება ეხლა.

კენტი

ჯერ არ მომკვდარა, ხელმწიფეო, იგი თვით მე ვარ.

ლირი

მაშ, აბა ერთი ახლო მოდი, კარგად გაგსინჯო.

კენტი

უბედურების თქვენის პირველ დასაწყისიდან
ამ უკანასკნელს შავ დღემდინა თქვენ უკან გდევით.

ლირი

კეთილი იყოს ნახვა შენი.

კენტი

ვაი, ხელმწიფეე!...
ყველა კეთილი წარხდა ჩვენთვის... და ეხლა მხოლოდ
გარს მწყვდიადია, სიკვდილი და გლოვა-ტირილი!
უფროსთა ქალთა თქვენთა თავი თვითვე მოიკლეს
და იმით აქვე თავის თავსა დასდევს სასჯელი.

ლირი

მართალი არის, მართალია!... სწორედ ეგრეა!...

ალბანი

თვითც აღარ იცის, რა უნდა ჰსთქვას. ტყუილიდაა
ეხლა წარვსდგეთ და თავი ჩვენი მას მოვაგონოთ.

ედგარი

მეტია ჩემო ხელმწიფეო. (შემოდის ასისთავი).

ასისთავი

გრაფი ედმუნდი

გარდაიცვალა.

ალბანი

ეხლა იმის დარდი ვილას აქვს. –
კეთილშობილნო მეგობარნო და დიდებულნო!
გადაწყვეტილი ჩვენი სიტყვა აწ მოისმინეთ:
რაც ამ დიდებულს ტანჯულს ნაშთსა ეკუთვნებოდეს,
ყოველი იგი მაგათთვისვე მომირთმევია.
ვიდრე ცოცხალა ეგე ჩვენი მოხუცი მეფე,
მაგათ იმეფონ, მაგათ ვუთმოვთ ჩვენს ხელმწიფებას.

(ედგარს და კენტს).

თქვენთვის კი თქვენი ღირსება და ხარისხოვნება
გარდმომიცია ჯილდოდ თქვენის ერთგულებისა,
ზედ დამირთვია გულითადი მადლობა ჩემი,
ქველობისამებრ ერთგულთ მათი ჯილდო მიეცეთ,
ორგულთ კი შესვან სიმწართა სავსე ფიალა. –
ერთი შეხედე, მაგ საცოდავს რა ემართება!...

ღირი

ჩემი საწყალი ცუგრუმელა აკი დამიხრჩეს!...
აღარ ჰვეთქს იგი სიცოცხლითა!... აღარ... აღარა!...
ოთხფეხი ძაღლი, ცხენი, თავგი უნდა ცოცხლობდეს
და შენ კი!... შენ კი!... ერთხელ მაინც კიდევ ხმა გამე!...
შვილო, წამიხველ?!... თავის დღეში აღარ მომიხვალ?!...
აღარ მომიხვალ!... აღარ... აღარ... აღარ... აღარა!...
ერთი აქ ხრიკი გამიხსენით... მადლობელი ვარ...

ეს ვინ დავკარგე!... ერთი ნახეთ... ერთი უყურეთ...
მისნი ბაგენი... ვიშ, შეხედეთ... შეხედეთ-მეთქი...
(კვდება).

ედგარი

გულის წუხილი მოუვიდა!... მეფევ... ბატონო!...

კენტი

ოხ, გულო ჩემო, რაღას უცდი, რად არ ირღვევი!...

ედგარი

ბატონო, თვალნი გაახილეთ, ზე აიხედეთ...

კენტი

ნულარ უწვალებთ წვალებულს სულს!... დეე, განშორდეს!...
მარტო მის მტერი თუ ისურებს მის მობრუნებას
კვლავ ამ უწყალოს ქვეყანაში სატანჯველადა!...

ედგარი

სული დალია! საუკუნოდ განისვენა მან!...

კენტი

აქამომდე რომ იცოცხლა მან, – რატომ არ გიკვირს?
დღე-ჭარბი იყო, სიცოცხლის წრეს გარდაცილებულ!

ალბანი

მიცვალეულნი გაასვენეთ. – ჩვენ ეხლა გვმართებს
საყოველთაო ტირილი და მგლოვიარება. –
თქვენ, გულითადნო მეგობარნო! აწ მოგანდობთ მე
ჩვენის სამეფოს გამგებლობას და მმართველობას.

კენტი

გმადლობთ, ბატონო! შორს გახლავართ მეც წასასვლელი...

ჩემი ხელმწიფე წარვიდა და თავისთან მიხმობს...
უარს ვერ ვეტყვი: მე ჩემს ბატონს თან უნდა გავყვე...

ალბანი

ყოველთ-დამთურგნელ დროთ უღელი კისრად ავიღოთ
და უდრტვინველად მწუხარებას ჩვენსას მივეცნეთ.
რაც ამ მოხუცსა ტანჯვა, ჭირი გამოუვლია,
ჩვენებრ ჭაბუკიც ვერც განიცდის, ვერც გამოივლის.

(გადიან. მუსიკა სამგლოვიარო ზარს უკრავს).

დასასრული

[1873 წ.]

ვარიანტები კომენტარები შენიშვნები

ილია ჭავჭავაძის თხზულებათა აკადემიური გამოცემის წინამდებარე ტომში შევიდა დასავლეთევროპული და რუსული ლიტერატურის თარგმანები. ძირითადი ტექსტის დადგენისას ვეყრდნობოდით ავტოგრაფებსა და ნაბეჭდ წყაროებს, რომლებიც ქრონოლოგიურად მითითებულია თხზულებათა პასპორტებში. იქვე ვიძლევეთ შენიშვნებს ამა თუ იმ თარგმანის ისტორიისა თუ წყაროების შესახებ და ვარიანტულ სხვაობებს. წყაროების ჩამოთვლისას აღნიშნული გვაქვს ხელნაწერი ასლებიც, თუმცა ყველა შემთხვევაში ეს ასლები გადმოწერილი ჩანს ნაბეჭდი წყაროებიდან და ვარიანტული სხვაობები მათ შორის არ აღინიშნება.

ხელნაწერი წყაროები (ავტოგრაფები და ასლები) ძირითადად დაცულია კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტში, რომელსაც თხზულებათა პასპორტში აღვნიშნავთ U ლიტერით და გ. ლეონიძის სახ. სახელმწიფო ლიტერატურის მუზეუმში, რომელიც აღნიშნული გვაქვს M ლიტერით.

თარგმანები განლაგებულია ჟანრობრივ-ქრონოლოგიური პრინციპით. დათარიღებისას ვეყრდნობით პირველ რიგში ავტოგრაფის თარიღებს, შემდეგ ნაბეჭდი წყაროების თარიღს; თუ თარგმანი უთარიღოა, მას ვათარიღებთ პირველი პუბლიკაციის თარიღით და ვსვამთ ოთხკუთხ ფრჩხილებში.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ ძირითადი ტექსტის ყველა სქოლიო მთარგმნელს ეკუთვნის.

ვარიანტების ჩვენებისას ვიყენებთ პირობით ნიშნებსა და ლიტერებს, რომლებიც აღნიშნულია წინამდებარე გამოცემის პირველ ტომში.

ჩიტი (გვ. 9)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი U № 105 (C), № 108 (D); ასლი U № 217 (F); M № 17501 (E);

ნ ა ბ ე ჯ დ ი : ცისკარი, 1857, № 1, გვ. 7 (B);

თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. I, ტფილისი, 1892, გვ. 8-9 (A);

ს ა თ ა უ რ ი : პატარა ჩიტი C.

ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : თარგმანი CDE.

ხ ე ლ მ ო წ ე რ ა : თ. ილია ჭავჭავაძე B.

თ ა რ ი ღ ი : 1856-სა წელსა, ნოემბრის 17-ს ქ. ტფილისი DE. 1857 A. 1856 წ. 11 ნოემბერი, ტფილისი B. – C.

ამ ლექსის ავტორი ცნობილი არ არის. არსებობს ამ თარგმანის ილიასეული სამი ხელნაწერი კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის ილია ჭავჭავაძის ფონდის № 105 ხელნაწერი წარმოადგენს ლექსის თარგმანის პირველ რედაქციას. იგი საგრძნობლად განსხვავდება სხვებისაგან და მის ტექსტს იქვე ვარიანტებში ცალკე ვებეჭდავთ. შემდგომში "ჩიტის" თარგმანის შესწორებული პირი (ავტოგრაფი № 108) ილიას გადაუცია ჟურნალ "ცისკარში", სადაც იგი დაიბეჭდა 1857 წლის საახალწლო ნომერში. შემდეგ ეს თარგმანი ზოგიერთი ცვლილებებით დაიბეჭდა 1892 წელს "ქართველთა ამხანაგობის" მიერ გამოცემულ ილიას თხზულებათა პირველ ტომში.

"ჩიტის" ეს მეორე ვარიანტი იბეჭდება ძირითად ტექსტში 1892 წლის გამოცემის ტექსტზე დაყრდნობით.

9. 3 გავიღვიძებ] განვიღვიძებ BD. 4 ფრთას] ფრთა D, შემოვკრავ] შემოვჰკრავ B. 5 დავჰკრავ] დავკრავ DE. დავუშტვენ] დაუშტვენ DE. 5-6 ღმერთსა ვადიდებ, მსმენელს ვაგიჟებ] მსმენელს ვაგიჟებ, ღმერთსა ვადიდებ D. 8 ვთეს] ვსთეს BD. 9. გამაძლარი ვარ ~ BED. 12 და ვფრინავ გახარებული] მაშინ, ვარ აღტაცებული BD, გახარებული] აღტაცებული E. 14 და საფრენად ცა განათებული] ცისა ქვეშ ვფრინავ გახარებული BDE. 15 ჩამოვეშვები] შთამოვეშვები D. 16 მშვენიერთ] მშვენიერ E. 18 ვითა] და ვით D. 20 გინდ მიმინო და გინდ შევარდენი] შევარდენივით მალი გამფრენი D, ხშირად მსახურვენ მალვისთვის ხენი BE. 21 გარნა] მაგრამ D.

პატარა ჩიტი

(I ვარიანტი)

ყოვლის უწინარეს მე განვიღვიძებ,
ფრთა ფრთას შემოვკრამ, რა თვალს ვახილებ,
დავკრამ, დაუშტვენ, ღმერთსა ვადიდებ,
მშვენიერის ხმით მსმენელს ვაგიჟებ.

უფლისაგან მაქვს საჭმელ-სასმელი,
არცა ვთეს, არც ვმკი, არცა ვარ მხვნიელი,
ვარ გამაძლარი, მაქვს მე ყოველი,
მოდის, გაზაფხულო, მე შენ მოგელი.

მიყვარს გაზაფხული მწვანით შემკული
ვცელქობ, მაშინ ვარ აღტაცებული,
სახლი მაქვს მინდვრათ ღვთის მოცემული
და ზეცასაც ვფრინავ გახარებული.

ზეცით მწვანეზედ ჩამოვემვები,
მშვენიერთ ყვავილთ შორისა ვჯდები,
ხან ტყის, ხან წყლისა პირს მოვედები.
ვითა ისარი მაზედ გავსხლტები.

ვერვინ მეწევა, ვერც მარდ ცხენზედა,
ვცურავ აერში, ვჯდები ხეზედა,
მაგრამ დამიჭერენ, ვაი, რაზედა –
პატარა ხორბლის კარგ მარცვალზედა.

ლექსს დართული აქვს შემდეგი შენიშვნა:

”ანუ ეს შეიძლება:

”ვინ მომეწევა, გინდ იყოს ცხენი,
მსახურვენ ხმისა მალვისთვის ხენი,
მაგრამ მიჭერენ მცირეს მახითა,
მიტყუებენ რა ხორბლის მარცვლითა.
ესრეთ ამბობდა ხეზედ მჯდომარე
პატარა ჩიტი, კეკლუც მშტვენარე,
მის წმინდა ხმასა მოეცვა არე,
და ყურს უსმენდა თვით არე-მარე”.

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი U № 108 (B); ასლი U № 217;

ნ ა ბ ე ქ დ ი : ცისკარი, 1859, № 1, გვ. 1 – 3 (C); თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. I, ტფ., 1892, გვ. 34 – 36 (A); ვ. აბაშიძე, ჩანგი, გამოცემა მე-2, ტფილისი, 1892, გვ. 311 – 314 (D); ვ. აბაშიძე, ჩანგი, გამოცემა მე-4, ბათომი, გვ. 260 – 262 (E);

ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : გეტესი (AB).

ხ ე ლ მ ო წ ე რ ა : თ. ილია ჭავჭავაძე (D).

თ ა რ ი ღ ი : 1858 , (A); 1857-სა წელსა 23 ადვისტოს, ს. პეტერბურდი (D). 1858 მარიამობისთვის 25-ს. ს. პეტერბურდი (B).

ამ ლექსის ავტორად ილიას მიერ შეცდომითაა მითითებული გეტე (გოეთე) სინამდვილეში ლექსი ეკუთვნის იაკობ პოლონსკის, რომელიც ავტორს 1844 წელს დაუწერია. (იხ. ი. კენჭოშვილის - ილია ჭავჭავაძის ერთი პოეტური თარგმანის გამო, "ლიტერატურული გაზეთი", 1961, 7 აპრილი).

10. 3 საღამო არის] იყო საღამო BCDE. 4 გარდმოიშალნენ] გარდმამლილ იყვნენ BCDE. 6 გადმოწვნენ გრძლადა დედამიწაზედ] გატყორცნილ იწვნენ გრძლათა მიწაზედ BCDE. 7 არის] იყვნენ BCDE. 8 მდუმარებს მთა თუ ბარია] ჩუმობდა გარშემო (გარშამო B) არე BCEF. 9 შეჰფარებიან ბუდეს ფრინველნი] სადგომს არიან ფარულ ფრინველნი BCDE. 10 და ხმაურობა მთლად მიმწყდარია] და რაღაც ძილში არს არე-მარე BDE. 11 მხოლოდა] ხოლოთა B. მხოლოდ E, დიდს ხნისანი] დიდ-ხნის მცხოვრებნი E. 19 ირხევიან] ირხეოდნენ BDE. 13 ხავსით მოსილნი წვეტნი კლდისანი] ჭაღარად ქმნილნი დიდრონი კლდენი BCDE. 14 ძირს... გადმოსცქერიან] მოსილნი გინგლით გარმოშვენოდნენ BCDE. 15 ყრმაზედ მინდობილ ~ BCDE. 19. ქვაყრილსა... რყევით] გარიყულს გზაზედ კანკალით, რყევით BCDE. 19 უსინათლო და... ჩაფიქრებული] ვიდოდა მძიმედ, ჩაფიქრებული, ბრმად ქმნილი ბედა მოხუცებული E.

11. 1 ყრმამ... ხილს] ყრმა იგი, მის წინამძღვარი BDE. 2 დაიღალა... ატყუებს] იძალა E, დასუსტდა, კენკრათ ჰსურს გემოვნება BCDE, თუ ბედა ჰყვანდა მოსატყუარი+E. 3 რქვა] ჰრქვა E, სვლა ადარ ძალმიძს] მსურს მოსვენება BDE. 4. ღონე... მუხლებს] მე შევისვენებ, გრძელ გზითა ძალ მწყდა BDE. 5 შენ თუ გწადდეს] თუ გსურს BCDE. 6 უქადაგე... დიდება] იწყე შენ ქადაგება BDE.] 7 უკვე] მრავალთა E. მწყემსებმა გნახეს] მრავალთა მწყემსთა BDE. 8 შენს გარს ხალხიც] აგერ ხალხიც გზაზედ E, გარს] გზაზედც BD. 9 წვრილ-შვილით დედა-მამანი] შვილებით თვითვე დედანი BDE. 10 უთხარი] უთხარ E, იმათ სწავლა-მოძღვრება] უფლისა, ღვთისა დიდება B; მათ ღვთისა ჩვენის დიდება E. 11 ღვთისა] მის ძის BDE. 13 მსწრაფლ] მყისვე E, სასოებით] ზენარის BDE, სიწმინდით E. 14 გამოუშუქდა სახე მოხუცსა] მოხუცსა სახე გამოუბრწყინდა BDE. 15 – 16 და მოსკდა... უკაცურსა] ძლიერის სიტყვით და ხმითა მაღლით ზეციერს აზრსა ნათლად ხედვიდა BDE. 17 ვითარცა] და როგორც E. 18 ამომხეთქი] აღმომხეთქი BE. 19 ისე ნაკადი] ზვირთნი ცოცხალთა B, ცოცხლადა DE. 21 და ზეგარდმო]

ზეგარდმოი B. 25 თვით... ნეტარებით] იმ მოხუცს დროს დიდებით E, წარუდგა ცა სრულ მშვენებით BD, თვალწინ წარუდგა ცა თვის მშვენებით E. 26 – 29 გამოეცხადა მოხუცს... თმასა] ხელნი ცახცახით და მოწიწებით, ზე აღემართა მის თეთრსა თმასა BDE. 30 მთისა... სძრავდა] ცელქი ნიავი ალერსით სძრავდა BDE. 32 აქვნდა+ გამშრალ თვალთაგან ცრემლნი სცვიოდნენ, ცრემლნი სიწმინდის გარდმოსცვიოდნენ E, მხოლოდ] ხოლოთ BE. 33 მზეც] მზეცა B. 34 ბინდის... დაჰბერა] მწუხრის სიგრილემ ხეობას ჰბერა BDE.

12. 1 მოკაშკაშდა ცაზედაც მთვარე] მოწმენდილს ცაზედ სცურავდა (მასხლტოდა E) მთვარე BDE. 2 და კლდენი დაჰფერა] და თვის მკრთალ (მცხრალ E) სხივით მთათა დასცქერდა BDE. 4 ეუბნება] ეტყოდა E. 5 დროა... გარსა] გყოფნის! წარვიდეთ! აღარვინ არ არს! BDE. 7 – 8 ყველა წავიდა... გზასა] მზის მაგიერად ვჭვრეტთ მთვარეს მცხრალსა E. 9 შეწუხებული] თავ-ჩალუნული BDE. 10 თავჩალუნული] შეწუხებული BDE. 11 კიდამდინ] კიდედინ E. 12 პასუხად] პასუხათ B.

*** რა ტკბილ არს (გვ. 13)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი U № 108 (B).

ნ ა ბ ე ქ დ ი : თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. I, ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა, ტფ., 1892, გვ. 22 (A).

ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : (ვალტერ სკოტი) B, – A.

თ ა რ ი ღ ი : 1858 A, 1858-სა წელსა, 9-ს თებერვალს, ს. პეტერბურდი B.

ავტოგრაფში (№ 108) სათაურის ზემოთ ილია ჭავჭავაძეს ფრჩხილებში მიუწერია: "ვალტერ სკოტის რომანში "ანტიკვარი" ეპიგრაფად არის ესე". ამის შესახებ არაფერია თქმული პ. ინგოროყვას მიერ მომზადებულ ათტომეულის I ტომში (1951), სადაც დაბეჭდილია ეს თარგმანი. ლექსის მეშვიდე სტრიქონში გამომცემლის მიერ შეტანილია სწორება: " – და ვით ფრინველნი"... ავტოგრაფი და ნაბეჭდი წყარო ამ სწორებას არ ადასტურებს. ვფიქრობთ, რიცხვში შეთანხმება ამ შემთხვევაში აუცილებელი არ არის და ტექსტს აღვადგენთ ავტოგრაფის და ნაბეჭდი წყაროს მიხედვით.

13. 1 წყვდიად] მწყვდიად B. 7 აღვალს] მალლობს B, ცად] ცათ AB.

ცრემლთა შინა ნუგეში

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი U № 108 (C); U № 212 (A); ასლი U № 217.

ნ ა ბ ე ქ დ ი : ცისკარი, 1859, № 2, თებ., გვ. 93 – 95 (B).

ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : შილლერისა C.

ხ ე ლ მ ო წ ე რ ა: ილია ჭავჭავაძე B.

თ ა რ ი ღ ი : 1858-სა წელსა, 12-ს თებერვალს, პეტერბურდი C, თებერვლის 13, 1858 წელსა, ს. პეტერბურდს B, – A.

ცნობილი გერმანელი მწერლის ფ. შილერის (1759 – 1805 წწ.) ლექსის ”ცრემლთა შინა ნუგეშის” ქართულად თარგმნისას ი. ჭავჭავაძეს იმ დროს არსებული ერთადერთი ვ. ჟუკოვსკისეული რუსული თარგმანით არ უსარგებლია («Вестник Европы», 1808 г. № 1). მკვლევარ ჯ. გაგნიძის აზრით, ილიამ «ცრემლთა შინა ნუგეშის» ქართული თარგმანი უშუალოდ გერმანული ორიგინალიდან შეასრულა*.

ავტოგრაფი №108 წარმოადგენს ლექსის თარგმანის პირველ ვარიანტს, იგი გადაბეჭდილია ”ცისკარში” (1859 წ., № 2) უმნიშვნელო სტილისტური ცვლილებებით. ვ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტში დაცული მეორე ავტოგრაფი (№ 212) კი ამ თარგმანის შესწორებული რედაქციაა. როგორც სწორად მიუთითებს პ. ინგოროყვა (ტ. I, 1951, გვ. 487), ჩანს, ილიას აღარ აკმაყოფილებდა ლექსის თარგმანის პირველი ვარიანტი და მის თარგმნას მოგვიანებით იგი ხელახლა დაუბრუნდა (ავტოგრაფი № 212). ეს უკანასკნელი ავტოგრაფი, რომელსაც ჩვენ ძირითად ტექსტში ვბეჭდავთ, შეიცავს რამდენიმე გადახაზულ და შემდეგ ჩასწორებულ სტრიქონს. მე-8 სტრიქონში მთარგმნელს ჯერ დაუწერია ”მოსთქვამს ტირილით და”, შემდეგ გადაუხაზავს და ზემოდან დაუწერია: ”ასე მოსთქვამდა ის”. მე-20 სტრიქონის შემდეგ გადახაზულია ორი სტრიქონი: ”წამერთო აწ მე რა სიყვარული, წამერთო ყველა, მომიკვდა გული“. მე-2 გვერდის მე-3 სტრიქონში ჯერ ეწრა: ”გულისა წყლულსა”, ეს გადახაზულია და ზემოდან აწერია: ”დაკოდილს გულსა”. მე-7 და მე-8 სტრიქონების ბოლო სიტყვები ”ურგებად” და ”შეუმრობლად” გადახაზულია, მაგრამ მის ნაცვლად სხვა სიტყვა არაა ჩაწერილი. ჩვენ აღვადგინეთ გადახაზული სიტყვები. მე-10 სტრიქონის შემდეგ მოდის გადახაზული ორი სტრიქონი: ”შემდეგ სიტკბოთა და აღტაცების, მშვენიერისა სიყვარულისა”.

ლექსის ”ცრემლთა შინა ნუგეშის” თარგმანის პირველი ვარიანტის ”ცისკრის” პუბლიკაციას ვბეჭდავთ აქვე და ქვემოთ ვიძლევიტ მის ვარიანტულ სხვაობებს C (№ 108) ავტოგრაფიდან.

ცრემლთა შინა ნუგეში

(შილლერით)

მოლელვენ ზვირთნი, მოქუხს მდინარე,

* ჯ. გაგნიძე, ილია ჭავჭავაძის სტუდენტობის პერიოდის ერთი თარგმანის გამო, კრებ. ”ევროპული ლიტერატურის ქართული თარგმანები XIX საუკუნის მეორე ნახევარში”, თბ., 1979, გვ. 69 – 76.

ტყე ყრუთ ხმაურობს ორ მხრივ მდგომარე.
გადახრილ წყლისკენ ზის ნაზი ქალი,
უფრო ღელდება მდინარის წყალი.
უფრო სიშფოთით ზვირთი ზვავდება;
უნებურ ცრემლნი ქალის არ მალვით
ორ ნაკადულთა თვალით იღვრება
და მის სიმღერა მოდის წყალსავით;

”დამემსხვრა გული და ეს სოფელი
შეიქნა ჩემთვის სულ ცარიელი;
ბედნიერება აღარ მაქვს ქვეყნათ.
გათავდა, რაც მხვდა ჩემ წილით, მხვედრათ.
დედავ წმინდაო! ოხ, ღვთის მშობელო!
წარმიღე შენ მე ნუგეშმცემელო!
ბედნიერება აწ წუთ სოფლისა
ვცანი ყოველი, კიდევ გათავდა,
ვსცოცხლე ცხოვრებით ამ სიცოცხლისა,
ვიყავ ბედნიერ, კიდევ მიყვარდა”.

– ”აფრქვევ ამაოთ ცრემლთ ნაკადულსა,
შენი სატრფო მათ საფლავს ვერ ისმენს,
მითხარ მე, შენსა გულისა წყლულსა
რა გაამთელებს, რაი მოგირჩენს
შემდეგ სიყვარულთ სიტკბოებისა?
მითხარ და ყოველს ვავლენ შენთვისა”.

– ”ნება მომეცი, ეგრე ურგებათ
ვღვრიდე ჩემს ცრემლებს შეუშრომელათ.
თუნდ არ ესმოდეს თვის ცივსა საფლავს
ჩემს საყვარელს და გულის მეგობარს.
შემდეგ სიტკბოის და აღტაცების
თვით მშვენიერის სიყვარულისა,
შემდეგ დიდ გრძნობით აღფრთოვანების
არის წამალი ჩემის წყლულისა,
არს უმაღლესი ბედნიერება,
რითაცა ტანჯვა ჩემს გულს ნელდება. –
ეგ – ცრემლნი ჩემნი – მათში ნუგეშს ვგრძნობ,
მათში წარსულის სიცოცხლით ვცხოვრობ!”

თებერვლის 13,
1858 წელსა,
ს. პეტერბურღს

665. 15 ქალის არ მალვით] ქალწულის თვალთ C. 16 ნაკადულთა თვალთ] ნაკადულათ სქლათა C. 19 შეიქნა] შეიქმნა C. 21 წილით] წილათ C. 25 ვცანი] ვსცანი C. 27 ვიყავ ბედნიერი ~ C. 28 აფრქვევ ამაოთ ~ C. 29 მათ] მას C. 31 გაამთელებს] გაგიმთელებს C, რაი] და რა C. 35 ჩემს] ჩემ C, შეუშრომელათ] შეუშრობელათ C. 36 – 37 არ... მეგობარს] თუნდ თვის საფლავში არ ესმოდეს მას, ვინც ჩემს თვალშია ამ ცრემლებს ჰზადავს C. 38 სიტკბოს] სიტკბოთა C. თვით მშვენიერის] მშვენიერისა C.

666. 4 არს] არც C. 6 ნუგემს] ნუგემ C. 8 ვცხოვრობ] ვსცხოვრობ C.

სტიროდეთ! (გვ.16)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი U № 108 (B); M № 17501 (C); ასლი U № 217.

ნ ა ბ ე ჭ დ ი : ცისკარი, 1859, № 9, სექტ. გვ. 3 – 4 (D).

თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. I, ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა, 1892 წ., გვ. 23 (A).

ჩანგი, ვ. აბაშიძისა, გამოც. მეორე, თბ., 1892, გვ. 328 – 329 K.

ჩანგი, ვ. აბაშიძისა, გამოც. მეოთხე, ბათომი, 1900, გვ. 265 – 266 (E).

ლექსები ილია ჭავჭავაძისა, ტფ., 1904, გვ. 37 (F).

ს ა თ ა უ რ ი : ებრაული მელოდია KE.

ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : ლორდ ბაირონით. ებრაული მელოდია BCD. ბაირონით KE.

ხ ე ლ მ ო წ ე რ ა : ილიკო ჭავჭავაძე D, სარჩევში: თარგმანი ი. ჭავჭავაძისა KE.

თ ა რ ი ღ ი : 1858 წ. A, 1858-სა წელსა, 23-სა თებერვალსა, ს. პეტერბურდი, BC თებერვლის 25-სა დღესა, 1858 წელსა, ს. პეტერბურდი D, – KEF.

16. 6 ვისიც] მათ, ვისც BC. 8 სტიროდეთ... იუდის] სტირდეთ ისრაელთ დამსხვრეულ BC. 9 სადაც] სადაცა DE. 10 იმა] აწ იმ B. 12 რომელ] რომელს BCD, ჰყავთ] ჰყავსთ F. 13 ფეხთ] ფერხთ C. 14 კვლავცა] კიდევ BC. 16 როს კვლავ იუდის] დიდ ისრაილის BC. 17 გამოაცოცხლებს ისევ იმ] როს გააცოცხლებს კვლავ იმა BC. 18 სძგერდნენ] ჰსძგერდნენ B. 19 სვლით მოწყლულითა] მოწანწალითა BC, მოწანწალეთა D.

17. 3 სამშობლო] მამული B.

ანგელოზი (გვ. 18)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი M № 17501.

ქეშმარიტება (გვ 19)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი M № 17501 (C); U № 108 (B).
ნ ა ბ ე ქ დ ი : თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. I, ტფილისი, 1892, გვ. 21 (A).
ივერია, 1899, № 109, გვ. 3 (D).
ა. ს. პუშკინი. თხზულებანი, ტფილისი, 1899, გვ. 87 (E).
ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : პუშკინით (AB).
ხ ე ლ მ ო წ ე რ ა : ილია ჭავჭავაძე (D).
თ ა რ ი ღ ი : 1858 წელს 27-სა ივნისს, ს. ტიარლევო (ABC); 1858 (A); (-D).

19. 4 კვალს] კვალთ. B. 5 ხსნიდნენ] სხნიდნენ D. 6 აზრს] აზრით D. 12 სილენმა] სილენმან B. ვგონებ] თითქმის E, ზრძენმა] თვით ბერ E. 13 მხილველმა] მხილველმან B. 14 მობეზრებულმა] მოქანცებულმან B, 17 მთლად] მთლათ B.

წინასწარმეტყველი (გვ 20)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი U № 105 (C); № 108 (D); M № 17501 (B). U ასლი № 217.
ნ ა ბ ე ქ დ ი : ცისკარი, 1861, № 1, გვ. 130 – 132 (F). თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. I, ტფ., 1892, გვ. 32 – 33 (A). ივერია, 1899, № 109, გვ. 2 (G).
ა. ს. პუშკინი. თხზულებანი, ტფ., 1899, გვ. 85 - 86 (H).
ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : პუშკინიდგან (F); პუშკინით (A).
ხ ე ლ მ ო წ ე რ ა : ილია ჭავჭავაძე (G).
თ ა რ ი ღ ი : 1858 (A). 1858 წელსა 28 ივლისს, ს. ტიარლევო (CDF).

20. 3 რა დავდიოდი] რა ვწანწალებდი B. 7 სიზმარნი] სიზმარი H. 11 მერედ] მერეთ D. 20 საქანჯელი] საქანჯელი C.

21. 1 დალოცვილ... შინა] სისხლიან ხელით გასისხლებულში, შთამოდგა ბაგეს მან გაყინულში B. 2 მერე] და მან B. 5 ჩემ მკერდში] ღია მკერდს C. 7 აღზდექ] აღსდექ C. 8 წინასწარ – მეტყვო] წინასწარ მთქმელო B. 9 ჩემის ნებითა] ჩემისა ვნებით D. 10 რა.... ზღვათა] ხმელეთთა. ზღვათა D.

*** როცა შევყურებ (გვ. 22)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი U № 108 (B); M № 17501 (C).
ნ ა ბ ე ქ დ ი : თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. I, ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა, თბ., 1892, გვ. 40 (A).

”ჩანგური”, სპ. ჭელიძის შედგ. ბათუმი, 1904, გვ. 220 (D).
ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : ლეინიდან BC – D.
ხ ე ლ მ ო წ ე რ ა : სარჩევში: თარგმნ. ი. ჭავჭავაძისა D.
თ ა რ ი ღ ი : 1858-სა წელსა, 22 დეკემბერი, ს. პეტერბურდი BC. 1859 წ. A – D.

ცნობილი გერმანელი პოეტის ჰაინრიხ ჰაინეს (1797 – 1856) ლექსების ილიასეული ქართული თარგმანი, მკვლევარ ვ. კავთიაშვილის აზრით, ”ორიგინალურიდან შესრულებული ჩანს”. ჰ. ჰაინეს ლექსების ილიასეული ქართული თარგმანების შესახებ ვრცლად იხ. ვ. კავთიაშვილი, ჰაინრიხ ჰაინე ქართულ ლიტერატურაში, თბ., 1978, გვ. 20 – 40.

22. 2 შენს] შენ C. 3 გმინვა] გრგვინვა BC. 4 ბაგესა] ტუჩებსა BC. 5 სიცოცხლეზე] სიცოცხლეზედ BC. 6 მე ვიხრი თავსა] მოვიხრი თავსა BC. 7 ქვეყნად] ქვეყნათ BC, ვსცხოვრობ] ვცხოვრობ D. ვცხოვრობ C. 9 თვითც] თვით BCD, ვუწყ] უწყ BC, მწარედ] მწარეთ BC.

*** ლოყით მოეპყარ (გვ. 23)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი U № 108 (B); M № 17501 (C).
ნ ა ბ ე ჭ დ ი : კრებული, 1871, მესამე წიგნი, გვ. 118 (D).
თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. I, ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა, 1892, გვ. 143 (A).
ვ. აბაშიძე, ჩანგი, გამოც. მე-2, 1892, გვ. 279 (F).
ვ. აბაშიძე, ჩანგი, გამოც. მე-4, 1900, ბათუმი, გვ. 245 (K).
ჩანგური, შედგ. სპ. ჭელიძის მიერ, ბათუმი, 1904, გვ. 173 (E).
სალამური, შედგ. სპ. ჭელიძის მიერ, ბათუმი, 1904, გვ. 13.
ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : ლეინიდან BC, ლეინიდან D, ჰეინედან E, ჰეინედან K.
ხ ე ლ მ ო წ ე რ ა : *** D, თარგმ. ი. ჭავჭავაძისა E.
თ ა რ ი ღ ი : 1858-სა წელსა, ს. პეტერბურდი B, 1858-სა წელსა, დეკემბერი, ს. პეტერბურდი C, 1863 წ. A`.

* 1892 წლის გამოცემაში (თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. I, ქართველთა ამხ. გამოც.) სარჩევის სქოლიოში მოთავსებულია რედაქციის შენიშვნა ”შეცდომით მოგვივიდა, რომ ზოგიერთი ლექსი ამ წიგნში დაბეჭდვის წელიწადით არის აღნიშნული, მაშინ, როდესაც აზრად გვქონდა ლექსები დაწერის წელიწადით აღგვენიშნა. ეხლა ვასწორებთ ამ შეცდომას იმით, რომ სარჩევში ვაჩვენებთ ცალ-ცალკე წლობით – როდის რა ლექსია დაწერილი”. ამ ლექსთან (...”როცა შევყურებ”) დაკავშირებით კი მოხდა პირიქით, ლექსის დაწერის თარიღი (1858 წ.) არ ემთხვევა სარჩევში მითითებულ, რედაქციის მიერ გასწორებულ თარიღს (1859 წელს). ძირითად ტექსტში კი იგი სწორადაა მოთავსებული 1858 წელს დაწერილი ლექსების გვერდით.

3. ჰაინეს ამ ლექსის შესახებ იხ. ვ. კავთიაშვილის დასახელებული ნაშრომი.

23. 3 რომ] დე C, ჩვენნი] ჩვენი C, ერთათ ერთათ BCD, შეერთდნენ] შეერთდენ E. 4. მოეკარ] მიეკარ C, მოეპყარ BD, ჩემს] ჩემ CE. 5 რომ] დე C, ერთის ცეცხლით ორნივ] ორნივ ერთის ცეცხლით E. 6 როს] რომ B, როს იმ] იმავ E. 8 გადაგებვევი] გარდაგებვევი E, გადაგებვევი რა ორივ] მე მაგრათ მოვხვევ შენს ტანს რა B, მე მაგრათ შენს ტანს მოვხვევ რა C.

* * * ჩრდილნი მაღალ მთებისა (გვ.22)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი U № 108 (B); M № 17501 (C).

ნ ა ბ ე ქ დ ი : თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. I, ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა, თბ., 1892, გვ. 48 (A).

ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : რუკერტით BC.

თ ა რ ი ღ ი : 1859-სა წელსა, 19-სა იანვარს, ს. პეტერბურდი B, 18 იანვარს, 1859, პეტერბურდი C, 1859 A.

რიუკერტი ფრიდრიხ (ნამდვ. გვარი ფრაიმუნდ რაიმარი, 1788 – 1866) გერმანელი პოეტი, დრამატურგი და მთარგმნელი. ი. ჭავჭავაძემ გადმოაქართულა მისი "მგზავრის მწუხრისეული სიმღერა" (1833), რომელსაც თარგმანში ეწოდება "ჩრდილნი მაღალ მთებისა".

24. 3 წყალზე] წყალზედ BC. 5 თეთრად] თეთრათ BC. 6 დალილილად] დალილილათ BC, ჰსცემს] სცემს B. 7 მკერდში სუსტად გული] სუსტათ გული მკერდში C, სუსტად] სუსტათ B. რარიგად] რარიგათ BC. 9 მაგრად] მაგრათ BC, მივაპყრობდი მკერდს] მოვხვევდი მე ხელს C. 12 მაგრამ] მარამ B.

* * * მეცა მქონია (გვ. 25)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი U № 108 (B); M № 17501 (C).

* 3. ჰაინეს ეს ლექსი 1892 წლის გამოცემაში (ტ. I) მოთავსებულია 1871 წელს დაბეჭდილი ლექსების გვერდით. ხოლო სარჩევში დაწერის თარიღად კვლავ არასწორადაა მითითებული (1863 წ.). დამატებით იხ. ჩვენი გამოცემის გვ. 668.

ნ ა ბ ე ჭ დ ი : თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. I, ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა, 1892, გვ. 144 (A).
კრებული, 1871, წგ. 4, გვ. 128 (D).
ი. გოგებაშვილი, ბუნების კარი, ტფ., 1906, გვ. 287 (E).
ი. გოგებაშვილი, ბუნების კარი, ტფ., 1907, გვ. 266 (F).
ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : მიბაძვა ლეინისადმი B, მიბაძვა ჰეინისადმი (C), მიბაძვა ლეინესადმი (D), ჰეინესი (E), ჰეინედან (F).
ხ ე ლ მ ო წ ე რ ა : ილია ჭავჭავაძე (EF), * * * D...
თ ა რ ი ღ ი : 1859-სა წელსა, 19-ს იანვარსა, ს. პეტერბურდი (BC), 1863* (A) – (EFD). ჰ. ჰაინეს ამ ლექსების შესახებ იხ. ვ. კავთიაშვილის ზემოთ დასახელებული ნაშრომი (ჩვენი გამოცემის გვ. 668).

25. 3 სუფევდა] სცხოვრობდა BCD. 5 კია ეს] კი ეს არს C. 7 სცხოვრობდნენ] სცხოვრებდნენ CD. 8 ღია ჰქონიათ მაშინ] თურმე გაეღოთ მაშინ BD, თურმე ეპოვნათ ძმობით C. 9 კია ეს] კი ეს არს C.

ჰაჯი-აბრეკი (გვ. 26)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი U № 108 (C);
ნ ა ბ ე ჭ დ ი : ცისკარი, 1860, № 11, გვ. 311 – 335 (B); თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა. 1892, ტ. I, ტფ., გვ. 49 – 70 (A).
ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : ლერმონტოვით (C). ლერმონტოვისა (A).
თ ა რ ი ღ ი : 1859-სა წელსა, 16 მარტსა. ს. პეტერბურდი (BC); 1859 (A).

ეს არის მ. ლერმონტოვის პირველი ნაწარმოები, რომელიც დაიბეჭდა ავტორის ხელმოწერით. («Библиотека для чтения» № 8, 1835). პოეტის ახლო მეგობარი ა. შან-გირეი იგონებს, რომ ნიკოლოზ იურევი, რომელიც სწავლობდა ლერმონტოვთან ერთად იუნკრების სკოლაში, დიდხანს არწმუნებდა მას, დაებეჭდა თავისი ლექსები. იურევმა პოეტისაგან მალულად «Библиотека для чтения»-ს რედაქტორ სენკოვსკის გადასცა პოემა ”ჰაჯი-აბრეკი”, როგორც სხვა წყაროებიდანაც ხდება ცნობილი, პოემა დაიწერა 1833 წელს.

მ. ლერმონტოვმა პოემაში გამოიყენა სახელები, რომელიც მას კავკასიაში განაგონი ჰქონდა ჯერ კიდევ ბავშვობიდან. ”სახელოვანი ბეი-ბულათი, კავკასიის რისხვა” – ასე დაარქვა პუშკინმა ცნობილ ჩეჩენ მხედარს ბეი-ბულათ თაიმაზოვს თავის თხზულება ”მოგზაურობა არზრუნში”. ბეი-ბულათმა მოკლა კუმბიხი თავადის სალათ-გირეის მამა და მისი მოსისხლე მტერი იყო.

* ჰ. ჰაინეს ამ ლექსის თარიღიც 1892 წლის გამოცემის სარჩევში არასწორადაა ნაჩვენები (1863 წ.) იხ. ჩვენი გამოცემის გვ. 668.

რამდენიმე წლის შემდეგ იგი მოკლულ იქნა თავისი მტრის მიერ. ეს მოხდა 1831 წელს. მ. ლერმონტოვს ნათესავების მონაყოლიდან, რომლებიც ჩამოდიოდნენ კავკასიაში, შეეძლო მოესმინა ეს ამბავი. საფიქრებელია, რომ მან აულ ჯემაათის სახელიც ასევე გაიგო.

პოემის ი. ჭავჭავაძისეული თარგმანის სამი ავტოგრაფი არსებობს და თითოეული მათგანი საკმაოდ მნიშვნელოვან სტილისტურ სხვაობას შეიცავს. პირველი ვარიანტი, რომელიც დასრულებულია 1859 წლის 16 მარტს, ილიას უთარგმნია პეტერბურგში სტუდენტობის დროს (ილიას ფონდი № 108 S: 4993, გვ. 67 – 95).

შემდგომში ”პაჯი-აბრეკი” დაიბეჭდა ჟურნალ ”ცისკრის” 1860 წ. № 9-ში გვ. 311 – 335. აქ მთარგმნელს პირველ ხელნაწერ ვარიანტთან შედარებით შეუტანია ზოგიერთი სტილისტური ხასიათის ცვლილება.

1892 წელს ეს პოემა დაიბეჭდა ”ქართველთა ამხანაგობის” მიერ გამოცემულ ილია ჭავჭავაძის თხზულებათა პირველ ტომში. ამ ნაბეჭდ წყაროშიც პირველ ორ ვარიანტთან შედარებით შეტანილია ახალი ცვლილებები.

ჩვენს გამოცემაში თარგმანი იბეჭდება 1892 წლის გამოცემის მიხედვით.

26. 6 სდგას] დგას BC. 8 გამოწთულები] მოკალულები B. 8 აქვთ] აქვსთ B. 15 ჰბოლავს] ბოლავს B. 16 შავად] შავათ BC. 16 მოსჩანს] მოჩანს B. 17 უძრავად] უძრავათ C.

27. 3 ჰსურთ] სურთ B. 4 ხელახლად] ხელახლათ B. 5 მოსატაცებლად] მოსატაცებლათ B. 7 იმ სამსხვერპლოდა სატკბო] მათთვის სანატრელ დიდ ხნის C. 7 სამსხვერპლოდა] სამსხვერპლოთა B. 8 ნაიბთ] უზდენტ C. 8 ჰკრთება] სჩნდება BC. 9 მხოლოდა] ხოლოთა BC. 11 ჰზის] ზის B. 16 მიმოვიდოდნენ] შხირათ დარბოდნენ BC. 16 შეწუხებულად] შეწუხებულათ B. 21 მოჰმადლა] აჩუქა BC. 24 ვდგევარ მარტო] მარტო ვსდგევარ C. 24 ვდგევარ] ვსდგევარ B. 25 ვითა] ვით C. 25 მინდვრებ შორის – C. 26 ვაი] აი C. 29 სცემს და ჰრბის] ხანდისხან რბის C. 29 ჰრბის] რბის B. 33 მე ჩემსა] საყვარელ C.

28. 2 ქვეყნად] ქვეყნათ B. 5 იგი უთუოდ ~ C. 5 უთუოდ] უთუოთ B. 9 იმ უკანასკნელ ჩემის ქალითა] ერთი ქალიდა უბედურს დამრჩა C. 9 ჩემის] იმ ჩემ B. 10 საცხოვრებლად] საცხოვრებლათ B. 11 სამღთოსავითა] სამღრთოსავითა B. 12 ჩემის სიბერის სანუგეშებლად] ჩემ სიბერისა სანუგეშებლათ BC. 15 – 16 უდაბნოს წამყვნენ... რტო] თოფიც თან წამყვა ჩემი ერთგული C. 16 რტო] შტო B. 19 ჩემ სისაწყლის] იქ ყოველ ფეხს C. 20. შევეჩვიე] შევეჩვიე B. 20 მე] იქ C. 20 დიალ] ძრიელ C. 23 მაგრამ] მარამ B. 24 გაჰქრა] გაქრა B. 27 ანგელოზი] ანგელოსი B. 29 მესმა] მესმის C.

29. 3 შევსტყორცე] შევსტყორცნე B. 6 პირველად] პირველათ B. 1 – 6 ვიხმე... იქ მიღალატა] გამოუყენე მას წყევლა უკან ტყვიაც მდულარე მივიტანე თან. ოხ! ეს მეორე უკან მდევარი – რათარ წამოსწვა ტყვია მდულარი!... C. 5 ერთგულმა] ჩემ ერთგულ B. 6 პირველად] პირველათ B. 9 ჩემის სიბერით] ჩემ

სიბერიტა BC. 10 ჩემის მტრის] ჩემ მტრისა B. 11 ვამბობ] ვანბობ B. 14 გადასრესილი ეთრევა] გაჭყლეტილი და არამკვდარი C. 15 წყეულ] მტანჯველ C. 18 სახელი] სახელიც C. 20 თქვენში... ქალსა] და ვინ მომგვრის მე საყვარელ ქალსა C. 20 მომგვრის] მამგვრის B. 24 მსწრაფლ] მყის C. 27 თვის ... უშიშარს] უბრალოთ ჰაჯის უშიშარს C. 28 ამაოდ... არ შეუდგამს] თვის ცხენზედ ფეხი ჯერ არ შეუდგავს C. 28 ამაოდ] უბრალოდ B. 32 ძლიერს] ძრიელ B. 34 ლაჟვარდოსან] სილაჟვარდით C. ლაჟვარდიან B.

30. 1 აღმოჩნდნენ+დაგვირგვინებულ ყინვით ბრწყინავნი B. 4 მთანი] მათნი B. 8 ეგრედ] ესრეთ BC. 10 ფშვენდა] დილა C. 12 მხედარი მთისა] ვილაც ჩერქეზი B. 13. მზისა] მზესი C. 18 ჰცვიოდა] ცვიოდა B. 28 მწუხარედ] მწუხარეთ B. 32 ერთად] ერთათ B. 30. ჭრიჭინა] მჭრიჭინე B. 33 მუნით] იქიდან BC. 33 ვით] როგორც DC. 33-ე გაშლილსა] ისა C. 33 თვისსა... გაშლილსა] როგორც თვის ფეხქვეშისა B.

31. 3 დაქანებულ] გადმოგრეხილ B. 10 თვალთა წინ] თვალ-წინა BC. 11 მიიკლავნოდა] იგრიხებოდა BC. 9 გაგრძელებული] გაგძელებული B. 12 დარდიანადა] დარდიანათა B. 14 ქალო] ტურფავ C. 13 ცისკარო ნაზო] ცისა ლამპარო B. 13 ქალო ლამაზო] ნაზო ცისკარო B. 15 მინაზებულ საოცარ ზრუნვით] მშვენიერ ნაზ მზრუნველობით C. 16 ემაგ დუმილით და ემაგ ურვით] მაგ ტანჯვითა და ემაგ გრძნობით C. 18 ომიდამ] ბრძოლიდამ B. 21 დასაცემდა] დასაცემათა B. 24 დაგისხნა] დაგისხნა B. 25 მაგ] და BC. 26 ნათელნი] ბრწყინავნი C. 30 ჰლამიან] ითხოვენ BC. 32 გრძნეულ] დამატკობელ C. 32 ეტანებიან] იხმობენ C.

32. 3 ებრძვის] ელტვის B. 3 გადასახდელად] გადასახდელათ B. 4 ჰოი] ჰი B. 8 ადვილად] ადვილათ B. 12 პირველად] პირველათ B. 12 ხედავს] ხედავდა B. 12 იმასა] იმას B. 12 იგი] და C. 12 იმას] მასსა C. 16 მზად] მზათ B. 17, რად] რათ B. 22 როგორც] აგრეთ C. 25 რალადა] რალათა B. 25 ჰზიხარ] ზიხარ B. 24 იცდი] სდგეხარ C.

33. 2 უცხო] უცნობს C, 3 დიდმა] ძლიერ BC. 4. სამაგიეროდ] მის სამაგიეროთ BC. 4 საყვარელ] ლამაზსა C. 7 – 8 ვიმ ... ხანსა] როგორ? ვახსოვართ განა მამაჩემს? ნუთუ საბრალო ვეღარ მივიწყებს C. 7 ვიმ] ვით B. 15 იგი – C. უჩემოთა] მწუხარებით C.

34. 4 როგორაც] როგორც B. 11 ჰზის] ზის B. 14 მართლადაც] მართლათაც B. 14 – 15 რა ... შუბლის] მის სასტიკ შუბლზედ რა რიგ იძვრება შეკეცილება დაჭმჭვნილება B. 19 ჰსურს] სურს B. 21 დაჰკრა] ჩაჰკრა B. 22 ჰთამაშობს] თამაშობს B. 24 ჰთრთიან] თრთიან B. 25 ცხოველ ყმაწვილურ აღტაცებითა] და გასაოცარ ყმაწვილურითა C.

35. 1 ხან მკლავთ გადიწვდის სულ გადიხრება, ხან მარდათ უვლის და ხან შედგება – A. 2 იგი] და C. 2 ტრიალებს] ტრიალებდა C. 2 სტუმრისა] მის C. 5 თეთრის ხელებით] თეთრ-ხელებით C. 5 იცილებდა] იღიცილებდა C. 5 თეთრის] თეთრი B. 7 დიდ ხანს თვის ზემო] თავზედა დიდხანს C. 8 და+თვის C. 9 მშვიდად] მშვიდათ B. 10 უსიტყვოდ] უსიტყვოთ B. 19 – 20 ნუთუ ...

აღმაშფოთრად] მითხარ მე: ნუ თუ შენს სიცოცხლეში სიკვდილზედ ფიქრი არა გწვევია და მისგან სულ არ შეგშინებია? C. 19 ნუთუ] რქვი B. 19 მარქვ! ნუთუ არასდროს სიკუდილი ფიქრათ B. 22 ერთს] ერთ B. 24 რად] რათ B. 25 ქვეყნად] ქვეყნათ B. 27 ერთს კიდევ ~ C.

36. 1 სამშობლოსთვის] სამშობლოზედ B. 2 ცისთვის] ცაზედ ცაზე B. 4 ნეტა რისთვისა] მითამ რათაო C. 5 მე ... მხიარულება] უფრო მაქვს შვება, მხიარულება B. 14 სწრაფად] სწრაფათ B.14 დაფრთხება] დაფთხება B. 9 გულს ... მამული] გულისთვის კია არ არის მამული C. 18 ვუყვარვართ] უყვარვართ B. 21 ქვეყნად] ქვეყნათ B. 30 კაცისთვის] კაცთათვის C.

37. 1 მოუკვდება] კაცს დაუნთქეს C. 7 გვაძლევს] მოგვცემს B. 15 უთუოდ] უთუოთ B. 17 მომიკვდა] მამიკვდა B. 17 უსახელოდ] უსახელოთ B. 20 – 21 როცა ... მტრობა] როს საწყალს ედგა თვალწინ სიკვდილი, მაშინ თვის მტრობა და თვისი სისხლი C. 22 მე] და BC. 24 მზად] მზათ 24 დასაცემდა] დასაცემათ B. 25 დასანთხევად] დასანთხევათა B. 26 მაგრამ] მარამ B. 27 ერთ] ერთს B. 28 ტანჯვად] ტანჯვათ B. 27 სიკვდილი რაა] რა არს სიკვდილი BC. 30 უთუოდ] უთუოთ B. 30 ქვეყნად] ქვეყნათ B.

38. 2 მისსა] მისა B. 3 დანთქამს] დანსთქამს B. 4 აჰა] ბოლოს BC. 5 შენმა] შენსა BC. 14 ჩემ] ჩემს B. 15 თამამად] თამამათ B. 19 აფრქვევს] აზრქვევს B. 21 უწყალოდ] უწყალოთ B. 24 დასცინი] დამცინი B. 24 – 25 უცოდველისა ... თვალში] შენ წინა ვსდგევარ სულ უბრალოლი! ნუ თუ უცოდველის ცრემლთ ნაკადული არა რათ გიჩანს შენ შენსა თვალში B. 29 ოჰ, შემბრალებ] შემბრალებ მე C. 31 მითხარ] მარქვი BC. 31 იქ ცრემლსა] ცრემლსა იქა B. 31 რარიგად] რა რიგათ B. 31 ჰღვრიან] ღვრიან B. 33 აგინთო] ალგინთო B. 34 ადრე ... სიკვდილი] რისთვის მიგზავნი ყმაწვილს სიკვდილსა C.

39. 6 როსმე] შენ დროს B. 10 არა სჩანს] სჩანს არც BC. 12 მკარგავ] მკარგამ BC. 13 მკლავ] მკლამ B. 17 სწრაფად] სწრაფათ B. 27 უეცრად] უეცრათ B. 28 მიჰქროდა, ჰხტოდა] იგრიხებოდა B. 29 ფრთხოდა] ფთხოდა B. 30 წასართმევდა ... თავსა] და გაიშლიდა შხირსა ფაფარსა BC. 32 აქაფებული] აღქაფებული B.

40. 1 ჰქრება] ქრება B. 4 ღრუბლები ბნელი] ღრუბელნი ბნელნი B. 4 ჟინჟლიანი] ჟინჟლიანი B. 5 ჯგუფად] ჯგუფათ B. 6 ბნელ] ბნელს B. 7 შავად] შავათ B. 7 ბუჩქებსა] ფუჩქებსა B. 8 ჰრბის] სრბის B. 8 ფრად] ფრათა B. 10 ქაფად] ქაფათა B. 19 მაგრამ] მარამ B. 21 მშიშრად] მშიშრათა B. 23 გალესილი] გაქლესილი B. 26 ბევრჯერ] ბევრჯელ B. მიწმინდავს] მიწმინდამ B.

41. 2 ამხანაგო] ამხანაგო B. 5 ჰქმენ] ქმენ B. 5 მძიმედ] მძიმეთ B. 3 რატომ ... მალე] უწინ სიკვდილით შავარდნის მზგავსო C. 2 მრქვი] აწ C. 5 რადა ... ქვეშა] რომელ დღის აქეთ გამომეცვალე C. 5 მძიმედ] მძიმეთ B. 8 ვერცხლად] ვერცხლათ B. 9 ველს] ველ B. 9 მთებში ველს მწოლეულს] ველს მთებში მწოლეულს C. 12 სიოზე] სიოში B. 13 დავინახავთ] დავინახამთ B. 14 ჯოგის] ჯოგისა B. 17 მაგრამ] მარამ B. 22 მშვიდადა] მშვიდათა B. 24 მუნჯ] ყრუ B. 25 უძრავად] უძრავათ B. 26 გრძელ] გძელ B. 29 სიფრთხილითა] სიფთხილითა B. 28 შორს გაწვდილს] შორეულს BC. 31 ამხანაგსა] ამხანაგსა B.

42. 1 ჰვიქრობს] ფიქრობს B. 2 უთუოდ] უთუოთ B. 8 მძიმედ] მძიმეთ B. 8 ჰრძნობდა] გრძნობდა B. 10 ოდეს] როს ის BC. B მაგრად] მაგრათ B. 13 მიიკრავს მკვდარს] მიიკრამს მკვდარ BC. 17 ძალა] ძალი B. 16 ერთსა] და ერთ BC. 17 სრულიად] სრულად B. 21 უეცრად] უეცრათა B. 23 სიკვდილის დღისა] ბნელ სიკვდილისა BC. 25 სწრაფად] სწრაფათ B. 29 უყურებს... გაუკვირდა] იმარხავდა რა ბნელ სიჩუმესა ჰაჯი იმ ლეკზედ სულ არ გაკვირდა BC.

43. 1 გავიდა] წარვიდა BC. 5 იმათ შუბლზედა] და იმათ შუბლზედ B. ნათლად] ნათლათ B. 7 ორივე] ორივ BC. სისხლში] სისხლითა BC. მოსვრილნი] გადასხმულ BC. 8 მაგრად] მაგრათ B. 9 მეგობრად] მეგობრათ B. 11 მხოლოდ] ხოლოთ B. 12 ესე კი ეჩვენათ] ეჩვენათ იმ საწყალ B. 12 იმ საწყალს – A. 13. ზოგჯერ] ხანდისხან BC. 15 მდიდარი... მათი] ბაშლაყი მათ ქუდთ ეფარებოდა BC. 14 ემუქრიან] ემუქროდნენ BC. 18 და მეორეს კი] მეორეს კია B.

კართა თანა (გვ.44)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ასლი U № 217.

ნ ა ბ ე ჟ დ ი : ცისკარი, 1859, № 12*, გვ. 279 – 280 (B).

თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. I, ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა, ტფ., 1892, გვ. 46 (A).

ვ. აბაშიძე, ჩანგი, თბ., გამოცემა მე-2 1892, გვ. 279 – 280.

ვ. აბაშიძე, ჩანგი, ბათომი, გამოც. მე-4, 1900, გვ. 246 C.

ს ა თ ა უ რ ი : კარებებთან (B).

ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : რუკერტით (B).

ხ ე ლ მ ო წ ე რ ა : ილია ჭავჭავაძე (B).

თ ა რ ი ღ ი : 1859 წელსა, 26 ივლისს, ტფილისი B, 1859 (A).

44. 3 ვარაკუნე] ვარახუნე B. 5 მიუველ] მიუელ B, მიველ C. 6 გუგუნებდა] ჟუჟუნებდა B. 7 სცხოვრებს] ცხოვრებს B. 10 საშიშრადა] საშიშრათა B. 11 ქვეყნად] ქვეყნათ B. 13 ზარსა] სარსა B. 15 უთუოდ] უთუოთ B.

მწირი (ნაწყვეტი) (გვ. 45)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი U № 108 (A). M № 7989 (B).

ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : ლერმონტოვით (AB).

თ ა რ ი ღ ი : – (AB).

ციცაბი კლდე (გვ. 51)

* ვ. ინგოროყვას მიერ გამოცემული ატომეულის I ტომის შენიშვნებში შეცდომით არის მითითებული "ცისკარი", 1859, № 11. თარგმანი დაიბეჭდა "ცისკრის" მე-12 ნომერში.

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი U № 108 (A); M № 17501 (ორი დასრულებული ვარიანტი) (BC).

თ ა რ ი ღ ი : 4 აგვისტო (ABC).

ს ა თ ა უ რ ი : "კლდე" (BC).

1 სუბუქმა] ლამაზმა C. 2 ახოვან... გულზედა] დიადის კლდისა მაგარ გულზედა BCD. 3 გაჰკრა... მხიარულმა] ადრე გაუდგა გზასა C. ადრე გაჰკრა სუბუქმა D. 4 მიმოთამაშით] მიმოთამაშე C. 5 მის... ბეჭდადა] კი დარჩა მოხუცისა კლდის C. კი სველი კვალი ბეჭდადა D. 6 დარჩა... ნახეთქში] ნახეთქში მისგან სველი ნავალი C. 7 იგი] კლდე D. 8 სივერანეში] სავერანებში B. ის უდაბნოში D.

სიზმარი (გვ. 52)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი U № 108 (B); M ავტ. № 17501 (E); ასლი U № 217.

ნ ა ბ ე ჭ დ ი : საქართველოს მოამბე, 1863, № 4, გვ. 80 (D).

თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა. ტ. I, 1892, ტფილისი, გვ. 89 – 90 (A).

ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : ლერმონტოვით (BD); ლერმონტოვისა (A).

თ ა რ ი ღ ი : 1860 (A). 4 აგვისტო, 1860 წ. პავლოვსკი (B); 4 აგვისტო (E); 4 აგვისტო 1860 (D).

52. 3 ქვეშე] ქვეშა BDE. 4 ვეგდე... მსხვერპლად] ვიყავ მლოდნელად BD. ნაკრავი მე ვეგდე უძრავად E. 5 ორთქლად] ოხშივართ BDE. 5 ჩემი] ჩემს E. 5 წყლული] წყლულით E. 5 რადმე აბოლდებოდა] ამოდიოდა E. 7 დიდროვან] დიდრონ D გარშამო E. 8 წვეტიან] წაკვეთილი E. 8 თავთ] თავთა E. 12 მხარეს] მხარზედა BD. 12 ტკბილსა მხარესა] ნანატრ ველზედა E. 13 ჰქონდათ ქალებსა] იქ ყმაწვილ ქალებს მხიარული, გალალებული, ჰქონდათ ბაასი, ლაპარაკი ჩუმი ჩემზედა BD. ყმაწვილ ქალებსა მხიარული, გალალებული, ჰქონდათ ბაასი, იქ ლაპარაკი ჩუმი ჩემზედა E. 15 ხოლო] მაგრამ DE. 16 ერეოდა] ერევოდა D. 17 მწუხარე... წაელო] მჭმუნვარ სიზმარში B. 17 მწუხარე სიზმარს] მწუხარ სიზმარში E.

წინასწარმეტყველი (გვ. 54)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი M № 17501 (E); U № 108 (C); ასლი U № 217.

ნ ა ბ ე ჭ დ ი : ცისკარი, 1861, № 1, გვ. 132 – 133 (D).

თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. I, ტფილისი, 1892, გვ. 87 – 88 (A).

ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : ლერმონტოვიდან (CD); ლერმონტოვისა (A).

ხ ე ლ მ ო წ ე რ ა : თ. ილია ჭავჭავაძე (D).

თ ა რ ი ლ ი : 4 აგვისტო, 1860 წ., პავლოვსკი. (CD); 1860 (A).

54. 3 მეფობს] სჯის E. 5 ხოლმე] ხშირად E.. 10 შმაგად] მკაცრად E. 11 თავს წავიყარე ნაცარი, ფერფლი] ზედ წარვაყარე ჩემს თავსა ფერფლი ED. შევბღერტე მტვერი მე თავსა ჩემსა E. 13 ვცხოვრობ] ვსცხოვრობ C. როგორც ფრინველი] სავერანესა E. 14 უფლის საზრდოთი მე უდაბნოსა] მაცხოვრებს ღმერთი საუდაბნოსა და აჰა ვსცხოვრობ სავერანესა, ვით ფრინველს ღმერთი მამლევს საზრდოსა E. 15 ასრულებენ] აღსრულებენ. C. 16 მიწიერნი] ქვეყნიერნი E. 17 კი მე მმორჩილებენ] იქ მე მისმენენ E.

55. 3 მოხუცნი] ცხოვანნი E. 4 ცბიერ] მზაკვარ E. 6 ეგ ამაყია] ამაყი არი E. 9 ემაგ ბედშავსა] მაგ ფერ მკრთალსა CE. 10 რა პირქუშია, მოუსვენარი] რა მწუხარეა, გლახა, გამხდარი E. 12 სძულთ] ჰსძულთ CD.

*** ზღვათა მფლობელის (გვ. 56)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი U № 108 (B); ასლი U № 217.

ნ ა ბ ე ქ დ ი : ”საქართველოს მოამბე”, 1861, № 9 (C).

თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. I, ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა, თბ., 1892, გვ. 132 (A).

ვ. აბაშიძე, ჩანგი, გამოც. მე-2, თბ., 1892 (D).

ვ. აბაშიძე, ჩანგი, გამოც. მე-4, ბათომი, 1900, გვ. 216 (E).

ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : ანდრე შენიედამ (EC), – (B).

ხ ე ლ მ ო წ ე რ ა : მთარგმნ. ი. ჭავჭავაძე (E).

თ ა რ ი ლ ი : 1861 A, – (BE).

ძირითადი ტექსტის ორივე სქოლიო არ არის EB წყაროებში.

ფრანგი მწერლის ანდრე შენიეს (1762 – 1794) ამ ლექსის ილიასეული თარგმანი შესრულებულია ვ. ტუმანსკისეული რუსული თარგმანიდან. ამის შესახებ ვრცლად იხ. მ. იამანიძე, ანდრე შენიეს ერთი ლექსის ილია ჭავჭავაძისეული თარგმანის გამო, კრიტიკა, 1984, გვ. 185 – 190.

56. 2 მფლობელის ვენეტიკის] მფლობელის ვენეციის BC. 5 ჰმღერს] მღერს BC. 6 უფასოდ ჰმღერის] უფულოდ მღერის B, ჰმღერის] მღერის C. 7 სცნობს] ჰსცნობს BC. 8 არცა სახელს] არც სახელსა B. 11 შეუშინებლად] და უდარდელად B. 13 მშფოთვარი] მშფოთარე E.

ირლანდიისადმი (გვ. 57)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი U № 108 (B).

ნ ა ბ ე ქ დ ი : კრებული, 1872, № 7, გვ. 100 – 101 (C).

თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. I, ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა, ტფ., 1892, გვ. 171 – 172 (A).

ვ. აბაშიძე, ჩანგი, გამოც. მე-2, თბ., 1892, გვ. 145.

ვ. აბაშიძე, ჩანგი, გამოც. მე-4, ბათომი, 1900, გვ. 206 – 207 (D).

ლექსები ილია ჭავჭავაძისა, ტფ., 1904, გვ. 33*, (E).

ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : ტომას მურის ნათქვამი, რუსულიდამ გადმოღებული (BC).

ხ ე ლ მ ო წ ე რ ა : ილია ჭავჭავაძე (CD).

თ ა რ ი ღ ი : 1872 წ. 5 თებერვალი (BC), 1872 წ. (A), – (DE).

ჩვენთვის არაა ცნობილი, თუ საიდან შეასრულა ი. ჭავჭავაძემ ინგლისელი პოეტის ტომას მურის (1779 – 1852) ლექსის "ირლანდიისადმი" ქართული თარგმანი. ლექსის 22-ე სტრიქონი ათტომეულის I ტომში (1951 წ.) დაბეჭდილია B ავტოგრაფის მიხედვით, რომელსაც იმეორებს "კრებულიც": "როს-ვითა თვის შვილთ ფელიქვანი-გვაწოვებ შენა". ჩვენ ვბეჭდავთ 1892 წლის (I ტ.) გამოცემის მიხედვით.

57. 4 მიდგა] მიდგა მე BC, მიდგას მე D, ძარღვში] ძარღვებში C. 5. გაწყდება] გასწყდება D. 6 უბედუროვ] უბედურო BC, ხსოვნა] ხსოვა BCD, მექმნება] მექნება D. 7 მწუხარის] მწუხარების D. 9 იმა ქვეყნებზე] იმ ქვეყანაზე D. 10 თავისუფლების რომელთ ათბობს] რომელთაც ათბობს თავისუფლების CD. B-ში ჯერ დაუწერია: "რომელთ ათბობს თავისუფლების მშვენიერი მზე". შემდეგ ასე გადაუკეთებია: "თავისუფლებას ათბობს რომელთ მშვენიერი მზე". 15 დავსტკბებოდი] დავჰსტკბებოდი BC, დავტკბებოდი D. 21 იქმნები] იქნები D, ხოლო] მხოლო D.

58. 2 თვისთა] თვის BCD. ფელქვანი] პელიკანი CD. B-ში ჯერ უწერია "პელიკანი", შემდეგ გადაუხაზავს და დაუწერია "ფელიქვანი".

ნატვრა (გვ. 59)

ნ ა ბ ე ქ დ ი : ვ. აბაშიძე, ჩანგი, გამოცემა მე-2. ტფილისი, 1892, გვ. 173.

XIX საუკუნის 90-იან წლებში ცნობილი ქართველი მსახიობი ვასო აბაშიძე ბეჭდავდა ლიტერატურულ აღმანახს "ჩანგის" სახელწოდებით.

* ამ გამოცემის ტექსტი ზუსტად იმეორებს 1892 წლის გამოცემას.

("ჩანგი" სალიტერატურო სადამოებზე და დივერტისმენტებში სახმარებლად). სულ გამოვიდა ოთხი გამოცემა.

1892 წელს გამოსულ ტომში 173-ე გვერდზე ვხვდებით ნ. ნეკრასოვის თარგმნილ ლექსს, რომლის სათაურია "ნატვრა", სარჩევში აღნიშნულია – "ნატვრა" (ნეკრასოვისა), ი. ჭავჭავაძისა.

ლექსი ნ. ნეკრასოვს დაუწერია 1861 წელს, პირველად დაიბეჭდა მწერლის 1864 წელს გამოცემულ კრებულში. მას ორიგინალში სათაური არა აქვს. ილიას, ლექსის შინაარსიდან გამომდინარე, დაუსათაურებია: "ნატვრა". ეს თარგმანი არაა შესული ილია ჭავჭავაძის არც ერთ გამოცემაში და არც მის ბიობიბლიოგრაფიაში.

ილიას ეს უცნობი თარგმანი პირველად იბეჭდება მის თხზულებათა აკადემიურ გამოცემაში.

ლექსის მე-7 სტრიქონში შეცდომით დაბეჭდილი იყო, რითაც რითმაც დარღვეული იყო: "და წმინდა ნატვრა მე ამიხდა", ჩვენ აღვადგინეთ: "ამიხდება".

კაენი (გვ. 63)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი M № 17501.

ხელნაწერი წარმოადგენს შავ ავტოგრაფს. ავტოგრაფი უთარიღოა, მაგრამ მის გვერდით მოთავსებული ლექსების შავები 1860 წელს განეკუთვნება, ამდენად აღნიშნულ ლექსსაც პირობითად 1860 წლით ვათარიღებთ. ავტოგრაფი უსათაუროა, არის გადახაზული ადგილები. ახელის სიტყვებს აქვს ორი შავი ვარიანტი:

- I. ღმერთო! ვინცა მიწა შეჰქმენი,
ჰაერი, ცეცხლი, ოკეანე, სივრცთა ზღუდენი,
რომელმაც შემდეგ დღე და ღამის დაბადებისა,
რადგანც ქვეყნებზედ ცვივა სხივი შენ ნათელისა
და შენი ჩრდილი, ტანი ყოველ არსისა
სასიხარულოდ რომ უყვარდეს,
რათა იხაროს და უყვარდეს, უყვარდე თვით შენ,
თაყვანსა გცემ მე! თაყვანსა გცემ!
- II. ღმერთო, ვინცა არაფრით შეჰქმენი,
მიწა, ჰაერი, ოკეანე, ცეცხლი, სივრცენი,
რომელმაც მოეც ფორმა, ტანი ყოველ არსებას

რათა იხაროს და უყვარდე თვით შენ.

მე-6 სტრიქონის შემდეგ გადახაზულია შემდეგი სიტყვები: "სასიხარულოთ, სატრფიალოდ და საყვარელად".

მანფრედი(გვ. 65)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი M № 17501.

ავტოგრაფში თარიღი ნაჩვენებია არაა. მას ვათარიღებთ ისევე, როგორც "კაენს". იხ. ჩვენივე შენიშვნა, გვ. 679. ავტოგრაფი შავია, არის გადახაზული ადგილები:

მანფრედის სიტყვის პირველი სტრიქონის შემდეგ გადახაზულია შემდეგი სიტყვები: "თვარა იმ დრომდინ, ვიდრე (....) იგი ჩაქრება". მესამე სტრიქონში ჯერ ეწერა "დაუსრულებელთ", შემდეგ დაუწერია "უსრულებელთ". მე-4 სტრიქონის ნაცვლად ეწერა სხვა სტრიქონი, რომელიც გადახაზულია: "რომელთ დაჭერა და მოდრეკა არ შემოდლიან". მე-5 — 7 სტრიქონების ნაცვლად ეწერა:

"ჩემს გულს არასდროს არ მოუვა თვლემა და ძილი,
ჩემს გულს არასდროს არ მოუვა ჟამი ძილისა.
დავხუჭავ რა თვალთ — იგინი მე შიგ ჩამყურებენ,
მაგრამ კი ვცხოვრობ, სახე, ფორმა კაცის ცოცხალ მაქვს".

მე-11 — 12 სტრიქონების ნაცვლად ეწერა:

"მე აღმოვსწურე იგი ღრმა ტბა ფილოსოფისა,
ფილოსოფოსთ ტბა, დიდი, ბნელი. წყარონი.."

მე-15 სტრიქონის შემდეგ მოდის გადახაზული სტრიქონები:

"მაგრამ ამითაც ვერარა გავხდი, მითაც სიკეთე
ვექმენი კაცთათვისა.
მაგრამ ამითაც არაფერი მე არ მეკეთილა,
მე კაცთა შორის (მოვინდომ.) სიკეთის ქმნასა,
ვნახე, სიკეთე კაცებშიაც თურმე ყოფილა,
მაგრამ ამითაც არაფერი არ მეკეთილა

მე კაცთათვისა მოვინდომე ქმნა კეთილისა,
ვნახე, სიკეთე კაცებშიაც თურმე ყოფილა,
მაგრამ ამითაც არაფერი არ მეკეთილა”.

მე-17 სტრიქონის ნაცვლად ეწერა: ”მაგრამ ვერარა გავხდი

მითაც , მტრებიცა მყვანდენ, რადგან დაუმარცხებელმა....”

ბოლო სტრიქონის ნაცვლად კი ეწერა: ”იყო ჩემთვისა, ვითა წვიმა ზედა ქვიშასა”.

დემონი (გვ. 67)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ავტოგრაფი M № 17501.

ავტოგრაფში თარიღი ნაჩვენები არაა, მაგრამ მის გვერდით მოთავსებული ლექსების შავები 1860 წელს განეკუთვნება, ამდენად, აღნიშნული ლექსის ნაწყვეტი პირობითად თარიღდება 1860 წლით.

უკანასკნელი გასაკვეთი (გვ. 71)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ასლი U № 217.

ნ ა ბ ე ქ დ ი : გაზ. ”ივერია”, 1877, გვ. 9 – 12 (B).

თხზულეზანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. III, ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა, ტფ., 1892, გვ. 220 – 229 (A).

გამოჩენილი ფრანგი მწერლის ა. დოდეს (1840 – 1897) მოთხრობა ”უკანასკნელი გასაკვეთი” 1892 წლის პუბლიკაციის შემდეგ ილიას თხზულეზათა არც ერთ გამოცემაში არ შესულა.

71. 12 სტვენის] შტვენის B. 19 – 20 ჰკითხულობს] კითხულობს B.

72. 1 ის] ისა B. 3. ბრძანება] ბძანება B. 5 მითხრან] მითხრა B. 13 შევვარდი] შევარდი B, ბ-ნ] უფ. B. 16 ზოგი] ზოგნი B. 17 იზეპირებდა] იზეპირებდნენ B. 18 დაეხსოვნათ] დაეხსომნათ B. 20 ჟრამულის] ჟრამულის B. 21 დავმჯდარიყავ] დავმჯდარვიყავ B. 25 თავისის] თავისი B. 26 გზა] შარა B.

და იმ სიჩუმეში] იმ სიჩუმეში და B. 29 ბატონმა] უფალმა B. 30 ფრანსო] ფრანცო B.

73. 9 ისხდნენ] იყვნენ B, ჰაუზერიც] ხაუზერიც B. 11 ბევრი] ბევრნი B. 14 და ზედ გადაშლილზედ – A. 15 გარდი-გარდმო] გარდი-გარდმოდ B, სათვალეები] სათვალეები B. 16 – 17 ბატონი] უფალი B. 21 ბრძანება] ბძანება B. 22 გერმანულიდა] ნემეცურიდა B. 24 ფრანგული] ფრანციული B. 25 – 26 ბარბაროსნო] ბარბაროზნო B. 29 სჩანს] ჰსჩანს B.

74. 2 რომელთაც] რომელთც A. 3 ბატონი] უფალი B. 4 მის] ამის B. 7 მივხვდი] მივხდი B. 9 უკანასკნელის] უკანასკნელი B. 10 ბატონის] უფალის B. 13 ეკარგებოდათ] შორდებოდათ B. 18 სიტყვაშივე] სიტყვაში B. 19 ვიდევ] ვიდექ B. 20 ბატონი] უფალი B (ეს სიტყვა A-ში ყველგან ასეა ნასწორები და აღარ ვიმეორებთ). 21 ფრანსო] ფრანცო B. 24 დიალ] დიახ B, დღეხვალეობაში] დღეხვალეობამ B. 25 გერმანელებს] ნემენცებს B. 29 ფრანსო] ფრანცო B. 31 – 32 არასა ჰზრუნავდნენ] არას ზრუნავდნენ B.

75. 4 სათევზაოდ] სადარბაზოდ A. (ფრანგულ დედანშიც არის სათევზაოდ). 7 ფრანგულის] ფრანციულის AB. 8 ფრანგული] ფრანსიული AB. 13 გადახსნა] გადასხნა B. 18 აუხსნია] აუხსნია B. 20 გადმოგვეცესო] გადმოქვეცესო B. 33 ჰლულუნებდნენ] ლულუნებდნენ B. 33 – 34 გერმანულად] ნემენცურად B.

76. 3 სცდილობსო] ცდილობსო B. 9 მოეცვიტონა] მოეცვეტონა B. 15 გამოსთხოვებოდნენ] გამოჰსთხოვებოდნენ B. 19 – 20 ბაშვებმა] ბავშვებმა B. 21 ჰაუზერს] ხაუზერს B, სათვალეები] სათვალეები B. 27 სწავლების] სწავლის B.

77. 4 საწერ] საწერს B. 5 ცარცი] მელი B. 6 დასწერა] დაწერა B. 11 დასრულდაო] დასრულდა B.

უბინაო კაცი ნუიორკში (გვ. 78)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ასლი U № 215.

ნ ა ბ ე ქ დ ი : გაზ. "ივერია", 1878, № 3, გვ. 11 – 16; № 4, გვ. 12 – 16; № 5, გვ. 13 – 16.

აღნიშნული მოთხრობის რუსული თარგმანი სათაურით "Нью-Йоркский бродяга" დაიბეჭდა 1877 წელს ჟურნალში «Отечественные записки» (№ 12). მოთხრობის ავტორი ჩვენთვის ცნობილი არ არის, ის კი დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ მისი ავტორი "მხოლოდ ამერიკელი მწერალი შეიძლება იყოს". ამის შესახებ დაწვრილებით იხ. ნ. ჩიტაური, ილია ჭავჭავაძის ორი პროზაული თარგმანი, "ცისკარი", 1985, № 6, გვ. 154 – 157.

ხელნაწერი № 215 წარმოადგენს "ივერიაში" გამოქვეყნებული ტექსტის ასლს, ერთმანეთთან შედარებისას ვარიანტული სხვაობები არ აღინიშნება. "ივერიის" ტექსტიდან ჩანს, რომ მოთხრობა ექვს თავად ყოფილა დაყოფილი,

ოღონდ წინა ორი თავი ტექსტში არ არის გამოყოფილი; იგი ჩვენ დავყავით თავებად.

აღნიშნული მოთხრობა ილიას თხზულებათა არც ერთ გამოცემაში არ შესულა, მაგრამ თარგმანის ილიასეულობას ადასტურებს მოთხრობის ("უბინაო კაცი ნუიორკში") ხელნაწერი ასლის არსებობა ხელნაწერთა ინსტიტუტის ი. ჭავჭავაძის პირად საარქივო ფონდში. ხელნაწერი გადაწერილია "ივერიიდან", მსგავსად სხვა თარგმანებისა, ი. ჭავჭავაძის თხზულებათა 1892 წლის გამოცემის მომზადების მიზნით, რომელთაგან ზოგიერთი კიდევ დაიბეჭდა 1892 წლის გამოცემის III ტომში.

- 80. 24 განმავლობაში] განმავლობაში A.
- 83. 1 სვამს] სვავს A. 25 ქცევა] გცევა A.
- 85. 14 რომელიც] რომელც A. 95 დამვიწყებინართ] დამმვიწყებინართ A.
- 86. 1 გათახსირებული] გათანხსირებული A.
- 87. 10 ტეტლოუს] ტეტლოუსს A. 12 – 13 ტეტლოუს] ტეტლოუსს A. 28 ტეტლოუს] ტეტლოუსის A.
- 88. 16 ნუიორკში] ნუიორკში A. 32 ჩავუვარდი] ჩავუვარდი A.
- 89. 29 კაცი] კაცია A.
- 92. 28 ვუშოვი] უშოვი A.
- 95. 34 იატაკზედ] იატაქზედ A.
- 97. 9 ორშაბათს] ორშაბადს A. 18 ტეტლოუს] ტეტლოუსის A.
- 98. 25 ორშაბათს] ორშაბადს A.
- 99. 13 მამად] მამათ A. 18 ორშაბათიც] ორშაბადიც A. 21 შეეპარა] შეეპარა A.
- 100. 17 შაბათს] შაბადს A. 20 – 21 სასარგებლოდაო] სასარგებლოთაო A.
- 101. 17 ტეტლოუ] ტეტლოუსი A.
- 102. 1 იმდენადვე] იმდენათვე A. 11 შეწუხებული] შეხუბული A.
- 103. 2 ტყვედ] ტყვეთ A, აქეთ] აქედ A. 16 შაბათს] შაბადს A. 21 გავუძღვები] გაუძღვები A.
- 105. 11 მოვუხერხე] მოუხერხე A.
- 106. 3 ეშმაკად] ეშმაკათ A. 14 გავუშვი] გაუშვი A.

შვილი მოხუცებულის ჰამზასი (გვ.108)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ასლი U № 216.

ნ ა ბ ე ქ დ ი : გაზ. "ივერია", 1878, № 6, გვ. 12 – 14; № 7, გვ. 13 – 16; № 8, გვ. 13 – 15; № 9, გვ. 14 – 15; № 10, გვ. 12 – 14 (B).

თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა, ტფ., 1892, ტ. III, გვ. 253 – 290 (A).

ს ა თ ა უ რ ი : შვილი მოხუცებულის გამზისა (B).

ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : თარგმანი (B).

არც ერთ წყაროში (ნაბეჭდი, ხელნაწერი, ასლი) არ არის მითითებული მოთხრობის ორიგინალის ავტორი. მკვლევარმა ნ. ჩიტაურმა დაადგინა, რომ მოთხრობის ავტორი ყოფილა XIX ს. სერბი მწერალი და პოეტი ჯურა იაკშიჩი*. ილია ჭავჭავაძისეული ქართული თარგმანის წყაროს კი წარმოადგენს რუსული თარგმანი, რომელიც გამოქვეყნდა ჟურნ. "Пчела"-ს 1877 წლის მე-3 ტომის მე-16 ნომერში, სათაურით «Сын седаго Гамзы».

B წყაროში ("ივერია") მე-6 თავი მეორდება ორჯერ მე-7 თავის ნაცვლად და ამიტომ B-ს VII თავი შეესაბამება ძირითადი წყაროს VIII-ს და B-ს VIII თავი – შესაბამისად IX-ს.

108. 5 ჰყავიან] ყვაიან B. 7 სვამს] სვავს B. 9 მოსახვევნელად] მოსახვევლად B. 10 ჰფიქრობს] ფიქრობს B. 11 იქნება] იქმნება B.

109. 3 მოსწყინდება] მოჰსწყინდება B. 4 ჰღელავდა] ღელავდა B. 10 ძრწოლა] წრწოლა B. 16 ბაგეთაგან] ბაგეთაგან B. 16 – 17 მოსწყდება] მოჰსწყდება B. 18 სიმღერა] სიმღერა (1) B.

110. 5 გვარეულობის პირველ] გვარეულობიდან პირველის B. 6 მწკრივად] მწკვრივად B. 8 – 9 გამომეტყველებდნენ] გამომეტყველობდნენ B. 14 ხალებით] ხალებითა B. 14 – 15 ქსოვილით] ქსოვილითა B. 15 ნაკერით] ნაკერითა B. 16 ბალიშზედ] ბალიშებზედ B. 17 ვარსკვლავნი] ვარსკვლავნი B. 24 მოსდიოდა] მოჰსდიოდა B. 26 თავზედა] თმაზედა B. 31 სცემდა] ჰსცემდა B.

111. 1 სჭექდა] ჰსჭექდა B. 4 აენტებოდათ] აენტოთ B. 7 ხმლის] ხლმის B. ჰლამობდა ხმლის] ლამოდა ხლმის B. 22 თავის] თავისის B. 28 ხმლის] ხლმის B. 29 არის] არი B. 31 ნუ გემის] ნუ გემისთ B. 34 ჰამზა] გამზა B.

112. 4 ჰამზის] გამზის B, სმაგდა] ჰსმაგდა B. 5 სწყინდა] ჰსწყინდა B. 11 უბრძანა] უბძანა B, შეკრთნენ] შეკრთდნენ B. 15 ჰამზამ] გამზამ B. 16 შეჰყურებდნენ] შემოჰყურებდნენ B. 17 წარმოსთქვა] წარმოჰსთქვა B, აქეთ] აქედ AB. 18 ჰამზა] გამზა B. 21 – 22 ჰამზიგრადა] გამზიგრადა B. 27 ჰამზიგრადაში] გამზიგრადაში B. 28 დღეთა] დღესა B, ჰამზა] გამზა B. 29 მეფისას] მეფისასა B. 33 გადმოსდენია] გადმოჰსდენია B.

113. 1 მახლობელთაგანმა] მახლობელთაგან B. 2 – 3 ჰამზიგრადასა] გამზიგრადასა B. 4 დარჩენილი] დარჩომილი B. 5 მასაცა] მასსაცა B. 10 სძლებოდა] ჰსძლებოდა B, ყურებით] ყურებითა B. 21 დასცლის] დაჰსცლის B. 26 აქეთ-იქით] აქედ-იქით AB. 31 ჰამზასი] გამზისა B. 32 თავის] – B.

* ვრცლად იხ. ნ. ჩიტაურის წერილი: "ილია ჭავჭავაძის ორი პროზაული თარგმანი", ცისკარი, 1985, № 6, გვ. 164 – 5.

114. 1 ჰხედავდა] ხედავდა B. 7 ჰამზა] გამზა B. 9 ჩამოსცვიოდა] ჩამოჰსცვიოდა B. 10 ჰამზა] გამზა B. 11 დარჩენილიყო წუთისოფლად] დარჩომია წუთის-სოფლად B. 12 წუთისოფელიც] წუთის სოფელიც B. 12 შესძაგდა] შეჰსძაგდა B, მოსწყინდა] მოჰსწყინდა B. 13 სწუხდა] ჰსწუხდა B, გამოვეთხოვო] გამოვეთხოვო B. 14 სტკიოდა] ჰსტკიოდა B, დამრჩეს] დამრჩესო B, მსხვერპლად] სხვერპლად B. 20 ჰამზას] გამზას B. 21 ჰლოცულობდნენ] ლოცულობდნენ B, ჰამზას] გამზის B. 22 ჰამზას] გამზას B. 23 ჰამზა] გამზა B. 26 ჰამზიგრადში] გამზიგრადში B, სცნობდნენ] ჰსცნობდნენ B. 26 – 27 ქრისტიანებისას] ქრისტიანებისას B. 28 გასჯიქებოდა] გაჰსჯიქებოდა B. 31 ბრძოლისას] ბრძოლისას B, სცემდა] ჰსცემდა B. 33 ჰამზამ] გამზამ B.

115. 10 მამა-ჰაპათანი] მამა-ჰაპათა B. 14 სამშობლო] სამშობლოს B. 18 მთავრისა] მთავარისა B. 19 სცემ] ჰსცემ B, სცემენ] ჰსცემენ B. 21 ჰამზა გარდაიცვალა] გამზა გადიცვალა B. 32 – 33 მათს წრეს და დიდის წყურვილით ყურს უგდებდა ხოლმე] და ისმენდა A.

116. 11 გაშალეს] გაიშალეს B. 15 გიჟური] გიჟურის B. 21 მათის] მათ B. 23 ყველაზე] ყველაზედ B. 25 ჰენებით] ჰენებითა B. 26 მოჰხედა] მოხედა B, 26 – 27 ცხენმა+რომ B. ნებაზე] ნებაზედ B. 28 – 29 ბევრს ხანს] დიდხანს B. 29 ცხენი] ცხენით B. 30 შეშინებია] შეჰშინებია B. 31 – 32 დაიფრთხო] დაიფრთხო B. 35 სტკებოდა] ჰსტკებოდა B.

117. 6 მურმური] შურშური A. მჰვირვალე] მტჰვირვალე B. 8 მაგრილებელ] მაგრილობელ B, ჩრდილოში] ჩრდილში B. 10 რასაც ხედავდა] რასაც ჰხედავდა B, ყველაფერი] ყოველისფერი B. 13 შესძლო] შეჰსძლო B. 15 გამოეცხადა+მას B. 18 მსგავსი] მგზავსი B. 21 ხმაგაკმენდილ] ხმა გაკმენდილის B. 29 თავთ] თავით A. 30 სწყევლიდა] ჰსწყევლიდა B.

118. 3 შეუსუბუქა] შეუმსუბუქა B. 13 ჰყვოდნენ] ყვოდნენ B. 14 ჰგალობდა] გალობდა B. 17 და – B. 19 შემოჰხედა] შემოხედა B. 23 არა] არ B. 25 ღმერთო, ღმერთო] ღმერთნო, ღმერთნო B. 27 შემოჰხედა] შემოხედა B. 30 ჰპოულობდა] პოულობდა B. 31 სდგას] დგას B. 34 წარმოსთქვა] წარმოჰსთქვა B.

119. 1 ღულუნი] გუგუნი B, მამიჩემის] მამის ჩემის B. 2 მინახავხარ] მინახვიხარ B. 6 დასტკებს] დაჰსტკებს B. 18 მოსდიოდა] მოჰსდიოდა B. 25 ჰნახოს, ჰნახოს] ნახოს, ნახოს B. 28 ჰნახავდა] ნახავდა B. 32 სამეფოსანი] სამეფოსნი.

120. 4 მოუთმენლად] მოუთმენელად B, ბრძანოს] ბძანოს B. 6 წარმოსთქვა] წარმოჰსთქვა B. 8 ჰთხოულობს] თხოულობს B. 9 ერთბაშად] ერთბამად B. 16 სრვა] სვრნა B, დაასკვნა] დაჰსკვნა B. 17 შესწყდა] შეჰსწყდა B. 19 აბრეშუმსა] აბრეშუმისა B, ოქრომკედით] ოქრო მკერდით B. 25 დასდებს] დაჰსდებს B. 26 ჰამზას] გამზის B, ოქროთი] ოქროთ B. 33 თვალეებში] თვალეებშია B.

121. 6 ჩასჩურჩულებდა] ჩაჰსჩურჩულებდა B. 7 სძულხარ] ჰსძულხარ B. 8 სცემს] 1 სცემს B. გწამს] გრწამს B. 9 ჰძრწოდა] წრწოდა B. 11 ანდერძად]

ანდერძათ B. 13 უკანასკნელნი] უკანასკნელი A. 14 ჰამზასი] გამზისა B. 32 შვენიერებას] მშვენიერებას B.

122. 1 აქეთ] აქედ AB. 3. ჰამზას] გამზის B, ჰხედავდა] ხედავდა B. 5 შვენიერებისა] მშვენიერებისა B. 6 ჰგალობდა] გალობდა B, ვარსკვლავებითა] ვარსკვლავებით B. 12 შესძახა] შეჰსძახა B. 13 სცემენ] ჰსცემენ B. 16 თაყვანსა სცემს] თაყვანს-ჰსცემს B. 19 – 20 წაქცევას ჰლამობდა] და დაცემას ლამიდა B. 22 ჰთრთოდა] თრთოდა B. 24 განუზომელისა] განუზომელის B. 33 დავუმალო] დაუმალო B.

123. 1 ჰამზასი] გამზისა B. 2 თრთოლვით] თრთოლით B. 4 მის] მისის B. 7 შემცირებია] შეჰმცირებია B. 9 წარმოსთქვა] წარმოჰსთქვა B. 10 შენ (1) – A. 14 წყვდიადისა] მწყვდიადისა B. 19 სთქვა] ჰსთქვა B. 23 უწმინდაესს] უწმინდესს B. 25 შესწყდა] მიჰსწყდა B.

124. 12 ცხენიდგან] ცხენთაგან B. 17 შესძლო] შეჰსძლო B. 25 ხმლებს] ხლმლებს B.

125. 2 ჩამოსდიოდა] ჩამოჰსდიოდა B. 3 თრთოლვით] თრთოლით B. 8 ვაჟკაცობა] ვაჟოკაბა B. 11 ბრძანა] ბძანა B. 17 ჰამზასი] გამზისა B. 18 ჰშურდათ] შურდათ B. 26 აღარავისთვის] აღარავისათვის B. 29 მეფე] მეფეც B. სწუხდა] ჰსწუხდა B, ჰხედავდა] ხედავდა B. მისი] მის AB. 30 სანთელივით] სანთელსავით B. 34 ჩამოსცვივდა] ჩამოსცვიდა A., ჩამოჰსცვივდა B.

126. 1 ფერმკრთალს] ფერმკთალს A. 3 წარმოსთქვა] წამოჰსთქვა B. 6 გაიყინაო] გაყინდაო B. ჰფირთლებოდა] ფითრლებოდა B. 7 ჰწითლლებოდა] წითლლებოდა B. 9 შეჰყვარებია] შეუყვარებია B, ჰამზასი] გამზისა B. 19 – 20 შეამწყვდევდნენ] შეამწყვდევენ A. 21 კედლებს] კედლებ B. 25, 28, 33 მსხვერპლი] სხვერპლი B. 31 დასდვა] დაჰსდვა B.

127. 3 უკანასკნელად] უკანასკნელადღა B. 6 ამჟამად] ას ჟამად B. 7 ერთ გიჟ] ერთს გიჟს B, ზის] ჰზის B. 15 ადრეული] ადრეულა B. 17 ღმერთო, ღმერთო] ღმერთნო, ღმერთნო B. 21 დიალ] დიახ B. 25 ქვეყნიერებისავ] ქვეყნიერობისავ B. 28 წყვდიადია, წყვდიადი] მწყვდიადია, მწყვდიადი B, დამიბნელდა] დამიბნელა B. 29 გაჰქრნენ] განჰქრნენ B, ვარსკვლავნიცა] ვარსკვლავნიცა A. 31 – 32 ჩემს ფიქრებს, შენს წინაშე გადავშლიდი ხოლმე – A.

128. 1 ამოსძახა] ამოჰსძახა B. 2 ნესტიან] ნოტიოან B. 3 ხმაგაკმენდილნი] ხმა გაკმენდილი B. 8 წასწვდნენ] წაჰსწვდნენ B. 12 ნესტიან] ნოტიო B. 15 მდინარებდნენ] მდინარებდენ A. 21 ჰამზისავ] გამზისავ B, წარმოსთქვა] წარმოჰსთქვა B. 23 დასტოვებენ] დაჰსტოვებენ B. 25 სცეს] ჰსცეს B. 28 სძულხარ] ჰსძულხარ B.

129. 1 ჰამზასი] გამზისა B. 4 სცემენ] ჰსცემენ B. 5 ნემანიჩებისა] ნემანიჩებისაგან B. 9 ჰამზისას] გამზისას B. 11 უბედური] უბედურს B. 22 ჰლენდა] ლენდა B. 25 ღმერთნი] ღმერთი B, გასწყრომიან] გაჰსწყრომიან B. 26 ჰსურთ] სურთ B, შემუსრონ] შემუსრონონ B. 27 არიან] არის B. 29 იბრძვის] იბრძვისო B.

130. 1 მისივე] მისისავე B. 6 სადღერგრძელო] სადღერგრძელო B. 19 სთქვა] ჰსთქვა B. 30 ყველანი] ყოველნი B. 31 ბრძანების] ბძანების B.

131. 13 სთქვა] ჰსთქვა B.

რამეთუ კაცი ვარ (გვ. 132.)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ასლი U № 217.

ნ ა ბ ე ჭ დ ი : გაზ. "ივერია", 1878, № 31, გვ. 11 – 16; № 32, გვ. 14 – 16; № 34, გვ. 11 – 15; № 36, გვ. 12 – 16; № 38, გვ. 13 – 16; № 39, გვ. 12 – 16; № 40, გვ. 12 – 16; № 41, გვ. 10 – 14; № 42, გვ. 8 – 14; № 43, გვ. 11 – 15; № 45, გვ. 13 – 19; № 46, გვ. 11 – 16; № 47, გვ. 10 – 16. 1879, № 1, გვ. 1 – 64 (A).

ცნობილი გერმანელი მწერლის გეორგ ებერსის (1837 – 1898) რომანის "რამეთუ კაცი ვარ" ქართულ თარგმანს ილია ჭავჭავაძეს აკუთვნებენ ილიას პირველი ბიოგრაფი გრ. ყიფშიძე და მკვლევარები: ქრ. რაჭველიშვილი და ს. ხუნდაძე. სტილთან ერთად თარგმანის ილიასეულობას ადასტურებს ის, რომ რომანის ტექსტი ხელნაწერი ასლის სახით დაცულია ვ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის ილია ჭავჭავაძის ფონდის № 217 კრებულში, რომელიც მწერლის სიცოცხლეშივე შედგა 1892 წლის გამოცემისათვის. ამ შემთხვევაშიც ხელნაწერი ტექსტი გადმოწერილია "ივერიიდან". მკვლევარ ნ. ჩიტაურის აზრით, აღნიშნული რომანი წარმოადგენს ი. ჭავჭავაძის პოემა "განდეგილის" ლიტერატურულ წყაროსაც. ამ საკითხზე იხილეთ: ნ. ჩიტაური, "განდეგილის" ახლადმიკვლეული ლიტერატურული წყარო", "კრიტიკა", 1984, № 4, გვ. 129 – 142. რომანი "რამეთუ კაცი ვარ" არ შესულა დღემდე განხორციელებულ ილიას თხზულებათა არცერთ გამოცემაში.

133. 1 რომელნიც] რომელიც A.

136. 19 ამაღეკიტელი] ამალიტელი A.

137. 10 გაეთრიე] გამეთრიე A. 11 შევუშვა] შეუშვა A.

139. 8 მოახლედ] მოახლეთ A. 17 ვუთხრა] უთხრა A. 28 გულმრისხანედ] გულმრისხანეთ A. 30 გერმასს] გერმესს A. 33 გერმასი] გერმესი A.

140. 18 გერმასს] გერმესს A.

141. 18 აქეთ-იქით] აქედ-იქით A. 14 გაბოროტებულმა] გამოროტებულმა A.

142. 12 გერმასი] გერმასა A.

143. 26 ნათხოვრად] ნათხოვრათ A.

145. 32 – 33. წაიბუტბუტა] წაბუტბუტა A.

151. 16 ვისვამდი] ვისვავდი A.

152. 11 სტეფანე] სტეპანე A. 23 ქრისტიანი] ქრისტიანე A. 35 ურჯულოდ] ურჯულოთ A.

153. 1 ქრისტიანად] ქრისტიანათ A. 5 პავლედ] პავლეთ A.

154. 15 გაჰსტყორცნა] გაჰსტყორცა A.

155. 24 აქეთ-იქით] აქედ-იქით A. 29 საშინლად] საშინლათ A. 31 ტოტად] ტოტათ A.

157. 7 შესაქცევრადაო] შესაქცევრათაო A.

158. 4 მტრობდნენ] მტრობდენ A. 11 ქვით] ქვის A.

159. 15 წუწუნით] წუწუნით A. 27 – 28 დაიმტვრევ] დაიმტრევ A.

160. 33 გულლბილი] გულბილი A.

161. 6 მოეჭრათ] მოეჭრად A. 16 უიმისოდ] უიმისოთ A.

162. 9 გამომგზავნა] გამომგზავნა A.

163. 33 შოვნის] შომნის A.

164. 10 აქეთ] აქედ A.

165. 32 უწინდელეზრ] უწინდელეზ A.

166. 7 ანუბისი] ასუბისი A. 8 დაიჭირა] დაჭირა A. 19 მარტანამ] მართანამ A. 25 უსიტყვოდაც] უსიტყვოთაც A. 28 მწყემსად] მწყემსათ A. 31 ვახშმად] ვახშმით A.

167. 2 ვალად] ვალათ A. 31 ერთი] ერთია A.

168. 21 ქმრის სასიამოვნოდ] ქმრის სასიამოვნოთ A. 28 მარტანავ] მართანავ A.

169. 4 სინაიაზედ] სინაიაზედ A.

170. 5 ჰყვანდა] ჰყვანდა A. 12 საცა] რაცა A. 20 ნულაფრისა] ნულარისა A.

171. 2 ბიზანტიაში] ვიზანტიაში A.

172. 22 აქეთ] აქედ A. 23 მარტოდ] მარტოთ A.

174. 18 აქეთ] აქედ A.

175. 5 დაიწყო] დაიწვო A.

176. 27 წარმოსადეგი] წამოსადეგი A.

179. 5 აქეთ] აქედ A.

180. 6 ბევრნი] ბევნი მ.

181. 7 – 8 ხმლებითა] ხლმებითა A. 15 – 16 ქვეშაგებად] ქვეშაგებათ A.

182. 25 უწნავდა] უწნამდა A.

183. 25 ეგვიპტეში] ეგვიპტოში A.

185. 1 ქმრის] ქრმის A.

186. 7 უთავისნათესავოდ] უთავის ნათესავოთ A. 17 ცოლ-ქმრობის] ცოლ-ქრმობის A. 22 სირონას] სირონის A. 28 ყვავილებად] ყვავილებათ A. 29 მყრალს] მრყალს A.

187. 7 ქმრის] ქრმის A.

188. 6 – 7 მუშტებად] მუშტებათ A. 15 სიამოვნებად] სიამოვნებათ A. 20 სხივს] სხივ A.

189. 77 რამოდენადაც] რამოდენათაც A.

190. 26 დამხრჩვალს] დამხვჩვალს A.
191. 24 ოთახის] ოთხის A.
192. 15 – 16 კრიალა] აკრიალა A. 21 აქეთ] აქედ A. 22 ქვეშაგებად] ქვეშაგებათ A. 31 საითაც] საიდაც A.
193. 29 ამაოდ] ამოთ A. 34 ღმერთთა] ღმერთა A.
194. 10 აქეთ] აქედ A. 12 ცოდვად] ცოდვათ A. შესაწვავად] შესაწვავათ A.
196. 2 ჰქონდა] ჰქოდა A.
197. 23 რიგად] რიგათ A.
199. 29 რომელნი] რომელნი A.
201. 12 აქეთ] აქედ A. 35 ანიშნა] ინიშნა A.
202. 4 შორის] შორი A. 14 უშენოდაც] უშენოთაც A.
204. 11 ძალით] ძალი A.
205. 1 გერმასს მამის] გერმას მამისს A. 19 აქეთ] აქედ A.
206. 3 – 4 აქეთ-იქით] აქედ-იქით A. 6 მუშტებად] მუშტებათ A.
207. 1 ტრფიალებით] ტფიალებით A. 3 წინაშე] წინაშე A. 33 შენს] შემს A.
208. 12 გადავიხედავ] გადავიხედამ A.
210. 13 გერმასს] გერმას A. 29 ფარდათ] ფადრათ A.
211. 18 ჩაჩქანისაკენ] ჩაჩქაროსაკენ A. 26 გერმასს] გერმას A.
212. 28 ცდილობს] ცდილოს A. 32 ქმრისა] ქრმისა A.
213. 25 ინდომებ] ინდომენ A.
214. 15 უნდა – A.
215. 6 სთქვა] სსთქვა A.
217. 2 აქეთ-იქით] აქედ-იქით A.
219. 29 სალპობად] სალპობათ A, საყრელად] საყრელათ A. 28 – 29 გაუქრა] გაუქარა A.
220. 6 ქმრისაგან] ქრმისაგან A. 12 ფეხიციად] ფეხიციათ A, კაცად] კაცათ A. 19 აქეთ] აქედ A. 30 გულმოდგინედ] გულმოდგინეთ A.
221. 1 ქმრისა] ქრმისა A. 6 მოვულოო] მოულოო A. 12 ფიქრადაც] ფიქრათაც A. 15 საქმედ] საქმეთ A. 31 გამოვარდა] დამოვარდა A.
222. 9 აქეთ] აქედ A. ქმრის] ქრმის A. 11 აქეთ] აქედ A. 29 აქეთ-იქიდამ] აქედ-იქიდამ A.
223. 16 აქეთ] აქედ A. 27 მირიამი] მირიამმი A.
225. 9 საპალნე] საპანე A. 24 ვარდად] ვარდათ A.
226. 5 აქეთ] აქედ A. 12 ქმრით] ქრმით A. 17 აქეთ] აქედ A. 25 ჩვეულებად] ჩვეულებათ A. 27 ცოლ-ქმრობა] ცოლ-ქრმობა A. 29 თქვენთა] თქვენია A.
226. 34 ტანისამოსს] ტანისამოს A.
227. 12 შემოგვიხტეს] შამოგვიხტეს A. 14 შემოსვლა] შამოსვლა A. 26 რომელნიც] რომელიც A.
228. 9 ფეხიცის] ფეხიცი A. 14 შორს] შოლს A. 24 სენატორმა] სენატოლმა A.

229. 32 – 33 ჩვეულებად] ჩვეულებათ A.
 230. 17 უქმად] უქმათ A.
 231. 4 დააშრობს] დააშროს A. 5 ამაოდ] ამოთ A.
 231. 28 მაინც] მაინ A.
 232. 8 იმოდენად] იმოდენა A.
 232. 23 როგორადაც] როგორათაც A, ჩვეულებად] ჩვეულებათ A. 30 ქმრისათვის] ქრმისათვის A.
 233. 19 – 20 ჩვეულებად] ჩვეულებათ A.
 234. 31 რაღაც] რაც A. 32 ყმაწვილად] ყმაწვილათ A.
 235. 17 თვისება] თვითება A.
 237. 6 ავად] ავათ A. 35 უკუვაქცევთ] უკუვაქცევი A.
 238. 10 ავადმყოფი] ავათმყოფი A. 29 საუზმედ] საუზმეთ A. 30 ცოდვილად] ცოდვილათ A.
 239. 20 – 21 ძალიან] კალიან A.
 240. 15 შემდეგ] შემდეგ A.
 241. 14 ფეხიციმ] ფეხიცი A.
 242. 24 ქმრის] ქრმის A.
 243. 3 აქეთ] აქედ A. 24 გემად] გემათ A.
 244. 10 ტირილი] ტირილს A.
 245. 11 სუსტადა] სუსტათა A. 12 ვსწავლობ] ვწავლობ A. 20 მოგიხარშავო] მოგიხარშამო A, ღამე] ღამი A.
 246. 2 მზგავსად] მზგავსად A.
 246. 13 სვამდა] სვავდა A. 25 დასაბანად] დასაბანათ A. 26 გასალამაზებლად] გასალამაზებლათ A. 31 ქმრის] ქრმის A.
 247. 3 ხოლმე] ხომე A. 15 მტკივნეულობით აევსო] მტკივნეულობითა ევსო A. 20 ძალლი] ძალლ A.
 248. 6 სიცოცხლედ] სიცოცხლეთ A. 13 მისაღებად] მისაღებათ A. 16 თვალები] თვალე A.
 249. 24 დაუტუქსივარ] დაუტუქსივარ A. 26 შემხვედროდა] შეხვედროდა A. 33 მაგრამ] მაგრა A.
 250. 2 ქმრისაგან] ქრმისაგან A. 5 დაუბრუნა] დაუბუუნა A. 6 აქეთ] აქედ A. 26 მოხსნა] მოხსნა A. 30 მამაჩემს] მამა ჩამს A.
 251. 7 გამოვესალმო] გამოსალმო A, ალექსანდრიაში] ალექსანდრიაში A. 20 წმინდად] წმინდათ A. 28 შემოვუშვი] შამოუშვი A.
 252. 2 ხომ] რომ A. 5 ფათერაკად] ფათერაკათ A. 14 მოვუვლი] მოუვლი A. 20 გგონია] გგონა A. 34 პავლემ] პავლეგ A.
 253. 23 სიცილით] სიცილი A.
 254. 10 უწინდელებრ] უწინდელებ A. 15 სალოცავად] სალოცავათ A.
 255. 13. მოედნად] მოედნათ A. 33 თამამად] თამამათ A.
 256. 1 მხეცად] მხეცათ A. 12 მსხვერპლს] სხვერპლს A.
 258. 32 მიზღავ] მიზღამ A.

259. 20 აქეთ] აქედ A. 23 მზგავსი] მგზავსი A.
260. 16 შენად] შენათ A. 22 აქეთ] აქედ A. 30 დასავლეთისაკენ] ჩასავლეთისაკენ A.
261. 6 წავლაზედ] წავლაზედ A. 8 მივიყვანო] მივიყვანო A. ავუჩინო] აუჩინო A. 26 მზგავსი] მგზავსი A.
262. 30 ლაპარაკსა] ლაპარასა A.
263. 34 სარწმუნოებად] სარწმუნოებას A.
264. 25 დედაკაცად] დედაკაცათ A.
265. 19 გასაქრობად] გასაქრობათ A. 27 მწყემსს] მწყემს A.
266. 14 ღამედ] ღამეთ A.
264. 8 ამოუვსო] ამოუმსო A.
270. 9 ქრისტიანად] ქრისტიანათ A. 11 – 12 დედაკაცად] დედა-კაცათ A. 25 აქეთ] აქედ A. 27 ფიქრადაც] ფიქრათაც A.
271. 8 გულმოდგინედ] გულ-მოდგინეთ A.
272. 6 გადააცილა] გადაცილა A. 20 მხურვალედ] მხურვალეთ A.
274. 1 მაგდალინავ] მაგდანილავ A.
275. 20 გზად] გზათ A.
276. 5 ადვილია] ადვილიაო A.
279. 35 კარგად] კარგათ A.
281. 13 აქეთ] აქედ A.
282. 5 – 6 სამგზავროდ] სამგზავროთ A. 11 გზად] გზათ A.
283. 3 ქარავანს] ქარავანს A.
286. 7 შეაპარა] შააპარა A.
286. 19 აქეთ] აქედ A. 29 გერმასს] გერმას A. 30 ტყვედ] ტყვეთ A.
287. 11 აქეთ] აქედ A. 28 უმირიამოდ] უმირიამოთ A.
288. 1 ცოტ-ცოტად] ცოტ-ცოტათ A. 4 რჩებოდა] რჩემოდა A. 16 იხეხავდა] იხეხამდა A. 23 აქეთ] აქედ A.
289. 18 განცვიფრდა] განცვიფრთდა A. 30 ნეტარებად] ნეტარებათ A.
290. 4 ვუზიდავდი] უზიდავდი A.
294. 14 უბძანა] უბძანი A. 29 აქეთ] აქედ A.
295. 5 გერმასს] გერმას A.
296. 16 აქეთ] აქედ A.
297. 9 წასაწყმედად] წასაწყმედათ A. 10 წარმართებმა] წარმარმართებმა A.
298. 28 მღვდლებმა] მღვდლებმა A.
299. 25 გაქცევად] გაქცევათ A. 26 ამოისუნთქა] ამოისუთქა A.
301. 13 ამოსხდომოდნენ] ამოსხდომოდენ A. 14 კლდეებს] კლდეებს A.
302. 34 აქეთ] აქედ A.
305. 9 სტუმრად] სტუმრათ A. 27 კლისმიდამ] კლიზმიდამ A. 34 მარტანა] მართანა A.
308. 25 მოვურთავ] მოურთავ A.

- 309.** 28 მამაჩემის] მამა ჩემი A.
- 310.** 1 – 2 მეგობარმა] მეგომარმა A. 7 მომცა] მამცა A.
- 311.** 5 მარტანა] მართანა A. 22 მარტანამ] მართანამ A. 27 – 28 მარტანას] მართანას A.
- 312.** 2 მამობრივად] მამობრვივად A. 8 დაჰმზავსებოდა] დაჰმზავსებოდა A. 16 უპოლიკარპოდ] უპოლიკარპოთ A. სრულებით] სრულები A. 19 მარტანა] მართანა A.
- 313.** 3 აქეთ] აქედ A. 20 მოიცა] მაიცა A.
- 314.** 11 მარტანამ] მართანავ A. 23 წყალი] წვალი A.
- 315.** 9 დაემუდარა] დეემუდარა A.
- 318.** 28 – 29 მეთევზეთა] მეთევზედა A.
- 319.** 2 – 3 მეხსომებით] მეხსომებით A.
- 320.** 28 გააკეთებინა] გაუკეთებინა A.

თურკოსი კომმუნელთა შორის (გვ.321.)

ნ ა ბ ე ქ დ ი : ჟურნ. “ივერია”, 1879, № 2, გვ. 98 – 101.

თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. III, ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა, ტფ., 1892, გვ. 231 – 235 (A).

ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : მოთხრობა ალფონს დოდესი B.

გამოჩენილი ფრანგი მწერლის ა. დოდეს (1840 – 1898) მოთხრობა “თურკოსი კომმუნელთა შორის” 1892 წლის შემდეგ განხორციელებულ ილიას თხზულებათა არც ერთ გამოცემაში არ შესულა.

321. 1 თურკოსი] ტიურკოსი B. 4 თურკოსთაგანი] ტიურკოსთაგანი AB, ვინას] ვინას B. 19 ქვეშაგებში] ქვეშაგებში B. 20 ავადმყოფნი] ავადმყოფნი B.

322. 6 ბლიდაჰის] ბლიდაჰს B. 8 თთვე] თვე B. 12 იაზრა] გაიგო. 16 კომმუნელები] კომმუნალები B. 19 თურკოსიც] ტიურკოსიც B. 22 მრავალგვარობამ] მრავალფერობამ B. 24 აქეთ] აქედ A. 30 თურკოსი] ტიურკოსი B. 32 ჰნახა] ნახა B. 33 გონება დაბნეულნი] გონება დაბნეული B. 34 ქუჩების ქვები აჰყარეს] ქუჩებს ქვებს აცლიდნენ B.

323. 5 თურკოსი] ტიურკოსი B, იქით — B. 6 სტენავდა] ჰსტენავდა B. 9 ჰზუზუნებდა] ზუზუნებდა B. 10 ეი! თურკოს] ჰეი! ტიურკოს B. 15 შალვრებიანებს] შალვრიანებს B. 18 თურკოსი] ტიურკოსი B. 20 ელოდდა] ელოდა B. 21 ერთს] ერთ B. 25 ელოდდნენ] ელოდნენ B, შესცინოდნენ] შეჰსცინოდნენ B. 30 თურკოსი] ტიურკოსი B. 31 ილიმოდა] დიმილებდა B.

ერთი უბედურთაგანი (გვ. 324.)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ასლი U № 217.

ნ ა ბ ე ჭ დ ი : ჟურნ. "ივერია", 1879, № 7 - 8, გვ. 38 - 91; № 9 - 10, გვ. 67 - 110 (A).

ცნობილი ფრანგი მწერლის ჟიულ კლარეტის (1840 - 1913) რომანის "ერთი უბედურთაგანი"-ს რუსული თარგმანი სათაურით "Бедняк" დაიბეჭდა პეტერბურგის ყოველთვიურ ჟურნალ «Дело»-ს 1872 წლის IX - XII ნომრებში. თარგმანის ილიასეულობას ადასტურებს რომანის "ივერიიდან" გადაწერილი ტექსტის ხელნაწერი ასლი, რომელიც შედის 1892 წლის გამოცემისათვის გამიზნულ ხელნაწერ კრებულში (კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ი. ჭავჭავაძის ფონდი, № 217). ამ საკითხზე ვრცლად იხილეთ მკვლევარ მ. იამანიძის საკვალიფიკაციო ნაშრომი: "ილია ჭავჭავაძე ფრანგული ლიტერატურის მთარგმნელი" (ნაშრომი დაცულია შოთა რუსთაველის სახ. ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის ბიბლიოთეკაში).

ჟ. კლარეტის რომანი "ერთი უბედურთაგანი" 1879 წლის პუბლიკაციის შემდეგ განხორციელებულ ილიას თხზულებათა არც ერთ გამოცემაში არ შესულა.

324. 16 - 17 ბედნიერად] ბედნიერათ A. 20 მდიდრად] მდიდრათ A.

325. 6 რევოლიუციას] რევოლიუცია A. 15 ჭარბადა] ჭარბათა A.

326. 24 ბედად] ბედათ A.

327. 17 - 21 საყვარლად] საყვარლათ A.

328. 9 უნამუსოდ] უნამუსოთ A. 22 - 23 ულუკმაპუროდ] ულუკმაპუროთ A.

329. 6 უწინ] უწან A. 9 ფიქრად] ფიქრათ A. 12 როგორ] როგორც A. 14 კაცად] კაცათ A. 19 უწინდელეზრ] უწინდელეზ A. 20 კაცად] კაცათ A. 31 უორთითოდ] უორთითოთ A.

330. 21 არა - A.

331. 11 აქეთ-იქით] აქედ-იქით A. 25 ულუკმაპუროდ] ულუკმაპუროთ A.

332. 5 ფათერაკად] ფათერაკათ A. 8 - 9 ღვარძლიანად] ღვარძლიანათ A.

333. 15 ჩამოსვა] ჩამოსვო A. 23 მრისხანედ] მრისხანეთ A. 26 აქეთ] აქედ A.

334. 10 -11 ბუნდად] ბუნდათ A. 20 უნებლიედ] უნებლიეთ A. 27 წინანდელეზრ] წინანდელეზ A.

338. 20 სიზმრად] სიზმრათ A. 33 შევიდა] შავიდა A.

339. 20 უშლიაპოდ] უშლიაპოთ A.

340. 2 მტკიცედ] მტკიცეთ A.

341. 8 უაზროდ] უაზროთ A. 19 უსიცოცხლოდ] უსიცოცხლოთ A. 22 აქეთ] აქედ A. 26 მარტოდ] მარტოთ A.
342. 14 ცხადად] ცხადათ A.
343. 12 უკაცრაოდ] უკაცრაოთ A. 31 მკითხავთ] მკითხამთ A.
344. 17 გეტყვიან] გეტყიან A.
346. 28 ამაოდ] ამაოთ A.
347. 1 მმართველად] მმართველათ A. 13 ჭირად] ჭირათ A. 14 ლხინად] ლხინათ A. 19 ობლად] ობლათ A. 21 რკინად] რკინათ A. ქვად] ქვათ A. 22 ტანად] ტანათ A, 31 ხმლის] ხლმის A.
348. 29 მომღერალად] მომღერალათ A, ოსტატად] ოსტატათ A. 30 წინამძღოლად] წინამძღოლათ A. 31 გლახად] გლახათ A, დიდკაცად] დიდკაცათ A. 32 მუშად] მუშათ A. 32 – 33 რედაქტორად] რედაქტორათ A. 34 თამამად] თამამათ A.
349. 6 ზედსიძედ] ზედსიძეთ A.
350. 6 პრეფექტად] პრეფექტათ A. 7 სტუმრად] სტუმრათ A. 14 იმპერატორად] იმპერატორათ A.
352. 25 ნაპოლეონ] ნაპოლეონი A.
353. 4 ქმრის] ქრმის A. 27 ნუსხას] ნუსხას A. 29 ქმრისა] ქრმისა A.
354. 27 ექიმად] ექიმათ A.
355. 23 აქეთ] აქედ A. 25 ერთად] ერთათ A. 27 ავკაცობად] ავკაცობათ A. 35 ვუქცევთ] უქცევთ A.
357. 9 გულადად] გულადათ A. 12 ჩუმად] ჩუმათ A.
359. 29 თავის] თავისი A. 34 საგანგებოდ] საგანგებოთ A.
360. 19 ნუგეშად] ნუგეშათ A.
361. 5 ქმრის] ქრმის A. 11 მეფად] მეფათ A.
362. 8 ქმრის]] ქრმის 6. 25 ქმრისა] ქრმისა A.
364. 26 მოიშორა] მაიშორა A. 33 კაცად] კაცათ A.
365. 3 აუფართხალდა] აუფორთხალდა A. 7 ქმრისა] ქრმისა A. 8 უნებლიედ] უნებლიეთ A. 16 ტრფიალებად] ტრფიალებათ A.
366. 4 აზრად] აზრათ A. 7 ქმრის] ქრმის A. 27 საზღვეინებლად] საზღვეინებლათ A. 29 მოვალედ] მოვალეთ A.
367. 21 ქმრის] ქრმის A.
368. 11 – 12 შუაკაცად] შუაკაცათ A.
369. 17 ეს] ის A. 19 ნუგეშად] ნუგეშათ A. 29 მართლადაც] მართლათაც A. 30 ფიქრდაც] ფიქრათაც A. 32 ქმრის] ქრმის A. 33 მარტოდ] მარტოთ A.
370. 7 ურცხვად] ურცხვათ A. 13 შესანიშნავი] შესანიშნავიო A. 31 უწინდელებ] უწინდელებ A.
371. 5 საახალწლოდ] საახალწლოთ A. 32 საშველადა] საშველათაო A. 35 სიკვდილისაგანაცა] სიკვდისაგანაცაო A.
372. 8 წამად] წამათ A. 13 ვინახავ] ვინახამ A. 23 ძვირადაცა] ძვირათაცა A. 30 უნებლიედ] უნებლიეთ A.

373. 5 უიარალოდ] უიარალოთ A.
374. 13 ავაზაკად] ავაზაკათ A. 17 უწინდელეზრ] უწინდელეზ A.
375. 26 მომიკვდეს] მამიკვდეს A.
379. 19 აქეთ] აქედ A. 21 ტუსაღად] ტუსაღათ A.
381. 23 აქეთ-იქით] აქედ-იქით A. 31 პოლიციელებმა] პოლიციელმა A.
382. 9 აქეთ] აქედ A. 24 კარგადა] კარგათა A.
385. 7 არტეს] არტესს A. 8 ხმაამოუღებლივ] ამოუღებლივ A.
386. 21 მზად] მზათ A. 24 ამბობდა] ამბოდა A.
387. 5 სულელობად] სულელობათ A.
388. 12 იხსენიებდნენ] იხსენიებდენ A.
389. 28 მსხვერპლად] სხვერპლად A.
390. 4 უჩირქოდ] უჩირქოთ A.
391. 9 სნეულებად] სნეულებათ A.
392. 24 დამნაშავედ] დამნაშავეთ A.
393. 9 მსხვერპლს სხვერპლს A.
394. 9 ქმრის] ქმრის A. 10 ნიშნის] ნიშნის A. 11 მსხვერპლი] სხვერპლი A.
19 ქმრისა] ქმრისა A. 20 ქმრისაგან] ქმრისათვის A.
398. 10 გაჰკიოდნენ] გაჰკიოდენ A. 16 ნოელ] ნოელს A. 30 ცოლ-ქმრობის]
ცოლ-ქმრობის A. 34 დამღუპავსო] დამღუპამსო A.
401. 12 ქალად] ქალათ A. 28 ქმრისათვის] ქმრისათვის A.
402. 6 ნოელ] ნოელი A. 16 რიხიანადა] რიხიანათა A.
403. 2 დამნაშავედ] დამნაშავეთ A. 16 მართლმსაჯულებას]
მართლმსაჯულებს A.
404. 9 ფიქრადაც] ფიქრათაც A.
408. 13 ლატაკად] ლატაკათ A. 18 კაცად] კაცათ A.
409. 16 პირობად] პირობათ A. 27 ვყიდულობ] გყიდულობ A.
410. 19 შემდეგ] შემდეგს A.
411. 8 კაცად] კაცათ A. 12 ყრუდ] ყრუთ A.
412. 34 არც] არ A.
413. 22 დამრჩომია] დამჩომია A. 31 ამბავსა] ამბავსაო A. 32 ნიშნავდა]
ნიშნავდაო A. 33 გამბედაობა] გამბედაობაო A.
414. 33 ბრალდებულად] ბრალდებულათ A.
415. 23 დამნაშავედ] დამნაშავეთ A. 25 ჩაჰყლაპავდა] ჩაჰყლაპამდა A.
416. 3 მხოლოდ] მხოლოთ A.
420. 17 უნებლიედ] უნებლიეთ A.
421. 20 ჩასვამდნენ] ჩასვამდენ A. 30 მსხვერპლად] სხვერპლად A. 34
სიღრმეში] სიღრმეში A.
422. 16 მოვკვდარვიყავო] მოვკვდარვიყავო A. 17 მოვკვდებო]
მოვკვდებო A.
423. 7 დამნაშავედ] დამნაშავეთ A. 9 – 10 ყოფასა] ყოფისა A. 90
გულწამხდარი] გულწამხრდარი A.

423. 34 დამნაშავედ] დამნაშავეთ A.
 424. 28 ამხანაგი] ამხანაკი A.
 425. 17 მოჰკლავდით] მოჰკლამდით A. 19 ხელმეორედ] ხელმეორეთ A.
 427. 7 აქეთ] აქედ A; 24, 25 მკითხავთ] მკითხამთ A.
 428. 13 თავზარსა] თავს ზარსა A. 17 მშვიდობიანად] მშვიდობიანათ A.
 24 მორტალს] მორტალი A.
 429. 8 მოგიკლავთ] მოგიკლამთ A. 34 კაცადა] კაცათა A.
 431. 24 ამბავი] ამბავის A. 27 ვუშველო] უშველო A.
 432. 2 ხმლების] ხლმების A. 7 – 8 ბაქანზედ] ბექანზედ A. 34 უთროთდა]
 უთროთოლდა A.
 433. 20 დამნაშავედ] დამნაშავეთ A. 21 წამებულადაო] წამებულათაო A.
 434. 6 მოგიკრავ] მოგიკრამ A. 8 გამოუჩნდა] გამოუჩნდა A.
 485. 28 უწმინდესმა] უწმინდასმა A.
 486. 6 ფრანკად] ფრანკათ A. 12 დაჰსტრიალებს] დაჰსტიალებს A.

ლექსნი პროზითა (გვ. 438.)

ბაასი, ბებერი დედაკაცი, ძალლი, მთხოვარა, “გაიგონებ მსჯავრსა სულელისასა”, სულელი, ბელურა.

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ასლი U № 214 (B).

ნ ა ბ ე ქ დ ი : ივერია, 1883, № 12, გვ. 50 – 61 (C);

თხზულებანი ილია ჭავჭავაძისა, ტ. III, ტფილისი, 1892, გვ. 203 — 219 (A).

ს ა თ ა უ რ ი ს ქ ვ ე შ : თხზ. ტურგენევისა (A). თარგმანი (C).

თ ა რ ი ღ ი : (– ABC).

აღსანიშნავია, რომ 1892 წლის პირველი პუბლიკაციის შემდგომ გამოცემებში ილია ჭავჭავაძის თხზულებათა გამომცემლებს არც ერთი ეს თარგმანი არ შეუტანიათ. გ. შარაძემ ამ თარგმანებს მიუძღვნა წერილი “ილია ჭავჭავაძე და ივანე ტურგენევი”. გაზ. “კომუნისტი”, 1983 წ. 2 ოქტომბერი და აქვე გამოაქვეყნა ამ თარგმანთა ტექსტები, ხოლო შემდეგ შეიტანა წიგნში: “პეტრე დიდიდან ლევ ტოლსტოიმდე”, თბ., 1986. ამგვარად, მკითხველი იღებს ი. ტურგენევის ამ ნახევრად დავიწყებულ ილიასეული თარგმანების აკადემიურად დადგენილ ტექსტს.

თარიღდება პირველი პუბლიკაციის მიხედვით.

“გაიგონებ მსჯავრსა სულელისასა”. ა. პუშკინი. ეს სათაური ი. ტურგენევს აუღია ა. პუშკინის ლექსიდან “პოეტს”.

მეფე ლირი (გვ.453)

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი : ი. ჭავჭავაძისა და ივ. მაჩაბლის ავტოგრაფი M № 20845 (D, D¹).

ნ ა ბ ე ქ დ ი : მეფე ლირი. ხუთმოქმედებიანი შექსპირის ტრაგედია ინგლისურიდან გადმოღებული ილია ჭავჭავაძისა და ივანე მაჩაბლისაგან. (I მოქმედება). ჟურნ. “კრებული”, თფ., 1873, წიგნი მეათე, გვ. 1 – 80 (B).

მეფე ლირი. ტრაგედია ვილლიამ შექსპირისა. ინგლისურიდან გადმოღებული ივ. მაჩაბლის და ილ. ჭავჭავაძის მიერ, ტფ., ე. ხელაძის სტამბა, 1877, 243, გვ. (A).

მეფე ლირიდან (ნაწყვეტი). ი. ჭავჭავაძისა და ი. მაჩაბლისა. კრებ. “ჩანგი”, შედგენილი ვ. აბაშიძის მიერ. თბ., 1888, გვ. 419 – 426. (C)*

1873 წლის ზაფხულიდან 1874 წლის გაზაფხულამდე ილია ჭავჭავაძე ქართული ბანკის დაარსების ნებართვისათვის მთელი წელი იმყოფებოდა პეტერბურგში. ამ დროს ივ. მაჩაბელთან ერთად მან თარგმნა შექსპირის “მეფე ლირი”. პეტერბურგის უნივერსიტეტის სტუდენტი ივ. მაჩაბელი კარგად ფლობდა ინგლისურ ენას. ილიაც ამავე დროს შესდგომია ინგლისური ენის შესწავლას, რომ შექსპირს დედანში გასცნობოდა, რასაც ადასტურებს ილიას წერილი (1873 წ. 21 ნოემბრის) მეუღლისადმი: “...მე ინგლისური ენის სწავლას შევუდექი და შექსპირის ტრაგედიას კოროლ ლირს ვსთარგმნი სხვასთან ერთად”. ილია ჭავჭავაძეს და ივანე მაჩაბელს თარგმანი მოკლე დროში შეუსრულებიათ. 1874 წლის 1 იანვრისათვის “მეფე ლირის” თარგმნა დასრულებულია... “სწორედ ახალი წლის პირველ დღეს სრულიად გავათავეთ თარგმანი” – წერს ილია ოლღა გურამიშვილს. ამგვარად, მეფე ლირის ქართული თარგმანის შექმნის თარიღად უნდა მივიჩნიოთ 1873 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი.

წინამდებარე გამოცემის ძირითად ტექსტად ავიღეთ 1877 წელს გამოცემული მთლიანი ტექსტი (“მეფე ლირი”, ტრაგედია ვილლიამ შექსპირისა. ინგლისურიდან გადმოღებული ივ. მაჩაბლის და ილ. ჭავჭავაძის მიერ, ტფ. 1877, 243 გვ.). “მეფე ლირის” I მოქმედება გამოქვეყნდა ჯერ კიდევ 1873 წელს (“კრებული”, № 10), იმ დროს, როცა მისი ქართულად გადმოღება ბოლომდე დამთავრებულიც არ იყო. როგორც ალ. კალანდაძე აღნიშნავს, “ეს

* ამ უკანასკნელის შესახებ თ. ნაკაშიძისა და ნ. კორძაიას მიერ შედგენილ “ილია ჭავჭავაძის ბიობიბლიოგრაფიაში” (1857 – 1907) მითითებულია 1889 წ. სინამდვილეში ამ კრებულს გამოცემის წელი არ აწერია, ხოლო საცენზურო ნებართვა მიცემულია 1888 წლის აპრილში.

იყო პირველი რეალისტური თარგმანი ქართულ დრამატურგიაში” “კრებულის” გამოცემა ამ ნომრით შეწყდა და ამდენად თარგმანის იქ ბეჭდვაც აღარ გაგრძელებულა. “მეფე ლირიდან” ნაწყვეტი გამოაქვეყნა ვ. აბაშიძემ “ჩანგში” 1888 წელს. ილიას სიცოცხლეში “მეფე ლირის” სხვა გამოცემა არ განხორციელებულა.

ჩვენამდე მოაღწია ერთადერთმა ავტოგრაფმა “მეფე ლირისა”, რომელიც ინახება გ. ლეონიძის სახ. საქართველოს სახელმწიფო ლიტერატურის მუზეუმში (№ 20845).

აღნიშნული ავტოგრაფით არ უსარგებლია “მეფე ლირის” არც ერთ გამომცემელს: გ. გაჩეჩილაძე (1954), ნ. ყიასაშვილი (1931), ხოლო 1927 წლის “ქართული წიგნის” გამოცემაში “მეფე ლირს” დართული აქვს ილია ჭავჭავაძისა და ივანე მაჩაბლის აღნიშნული ავტოგრაფის ფრაგმენტი: (IV მოქმედების I სანახავის ბოლო ნაწილი: გლოსტერის და ედგარის სიტყვები). ფრაგმენტის სახით ხელნაწერიდან შერჩეულია ისეთი შვიდი სტრიქონი, რომელთაგან პირველი სამი გაგრძელებაა წინა გვერდებზე ი. მაჩაბლის ხელით ნაწერი ტექსტისა, ხოლო მომდევნო ოთხი სტრიქონი ილია ჭავჭავაძის ხელია, რომელიც შემდეგ გრძელდება რამდენიმე გვერდზე. “ქართული წიგნის” შესაბამის კომენტარში ნათქვამია, რომ ფრაგმენტის მე-7 სტრიქონი შემდეგ ი. მაჩაბლის ნასწორებიაო, რაც ჩვენი დაკვირვებით არ დასტურდება. მაშასადამე, მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული ავტოგრაფი 1927 წლის “ქართული წიგნის” გამომცემლებს ხელთ ჰქონიათ, ტექსტების შედარებით გაირკვა, რომ მათ ამ ხელნაწერით არ უსარგებლიათ და გაიმეორეს 1877 წლის გამოცემა.

ილიას ნაწერების სრული კრებულის პირველი (1925 – 29) გამომცემლებიც პ. ინგოროყვა და ალ. აბაშელი იცნობდნენ აღნიშნულ ხელნაწერს, თუმცა, მათ მიერ გამოცემულ და შემდეგ პ. ინგოროყვას მიერ ცალკე განხორციელებულ ილიას თხზულებათა გამოცემაში (1950 – 61) “მეფე ლირი” არ შესულა. მიუხედავად ამისა, პ. ინგოროყვა საკმაოდ ვრცლად ეხება აღნიშნულ ხელნაწერს და ამბობს: “ამ ავტოგრაფის მიხედვით შეუძლებელია იმისი გამორკვევა, თუ რა ეკუთვნის თარგმანში ერთს ან მეორე მწერალს. ჩვენ არ ვიცით, რა პირობებში და რა სახით იწერებოდა ეს ხელნაწერი (ივანე მაჩაბელს შეეძლო გადაეწერა ილიას მიერ დამუშავებული ტექსტი, ეწერა ილიას კარნახის ქვეშ და სხვა)”. აღნიშნული ხელნაწერი პოეტმა ალ. აბაშელმა 1955 წელს გადასცა გ. ლეონიძის სახ. სახელმწიფო ლიტერატურის მუზეუმს”.

* ა. კალანდაძე, ნარკვევები ქართული ჟურნალისტიკის ისტორიიდან, თბ., 1965, გვ. 405.

* ი. ჭავჭავაძე, თხზ. სრული კრებული ათ ტომად (პ. ინგოროყვას რედაქციით) ტ. I, თბ., 1951, გვ. 395.

** იხ. შულღიაშვილი, ”კომუნისტი”, 1962, 25 ოქტომბერი.

*** იხ. შექსპირი, ტრაგედიები, გ. გაჩეჩილაძის რედაქციით, წინასიტყვაობითა და შენიშვნებით. ტ. II, თბ., 1954, გვ. 788.

როგორც ჩანს, ამ მიზეზით იგი ვერ მოხვდა “მეფე ლირის” გამომცემლის გ. გაჩეჩილაძის ხელში (1954). მას ამ კუთხით ძიება არ ჩაუტარებია; ვგულისხმობთ, რომ ათტომეულის პირველ ტომზე (1951) დართული პ. ინგოროყვას შენიშვნების გაცნობის შემთხვევაში იგი აღარ იტყოდა: “მეფე ლირის ხელნაწერი, რომელიც, როგორც ჩანს ოცდაათიან წლებამდე არსებობდა, დღეს შეიძლება დაკარგულად ჩაითვალოს”.“

ი. ჭავჭავაძისა და ივ. მაჩაბლის მიერ შესრულებული “მეფე ლირის” თარგმანის ჩვენამდე შემონახული ავტოგრაფი, რომლითაც დღემდე არც ერთ გამომცემელს არ უსარგებლია, ჩვენ საფუძვლიანად შევისწავლეთ. ხელნაწერის პირველი დასაწყისი გვერდები ივ. მაჩაბლის ხელითაა შესრულებული, შემდეგ ილია ჭავჭავაძის ხელით ნაწერი გვერდები მოდის და ასე გრძელდება ავტოგრაფის ბოლომდე: ხან ერთ მთარგმნელს უჭირავს კალამი და ხან მეორეს. ამდენად, ხელნაწერი ასახავს თარგმანის ერთობლივ შემოქმედებით პროცესს, რომელიც ასე გამოიყურება: მთარგმნელები ჯერ იძლევიან ორიგინალის ზუსტ ქართულ შესატყვისს, ე. წ. ბჭკარედს, შემდეგ ან იქვე ჩაასწორებენ ხოლმე, ან თარგმანის სტილისტურ-ენობრივად გამართულ ტექსტს ხელახლა წერენ, გადახაზავენ რა ადრინდელს. ამდენად, ძირითადად ხელნაწერში შეინიშნება ორი შრე; პირველი – როცა მთარგმნელთა მთელი ყურადღება გადატანილია ორიგინალის შინაარსის ზუსტ გადმოღებაზე, შინაარსობრივად შესატყვისი ქართული სიტყვის დაძებნაზე და მეორე შრე – როცა ამ ბჭკარედიდან ვღებულობთ საბოლოოდ გამართულ ქართულ მხატვრულ თარგმანს. ხელნაწერის ბოლო ვარიანტი (II შრე) დიდად არც განსხვავდება 1877 წელს გამოცემული ტექსტიდან. ამ შავი ხელნაწერიდან შემდგომში ტექსტის თეთრად გადაწერა და მისი ერთგვარი ჩასწორება, მოსალოდნელია, შესრულდებოდა ერთ-ერთი მთარგმნელის მიერ. ყველა ნიშნით ხელნაწერზე ჩატარებული ბოლო რედაქცია ეკუთვნის ი. ჭავჭავაძეს, რადგანაც თარგმანის მთლიანი ტექსტი გამოქვეყნდა 1877 წელს, ხოლო ივ. მაჩაბელი ამ დროს საზღვარგარეთ იმყოფებოდა.

ავტოგრაფის სირთულის გამო მისი საერთოდ მიღებული წესით აღწერა არ ხერხდება.

ვარიანტებში ხელნაწერი აღნიშნული გვაქვს D ლიტერით. ამ ლიტერის ქვეშ ვგულისხმობთ ამ ხელნაწერის მეორე – გადაუხაზავ შრეს. ხოლო პირველ შრეს – ე. ი. მთარგმნელების მიერ დაწუნებულ, გადახაზულ შრეს აღვნიშნავთ D¹ ლიტერით. ზემოდან გადაწერილს ან ახლად დაწერილს D ლიტერით. ტეხილი ფრჩხილის მარცხნივ მოთავსებულია ძირითადი ტექსტი, ხოლო მარჯვნივ ვიძლევიტ შესაბამის გადახაზულ ტექსტს (D¹) იმ სახით, როგორც ეს ხელნაწერშია, ხოლო შემდეგ – ხელნაწერის ზედა შრეს (D), როცა იგი ძირითად ტექსტს არ ემთხვევა. თუ ზედა შრეში ერთეული სიტყვებია შეცვლილი, მაშინ

ამ სწორებებს ვიძლევიტ ცალკე სტრიქონების მიხედვით. ვარიანტების აღწერისას (D, D¹) პირობით ნიშნებს ვიყენებთ საერთოდ მიღებული წესით.

გადახაზულ (D¹) ნაწილში, როგორც წესი, შეიმჩნევა მთარგმნელთა ძიების პროცესი, ვარიანტულ სხვაობათა სიმრავლე. მოვიტანთ დამახასიათებელ ადგილს: 531-ე გვერდის 30-ე, 31-ე სტრიქონები ასეთია: /”ჰოი, რა რიგად მომადგა მე ყელში ნაღველა!.../ემმაკეულნო სალმოზანო, წარვედი ჩემგან/ და შენც, ნაღველავ ყელთ მომდგარო, ძირსვე დაეშვი!”

ამ სტრიქონების შავ, გადახაზულ ბჭკარედს კი ასეთი სახე აქვს ხელნაწერში: “აღმომავალო, ყელში მობჯენილნო სალმოზანო; ძირსა დაიწ., ნუ, ნუ დამახრჩობთ მე, ძირსა დაეშვით, დაიწიეთ. შემთ. შიგნეული სულ ამერია, ყელთ მომებჯინა; ყელთ მობჯენილო სალმოზანო, ძირსა დაეშვით. ნაღველი გარედ და ბალღამი გულს გადამესხა. წარვედით ჩემგან, ჰოი, მწვავო. გულზედ მომადგა ნაღველისა ჩემის ბალღამი! ძირს დაიწიე, მომიფონე და ჩაიწურე და მომიფონე! ჰოი, რა რიგად მომებჯინა გულზედ, ყელში ნაღველა. თითქოს მიპირობს თვის ბალღამში შთამინთქას გული! ზე აღმოსულო ნაღველაო, უკუვ დაბრუნდი, უკანვე წადი, ძირს დაიწიე. გულისტკივილნო სალმოზანო, წარვედ ჩემგან! ჰოი, რა რიგად მომადგა გულზედ ნაღველი”. ვრცელი ამონაწერი მოვიტანეთ, რათა უფრო ნათელი ყოფილიყო ის მუშაობა, რომელსაც მთარგმნელები ატარებენ, სანამ მიიღებენ საბოლოოდ გამართულ, საუკეთესო ვარიანტს. ეს ტექსტი ხელნაწერში მთლიანად გადახაზულია (ჩვენ მიერ ვარიანტებში აღნიშნება D¹ ლიტერით), ხოლო ზემოდან დაწერილი თეთრი ვარიანტი კი ამ შემთხვევაში ზუსტად ემთხვევა ძირითად ტექსტს და მას აღარ ვიმეორებთ ვარიანტებში.

როგორც მოსალოდნელი იყო, ამ ერთადერთი ძნელად ამოსაკითხი შავი ხელნაწერის შესწავლას უშედეგოდ არ ჩაუვლია. პირველ რიგში მხედველობაში გვაქვს ის, რომ თვალსაჩინოდ წარმოისახა მთარგმნელთა ერთობლივი შემოქმედებითი პროცესი მის განვითარებაში. რაც მთავარია, ხელნაწერის საშუალებით ძირითად ტექსტში შევიტანეთ, ჩვენი აზრით, აუცილებელი სწორებები, რომელიც დღემდე არსებულ არც ერთ გამოცემაში არ ჩატარებულა. ამ საკითხთან დაკავშირებით მკვლევარმა გ. შარაძემ მართებულად შენიშნა, რომ აღნიშნული ხელნაწერი დაეხმარება აკადემიური გამოცემის მომამზადებლებს ტექსტის დადგენაში*.

ჩვენ მიერ შესწავლილი ავტოგრაფი ნაკლულია, იწყება II მოქმედების III სანახავიდან. ხელნაწერის წინა 49 ფურცელი დაკარგულია. გვერდების სათვალავი იწყება 50-ე გვერდიდან; შემონახულია 79 ფურცელი (ორივე გვერდზე ნაწერი), თუმცა ბოლოს წინა ფურცელი (ე. ი. ორი გვერდი) დაკარგულია.

ხელნაწერის მიხედვით ძირითად ტექსტში აღვადგინეთ ზოგიერთი სტრიქონი: მე-10 გვერდის 21-ე სტრიქონი: “უარგვიყვია ჩვენთა შორის

* იხ. გ. შარაძე, უკვდავი სახევა, კომუნისტი, 1986 წ. 31 ოქტ.

მამაშვილობა” აღვადგინეთ ხელნაწერიდან. შესაბამისი ადგილის ინგლისურ დედანთან შედარებამ დაგვარწმუნა, რომ ავტოგრაფში არსებული ეს სტრიქონი შემთხვევითაა ამოვარდნილი ტექსტიდან და მისი აღდგენა ამთლიანებს ძირითად ტექსტს.

115-ე გვერდზე აღდგა 22-ე სტრიქონი: “ატყობინებენ ყოველისფერს, რაც კი აქ ხდება”, კონტექსტისა და ინგლისური დედნის მიხედვით მისი აღდგენა მიზანშეწონილად ჩავთვალეთ.

ასევე, 48-ე გვერდზე ხუმარას სიტყვები დღემდე გაუგებრად იბეჭდებოდა. ხუმარას ამ რეპლიკის შესახებ გამომცემელი გ. გაჩეჩილაძე, რომელსაც ხელთ არ ჰქონია აღნიშნული ხელნაწერი, მართებულად შენიშნავდა: “ხუმარას ეს რეპლიკა (განსაკუთრებით მისი პირველი ფრაზა) თარგმანში ბუნდოვანია”.^{*} ხელნაწერთან შედარებით კი გაირკვა, რომ აქ მთელი სტრიქონი იყო ამოვარდნილი, რაც გაუგებარს ხდიდა აზრს. ხელნაწერიდან ჩვენ მიერ აღდგენილი სტრიქონი ზუსტად შეესატყვისება ინგლისურ დედანს. ი. გრიშაშვილის მუზეუმში დაცულია “მეფე ლირის” 1877 წელს გამოცემული ეგზემპლარი, რომელშიც ილიას ხელით სწორედ ეს ადგილია ჩასწორებული. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ მთარგმნელმა ი. ჭავჭავაძემ ამ შემთხვევაში მეხსიერებით გაასწორა ტექსტი, რადგან ამის აუცილებლობა აშკარა იყო. ჩვენ უპირატესობას ვანიჭებთ ხელნაწერიდან აღებულ სტრიქონს, მითუმეტეს, რომ იგი ზუსტად შეესატყვისება ინგლისურ დედანს. თვალსაჩინოებისათვის მოგვაქვს სამივე ვარიანტი კონტექსტში. დაყოფით ვიძლევიტ აღდგენილ სტრიქონებს.

იბეჭდებოდა	ავტოგრაფი	ილიას მიერ აღდგენილი
<p>“იმაზედ, ჩემო ბიძიავ, რომ როცა შენგან ბოძებულს კვერცხის ნაჭუჭები მაინც შეგვრჩება და გვირგვინად მოიხმარებ, თორემ ამას წინად რომ შენი გვირგვინი შუაზედ გაჰყავ და სულ ერთიანად შენს ქალებს</p>	<p>იმაზედ, ჩემო ბიძიავ, რომ როცა შენგან ბოძებულს კვერცხს ორად გავყოფ და გულს გადავყლაპავ შენ იმ კვერცხის ნაჭუჭები მაინც შეგვრჩება... (ასე ბოლომდე)</p>	<p>იმაზედ, ჩემო ბიძიავ, რომ როცა შენგან ბოძებულს კვერცხს გულსა და ცილას გამოვაცლი, შენ იმ კვერცხის ნაჭუჭები მაინც შეგვრჩება... (ასე ბოლომდე)</p>

^{*} უ. შექსპირი, ტრაგედიები, გ. გაჩეჩილაძის რედაქციით, წინასიტყვაობითა და შენიშვნებით, ტ. II, თბ., 1954, გვ. 793.

გადააყლაპე, შენ რა
გარგუნეს?

ასევე ხელნაწერის მიხედვით ტექსტში აღვადგინეთ ზოგიერთი სიტყვა, რომელიც აღნიშნულია ვარიანტებში სათანადო ადგილას.

454. 1 ასისთავი] აფიცერი B. 7 კარის გზირი] გზირი B. 16 მეგონა] ვგონებდი B. 22 კაცი – B, მეორეს+კაცი B.

455. 2 ბატონო – B. 4 მეკიდება] მომდის B. 6 მე+ჩემო B. 8 ყმაწვილკაცის] ყმაწვილი კაცის B. 15 უნდა იყოს] არის B. 18 ორივე] ორნივე B. 19 თავლაფიანმა] ცულლუტმა B.

456. 7 უკეთ] უკედ A. 12 იყო – B; გარედ+იყო B. 23 დაფარულს დიდის ხნის B. 24 მომართვით] მომეცით B.

457. 5 ტვირთ-ახსნილნი B] ტვირთახსნილი A. 19 ვუყვარვარ] ვუყვარვართ AB.

458. 6 მშთება] დამშთა B. 10 ტყითა] ტყით და B. 17 რისაც] რაც B; და] დაი B. 18. გულწრფელადა... გულში] გულწრფელად, რომ ჩემსა გულშია B.

459. 11 დღეს... ჩემგან] უკეთი წილი დღეს ჩემგანა B.

460. 5 ჩემო ხელმწიფევე] მეფეო ჩემო B. 10 თხოვდებოდნენ] თხოვდებიან B, რად ირთავდნენ] რაღად ირთვენ B. 11 ქმარი... შეჭველია] შესაძლოა, რომ ქმარმან ჩემმან B. 12 წარიღებს... ჩემსა] წარიღოს ნახევარი ჩემი B. 13 გულისტკივილსა,... მოვალეობას] გულისტკივილი, სიტყვარული, მოვალეობა B. 7 წრფელის] წმინდის B.

461. 8 უარგვიყვია ჩვენთა შორის მამაშვილობა – A. 9 იქმენ] იქმნენ B. 20 მაგისა შვილის] მაგის შვილისა B. 22 წარვედ] წახვედ B.

462. 6 თვის... საცხოვრებლად] საცხოვრებლად კი თვეობითა B. 24 იქ, საცა მეფეს] მაშინ როს B.

463. 1 უსამართლო] საზიზღარი B. 9 ჩემს... ვხადი] ჩაღად ვხადოდი ჩემს სიცოცხლეს B. 10 ვიბრძვი ხოლმე] მე მიბრძოლია B. 23 ჰოი] ოჰ, შე B.

464. 2 გთხოვთ] გთხოვ B. 7 თვარემ] თუარემ B. 8 იყოსმცა] იყომსცა AB.

465. 10 ჩემსა... ჯერ] ჯერედ სიტყვას მე B. 14 აწ რაოდენს] და რაოდენსა B.

466. 22 მიჰმართოთ] მიმართოთ B.

467. 31 ჰსჯობდა] სჯობდა B.

468. 2 მისთვის უწყრებით?] ეგ არის მართო? B. 7 გავრევთ] ვეძებთ B. 17 მამასთან] მამაც და B, საქმროც] საქმროც A. 19 მადლობელი ვარ] მშვიდობით თქვენდა B.

469. 4 ამათ] იმათ B.

470. 15 ცბიერობაც] ცბიერებაც B.

471. 11 მის] თავის B.
472. 2 ის – B. 6 ჰსჯობს] სჯობს B. 13 მე] და B. 14 მოვუხრი] მოუხრი A. 15 მოვუდრეკ] მოუდრეკ A.
473. 17 შეგვეწიეთ უკანონობს] იყავნთ შემწედ უკანონოთ B.
474. 20 ერთნაირად – B. 22 მასში] მაში B.
475. 2 მოგახსენოთ] მოგასენოთ A. 10 ნივხდი] მივხდი A. 20 ნუთუ – B.
476. 16 თავისი] თვისი B.
477. 6 ცუდად] ცუდათ B. 7 თავდებად] თავდებათ AB. 14 თუ+ეს B. 17 ჰსცნობთ] სცნობთ B.
478. 6 ჰსცნოთ] სცნოთ B. 10 მაგრამ – B. 14 შვილს] შვილის B. 20 მოგვდევენ] მოგვევებიან B. 28 რამე – B; ჩვენი – B.
479. 3 ვარსკვლავთა] პლანეტათა B. 14 ბედლემელსავით] ბეთლემესთავით A.
480. 7 აქეთ] აქედ A.
481. 3 – 4 ბრაზი] გულაფიცხება B. 7 – 8 დაუბიზღებივარ] დაუბეზღებივარ B. 16 უიარალოდაო] უიარალოთაო B.
482. 8 გაიბამს] გაიბავს AB. 17 იმისათვის, რომ ხუმარა] რადგანაც მასხარა B. 26 ამდენს] ამდვენს B.
483. 20 უჭკვო] უჭკო AB.
484. 14 სამსახური გაგივიდა – B.
485. 2 რასაც] რასაცა B. 15 ჰსთქვი] სთქვი B.
486. 13 უგემურად] უგემურათ AB. 20 მარტო – B.
487. 4 – 5 ხუმარა] მასხარა B. 11 სძინავსო] სძინამსო B.
488. 10 რასაც ... მეც] შენ მხოლოდ ის შეამოწმე, რაც მე B. 18 მეტად. ... გულჩათუთქვილია] დიდად გულჩათუთქვილი გახლავთ B. 22 ხუმარასაც] მასხარასაც A.
489. 5 ვარ ... მესამე] მათგანი არა ვარ B. 7 სიტყვასაც მიბრუნებ] თვალსაც მისწორებ B. 11 უკაცრავად] უკაცრავოდ B. 15 წამოსდებს] წამოუდებს B. 20 გაეთრიე+გარეთ B.
490. 15 მინდა] გინდა B. 17 ჯერ – B.
491. 9 მათრახს+ხო B. 22 რამა] შენა B, ჰფარვიდე] ფარვიდე B. 23 ჰსთქმიდე] სთქმიდე B.
492. 12 მუქთის] მუქთი B. 16 არაფერიდამ] არაფრიდამ B. 19 ხუმარა] მასხარა A. 22 ხუმარამ] მასხარამ A. 24 ხუმარისა] მასხარისა A.
493. 7 იქნება] იქმნება B. 8 ხუმარა] მასხარა A. 13 ურცხო] ურცხვო B, ხუმარაც] მასხარაც A. 15 მე] მა A. 21 მიყაბულებდნენ] შემარჩენდნენ B. 22 მე+არ B.
494. 5 ორად გავყოთ და გულს გადავცლაპავ, შენ იმ კვერცხის – A, კვერცხს გულსა და ცილას გამოვაცლი (გრიშ. ეგზ.) 10 არა – B. 11 ხუმარა] მასხარა A. 17 პამპულად, მაიმუნად] პამპულათ, მაიმუნათ A. 21 აქეთ] აქედ A,

ბატონებად] ბატონებათ A. 26 ზმაა – A. 27 კეფაც] კეფადაც არის ხმარებული B, ხუმარა] მასხარა A.

495. 2 მისთვის რომ] რომ უწინ B. 6 ხუმარას] მასხარას A. 14 ყოფნობისათვისაც] ყოფნისათვისაც B. 23 აგრე წარბი – B. 23 – 24 უკანასკნელს] უკანასკნელ B.

496. 7 ყველას... გაეწონება] თვალში ხშირად ყველას გაეხირება B. 12 არამცა] არამც B; ეს] ესე B. 20 გვამცნებთ] გვაჩვენებთ B; აფარებთ] ჰფარავთ B. 23 აღმოჰკვეთს] აღმოკვეთს B. 28 ასე] ისე B.

497. 9 – 10 რომელიც . . . უწინ] რომლისა გამო თქვენ ის აღარა ხართ, რაც იყავით B. 13 გოგრავე] გოგრა B. 15 ნუთუ – B. 16 არ, არ – B. 24 ყმად] ყმათ A.

498. 11 ქარვასლადა] ქარვასლათა A, გარდააქცია] გადაქცია B. 12 ბინძურობით] სალახანობით B. 16 თქვენვე] მაინც B. 18 თან] თქვენ B. 24 შე] შენ B. 28 მონად] მონათ A.

499. 2 სინანულშია] სანანურშია B. 5 შე] შენ B. 7 გველუშაპისა] გველაშაპისა A. 9 აღგაშფოთათ] აღგაშფოთა B. 14 თვისი] თვის B; ვალი+ და B. 22 ირტყამს] გაირტყამს B. 27 ვინ] რამ B.

500. 8 სხეულისგან] სნეულისგან B. 14 ჩაუთხაროს] წაუთხაროს B. 17 ჰსცნოს] სცნოს B. 18 რაოდენადაც] რაოდენათაც B. 29 ორმოცდაათი . . . დაუთხოვნიათ] ორმოცდაათს კაცს მაკლებენ მე ამ ორ კვირაში B.

501. 14 მოვალხოზ] მოვალხოზ B.

502. 1 ვირ-ემშაკავ] ვირ-ემშაკო B. 4 აღარა] აღარ B, 6 მზგავსს] მზგავსს A. 10 და მე] მე კი B. 13 არის] არი B.

503. 14 შენც] შენცა B. 20 მაგრამ] მაგრა B. 23 გულჩვილობისთვის] გულჩვილობისათვის B. 25 რამოდენადაც] რამოდენად B; შორს] შორსა B.

504. 4 სასახლის] სახლის A. 20 ქალამანში] ქალაბანში B.

505. 3 პირველისავით] პირველსავით B. 14 მად] მათ A, აქეთ] აქედ AB. 19 იკეთებს] აკეთებს B.

506. 2 რისთვისაც იკეთებს] ლოკოკინა რისთვის იკეთებს ღვრიანჭკელასა B. 11 მზად+არ B. 18 ხუმარად] მასხარად A.

507. 2 ხუმარა] მასხარა A. 23 სტივენსს] სტივენს A. 24 ვსთარგმნეთ] ვჰსთარგმნეთ B.

510. 5 დამნებდი] დაბნებდი A. 23 მეოხედ] მეოხეთ A.

511. 5 აქეთ] აქედ A. 13 მზღვეველნი] მღვეველნი A.

514. 6 ამაღად] ამაღათ A.

520. 21 კოდაღავ] კოსაღავ A.

524. 18 შიკრიკად] შიკრიკათ A.

527. 6 სასწაულად] სასწაულათ A.

528. 19 ციხე-დარბაზის შინა] სასახლის წინ D¹. 22 სახლიდამ ისე] შინიდან ესრე D¹, სახლიდგან ისე D; წამოსულან] წამოსულაან წამოვიდნენ D¹. 23 უფიქრიათ] უფიქრნიათ D. 28 მშვიდობისა+დიდებულო ჩემო D¹.

529. 2 ამას რას ვხედავ] ეგ რაღა არის, ამას რას ვხედავ D¹, ეს რაღა არის D. 3 შენ . . . თავ-გასართობლად] არ გრცხვენთან უსაქმობით მაგით თავს ირთობ, უსაქმობით D¹. 4 და . . . გაიყარე] რომ თავი შენი მაგით გაგერთო შენ D¹. 8 აი] ჰაი D. 9 ღმერთმან იცის – D. 11 ფეხებითა] ფეხებით D. ნამეტანად] მომეტებულად D¹, ნამეტანვად D. 12 ხის . . . ჰსმდომებია] კალაპოტში ჩასვან აი D¹, ჰსდომებია] უნდაო D¹, სდომებია D. 14 რომ ჩემს მხლებელს] რომელმანც შენ D¹. 15 ამრიგადა] რიგათა D. 17 ბატონო] გახლდნენ D¹, იყვნენ D. 18 არამც . . . ასულიც] არც სიძე თქვენი, არც ასული არ იყვნენ; ასული თქვენი და ბრწყინვალე თქვენი სიძეც D¹.

529-ე გვერდის 22-ე სტრიქონიდან 531-ე გვერდის მე-5 სტრიქონამდე შესაბამისი ტექსტი ხელნაწერში გადაშლილია. იკითხება ასე: ლირი არ იქმნება; არ იქმნდა: ეს ტყუილია, სტყუი! კენტი. სწორედ არის, არ ვსტყუი! ლირი. სტყუი-მეთქი, არ ვსტყუი, ვამბობ, არ ვსტყუი-მეთქი. ლირი. არ დავიჯერებ, არა, მაგას არ გაბედავდნენ. არა, არ მჯერა. არ იქმნება, არა და არა! უპატივრობას ჩემსას, ესრეთ ჩემსას არ გაბედავდნენ. კენტი. აკი გაბედეს და იქმნეს კიდეც. ლირი. არ გაბედავდნენ. ვფიცავ ზენარსა. კენტი. ჰო, გაბედეს – მეფევ, მეფე D¹. (ამას მოსდევს ახალი ვარიანტი სწორებებით, მოგვაქვს ქვემოთ სტრიქონების მიხედვით).

529. 24 მე ვამბობ, არა] არა-მეთქი D¹.

530. 2 დიახ] დიალ D. 4 მე . . . არა] არ იქმოდნენ D¹. 5 შემომბედავდნენ] გამიბედავდნენ D¹. 7 შემოგბედესთ და მორჩნენ კიდეც] აი, ხომ ხედავ, იუპიტერსა ვფიცავ, არა D¹. 9 სტყუი შენ] არ ჰქმიდენ D. 10 არ გაბედავდნენ] რომ მაგას არ მაკადრებდნენ D¹, ვერ გაბედავდნენ D. 12 მეც იუნონას გეფიცებით გაბედეს-მეთქი] მეც; გაბედეს მეთქი, გეფიცებით; მეც; იუნონას D¹. 14 არ] ვერ D¹, გაბედავდნენ, ინდომებდნენ] გაბედავდენ ინდომებდენ A. 15 არ . . . ქცევით] ეგრეთი წყენა სიკვდილზედ; ამგვარს წყენას ისა სჯობდა, რომ მოვეკალი; მაგ სამარცხვინო საქციელით მე არ მაწყენდნენ; ეგრეთსა სირცხვილს, ეგრეთს წყენას არ მაკადრებდნენ D¹, ეგრეთის ქცევით სახელს ჩემსას არ შეარცხვენდნენ D. 16 უარესია] უმჯობესია D¹. 17 დაწვრილებით] დაწყნარებით D. 18 სამაგისო] ისეთი D, შიკრიკს] შიკრიკსა D. 19 სამარცხვინო] უკადრისი D¹. 21 მივედ] მივედი მე D¹. 24 გაოფლებული, . . . შიკრიკი] ქანც გაწყვეტილი, ერთი ვინმე D¹, გაოფლებული, დაქანცული შიკრიკი ერთი D.

531. 1 გონერლიის... მოახსენა] და თქვენის ქალის გონერლიის მოკითხვა; და მოახსენა მან მოკითხვა; ვის ქალბატონის გონერლიის D¹. 2 და . . . წერილიც] გონერლიის წერილიც მისი მიაართვა D¹. 3 მოჰყვნენ] მოყვნენ D, რომ] რო D. 6 გულცივად . . . გამოგვეყო] ცივად მითხრეს, თან წამოგვეყო D¹. 7 გვდიე] მოგვიცადეო D¹. ვიდრემდე . . . მოგვემთო] მოვიცლით და პასუხს მოგვემთო D¹. 9 მის დანახვაზედ] იმისმა ნახ. D¹. 11 გაკადნიერდა] გაკადნიერდა და გაბრიყვდა D¹. 13 ვერ . . . ხმალი] და რომ ვნახე ის, მყის ვიშიშვლე მე D¹. 14 შემიშინდა . . . ღრიალს] ის ლაჩარი კი თვის კვილს, მოჰყვა ღრიალს და მთელი სახლი D¹. 15 იმის . . . დაგვესხა] მთელი სახლი;

ალიაქოთი ამიტეხა ამ სასახლეში D¹. 16 სიძემან . . . ბრალი] დამასხი თავზედ. თქვენმა სიძემ, თქვენმა ასულმა D¹. 17 სათაკილო] სამარცხვინო D¹. 19 აქეთ] აქედ A. 20 ზამთარს არ გაუვლია] ზამთარი არ გასულა D¹. 22 შვილები მოიძულეებენ] შვილები გულს არ დაუდებენ D¹. 26 სძაგს] სძულს, სდეგს D¹. 27 ამდენი] იმდენი D.

531. 30 – 532. 1 ჰოი... დაეშვი!] ნალველი ყელში მომებჯინა და გვემა მომდის; გული მეჭიდება [. . .] აღმომავალო, ყელში მობჯენილნო სალმობანო, ძირსა დაიწ., ნუ, ნუ დამახრჩობთ მე, ძირსა დაეშვით, დაიწიეთ შემთ. შიგნეული სულ ამერია, ყელთ მომებჯინა; ყელთ მობჯენილო სალმობანო, ძირსა დაეშვით. ნალველი გარედ და ბალღამი გულს გადამესხა. წარვედით ჩემგან, ჰოი მწვაგო. გულზედ მომადგა ნალველისა ჩემის ბალღამი! ძირს დაიწიე, მომიფონე და ჩაიწურე და მომიფონე! ჰოი, რა რიგად მომებჯინა გულზედ. ყელში ნალველა. თითქოს მიპირობს თვის ბალღამში შთამინთქას გული! ზე აღმოსულო ნალველო, უკუვ დაბრუნდი, უკანვე წადი, ძირს დაიწიე. გულისტკივილნო სალმობანო, წარვედ ჩემგან! ჰოი, რა რიგად მომადგა გულზედ ნალველა D¹.

531. 30 ჰოი . . . ნალველა] ჰოი, რა რიგად D. ყელთ გულს D.

532. 2 ქალი ჩემი] ქალისშვილი D. 4 გრაფთან გახლავთ] არის გრაფთან D. 6 მათთან] მასთან D. 8 ხუმარა] აზნ. D. 9 რაც+შენა D¹, სთქვი] ვსთქვი A.

532. 11 ერთი მითხარით] არა მითხარით, მაგას D¹. 14 – 15 რომ . . . იქმნებოდა] მაგ კითხვისათვის რომ შენთვის ხუნდი გაეყარათ, ახი იქნებოდა D¹, მაგ] მაგგვარ D¹, ხუნდები] ხუნდი D. 17 მაგ. . . ლაზღანდარავ] განა მაგისთანა რა ვიკითხე, შე ტუტუცო D¹, ლაზღანდარა] ტუტუცო D. 19 – 21 ისა ვნახე. . . არა ღირს] ჭიანჭველასთან უნდა მიგაბაროთ, რომ ჭკვა გასწავლოს. ის გასწავლიდა და ტვინში ჩაგიდებდა, რომ D¹, ისა ვნახე, რომ ჯერ შენ კიდევ მისაბარებელი ხარ შეგირდათ ჭიანჭველასთან, რომ ჭკვა ისწავლო. აბა ის გეტყოდა შენ, რომ ზამთარში მუშაობა მუშაობად არა ღირს D. 20 შაგირდად] შაგირდათ A. 21 მუშაობად] მუშაობათ A.

532. 22 – 533. 4 კაცი. . . კინკრიხოსა] ვინც თავის ცხვირს მიზდეგს, ის თვალებს მიჰყავს, რასაკვირველია ბრმებს გარდა და ოცს ცხვირში ერთს იმისთანას ვერ იპოვი, რომ სიმყრალის სუნი ვერ აიღოს. ვის ცხვირი წინ უძღვება კაცს, საცა კაცი მიდის, დაიარება, სადმე, მაშინ მას ცხვირი წინ გაუძღვება, მაგრამ თვალებს კი მიჰყავს. არა შე ბრიყვო, როგორ არ იცი, რომ ცხვირი კაცს ფულისთვის კაცი წინ D¹.

533. 4 – 5 მაგრა ჩასჭიდე] ჩაეჭიდე D. 31 კუთვნილებისამებრ – D. 7 – 8 მე. . . რჩევა] რადგანაც მე მინდა, რომ ეს რჩევა მასხარის გამოთქმულია, ურიგო არ იქმნება D¹, 8 სულელის რჩევა] მასხარის რჩევა არის D. 9 – 14 ფლიდი. . . გაფლიდდება] ვინც სარფისთვის სწევს მარტო სამსახურსა, სამსახურს ემსახურება, წვიმა-ავდარს ის ვერ გაუმაგრდება. ბრძენი წავა, კურდღელსავით გაფთხება; ჩემისთანა სულელი კი დარჩება. ფრთხილი, ის ფლიდი, ბრძენი მაშინ გასულელდება. სულელი. ვინც სამსახურს წევს მარტო

სარფისათვის, წვიმას, ავდარს ის ვერ გაუმაგრდება. ვინცა მარტო სარფისათვის გამსახურებს; იგი ჭირში შენ არ გამოგადგება. თუ ბრძენი კაცი მაშინვე გიმუხთლებს, გიღალატებს, თავს დაიძვრენს, წაგივა, ჩემისთანა სულელი კი შეგრჩება. მაშინ ფლიდი ბრძენი გასულელდება, სულელი კი არ გზით არ გაფლიდდება. ვინც კი მსახურებს მარტო სარფასა, ის წვიმა-ავდარს ვერ დაუდგება. ბრძენი გაფთხება, წავა თვის გზასა. მასხარა პატრონს არ გადუდგება. მაშინ ლაჩარი და ფლიდი ბრძენი მასხარა სულელსა დაემზგავსება. ფლიდი, გაქნილი და ფრთხილი ბრძენი, მაშინ მასხარად გადაიქცევა, მასხარას დაემზგავსება. მაგრამ მასხარა ფლიდსა გაქნილსა არასოდეს არ დაემპრახება. გულმრუდი ბრძენი, ფლიდი, გაქნილი მაშინვე გასულელდება. ჩემისთანა კი გლახა, სულელი, თავის დღეშიაც არ გაფლიდდება. ვინც ჯაფას ჩემობს და სარფისთვის მსახურებს, იგი ჭირში შენ არ გამოგადგება D¹. 10 გამოგადგება+ერთგულია, როცა სარფას მოელის, როცა არა ხელიდამ დაგიძვრება D¹. 16 ვინ...სულელო] ვინ გასწავლა ეგენი, შე მართლა გადარეულო D¹; ვინ] რამ D. 18 ვაი...გოგრას] ვაი, შე გამხმარო გოგრავ D. 20 შემოდინ] შემოდის A. 22 ისინი...კადრულობენ] მამ ეხლა ჩემთან ლაპარაკსაც არ კადრულობენ D. 23 გზამ...ვართო] ავადა ვართო, დავიღალე, ავად არიან და დაიღალენ D¹. 26 ჰსთხოვე] სთხოვე D.

534. 2 მეფემ... არის] ხელმწიფე ჩემო, თვითონ უწყით, რომე კორნვალი D¹. 3 – 4 ახირებული...სდგას] და მაშინ იტყვის, არ გადასთქვამს, მაზედ მტკიცედ დგას, ახირებული და ჯიუტის ხასიათისა D¹. 4 მასზედ...სდგას] აღარ გადათქვამს D¹. 7 მერე...გულფიცხია] გულფიცხიო? მითამ ეგე რას მოასწავებს, მერე რა რომ გულფიცხი D¹. ოჰ, გლოსტერ, გლოსტერ... მე მსურს ისინი. მე მსურს. რას ვაქნევ მე მის გულფიცხოზას. ნახვა. ლაპარაკი მსურს კორნვალთან და იმის ცოლთან D¹. 8 მათი მინდა მე - მე მათი მინდა D. 8 – 9 ნახვა...მეუღლესთან] მათი ნახვა მე მინდა. მე მინდა-მეთქი კორნვალი და მისი ცოლი ვნახო, ესე სურვილი თქვენი იმათ მე მოვახსენე D¹. 9 ლაპარაკი მსურს - D. 13 შენ ეს მითხარი] შენ კარგად შეისმინე, ბძანე D¹. 16 დიალ] დიახ D. 18 ხელმწიფესა] მე მეფესა, რომ კორნვალთან, კორნვალთან-მეთქი D¹. 19 მშობელს...უნდა] მე ჩემს ქალთან მსურს ლაპარაკი, ყოფნა მსურს მეთქი D¹, 20 მამა...უხმობს] ჩემს შვილს ვუხმობ მე D¹, მამა ვუხმობ შვილს D; აცნობე+მანც არა ქმნეს D. 21 გულფიცხიაო...გუბდება] სული მ. სისხლი შრება და სული მიგუბდება. სისხლი შრება, გულფიცხადა ვარ. როგორ. მთავარ-ბატონი კორნვალი. იგი მამ, წადი-მეთქი D¹. გულფიცხიაო, მთავარი იგი გულფიცხია D. 22 უჯათს მთავარსა] მთავარს უჯათს D¹. 23 – 24 მოიცა...არის] დაიცა, ნურას იტყვი, ის ვინ იცის იქნება მართლაც შეუძლოდ იყოს, ავადაც იყოს D¹. 24 მართლაც ავად] მართლად ავათ A, იყოს] იყო D. 25 ავადა] ავათა A. 26 კისრად ვღებულობთ] კისრად ვღებულობთ, მოგვეთხოვება D¹.

534. 25 – **535.** 1 როს...გვიდგა] სხეული დაგვიუძღურდება, ბუნებას სენი რათ ერჩის D¹. 2 მაშინ...ჰქენჯნის] მაშინ თვით ჰკვასაც. სხეულთან ილახება თვით ბუნებაცა, გონებაცა. მაშინ გუნება სხეულთანა თვით ჰკვასაცა

ლახავს D¹. 3 სსჯობს] სჯობს D, მოვითმინო] არ ავჩქარდე D¹, გულსწრაფობაა] აჩქარებაა, გულსიფიცხეა D¹, გულქარობაა D; 4 სნეულს. . . მოეთხოვება] რომ ვთხოვ ავადმყოფს, მას, რაც მრთელს, ჯანმრთელს მოეთხოვება D¹. 7 ჩემი. . . ჰქონიათ] სჩანს არაფრად მე არ მაგდებენ D¹. 8 მაშ. . . ზის] ეს კაცი. დაგკარგავთ, არად მაგდებენ. კაცი ხუნდში ჩაუსვამთ. რომე ჰქონდეთ. ამ კაცს ფეხში ხუნდსა არ D¹. 9 – 10 ეს. . . მოუხდენიათ] ეს მიმტკიცებს მე, რომ ისინი მერიდებიან, ისინი მიბრაზდებიან და მისი ცოლი რომ მათ განგებ მოუსაზრნიათ, განგებ სახლიდგან წამოსულან. აქედან წამოსულან, რაიმე D¹. 9 სსჩადიან] შეხებიან D¹, სჩადიან D; 11 გიბრძანებთ. . . აჰყაროთ] ახსენით ხუნდი ჩემს. აჰყარეთ ხუნდი ჩემსა მხლებელს D¹. 12 იმ – D, მის] მის D¹. 13 ეხლავ] ამწუთს, მე მინდა D¹. 14 მოისმინონ] მომისმინონ D¹, 15 – 18 თორემ. . . ძილითა] თვარემ ვუბრძანებ მათ კარის წინ ნალარა დაჰკრან. და ნალარას დავაკვრევინებ, თვარემ ნალარას მათ კარის წინ დავაკვრევინებ იმ დრომდე, ვიდრე ის ნალარა. . . და ნალარას დავაკვრევინებ. თვარემ ვუბრძანებ და ნალარას დავაკვრევინებ. მათ კარის წინ დავაკვრევინებ. ვაყვირებ საყვირს, ვიდრემდე ვცნობ. მათ საწოლის კართან. მათ საწოლის ოთახის კართან. ვაყვირებ საყვირს საშინელის ხმით იმ დრომდე, ვიდრე საყვირი თვით არ იტყვის, მათ ძილი სიკვდილათ არ გადაეცევათ. თვარემ დათვისა და ნალარასა დავაკვრევინებ მე მათ კარის წინ. მე იმათ კარის წინ. და ვუბრძანებ და ნალარას დავაკვრევინებ მათის საწოლის კარების წინ. იმით ავსტეხავ ერთს საშინელს ნალარის ცემას, თვარემ საწოლის, იქ, სადაც იმათ სძინავთ, ვაყვირებ საყვირს მათის საწოლის კარების წინ იმ დრომდე ვიდრე არ მოვასვენებ, ვიდრე მათ ძილი სიკვდილათ არ შეეცვლებოდეთ D¹. 20 ღმერთო. . . სამდურავს] ნეტა თქვენ შორის კვლა ესე კარგად, საქმე ასე წარიმართოს. საქმე კეთილად D¹, ნეტა თანხმობა ჩამოვარდეს კვლავაც თქვენ შორის D. 23 – 24 აზვავდა. . . ამოდიხარ] ვაი, გლახ გული ყელში მომეხჯინა, ძირს დაიწიე ძირსა, გული აზვირთდა და ყელში მე მომეხჯინა, მე იგი ყელში. ვაი გლახ გულო, ნუ დამშვიდდი, არ დამშვიდდე, ზე ნუ აღმოხვალ ძირს დაიწიე D¹.

535. 26 – 536. 2 ერთი. . . საქმელად] შენც ისე იმას ეუბნები შენს გულს, რასაც ეტყვის ხოლმე დედაკაცი, როცა ცოცხალ გველთევზებს კუპატებში აწყობს. კუპატებს აცხობს და შიგ ცოცხალ გველთევზებს აწყობს. და იმათ შიგ ახვევს, აწყობს. იცი იმათ მაშინ რას ეუბნება, თავში წკეპლას ცემს და თან ასეთს ალერსს ეუბნება: “აი თქვე ცელქებო, ძირს, ძირს დაიწიეთო”. იმისთანა ძროხა კაციც კი ყოფილა ქვეყანაზედ, რომელსაც თვისი კეთილგულობით ცხენისათვის კარაქიანი თივა უძლევია D¹.

535. 28 – 536. 2 იმ... საქმელად] იმ დედაკაცის ძმას კი ისე ნაზად უყვარდა თავისი ჯაგლაგი ცხენი, რომ თივაზედ კარაქს უსვამდა და იმას მიაართმევდა ხოლმე D.

536. 8 – 9 სალამი. . . დიდებულეზავ!] გიძღვნით სალამს. (თაყვანი) დილა მშვიდობისა. . . ღმერთმა თქვენც მოგცეთ, ხელმწ. დიდებულო D¹. 10. ხუნდს გამოუყრიან] განათავისუფლებენ D. 12 დიდად მიხარის] მეც მახარობელი ვარ.

მიხარის D¹, მე დიდად ვხარობ D. 20 ფინთი] ფინთა D. 22 აქ. . . მან] ჩამკიდა მან D. 23 და. . . განმიწონა] და მიფხაქს ის გულს ვითა და როგორც ბრჭყალი არწივისა, ხოკს მას და ქენჯნის და ვით არწივი თვის ბრჭყალებით შემემრჭვალა მე D¹; განმიწონა] განმიყარა D. 24 დამმართა მე] ჩამადინა D. 25 პირშშავია] გულწამხდარია D¹. 26 ოპ, ოპ], ვაი, რეგანა, ოი D¹, ვახ, ვახ D.

537. 2 გული დაიცხროთ] რომ დაშოშმინდეთ D¹. 3 უფრო. . . აფასებთ] მე ვბედულობ, მე უფრო მჯერა, რომ ჩემს დასა თქვენ ვერ აფასებთ. თქვენ ფასს, ვერ სდებთ ჩემის დის ქცევით. ამის ქცევას თქვენ ვერ აფასებთ D¹. 9. მცირე რამეშიც] მოვალეობა თუნდ მცირედშიაც D¹. 10 შელაგმოს თქვენი] არ მოსწონს აბეზარი თქვენი და ველარ ითმენ, სურს, რომ იგი მცირედ შელაგმოს D¹; ამაღა+რათა ყოველი D¹. 11 მათი. . . ამბოხი] მათ ამბოხი, ლალვა და შფოთი D. 13 – 14 აქ. . . არის] როგორც მიზეზი, ისე აზრი კეთილი არის, რადგან მისთვის, რომ აზრიც და განზრახვაც აქ კეთილია, ვით მიზეზი, განზრახვაც რაოდენადაც D¹. 14 კეთილი არის] საკეთილესა D. 19 თქვენ მოხუცდით] მოხუცებული ხართ D¹. 20 აქ ყოფნისთვის] სიცოცხლისთვის D¹. 23 – 26 და. . . მას] აუხსნათ, რომ იგი თვით თქვენ D¹; მას აწყენინეთ - D.

538. 2 ვსთხოვო . . . თვითონ] ვთხოვო, შენ თვით საჯე D. 3 მართებულისა] მომიხდება მე. მოუხდება მშობელს მამას D¹. 5 მოვუძღვრდი] მე დავბერდი, მოვუძღვრდი D¹. 9 ჰსჩადით] სჩადით D, რად] ნუ D¹, ჰკადრულობთ] კადრულობთ D. 10 მე . . . წაბრძანებასა] გირჩევთ თქვენ, D¹, კვლავაც ჩემს დასთან მე თქვენ გირჩევთ წაბრძანებასა D. 11 ლირი+არა, არასდროს D¹. 12 მან შუა გაჰყო] მან შუა გამოყო, ავად მომექცა D¹. 13 ამაღა] ჩემთ მხლებელთ რიცხვი D¹. მე მეპყრობოდა] მხვდებოდა ხოლმე D¹, - D. 16 ზედ] ზე D. 18 ძვლებში] გვამში D¹. ღრღნა დაუწყე] და დაუღრღნე მას D¹, ჩაფქვი, ჩაფშვნიტე] დაფქვი, დაფშვენი D¹. 20 უპ, უპ. რა მესმის] ოხ, ეს რა მესმის, უპ, უპ, რა მესმის D¹.

538, 22 – 539. 2 შენც . . . ამპარტავნება] თქვენ თვალთ უსწრობნო, ცის ელვავ, დაუბრმავეთ მას საზიზღარნი თვალნი, თვალთ გაუშტეროს განუცდელის მსწრაფლ მორბედო შენ ცისა ელვავ, დამაბრმავებლის შენის ალით მის საზიზღ-თვალთა მიუხდე და გაუუქმე, წარსტაცე ძალი მხედველობის და დააბრმავე, დააშრიტე მყაყე გუბეს კავშირთა ხრწნით-(დამყაყებულს გუბეშია) შექმნილო სენო, შენც ომხივარად, ომხივარად აღმოქმენილო, დამყაყებულის, გახრწნილის, შხამიანის, ყოვლად ქალურის მზისა ძალით დამყაყებულის, აყროლებულის ძუძუთაგან, დამყაყებულის და მყრალისა, მზის ძლიერებით ომხივარად აღმოორთქელილო, ქმნილო, გარდაედე მას, შეუმწიკვდეს, წაუბილწე შევენება სახის, და შეუმუსრე ის ზვიადი ამპარტავნება D¹. 22 შენც] შენ D, მწვავის ალითა] მწვავისა ალით D. 23 გაპბუგე] გაბუგე D.

539. 4 – 5 ოპ . . . დამწყევლით] ღმერთო ჩემო, მიხსენ, ღმერთო, რა მესმის, ნუთუ ეგრედ თქვენ მეც დამწყევლით გულისწყრომის ჟამს? ვიმკურთხეულო ძლიერო ღმერთო ჩემო, ნუთუ მეც ეგრე გამიმეტებთ და

დამწყევლით გულისწყრომის ჟამს. ცისა ძალნო გულისწყრომის ჟამს გამიმეტებთ გულისწყრომის ჟამს D¹. 8 შენ ... დამაწყევლინებ] შენს წყევლამდე მე არ მივაღწევ D¹. 10 გაქმნევიანებს] გამოქმედებს D¹. 11 – 12 იმის ... სწვავს] შენი დის თვალნი, წყეულნი თვალნი, გაცოფებული აქვს შენს დასა თვალთ მეტყველება, შენნი თვალნი კი ნუგეშსა სცემს და ათბობს, არა სწვავს. იმ შენის წყეულის დისა თვალნი ცოფით სავსეა, შენი თვალნი კი ნუგეშს აკრთობს, ათბობს, არა სწვავს D¹. 12 ჰკრთის, ჰსწვავს] კრთის, სწვავს D, ჩემთვის არ დაიშურებ] რაც მიაგება, მას საწყენად შენ არ მიიღებ. საწყენად შენ არ მიიღებ ჩემთვის ხალხის გამო D¹. 14. ჩემს ამაღლასა] ჩემსა ამაღლას D, სიტყვას უკადრისს - D. 15 – 17 არ ... შენთან] არ შემომცირებ ჩემს ულუფას და ზედ ცხვირს წინა არ გაუყრი შენს კარს ურდულს... (არ იკითხება) D¹. 18 ბუნებისა] ბუნებური D. 20 რიდი ... გადახდა] შენ იგი წესი ზრდილობის და მართებულობის. მაღლის გადახდა ზრდილობა და D¹. 21 შენ+კიდევ D¹. 23 ბძანეთ] ბრძანეთ D, ბატონო ჩემო - D. 28 ნიშნავს+შემოდის ოსვ. D

540. 2 – 4 ვეჭვ ... მობძანდა] ჩემი და მოდის. ეს უსათუოდ ვეჭვ ჩემი დაა. იწერებოდა, რომ მოვალო და ჩემი და მოდის. მოსვლას წიგნშიაც წერდა კიდევ. მწერდა წიგნში მალე მოვალო. (ოსვალდი შემოდის). მობძანდა შენი ქალბატონი? იწერებოდა მალე მოსვლას D¹. 6 – 8 აი ეგ... ჰსჩრია] ეგე არის ვინც, რომელსაც გული წელთ სჩრია, ვისაც მხოლოდ არვის ჩაღად არც ჰხდის და ლაღობს იმით (და გულობს), რომ ქალბატონი იმის მოწყალეა; მარტო იმის და თავი მოსწონს. აი ის მონა, რომლისთვისაც ქალბატონის მოწყალებასა მყრალი, დამპალი გული ყელში ამოუჩრია. შელაქებული, გაქსუებული გული ყელში ამოუჩრია. რომელსაც წყალობს ქალბატონი, არის მონა ჯერჯერობითა და მით დი[დ]გულობს, გული ყელში ამოუჩრია D¹. 7 ჩრდილ-ქვეშ] ჩრდილს ქვეშ D. 8 ჰსჩრია] სჩრია D. (წინა სტრიქონებს ხელახლა უბრუნდება მთარგმნელი), 8 – 10 და რომელსაცა ... არამზადავ] რომელსაცა თვის ყალბი გული ყელში მუნ სჩრია. მარტო იმით, რომ დღეს წყალობის ჩრდილს ქვეშ არს. იმისი ვისაც ახლავს იგი, ვისაც მსახურებს D¹. 14 მნებავს შევიტყო] მითხარით მეთქი D¹. 15 ხუნდი+შვილო D¹. 20 თქვენ ... სახავთ] ტყუილად გწამთ D¹. 23 – 24 პირშიც... წვერის] ნუთუ არ გრცხვენის, ოჰ შე პირშავო. არ გრცხვენის, რომ კვლავ უჭვრეტ ამ ჭადარა სიმართლისათვის D¹. 25 რეგანავ... აძლევ] რა ჰქენ, რეგანავ, მაგას ხელიც მიეც, მიესალამე. მაგას ხელს აძლევ შენ D¹. 28 რა შემიცოდავს] დავაშავებ D¹, რა შევცოდე მე D; ცოდვა არ არის] ბრალი არ არის D¹.

541. 3 ამასაც+ვინ ჩასვა ხუნდში D¹. 6 ჩემის ბძანებით] მე თვითონ ჩავსვი D¹. 7 მაგის... მოუხდებოდა] რაც დააშავა უფრო მეტის ღირსი იყო ეგ D¹. 9 მაშ... ეგ] შენის ბრძ. უბრძანე D¹. 11 მამაჩემო... ჰსწყრებით] გთხოვთ, მამაჩემო, რისა ძალიც. ნუ ქადილობთ, რის ძალიც არ გაქვსთ, რომ აღარ შეგწევთ ძალი, ქადილს ნუღარ ქადილობთ. რისთვის სწყრებით D¹. 12 უღონოა] ძალი არ აქვს D¹. 13 – 14 გაინახევრეთ... ჩემთან] გთხოვთ, დაითხოვთ ნახევარი თქვენი ამაღა და ჩემს დასთანვე კვლავ მიბრძანდეთ და თვე რომ გავა მობძანდით ჩემთან D¹. 18 – 19 დავსთქმო... საცხოვრებელად] წავიდე შენს დასთანა, მაგას

არა ვიქ, ცის ქვეშ ვირჩევ დარჩომასა D¹. 20 ცის ქვეშ დავრჩები] მე ვირჩევ დარჩომას ჰაერთან D¹. 21 ამხანაგად] ამხანაგათ A. 22 წავალ] მივალ D; ოჰ] შენ D¹, ოხ D. 24 ისევ... წავიდე] უკან წავიდე ისევ D¹. 26 ყმად] ყმათ AD. 27 უმზითვო A, და... შეექორწინა] მას, რომელსაცა ჩემი ქალი უმზითვოდა ჰყავს. შეირთო ჩემი ქ. უმზითვოდ ჩემი ქალი თან წაიყვანა D¹, და ვინც უმზითვოდ ჩემსა ქალსა შეექორწინა D, პირქვე დავემხო] მუხლთ მოვიდ. მე დავიჩოქო D¹.

542. 1 ვსთხოვო... ადგილი] შევაბრალო მე ჩემი თავი და სახლი ვსთხოვო D¹. 2 ლუკმა მაწვდიოს] სახსარი ვსთხოვო D¹. 3 შენს... მირჩიე] ბარემ ეს მითხარ, მითხარ, მირჩიე D¹, მირჩევ შენს დასთან მე წასვლას? ბარემ მირჩიე D. 4 – 6 ამ. . . გაუხდი-თქო] რომ ამ სამაგელს და მყრალს მონას ბიჭად გავუხდე, რომ მან კურტანი სახედრისა ვით პირუტყვისა, ტვირთმზიდვიით ზურგს დამადგას D¹. 4 სამაგელს] საზიზღარს D¹, ბიჭად] ბიჭათ AD. 6 სახედარად] სახედრად A, სახედარადა D. 10 ჰკვას ნუ მირყვევ] ჰკვიდან ნუ შემშლი, ჩემო D¹. 11 – 12 ნუ... ერთმანერთსა] ნუ გემინიან, მე შენ თავს აღარ მოგაწყენ, დამეხსენ შვილო. მე შენ თავს აღარ მოგაბეზრებ, ნუ გემის შვილო. გაგეყრები შენ. ერთმანერთს ჩვენ აღარ ვნახავთ D¹. 14 – 15 ვაი... ვამბობ] ვა. ეს კი არა შენ ხარ ჩემი სისხლი, ჩემი ხორცი ხარ. ჩემი შვილი ხარ, ღვიძლი შვილი D¹. 15 რას] მას D. 16 – 17 ხორცი... გხადოდე] შენ ხარ სალმობა სხეულისა, რომელს, ჩემად ცნობილი ჭირი ხარ, ტვინის სენი, გამჯდარი, რომელ. შენ ხარ წყლული D¹. 16 ხარ ჭირი - D; ხორცისა+და წყლული ყბაზე D¹. 18 შენ... შხამი] შენ ხარ ჩირქი, ჩემის სისხლისა. ჩემის სისხლის ჩირქი, გესლი ხარ. ჩემის იარის D¹. 19 წყლულით... სისხლისა] შემწიკვლებულის და შებილწულის და წარყვნილის ჩემის სისხლისა. წყლულისაგან, იარისაგან D¹. 20 აღარ გაგვიცხავ] არ გაგვიცხავ შენ D. თუმც ხარ] აი, რა ხარ შენ D¹. 21 შეგანანოს] შეგიყვანოს შენ სანანურში D¹. 22 თავის დროზედ - D. 25 არარას... დღისას] გეტყვი ამბავს იუპიტრის, არ მოგაჩვენებ განკითხვის დღისას, არ გაგიხსენებ იუპ. D¹, არ მოგაგონებ განკითხვის დღეს იუპიტრისას D. 27 – 28 მე... რაინდითა] მე მოგიცდი შენ იმ დრომდინ კი ჩემს რეგანასთან ჩემის ასის რაინდითა. მე კი იმ დრომდე მომთმენი ვარ. შენს შენანაებას მე მოვუცდი და ლოდინს დავუწყებ და ჩემს რეგანასთან მე დავრჩები ასის რაინდით. მე არა მიშავს, მე მოვითმენ D¹. 27 დავრჩები] დავშთები D. 25 არა] სრულად D¹.

543. 3 დაჟინებას] უჯათობას D¹, დანიჟებას D. 5 კარგად... ჰსჩადის] განა არ იცის, რისთვის შვრება D¹; რასაცა ჰსჩადის] რასაც სჩადის D. 7 შენც... ამბობ] რასაცა ამბობ, ეგ რაც შენა სთქვი, მართალია? D¹. 9 სწორედ... ვამბობ] დიახ, ბატონო, მე გარდაქცეული ასე D¹. 11 გნებავთ... ბევრია] გინდათ, ან თუნდ მაგდენიც რა საჭიროა D¹. 13 – 14 აბა... კაცნი] ორის ბატონის მხლებელთ დასი ერთად ვით გასძლებს ერთ სახლში. ერთს და იმავე სახლში. ერთს. სხვა და სხვა ბატონის მიმყოლი ხალხი D¹; 13 როგორ მოთავსდებიან] როგორ უნდა მოთავსდენ D. 14 კაცნი] ხალხი D. 17 რეგანას... მხლებელნი] რად... ნებულობთ განა მხლებელნი თქვენ კი ჩვენი არ გვყოფნიან ვგონებ, გვყავდეს თქვენი სამყოფი D¹, რეგანას და მეც] მეც, რეგანასაც D. 19 მაშ... გინდათ] რად არ

ნებულობთ მათ სამსახურს D¹. 22 დავსჯით+რადგანაც D¹. 23 ამისთვის+მე D¹. 25 არ] არც D. 27 მე... მეზადა] მე – D¹, ყველაფერი D¹, რაც კი მეზადა, ყველა იგი მე თქვენ მოგეცით D.

544. 4 მოგყუდეთ... თავი] მე ჩემი D¹, მოგანდეთ თვით თავი ჩემი D. 6 მაგასაც... მიგიღებო] მაგასაცა, ბევრი არაა. ოცდახუთით უნდა მივიდე. ეგ რა მითხარ. შე შენ სახლშია, ეგ რა მითხარ D¹, ჰსთქვი] სთქვი D. 9 მასზედ] მაზედ D. 11 სულსა+სულს კიდევ D¹. 12 მითაც კარგია] საქებია D¹, უნდა იქოს D. 13 მოვალ] მოვდივარ D¹, ორმოცდაათ+შენ მარჩენ D¹,] ორმოცდაათს D. ორჯელ] ორჯერ D. 15 მეტია+და შენც D¹. 16 ჰსჩანს] სჩანს D. 18 გინდათ+თქვენა D¹, მეტი ან ნაკლებ] ათი თუნდ ხუთი D¹, იქ... გაახლებენ] იმ სახლში, სადაც თქვენ იქმნებით ყველა მზა არის, თქვენ სამსახურს D¹. 23 ნუ... საჭიროებას] საჭიროებას ნუ ახსენებ. საბრალო გლახაც D¹. 24 გლახა... სილატაკეში] გლახას, ღატაკს, შიშველს, ტიტველს, მწყურვალს, დამშეულს ქონება რომ შენ გაუშინჯო D¹, განწირულ] განწირულს D, სილატაკეში] ცხოვრებაშია D¹. რაც... გარდიქცეოდა] რაც საჭიროა მაზედ მეტი რომ არ ვინდომოთ, კაცს არ მივსცეთ, მაშინ ხომ კაცი პირუტყვისგან არ განირჩევა, ჩვენი კაცთ სიცოცხლე მხეცთ სიცოცხლეს დაემზგავსება D¹. 26 მასზედ] მაზედ D.

545. პირუტყვად] პირუტყვათ A, გარდიქცეოდა] გადაიქცევა D. 2 – 5 აი... გათბობს] მდიდრად ქალბატონო ჩაცმული ტანი მოგირთავს და მდიდრულად ტანსაცმელი შეგიმოსია, რად გინდა თუ რო, შენ ტანს არ გითბობს D¹, აი შენ თვითონ ქალბატონო მდიდრულად მოსულხარ, თუ საჭიროა ტანსაცმელი მარტო სითბოსთვის, რად შეგიმოსავს. ის, რაც თითქმის შენ არც კი გათბობს D. 6 სხვა არის] გარნა D¹, ხოლო სხვა არის D. 7 მოთმინება... მე] მომეცით მე აწ მოთმინება D. ხომ მხედავთ] მომხედეთ მე D¹. 10 ორგზით ბედკრულსა] ღონე წართმეულს, მიხდილსა D¹. 11 თუ აუმღვრიეთ] შენ შეუღვარძლეთ D¹, აღუდგინეთ D. 12 მიხვამიშნეთ] მიხომიშნეთ D, გონი და ძალი] გონება ჩემი D¹. 13 რისხვით] გულის D, წყრომით+სამართლიანი D¹. 14 რათა+ფარ-ხმაღმა, მე ცრემღმა დედაკაცისამ D¹. 15 მამაკაცურნი... შემირცხვინოს] არ შემიგინოს (შემიმწიკვლოს D¹) სირცხვილითა მამაკაცს (თვის დენით D¹) ღაწვნი D, 16 ქაჯებო] აფთრებო, ისე მე გადაგიხდით თქვ. D¹, აფთრებო] ქაჯებო D¹. 17 მე+ისეთს საქმ. D¹, დაგმართებთ+ისეთს საქმეს D¹, თვით... ვიცი] ჯერ არც მე ვიცი D¹. 19 მაგრამ... ქვეყნიერობას] ეს კი ვიცი, რომ დედამიწას მით შევადრ. D¹. 20 დავსცემ] დავცემ D. 24 მაინცა+კიდევ D¹, წამოჟონონ] გამოჟონონ D. 25 ხუმარას+ჩემო D¹, შევიშალო მე - D. 29 შევიდეთ] წავიდეთ D¹, ჩვენ+დაგვიდგება D¹, მოგვასწრობს+ავის დარი D¹; თვარემ... მოგვასწრობს] თვარემ მოგვასწრობს ჩვენ ავდარი D. 32 პატარა... სასახლე] სასახლე ესე მცირედი D¹. ბებერს] ბერიკაცნი და D¹ როგორ] ვით D¹.

546. 2 მისი ბრალია] ვისი ბრ. D¹, თავის ბრალია D; ნეტა... რისთვის] ნეტა რისთვის D¹, აქეთ] აქედ AD. რად გამოექცა] მას რა ჩემთან ჰქონდა მას D¹. 4 თვითონვე+გასცეს D¹. პასუხი გასცეს - D. 6 მივიღებდი+მე, მე მამართო მამაჩემს D¹. 7 და... ძნელია] იმის ამაღლის მიღებაზედ, თუ არ ოღონდ, რომ ამაღა, რომე

ამალა, თვ. იმასთან არ მოუყოლია D¹. 9 მეც... გვექმნა] სად წავ. ნეტა D¹, მეც მაგას ვფიქრობ, გრაფ გლოსტერი ნეტა რა გვექმნა D. 12 შემობრუნდება] შემოდის გლ. D¹, შემოდის D. 14 ხელმწიფე... გამწყრალია] საშინლად არის გულმოსული D¹. 22 თქვენც... საჭიროა] დაშლაც არ უნდა. ნურც თქვენ ეტყვიით რომ იგი დარჩეს D¹; ჰსთხოვთ] სთხოვთ D.

547. 2 ასტყდა] ცადგა D. 5 – 6 რასაც... კაცი] რაც მოუვა მის თავის თავისაგან D¹. 7 ისწავლის+ჩაკეტეთ კარი D¹. 8 ციხის კარი] ჭიის კარის D. 9 იმას] იმასთან თვარემ D¹, დამთხვეული ამალა ახლავს] გამბედავი, დამთხვეული ხალხი ჰყავს მას D¹. 10 შემოგვბედონ] გაგიბედონ, ასტეხონ რომ D¹. 11 – 12 მაგისთანებში... უფრთხილდეს] სიფრთხილე გვმართებს, შორს მხედველობა D¹, მათ მამაჩემი ყველაფერზედ მალე დაჰყვება, სიფრთხილე უნდა, ვინც რომ ცოტა შორს მხედველია D. კარი დაჰკეტეთ] დააკეტინე D¹. 16 შევეფარნეთ] გავეცალნეთ D. 17 (გადიან) – D.

548. 1 მოქმედება მესამე - D. 3 გრიგალი] ქარი D¹, გრიგალა A. 4 აზნაური] ერთი აზნაურთაგანი D¹. 6 ვინა ხართ] ვინ დაყიალობ, ამისთანა D¹. 8 ჰგრძნობს] გრძნობს D. 10 ბძანდება+ჩვენ D¹, ჩვენი ხელმწიფე - D. 13 გრიგალს შეჰბლავის] ქარს ეურჩება D¹, შეჰბლავის] შებლავის D. 14 სიღრმეში+უფსკრულში D. 15 – 16 ან... ჩაირეცხოს] ანუ ავდარნი, ზღვა აღაზვირთე მღელვარე და ამით წარღვენ და წაშალე ამ ქვეყნის კვალი D¹. 16 ჩაირეცხოს] დაიწმინდოს D. 18 ჰკარგავს] კარგავს D. 19 წინ დაჰსდგომია] იგი შეებრძვის D¹, წინ დასდგომია D. 20 ერთად... ავდარსა] უძლეველი ყოვლად შემძლების ბუნებისა უძლეველთ ძალთა ამაოდ ებრძვის ქართ და წვიმა-ავდარსა D¹; მასზედ] მაზედ D; წვიმას] წვიმა D. 23 ძრწიან] ვერ ბედვენ D¹.

549. 2 იწვევს] უხმობს D¹. 6 თან ახლავს - D. 7 ცდილობს] სცდილობს D. 8 რომელიც+იმას D¹. 10 -11 შენ... საქმეს] რადგან შენ ჩვენთვის უცხო არ ხარ, ერთს რასმეს გეტყვი, სახისა შენის მეტყველება ვეჭვ, არ მატყუვებს D¹. 10 კაცადაც] კაცათაც A. 11 გაგენდობი შენ] მე გაგენდობი D, მძიმე] საჭირო D¹. 12 კორნვალს და ალბანს - D; რაღაც... ჩამოვარდნიათ] ერთმანეთში თურმე მტრობა აქვთ, სამდღურავი აქვთ D¹. 14 მათი მსახურნი] მათ ჰყავთ მსახურნი D¹. 18 ისიც აცნობეს] ვისაც ამცნეს, აცნობეს D¹, კიდევ აცნობეს D, ერთმანერთს მტრობენ - D. 19 რომ... ჩვენი] და რომ მეფესა, გულკეთილსა ესრედ იტანჯვის D¹, რომ ჩვენს კეთილსა მეფეს ესდენ სასტიკად სტანჯვენ D. 20 და... შეუდგება] რაც სხვა აცნობეს, ეს იმისი ჩრდილიც არ არის D¹. 22 სამეფოსა... მოადგა] სამეფოში მოსულა D¹. 23 შემოჰარულა] შემოგვეპარა და D¹; სადგურნი] საყუდარნი D¹. 24 ომსაც ასტეხს] ომსაც დაიწყობს D. 27 გადაგიხდია] გარდაგიხდია D. 28 მასზედ] მაზედ D. 29 ჰკვის] ტვინით D¹. 30 კეთილშობილის... ვარ] მე ვარ სისხლითაც და წოდებითაც. მე იგი არ ვარ, რასაც მხედავ. სისხლით, წოდებით კარგისა გვარისშვილი მეც ვარ D¹. 31 შენც... საქმეს] მე შენ მოგანდე, რადგანაც და ამიტომაც მოგანდე შენ და გიცნო D¹, მისთვის მოგანდე კეთილშობილს მე მძიმე საქმე D.

550. 2 ცუდს... გეთქვა] საჭიროდ ვხდი მაგ ამბის უფრო ვრცლად შეტყობასა, მეც მიხდა, რომ შემეტყო ეგ ამბავი კარგი იქმნება, არ იქმნებოდა ცუდი, რომ შენ ცოტა ვრცლად გეთქვა D. 4 – 5 ვრცლად... ვჰსთქვი] რა საჭიროა? უფრო მეტის სიმტკიცისათვის, D¹, ნეტა რად გინდა? თუ არ გჯერა რაც ჩემს თავზედ ვსთქვი D. 6 შენ... ქისა] ესე ქისა D. 7 ამოიღევი და] ამოიღე შენ D. 8 იახლები] ნახავ, შეხვდები D¹. 9 იმას... გიბრძანებს] და მას მთავარი ეს შენი D¹, მას მთავარი ეს ბეჭედი, ის გიბრძანებს შენ D. 11 რა ქარია] რარიგად ქრის D¹, ჩვენ... მოგნახავ] ხელმწიფესა წავალ, მოგნახავ D. 13 მაშ... რა] ხელი ხელში მეც მომეც. ხომ სათქმელი ყოველი სთქვი D¹. 15 ცოტა ვსთქვი] და გითხარ, მაგრამ D¹; ვსთქვი... დაგდე მე] სიტყვითა ბევრი საქმე მე შენ მოგანდე D. 16 დროა... ხელმწიფე] ეხლა სჯობს მეფე წავ. მეტი რა გზაა D¹. 17 შენ... წავალ] შენ იქედ წადი, მე აქედ. ვინცა იპოვის D¹; პირველმა აქედ, იქიდ თვითო წავიდეთ D, იქით, აქეთ] იქიდ, აქედ AD. 18 და... მეფეს] და ვინც ჩვენგანმა იგი ნახოს, დაიხმაროს D. 19 (სხვა და სხვა მხრივ გადიან)] (გადიან სხვადასხვა და მხარეს) D. 21 სხვა... ქუხილია] ტრიალი მიხდორი. ჭექა და ქუხილი C; სხვა მხარე ტრიალის. ჭექა-ქუხილია D¹; მიხდორი სხვა მხრივ, კვლავ ქუხილია D. 25 დაწვნი+შენნი D¹, 26 გრიგალო] გრიგალოო C.

551. 1 ზღვისანი] ზღვისა D¹. 2 სრულად] სრულათა; შთანთქე] შთანთქეთ D. 3 უმაღესნო] უმაღესო D, ეღვისა] გოგირდის D¹. 4 ყოველთ შემმუსვრელთ] ყოვლამმუსვრელთ D. 5 ჭადარა] ჭადარას D. 6 შენც... ქუხილო] დაიგრიალა მთელის შენის ძლიერე. D¹. 7 რისხვით... დაიგრიალე] დაიგრიალე, ქვე-ეკვეთე, რისხვით და გრგვინვით D. 8 მრგვალი] რგვალი D. 9 მილეწ-მოლეწე და შეშალე] მიაძსხვრიე D¹, შეშალე, მიაძსხვრიე D; ამ... სახე] ესე სამყარო D¹. 10 გაანადგურე... აღგავე] და განაბნივე, მტვრად აღგავე გაანადგურე D. 13 – 14 ეხლა... დგომა] როგორ გგონია, ერთი მითხარ, თბილ მშრალ ოთახში წოლა სჯობია თუ ნიაღვარში დგომა, ხის ქვეშ დგომა D¹, ერთი მითხრა, ეხლა რა სჯობს მშრალ ჭერქვეშ წოლა თუ ამ ნიაღვარში დგომა D. 14 – 15 ვეჭვობ... გაბანებასა] ვეჭვობ იაზმის წყლის მშრალს ოთახში სხურება სჯობდეს ამ ტრიალს მიხდორზედ წვიმის წყლით თავიდან ფეხამდი განაბნავს D. 15 სხურება] პირის დაბანა D¹. 16 შენ] შენს D. 16 – 17 ქალებთან+და D. 18 მეთქი – D; თვარემ] თორემ D; ხედავ] ხედამ ACD; ხედავ+ეხლა D¹; ასეთი] ისეთი D, შენისთანას – D; ინდობს] დაინდობს არც D¹. 19 ჩემისთანა – D. 21 ღვარნე] ღვარე D. 23 ჩემი... არიან] ჩემი შვილები არ არიან, ჩემი სისხლხორცი D¹. 24 სტიქიონნო] ბუნებისანო D¹, მე... ულმობელობას] არ გემდურით D¹. არ გაგკიცხავთ ულმობელობისთვის D. 25 მომიცია] მიჩუქია, დამილოცია D¹. 26 ხომ... მიწოდებინართ] შვილობით მე თქვენ არასოდეს მიხსენებინართ D¹, შვილებად] შვილებათ ACD. 27 რაღა ნება მაქვს] მაშ რაღას მიხმობთ. რა ხელი მაქვს ვით დაგდებთ კისრად D¹; გემადლისთ რა] გემადლებათ, მაშ რა D. 28 ველოდდე] ველოდე C; რომ მორჩილებას, შებრალებას] რომე ჩემდამი მორჩილებას D. 29 საზარო] საშინელი D¹, დამეცით თავსა!] თავს ზედ დამეცით D. 30 ქედ-მოდრეკილი] როგორცა მონა D.

552. 1 ჩემთაგან] თვისთაგან D. 2 – 3 მაგრამ... შვილთ] არა გრცხვენით, რომ ეგრე ამბობს, ძლიერნი ხართ, მაგრამ მაინც მე თქვენ D¹, თქვენ – D, ჩემ] ჩემთ D. 4 მოზიარე... ბაიყუმს] მოზიარეთ იმ ორს ვეშაპსა D; ორს] ორ C. 5 მონის... უსრულებთ] მონასავით თქვენ მათ აჰყევით D¹; მგზავსად] მგსავსად C, მზავსად D, 6 მათთან... მებრძვით] და ზედ დაესხით ამ ჭადარას და ბებერს თავსა, ვაი სირცხვილ, შერცხვენასა D¹, და მათთან ერთად თქვენ შეთქმულნი მებრძვით, მე ბერ კაცს D. 7 სირცხვილი... თქვენთა] ფუ თქვენს ემაგ ძლიერს ციურს ძლიერებას, ფუ და შერცხვენა D¹, ფუ, ძალთა თქვენსა] სირცხვილი თქვენს თავს D. 9 – 10 იმას თავიცა ჰქონია] თავისიანი იმას დაერქვას D¹. 9 თავშესაფარებელი+ადგილი D. 11 – 20 თუ... უბედურსა] კაცი ჩინჩხვრის მკრეფავი ვერ აიშენებს სახლსა, იგი მკბენართ სადგურად გაიხდის თავის თავსა. კრუხმა ბარტყს ბუდე სახლი დაუდგა, თითონ კი კრუხს რომ ბარტყი ბუდეს შეჰყავს, სახლს უშენებს, როცა თვითონ უსახლოა და თვითონ კი გარედ რჩება... როცა თავსა ფეხთ ანაცვალებს და მოაქცევს ცერში გულს, ჩასდებს ფეხის ცერში. ცერზედ კორძი გამოუვა, ის აწვალებს ყოველფერში. თუ ფეხის ცერს შეუკვეთავ, იქმნეთ, ის, რასაც გული შვრება, ფეხის ცერი მეტის ჯაფით დაბერდება, დაკორძდება. კორძი ფეხის მწვავე არი D¹. 12 აჰყვება] მიენდობა D. 16 რის... გულსა] რაც საქმნელი აქვს შენს გულსა D. 18 და გაყვირებს] მოგაყოლებს D¹. 19 – 20 ძილს... უბედურსა] გაგიტანჯავს მწარედ სულსა, ვინ აუვა შენს კრუსუნსა D. ღვიძილად] ღვიძილათ ACD. 22 სარკეში ჩაიხედოს] სარკეს გაუაროს D. 25 მაგალითად] მაგალითათ AC. 28 ხარ] ხართ D.

553. 5 ვაი... ბძანდებით] ჰოი მეფეო, აქ ბრძანდებით? ამ ავდარშია? D¹; ბძანდებით] ბრძანდებით C, თქვენ] თქვენც D. 6 ვისაც... წყვდიადი] ვინც ჯოჯოხეთს D¹, წყვდიადი] მწყვდიადი D. 7 ამგვარს] ამ საშინელს და მძაფრს D¹. 8 – 9 ნადირნიც... ძრწიან] ეს მრისხანე ცა, ამ მრისხანე დამწუხრებულს. ამ გამეგებულს და მწყრალ ცასა თვით ნადირნიც კი, ნადირნიც ღამით მოარულნი ამ წყრალს, საზარ ღამეს. ამ ჭექა-ქუხილს თვით ნადირნიც ღამით მავალნი შეცვივნულან თვის ბუნაგებში და იქაც ძრწიან D¹. 18 გრგვივნის] რისხვის D¹. 9 შეცვივნულან] შეცვივნულან D. 11 ფრქვევა] და ელვათა D¹. 12 მგრგვივნავს] საშიშს D¹. 15 ზათქი... ცისა] მშფოთვართ მძლავრისა D¹, ესდენ საზარო გულისწყრომა და შფოთვა ცისა D. 17 აწ] დღეს D¹, 18 მოსისხლენი] თვისნი ბევრნი, თვისი მგმობელნი D¹. 19 თრთოდენ... ამცდარხან] ძრწოდენ, თრთოდე ბოროტო, სასჯელთაგან გადარჩენილო მით რომ საქმენ D¹. 20 მარტო... საქმეთ] ამისთვის, რომ ჯერ შენს საქმეს D¹. 21 მიმაღე... შესვრილი] შენც შთაიმაღ კაცის სისხლით გასვრი. სისხლთ შემ... მივეფარენით, დაენახევით: ნურც შენ მკვლელით ხელთ სისხლში, მიმაღე შენ გამყიდველო, სისხლ შემრევო D¹. 22 მემრუშენო] მებრუშენო D. 23 ნათესავთა შეცოდებითა] შემცოდველნო ნათესავთანა D. 24 ითრთოდე... სულო] ივლტოდე შენც, საზიზღარო პირმოთნე სულო D. 25 ყალბს გულს] სახეს D, რომელიც ჰფერავ] შენცა ყალბის გრძნობით გაქსუებულიყო, სათნოების სახის მეგონა, რომელსაცა სათნოებას კეთილად ივლ... ვინცა წმინდანობის სახის მექონა, ყალბის გრძნობით გაქსუებულ D¹. 26

ვინც... იღებ] მოკეთისა სახის მიმღებო D. 27 მაშინ როს გულში] გულში D¹, რომელსაც ჩუმად D. 28 გაიფლითე] იქციე შენ D. 29 ჰოი+და თქვენც D. 30 აღმოდით... განერთხენით] ხვრელთა თქვენთაგან გამოძვერით D¹; აწ თქვენთაგან] თქვენთაგანა D.

554. 2 გარნა] თვით D. 4 ბრძანდებით] ბძანდებით D,+იქავ ახლოა D¹. 6 – 7 მე... ციხე-დარბაზსა] შეაფარეთ თავი თქვენი მცირეს ხანსაც ვაგლახს. და მე კი წავალ, მივმართავ უღმობელს სასახლეშია, სად კაცის გულნი მის... მე კი უღმობელსა სახლსა იმას კვლავაც მივმართავ. მე კი მივმართავ, კვლავ მივალ. უწყალოს, განუკითხველს, უღმობელს სახლში, სად, რომლის ქვითკირი D¹. 10 აღვუძრავ] ჩავუნერგავ, გავუღვი D¹. 12 მერყევა] მერევა C. 13 სიცივითა საწყალო] შე საწყალო სიცივითა ჰორთი D. 14 ჩალა კი არის] ჩალა სად არის D¹. 15 ბევრი გაჭირებამ] გაჭირებამ ბევრი რამ იცის D. 16 უბრალო ნივთსა] თვით ბალახ-ბულახს D, ნივთად] AC, უძვირფასეს ნივთად] ოქროს ტახტად ჩვენ D¹, ნივთად] ნივთათ A. 17 მიგვიყვანე... ქობთანა] და გვაჩვენე ის შენ, შენ ქობისაკენ D¹. 18 – 19 ჰოი... ადგილი] ჩემო მასხარავ, საწყალო, ცოტა ჩემს გულში არის. ჩემს გულში იარის შენთვის D¹. ჩემო საწყალო ჩემო კარგო, ჩემო ხუმარავ, ჩემს გულში არის დარჩენილი ერთი ადგილი D. 27 იმას] იმის C. 24 – 25 ის... ლხინია] ის საქმეს კარგად წაუფა მის... D¹.

555. 5 ბაიყუში] გულადი D¹; მხურვალე] უნამუსო D¹. 8 როს... მაგიერ] როცა ხუცესი ბევრს უფრო ყბედობს. ყბედია, როცა მღვდელი ლაქლაქს იწყებს D¹; მღვდელი] გზირი C, ლოცვის მაგიერ] და საქმე კი ცხვირწინ წაუხდება და საქმისთვისა დაშავდება D¹, საქმის მაგიერს D. 10 – 11 როს... დაადგება] ლუდისა გამომხდელსა კარგი ღვინო. ლუდში წყალსა ბევრს გაურევს. ყანყრატომი D¹. 11 ყელზედ] ყელში D. 10 – 13 როს... მიებარება] შაგირდად დიდკაცებსა D¹. 12 მეჯღანეს დიდი-კაცი - D. 13 შაგირდად] შაგირდათ CA. 14 ნაცვლად] მაგიერ D. 15 ცეცხლში] ცეცხლით D. ბოზი... დაიწვება] მრუში. სწვენ ცეცხლით მეძავებს ცეცხლით დასწვენ მეძავეებს მრუში D¹. 16 – 17 როს... შეიქმნება] ციხე რამ სწორედ შეიქმნეს D¹. 17 კანონად] კანონათ AC. 19 ვალი... მოშორდება] თავის ვალები მოეშორება D¹; ვახში] სრულად D. 21 ენა ძირში მოეჭრება] ძირში დააჭრიან ენებს D¹. 20 - 23 როს... შეგროვდება] იქ. სადაც ხალხი ასევთ, აღარ მიუშვებენ ქურდებს D¹, 22 – 25 როს... გაგვიხდება] როს ფულის გამსესხებელი ყველას გაუხსნის ზანდუკებს D¹. 25 დარდიმანდად] დარდიმანდათ AC. 26 – 27 როს... მოჰყვება] როს ქალების. კახპად მაჭანკალთ საყდრებს ააშენებს D¹. 29 ატოკდება] სიხარულით D, აღელდება] ისეირებს D¹. 30 – 31 ხალხსაც... აედგმება] მაშინ ის ნახავს. ვინც დაესწრება, იმან ნახოს მაშინ ვნახავთ, რომ ხალხი, რომა ხალხსა, ვინც გაატანს, ის ხომ ნახავს. სხვისი ამყოლი, დათრგუნვილი, თავის ორ ფეხზედ დადგება D¹.

556. 1 გათენება] გათენებას C; 1 – 2 ეჰ, რას ვჩადი... საქმეა] ეჰ, რაც არის არის. (ამას მერილინ D¹). წინასწარმეტყველება რა ჩემი საქმეა, ეგ მერილინი საქმეა. ჩემთვის კი ჯერ ადრეა D. 8 საქციელი+როცა D. 10 მაგრამ – D, სახლში+ხმაც არ ამომეღე D¹. 11 ამაზედ – D. 13 – 14 მაშინ... ექმნებაო]

სამუდამოდ გულს აგაყრებინებო D¹. 16 ქცევა+არის D¹. 18 და – D¹, ჩვენთა მთავართა] ჩვენთ მთავართ D. 19 შულლიო?!] მარტო შულლიო D¹, შულლიოვო D. 21 ჩემს ოთახში] მე ჩემს ოთახში D¹, 21 – 22 მაქვს დამალული] მიმალული D. 22 ბოროტი] ვაივაგლახი D¹. 22 – 23 დამართაო... გადავუხდითო] დამართეს, ყველაფერს გადავახდევინებთო D¹. 23 ზოგიერთს] ზოგიერთ D. 24 ხმელეთზედ] ხმელეთზე D. 24 – 25 ხელმწიფეს... მივსცეთ] მხარე D¹, ჩვენს ხელმწიფეს უნდა მიუდ[გ]ეთ D. 25 ფარულად მაინც] ცოტაოდენად მაინც D¹. 26 შევუმსუბუქო]+იმას მაინც D¹, შეუმსუბუქო D; კი – D. 28 თუნდ] თუნთ D, მემუქრებოდნენ] მემუქრებოდენ A.

557. 1 – 3 მაინც... რამე] მე მაინც ჩემს მოხუცებულს ხელმწიფეს ვუშველი რასმეს D. 3 ავი] საშინელი ამბავი D¹. 6 მთავარს შევასმენ] ეხლავ გავამხელ D¹. 7 თავს მოდის] ჩარხდება D¹. 7 – 8 წაერთმევა] დაჰკარგავს D¹, მე შევიძენ] მე მიბოძებს, მომეცემა D¹. 13 სხვა... მინდვრისა] ტრიალი მინდორი სხვა მხრივ D. 17 – 18 ეს... ადამიანი] როგორ გაუძლებს კაცი ამ საშინელ ღამეს. საშინელი, მძაფრი, რომ ცისქვეშ ყოფნა ჯოჯოხეთზედ უარესია თუ არ შეხვალთ, გარედ დგომით მეტად ძლიერ ივნებთ თავს D¹. 20 მე... ყოფნა] მარტოდ დამტოვე D¹. 25 – 26 ეს... კია – D.

558. 2 იქმნას... გაგლეჯილ] იქმნას ნაჭრად გლეჯილი D¹. 3 გთხოვთ... შებძანდეთ] მე გთხოვთ შებძანდეთ. მე კვლავ გთხოვთ, შებძანდეთ, ჩემო კეთილო, გევედრებით მე ხელმწიფეო D¹. 6 მსუსხავი ქარიშხალი] მამფოთვარი ეს ქარიშხალი D¹. ძვალ-რბილში] მათ ძვალ ხორცში D¹. 7 იყოს+მაგრამ მისთვის D¹. 8 ვინცა] მას ვისაც, რომელსაც D¹. ჰგრძნობს] სწოვს D¹. გრძნობს D. 9 არარად იმცნევს] არარად იმცნევს, მცირე ტკივილსა ვერ შეიმჩნევს, ყურს ვერ ათხოვებს D¹. 11 უკუვ წამოხვალ] უკუვ ექცევი D¹, პირში ეცემი] შეეხიდები D¹, წინ დაუდგები D. 13 თვითონ მის – D, სხეულიცა] სხულიც D. 14 – 15 ჩემს... მაგრძნობინებს] აღშფოთებული გული ჩემი ტანჯვითა და ვაებითა. ერთი ტკივილი, აწ დიდი ტანჯვა მიხრავს მე ჩემს გულსა, ძირიანად აღშფოთებულსა და ეს ტკივილი მხეცს არარას არ მაგრძნობინებს. იგი ტანჯვაა, ეს ტკივილია, ღვიძლთა შვილთა უმადურება. ეხლა მქენჯნის მწვავე ტანჯვა გულს აღშფოთებულს. მისი სიმწვავე სხვას არარას არ მაგრძნობინებს. იგი ტანჯვაა, ღვიძლთა შვილთა უმადურება D¹. 14 აწ ჰქრის] გრიგალი მე მიტრიალებს D¹. 17 – 18 ეს... საზრდოებასა] ეს სწორედ მას ჰგავს, რომ პირი იმ ხელსა ღრღნიდეს, რომელიც მასვე აწვდის საზდოს D¹. 19 მე ვაზღვევინებ] სამაგიეროს გადავუხდი მე D¹. 21 ამ... ღამეს] საშინელს დროს D¹. 22 იგრიალე... ავიტან] იწვიმე წვიმავ, ნიაღვარი ზედ თავზე მასხი, ყველას ავიტან და მოვითმენ. იწვიმე, იქუხე, გადმოასხი D¹, ნიაღვარი] ნიაღვარი A. 25 თქვენდამი+კეთილი D¹. 26 ყველა... დაგილოცავთ] ყველა თქვენი მოგცათ D¹.

559. 2 შენ... მოისვენე] თუ ეგრე გინდა, შენ თვით შენთვის იზრუნე D¹, თვით მოისვენე] თავს მოუარე D. 3 მე... ფიქრთა] მე კი ამ ვაგლახს გულს ფიქრს ვადევნებ, ფიქრს გულს ვაყოლებ. ეს ქარიშხალი ფიქრს აშორებს იმ ტკივილს ან გულის ქროლვა ეს ქართა ქროლვა. ამ ქარიშხალში თვითონ შავი ფიქრი ჩემი

მშორდება მე იმ მწვავს ტანჯვასა, რომელიც მე აწ გულსა მიხოვს D¹. 4 მაგრამ] მაინც D, ჩემო... შედი] შე საწყალო შვილო ჩემო, წინედ D¹, ჯერ შენ შედი, ერთგულო ჩემო D. 5 უბინავო] უსახლკარო შენ D¹, შენ... უბინავო] შენ უბინავო, და ლატაკო შენ შედი-მეთქი D. 6 ვილოცამ] ვილოცავ D, მივცემ თავსა] მივეცემი D¹. 7 შედის ქობში - D. 10 რას... დამე] თუ ამისთანა ვაგლახ დამეს. როს ამისთანა ნიაღვართ ქარი D¹. 14 ჩაგრულ-ყოფა] მწუხარება D¹, განიცადო] ეს გამოსცადო D¹. 15 განუზიარებ] გადაგრჩება, მისცემ D¹, შენსას... განუზიარებ] მაინც მისცემ იმ უბედურთა D. 18 შვიდ, შვიდ] სამ, სამ D. 20 ქობიდან გამოვარდება] გამოვარდება ქობიდან D. 22 შემოხვალ! ვაი, ვაი!] შემოხვალთ! ვაიმე, ვაიმე D. 25 მომე] მამე D. 27 მითხრა კიდევ] თითონვე, ამბობს D¹, სახელიც - A.

560. 3 გიჟად ჩაცმული] გიჟის ტანისამოსში D. 5 უკან] მე უკანა D¹. 6 კუნელის... მოზუის] ეკლიანს კუნელის ეკლიდან შიგ გამოუბერავს მსუსხავი ქარი. აბა, ან ეკლიანს კუნელის ტოტებში... D¹. მოზუის] გამოჰქრის D. 9 ორ] ორს D. 21 იმათ+კი D¹. 12 მისცემს] მიეცით D. 13 ბევრგან] ყველგან D¹. 14 მორევიც] ზღვაშიაც D; ჭაობიც] ჭაობშიაც D; საფლობიც] საფლობშიაც D. 14 - 15 შიგ ბალიშში] ბალიშის ქვეშ D¹. 16 დაუდგა] გაუკეთა D¹; გული+ისე D, წითელ იორლა] იორლა წითელ D, 17 შესვა] შეჯდა D; და - D. 18 თავისი - D. მოღალატედ] მოღალატეთ A. 19 ენა, ცხვირი - D. 20 ჰსცივა] სცივა D. 21 ჭირისა და ბნედისაგან] ჭირს და ბნე[ლ]ს გაშოროს D¹, დაგიხსნას ღმერთმა ჭირისა და ბნელისაგან D. 23 ეხლავ დავიჭერ] ერთი ხელი გტაცა, აი D¹. 24 აქა! აქა! აქა! აი აქა!] აქ არის, აქ არის, აი აქ არის D; აი აქ არის] აი წავავლე D¹. 27 მისმა... უბედურსა] ქალთა მისთა ეგე ესეთს ამაყთაც შენთა ეგ ჩაუგდიათ D¹; ამ] მაგ D¹.

561. 2 ჩვენსავით - D. 2 - 3 ხედამ, რომ] ხედავ რო D. შეერჩინა] შეგენახა D. 4 ჩვენ გადაგვაჭარბებდა და - D; შეგვარცხვენდა] ხომ სირცხვილს D¹. 6 დეე ბოროტი] ყოველი D¹; ბრუნავს] არის D¹. 7 განსაკითხად] შესამუსრად D¹. 8 წამოეფრქვას] გადმოედოს, წამოეფქვას და სრულად წამოზღვავდეს D¹. 12 ჰსტყუი] სტყუი D, გულღვარძლ] მუხანათო, თუ არ ბოროტთ ქალთ, შვილთ D¹. 14 საქმე ისე გაუხდათ] ეხლა დასჩემებიათ D¹. 15 თვის+სხეულის D¹. თვის... გვემას] თვისის გვამის ქენჯნას D, ჰგრძნობენ] გრძნობენ D. ჰბადვენ] ბადვენ D. 19 პილიკოკი... ტიიტლი] ზის პილიკოკი. პილიკოკის გორაზედ იჯდა მაღალს გორაზედა. გალლუ, გალუუ, ლუუ, ლუუ D¹; მთაზედა] მთაზედ D. 25 დედ-მამის] მშობლის D¹. 26 დადეგ] იყავ D¹. ნუ ფიცულობ ხოლმე] ნუ იფიცებ ხოლმე D¹.

562. 2 ჰსცივა, ჰსცივა] სცივა, სცივა D. 6 გულზვიადი+ და D. 7 საყვარლის+ქუდზედ D¹, ხელთათმანს... ვატარებდი] ხელთათმანებს ქუდზედ ვატარებდი D. 9 ცოდვის] ცოდვილ D; ვჩადიოდი] ჩავდიოდი D; ყოველს] ყოველ D. 10 იმ... ვტებდი] ფიცს ვატანდი, ქვეყნის და ცის წინაშე ვტებდი მე D¹, ვტებდი იმ ფიცსა D. 10 - 11 რაც... ვასრულებდი] ვიძინებდი მაცდურების ფიქრშია და ვიღვიძებდი, რომ ფიქრები შემესრულებინა D¹. 10 რაც - D. 11 მე იმას ღვიძილში] ღვიძილში იმათ D. 13 - 14 გულითა მზაკვარი] გულით ვიყავ D¹, მზაკვარი გულითა D; მზაკვარი] მახვილი ყურითა D¹, ენითა მახეზლარი -

D. 14 ხელითა... მღვრელი] სისხლში გასვრილი ხელითა D. 14 – 15 ზარმაცობითა ღორი - D, მპარაობითა მელა - D. მსუნაგობითა მგელი - D, ცოფითა ძაღლი - D, მტაცებლობითა ლომი - D. 17 აბრეშუმის] ფარჩის D¹. 18 სამიკიტნოში... შედგამ] ფეხი გამოსდგი, ნუ ეთრევი სამიკიტნოდან, ხელში D¹; შედგამ] შესდგამ D. 19 – 20 მიჰსცემ] მისცემ D, ეშმაკსა] ავი სული D¹. 21 გამოზუის] გამოჰქრის D. 22 იზუზუნოს] ირბინოს D. 25 გერჩივნა] სჯობდა რომ D¹. 29 უთხოვებია... არც,] წამირთმევია აბრეშუმი არც D¹.

563. 2 ადამიანი+ვინ არის ადამიანი არაფრით D¹; ადამიანი] კაცი D¹, შიშველის დატაკის D¹. 3 მეტი] მეტი D¹; შიშველის... რა] ამ საწყალის შიშველის ორფეხის ცხოველის მეტი არა არის რა D. 4 – 5 შორს... მინდიხარ] აჰა, გაეხევე და გადავეყრი. გამეცალე, შორ ჩემგან, ყოველიფერს რაც კი ნათხოვარია, არ მინდიხარ, შორს ჩემგან D¹. 6 იგლეჯს] იხდის D. 8 ჰოო... თუ?] კაია, თუ ღმერთი გწამს, რა დაგიჟინია, ვის გაუგონია, ჰო, სწორედ ეგლა გაკლდა, გაიხადე ტანისამოსი და მიუცურდი. ცურვა დაიწყე D¹; რომ] რო D. 10 ცეცხლი+ეგვანები D¹. 10 -11 კაცის გულს ეგვანება] ეგვანება, რომელშიაც ერთგან პატარა ნაპერწკალი ბჟუტავს და ალს D¹. 11 ეგვანება+თითონ ნაპერწკალსავით D¹. 11 – 19 იმიტომ... ტანშია] რომელიც მაშინაც კი ბჟუტავს, კაცის მთელი ტანი ყინულსავით გაცივებულია D. 12 – 13 აგერ... მოტანტალებს] ჩვენკენ მოტანტალებს, მოჩანს კუდიანს ვარსკვლავსავით. არ მოჩანს D¹. 15 – 16 ჯიბბერტი ჰქვიან] ჯიბბერტია. 16 მაგან] ეგ, მაგ. ეგ – D. 17 თვალში] თვალის D, აკეთებს] იცვლის D. 18 უყოფს+თეთრას D¹, ყოველ გვარი] ყოველ გვარის D. 20 დელე+სამჯერ D¹. 24 ჩემ] ჩემს D. 25 ეხლავე] ეხლავ თქვენ D. 27 შემომფიცეთო+და თუ გადამი[დ]გებით და სულ D¹.

564. 1 კენტი+ჩემო ხელმწიფევე D¹. 2 შესწუხდით+ამ დამე D¹. 5 ეს... მოდის] ის ვინ არის D¹. 7 დაემებ] ემებ D. 11 მჭამელი] მელაპავი D¹, ბაყაყებისა+მჭამელი D¹, 13 ჰსჭამს] სჭამს D¹. 14 წნილად] წნილათ A. წნილად ატანს] მწვანის მაგიერ სჭამს თავგი მელაპავი D¹; ატანს+ხოლმე D¹. 15 სოფლიდამ] სოფლიდან D, ხოხით... ჰსტანჯვენ] მათრახით უკანა სდევენ, ჰსტანჯვენ, აწვალევენ D. 17 საჯდომი] საჯდომათ D, ტარებისათვის] ჰყავდა D. 18 და+იერისათვის D¹, იარაღი+ჰქონდა D. თავებესა ჰსჭამს] ვჭამ ჰიას D¹; თავებესა სჭამს D. 20 შვიდი... ირჩენს] შვიდს წელიწადს მე ესე ვარჩენ. მე ესე ჩემს D¹. 25 ამისთანა... გაგხდომიათ] ამაზედ უკეთესს მოსაუბრეს ვერა შოულობთ D¹, მოსაუბრედ] მოსაუბრეთ A.

565. 5 ესდენ... სისხლხორცნი] ისე გარყვ. წარიყვნილა ჩვენი სისხლი და ჩვენი ხორცნი D¹. 6 რომ... აღვიდგენ] ისე წარიყვნილან, რომ შეიძულეს თვის D¹, აღვიდგენენ] აღუდგენ D. 8 ჰსცივა, ჰსცივა, თომასა] სცივა, სცივა თომას D. 10 ჩემო... გიშოვით] ჩემთან აქ წამობრძანდით D¹. 11 ნებას... ერთგულება] ნებას არ მაძლევს მე ჩემი ვალი, ჩემი თქვენდამი ერთგულება D¹. 10 -11 ყოველისფერში მე დავმორჩილდე] რომ დამორჩილდე D¹, დავმორჩილდე ყოველისფერში D. 13 – 14 თუმც... მიგცეთ] თუმცა მათ მიბრძანეს, რომ მე თქვენ რომელიმე სახლში არ შემომიშვათო და ამ საშინელს დამეს შველა მისი არ

გაბედო და დააგდეო. და ამ D¹. 14 მსხვერპლად] სხვერპლად A. 15 გამოპარვა] და წამოვა D¹. საძებნელად] სანახავად D¹. 16 წაგიძვეთ] შეგახიზნოთ, მიგაზღვევინოთ D¹. 17 ყველა... ოთახიც] მე მოვამზადე ვახშამიც და თბილი ოთახიც D¹. 19 გესაუბრო] გებაასო D¹. 23 მაგას+იქ, სადაა D¹. 26 მინდა რამ ვკითხო] უნდა ჩამეკითხოს D¹, ერთი... მისდევე] ერთი მითხარ რა, სიბრძნე შენი რაში მდგომარეობს D¹.

566. 2 მას... ვჭყლეტ] მასში რომ მე ვიცი მატლის ჭყლეტა D¹, მატლებს] მატლებსა D, შევაჩვენებ] შევაჩვენ D. 4 გითხრათ] გითხრად A. 6 კვლავაც ჰსთხოვეთ] კიდევაც სთხოვეთ D¹, კვლავაც სთხოვეთ D. 7 ერევა მას] ერევა D¹, ეკარგება D. 9 განა რად გიკვირს] ნუ გაჰკვიცხავ მას, არ განიკიცხავ D¹. 11 კენტო+შენ არ სტყუოდი ყოველი D¹. 12 განდევნილსა+ეს D¹. 13 რომ] რომე D¹. 14 მეგობარო] ჩემო ძმაო D. ლამის] თითქმის D. 15 მეც... შვილი] ჩემმა ღვიძლ შვ. ჩემმა, მყოლია D¹, დღეს... შეჩვენებული] რომელიც აწ უარმიყვია D. 17 მიპირებდა + აჰ, ჩემო, D¹, ძმობილო] მე ძმაო D. 19 დამიჯერე+მე D¹. 20 რომ] რომ D¹, შეარყია... გონებაც] შემირყია სრულად გონება D. 21 გთხოვთ მეფეო] გვედრებით, ჩემო ხელმწიფე D¹. 23 ოხ] ოხ D¹, ოჰ D; უკაცრავოდ] უკაცრავოთ D. 26 ჰსცივა, ჰსცივა] საწყალს D¹, სცივა, სცივა D. 28 არა... შედი] შედი შენს ქოხში, შენ საცოდავო, შენს ქოხშია ჩა D¹. არა] შენ კი D, საცოდავო] შე საწყალო D.

567. 2 თუ ეგრე არის] ეგ იქ შევა D¹, ჩვენც] და D. 4 ბატონო... მოგვეყვით] აქედ მობრძანდი, არა, აქედ მობრძანდით, გთხოვთ, რომ ჩვენთან გამობძანდეთ. მე აქედ მე გთხოვთ ჩვენთან თქვენ წამობძანდეთ D¹. 6 ამას გავყვები] მე შენთან ყოფნა მინდა. არა ამასთან დავრჩები მე. მასთან დავრჩები D¹. 9 ნუ აწყენინებთ] გულს ნუ გაუტეხთ D, უბედური] საცოდავი D¹. 11 ეგ... ხელმწიფე] აღსრულდეს, ეგეც იქ მოდის, ხელმწიფე D¹. 15 წამობრძანდით] წამობრძანდით D, + ჩვენთან D¹. 16 ათინის ბრძენო] წარჩინებულო. თქვენც მხსნელო D¹, ათინის ბრძენ D. 18 იტყვი] ეტყვი D, იახელ+თანა D¹. 21 მიადგაო+ინგლისთ სისხლიანი (?) ხელი მომდის D¹. 23 აქ... სდგაო] აქა ბრიტთა სისხლი დგაო D. 24 გადიან – D.

568. 5 აქედამ] იმის სახელ. D¹. 7 ბატონო... ვიქნები] ბატონო, რომ ყველა დამძრახავს, რომ გამკიცხვენ მე. რომ D¹. 11 ვხედავ] მესმის D¹, არის+რომ D¹, რომ+განიზრა D¹. 12 სიბოროტით+კი D¹. 13 აქ+უფრო D¹. 15 – 16 ჩემმა... იქმნებოდა] უბედურის ბედის კაცი ვარ. მართლის თქმაც ჩემთვის სანანური გახდა D¹. 16 ვამბობ და] მართალი მოგახსენე და ვსთქვი და D¹. 17 გამოდი+ამ სახით მართალი ვსთქვი მართლის თქმაც სანანური გამიხდა D¹. იგი] ის D, მელაპარაკებოდა+დიდო ბატონო, მართალი უნდა D¹. 18 სჰჩანს] სჩანს D, იმას+ თქვენს წინააღმდეგ D¹. 20 – 21 ოჰ... გამამხელინებდი] ოჰ, ღმერთო ჩემო, ნეტა მამაჩემს ეს მუხანათობა, ორგულობა რად ჩაუდე გულში და ჩაუნერგე. ან მე არა მრგებოდა მამის მუხანათობის გამხილობა. მე მაინც ნუ გამამხელინებდი D¹. 20 ჯერ – D. მომხდარიყო] ყოფილიყო D¹. 23 წამომყევ... ვნახოთ] წამომყევ, ჩემთან ერთად დედოფალი ვნახოთ D¹.

569. 2 წერილმა+დღეს D. 3 გლოსტერად] გლოსტერათ A. მიპოვე... დავაჭერინო] წადი, ნახე, იპოვე. სად არის და შევატყობინე, რომ ჩვენ შევიპყროთ, დავატუსალოთ D¹. ნახე, მამაშენი სად არის, ჩვენ იმას დავაჭერინებთ D. 6 თუ+ვნახე D¹, მოვასწარი] ვნახე D. 7 ამას] მთავარის D, მომეტებულად] ძალიან D. 12 თვითონაც შენ] თვითონ შენც D; ჩემში] ჩემში უფრო D¹, 13 იპოვი+ჩემში D. 19 ჰსჯობია] სჯობია D. 20 ამისათვისაც... ვიყვნეთ] მადლობა ღმერთსა, რომ ეს მაინც ვიპოვეთ D. 21 – 22 ყოველი... ბძანდებოდეთ] თქვენ აქ ყოფნა გესიამოვნოთ. მე ეხლავ გთხოვთ, აქ ბძანდებოდეთ D¹, არაფერმა შეგაწუხოთ D.

570. 2 საბნელეთის] სიბნელის D. 3 შე უგუნურო... ეშმაკსა] შე გულუბრყვილო, ჩემოეცალ, წმინდა D¹. 4 მოერიდე ეშმაკსა] ეშმაკს მოერიდე D. 6 არის+თავადი D¹. 9 ხელმწიფეა, ხელმწიფე] არა ხელმწიფეა, ხელმწიფე არცერთი D¹. 11 ის – D, თავისი] თავის D. 13 გლეხად] გლეხათ AD. 15 გახურებულთ] გახურებულთა D. 18 ეშმაკი... მკბენს] კბილით მიხოკს D¹, მკბენს მხარ-ბეჭში D. 20 მგლისა] მგლის D,+სჯერა ან D¹. 24 მორჩა] ეხლა D¹, კმარა, გათავდა D, სამსჯავროს... იმათ] იმათ მივცემ. იმათ მე სამსჯ. სამართალში D¹, სამსჯავროს] სამჯავროს A. 25 აქეთ] აქედ AD, მეცნიერი+რჯულთა.

571. 1 შენც+აქ დაბძანდი D¹, ბრძენო+აბა, მელებო, მოდით D¹, გვერდით] გვერთ D. 4 იჭყიტება+ნუ D¹. 5 – 6 თვალს... ირჯები] იქნება გგონია, რომ თვალებით გვაცდინო და შენკენ მიგვეკერძო D¹, ტყუილად ნუ გვიშვრები] ნუ გვიშტერებ D. 7 შენ... წყალსა] ჩემო, აბა, საბედო ჩემკენ. აბა საბედო, ნავში ჩაჯექ და წყალს გამოდი, წყალში, გთხოვ, რომ გაბედო, ჩაჯდე ნავშია და მაგ წყალშია. საბედო, აქ მობძანდი, გამოდი. შენ გამოხვიდე. აქ მობძანდი, გამოდი წყალსა D¹. 7 შენ, საბედო] აბა ლიზავ D. 9 თვითონაც... ნავსა] ვერ გაიხლებათ, უნდა მაგრამა ცოტა ზიანი აქვს D¹. 11 – 12 ეშმაკმა... ერთი] ეშმაკმა ტვინი წაართვა საბრალო თომას ბულბულსავით შტვენითა, გობდენს თომას მუცელში ერთ D. 13 ბუყბუყებ] ნუ D¹, ყიყინებ D. 16 რა... ხელმწიფეო] რომ ხომ როგორ ბრძანდებით. სადაც D¹. 13 გაგაცვიფრათ] განგაცვიფრათ D, წამოწვეთ] წამოწვეთ D¹. 21 რაღას... მოწმეები] რაღას იცდით, თქვენ მოიწვიეთ, ჩქარა კითხეთ ეხლავ მოწმეებსა D¹, გადი და უხმე ჩქარა მოწმეებს, აქ შემოვიდნენ D. 23 მოუჯეგ+თანაშემწევ D¹. 24 მაგათ მოუჯეგ - D. 26 გაგასამართლებთ] გაგასამართლებთ D.

572. 5 დაუკარი+ერთად D¹. 6 მოუყარეთ+ეს რა ჩხავის ვაი, ვაი, ვაი, ვაი, სცხეთ კაცსა სცხეთ D. 8 დასდეთ სასჯელი] ეს გაასამართლეთ D¹. 9 ფიცსა ვსდებ] ვფიცავ D. 12 სწორედ] მართლა D¹. 17 უკაცრავად] უკაცრავათ A, სკამად] სკამათ A. 19 გარყვნილ გარყვნილს D+პატრონ D¹. 20 ნურსად გაუშვებთ] სტაცეთ მას ხელი! D¹. 22 – 23 ცეცხლით... შეუსყიდნიათ] ცეცხლით დაგბუგავთ, ხმლით აგუწავთ, იარაღი. ეგ რა მაგას რად სჩ...თ შვებით. ქრთამით გიყიდეს. რად დაქრთამეს ესე შეგისყიდეს D¹, სამსჯავრო შეისყიდეს, დაგრთამეს განა რად შეისყიდე შენ ცრუ მსაჯულო D.

573. 2 ვაი... მოთმინება] ხელმწიფეო, რა გექნათ თქვენ ის მოთმინება D¹. 3 ეგრედ ხშირა] მეფეე, ეგრე ხშირად D. 5 ტირილი... გამცენ] თვალთ ცრემლი მდის, ლამის ამათ მე გამამხილონ D. 7 შემომხვევიან... მყეფენ] ძაღლის ლეკვები ქედანა და ბოთვერა მურა უყურეთ როგორ მომყეფიან და მარტოს მყეფენ D. 9 – 10 ძაღლებს... გადით] ლეკვებს თავის თავს მიუგდებს საღრღნავადა, მომეცალეთ D. 11 თუნდა+ქოფაკი D¹, თუნდ... მწევარი] თუნდა იყოს გომია თუნდ მწევარი, თუნდ კუდშავა, თუნდ დინგეთერა, თუნდ კუდმოკლე, თუნდ კუდგრძელი, რაკი თომა თავს D¹. 16 მაგ] ამ, გაჰვანტავს] გაფანტავს D. 17 გაცით! გაცით! გაცით!] არი, არი, არი D, ეხლა წავიდეთ] წამო და თქვენც და მე D¹. 18 მეიდნებზედ – D, დღეობებში] დღეობებში A, საწყალს თომას] საწყალი თომა D. 19 არა] აღარა. 21 ეხლა+რეგანა D¹, რა აკრავს] რა აქვს, გაქვს D¹. 22 გასინჯეთ] გამიგეთ D¹, შემიტყეთ D, ძალია+შვრება იმას D¹. 22 ესე+კაცს D¹, უქვავებს+გულსა D¹. 24 კია+მხოლოდ D¹. 25 მე არ მომწონს] არ მომწონს მე D, იმითი] იმით. 25 თავი – D, საცმელიაო] ტანსაცმელიაო D.

574. 5 ხმა გაიკმინდე] ხმას ნუ იღებ D¹. 8 მეც] მე D, შუადღისას... ჩავეგდები] მაშ მე შუადღისას ჩავეგდები D¹, შუადღისას ჩავეგდები ლოგინში D. 12 აქეთ] აქედ AD; ერთი აქეთ მო] ერთი ძმაო D¹. 14 ნუ... შეგვიცდა] აქა ბრძანდება, ჰკვიდამ შესცდა, ნუ შეაწუხებთ D. 16 ეხლავ უშველე] მე თან საკაცე, მეგობარო, მომიტანია, იქ ჩააწვინეთ D¹. 16 – 17 რომ... მას] სიკვდილსა მას უპირობენ D. 19 ისე... დუვრისაკენა] და ეხლავ წადით დუვრისაკენ და თან წაიყვანეთ D. 20 იქ... შეგეწევათ] იქ მიგიღებენ კარგად თქვენ და შეგეწევიან D¹. 21 აჩქარდი... დაგვესხმიან] ჩქარა დაეშურე და მას თვარემ მერე თუ მოიცდი ნახევარს საათს, მეფეცა და შენცა და ვინ D¹. 23 მომხრენი... დავილუპებით] მომხრე არის, დაილუპება D. 24 ჩქარა] აჩქარდი მეთქი D¹, ნუ დაყოვნდებით] მე გზას გიჩ. გაგიძღვებით D¹. 25 წაგიძღვებით+ და სწორე D¹; და გაგიყვანთ] დაგაყენებთ D.

575. 2 დაჩაგრულს] ჩაგრულსა D. 3 იქნება] იქმნება A; დაგიამოს] განგიქარვებ D¹. 5 და... დაგცალდა] კვლავადაც მოსვენებას. კიდევ მოსვენე. დაგიფხოზენ შენ. არ მოგ. D¹. 6 ეგ... განიკურნების] მაშინ ძნელად, ვაი თუ ძნელად განიკურნების D¹, განიკურნების] განიკურნები D. 7 აბა... მომეშველე] აბა ავწიოთ, მომეშველე გავა (?) მომეშველე და D¹. 8 ვიცი... მოშორდები] ნუ, ჩ. ვიცი შენს ბატონს არ მოშორდები D¹. 9 გლოსტერი+და D, ლირი] ხელმწიფე D. 13 როდესაც] როცა D¹, ვხედავთ+რომ D¹. 14 მაშინ + ჩვენ D¹; ტანჯვასაც] ტანჯვას D. 16 და + როცა ჩვენ და ჩვენს D¹, ფუფუნებას] თამამობას D. 17 ხოლო] მაგრამ D, ვხედავთ + მაშინ კი D¹. 18 ტკივილსა არ ეპოება] იმორჩილებს თვითონ D¹, ეპოება] ეპოვება A. 19 გამიადვილდა... წვალეზაც] ვგრძნობ წვალეზა თითქოს ჩემი ეხლა შემიმსუბუქდა D¹, ეხლა + ჩემი D¹. 20 რაკი რომ ვხედავ] ვხედავ რომ იგი D¹, ვიტანჯით] ვიტანჯვით D. 21 ხელმწიფეც] მეფეც D¹, იგი. განდევენეს] ის თუ მხოლო მის გულს უწყლავს რომ შვილთა, შვილებ. განდევენეს D¹. 22 მშობელმა] კი მამამ D. 23 რაც + კი D¹, იმას] იმასა D, მოხდება + და D¹. 24

რაც დაგწამეს] რასაც გწამობენ D. 25 და... შენი] იგი რომელმაც ძირს და ის შენსა სახელსა D¹.

576. 3 – 4 შემოდინ... მოსამსახურენი] შემოდის კორინ. D. 6 – 9 ეხლავ... გლოსტერი] ეხლა ის სამაგელი გლ. და აქ მომგვარეთ D. 10 რამდენიმე... გადის] D. 12 ეხლავ ჩამოახრჩეთ – D, ეხლავ + უნდა იმას D¹. 14 დაჰსთხარეთ] დასთხარეთ D. 16 ვუზამ] უზამ D, შენ] შენც D, ჩვენის] ჩვენს D. 17 იახელ] ეახელ, არის + რომ შენ, რომ D¹. 18 – 19 რომელსაც... მამაშენსა] რომელიც ჩვენ მუხანათს მამაშენს გადავუწყვიტეთ D. 22 ჩვენი + ხშირად D¹, ერთმანეთს] ერთმანერთს D, უნდა – D. 24 ხელმწიფე] მეფე ლ. D¹, არის + ეხლა D¹. 28 ოცდახუთმეტი თუ თექვსმეტი] ოცდა თხუთმეტნი თუ თექვსმეტნი D.

577. 1 მეფეს... ეახლნენ] იმათ, შეერთდნენ D¹, თან] მას D. 3 მიემატა] მიემატნენ D, წავიდნენ] გაემგზავ. D¹. 4 ვპოვებთო + თავიანთ D¹, მომხრეებსა] მომხრეებს D. 7 ცხენები მოუმზადე] და ცხენი მიაერთვი D¹. 9 ჩემო] ჩემო D. 12 თქვენ გლოსტერი] გრაფ გლოსტერი D, მიპოვეთ] მე მომგვარეთ D¹. 14 კიდევ... გადის] გადიან ზოგ. მოსამ. D. 15 – 16 თუმც... განიწყესების] სამართლის უფლება სიკვდილით დასჯა თუმცა მართალთა უსამსჯავროთ დასჯა არ ვარგ. D¹. 17 მაგრამ... ძალითა] მაგრამ მე უმისოდ დავსჯი იმას D¹. 19 არ] ვერ D¹. 20 იყაყანებენ... ჩაჩუმდებიან] იყაყანებენ, ყაყანს ასტეხენ D¹, დაჩუმდებიან] ჩაჩუმდებიან D. 22 ვინ არის მანდა] ვინ ხმაურობთ D¹. 24 მოჰყავთ ისა] მოჰყავთ სწორედ D, ბებერი] ცბიერი D. 26 გაუბოჰეთ მაგ მუხანათსა – D.

578. 2 რაზედ... ამბავია] რად ინებ. მიწყრებით, პატივი დამდეთ D¹, რას სჩადით მაგას ბატონებო? რაზედ მიწყრებით, ? D. 3 ნუ დაივიწყებთ... ჩემნი] გაიხსენეთ იმით მაინც. იმის გამო, რომ თქვენ ჩემნი. თქვენ დღეს ხართ D¹. 4 პატივი... შეურაცხყოფთ] რად. ნუ იკადრებთ ჩემს შერცხვენას და შეურაცხყოფას D¹. 6 გიბძანებთ + ბიჭები მოს... (?) D¹, გიბრძანებთ + მაგრა შებოჰეთ D. 7 მოსამსახურეები... უკვრენ] ბიჭები გლოსტერს თოვით ბოჰვენ D. 10 მოღალატე] მუხანათი D. როცა შენისა სიმართლისა მეოხებითა სახელი შენი შებილწული და როს გ. როდესაც შენის სიმართლისა მეოხებითა. კვლავ ჭირიდაცემულსა სახელს შენსას კიდევ აღადგენ. კვლავ სახელი შენი იგრძნობს. და როს ქვეყანა შეიტ. იგრძნობს თვისსა ცთომილებასა D¹. 14 მეთქი+ მაგრამ D¹. 16 გლოსტერს წვერს გამოაგლეჯს – D. 18 ღმერთმა... შენ!] თქვენს. ვფიცავ ძალს ღვთისას D¹, ფუ, ღმერთმა გკითხოს! D, 19 რაზედ... ბერ-კაცს. – ეგ ქცევა თქვენი სამარცხვინო საქციელია. როგორ. ვით კადრულობ ჩემს და ბებერს კაცს. ბებერს კაცსა D¹. 21 წვერი... ამოჭვარტლული] ოჰ, შე ქოფაკო, მაგრამ გული ამოგჭვარტლოდა D¹. 23 წყეულიმც] შეჩვენებულო D¹. ამ] თვით D¹. 24 ეგრე] ახლა D¹. ეგრედ D. 25 შეგაჩვენებს შენ+თავს ლაფს დაგასხამს D.

579. 1 ვარ + გეუბნებით და არ გრცხვენიათ D¹. 2 რომ... შეაგინეთ] ფეხქვეშ გათელეთ თვით D¹, 5 – 6 გვითხარ... ხელმწიფისაგან?] შენ, ეხლა ხანს გაგიმართავს ფრანგთ მეფესთან ან მიწერმოწერა გაგიმართავს D¹, ის რაღაა, რომ გადგვიდები და ფრანგთა ხელმწიფეს გაუმართე მიწერ-მოწერა? D. 8 ვიცით... გარგებს] გამოგვიტყდი ნურას დამალავ D, დამალვა] გატყდი D¹. 10

გვითხარი-მეთქი] ერთი ეხლავ რა D¹. მითხარი D. 13 უჭკვო... გვითხარი] ჭკვა გამოცლილი მეფე, მითხარ ვის გამას (?) ჭკვა ჩერჩეტი შენი ხელმწიფე. მითხარი მეთ. გვითხარით მეთქი. უჭკვო მეფე სად გაისტუმრე? ვისთან გაგზავნე, ვისთან მეთქი ის უჭკვო ხელმწიფე? D¹. 16 გადაწყვეტილად] გარდაწყვეტილად D. 17 გარეშე... მტერი] იგი წერილი მომივიდა არა მტრისაგან D¹.

580. 4 შენ] ჩვენ D¹. 5 სასტიკად] მუქარით D; აკრძალულ გქონდა] ჩვენ აღვიკრძალავთ D¹, აღვიკრძალულ გქონდა D. 13 მე არ დამენახა] ჩემთა თვალთა არ დაენახათ D¹. 15 გააფთრებული] უღმობელი D¹. 16 ცხებულ] ცხებულს D. 17 – 18 მან... ქროლვა.] იგი გრიგალი, რომელიც იმ ჯოჯობეთს ღამეს მასზედ თავშიშველსა დაჰქროდა, ზღვა გადმოხეთქდა D¹, 18 გამოვლო ესდენ] გაუძლო ისეთს D¹; გრიგალთ + და D¹. 21 – 22 მას... ემატებოდა] თვით კი საწყალსა ცრემლთ აფრქვევდა და იმ ნიაღვარ. თითქოს წვიმისა დარამნია [?] და ცისა თავსხმას იმათ ცრემლთა მიუმატებდა უნებლიედ. თითქოს თვის ცრემლსა ცას აძლევდ. აშველებდა. ცას საწვიმრადა D¹, და მას საცოდავს უნებლიედ ცრემლი სდიოდა და იგი ცრემლი ცის ნიაღვარს ემატებოდა D. 22 ნიაღვარსა] ნიაღვარსა A. 23 იმ ღამეს... კარს] იმ კარს. მაშინ შენს კარს D¹. 24 მეკარეო + კარი D¹, კარი გაულე - D. 26 – 27 თუ... წამოგერღვევათ] კაცს შორდებოდა წყეული შვილი. ეს გადაგხდება, რომ ღმერთი მას თქვენ არ შეგარჩენთ, ხოლო ვნახავთ ჩვენ მაგიერი ვით მოგეწყობა. თქვენა ზათქანი, ზღვევა შეგმუსრავთ, თქვენ წყეულთ D¹, თუ დავრჩი] ვნახავ D¹, რომ] მე D¹, განგიკითხავთ] წამოგერღვევათ D¹.

581. 3 შენს + თვალთ D¹, გაგისრესავ + ჩემის D¹; თვალეზ... ფეხითა] მე გავსრესავ ფეხით ჩემით D. 4 – 5 მოსამსახურეები... გასრეს – D. 8 ჯალათო] ღმერთმა გავდ. D¹, უწყალო, ვაი D. 10 მეორეცა + რაღა D¹. 11 დაშრეტილს... დაცივნვას] დაუწყებს დაცივნვას. ვინ იცის, მარტოობით გულთ დააკლდეს D¹. 15 ნუ იქმთ ბატონო] მაგას ნუ იზამთ, ნულა ინებებთ D¹. 16 – 19 ხელს... გამსახურებთ] სიყრმითვე. სიყრმიდანვე თქვენ გამსახურებით. გახლავართ მე და თქვენ გამსახურებით მე. მე სიყრმიდანვე თქვენ გახლავართ. გთხოვთ, კრძალულებით. მაგრამ უკეთ შეიკავეთ აწ ხელი თქვენი და წყრომა დასთმეთ და თუ ამ თხოვნამ ჩემმა გასჭრა, მაშინა იგი დიდ სამსახურად თქვენს წინაშე მე ჩამეთვალეზა, მაგრამ უკეთეს სამსახურად მე ამას ვთვლი, რომ გთხოვთ D¹. 16 ვედრებით გთხოვთ] გთხოვთ მე ამას D. 19 სიყრმითვე] სიყრმიდამვე D, გახლავართ] გახლავარ A. 21 ბოდავ] მიჰქარავ D¹, ნაშენო + რაეზსა ბოდავ D¹. ჩემის... გაგლეჯდი] გიჩვენებდი მე შენს თამაშას D.

582. 2 ვერ... მტვერს] შე ჩემი ყმა მაგაებს ბედავ? D¹, ვერ უყურებ ჩემს ყურმოჭრილს ყმას! D. 3 მახვილს... მივარდება – D. 5 თუ... დამიბანია] მაშ თუ ეგრეა გამობძანდი და მე კი ხელი დამიბანია D¹, გამობძანდი და რაც წაიღო, იგი დაიკვებე D. 6–7 – ამოიღებს... დაიჭრება – D. 8 მეორე მსახურს – D. 9 მომეც მახვილი] მომეცი აქ ხმალი D¹; რას] რაებს D¹; წუწვიშვილი] წუწვის-შვილი D. 10 – 11 მახვილს... დასცემს – D. 13 – 14 მეც... ვაზღვევინე] [გლოსტერს] თქვენ

კიდევ შეგრჩათ და ნახავთ, როგორ გადახდათ მათ. როგორ მათ მე ვაზღვევინე D¹, 14 გაქვსთ] გაქვთ D; ჯალათს] მწვალებელს D, მე – D. 15 კვდება – D. 17 დავუშრეტ] დავუშრეტ D. 18 – 19 გლოსტერს... დაანარცხებს – D. 20 გა და გაერთხი... ჩვეულებრივი] გა და აღარ. ესე გავსრეს, აჰა ამ მურტალს. ამ საზიზღარს და მურტალს ფეხითა გავსრეს. გა საზიზღარის მაგ ბუდისგან. აღარა გქონეს ამას იქით შენ. მოგაკლე თუ არ ბრკიალება ჩვეულებრივი. ჰი, წარგხოცე შენ ბრკიალება იგი თუ არა D¹. 21 შენ აღარ გქონდეს] აღარ მოგეცეს D. 23 გარს... ვთრთი] გარს მწყვდიადი და წვალეზა D. 24 მეშურნოება – D; ცეცხლი + რაც კი გაქვს შენა D.

583. 2 აი... თავზედ!] ხმა ჩაიწყვიტე, მუხანათო. შე მუხანათო. შენ მას ეძახი D¹. 5 გულუბრყვილო] გულ-კეთილი D. 6 რომ... შეიბრალებს] შენ იმას თავ. მოგკერძოს D¹, რომ არ მგონია, შეგიბრალოს და მოგეშველოს D. 8 ვაი] დახე D¹. 9 ედგარი... დალუპა] ედგარსა ცილი დასწამეს D¹. 13 ეზოს გარეთა] ჭიის კარს იქით D¹. 14 დეე... გაიგნოს] სუნით მონახოს. დეე დუვრის გზა სუნით ძებნოს, ისე გაიგნოს D¹. გაიგნოს + კორნვალს D. 15 დაგემართა] დაგემართვია + ჩემი ქმ. D¹. 18 გაათრიევით... გაიტანეთ] გაათრიეთ, ეგ ბრმა ლეში გადააგდეთ D¹. 19 გაიტანეთ] გაიტანევით D¹, სანეხვეზედ] სანახველზედ D. 20 მდის + მდის D, უდროო დროდ] უდრო უდროდ D. 21 რეგანავ] რეგანა D. 22 რეგანა... გაიყვანენ – D. 26 თუ... ჩაუვლის] ამ საქმესაც მშვიდობით. ამ კაცს ჩაუარა. ეგ გადურჩება D¹. 27 მეც ვიზამ] მეცა ვიქ D.

584. 2 ღმერთმა... გაუგრძელა] ღმერთი კიდევ დღეს გაუგრძელებს D. 3 და... მიაღწევინა] და სიბერის დროს შეჰყრის სიკვდილს მშვიდობიანად D. 4 ვეშაპად] ვეშაპათ AD. 6 უკან გავყვეთ] დავეწიოთ D¹. 7 რომ... მიიყვანოს] რომ წინამძღვარად ატაროს ბრმა D¹, რომ საცა სურდეს უსინათლოს იქ მიიყვანოს D. 10 მჩვარს ვუმოვი] მოვნახავ მჩვრებს D¹, გაჰყევ] წადი D. 11 დასისხლებულს თვალთა] რომ დასისხლებულს და ამოთხრი თვალთ D¹; ბუდესა] ბუდეს D. 12 დაიფარე ეს საცოდავი] შეეწიე იმ საცოდავსა D. 13 გადიან... მხრით – D.

585. 1 მოქმედება + აქტი D¹. 6 ესრედ... გვზიზღობს] ეგრედ ყოფნა ვიცით და ცოდნა მის, რომ ყველას ვძულვართ, ვძაგვართ D¹, ყველა გვზიზღობს] ყველას ვძულვართ D. 7 ვიდრე... გვასხმიდენ] რომ გძაგდეთ და თნევით D¹, ვიდრე ჩვენ ვძულდეთ პირში კი გვეფერებოდნენ, თავს გვევლებოდენ D. 9 ჩემებრ... დამდაბლებულსა] ყოველს მიწასთან გასწორებულს და ყველა დავრდომ. D¹, მაინც ჩაგრული, დათრგუნვილი, დამდაბლებული. D. 10 შიში... ჰსცხოვრობს] არ იცნობს შიშსა, სულდგმული არის იმედიტა და შიშს არა სცნობს. სასოს არ იკვეთს. იგი მას არ ეშინის, იმედი აქვს გულში ცხოველი D¹, არარას შიშობს, იმედი აქვს და იმით სასოებს D. 13 მას] იმას D¹. 14 შენ, ჰე სვეო ცვალეზადო] შენთ ჰაერთა ცვლილებაო D¹. 18 – 19 შემოდის ბერიკაცი გლოსტერის ხიზანი და თან გლოსტერი შემოჰყავს – D. 21 როგორც... მოჰყავთ] იგი, ვაი D¹, მთხოვარსავით მოჰყავთ იგი D; საწუთრო] საწუთროვ D. 22 ცვლილება... გვაძულეზდეს] დაუდგრომლობით შენით ჩვენ რომ არ

ვიტანჯვიდეთ D. 23 ხანგრძლივად... მიჰსცემდი] ხანგრძლივი სიცოცხლეც კაცთ არ ექმნებოდათ D. 24 – 25 ხანგრძლივ... ჩვენა – D.

586. 1 ბერიკაცი] მოხუცი ხიზანი D¹, ოთხმოცი] 80 D. 7 რამდენს] რაზომს D, თვით] თავს D. 9 ბატონო... გაიგნებთ] ჩემო, თვალი არ გაქვთ რა გასაგნებლად? უსინათლო, გზას ვით გაიგნებთ D¹. 11 მე აღარც გზა მაქვს] მე გზა აღარ მაქვს D. 12 თვალხილულიცა... მიბორძიკნია] მე ბევრჯერ ფეხი მე წამომიკრავს D¹. 13 ვიდრე... ვიცით] და როს ბედკრულნი სალი თვალის კარგად ვერ არ გვიჭრის, ხილვის ნიჰსა კარგად ვერ ვხმარობთ D¹. 14 ცოდნა იგი მოგვევლინება] მაშინ მხოლოდ გონი ნათლდება D¹. 17 ნეტა... მიღწეულიყო] ნეტა მაცოცხლა იმა დღემდე, რომ მე შენ შეგხვდე D¹, ღმერთო ნუ მოჰკვეთა დღეთა ჩემთა იმა დრომდინა D. 18 რომ... მენახე] ვიდრე ჩემს ედგარს ხელშეხებით მაინ ვნახავდე D; მენახე + მაშინ D¹. 19 ჩემთა თვალთ] ჩემთ თვალთა D; არ ვინაღვლიდი] არად ვინაღვლი D, ვინაღვლებდი] ჩავაგდე D¹. 23 განა კაცს ეთქმის] აბა ვის შეუძლიან D¹. 24 რაც... მჭირს] თქვას მე ვარო. ყველაზედ უბედური ეხლა მე ვარო ეხლა მეც დღეს ვგრძნობ რომ ესდენ უბედური ჯერ არ ვყოფილვარ D¹, რაც მე D. 25 აჰა ესეცა... მჭირს] აჰა ვიგრძენ მე, რომ ამგვარს ჭირს ჯერ არ შევყრილვარ D.

587. 2 ეხლა... თომას] ეს მათხოვარა გიჟი თომას, თურმე გიჟი გალახა. მაწანწალა. ეგ მათხოვარა გიჟი თომას არის. ეს გიჟ-ლატაკი თომას არის. მაწანწალა თომას ყოფილა. გლახა ყოფილა, გიჟ-თომას რომ. D¹; საცოდავი] უბედური D¹. 4 რაცა] რაც D; ჰსთქვი] სთქვი D. 6 ვერ ეთქმის რომე] იტყვის რომ ეს D, არ ძალუძს თქვას რომ D; ბოლო ეს არის] სამზღვარიად D¹. 8 საით] საიდ D. 13 ჰკვა დაკარგული] გიჟიც, უჰკვოც D¹. 15 თუ + თუ კი D¹; ჰსჩანს] სჩანს D. 16. ავდარში] ავდრის დროს D¹, შევხვდი] შევეყარე მე საცოდავს D¹. 17 მატლად] მატლათ A, მის... მეჩვენა] უნებლიედ გავიფიქრე მე, რომ კაცი არის. რომ ადამიანი მატლი არის და სხვა არარა D¹. 20 აქეთ] აქედ AD. 21 ღმერთნი... ბუზებს] ვით ბავშვთა ბუზი ისე ღმერთთა ჩვენ მივაჩნივართ D. 22 გვტანჯვენ იგინი] ისინი გვხოცვენ D¹; იმითი] ამითა D. 24 ორ ცეცხლშუა ვარ] არ ვიცი, რა ვქნა D¹; ორ ცეცხლ-შუა] ორს ცეცხლს შუა D. 25 ესრედ] ეგრედ D, ტანჯული + თვალდათხრილი და D¹; მე კი მაინც] მე მაინცა D. 26 რომ... მოვისულელო] და მე კი მაინც თავი ჩემი უნდა ვიძალო. ვერ მაინც არ მიცნონ D¹.

588. 1 თვითონც... ვჰყო] სხვაც შევაწუხო. მეც მოვბეზრდი მე თ. მოვაბეზრო D¹; აბეზარი ვჰყო] შევაწუხო D. 4 – 5 შენ... არის?] ის არის შენი D¹, მაშ ეგ სწორედ ტიტველი შიშველი მათხოვარაა D. 10 მხოლოდ თუ გინდა] და თუ გინდა რომ D. 11 ერთგულობა] ერთგულება D. 12 წადი + და ამა რაც D¹; საცოდავს + ძველი D¹. 13 ეგ... დუვრისაკენა] მაგას ეგ მე წამიყვანს, მაგას წავყვები D¹, 14 თუ... მოგვეწევი] თუ გაირჯები შენც იქ მოგვეწევი დუვრისა გზაზედ D¹. 18 ჭირთა ჭირია] ცუდი დადგა D¹, ავი დრო არის D. 19 როდესაც... იმძღვარებენ.] სულელნი ბრმათ წინ უძღვიან ან დაატარებენ D¹; სულელებსა წინ იმძღვარებენ] სულელებს წინ გაიმძღვარებენ D. 20 იქმ... ნებაა] ის შენ. ანუ ის ჰქმენ, რაც გითხარ D¹. 23 წავალ... მოვუტან] რაც კი სახლში მაქვს. მე მას ჩემს

სახლიდან. მაგას მე მას D¹. 24 და + მერე D¹; მომივა + ამისათვის დე D¹. 26 საწყალო] მთხოვარა, ღატაკო D¹.

589. 2 – 3 აღარ... გამამხელინოს] აღარ ძალმიძს თავის მალვა მე. ღამის თავი გამოვამჟღავნო. მე აღარ. მე ესრედ ყოფნა D¹, გამამხელინოს] გამაცემინოს D¹. 5 ძმობილო აქმო - D. 7 შევსძლო] შევძლო D. 8 – 9 გიკურთხოს ღმერთმა ეგ თვალეზი] მშვიდობა შენსა საწყალს თვალეზს D¹. 9 ჰსწვეთსთ] სდით. D. 13 გადაგატარებ + ბილივიც ვიცი, საურმეც ვიცი, გადასახტომიც ვი. გზაც ვიცი, გასასვლელიც გზაც ვიცი D¹. 14 ჭიის] ჭის D. 15 გატარებ + დაუფთხეს D¹, 18 გაბიდიდენ] გობიდიდენსი D. + თავადი D¹. 19 მოდო + კაცთ D¹. 20 ჯიბერტი] ჯიბეტი A; ეს + ფლიზე D¹; 20 – 21 ეს... ეშმაკი] უკანასკნელი D, + ეხლახანს გაგ. 21 გამდელებისა] მეკუჭნავეებისა D; მოგეცეს] იყოს შენზედ ღვთისა D¹. 24 – 25 ჰა... დაგცა] ძმობილო, ღვთის რისხვით ძირს დაცემულო, იჩუქე შენ ჩემგან ესე ქისა შენ, რომელიც ცის რისხვამ დაგცა, შენ, ვინც მიწასთან გაგასწორა ცის გულის წყრომამ. რომელიცა დაგამდაბლა. მიიღე ჩემგან საჩუქრადა ეს ქისა ჩემი D¹. 25 კვეთებამა] კვეთებაზე D. 26 უბედურებამ] დეე ბედკრულებამან შენა D¹. 27 ნეტა... განიგებოდეს] ღმერთმა ქმნას, ინებოს, რომ ყოველთვის ეგრეთ ხდებოდეს D¹; ნეტა + ცისაგან D¹; ესე] ეგრე D.

590. 1 დეე] მაშინ D¹; ნეტავ D; განცხრომით] დავიწყებია D¹, 2 ცის + სამართალსა და D¹. 3 ჰსცადოს... სასჯელი] გამოსცადოს ეს ცისა წყრომა და ცის სასჯელი D. 4 ნამეტანს... სხვას] ნამეტანავს თვისას, თვისა იგი სხვასა უნ. რაცა აქვ. D¹; ნამეტანს] ნამეტანავს D; გარდასცემდა] უწოდებს D¹. 5 თვის... მიეცემოდა] ექმნებოდა თვისი სამყოფი მას ყოველი D¹. 6 და... წარმწყმედი] და საზიზღარი სიღატაკეც მოისპობოდა და ჩაგრულისა ღარიბობას აღარ ვნახავდით D¹; წამწყმედი] შემმუსვრელი D¹. 7 დუვრი... როდისმე] მართლა იგი შენ. შენ სთქვი, ვიციო. იგი მართლა შენა? D¹. 9 დიალ + მართლაც ვიცი D¹. 11 წვერგადახრილი] აწვეტებული D¹. 12 გადაჰყურებს + ზღვ. D¹; მის] თვის D; მბრდღვინავს] გაშლილს D. 13 წამიყვანე და დამაყენე] მე წამიყვანე, გამიძელი და მე ამიყვანე D¹. 14 – 15 მე... გეყოფა] მე მას შენ მოგცემ გასამრჯელოდ და სასყიდელად D¹. 17 თვითონ] თითონ D. 19 ხელი... გაგიძღვები] მომეცი ხელი, გიჟი თომა შენ იქ წაგიყვანს D; წინ წაგივღვები D¹. 22 სასახლის] სასახლის A. 26 მიკვირს... მოგვეგება] მობძანდით ედმუნდ! მიკვირს გულ ქმარი – ჩემ. D¹; მტირალა] გულრბილი D; ჩემი ქმარი - D. 27 შევიდეთ] წამოზმა. D¹; ოსვალდს – D; ბძანდება + ქალბატონო D¹.

591. 3 როს მოვახსენე] როს ვაცნობე, ქალბატონო D¹. 4 ლაშქარ] ლაშქარ D, ჩვენ] ჩვენს D. 5 მათ გაიღიმეს] მან განიღიმა D + როს ვაც. D¹. 6 მათ] მან D; პასუხადა] პასუხათა A; მიბძანეს] მიბძანა D. 7 ვაცნობე] ვუამბე D; გლოსტერისა მუხანათობა] გლოსტერის განდგომისა D¹. 8 მის] შვილის D¹. 9 მათ მიბძანეს] მან მიბძანა D; თეთრად] თეთრათ A. 10 მათ... საამურადა] საამურად მან მიიჩნია D. 11 მათ მიიჩნივეს] იგი ჩათვალა მან D¹, იმან მიიჩნია D. 13 მაშ... ყოფნა] მაშ უკან წადით. თუ ეგრე არის, მაშ უკანვე უნდა დაბრუნდეთ D¹, თქვენი აქ ყოფნა მეტიდაა, ჰსჯობს, რომ დაბრუნდეთ D, + თქვენ D¹. 14 ეგ...

შიშია] ეგე სიმართლის შიში არის D¹; ლაჩრის] მხთალის D¹. 15 იტანს] ვერა გრძნობს D; ბოროტებასა] ბოროტებას D. 16 ვაჟკაცურად] ვაჟკაცური D. 17 გაგვიმართლდეს] გამართლება ყოველი D¹. 18 დაბრუნდი, ედმუნდ] წადი, ედმუნდო, წაბძანდით ედ. D¹; ლაშკარი] ლაშქარი D. 19 მოამზადევი] მოამზადე D; წინ წამოუძეღ] წამოიყვანე D¹; 20 მე... შევიჭურვები] მეც თვით იარაღს შევიჭ. ზედ შევისხამ შენ ქმარს კი D¹. 21 ჩემს... თითის ტარს] ხელში თითის. მივაჩეჩებ. მე აქ დავრჩები დედაკაც. D¹. 22 ეს... გვეყოლება] ჩვენ შუამავლად გვეყოლება ეს ერთგული ყმა D¹; ჩვენ გვეყოლება] ჩვენდა იქმნება D. 23 იყავი... აღსრულდეს] და საყვარლის ალერსს მიხვდები D. 24 იქონიე] ატარე შენ D; სუ ნურას იტყვი] სუ, დაჩუმდი, ხმა ჩუმად გქონდეს D¹. 25 აქეთ] აქედ AD. 28 წარიღებდა აღმაფრენითა] ნეტარებით D¹, აღავსებდა ნეტარებითა D. 29 რაც... ედმუნდ] შენს გონებასა, ოცნებასა იგი მსწრაფლად ნეტარების სიოს მოჰბერდა D¹.

592. 2 ძვირფასო + გლოსტერ D¹. 3 გლოსტერ] ედმუნდ შენა ხარ D¹. 7 მთავარი + მოდის D¹. 8 (ოსვალდი... შემოდის)] (ალბანი) D. 10 მე მოვედი] ეგრე თუ D¹. 13 – 14 შენ... გაყრის] შენ იმ მტვრისა ღირსიც არ ხარ, რომელსაც ქარი პირს გაყრის. შენ, გონერილავ, იმა მტვრისა შენ ღირსიც არა ხარ, იმ მტვრისა, რომელსაც ქარი. რომელსაც ქარი პირში გაყრის შენ D¹. 15 საშინელია იგი საქმე] საქმენი თქ. საზარია საქმენი თქვენნი D¹. 16 იძულებს] ზიზღით უარჰყოფს D¹. 17 ველარასფერში] ველარა ფერში D. 18 შტო... ხესა] და ვით ხეს. შტო ხესა მშობელს თვისას მოშორებული. რომელ მშობელს ხესა მოშორებია დაჰკნება, რაკი თავის მშობელს. გამომზრდელია და D¹. 19 დაჰკნეს... შეეკეთოს] და თუ გამოდგა, ის მისთვის. ვარგოდა. დასაწვავად მხოლოდლა ვარგა. მხოლოდ. მარტო მოსულს ჯოჯოხეთის ცეცხლს შეეკეთოს D¹. ჰკნება და ხმება დასაწვავად მხოლოდლა ვარგა D. 21 ეგ... როტავ] კარგი ბატონო, კმარა, ბატონო, რა სულელური იგავია D¹. 25 ეგ რა ჰქმენით] რა ჩაიდინეთ D¹. 26 შვილი... დააწიეთ] შვილი მას იზამს, რასც თქვენ ქმენით. ოხ, თქვე აფთრებო D¹. 27 პატივსაცემი... მამა] მას მოხუცს პატივსაცემს თქვენს მოწყალეს ბებერს მამასა რომელს დათვიცა დაკოდილი D¹.

593. 1 გადულოკდა] დაულოკდა D. 2 თქვე ბარბაროსნო] ეხ უღვთობავ D¹. 3 მიკვირს მე] მიკვირს კეთილმა ჩემ. კეთილშობილება D¹, ქვისლმან] ქვისლმა D. 4 რაც... კაციც] იგი კაცი აწ თავადია. იგი კაციც D¹. 5 ესდენ] ეგრ. D¹. 6 თვის] თვისთ D. 7 რომე... ბოროტება] ამ გვარს საზაროს თქვენს თავს ზარი დაჰსცეს D¹; აღხოცოს] ახოცოს D. 8 ერთმანერთს] ერთმანეთს D; დასჰამენ] დაჰსჰამენ D. 10 -12 განა... გცენ] შე დო ჰამიავ, შენ გაქვს ყბები მარტო საცემლად და თავი მისთვის რომე ყველამ ლაფი დაგასხას. მარტო სილისთვის ყბ. ღმერთს მოუცია ეგ ყბები შენთვის რომ სილას გცემდენ D¹, რა კაცი ხარ შენ. ქუდი არ გხურავს ქალაჩუნავ შე დო ჰამიავ, თავს ზედ ატარებ მარტო მისთვის რომ ლაფი გასხან და მაგ უბედურს ლოყებს მისთვის რომ გარტყან სილა. D. 13 დაინახო] გაარჩიო D¹. 15 არც... ის] მარტო სულელნი იბრალებენ. იმ არამზადებს შენ ჰ. და არც ჰკვა გიჭრის იმოდენად, რომ გაი. ნუთუ D¹; არც ეს]

შენ არც D; იცი + რომ D¹. 16 ვისაც... განუზრახავს] ვისაც გულში აქვს ბოროტება. აქვს D¹; გულში + მზად არის D¹; განუზრახავს] ჩაედინოს D¹. 17 და... აღასრულოს] მაგრამ წინ კი სჯიან, რომ განძრახვა მის არ. რომ მის ფიქრი D¹; მაგრამ კი სჯიან რომ განზრახვა არ აღისრულოს D. 19 გიქადის] გემუქრება D¹; მტერი მოსისხლე - D; მოსისხლე] სისხლმდ. D¹. 20 აწ+ეხლა D¹; ჰსცემდე] სცემდე D. 21 ფეხამდე] ფეხამდი D, ჩამჯდარ] ჩასმულ D. 22 ზნე-მაღალო შე ქალაჩუნავ] ქალაჩუნავ ზნეობიანო D; ქალაჩუნავ + აქ დამდგომიხარ D¹. 26 – 27 მაგ... უარესია] საზიზღართა უღმთობა დიაცთა გულში. უღმობელი ხარ. უღმთო ხარ შენ. უღმთო დიაცი სატანაზედ უარესია D¹; გულქვაობით] უღმთობით D; საზიზღარი] საშიშარი D¹. 27 გულქვა] უღმთო D. 28 გონერილა] გლოსტერი D + ნაცარქექია D¹.

594. 2 ბოროტო] გულშხამიანო D¹; მაგდენს] მაგდვენს D; შხამს + გულში D¹; ატარებ] მალავ D¹. 3 ჰრყენი] რყენი D. 4 ადამიანი... გვეჩვენები] ნუ ემზგავსები ზღვისა D¹; გველეშაპად] გველეშაპათ A. 5 არ მცხვენოდეს] არ მრცხვენოდეს D¹; შემფეროდეს D. 6 ხორცს დაგაგლეჯდი] ხორცს დაგაგლეჯ D¹. 7 ეშმაკზედ] ეშმაზედ D. 8 გარნა დედაკაცთ] მაგრამ ქალისა D; გდევს] გაქვს D¹, ეგე] ის D¹. 10 ხედავთ ამ ჯაგლაგს] ვერ უყურებთ ამ ქალაჩუნ. D¹. 11 მაშ რას ამბობენ] რა ამ აკ. ვერ უყურებთ. აკი ამბობდენ D¹, მაშ რას ამბობდენ D. 14 რა ამბავია] ალა, ახალს რას იტყვი რა ამბავია D¹. ახალს რას იტყვი D. 16 დიდებულო + ბატონო D¹. 18 მეორე] მეორეს A; როდესაც... თვალსაც] მას მახვილი მისი მეორე თვალს D¹. 20 ეს... ჰსთხრიდაო] რაო? გლოსტერს თვალს სთხრიდაო D¹; რა] როს D¹; ეს + სასტიკი D¹. 25 გადაუდგა] გადუდგა ის D. 26 და... შეუტივა] თვ. ხმალით მაზედ ამოიდ D¹. 27 იქვე გააფთხო] იქვე ძირს დასცა D¹. 28 თვითონაც + დაიკოდა D¹.

595. 2 – 3 აჰა... ცოდვა] ესეც ცხადი მაგალითი ცის განკითხვისა. აჰა, აწ. მჯერა სამართალი, რომ ეგრე სწრაფად დასაჯა, აზღვევინა ქვეყანას ცოდვა D¹. 2 განკითხვისა] უმაღლესის მსაჯულების D¹; 3 აჰა ვით] რომ ესრე სწრაფად, რა რიგად D¹; რომ ესე D. 6 ორივე] მორ. მეორე D¹. 8 თქვენის] თქვენთან D¹. 9 და... ელიან] პასუხსა სწრაფადვე ელის D. 11 ეს] ესე D. 12 საამურია + მაგრამ D¹; ცოტაოდნად] ცოტაოდენ D. 13 ეხლა ჩემი და] ედმ. ჩემი და ეხლა D¹; დარჩა + და D¹. 14 ჩემი ოცნებანი] განზრახული, საქმე დაწყობილია D¹. 15 უფრო მეტად] ისეც მწარე ეს D¹; არ გამიმწარდეს] ეს ჩემი არ გამიმწარდეს ისეც მწა. D¹. 16 მაგრამ + რას ვშიშობ აქ D¹; მაგ რიგად] მაგდვენი D¹. 17 წავიკითხავ] წავიკითხამ A, 22 ის] ეს D, თანახლებოდა] თანახლებოდა D¹, გამოჰყოლოდა D. 24 თან ახლდა] გამოჰყვა D¹, იქნა] იქმნა D. 26 უკან... მოვდიოდი] შემომხვდა მე რომ აქედ გაიხლებოდი D¹. უკან დაბრუნდა იგი გზაზედ შემომეყარა D.

596. 2 იცის] როგორ არ D¹. 5 აქეთ] აქედ AD. 6 არ... გულშია] იმათ გულში მას არ აღუძრა D. 8 თუ... შენ] მაშ, ჩემო გლოსტერ, შენს გ. D¹, მე ცოცხალი ვარ, კიდევ D. 10 ამოთხრასა] აღმოთხარს D, შევანანებ მათ - D, 17 უეცრად] უცბად D¹, უკან] უკანვე D. 20 ამბობენ... საქმე] ... ზედ არ დაექცეს. რაღაც და. საქმეები D¹, გახსენებია] მოგონებია D¹. 21 ამბავი + რამ D¹. 25 ჯართ] ჯარის D¹.

597. 2 საფრანგეთისა სპასალარი] დიდი თვისი სპასპეტი D¹. 4 წერილი ჩემი] წერილმა ჩემმან D¹. 5 რა შეამცნიე] გულის ტკენა ხომ არ შეიმჩნია D¹, შეამცნიე] შეამჩნიე D. 8 ნარნარს დაწვებზედ] ლამაზს ლოყებზედ D¹. 9 თვითო ოროლად] ზოგ D¹, თითო ოროლად D, ხანდაზმობით] მარგალიტებს D¹, ჰსცვიოდა] სცვიოდა D. 10 რომ... დელვასა] რომ გულის დელვას ებრძოდა იგი D, დელვას + თვისას D¹. 13 და... მისთვის] სურდა, რომ იგი ვით მეფეს ყმა. ცდილობდა, რომ ის ვით მეფეს ყმა დაემორჩილა. მაგრამ კი მის იგულის, მისის დელვა, ვით ურჩი მონა, ეურჩებოდა, თვით შეებრძოდა, თითქო ცდილობს თვით გამეფებას. თითქო სცდილობს კორდელიას თვით გაუმეფდეს. სურდა, რომე მიელო მეუფება სრულ იმაზედა D¹, 12 ეურჩებოდა + თითქოს D¹, ხელმწიფება... მისთვის] თვითონვე მაზედ გამეფდეს D¹, ხელმწიფება მაზედ მიელო D. 15 შეაწუხა] ააღელვა D¹. 19 ჰსთავაზობდა] სთავაზობდა D. 20 ენა ვერ იტყვის] ვინ განიცდი D¹, რა სიტურფით] ვით მის სინაზეს მის D¹, უკრთოდა სახე] მის სახე კრთოდა D. 22 იგი + თვით მზედ იყო და ცრემ. წვიმად ცრემლი D¹, შორის + გამოსჭვირდა ნაზი D¹, ჰგვანდა] გვანდა D. 22 ღიმილი] ლაღობდა D. 25 და მუნით ვითა მარგალიტნი] და ვით ობოლნი მარგო რომელ D¹, ვიდოდენ] სცვიოდენ D¹. 27 რომ] რომ D¹, თუ D.

598. 2 ბრძანა რა] გითხრა რა D¹, უთქვამს რა D. ორჯერ] ორჯელ D. გულის... სთქვა] მამის სახელი ახსე. მან სთქვა D¹, 4 ჰსთქვა] სთქვა D, ვაი, მამა] მამაჩემო D. 6 თითქო] თითქოს D, აეხსნაო] აიხსნაო D. 7 აღმოკვნესით] დაიძ. აღმოქმენით, აღ...(?) D¹. 8 ახ დანო ჩემნო!...] ოჰ, დებო, დებო! ჩემო დებო D¹, ახ] ოჰ D, სირცხვილო] სახელგატეხავ D¹, ვიშ] ვაჰ, დედა D¹, ოჰ D. 9 ახ] ოჰ D, ჩემო მშობელო - D. 10 ახ] ოჰ D. დანო + დანო D¹, იმ... ღამეს] იმ საშინელს ღამეს D¹. 11 და რა სთქვა ესა... თვალთა] და რა სთქვა ესა. წმინდა ცრემლი. მას მსწრაფლად მოსწყდა. მსწრაფლად. მის ციურთ თვალთ წამწამზედ ჩამოკიდებულ ცრემლთ მის D¹. 13 კვნესა + იგი დაა. D¹, მიუყრუა] დაუდუმნა D¹. გაბრუნდა] საწყალი D. 14 რომ... ცალკედ] რომ სევდა თვისი მარტო მან ზიდოს D. 18 ეგრე] ეგრედ D. 19 მას... მასთან] რაც სთქვი, მას შემდეგ D¹. 24 აღარ] აღარა, არა D¹. 28 ფრანგთ ხელმწიფე] მაშინ ფ. D¹, ხელმწიფე + წასული D¹.

599. 2 არა + ის D¹. 6 ჰკვაზედ რომ] როს ჰკვაზედ D, აგონდება რაც დაგვემართა] აგონ. იხსენებს გამოვლილს ჰირსა D¹. 7 კორდელიას] კორდელიის D, უარზედ] უარზე D. 11 სირცხვილითა... სჩვენებია] გულზედა აწევს დიდი სირცხვილი D¹, ჰსჩვენებია] სჩვენებია D. 12 აგონდება რომ] რადგანაც იმას რომ, რომ კორდელიას D¹. 14 გულმაღლთ] გულმაღლ D. 15 ესე ყოველი] და ესე ყოველი D, ყოველი + აგონდება გულსა უნ. შხამი D¹. 16 სირცხვილითა + გულახდილად D¹. 17 ჰრცხვენის... დანახვებია] აი მიზეზი. ამისა გამო კორდელიას რომ ერიდება, ის D¹, ჰრცხვენის] რცხვენის D. 19 ვაი საწყალი] საბრალისია D. 21 რას... იგი რა?] ხომ ალბანისა და ან კორნვალვისა. ხო კორნვალისა და ალბანისა, შენ ხომ არა გაგიგია რა, ხომ არა იგი რა? კორნვალისა და ალბანისა ჯარი სად არის? როგო. როგორ აქვთ არა, აქედ

მოდინან, სად არის ეხლა კორნვალის და ალბანის ჯარი? D¹. 24 მე გავიგონე] მე გ. D¹, აქეთ] ჩვენკენ D¹, აქედ D, ჩვენზედ D.

600. 2 შენ... ახლდე] წამო, იახელ, წაგიყვან ჩვენს წამო, წაგიყვან. დღეითგან ხელმწიფე, იმას უნდა ახლდე შენ, წამო და ვნახავთ მეფე ლ. მეფე ლირი. შენ მასთან დარჩი. წამო, წაგიყვან. წავიდეთ მეფე ლირთან შენ. წამო მეფე ლირს იახელი და თანა სდიე D¹, მეფე ლირს უნდა იახლო D. 3 თავსა... გამოვიჩინე] რომ არ გამოვიჩნდე როს გამოვიჩნდები D¹; საჭიროა თავი ვიძალო D. 4 გავიმხელ თავს - D. 5 წავიდეთ + მე D. 9 ჯარისკაცნი] მეომარნი, მხედ. D¹, სალდათი D. 12 გაგიჟებული + სრბოლა თურმე D¹. 13 დარბის... იძახის] ხმა მალლა მღერის და გვირგვინი თავს ადგიაო D¹. 15 ჭინჭარი მდოგვი] შხამა, ჭიოტა D¹, ჟოლო + ჭინჭარი D¹. 16 ყაყაო... მჩაგრავნი] ღვარძლ-ბალახნი, რომელიც ჩვენს მეზობელს ყანას სჩაგრვენ D¹, მჩაგრავნი] წამხდენნი D. 17 და + ეს D¹; და... თმაში] თმაში ჩაუწნავს ყველა ესე გვირგვინსავითა D¹. 18 გაგზავნეთ + ასი კაცი D¹. 19 მინდვრები... დაიარონ] მოანახვნიეთ მინდვრებშია რომ. მოანახვნიეთ D; 20 მოიყვანონ] მოაბძანონ D; ჩემთანა + (ავიცერი გადის) D. 22 მის გონება - D. 24 და... დავუთმობ] ყველას მივსცემ. იმას ფიც. მივცემ D¹. 27 ძილია] მშვიდობიანი არის D¹. 28 და + იგი D¹. იმას] მისს D¹, მაგრამ + მისთვისაც ვიპოვით D¹. 29 მრავალი ღონე] ძილის D¹, მოვგვაროთ] მოჰგვაროთ D.

601. 2 ნეტა რაც ძალი და მადლი... მამაჩემი მით გამეკურნა] ნეტა ყოველი დაფარული ზეცისა ძალი, სათნოება მადლდამფენი ცის საიდუმლო, და არც ცნობილი დედამიწის სათნო ძალნი ღონენი. ამ ქვეყნის ყველა ძალნი ჯერ არ ცნობილნი, ჩემისა ცრემლით უხვად რწყულნი აწ აღმოიშობნენ, აღმოცენდნენ და კეთილს ჩემსა მამას მიჰსცენ განკურნება, ნეტა რაც ზეცას, რაც სათნოება დაფარულია და დედამიწას რაც ძალი აქვს ჯერ არ ცნობილი, დანამონ. ცრემლთა ჩემთაგან დანამულნი აღმ. განიღვიძებდნენ, ჩემისა ცრემლით დაინამონ. დანამულნი მომეშველნენ მე განსაკურნებლად საყვარელის მამისჩემისა, ჩემისა ცრემლით დაინამონ, რათა დაჰბადონ, რომ საყვარელი მამაჩემი მით განიკურნოს D¹. 4 მე ჩემთა... ვაწვიმებდი] და ჩემის ცრემლით უხვად მორწყულნი D¹. 5 ვიდრე... მით გამეკურნა] სამკურნალო რამ ყვავილადა გარდამექცენ. მე მოგვევლინა ჩვენ, რომ საყვარელი მამაჩემი მით განიკურნოს. მით D¹. 6 წადით... უხელთმძღვანელსა] მონახეთ, მიპოვეთ რომ D¹, თავის თავს უხელთ-მძღვანელსა] უსაზღვრო უგუნურებით D. 7 არ აუტეხოს... უგუნურებით] შეუძლიან რომ მას ძალუძს სიცოცხლე მის მოსპოს, იგი სიცოცხლე მოშორებია. რომელსაც თვისი გამგებელი აქ დაუკარგავს D¹. 7 უსაზღვრო უგუნურებით] თავის თავს უხელმძღვანელოს D. 10 ჯარი, . . . მოდის] დაძრა ბრიტანიის ჯარი. დედოფალო ჩვენზედ მოდის D¹. დაიძრა ჯარი ბრიტანიის და აქედ მოდის D; აქეთ] აქედ AD. 11 ხელმწიფე + მე D¹, შეტყობილი მაქვს] თვითონ ვიცოდი D¹, წინათვე] წინადვე D. 16 დამრთო] დამრთვა D. 18 არა... ჩვენ] არა ზვიადის სახელის შოვნისათვის, გათქმისათვის მოვსულვართ აქ ჩვენ, არა სახელის საფრ. ამ ქვეყ. D¹, არა ქველობის და

სახელის გათქმის სურვილი D. 19 სამართალი] სიმართლენი D. 20 მოხუცებულის... წინაშე] დღეს გვაბრძოლებენ ჩვენ D¹, მოხუცებულის მამიჩემის ბრძოლად გვიწვევს ჩვენ D. 21 ნეტა... გავიგონებ] ნეტავი როდის ვნახავ და როს D¹, 26 რას შვრება] დაიდრა ჯარი D.

602. 2 დიახ + ბატონო D¹, დიახ] დიად D. 7 ვაჟკაცობაში... ჰსჯობნებია] ის უფრო ნაკლებ ვაჟკაცია, ვიდრე თქვენი და D¹. 9 ედმუნდს და] ჩემ D¹, და + სიძეს D¹. 11 ჰქონიათ] ბატონო D. 13 რად... წიგნი!] ჩემი ნეტა ვიც. D¹, ჩემის დისა წიგნი რას ნიშნავს? ედმუნდს ის რაში ეჭირვება? D. 18 მძიმე საქმისთვის... ედმუნდ] აქედამ ედმუნდ გაეშურა მძიმე საქმისათვის D. 19 გლოსტერი... დათხრილი] გლოსტერისა თვალნი დავთხარეთ D¹. 20 არ... ჩვენგან] კი დავარჩინეთ, გავუშვით ჩვენა D¹, წავიდა ჩვენგან] გარედ გავუშვით D. 21 აწ საცა მივა] საცოდავობით D¹. 22 ვეჭვ... სიცოცხლეს იგი] მგონი ედმუნდი მიხვდა იმას და მსწრაფლ წავიდა, რომ წვალეზიდან დაიხსნას. უსინათლო სიცოცხლე მას და D¹, ბოლო მოუღოს] წვალეზას, დახსნას D, 23 უსინათლოს] ბნელს D, და... იგი] და უსინათლოს სიცოცხლეს იგი განაშოროს D. 24 მგონი] და D¹, ამასთან] ამასთანაც D.

603. 2 გამოვუდგე... ედმუნდსა] გრაფს ედმუნდსა გამოვუდგე მე D. 6 დღეს აქ იყავი] დარჩი აქ ჩვენთან D¹. 9 ქალბატონო + მე D¹. 10 რაც... აღვასრულო] ჩემს სასტიკადა მაქვს ნაბრძანები D¹, მე ქალბატონმა მიბძანა, რომ მსწრაფლ ჩავაბარო D. 12 რად უნდოდა?] რისთვის წა. D¹, დაგაბარებდა... ეტყოდა] დაგაბარებდა, პირად გეტყოდა D¹. 13 ედმუნდს + რაც ყველაფერს D¹. 14 მაგრამ] ალბათ D¹, მაგრამ + რა ვი D¹, წერილს + გამახსენებინებ D¹. 19 კარგი ერთი] კარგი, ვიცი შენს ქალობ. D¹, განა] თითქო D¹. 20 ქალბატონს + თვის D¹, ვერაფრად] სულაც არ D¹. 21 რას] ნუ D¹, ვითომ რას მალავ] რაღას მიმალავ? D. 23 – 24 თვალნი... იმით] იგი იმ რიგად, უცნაურად ედმუნდს უმზერდა, რომ ყველაფერი თვისის თვალით გამოამჟღავნა D. 24 – 25 რომ... იგი] თითქოს თვალეზით მის თქმა უნდოდა, რაც გულში ჰქონდა. ვიცი, რომ შენც თვითონ იცი, ავანჩავანად შენ არა ჰყევხარ? ავანჩავანი შენა ხარ მისი და ეგ ვითომ არ იცი? D¹, რომ ყველაფერი თვისის თვალით გამოამჟღავნა. შენც კარგად იცი, შენ ხარ მათი ავან-ჩავანი D.

604. 4 რაკი ვამბობ] სწორედ შენა D¹. 5 ტყუილილა... გამიგონე] შენ ყველა იცი, მაშ მისმინე, რასაც მე გირჩევ D¹, შენ ხარ სწორედ, შენა მეთქი. მაშ გამიგონე D. 6 ქმარი აღარ მყავს] აი მე D¹. 7 მე... კიდევ] ედმუნდმა და მე ამ საქმე. საქმე კიდევ დაწყებული გვაქვს, ქმარი მკვდარი მყავს და ედმუნდსაც დავუახლოვდი D¹, ედმუნდთანაც + სიტყვა D¹, და ედმუნდთანაც ლაპარაკი კიდევ მქონია D. 8 ჩემგან] მე ჩემგან D. 9 ვჰსთქვი] ვსთქვი D. 10 ედმუნდ... წერილიცა] რო თუ D¹, როს ნახო ედმუნდ, ეს წერილი მიეცი იმას D. 11 ურჩივე] უთხარი D¹, ურჩიე D, შენ გამამხელ - D. 12 რომ] რო D, თუ... მოიფიქროს] და თავი ჰკვას ეკითხებოდეს D. 13 ეხლა + კი D¹. 14 გაიხსენე] გახსოვდეს D¹, მოიგონე D. 16 ნეტა კი] ნეტავი D¹, ჰსცნოდით] სცნობდით D. 19 კარგი] წადი

D¹. 26 ნეტა... ავალთ?] მალე ავალთ, თუ ჩვენ იმ კლდეზედ D¹, იმ კლდის წვერზედ მალე ავალთ D.

605. 3 ხედავ... მოგვდის] აი, აი ხომ. ჩვენ რარიგი ჯაფა გვადგია. როგორ შევუდექით. ძლივს მივდ. ფეხ. D¹. 5 მე... გზა არის] მე კი მგონი როგორადაც. რომ ვაკე გზა D¹. 9 საკვირველია... მესმის] მიკვირს, არ მესმის D¹. 11 ჰსჩანს... დაგყრუებია] ყურთა გრძნობაც შენ დაგიჩლუნგდა, დაგიყრუა შენ გულის ყური თვალთა სიმწვავით, სხვა თვალის ტკივილს D¹, ჰსჩანს] სჩანს D. 14 აი... ვცნობ] შენ. შენი. მე ხმაც D¹, ხმაც მე შენი ვეღარ მიცვნი D. 3 თვითქო... გამოგცვლიაო] თითქო გამოგეცვალა სიტყვა-პასუხიც უკედ მოგდის უწინდელზედა. შენ უწინდელზედ. შენი. თითქო ეხლა სხვა არის D¹, ეხლა ხმაცა და ლაპარაკიც სულ სხვა რიგი გაქვს. D. 18 კია + სხვა D, გამოვიცვალე] მაცვია ტანზედ D, გამოვიცვალე] მეტი არაფერი, გამოვიცვალე D¹. 20 მე მაინც ვიტყვი] ისე მგონია D¹, ლაპარაკი... გაქვს] რომ უკედ საუბრობ, რომ სხვა რიგად ლაპარაკობ შენ D¹. 23 რა სიმალღეა] რა ამბავია D¹, ამას რას ვხედავთ D.

606. 1 – 9 კლდის... ნავად] ჩვენ ქვემო, ყვავ-ყორანი შუაზედ ჰფრინავ (?) კლდის შუაგულის სისწვრივ ფრენვენ ყვავი და ყორანი, და ბუზანკალის ტოლად ძლივსდა აქედან ჩანან. აგ. აგერა კაციც დაკიდულა კლდისა ფლატეზედ და ზღვის კამას კრეფავს კრეფს. საშიშარ რამ ხელობა არის... ბურთსავით მოჩანს. დიდი ავის გამეტებაა. მართლა რომ ბურთის ოდენია, ზღვის პირად. ბურთის ოდენად მოჩანს იგი. აგერ მეზადურებიც. ზღვის პირ-პირ როგორც. ისე როგორც თავნი მტერნი დაფუსფუსენ. კაცნი მეზადურებიც თავგის ტოლად აქედამა თავ. აგერ ამ კლდისა შუაგულის სისწვრივ დაფრინვენ ყვავი და ლალა და ბუზანკალის ტოლად მოჩანან, აგერ კლ. კაციც დაკიდულა კლდისა ფლატეზედ და ზღვის კამას კრეფს. დიდი თავის გამეტებაა. სწორედ. ტან-სრული კაცი. კაცის თავის ოდენილა. აგერ ზღვის პირად მეზადურნიც თავგების. სწორედ თავგის ოდენად აქედან ჩანან. აგერ დადიან ზღვის ნაპირზედ მეზადურებიც, მაგრამ აგერ თავგისა ოდნად სჩანან მეზადურებიც ზღვისა პირზედა. მეზადურებსაც აგერ ვხედავ იქ ძირს ზღვის პირზედ. ისე ზღვისა ნაპირზედ მოურულნო მეზადურები. აგერ ზღვაზედა ლუზით. დალუზული დიდი გემი დგას, მაგრამ ნავს კი გავს და ნავი კი ნაფოტად მოჩანს ზღვის. D¹. 3 – 4 მათ... გამეტებაა!...] აგერ ის კაციც სწორედ მუშტის ოდენა არის, ოდნავ მეჩვენება მე, კლდის ფლატეზედ რომ დაკიდულა და ზღვის კამას ჰკრებს! დიდი გაბედვა, დიდი თავის გამეტებაა. აგერ D¹, 5 რა... ოდენილა!...] იმ სიმალღეზედ ასულა. ის ისე მოჩანს თითქოს მუშტის ოდენია. თვალადა კაცის თავის ტოლი ძლივ-ძლივდა არი. სწორედ თავისა ტოლად. თუ კაცის თავის ტოლი. თვალად ის ვიცი. D¹, კაცის] თავის D. 6 პირას + მიდმოდიან D¹. 9 დიდი] სწორედ თავისის D¹, მაგრამ + თვალ D¹. 12 ისე + შორს არის. D¹, ასე] ისე D, ასე რომ... თვალსა] ისე ძირს არის, რომ თვალის D. 13 გვესმის + მე ყურება არ შემე. D¹. 14 – 15 თვალს... გადავიჩეხო] ყურება აღარ შემეძლიან, თვალთ მიზნელდება. თმა ყალყზედ დგება. ლამის ამ კლდ. კლდიდან გადავიჩეხო. ჭკვა ამერევა ლამის და თავ-ბრუდ მესხმის, ლამის ფეხი უცბად

მომისხლტეს D¹, თვალს მოვაშორებ] მიჯობს მე D¹, თვარემ] თორემ + ვინ იცის D¹. თვალი ამებას + თვალ დამ. D¹. 15 გადავიჩეხო] ძირგადავიჩეხო D. 17 შენს ადგილას + მიმიყვანე და D¹. 19 მომეცი ხელი] აქ მომე ხელი D¹. 20 აი აქ... ბიჯია] აი ეხლა შენ ზედ კლდის პირზედ დაგაყენებ თვითქმისა სდგეხარ D¹, ერთი ბიჯია] ბიჯილა არის D¹. 21 მე – D. წავდგამ] წავდგამდი D. 21 ეხლა... ძმობილო] ხელი გამიშვი. აი, ძმაო, მეორე. ერთი სხვ. ქისაც. მაგაში ისე D¹. 24 განძსა + რამ არი D¹. 26 მოგახმაროს ეგ – D. 27 წადი... დამილოცე] წადი მშვიდობით; ფეხის ხმა რომ გამაგონე მე, გულს დავაჯერე, რომ სწორედ აქედამ წახველ. წადი. ეხლა კი წადი D¹. 28 ფეხისა... დამაჯერე] წადი ისე, რომ შენმა ფეხის ხმაურობამა დამაჯეროს მე, რომ შენ D¹, დამაჯერე + მე D¹, ხმაურობით + ფეხს ავაღვევებ D¹.

607. 2 ღმერთმა + მშვიდობა D¹, ბატონო + მოგეცეთ D¹. 3 ფეხს] ფეხთ D, ვითომც მიდის] თითქო მიდისო D. 7 სხვას... უსასოოს] ამ წვალეზულის მოსარჩენად ეგ უნდა მექმნა D¹. 8 როგორც მოვექეცე] მორჩენა. რაც მოვემზადე D¹, გადავარჩენ + მე D. 10 ღვთაებავ] ზენარო D¹, მე ვთმობ] უარვყოფ, მე აწ ვშორდები D¹. 11 შენს] თქვენს, წინაშე + ჩემთ დიდთა ტანჯვას, ჩემს დიადს ტანჯვას D¹. 12 ჩემის... ტანჯვას] ჩემის სიკვდილით ჩემს სიცოცხლეს მე თან გავატან, გადავყოლებ D¹, ჩემის სიკვდილით მე თვითონ ვკვით ჩემს დიადს ტანჯვას D. 13 ამ ტანჯვის] რომ. რომ, რომ ჩემის D¹, ამ მაგ D¹, რომ ამ ტანჯვისა D, შესაძლო] შესაძლოც D. 14 გადუდგებოდი] გადვუდგებოდი D. 15 იმა დრომდე] ვიდრ D¹. 16 ტანჯულის] საზიზღის D. 18 ეყავი + მას D¹, ვყავ D, აკურთხე + და შენს კურთხევას ნუ მოაკლებ მას D¹, აკურთხეთ D, მშვიდობით ძმაო] მშვიდობით ეხლა D¹. 19 გადასავარდნელად+ვითომ ისკუპ D¹. 16 – 21 დახე არ ხუმრობ!] სიკვდილი მართლა გულს სდებია D¹, გადიჩეხე?!] გადავარდი? D. 22 მიკვირს... იპარავს] ამ ჩვენს სიცოცხლეს. რაღას. ამ ჩვენს სიცოცხლეს რისთვის რაღად ვაკლებთ და ვპარავთ დღეებს. მიკვირს მე რომ კაცი დღეთა თავისთა რაღად იპარავს D¹. მიკვირს სიცოცხლის] მაშინ როდესაც D¹, სიცოცხლის... კაცი] რომ კაცი თვის სიცოცხლის დღეებს D¹, დღეებს] დღეთა D. 23 როს] მაშინ როდესაც D, სიცოცხლე + უიმისოთაც D. 24 საცა უნდოდა] როგორც ეგონა. საცა ფიქრობდა D¹, მართლა] სწორედ D¹. 25 ეხლა] მაშინ. ეხლა D¹, ნდომა + ექმნებოდა D¹. 26 რაო] რაო ის D¹, ძმობილო] ბატონო D¹. 27 კარგო] კაი D, რა დაგემართა] არ გეყურება D. 28 (თავისთავად) – D, იქნება... მართლა] მაგრამ იქმნება მართლაც D. 29 (გლოსტერს) – D.

608. 2 თავი მანებე] იქით გამეცა D. 3 ძმაო... თავი] სიკვდილს თავი მივეც და მინდა (უნდა D¹) მოვკვდე D. 5 რისაგან... შექმნილი] რამ შეგქმნა ეგრე, ქარი ხარ, რისაგ D¹. 6 – 7 შენ... ხარ] ქარი ხარ კაცო D¹, აბლაბუდა+ბიჭო D¹. 7 გადმოეშვა+და D¹, ხარ+ბიჭო! D¹. 9 მიკვირს... გადარჩი] ბარაქალა მაგ კაცობასა D¹. 10 კანიც... გდის] ხორცი ზედ გაკ. ხორცი ზედ გაკრავს, ხორციელი ხარ და არც სისხლი გდის. D¹, კანიც] ხორციც D. 14 როგორ მოხდა] ღმერთმან, იცი D¹, რამ დაგიხსნა D. ერთი მიაშბე] რამ მოგარჩინა. შენი დარჩენა D¹. 20 კლდის] მთის D¹. 21 ერთი... შეხედა] ერთი შეხედე, აიხედე. და მალლა – მეთქი, ასე

მაღლა D¹. 21 – 22 თვით... ჩამოაწევს] აქ ვერც, ვერც იმის ხმას ჩამოაწევს, გავიგონებთ აქ ვერც დავინახავთ და არც ხმა ჩამოვა და არ. თვითონ თვალითაც, ვერც თვითონ ვნახავთ D¹, ტოროლაც რომ იმახოდეს იქ არც დაინახვის (გამოჩნდდა D¹) და ხმასაც აქ ვერ ჩამოაწვდენს D. 23 შეხედე] ერთი D¹. 26 ტანჯული] ბედკრული D¹. მსხვერპლის... ნებისყოფასა] ერთი ეგ მქონდა მე იმედად, ნუგეშად, რომ ვკვდებოდი, რომ მძლავრს მტარვალსა ჩემის ხანგრძლივის ტანჯვის ბორკილს გავუადვილებდი. მით შევმუსრავდი. მის უწყ. D¹. 27 – 28 მსხვერპლი... ნებისყოფასა] თვის მტარვალს იგი მით უუქმებს მის ნებისყოფასა D, უუქმებს] უადვილებს D¹.

609. 1 და... უტარებს] ფუჭად უტარებს, მძლავრობს, მბრძანებლობს D¹, და ხანგრძლივი ტანჯვა წადილს მას ფუჭად უტარებს D. 2 ეს... მომკლებია] მე ამასაც მოვკლებივარ. აღარ მაქვს D¹, მომკლებია] აღარ მაქ D¹, მომკლებია + უბედურსა D. 4 წამოდევ] ხელი მომეცი, ახა წამოდევ D¹, წამოდევი D. 6 ფეხთ] მუხლ D¹, მაგრა] მაგრად D, არა გტკივა რა] ხომ კარგადა ხარ D¹. 10 პა, პა, პა, პა] პა, პა, პა დალახვროს ღმრეთმა D¹. 12 სხვანაირ] სხვანაირს D, მეჩვენებოდა] ჩამოჰგამ D¹, მე მეჩვენება D. 14 ვილაც] ერთი D¹, მთხოვარა] მთხოვარად D. 16 დაენახა] დაგენახა D + აქედამ ის D¹. 16 – 17 თვალი... მთვარე] მთვარის ოდენა თვალეზით კი იჭყიტებოდა D¹. 19 ეკლაკნებოდნენ] ეკლაკნებოდენ A, ზღვის... ეკლაკნებოდნენ] გველებისავითა გადაბმულნი ეკლაკნებოდნენ D¹, ის ზღვის ღელვასავით (ერთმანერთში D¹) ირეოდნენ იკლაკნებოდნენ D + აქედამ რომ D¹. 20 დამჯერე] ღმერთს დაუმაღლე D¹. 21 მაგ. საფრთხეს] განსაცდელს D. 22 სხვა + შენ D¹. 25 და... ამიყოლა] მომაგონდა არც თავს გადამხდა D.

610. 3 თურმე... არ ყოფილა] თურმე ეშმაკი ყოფილა ის. კაცად მეგონა ის, ვიზედაც შენ. შენ მეუბნებოდი თუ D¹, ეშმა ყოფილა მე კი იგი D. 4 მისთვისაც] მართლაც D. 5 მან ამიყოლა] მან დამაყენა მთის წვ. D¹, ის გამიძღვა და. D. 7 ბედს დაჰყევი] მოთმინებას მიეცი, გულს ნუ იმღვრევ, მოთმენით იყავ D¹, მოითმინე D. 8 ყვავილებით მორთული - D. 9 კაცის... მორთავს] ეს ვილა არის ჭკუა მთელი D¹. 11 ხელმწიფე მე ვარ - D. 14 ვაი... მიწყლავს] და ეს გული. ამას, გული მიკვდება. გული მიკვდება ამას რომ D¹. 17 გასამსჯელო] ჯამაგირი D¹. 18 ეპყრობა] ექცევა D, საფთხულს + ერთი აქ მომე ეგ. მომეც ფეიქ. მომეცით D¹. 19 მაინც მომეცით - D. 20 ნელა! ნელა!] სუ, სუ მე D¹; მოხარშულის] მოხარშული D. 21 ხელ-ჯაგვი] ხელ-ჯაგი D. 22 მე, საომარი - D. 23 მარდათ] მარდად A, მიდის] ამოიღე D.

611. 4 ეგ + ხმა D, მეცნობა] მეცნაურება D. 6 დახე] ჰე D¹, გონერილას] გონერილა D; წვერი გამოსვლია] წვერითაცა ხარ D. 7 მიალერსებდნენ] მიალერსებდენ A, გოშია... მიალერსებდნენ] ისინი მე ხელ. ძაღლის თავზე. პატარა ფინიას მიყვავებდენ D¹. 8 ისინი... გაქვსო] მე ჯერ წვერი არც კი მქონდა, რომ D¹, როცა ისინი მეუბრებოდენ შენ ჭადარა წვერი გაქვსო D, 9 შავი] ჭადარა D¹, ყოველ სიტყვაზედ] ყველაფერზედ D. 10 მეუბნებოდნენ] ვამბობდი D¹, - D, მეუბნებოდენ A. 11 ცივმა + როცა D¹. 12 ქუხილი + რომ D¹. 13 მაშინ გავიგე] მაშინ მივხვდი იმ. მე D¹, მაშინ გავიგე + მაშინ გავიღე A. 14 რანიც არიან] მე

ყველაფერსა D¹, დამეკარგნონ] დამეკარგენით თქვენ ისინი D¹. 15 მეუბნებოდნენ] მეუბნებოდენ AD, ძლიერი] შემძლებელი D. 15 – 16 სტყუიან] ტყუილი D¹. 18 სწორედ... მესმის] ვიცნი ეს ხმა D¹. 20 მეფე... ფეხამდე] მეფე თავით ფეხებამდე. მეფე ვარ მეფე D¹, 21 ნახე] ხედავ D¹, ნახე... თრთის] ხედავ როგორ თრთის D¹. 22 შეუწდე] ვაპატივე D. 23 რა დააშავა] ბრალი რისა აქვს. რა ბრალი D¹, მოგკლავ] მოგკლამ AD. 24 მოიკვდინების + გაიმეტება D. 25 აგერა + მზეწვია D¹. 25 ფრთოსანი] თრთოსანი A. 27 ქვეყანაზედ] ქვეყნად D¹.

612. 1 უკანონოა... უყვარს] ის უკანონოა. მამის უფრო მოყვარულია D¹. 3 მეძაობამ] კაცთ მიდგომა D¹, მე ჯარი მინდა] მე ჯარი მიჭირს ხალხი D¹, ჯარს გამიმრავლებს D. 4 თითქო + ყინულსა D¹. 6 ჰრცხვენის] პასუხად D¹. 7 ცხვირს] ცხვირ D. 8 ნახავ რას იზამს] რა რიგ დაიწვეს D¹. 11 ცხენ-ქალა არის] ეგ ცხენ-კაცია... ქალი D¹, ქალია ეგა] ქალის სახე აქვს D¹. 12 ქვემოდ] ქვევით D, ერთი შეხედე] არა გჯერავს D¹. 13 ღვთაებრივია] ღვთის კერძი არის D. 14 ეშმაკეული] ეშმაკისა D. 15 საბუნელეთია] ბუნელა D¹, ჯოჯხეთია] ჯოჯხეთი D. 20 ხელმწიფეო, მინდა] ჩემო მეფევე მე ყმა D. 22 ჯერედ გავიწმენდ] ჯერ გავწმენდ მას D. 24 აღნაგისა] დანაზადის D. 26 შეიქმნება] შეიქნება D. 29 ეცადო + არ შეგიყვარებ D¹.

613. 1 ეს... წაიკითხე] წაიკითხე ეს გამოწვევის ბარათი D. 4 ყოველი ასო] ასოთმაგიერ რომ ბარათი D¹, მზედ] მზეთ AD. 5 მაინც + ვერც ერთსა ასოს D¹. 6 ედგარი + რასაც ვხედავ, რომ D¹. 8 ეგ... მიკლავს] და ეგ მიკლავს ტკივილით D. 12 რით ბატონო] რით წავიკი. რით ბატონო D¹, წავიკითხო რით? D, 12 თვალთა ბუდითა] თვალთა ბუდითა D¹, თვალთა ბუდით D. 14 ეგრე] ჩემსავითა D¹. 14 სინათლე მოგკლებია] აღარც. აღარ მქონია D¹, სინათლე გაგქრობია D. 15 ქისაში] აღარც ჯიბეში D¹, თვალეებს... მოსვლიათ] თვალისათვის ეგ ძნელია D¹. 16 კი სუბუქად დაგრჩენია] მაინც შეგმსუბუქებია D. 16 – 17 მაინც... უკულმართობას] უსინათლო ხარ? ქვეყნიერების, როგორ ტრიალებს, დადის, მდინარეებსა. ქვეყანა როგორ ბრუნავს D¹. 19 გრძნობიერებით] გრძნობითა D. 21 უკულმართობა] ტრიალი D¹, უთვალოდაც] უთვალოთაც AD. 22 უყურე] დაინახე D¹, აბა] აი D. 23 სტუქსავს + ყურით ეყურე, სხვასთან კი ნურა D¹, ჩვენში] ჩვენ შუა D. 24 აბა + ადგილები დაუტაცავ? D¹. 24 მაშინ – D. 25 ამათში – D.

614. 1 გლახ-კაცის] მეზალის D¹. ისიც გენახება], ისიც გენახა D¹, მაშ ისიც გენახა D. 6 ის + მთხოვარა ძალსა D¹. 8 – 10 ძალლი... ემორჩილებოდეს] რა შესძლებია. მორჩილება იყო. ძალლი უფლებაა, მორჩილება უნდა D¹, ძალლი თავის ადგილას უფლებაა და მის ნებას უნდა დაემორჩილო D. 11 მატანტალა... ტყავს] ნამუსდამხოზილს დედაკაცსა. ამ დიაცსა. ტანს D¹. 12 ხარ + შე ავო ხვადო D¹. 13 ძალღურის] ბიწურის D. 14 სხეპ] სხეპავ D¹. 15 მოვანხე ახრჩობს] მოვალეც ახრჩობს D¹. 16 მცირე... ეცემა] მონ. უბრალო რამ მონძებიც დიდ ცოდვად სჩანს D¹. 17 და... დაფარულა] და ფარჩებშიც კი დიდი ცოდვა უხილავია და ფარჩის ქვეშ კი ყოველივე უხილავია D¹, დაფარულია] დამალულია D¹. 18 ოღონდ... დანაშაული] ოქროთ დაფერე კაცის ცოდვა D¹. 19

ლახვარი] მახვილი D¹. 20 პიგმეოსის] თვით პიგმეის D. 21 არავინ... ქვეყანაზედა] ვინ ამ ქვეყნად დამნაშავე არავინ არის D¹. 22 არა] ვამბობ D. 25 ბრალმდებელს + პირში D¹, პირში ბურთს ჩავჩრი - D, ჩავჩრი + მე თვითონ ჩავ. D¹. 26 იყიდევი... შენ] გაიკეთე და რაც ვერ ნახო, ჩაისხი შენ და ვით ცბიერმა იშოვე D¹, ჩაისხი] გაიკეთე D. 27 – 28 და... ხედავდე] პოლიტიკოსმა რაც ვერ ნახო, მაინც თქვი ვხედავ. მაინც სთქვი “ვხედავ”. ვინც. ვით. გამოც. ცბიერმა პოლიტიკოსმა D¹. 28 ჰსთქვი] სთქვი D.

614. 32 – 615. 1 აჰა... ჩრდილში] ამ სიმმაგეში რაოდენი სიბრძნე გარია. რაოდენს სიბრძნეს და უქმს სიტყვას ერთმანერთში რევს. რა მაღალს სიბრძნეს ზედ შხამად. უქმი სიტყვ. ერთად. რა რიგად ხლართავს უქმ სიტყვაში მაღალსა სიბრძნეს. უქმ სიტყვებში რაოდენი სიბრძნე გახვია D¹.

615. 3 თუ... ჩემი] თუ გასურს დასტირო ჩემს ბედს აჰა D¹. 4 გათხოვებ] მოგცემ, შენ წაილე, შენ D¹. 5 კარგად გიცნობ შენ] შენ კარგად D¹. 6 უნდა ითმინო] მოთმინებთა იყო D¹, 7 იცი + როს D¹. 8 ვბლავით და ვტირით] ვკვნესით... ვყვირით D¹. 10 ვაი... დამსწრეს] ვაი ამ დღესაც შევესწარი შავის მნახველს, ვაიმე უბედურის დღისა დამსწრეს D¹. 12 – 14 როს ვიბადებით... ვიტრიალოთ] იმისთვის ვსტირით რო, როს ვიბადებით, მისთვის ვტირით, რომ ჩვენ უნდა ჩავდგეთ. ქვეყნად მივდივართ. ამ უღიადესს სულელების თამაშაშია გასახარადა... მისთვის ვსტირით, რომ ამ სულელთ დიდს თამაშაში. როს ვიბადებით, მისთვის ვსტირით, რომ ჩვენ ბედი გვნიშნავს, რომ შემოვდივართ ამ ქვეყნის დიდსა მოედანზედ, რომელზედაც სულელთ ორფეხთა გაუმართავთ დიდი თამაშა. როს ვიბადებით ის გვატირებს ჩვენ რომ ამა ქვეყანაში სულელთა დიდს თამაშაში გინდა თუ არა უნდა ჩავდგეთ და ვისადგუროთ. გასარევადა გვგზავნის ამა ქვეყნადა სვე ჩვენი. როს ვიბადებით ის გვატირებს ჩვენ, რომ სულელთა დიდს თამაშაში უნდა ჩავდგეთ და ვიტრიალოთ D¹. 14 და ვიტრიალოთ] და მაინც კიდევ უნდა ჩასდგე და იტრიალო D. 15 ეს ქუდი... იქნება] როგორ ეს ქუდი მოგწონს? უჰ, რა ხერხი მოვიგონე მე D¹. 16 რომ... დავაჭედინო] ერთს ჯოგ ცხენს ნაბდით დავ. D¹. 18 ჟლიტე... ჟლიტე] ხოცე, ხოცე, ხოცე და ხოცე D. 24 არავინ მშველის] არავინ მშველის. შველა აღარ მაქვს ტყვედ D¹, გათავდა] ცხადია D¹, დავრჩი] მივეყვართ D. 25 ბედისგან... ვიყავ] მაინც მე ბედი ყოველთვის მასხარად მხდიდა D¹, 27 ექიმიც მიჭირს] მომაშველეთ მე ექიმიცა D, თავში დამჭრეს – D; ტვინში... მაქვს] ასე დამკოდეს, რომ ტვინი მოჩანს D¹.

616. 2 რაც კი საჭიროა] რაც კი გნებავთ, ყველა D¹. 4 დამაგდეს] დავრჩით D¹. 5 ამგვარი... ეყოს] ამგვარი ყოფა ადამიანს ამდენს ცრემლს ადენს. ესე ხომ კაცსა შეიქმს მარილის კაცად. თვით ცრემლთ სიმრავლე, სიმლაშე კაცსა შეიქმს გახდის იმას მარილის კაცად. თვალთ ლულეინად გადაუქცევს და ამ მტვრიანს გზასა რომ ვერსად D¹. 7 იმდვენს... ადენს] რომ ვეძად გახდის D¹. 6 თვალსა] თვალთა D; ვეძად] ვეძათ A, მარილად] მარილათ A. 7 სარწყავად ეყოს - D, გზაც მოირწყას D¹. 9 ხელმწიფევე] ბატონო D¹. 11 მე] მაშ D¹, როგორც ვაჟკაცი] მე ვაჟკაცურად D¹. 11 მე ლხენა მმართველს] მაშ მოვილხენ მე D; მე + ხომ ხელმ.

მეფე. D¹ 15 დიახ] მეფე ვარ და D¹. 17 აბა] მაშ D¹, სიცოცხლევ] საქმევ D¹. 18 დაიჭი... დაიჭი] აჭი, აჭი, აჭი, აჭი D¹. 19 გამოუდგებიან] მისდევენ D. 21 ამ... მეფე] მონაც რომ იყოს, საცოდავად ეგრე გამხდარა, ის გულსა შეზარავს და ხელმ. D¹. 22 მონაც + რომ D¹; საბრალისი] გულს შეზარავდა D¹. 23 ნუგეშად] ნუგეშათ A; შენ + არ გმთენია D¹. 24 – 25 რაც... დაიხსნის] ისეთი ქალი, რომლის მადლი ქვეყანას დაიხსნის, იგი ბუნებას ახსნის იმა საშინელს წყევას. იხსნის იმ წყევას, რაიც შენთ ორ ქალთ მიაყენეს ამ ქვეყანასა. იმ წყევლას, რაიც შენთ ორთ ქალთ მას დასდეს ზედა, მას მიაყენეს D¹, რაიც ბუნებას მიაყენა ორმა სხვა ქალმა D.

617. 4 გაგიმარჯოს] გაგიმარჯვოს D. 6 ერთი... მართალი არი?] მართალია, მას. აპირობენ ომს თუ არა? ომის ხომ არა იცით რა? D¹, ხმა + მალე D¹, არი] არის D. 8 რომ... აქვს] ვისაც ყური აქვს. ყველამ იცის, რომ ომსა ველით. როგორ არ ვიცი, დღეს თუ ხვალე ომი გვექნება, ყველამ იცის. თუ ყუ. დღესა თუ ხვალე ომს მოველით, ვისაც ყური აქვს. ამბავი ესე მგონი D¹, რომ მართალია] თუ D¹. 12 – 13 აქ... შეეყრება] ახლაც არის და დიად ახლოა, არ არის შორსა, ისე მოისწრაფვის D¹, ახლო-მახლო + არის D¹, არის + ვეჭვ, ვგონებ გა... დება D¹, ჩვენს] ჩვენ D, + მათი მტრისა ლაშქარ იმათი მტრისა D¹. 15 შემეტყო + მარტო D¹. 18 მაგრამ] იმ თვის D¹, ჩვენი D. 20 კიდევაც გმადლობთ] მადლობელი ვართ D¹. 21 აზნაური გადის - D.

618. 2 აწ... იყოს] მიიბარეთ თქვენ სული ჩემი D. თქვენ] შენ D¹, მაღალნო] მაღალნო A. 3 მხოლოდ... მე] და მაცთურსა, მაცთურებას განმაშორებთ მე, რათა არ მოვკვდე ვიდრე თქვენი ნება არ იყოს D, მაცთურება] განსაცდ. D¹, ამაცილეთ მე] დამხსენით თქვენ D¹, 4 რათა] რადა A. 10 მე ვარ ღარიბი] ღარიბი ვინმე D, დამდაბლებული] წელში მოხრილი, მწარედ გვემული დამდაბლებული და მიწასთან გასწორებული D¹. 11 – 12 მე... ტანჯვაც] რადგანაც ტანჯვა-წვალება გამოვცადე ბევრი, ბევრი ტანჯვა გამოვცადე, გამომივილია და სხვისა ტანჯვაც გულს მივსებს სიბრალულით გულს და სხვასაც რომ ვხედავ ტანჯულს, ეხლა ჩემთვის გულსატკენია, და ეხლა ტანჯვაც სხვისაც ჩემთვის გულსატკენია D¹, ტანჯვა,] ტანჯვაც D, გამომივილია] გამოვიარე D + . 12 ასე რომ] და ეხლა D. 13 მე... აგიჩენ] ბინა სადმე მე აგიჩინო D. 19 შევხვდი + დანიშნული D¹. 20 შენი + ის ლეში არის D¹. 21 რომ... გაუხდეს] რომელმ. ჩემი ბედ. რამაც ჯერხანად ბედი ჩემ უნ. D¹, საფეხურად + მე ის გამიხდეს და ზე აღვიწიოთ ჩემს D¹. 22 – 23 შე... შეევედრე] აჰა მახვილი, თორემ ხმაღს ხედავ, აღსასრულის შენი მოსულა, დრო მოგივიდა D¹, შე ბებრუცანა მუხანათო, ღმერთს შეევედრე შენის სიცოცხლის მახვილი მზად მაქვს D. 25 მოკვლა... მომკალ] თუ დამცემ მახვილს, მალე დამეც D.

619. 2 სჩადი] ჩადი D, ჰხედავ] ბედავ D. 3 საქვეყნოდა] ქვეყანაში D. 4 მაგის + ბედს D¹. 7 კი - D, და - D. 10 მეთქი - D, უმზავსოვ] უმზავსოვ A, უმზავსო D. 11 გაგაფთხოვინებ] გაგაფთხევიანებ D. 12 ედგარი + შენ შენს გზას დამიკ. თუ შენ D¹, მოგვშორდი + შე კაი კაცო D. 14 წადი + თუ ღმერთი გრწამს რა გზაზე D¹, საწყალის] საწყალი D. 15 მემუქრები] მე რომ ყველ. D¹, რას

მემუქრები – D. 17 გული გამეხეთქა] ყური მეგდო ხომ, D¹. 17 ვიქნებოდი] ვიქმნებოდი D, თავი დაანებე] იქით მოეცა D. 18 აი ამ] ამ ჩემ. ჩემი D¹. 19 ხო ხედავ] უყურებ D¹, ხომ ხედავ D, ერთი] ეგ D, თავისებურად დატრიალდა... თუ შენი] ჩვენ შუა ჩამოვა და მერე ვინ იცის ეგ შენი გო., ეს ჩემი კომბალი უფრო მაგარი გამოდგება, თუ ეგ D¹, გამოჩნდება] შევიტყობ D. 20 უხეირო – D; ხო] ხომ D, ბევრი... გეუბნები] რაც გულში მაქვს, ის. რასაც ვფიქრობ, იმას ვამბობ D¹. 24 დაიკარგე იქით-მეთქი] აი შე D¹, გამეც იქით D, გუდავ] გუდა D. 25 ედგარი + რახან ეგრეა D¹, ზურგი აგქავებია] შენს ბედისწერას წაუღიხარ D. 27 შემომიტივე] მიტვ D, გგონია... თუ? ჩხუბს მოჰყევ. მე შენი ბაქი-ბუქიობის არ მეშინიან D¹, გგონია შემაშინო თუ D. 28 ეტაკებიან + და A, ერთმანეთს... წააქცევს] ჩხუბობენ. ედგარი (წააქცევს D¹) დაამარცხებს და წააქცევს D. 8 უმზავსომ] უგზავსომ A.

620. 3 ქისა + შენი იყოს D¹. 5 გადაეც + შენ ბრიტ. შენ D¹. 7 ცუდს] ცუდ D. 9 კარგად... შენ] მე კარგად გიცნობ D, გიცნობ + შენ D¹. 10 ყოველ] ყოველს D. იმოდნად... ბიწსა] ოღონდ ებძანა შენს ქალბატონს D¹. 14 მოკვდა... კაცი] ნუთუ მოჰკალი D¹. 15 ედგარი + დაჯექ D¹. 17 დავუჩხრეკავ + იქნება მართლა D¹. 18 მე... გამოვიყენო] მე რა. გამოდგნენ ისინიც რადმე D¹. 20 ჩემის... სხვისით] ჩემმა ხელმა მოკლა იგი და არა სხვისამ D¹. 21 ლაქა + არა უშავს რა D¹, ერთი გავსინჯოთ] ერთი ვნახოთ რა არის D¹. 22 შესატყობრად] შესატყობრათ A, კაცი... გასჭრის] თუ მტრისა აზრის შესატყობლად მის გულს შუა გაჭრით D¹, გაჰსჭრის D. 23 გახსნას + სად D¹. 24 (კითხულობს) – D. 27 ადგილი + ბევრს იპა. D¹, ის] იმან გაიმ. D¹, ცოცხალი] გამარჯვებული D¹. 29 ჩაივლის] დარჩება D¹, ვარ] შევიქმნები D¹. საპყრობილეა] სმაპყრობილეა A. 30 ბულისაგან] სითბოსაგან D¹.

621. 1 იმისი... დაისაკუთრე] იმისი მოადგილობა. ჩადეგ D¹. იმისი ადგილი დაიჭირე D. 2 (ნეტავი... თქმა)] ნეტა ამის თქმა შემემდლოს D¹, ასე მინდოდა მეთქვა D. 4 დედაკაცთ] დედაკაცთა D¹, უსაზღვრელი თავგასულობა] უსაზღვრელო თავგასულობავ D. 5 პატიოსანის] ღვთისწიერის D¹, ქმრისა] ქრმისა D. 6 მაგიერ + შერთვა D¹, შერთვა + უნდა D¹. 7 შე... შემწყობო] შენ მაჭანკალო (თქვე ქვიშაში D¹) კაცის მკვლელთა და მეძავთ – მრუშეთა D. 8 ამ] და ამ D, კი – D. 10 მთავარს... უპირობს] სასიკვდილოდ მოხსენებულს (აღნიშნულსა D¹) მთავარსა ალბანსა D. 12 არა მგონია გამიწყრეს] ვეჭვ არ გამიწყრება D¹, შენის მოკვლისთვის] რომ შენ მოგკალ D, მოკვლისათვის + (გადის ედგარი და გაათრევს ოსვალდის გვამს) D. 14 ჭკუიდამ] ჭკუვიდამ A. 15 რა რიგ გაკერპდა] და გამიკერპდა D, ჩემი გონება – D. 17 ტანჯვას + ტანჯვაც დიდი მწვავს და მდაგავს (ყოველს ვგრძნობ D¹). 18 ნეტავი] რა იყო რომ D¹, ჭკვიდამ] გონებიდამ D¹. 19 აზრად] აზრათ A. 20 თვით ცნობა + არ ექმნებოდა D¹, თვისი + (ედგარი უკანვე დაბრუნდება) D. 23 წავიდეთ + სადმე D¹, ბინა... გიშოვო] მე შენ ბინას აგიჩენ D. 26 საწოლზედ] საწოლზე D. 26 – 27 მხებელნი დგანან] მხებელნი დგან A, მხლებელნი D. 29 ვქმნა] ვქნა D. 30 რომ + შენი D¹, გარდაგიხადო] გადაგიხადო D.

622. 1 ყველა... გადასახდელად] რათი გადგიხადო შენ, რად. შენისა მადლის გადახდისათვის ყველა ცოტაა თან და მაგისათვის არც სიცოცხლე გვაქვს ჩვენ სამყოფი. შენის სიკეთის რით გად. მოვიშორო საზღავ. შენი მადლი D¹. 2 თვითონ... მეყოფა] და მაგისთვის თვითონ სიცოცხლეცა ჩემი მოკლეა D¹, ვალი] ყველა D. 4 სიკეთე + დამინახეთ D¹, დედოფალო + მე თქვენ D¹, დამინახეთ + მე D¹. 5 მე სასყიდელი] მით სრული ჯილდოდა D¹. 6 რაც ვსთქვი] რასაც ვამბობდი D, ოდენც] ოდენადაც D. 8 კორდელია + რომ გთხოვ რა D¹. 9 ტანთსაცმელი] ტანსაცმელი D, ავთა] ჭმუნვის D. 10 ჩაიცვი] ჩაიცვა D. 13 ბრძანების] ბძანების D. 16 გამხილების] მაშინ თვითონ D. 21 ძილშია კიდევ] ჩემო ხელმწიფევ ძილში ბრძანდება ჯერ სძინავს D¹. 23 განუკურნეთ მას] აწ მიეშველეთ მას, მას. განუკურნეთ მას D¹. 24 გაწბილებულის] განუკურნ. გაწბილ. გამწარებულის D¹. 25 აქოთებულნი... ხნიერი – მამა] აქოთებულნი გრძნობანი მას დაულაგევით. თქვენ მას და აღმიდგინეთ მამა-ჩემი ბავშვად ქცეული D¹. 26 ბავშვად] ბავშვათ A, ხნიერი] მოხუცი D.

623. 2 დამრთავთ] მომცემთ D¹. 3 ძილი ეყოფა] კმარა რაც სძინავს D¹, ეყოფა ძილი D. 5 შენი... მოიქეც] როცა. როგორც იცოდეთ, ისე ჰქმენით. რაც ცოდნა. გირჩიოთ თქვენმა ცოდნამ D¹, ნება შენია, როგორც იცი ისე მოიქეც D. 12 მე... იქმნება] მშვიდობიანად მოიქცევა. მე თქვენ გარწმუნებთ. თქვენ D¹, იქნება] იქმნება D. 16 მობძანდით + დედოფალ (ხელმწიფეო D¹) გვერდთ დაუდექით D. 21 ბაგეს] ბაგეთ D. 22 ისეთი + მადლი D¹. 23 და + ჩემთ დათაგან D¹, ჩემთ დებთაგან] ჩემის დების D. 25 მადლი... ხარ] მეფის ასულო რაოდენად მადლით სავსე ხარ D¹.

624. 2 – 3 სწორედ... ეცათ] თუნდ რომ მშობელიც მამ. განა არა ხარ შენ იმათი მშობელი მამა? განა ამ თეთრის თმის მექონიც არ შეგიბრალეს? თუნდ რომ მშობელი მამაც მათი არ ყოფილიყავი D¹. 2 ყოფილიყავ + მშობელი D¹, მშობელი + მაინც D¹. 5 განგეცადა... გრგვინვა] დამდგარიყავ ჭექა-ქუხილის ქვეშ D¹. 7 მაშინ... მიწას] განა შენ უნდა დასდგომოდი მეხთა. ქვეყანას სძრავდა D¹. არყევდა მიწას - D. 8 და + საშინ. D¹, თავს ზარს ჰსცემდა] თავზარს სცემდა D. ნუთუ] ნუთუ ერთხელ მუზ. D¹, განა იმ ღამეს D. 10 – 11 ნუთუ... ჩემო!] ვაი საწყალო მამაჩემო! ეს უბედური ბერიკაცი! ეს თხელი მუზარადას. ნუთუ განა. ნუთუ მარტო ამ თმების იზამ ამას ეს ბერიკაცი D¹. 13 კარს გავუღებდი] დავუვუ. ურ. დავუვურვებდი. მოვხიზნავდი მივცემდი D¹, კერასთან] ცეცხლთან D. 14 იძულებულ გყვეს] ქოხს შეეხიზნე D¹, გყვეს + დამპალი ჩალა ქვეშ გეშალა ლოგინად D¹. 15 შეჰხიზნებოდი] შეხიზნებოდი D. 17 ლეიბად] ლეიბათ A, ჩალა დამპალია - D. 18 გიყვეს + მიკვირს, საკვირველი ის არის ეხლა D¹, მე ის] და D. 19 ჰკვასთან] ჰკუასთან D, შენ – D. 20 იღვიძებს] თვალს ახელს D¹, ხმა გაეცით] ექიმო თქვენ უთხარით, რომ D¹. 27 ეს] ეგ D; ეს... ამომიღეთ] ავად მიყავით, რომ საფლავით ამომიღეთ მე D¹. 28 – 30 შენ... გამწველსა] უწმინდესი უნეტარესი სული ხარ შენ. ნეტარი. მე კი გაცმულვარ. გართხმულვარ დასაკვეცადა. დასაკვეცად ურმისა თვალში. ცეცხლოვანსა დასაკვეცადა. ცეცხლოვანს რკალზედ დასაკვეცად. და მას ზედ დასდის

მდულარე ცრემლი. მე კი გაცმულვარ ცეცხლის კრკალზედ გასაკვეცადა და მას ვასხამ, დასდის, ცხარე ცრემლი ჩემი და ვით ტყვია ადუღებული. უწმინდესი სული ხარ შენ. სული ნეტარი, ბრწყინვალე. მე კი განცმულვარ, განმაცვეს ცეცხლოვანს რკალზედ და მას ვადენ ჩემს ცხარე ცრემლს, რაიც მდულარე ტყვიასავით D¹. 29 ურმის თვალზედა] ურმისა თვალზედ D. 30 ვადენ + მე ტყვიასავ. D¹.

625. 5 რად გარდაცვლილხარ?] როს გარდიცვალე D. 7 ჯერ – D, კვლავაც] კიდევ D¹; ჰსჯობს] სჯობს D, მოშორდეთ] გაეცალოთ D¹. 10 აქამომდე] მე აქამდინ D, ვარ + ეხლა D¹. 11 ნათელს] შუქია D¹, ხომ არ ვტყუვდები] ნეტა რა მომდის D¹. 12 სხვა... ყოფაში] ჩემს ყოფაში და ჩემს ადგილას სხვა რომ მენახა D. 14 განა... დავიფიცავ] რომ ეს ხელები ჩემი არის, ვერ დავიფიცავ D. 15 გავსინჯოთ] გავშინჯოთ D. 16 მოვედი] მოველ D. 19 შემომხედეთ + მე D. მუხლს იდრეკს] დაიჩოქებს D¹, ნუ ინებებთ] რას შვრებით D¹. 22 გევედრები] გევედრ. D¹, გემუდარები D, შენ – D, სასაცილოდ] სასაცილოთ D. 23 ბებერი] ბერიკაცი D¹. 24 გადავმცდარვარ] გადამცდავარ A, გადავსულვარ D¹, რომ ვსთქვა] გეტყვი D¹. 27 თვითქო] თითქო D, ქალო მე თქვენ] მე თქვენ ქალო D. 28 თითქო] თითქო D, + ეს კაციცა D¹. მირევს+გზა-კვალს D¹.

626. 2 ტანისამოსიც ზედ] ეს ვინ ჩამაცვა ვცდილობ და D¹. 3 სად... ვიცი] თუმცა კი ვცდილობ, მაგრამ მაინც ვერ მიმიგნია. არც ის ვიცი მე მთელ ეს D¹. 4 ნუ... ვიტყვი] სასაცი. ნუ, ნუ კი ამიგდებთ სასაცილოდ. ამას კი ვიტყვ. რომ D¹, მე კაცი ვარ] კაცი ვარ მე D. 9 რაო?... შენ?] ნუთუ შენ სულ. ოხ, სტირი კიდევ. თვალნი სველნი გაქვს. შენც ნეტა რად სტირი D¹. 10 მართლა... იტირებ] დიად, სწორედაც თვალნი შენნი ცრემლთ დაუნამავთ D¹. 12 მე... გიყვარდე] ვიცი მე, კარგად ვიცი, რომ არ უნდა. მე შენ გიყვარდე მე შენ D¹; არ გიყვარვარ შენ! კარგად ვიცი! მე ეგ არ მიკვირს! D. 13 შენს... შემიძულეს] შენს დებს მიზეზი არა ჰქონდათ და მომიძულეს D¹, D. 14 შენ+ხომ D¹, მიზეზი+ათასი D¹; მიზეზი არა მაქვს რა] მიზეზი არა მაქვს მე D; რა+არა მაქვს რა D¹. 23 დამცინით] მატყუებთ მე D. 26 სიშმაგემ] შფოთებამ D¹.

627. 1 მაგრამ... უნდა] მაგრამ. მაგრამ მაინც კი საშიშია ეხლა მაგათთვის რაც... ნუ გაუხსენებთ საშიში არის. სიარული ძალიან არგებს, სთხოვეთ და... მის მაინც კი გაფრთხილება საჭირო არის D. 1 სიფრთხილე უნდა] ფრთხილად იყავი D. 2 მას ჭირი - D. 3 მცირეს... გაასეირნოთ] მცირეს ხანს თქვენთან გაატარებთ D¹. 4 წყენას არიდოთ] წყენას არ იდოთ D¹, არ იწყინოს რა D. 8 შენთან? დიალაც] შენთან კი შენთან! თუ მე, შენ. მე გვერდით მეყოლები, დიად წამოვალ! შენც ხომ წამოხვალ! D¹, შენც ჩემთან იყავ და წამოვალ D. 8 და... მე] დაივიწყო D¹, მე და მაპატივო D. 9 აჰა, ხომ ხედავ – D. 12 მოუკლავთ] მოუკლამთ AD. 18 მე გავიგონე] ამბობენ რო. რომ გლოსტერი D¹. 21 ამბობენ... გერმანიაში] მის განდევნილი შვილი ედგარი, როგორც ამბობენ, თურმე არის გრაფ კენტანა D¹. 24 მაგის... ჯარი] რა დროს ეგ არის. ყურს ვინ ათხოვებს, აქ მტრის ჯარი კარს მოგვდგომია, სხვა ვინაღვლოთ ჩვენ, მტრის ჯარი კარს მოგვდგომია D¹.

628. 3 დაიქცევა + ეხლა D¹; მშვიდობით + ძმაო D¹. 6 ავად თუ კარგად] კარგად თუ ცუდად D¹. 7 მას... ომი] მაზედ ჰკიდია ომი როგორ გაგვითავდება დაბოლოვდება D¹.

629. 4 (შემოდინან)+ ნაღარით და. და შემოაქვთ D¹. 10 (ასისთავს)] ერთს აფიცერს D; რა... შემიტყე] ეხლავ წადი და შემიტყე მე რა აზრზედა დგას] აფიცერი გადის] D. 12 ალბად კაცი] ალბათ ხიფათი რამ შეემთხვა ჩემის დის კაცსა D. 16 თქვენ] შენ D¹, იცით] იცი D. 17 თქვენი] შენი D¹, ერთს] ერთ D, გკითხავთ] მითხარით D¹. 19 ჩემი და გიყვართ?] გიყვართ თუ არა თქვენ ჩემი და? D¹.

630. 2 დაგიდგამთ] დაგიდგავთ D. 4 მაგგვარის... კადრულობთ!] და აღკრძალული ნაყოფი არ მიგირთმევიათ, რათა კადრულობთ დედოფალო მაგგვარს D¹. 10 მე სიტყვას გაძლევთ] მე პატრონის სიტყვას გაძლევთ D¹. 12 დიდად] ფრიად D¹, და – D, თქვენც გირჩევთ] მეც D¹, ამას გთხოვთ D. 13 მოერიდეთ... ამოიღევით] ნუ ენდობით მას და ახლოსაც ნუ მიიკარებთ D¹. 15 თქვენ... მეუღლეც] თქ. ნუ შეწუხდებით D¹, თქვენ მაგ ეჭვით თავს ნულარ იწყენთ – აგერ თვით იგი და მთავარიცა D. 16 გონერილა – D. 17 ოღონდ ჩემმა დამ] ჰს. მე მირჩევნია, რომ დღეს ომში დავმარცხდეთ ჩვენ. ვიდრე D¹, დამ + განგვაშოროს D¹. 19 გამარჯვება + დღევანდელი წაგებული იქმნას D¹, ედმუნდ] ედმუნდი D. 22 ყმაწვილო + მესმა. როგორც გავიგონე D¹, ლირი] მეფე D¹, 23 მას მიჰყოლიან] და მას თან გაჰყოლიან D¹.

631. 3 ლირის + კი D¹, მე... ვსახავ] არა ვარ. არ ვსახავ მტრად D¹, 4 მე] მას D¹. 6 მოსაწონია... ბძანეთ] საქები. პატიოსანი სიტყვა ბძანეთ D¹, რაც ეხლა ბძანეთ, დიად, დიდად მოსაწონია D. 10 – 12 რა დროს... ბაასი?] რა დროს ეგ არის ეხლა უნდა ჩვენ. უნდა ეხლა ერთმანეთის მხარე გვეჭიროს და ყველა ერთად წინ დავუდგეთ შემოსეულს მტერს და ჩვენ კი ბატონო მოგყოლივართ. ავტეხეთ შინაური დავიდარაბა D¹; რა დროს ეგ არის?] მტერი წინ გვიდგა D¹, წინ + და D¹; ავუდგეთ] ავუდგეთ D. 14 შევეყრი + სარდლებს D¹. 18 ჩემო დაო – D. 21 თქვენთან] ვერ არ D¹. 24 იქნებოდა] იქმნება D, რომ + შენ D¹.

632. 2 მიგიხვდი ემაგ ეშმაკობას!...] აწ ამის. ეს გამოცანაც გამოვიცნე D¹, ეშმაკობს] ამოცანას D, წამოვალ] მივდივარ D¹. 3 გასვლას რომ აპირობენ] რომ გა. ც. გავდენ რომ D¹, სხვაგვარად] სხვაგვარ D. 11 ასისთავნი] აფიცრები D. 14 თქვენ წაიკითხოთ – D. 15 ვინიცობა... დაჰკრას] გაიმარჯვებთ მსწრაფლ. დღეს, გამარჯობა დღეს თქვენ D¹, ვინიცობა თუ დაგრჩათ, თქვენ გამარჯვება, მაშინ უბძანეთ, რომ დააყვირონ მხურვალე საყვირი D. 15 დაგრჩათ + ბრ. დღეს D¹. გამარჯვება + და D¹, რომ + საყვირი აქ D¹. 17 მომტანიც + მსწრაფლ D¹. 18 თუმც... ვხმარობ] თუმც ღარიბად ვხედავთ. მეც მხედართ წესი D¹, თუმც ღარიბი ვარ, მაგრამ ვიცი ფარხმლის ტარება D. 19 და... სიმართლესა] ეს წიგნი მართალია D¹. 20 თუ + გა D¹; უქმია თქვენთვის] გაგიუქმდებათ D¹. 24 აქ... გადვიკითხავდე] ნუ წახვალ, ვიდრე ამ წერილს არ წავიკითხავდე D. 26 აკრძალული მაქვს] აღმი. აღმიკრძალეს D¹, ამიკრძალეს D ამიკრძალეს + როცა D¹, უბძანეთ] უბრძანეთ D¹, გზირსა] ჰერალდს D.

633. 2 ამას... გადავიკითხამ] გადავიკ. მე ამას. ამას წავიკითხავ D¹, გადავიკითხავ] გადავიკითხამ A. 5 მტერი+გამა. მა. D¹. 6 ინებეთ] სიაც მიირთვი D¹, ჩვენი] ეს D¹, ლაშქარისა] ჯარისა D¹. 7 – 8 რაც... დაეშუროთ] აქ ნახავ მათი ძალღონე ფარულით სიაში აღრიცხული. ბევრი რამდენადაც ბევრსა. D¹, შეგვიტყვეს] შეგვიძლეს, გთხოვთ დაეშუროთ] ძალიან უნდა D¹. 10 მხრით+თქვენ D¹. 14 სძულს] ჰსძულს D. 15 ვინ... ერთი?] რომელი უნდა ავირჩიო? ერ. ორივ? ერთი? D¹. 18 იმის] მისი D¹, და + შური. გონერია D¹. 19 თვით... არის] გონერია კი ქმრიანია. ვერ მოხერხდება D¹. 21 თუ + თვითონ მის D¹, ცოლს + სურს D¹, ქმრისაგან + სურს D¹, დახსნა] დასხნა A. 22 ჰქმნას] ქმნას D, ჰქმნას + თვით D¹, და D. 23 მის... სურს...] კორდელიას და ლირისა შეწყნარებასა აპირობს თურმე მისი ქმარი D¹. 24 ჯერ+ეს D¹. 26 იმათს] იმისი D¹, იმათსა D. 28 ხმლისა] ხლმისა A, აქ... არის] რა ხელს მომცემს. საქმე – საქმეა D¹, აქ ჰკვიანობა ვერას მარგებს. საქმის დრო არის.

634. 2 ბანაკ] ბანაკს D. 3 მინდორზედ გამოჩნდებიან] შემოდ. D. 4 ჯარი] ჯარები D; ნაღარის... გადიან] თან ნაღარები და ბაირაღები შემოაქვთ D. 7 აი] აქ D¹, კარგი ჩრდილია] ეს ხ. ამ ხის ჩრდილი მოგიგრილებს შენ D¹, გრილად იქმნები D. 9 კარგად] უკედ D. 11 იყოსმცა] იყო მცა A. 13 ომის... ცემა] ნაღარი D¹, ომის ხმაურობა ისმის D; მერე + გამობრუნების ნაღარ. ხმა ისმის და მაქ. D¹, უკუვ + დაბრუნდ. D¹. 17 ლირი + დამარცხდა D. 18 ტყვედ] ტყვეთ A. 20 განა... დავმიწდები] მომკალი აქვე და დამამიწე D¹. 24 გულმაგრა] გულმაგრად D¹.

635. 3 გადიან — D. 5 – 8 ბრიტანელთ... დატყვევებულნი – D. 10 ფთხილად გყავდეთ] ყური უგდეთ D. 11 ვიდრემდე] ვიდრე, მაგათს] მაგათ D, გადასწყვეტს] გადასწყვეტავს D, უმაღლესი] უმაღლეს D, უმაღლესი სჯა] მართალ-მსაჯულება D¹. 13 – 14 ავად... არ ვართ] ჩვენ ხომ პირველი მაგალითი არა ვართ მისი, რომე კეთილი განზრახული ავად აგვიხდა D¹. 15 მამავ] მეფე D¹. 16 მე კი] თუ D¹; ხელს შევუბრუნებ] არ შევედრები D. 17 იმ... ქალებს] იმ ორთა დათა, ორთა ქალთა D. დებსა + და D¹. 19 არა! არა! წამო წავიდეთ D¹. 20 როგორც] ვით როგორც D¹, ერთად] ისე D¹, ჩავსხდეთ] ჩავსხედს D¹, საპყრობილები] საპყრობილესა D¹. 21 იქ] და ვითა D¹. 23 როცა... მოტევენასა] როცა დალოცავს მე შენ მომთხოვ, მე დაგიჩ. მუხლით დაგიჩოქებ და შენ ლომას. და ჩემო შვილო თვით შენგან ვი. მუხლით მოვიდრეკ. როცა შენ მეტყვი დამლოცეო, დალოცვას მე შენ მომთხოვ, თვით მე დაგიჩოქებ. მე მუხით მოვიდრეკ და გეტყვი, შვილო შემინდე და მაპატივე. და თვითონ მოგთხოვ შენდობას და მოტევენას გეტყვი: და მაპატივე, მე მომიტევე. და ისე გეტყვი, შვილო ჩემო, დამლოცე, მეც შემინდევი, მე მუხლით მოვიდრეკ D¹, [თეთრს აქვს სამი ვარიანტი]: I. როცა დალოცავს მე შენ მოგთხოვ, თვით დაგიჩოქებ და თვით მე მოგთხოვ შენდობას და მიტევენასა; II. როცა შენ მეტყვი: დამლოცეო, თვით დაგიჩოქებ და თვით მე გეტყვი მეც შემინდე და მაპატივე; III. შენ მეტყვი: მამავ დამლოცეო, თვით დაგიჩოქებ და თვით მე გეტყვი: შვილო ჩემო, მე შემინდევი D. 24 ეგრე] ასე D, ვიცხოვრებთ + ორივ ერთად ტკბილად, მშვიდად უკუნისამდე D¹, ვილაღობებთ] ვილაღომებთ A. 25 ვილოცებთ...

ვიტყვით] ვიმღერო, ვილოცებთ გალობით და ერთმანეთის ლოცვით, ხან ვმღერით ხან ზღაპრების თქმის დროს გავატარებთ. ვილხენტ, ვიხარებთ ვით მზის შუქზედ ნაზი ფარვანა, ლოცვით, გალობით და ზღაპრის თქმით დროს გავატარებთ. ვიმღერებთ, ვილოცებთ და ერთმანეთს ზღაპარით შევიქცევთ D.

636. 2 ხან... მოდის] და ოქროს ფრთოსანს იმ ფარვანებს პირში დავცინებთ და ყურს კაცთა დავუგდებთ. კარის-კაცთა ენა ჭარტლობას ჩვენც გავუხუმრებთ. და ჩვენც. და გვეტყვიან ერთი დაეცაო, სხვა ამალდაო, ეს მივიდა, და ეს მოვიდა და ჩვენც ყოფასა და როს შევნატრებთ თვით. ფარვანასაც D¹.

636. 1 ტიკტიკს] ტიტინს D. ვკითხავთ] ვკითხავ D, ამბავსა] ამბავს D. 2 ვინ მიდის მოდის] ვინ რასა შვება D¹. 3 – 4 ჩვენ... მზვერავებსავით] ამ წუთის სოფლის საქმეთათვის. ჩვენ ყურს დავუგდებთ ამა სოფლის საიდუმლოებას. თვალი ვადევნოთ ამა სოფლის ხვაშიადს, ტრიალს. როგორ თითქო მზვერავდა ციდამ ღმერთმა ჩვენ წარმოგვგზავნა. ღვთისგან წარმოგზავნილთა. როგორც მზვერავთა ციდამ ღვთისგან ქვეყნად წარმოგზავნილთა D¹. 3 ჩვენ ყურს დავუგდებთ] თვალი ვადევნოთ ყური დავუგდოთ D¹. ღვთისაგან ქვეყნად] თვალი ვადევნოთ ამ ქვეყნ. D¹. 5 ვისხდებით + ჩვენ D¹. 6 რომ] ვით D¹, ჰსცვლის + მიდის და მოდის D¹. 9 წაიყვანევით] ჩქარა აქედამ წაიყვანეთ D¹. 12 ზეცით თვითონ ღმერთნი] თვითან ღმერთნი ზეცით D, გუნდრუკს აკმევენ] საკმეველს აყრიან D¹. 13 რაღა... ერთმანეთსა] რომ ერთმანეთს [ჩვენ D¹] განგვაშორონ ჩვენ D. 14 – 15 თვით... უხრჩოლვენ,] ჯერ უნდა ციდამ მუგუზალი ჩამოიტანონ და ვითა მელა [თვის D¹] მის სოროდან გამოგვახრჩოლონ D. 16 – 19 მაინც... მოგვგვრიან] შვილო ნუ [ნულარა D¹] სტირი, ჯერ უწინამც მათ ჭირი შესჭამს ვიდრემდე [იგინი D¹] თვალში ცრემლსა მოგვგვრიან, ჩვენ იგინი ჯერ [მათ D¹] დამშეული სიკვდილი ღრღნასა დაუწყობს D. 20 გაჰყავთ + მცველებს D. 22 აქ მოდი ახლო] აქედ მობძანდით შენ D¹, აქ ახლო მოდი D. 23 ეს... გაჰყევ] მაგათ წაჰყევ საპყრობილეში D¹. და ეხლავე მაგათ გაჰყევი D. 24 აღმისრულე] ამისრულე D¹ ჰსწერია] სწერია D. 25 ბევრი მოგენიჭება] ბევრსა ელოდდე ჩემგან D. 26 როგორიც... იყოს] დროების კვალად ყველა კაცი უნდა მოიქცეს D¹. 27 დღეს... შეგშვენის] ეგ ხომ შენც იგი მეტის მეტი გულის-ჩრვილობა, არ შეშვენის მას, ვისაც [წელზედ D¹] ხმალი ზედ ჰკიდია. D. 27 რომ + შენი რჩევა D¹, გიბძანონ] გიბრძანონ D. 29 ყოველი უნდა] და ლაპარაკი შენ იგი D¹, აღასრულო უსჯელ-უთქმელად] უთქმელადა აღასრულო შენ D. 30 – 31 ან... მიბძანდი] თუ მას არ იზამ რაც გიბძანე, სხვა გზა მონახე D¹.

637. 2 მე ნებას] ბძანებს D. 5 ეხლავე... გაათავებ] როს გაათავო, მაცნობე მე, ეხლავე კი წადი D. 6 რაც შიგ ჰსწერია] როგორც სწორეთ ერთ D¹, რაც სწერია შიგ D. 8 ურემს... ვიქმ] რაც კი შესაძლოა ყოველ. ყველას ვიზამ თუ შესაძლო. ყველას ვიზამ თქვენ ფიქრი ნუ გაქვთ D¹. 9 – 10 საყვირის... მხლებელნი – D. 14 გვებრძოდა] გვებრძოდენ D. 15 გადმოგვეცით ჩვენ – D. 19 მეფე] ის D¹, მოხუცებული + პატიმარ მეფეს და თან გუშავი დამა. D¹. მომეხვია] მიმეჩინა D¹. 22 მიიზიდავს] მიიბირებს D¹. 24 აზრით] მიზეზით თვით D¹, ვყავ + მასთან მის

ქალიც D¹. 26 მათ... მე] თქვენს წინაშე წარმოვადგენ მე D¹. 27 ეხლა... განსაკითხავად] იმათ განკითხვისთვის ჟამი არ არის D¹.

638. 2 გამარჯვებაც + დაიწყებლენ D¹. 7 სწორი] სწორი. ჩვენი თანასწორი D¹. 9 არა სწორი?] რასა ჩქარობთ D. 10 ჩვენის... თანასწორია] თანასწორია იგი თქვენი ჩვენის ნებართვით D. 11 შორს... მკითხავდით] ვიდრე თქვენ მაგას წარმოსთქვამდით, ჯერ მეც მკითხავდით D¹. 12 იგი რომელიც] ეგ იყო D¹, ლაშქარსა] ლაშქარსა D უძლოდა] მძღომელი D¹. 13 რომელსაც + რაც საქმე მივეც ჩემი D¹, ხარისხი + მაგასა ჰქონდა D¹, ჩვენი] ჩემი D. 21 ცხარობ + მის ქველი თვის D¹. 24 გარდავეც მას - D. 26 რა... იყოსო] ქმარიც რომ იყო მაგისი თქმა მეტისმეტია D¹, თვითქო] თითქო D. 28 ფრთხილად] ფთხილად D, ენა + კი არ D¹. 30 გული... აგხდება] თვალის თამაშსა ნუ უქებ. ტყუილი D¹.

639. 2 მე... მე] მე და D. 3 თვარემ] თორემ D. 4 დღეს... სამფლობელოს] მიიღე, გითმობ სარდალო, გაძლევ ჩემს ჯარს და ტყვეებს და ჩემს სამფლობელოს. მიიღე ჩემგან D¹. 6 თვითონც] თვითონ D. 7 ჩემს + ბატონად და D¹; პატრონად] პატრონათ A, დამეპატრონეთ, გხდი მე, გთხოვთ D¹, მეუღლედ] მეუღლეთ A... 9 გგონია... შეჰყარო] მაგითი დიდს სიკეთეს მაგას უმზადებ? D. 13 არც + თქვენ D¹. 15 თუ ჩემი არა] ჩემი არ არის? D¹. 17 დაჰკრან + ნაღარას D¹. 18 დამილოცნია] მოგნიჭებია D¹, ჩემი] ჩემგან D¹, რომ დამილოცნია] დღეს შენ ჩემი ხელმწიფება გადმოგილოცეთ D. 20 ფეხიც არ გასძრათ] გიბმანე არ D¹, გასძრათ] გასძრად D, მოისმინეთ] ყური მიგდეთ D¹. 22 ოქროდ] ოქროთ A; ღალატისათვის] დიდსა თქვენის ღალატისათვის D¹. 23 მე პატიმარ-გყოფთ] ღალი პატიმარს ვყოფ D¹. 24 მაგას... მომცემთ] ნებას ვერ მოგცემთ ეგ შეირთოთ, მე ცოლი მიწყენს მას. რადგან თქვენზედ წინ ეგენი ჩემი ცოლი ვერ მაპ. თქვენზე წინად ფიცით შეჰკვირან. რაც თქვენ აღუთქვი D¹. 25 ცოლისთვის ცვდილობ] მე ცვდილობ მისთვის D. 26 წავართმევ + არჩეულსა D¹.

640. 1 ხომ ხედავთ] რადგანაც D¹. 4 ბოდავს] ყბედობს D¹. 7 მიხმეთ... დაჰკრას] თქვენ კი საყვირ. [ედმუნდს] დააყვირეთ ეხლავ საყვირი! და თუ გლოს. წადით, უთხარით, დააყვირეთ D¹. 8 თვისის] თავისის D, ხმლით] ხლმით A. შენ - D. 10 თვითონ მას] ჩემის ხმლით მე D¹, თვითონვე მას D. 12 გადუგდებს + მე D¹, რაც ვჰსთქვი] ჩემის თუ D¹, რაც ვსთქვი D. 14 ხმლის] ხლმის A. 18 მაშ რა გეგონა] კარგად რომ იყო D¹, აქვს] ჰქონია D. 23 ბუკი დაჰკარით] მაშ მოიწვიეთ საყვირითა და ვინც D¹. 24 შენ იქმნები] თქვენ იქმნებით D¹, ხმლითა] ხლმითა A. 27 მებუკევ] ჰე, ბაღლო D¹.

641. 2 ჩქარა მებუკევ] მებუკეო, ჰეი მებუკე, მებუკევ! D¹. 9 კარის გზირი] მებუკე D. 13 ეს + ხმამაღლა D¹. 16 ბუკი დაჰკარით] დაჰკა ბუკი, დაჰკარით D¹. 17 კარის გზირი] მებუკე D. 18 ვისმე] ვინც D¹; ვისმეს D, ვისმეს] მეომარია მორთ. D¹, შთამომავლობით] ჩამომავლობით D და + სახელოვანი D¹. 19 დაუმტკიცოს] მოინდომებს კი D¹. 21 მუხანათობის + რამდენი D¹, მოედანზედ... რაკი] გამოვიდეს იგი მოედანზედ, როდესაც D, მესამედ... გამოსცემს] მესამეთ დაიძახებს D. 25 დაუკვრენ ბუკს - D.

642. 2 მეორედ] მეორეთ D. 3 მესამედ] მესამეთ D. 4 იარაღში ჩამჯდარი] დაიარაღებული D. 4 – 5 მოუძღვის] მოსდევს D. 7 მოვიდა] გამოდის D¹. 9 ბძანდები + სთქვი D¹. 10 შენ რისთვის] აქ რისთვისა D. 14 მასზედ] მასზედ D. შენ ბრძოლად იწვევ] იწვევ საბრძოლველად D¹. 19 გრაფ-გლოსტერის სახელსა] ედმუნდს რომელსაც D¹. 23 მზად იყავ ედმუნდ.] ხელი იკარ, იკარ ხელი D¹, ხმალი იშიშვლე D. 24 დღეს] დღეს დღე D¹.

643. 1 შეურაცხყოფა... ხმალმა] შენმა ხმალმა და შენმა მკლავმა სირცხვილი აგხსნას D¹, შეურაცხყოფა] შეურაცყოფა D, ეგ + შენმა ხმალმა D¹, ხმალმა] მკლავმა D. 2 მეც + ვიღებ D¹, მე... გამომიყვან] მე შენ გებრძვი. შენ მე ბრძოლად გამომიყვანა D¹. 3 ჩემმა... პატიოსნებამ] პატიოსნებამ სახელი გვაროვნობამ და მტკიცე ფიცმა D¹, ჩემმა აღთქმამ] მტკიცე ფიცმა D¹. 4 შენ... ძლიერი] ყმაწვილი შენ ხარ, ხარ შენ გულადი D¹. 5 ძლევა... ზეაღწეული] აღმომავალი მაღლად დამდგარი აღწეული დამდგარი ბედისაგან. ბედისაგან ძლევამოსილი. ბედისაგან სხივით შუქით მთლად დამდგარი D¹, 7 მოლალატე] მუხანათობა D¹. 8 მშობელსა+ მამას D¹. 12 თუ... ჩემი] შენ თუ ამაზედ უარს იტყვი, აბა, არა სთქვი. D¹, ჩემს თქმულს] ამაზედ D¹, ჩემს თქმულსა D, მყის] მხის D. 13 და + ჩემი D¹. 16 – 21 რაინდთ... გვარიშვილობა] საცა რიგია. ჯერ ვინა ხარ უნდა მეკითხნა, უნდა მეკითხნა, გეთქვა ამოგერიდა ვინცა ხარ შენ და გეთქვა ვინც ხარ. თუმცა რიგია მე შენ არ გკითხავ. ვინა ხარ შენა თუმც რიგი იყო. შენს სიტყვა-პასუხს სითამამეს თვალტანადობას ეტყობა შენი სიკეთე და გვარიშვილობა. თუ რადგანაც არ იჩენ შენ შენს თავსა. მე რაინდთ წესით. თუმც რაინდთ წესით მე ნება მაქვს არ მებრძოლო შენ რადგან არ იჩენ თავსა შენსა, - მაგრამ არ ვიქმ მას D¹. 16 რაინდთ წესია] რიგი იყო D¹. 18 თავივად] თავივად, ბრძოლა მე ამეცილა] თავივად ამეცილა ჯეროვნად ბრძოლა D¹. რაც... ჰსთქვი] ყოველსა შენ D¹, ჰსთქვი] სთქვი D. 23 – 24 და მაგ... უკანვე] და რასაც მწამებ ყოველს იმას უკანვე გახლი, თუ დაუსხლტება მაგ გამბ... D¹. 25 ხმლით] ხლმით A.

644. 3 გვებრძოლნა] გებრძოლა D. 4 მასთან... იმაღლავს] რადგანაც საომრად გაგიწვია უცნობმა მტერმა D¹. 5 დაგიგეს + შენ D¹. 7 სუ... ჰსძრავ] პირი მოჰკუმე, სუ, შე წყეულო, თორემ პირში ჩაგჩრი ამ წერილს, წყეულო, გაიკმინდე, პირიდან ხმას ნუ ამოუშვებ D¹, ჰსძრავ] სძრავ D. 8 ამ წიგნით მე დაგიბავ] ამ წიგნით დაგიბავ D¹, დაგიბავ] დაგიბამ A. 13 (ედმუნდს) – D. 9 აჰა... წაიკითხე] აჰა ნახე შენ წიგნი, რა სწერია D¹, წაიკითხე + შენ კი არ ვიცოდი D¹, კაცი] კაციც D. 10 (გონერილას) + რა სახელი გქვია D¹. 11 შენის... თავლაფდასხმასა!...] აქ იდეგ და შენ შენს სირცხვილს შენის თვალთ უყურე D¹. 13 (ედმუნდს წერილს აძლევს) - D. 15 რა... რამ] რაა რომ ვიცნობ. ჩემის თავის ბატონი მე ვარ. ჩემის თავისა კანონმდები მე ვარ და არ შენ. მე რამ D¹, დამიშალოს რამ] რამ მითხრას D¹. 16 ჩემი... ვარ] ჩემი აქ ჩემის კანონი ჩემი მე... D¹. 18 აფთარო + ხო, მაშ D¹. 20 საქმე] ხელი D, რა... არა] ვიცან თუ არ D. 23 – 24 უკან... თავისთავსა] უკან გაჰყევით გაუფრთხილდით გულმოსული D, გააფთრდა] გააფრდა A. 25 ასისთავი] აფიცერი D.

645. 2 ყველა + ის ვქმენ D¹. 3 მასზედ] მაზედ D. 4 განმიკითხავს] განიკითხავს D. 5 დრო იგი - D. 6 ხოლო] მაგრამ D¹, შენ + ბედნიერთ D¹, ძლევა] ძლევიტ D. 7 სისხლს გაპატივებ] ჩემს სისხლს გაქურებ D¹, სიკვდილს არ ვნანობ D. 9 ვაპატიოთ] შევიანათ D, ერთმანეთს] ერთმანერთს D. მით შენგან] შენგან გულნატკენი ვარ, გული მტკივა. მე უფრო მეტად გული მატკინე. შეცოდებაც შენი მტერია D¹, უფრო მეტად შენ შეურაცხმყავ D. 12 მამის შენისა] მამი შენისა D. 13 ღმერთთა] ღვთისა D¹, განაგებს + ხოლმე D¹. 14 რომ... ბიწსაც] რომ ბიწს აღსავსეს უტკბოესის წადიერებით D¹ 15 ცოდვიერი] ბიწიერი D. [დათხრად] დათხრათ AD. 19 სწორეა] რაცა D¹, სწორია D. 20 ჩემის ბედისა] ჩემისა ბედის D, ბრუნვა] ტრიალი D¹, შედგა + და აწ ესე იცის D¹. 24 მომეცი ნება] მოგეხვიო D¹. 25 ჭირმა] ჭირმა სევდამ D¹. 26 მამის შენის] მამიშენის D. 28 მე... მაქვს] მე მრწმენა მჯერა ეგე D¹, მაქვს] მქონდა D¹.

646. 6 მამის შენის] მამი შენის D. 5 მე... და] მამაჩემს თვითონ მე უვლიდი D. 6 მოგახსენებთ თქვენ] გიამბობთ D¹, მე მოგახსენებთ D. 8 ჩემს] როს D¹, გაჰსცეს] გასცეს D. 10 ველად გავვარდი] და ტანთ ჩავიცვი D¹. 11 გლახა... გამოვეხვიე] ტანზედ მივიკარ კონკები გლახა-დატაკადა D, გამოვეხვიე] ჩავიცვი სამოსელი D¹. 12 ისე] ასე D. 13 ესე] ეგე D. 14 მეტად... სიკვდილი] ერთხელ სიკვდილს D¹. 15 – 16 მას ურჩევნია... მორჩეს] რომ ყოველს წამს სიკვდილის შიშით ყოველ ჟამს და წამს სულს ლევდეს. ვიდრე სიკვდილის შიშით D¹, 17 როცა] რომ D. როცა + მე D¹, შევხვდი + მე D. 18 ძვირფასი... დაჰკარგოდა] მას სისხლის რგოლთა დაკარგოდათ ძვირფასნი თვალნი ბუდეში აღარ ასხდნენ თვალთა მაგიერ სისხლშესვრილ რგოლები ჰქონდა D¹; ძვირფასი თვლები] ძვირფასნი თვალნი D, მას დაჰკარგოდა] გამოცვივნოდენ D. 19 თვალთ] მით D¹, სისხლიანი] სისხლით შესვრილნი D¹, უჩნდნენ] სჩანდნენ D. 20 მე... მთხოვარსა] ხელი მოვკიდე და გავუხდი წინამძღომელად D. 21 – 22 გამვლელ-გამომვლელს... ფიქრებსა] ვატარებდი, მოწყალებას ვითხოვდი მისთვის D. 23 და... ამღვრეულს] (და D¹) გულსა ამღვრეულს D. 25 – 26 იარაღი... ვაცნობე...] ეხლა კი მე აქ ვაპირობდი. მე წამოსვლასა და იარაღი ავისხი ზედ. მას ყველა ვსთხოვე, დალოცვა. როცა ავისხი იარაღი და არ წამოსლვა მე დავაპირე, მაშინ ვსთხოვე, რომ დაველოცე D¹, ნახევარ საათს წინედ მე რომ აქ მოვდიოდი და შევიჭურვე, მაშინ ვსთხოვე, რომ დაველოცე D. 28 თუმც] თუმცა D, ღვთის – D, კურთხევაც ვსთხოვე – D. 29 თრევის + გარდასავალი ტანჯვის D¹, ტანჯვის D. 30 თავით... ვუამბე] რაც გარდამხდა, ყველა ვუამბე. თავ. რაც თავით ბოლომდე D¹. 31 ძალმილეული] ღონემიხდილი D. 32 შუა... სიხარულმა] ვედარ გაუძლო ვერც სიხარულს და ვერც მე D¹.

647. 2 ამ ორთავ... სული] ვერ დაიტია იმის გულმა ტანჯულმა ეს ორი გრძნობა ერთად და მყისვე ჩაქრა. ღიმილით დალია მან სული და მყისვე გული მოსწყდა მას და მან ღიმილით სული დალია D¹. 5 მაგ... ამამღვრია] სიტყვამან თქმულმა და გული დამწვა D¹, დამწვა და ამამღვრია] დამწვეს და ამამღვრიეს D. 7 რაღაც] რაღაც D¹, კიდეც D, დაგრჩა სათქმელად] რამ გაქვს სათქმელი D. 9

თუ გსურს + რომ D¹, უფრო მწვავე] თუ უფრო მწვავეს ამბის D¹. 10 უიმისოდაც... გაირღვას!] უთიმისოდაც გული ჩემი ლამის გაირღვას. რაც გავიგონე, იმითაც გული მერღვევა D¹, უიმისოდაც] უიმისოთაც D, გაირღვეს] გამერღვას D. 12 ვისაც... კმარა,] რაც სთქვი, ეგეც სამყოფია მგრძნობიერთათვის D¹, მისთვის ეგეცა] საქმისათვის D¹. 15 თუ... დართე] მას უნდა ტანჯვა. ტანჯვაზედა რომ იგრძნოს რამე D¹; არ დართე] არ დართო რომ წრეს გარდასცდეს D¹. 16 განუსაზღვრელი ბოროტება] წვალემა შენი [წინ D¹]. 19 კაცი ვინმე] ერთი D¹, ვილაც კაცი D, რომელიც უწინ] იგი უწინა D. 20 მაწანწალად] მოტანტალეს D. 21 ხოლო] მაგრამ D, როს+როცა გამოვლილი ტანჯვა D¹. 22 ყელს მომეჭდო] გულს მიმიკრა D. 23 – 24 ერთი... შეარყიოსო] ასე საზარლად იგი მოჰყვა საშინელს ქვითინს. მოჰყვა, თითქო კამარა ტირისო და ქვითინებს ხმითა. ატირდა იგი საშინელის. უნდოდა ცას. ცის, თითქო კამარ ცისა უნდა შეერყია D¹. 25 და + მყის D¹. 26 თავის... ამბავსა] ამბობდა მოსთქვამდა იგი ისეთს. ამბა. თავის თავის და ღირის ამბავს. დაიწყო მან თქმა D¹. 29 მოემოდენ] უწყდებოდენ D.

648. 1 ამ დროს] აქ D, მომესმა... ძახილი] მაგრამ მომესმა ბუკის ხმა D¹. 2 მე აქ... დავტოვე] აქ მე წამოველ, ის იქ დარჩა დაყმუნებული D¹, მე წამოველ და გონმიხდილი დავტოვე იგი D. 6 განდევნილი... ბატონო!] კენტი გახლდით, კენტი დევნილი D¹. 7 იგი... მეფეს] თურმე სხვის სახე მიელო და თვის მტერს მეფესა გადამტერებულს D¹, სხვის სახით თავის მეფეს D. 8 ახლდა + იგი D¹. 9 შემორბის] შემოდის D¹. აზნაური, მხლებელი D¹, სისხლში შესვრილი] სისხლშესვრილი D. 12 მიშველეთ] უშველეთ D. 14 რა ამბავია] ვის რა ვუშველოთ D¹. 16 ჰსთქვი, რა მოხდა] სთქვი, რა მომხდარა D¹, კაცო, რა მოხდა D. 20 ჯერ... თბილია] ჯერ თბილი სისხლის სუნი სდის, თავის მოიკლეს D¹. 21 ეს... მას] ეს ეს არის, რომ მის გულიდამ. გულს ჩარჭობა, გულში დაიცა. დაისვა D¹, ამოართვეს] ამოიღეს D¹. 23 ვის... გულიდამა] ვისის გულიდა ამოიღეს? ვინ დაი. D¹.

649. 3 თვით აღიარეს] თვითვე ბძანეს და დაო D. 5 დასა] დებსა D, 6 შავ მიწაში] შავს მიწაში D¹, ერთბაშად D. 8 მოასვენეთ] მოიყვანეთ D. 9 ზენაარი] ზეციური D. 10 მათდამი] მათთადმი D, სიბრაულეს] შეწყალებას D¹, ჩვენს – D, ჰსძრავს] გვიძრავს D. 14 აი] აგერ აჰა D¹, ჩვენი კენტი – D. 16 დიად ის არის] მართალი სთქვი, სწორედ იგია D. 17 ღირსებისამებრ... იგი] ღირსეულად ეხლა მას დავხვდეთ D¹. 19 აქ + მე D, ჩემსა] ჩემს D. 20 მოვახსენო] და ვუთხრა D¹. 23 ვაი... დაგვავიწყდა] რაც გვიძვირდა, ის დაგვავიწყდა D. 24 სადა გყავს] რა იქმნენ D¹.

650. 2 ეს რა მომხდარა] მართლა რას ვხედავ D. 4 მართლა] დიად D, ჰყვარებიათ] უყვარდათ მათ D¹, 7 არა ჰსტყუი შენ] სჩანს! რომ ეგრე ყოფილა, D, წავაფარეთ] გადაა D¹. 9 მიმდის] მაგრამ მაინც თუმც არ ჩემს D¹, შეჰფერის] შეფერის D. 10 ჟამს] წინ D, მაგრამ... ვქმნა] კეთილი მინდა რამ ვქმნა სიკვდილის წინა D¹. 12 ჩქარა... მაქვს] თორემ იქ ჩემს ბძანებას აღასრულებენ. ჩემით მოკვლენ მეფე ღირსა და კორდელიას. თორემ დახოცნენ ღირს და მის

ქალს ჩემის ბძანებით D¹, ჩქარა, თორემა ამას წინად ბძანება მივე D. 13 – 14 რომე... ჩქარა მეთქი...] რომ მეფე ღირი და მის ქალი ორივ დახოცონ... ჩქარა გაგზავნეთ ჩქარა მეთქი... D. 17 ჩქარა... მიუსწროთ!] არიქა! ჩქარა! D. 19 ვისთან წავიდეთ?] ვის ვისთან წავი. D¹, საით ბატონო! D. 23 ნიშნადა + ეს D¹. 25 რადმე] რათმე A, რადმე... შენ] ძვირი შენთვის D.

651. 2 გადავწყვიტევით] გადავწყვიტეთ D. 7 ღმერთო, დაიხსენ] ღმერთმა დაიხსნას D. 9 (ედმუნდი გააქვთ) – D. 10 ასისთავი] აფ. D. 14 გულის] რა D; გიდევთ + თქვენ D¹. 16 ჩემის... გავარღვევდი] იმდენს ვიგლოვდი, ვიტირებდით არ. და რომ ღრიალით. რომ ცა გამეპო D¹, ცას გავარღვევდი] ცას შევანძრევდი D¹. 17 – 18 ვიშ საუკუონოდ განმშორდა მე... ვიშ რა დავკარგე!... მკვდრისა და ცოცხლის ერთმანერთში გარჩევა ვიცი. – D. 27 ხმლით] ხლმით A.

653. 21 უკანასკნელს დღემდინა] უკანასკნელო შავ დღემდი D, თქვენ + უკან D¹, უკან მღევდით - D.

654. 5 უფროსთა... მოიკლეს] თქვენთა უფროსთა ქალის შვილ. იყოს. თქვენთა უფროსთა ორთა ქალთა თავის მოიკლეს და მით რას. D¹. 8 მართალი... მართალია,...] ეგრე მგონია მე კი. ეგრე D¹, მე მგონია რომ მართალს ამბობ D, სწორედ + მგონია ეგ D. 10 ჰსთქვას] თქვას D. 11 ეხლა... მოვაგონოთ] ეხლა წარვუდგეთ და ვაცნობოთ. ეხლა წარდგა. მის წინ წარდგა D¹, ეხლა წარვსდგეთ და] წარვდგეთ და ეხლა D. 13 მეტია... ხელმწიფეო] მართალსა ბძანებთ, ხელმწიფეო D. 14 ასისთავი] აფ. D. 15 – 16 გრაფი... გარდაიცვალა] ბატონო ჩემო, გრაფი ედმუნდი D¹. 18 ეხლა... აქვს] რაც არის, ეგ არის D, ვილას] ვისლა D¹. 19 და + თქვენ D¹. მაგათთვისვე] ამისათვის D¹, მაგათთვის D, მომირთმევია] დამითმია მე D. 24 მაგათ... ხელმწიფეებას] ხელმ. მიმთ. მისთვის ჩემი, ჩვენი ხელმ. D¹, ეგე მეფობდეს, ხელმწიფეება ჩვენი მას ჰქონდეს D.

655. 4 ერთგულთ + უნდა D¹; შესვან... ფიალა] ხოლო უნდა შესვან წყრომის ფიალა D¹; სიმწარითა] ბოროტებით D¹. 5 მაგ + ამ D. ჰვეთქს] ფეთქს D, სიცოცხლით] სიცოცხლითა D. 10 ხმა გამე] ამოისუნთქე D + აღარ მომიხვალ, აღარ, აღარ, აღარ, აღარა! D¹. 11 წამიხველ] წარმიხველ D + აღ. თავის თვით აღა. D¹. 13 ხრიკი] ხრიკა D. 14 – 15 ეს ვინ... მეთქი...] შეხეთ. ერთ უყურეთ. ხედავთ თქვენ ამას. ჰა D¹, ეს ვინ დავკარგე] ხედავთ ვინ არის! D, უყურეთ] შეხედეთ D¹. 15 მისნი... შეხედეთ-მეთქი] ვაი, იმ მოსწრ. ბაგენი ბაგე. მისნი ნახეთ, ნახეთ... ვიშ! უყურეთ! ერთი უყურეთ D¹. ხედავთ. მის ტუჩებს?... ერთი ნახეთ... შეხედეთ... ნახეთ D. 20 ოხ, გულო ჩემო] გონია ბარემ D¹. 22 ბატონო... ზე აიხედეთ] ბატონო გული მოიბრუნეთ, შემოიხედეთ ხელმწიფეო D¹, ზე აიხედეთ] შემოიხედეთ D. 24 წვალეზულს] მისის D¹, დეე განშორდეს] დეე აღმოხდეს D¹. 26 კვლავ] რომ ამ უწყალოს+ყველა D¹, სატანჯველად+ კვლავ D.

656. 2 განისვენა მან + კვლავ განიცადოს, ნახვამ. მისცეს. გვეყო D¹. 5 აქამომდე... გარდაცილებულო!] რად არ გიკვირს, რომ აქამომდი იგი ცოცხალი მან. გადაბიჯებულ ჰქონდა იმას კაცთ სიცოცხლის წრეც, კაცთა სიცოცხლის წრესა იყო ის გარდაცილებულ! D¹. აქამომდე რომ - D; დღე-ჭარბი] კაც. D¹. 7 მიცვალებულნი] ყველანი D¹. გვმართებს + ეხლა D¹. 12 გმადლობთ] არა D¹. 13

ხელმწიფე+ჩემი მიხმობს D¹. თავისთან] მეც D¹, მიხმობს] მიწვევს D¹. 14 ვერ] არა D¹; მე... გავყვე] მე წყეული (?) ვერ ვეურჩები D¹; თან უნდა გავყვე] უნდა ვეახლო D. 16 ყოველთ-დამთრგუნველთ] და გულის მომწყალვი D¹. 18 – 19 რაც... გამოივლის] აჰა, ამა. მოხუცთა რომელიცა ესდენ ტანჯულსა. მით მივეცნეთ. რომ ჩვენ ჭაბუკნი მისდენსა ვერ ავიტანდით D¹. 20 მუსიკა... უკრავს] სამგლოვიარო მუსიკაზედ უკვრენ D¹, სამგლოვიარო ზარის ხმას უკვრენ D.

ანოტირებული საძიებელი

- ა ი ა ზ მ ა — ბერძნული სიტყვაა და ნიშნავს კურთხევას, ე. ი. ნაკურთხი წყალი. გადატანითი მნიშვნელობით აღნიშნავს საკარო მლიქვნელობას.
- ა ი ა ქ ს ე — ბერძნულ მითოლოგიაში მამაცი რაინდი, მშვენიერი ელენეს ხელის მთხოვნელი.
- ა ლ ბ ი ო ნ ი — (კელტ.) ბრიტანეთის კუნძულების უძველესი სახელწოდება. გვხვდება ძველ ბერძენ და რომაელ ავტორებთან.
- ა ლ ე ქ ს ა ნ დ რ ი ა — ჩვ. წელთაღრიცხვამდე 305 — 330 წწ. ეგვიპტის დედაქალაქი, ელინისტური კულტურის და ადრეული ქრისტიანობის ერთ-ერთი ცენტრი.
- ა ლ ზ ა ს-ლ ო ტ ა რ ი ნ გ ი ა — (ელზას-ლოტარინგია) საფრანგეთის პროვინცია, რომელიც 1871 წელს ფრანკფურტის ხელშეკრულებით მიეკუთვნა გერმანიის იმპერიას.
- ა მ ა ლ ე კ ი ტ ე ლ ე ბ ი — ძველი არაბი ხალხი, იუდეველების მოსაზღვრე, ცნობილი იყო თავისი აგრესიული ხასიათით. იგი განადგურებულ იქნა იუდეველებთან ბრძოლაში (XI საუკუნის ბოლოს ჩვ. წ. აღ-მდე) საულისა და დავითის მეფობის დროს.
- ა ნ გ ი ე ნ ი — ქალაქი ბელგიაში, კერძოდ, მონსის რაიონში.
- ა ნ ტ ი ო ქ ი ა — ქალაქი სირიაში.
- ა პ ო ლ ო ნ ი — ბერძნულ მითოლოგიაში ზევსისა და ლეტოს შვილი, არტემიდას ძმა, სინათლის, ხელოვნების, მშვენიერების და წინასწარმეტყველების ღმერთი.
- ა რ ე ლ ა ს ი — ქვემო ბურგუნდიის სამეფოს მეორე სახელი.
- ა რ ტ ე მ ი დ ა — ბერძნულ მითოლოგიაში ნადირობის ქალღმერთი, ზევსისა და ლეტოს შვილი, აპოლონის ტყუპის ცალი, ნაყოფიერების ღვთაება.
- ბ ა რ ბ ე ს ი (არმან) — ფრანგი წვრილბურჟუაზიული რევოლუციონერი (1800 – 1870) დაბ. პუენტ-ა-პიტრში, ღარიბ ოჯახში. იგი 30-იანი წლებიდან მონაწილეობდა შეთქმულებებში. 1849 წელს ა. ბარბესი დაპატიმრებულ იქნა. 1854 წელს გაათავისუფლეს თუ არა, მან მოულოდნელად დატოვა სამშობლო და გადასახლდა ჩრდილოეთის ზღვის პირას მდებარე ქალაქ ლა აიეში და იქვე გარდაიცვალა.
- ბ ე დ ლ ა მ ი — სულით ავადმყოფთა სახლის სახელწოდებაა ლონდონში.

- ბ ე ლ ი ლ ი — კუნძული ატლანტიკის ოკეანეში, მდებარეობს საფრანგეთის დასავლეთით, ლორანის ოლქში, მისი ცენტრია პალე. ბელილის ციხე-სიმაგრე 1848 – 1852 წ. გადაქცეულ იქნა პოლიტიკური პატიმრების საპყრობილედ.
- ბ ო რ ნ ო ვ ი — ქართულ თარგმანში — ბორნოვი, რუსულ თარგმანში Борнов, ორიგინალში — Bärnave [Joseph], ჟოზეფ ბარნავი — საფრანგეთის დამფუძნებელი კრების ცნობილი ორატორი, დაბადებული გრენობლში 1761 წელს, სიკვდილით დასაჯეს 1793 წ.
- ბ ო ჟ ო ნ ი — (ნიკოლა) (1708 – 1786) — ფრანგი ფინანსისტი, დაბ. ბორდოში. მის სახელს ატარებს პარიზის ერთ-ერთი უბანი და მის მიერ დაარსებული საავადმყოფო.
- ბ ლ ე მ ი ე ლ ნ ი — უნდა იგულისხმებოდეს ბავარიის ქალაქ ბლენჰაიმის მცხოვრებნი.
- ბ ლ ი დ ა — ალჟირის დეპარტამენტი, ცნობილი თავისი ნარინჯის ბაღებით.
- გ ი ლ ი ო ტ ი ნ ა — ადამიანის სიკვდილით დასასჯელი მანქანა, რომელსაც ფრანგი ექიმისა და ანატომიის ფაკულტეტის პროფესორის Joseph Ignace Guillotin (1738 – 1814) სახელი ეწოდა, რადგან იგი მისი წინადადებით იქნა შემოღებული საფრანგეთში 1792 წელს, დიდი ბურჟუაზიული რევოლუციის დროს.
- გ ო ბ დ ე ნ ი — ერთ-ერთი ეშმაკის სახელი.
- 2 დ ე კ ე მ ბ ე რ ი — 1851 წლის 2 დეკემბერს საფრანგეთში მოხდა სახელმწიფო გადატრიალება.
- დ ი ო კ ლ ე ტ ი ა ნ ე (243 – 316) — რომის იმპერატორი, იბრძოდა იმპერიის განმტკიცებისათვის, დევნიდა ქრისტიანობას.
- დ უ ვ რ ი — დიდი ბრიტანეთის ქალაქი კენტის საგრაფოში. ისტორიულად ფრანგების ჯარი კონტინენტიდან აქ გადმოსხდებოდა ხოლმე.
- ე ლ ი მ ი — ბაბილონის მეზობლად მდებარე სახელმწიფო.
- ვ ე ნ ს ე ნ ი ს ტ ყ ე — ვენსენი საფრანგეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთით, პარიზთან ახლო მდებარე ქალაქია. ძველად, მეფე ფილიპ ავგუსტმა (Philippe Auguste) (1165 – 1223) ააგო გამაგრებული ფეოდალური ციხე-ქალაქი, რომელიც დიდხანს დარჩა საფრანგეთის მეფეთა რეზიდენციად, ხოლო იქ გაშლილი ტყე ულამაზეს პარკად, რომელსაც დღეს ვენსენის ტყე ეწოდება.
- ვ ი ნ ა ო — ვინუა ჟოზეფ (1800 – 1880) ფრანგი გენერალი.
- ვ ი ს ა მ ბ უ რ გ ი — ქვემო რეინის ცენტრი.
- ვ ი ტ ო ლ დ ი — ავ სულთაგან გამოწვეული კომმარებისაგან მხსნელი წმინდანი. შელოცვა მისი სახელის ხსენებით ხდებოდა.
- თ ი მ ა გ ე თ ი — ძველი რომაული ქალაქი (II – VII სს.) ეხლანდელ ბატნასთან (ალჟირი).

- თოჯა — შუა საუკუნეების დასავლეთ ევროპის თეატრის ზნეობრივ-დამრიგებლურ წარმოდგენებში სიკეთისა თუ მანკიერების გამომსახველი ალეგორიული პერსონაჟი.
- იუნონა — იუპიტერის მეუღლე რომაულ მითოლოგიაში, ქორწინების და დედობის ქალღმერთი.
- იუპიტერი — რომაელთა უმაღლესი ღვთაება. იგი გაიგივებულია ძვ. ბერძნულ ზევსთან.
- კავენიაკი ლუიზ-ჟენ (1802 – 1857) — საფრანგეთის კონვენტის წევრის, საფრანგეთის რესპუბლიკის არმიის კომისრის ვაჟი, გენერალი, ალჟირის გუბერნატორი. 1848 წელს საფრანგეთის აღმასრულებელი ხელისუფლების მმართველი.
- კაიენი — ატლანტიკის ოკეანის მნიშვნელოვანი პორტი ამავე სახელწოდების კუნძულზე. ძველად პატიმრების გადასახლების ადგილი.
- კლამარი — ძველი სასაფლაო პარიზში. იგი მდებარეობს სენ-მარსელის გარეუბანში.
- კონსიერჟერი — ცნობილი საპატიმრო პარიზში, რომელიც თითქმის მთლიანად იკავებს სამართლის სასახლის შენობას. აქ ამყოფებენ სიკვდილმისჯილებსაც განაჩენის აღსრულებამდე.
- კორტი — კორსიკის ერთ-ერთი რაიონული ცენტრი, აჟაკსიოს ჩრდილო-აღმოსავლეთით 84 კმ-ის მოშორებით, მდინარე რესტონიკასა და ზავიენიანოს შესართავთან.
- ლამბეზი — ჩრდილო აფრიკის ერთ-ერთი რომაული ქალაქი (ალჟირი, კონსტანტინის ოლქი), მეორე იმპერიის დროს იგი გადაიქცა საპყრობილედ, დამსჯელ-გამასწორებელ კოლონიად.
- ლედა — სპარტის მეფის ტინდარეოსის მეუღლე. ეტოლიის მეფის თესტიოსის შვილი.
- მაგდალინა — (მარიამ მაგდალინელი) დაბადებული ქალაქ მაგდალეში. ცოდვების მონანიების შემდეგ გახდა ქრისტეს მიმდევარი. მან შეატყობინა მოციქულებს ქრისტეს აღდგომა.
- მადეირა — არქიპელაგის სახელწოდება ატლანტიკის ოკეანეში. ყველაზე დიდ კუნძულსაც ეწოდება მადეირა.
- მარნი — საფრანგეთის მდინარე, რომელიც უერთდება მდ. სენას.
- მემფისი — ძველი ეგვიპტის ქალაქი. დაარსდა 3 ათასი წლის წინათ ჩვენს წელთაღრიცხვამდე. ძვ. წ. 28 – 23 სს-ში იყო ეგვიპტის დედაქალაქი.
- მენანდრე — ათენის სარდალი პელოპონესის ომის დროს.
- მეოტის ტბა — მეოტიდა, აზოვის ზღვის ძვ. ბერძნული სახელწოდება (ძვ. წ. VII — IV სს.), რომელიც დაერქვა აზოვის ზღვის აღმოსავლეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ სანაპიროზე (ჩვ. წელთაღრიცხვამდე I ათასწლეულში) მცხოვრები ტომების — მეოტამების ბერძნული სახელის მიხედვით.

მ ი თ რ ა — მზის, ღვთაება ძვ. სპარსეთში.

მ ი რ ტ ი (მირტა) — მარადმწვანე მცენარის ერთ-ერთი სახეობა. იგი შეიცავს ეთეროვან ზეთს.

მ ო ს ე — ბიბლიის მიხედვით ძველ ებრაელთა სჯულმდებელი და წინასწარმეტყველი, განმანათლებელი და ბელადი (ძვ. წ. XIII ს.).

ნ ა პ ო ლ ე ო ნ III — (მარლ-ლუი-ნაპოლეონ ბონაპარტე) ლუი ბონაპარტეს ვაჟიშვილი, საფრანგეთის იმპერატორი (1808 – 1873).

ნ ე მ ა ნ ი ჩ ე ბ ის დ ი ნ ა ს ტ ი ა — შეიქმნა XII საუკუნის II ნახევარში სტეფან ნემანიას მიერ.

ნ ე რ ო ნ ი — რომაელი იმპერატორი (37 – 68 წ.) ისტორიულად ცნობილია, როგორც თავის თავზე შეეყვარებული სასტიკი ადამიანი.

პ ა ლ ე ს ტ რ ო — გიმნასტიკური სკოლა ძვ. საბერძნეთში 12 – 16 წლის ვაჟების გასაწვრთნელად (ბერძნულად ნიშნავს ”ბრძოლას”).

პ ე ლ ი კ ო (სილვიო) — იტალიელი ლიტერატორი (1789 – 1854). დაიბადა სალიუსში. 9 წელი დაჰყო სპიელბერგის ციხეში, სადაც დაწერა ნაწარმოები ”ჩემი საპყრობილე”.

პ ი გ მ ე ო ს ი — ქონდრისკაცი. ბერძნულ მითოლოგიაში ჯუჯების ტომი.

პ რ ე ფ ე ქ ტ ი — ძვ. რომში ადმინისტრატორს ან სამხედრო თანამდებობას უდრიდა. თანამედროვე ბურჟ. სახელმწიფოებში, კერძოდ, საფრანგეთში პრეფექტი დეპარტამენტის, პროვინციის, პრეფექტურის მმართველია. მაგ.: პოლიციის პრეფექტი იგივეა, რაც პოლიციის უფროსი.

რ ა ი ტ ი — შვეიცარიის ერთ-ერთი მხარე, რომელიც იმპერატორ ავგუსტის დროს რომაელების ძალაუფლების ქვეშ იმყოფებოდა.

რ ე ა ლ ი — ძველი ესპანური ვერცხლის ფული.

რ ი ო - გ რ ა ნ დ ე — მდინარე აშშ-სა და მექსიკის ტერიტორიაზე. ქალაქ ელ-პასოდან მიჰყვება მექსიკის საზღვარს.

ს ა რ ა ც ი ნ ე ბ ი — არაბთა ტომი.

ს ა რ ი ს ტ ა — გრძელი შუბი, მაკედონელ მეომართა საბრძოლო იარაღი.

ს ა უ ლ ი — იუდეველთა სახელმწიფოს პირველი მეფე (XI საუკ. ბოლოს. ჩვ. წ. აღრიცხვამდე). მის მიერ ჩადენილმა ცოდვებმა განარისხა დმერთები. ისრაელთა ჯარის დამარცხების შემდეგ საული საკუთარ მახვილზე წამოეგო.

ს ე ნ - მ ი შ ე ლ ი — საფრანგეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთით მდებარე ისტორიული ოლქის სავოიას მთავარი ქალაქი. 1469 წელს ლუი XI-ს მიერ შემოღებულ იქნა სამხედრო წესრიგი, რომელიც ”სენ-მიშელის წესდების” სახელწოდებითაა ცნობილი.

ტ ე რ ლ ი გ უ დ ი — არსებობს აზრი, რომ იგი წარმოდგება ფრანგული სიტყვა “turlupin”-საგან, რაც ნიშნავს — მასხარას, ხუმარას, მუქთახორას.

ტ ი მ ო ქ ი — მდინარე სერბიისა და ბულგარეთის ტერიტორიაზე.

ტ ი ქ ე (ტიხე) — ბედისწერის, შემთხვევის და ბედნიერების ქალღმერთი. შეესატყვისება რომაულ ფორტუნას.

- ტოტილა — იტალიელი ოსტგოთების (ადმოსავლეთის გოთები, რომლებმაც დაიპყრეს იტალია) მეფე 541 – 552 წლებში.
- ტულირი — (სასახლე და პარკი) საფრანგეთის უზენაესთა ძველი რეზიდენცია პარიზში, რომელსაც საფუძველი ჩაეყარა 1564 წ.
- ტულონი — ხმელთაშუა ზღვაზე მდებარე საფრანგეთის პორტი. უძველესი დროიდან საბერძნეთისა და რომაელების კოლონია.
- ტროკადერო — ციხე-სიმაგრე კადიქსის ყურეში, რომელიც იერიშით აიღო საფრანგეთის არმიამ 1823 წ.
- ფეზი — (ფეზე). ტიტანიდა. ურანოსის და გეას შვილი.
- ფილადელფია — ამერიკის შეერთებული შტატების მნიშვნელოვანი საპორტო ქალაქი.
- ფლიბერტი — ჯიბბერტი — ჰარსნეტის წიგნში დასახელებული ერთ-ერთი ეშმაკთაგანი.
- ფლოკონი (ფერდინანდ) — ფრანგი პუბლიცისტი და პოლიტიკური მოღვაწე (1800 – 1866).
- შამპანი — საფრანგეთის პროვინცია.
- ცენტურიონი — სამხედრო ქვეგანაყოფის მეთაური ძველი რომის ლეგიონში.
- ციცერონი — რომაელი პოლიტიკური მოღვაწე, მწერალი, ორატორი (ძვ. წ. 106 – 43).
- ჰეკათა — (ჰეკატე) ქვესკნელის ღვთაება ბერძნულ მითოლოგიაში.